

Till statsrådet och chefen för Miljödepartementet

Regeringen beslutade den 20 juni 2007 (dir. 2007:94) att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda och föreslå de organisations- och författningsändringar som behövs för en ändrad instansordning för vissa mål och ärenden enligt miljöbalken och plan- och bygglagen (1987:10, PBL). Utredaren ska vidare utreda och föreslå de processuella regler som behövs för den ändrade instansordningen samt för en samordning av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna. Genom tilläggsdirektiv den 20 december 2007 (dir. 2007:184) vidgades uppdraget till att omfatta bl.a. behovet av författningsändringar i fråga om förnybar energi, vattenverksamheter, riksintressen enligt 3 kap. miljöbalken, miljökonsekvensbeskrivningar samt samordning och samråd i prövningsförfarandet. Den 2 oktober 2008 beslutade regeringen genom tilläggsdirektiv (dir. 2008:119) att tillkalla ytterligare en särskild utredare. I båda tilläggsdirektiven ändrades tidpunkterna för redovisning av uppdraget.

Utredningen har antagit namnet Miljöprocessutredningen.

Den 20 juni 2007 förordnades lagmannen Ulf Andersson att vara särskild utredare.

Den 6 oktober 2008 förordnades rådmannen Lars Holmgård att vara särskild utredare.

Som sakkunniga förordnades fr.o.m. den 20 september 2007 professorn Peter Fitger och chefsrådmannen Claes Kristensson.

Som experter förordnades fr.o.m. den 20 september 2007 kanslirådet Camilla Adolfsson, miljörettsjuristen Oscar Alarik, departementssekreteraren Agnetha Alriksson, advokatfiskalen Karolina Ardesjö Lundén, fastighetsrådet Anders Dahlsjö, chefsrådmannen Jim Emilsson, kanslirådet Ivar Frostenson, juristen Agneta Gardar, rättssakkunniga Susanne Gerland, ämnesrådet Margaretha Gistorp, bolagsjuristen Ulrik Johansson,

departementssekreteraren Anna Josefsson, rådmannen Bjarne Karlsson, departementssekreteraren Mats Kryhl, rättssakkunniga Malin Larsson, departementssekreteraren Elisabeth Lidbaum, miljörettsjuristen Henrik Malmberg, miljørådet Lena Nilsson, lagmannen Håkan Nordling, förbundsjuristen Germund Persson, hovrättsrådet Liselotte Rågmark, 1:e länsjuristen Magnus Sandström, divisionschefen Micaela Schulman, kanslirådet Karin Sjökvist, enhetschefen Dan Töllborn, rättssakkunniga Sanna Viklund och departementssekreteraren Henrik Wingfors.

Advokaten Märten Bengtsson förordnades som expert fr.o.m. den 9 oktober 2007 och docenten Jan Darpö förordnades som expert fr.o.m. den 15 oktober 2007.

Margaretha Gistorp entledigades fr.o.m. den 12 november 2007 och i stället förordnades departementssekreteraren Lena Källberg som expert fr.o.m. den 13 november 2007. Elisabeth Lidbaum entledigades fr.o.m. den 31 december 2007 och i stället förordnades departementssekreteraren Eva-Lena Almér som expert fr.o.m. den 1 januari 2008.

Som experter förordnades fr.o.m. den 1 januari 2008 chefsjuristen Fredrik Bonde, enhetschefen Karl-Erik Nilsson och generalsekreteraren Stefan Nyström.

Som experter förordnades fr.o.m. den 15 januari 2008 advokaten Bo Hansson, miljöjuristen Lennart Sandebjer och juristen Carl-Ivar Stahl, fr.o.m. den 21 januari 2008 departementssekreteraren Ingrid Hasselsten och fr.o.m. den 25 januari 2008 rådmannen Stefan Nilsson.

Karolina Ardesjö Lundén entledigades fr.o.m. den 29 februari 2008 och i stället förordnades advokatfiskalen Johan Svensson som expert fr.o.m. den 1 mars 2008.

Som experter förordnades fr.o.m. den 8 oktober 2008 kanslirådet Magnus Blümer och civilingenjören Walter Johansson.

Henrik Wingfors entledigades fr.o.m. den 20 oktober 2008.

Micaela Schulman entledigades fr.o.m. den 1 november 2008 och i stället förordnades enhetschefen Märten Dunér som expert fr.o.m. den 1 november 2008.

Som expert förordnades fr.o.m. den 1 november 2008 ämnessakkunniga Ingela Sundelin.

Som sekreterare i utredningen har förordnats hovrättsassessorn Annika Sandersnäs Heijman (fr.o.m. den 13 augusti 2007), kammarrättsassessorn Ewa Mårdberg (fr.o.m. den 20 augusti 2007 t.o.m. den 31 mars 2008), hovrättsassessorn Danó Kostovski

(fr.o.m. den 18 februari 2008), chefsjuristen Peter Ardö (fr.o.m. den 1 mars 2008) och länsassessorn Cecilia Giese Hagberg (fr.o.m. den 1 mars 2008). Av sekreterarna är det i huvudsak Annika Sandersnäs Heijman och Dan Kostovski som har medverkat i arbetet med detta betänkande. Experten Stefan Nilsson har på ett ovärderligt sätt medverkat i arbetet kring vattenrättsliga frågor.

Utredningen har tidigare överlämnat delbetänkandena *En ny instansordning för mål enligt Plan- och bygglagen* (SOU 2007:111), *Miljödömsstolarna – domkretsar – lokalisering – handläggningsregler* (SOU 2008:31) samt *Prövning av vindkraft* (SOU 2008:86).

Utredningen överlämnar härmed sitt huvudbetänkande *Miljöprocessen*.

Till betänkandet har fogats särskilda yttranden.

Undertecknad utredare fortsätter i enlighet med direktiven arbetet med frågor om riksintressen och miljökonsekvensbeskrivningar.

Stenungsund i januari 2009

Ulf Andersson

/ Annika Sandersnäs Heijman
Dano Kostovski

Innehåll

Sammanfattning	19
Författningsförslag	27
1 Förslag till lag om miljödomstolar	27
2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken (1942: 740)	43
3 Förslag till lag om ändring i jordabalken (1970:994)	45
4 Förslag till lag om ändring i miljöbalken (1998:808)	48
5 Förslag till lag om ändring i lagen(1929:405)med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk- norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929	93
6 Förslag till lag om ändring ägofredslagen (1933:269).....	102
7 Förslag till lag om ändring i lagen (1945:119) om stängselskydd för järnväg m.m.	107
8 Förslag till lag om ändring i lagen (1957:390) om fiskearrenden.....	108
9 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m.m.....	109
10 Förslag till lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988).....	116
11 Förslag till lag om ändring i väglagen (1971:948)	122
12 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering	124

13 Förslag till lag om ändring i expropriationslagen (1972:719)	125
14 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:1084) om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag.....	133
15 Förslag till lag om ändring i ledningsrättslagen (1973:1144)...	135
16 Förslag till lag om ändring i anläggningslagen (1973:1149).....	137
17 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter.....	138
18 Förslag till lag om ändring i bostadsförvaltningslagen (1977:792)	142
19 Förslag till lag om ändring i lagen (1978:160) om vissa rörledningar	144
20 Förslag till lag om ändring i jordförvärvslagen (1979:230).....	146
21 Förslag till lag om ändring i skogsvårdslagen (1979:429)	147
22 Förslag till lag om ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska käranden att ställa säkerhet för rättegångskostnader	148
23 Förslag till lag om ändring i lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter.....	149
24 Förslag till lag om ändring i plan- och bygglagen (1987:10) ...	152
25 Förslag till lag om ändring i lagen (1987:11) om exploateringssamverkan	155
26 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.	156
27 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen	158
28 Förslag till lag om ändring i minerallagen (1991:45).....	160
29 Förslag till lag om ändring i bostadsrättslagen (1991:614)	163

30 Förslag till lag om ändring i ellagen (1997:857)	164
31 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1320) om kärnkraftens avvecklande.....	166
32 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:811) om införande av miljöbalken.....	167
33 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamheter.....	169
34 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:813) om införande av lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet ...	187
35 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor.....	189
36 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:1175) om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar...	191
37 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:1176) om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar.....	192
38 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:875) om särskilda förvaltningar om vissa elektriska anläggningar	193
39 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:1199) om handel med utsläppsrätter.....	195
40 Förslag till lag om ändring naturgaslagen (2005:403)	196
41 Förslag till förordning med instruktion för Koncessionsnämnderna för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet	197
42 Förslag till förordning om ändring i kungörelsen (1971:549) om fastighetsdomstol	200
43 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1983:1011) om vissa underrättelser enligt den svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929.....	201

44 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol	202
45 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1996:379) med hovrättsinstruktion.....	203
46 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion.....	208
47 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd	211
48 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter	214
49 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken	216
50 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:1323) om miljödomstolars domkretsar	218
51 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m.	220
52 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion.....	223
1 Inledning	225
2 Bakgrund	229
2.1 Miljölagstiftningens framväxt.....	229
2.2 Miljöbalken	231
2.3 Miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet	236
2.3.1 Miljöfarlig verksamhet	236
2.3.2 Vattenverksamhet	238
3 Prövningsmyndigheter	241
3.1 Gällande ordning	241
3.1.1 Miljödomstolarna.....	241
3.1.2 Miljöprövningsdelegationerna.....	245

3.1.3	Vattenmyndigheterna.....	263
3.2	Överväganden och förslag.....	265
3.2.1	Prövningsmyndigheternas uppgifter, antal och lokalisering	265
3.2.2	Prövningsmyndigheternas organisation.....	274
3.2.3	Alternativt förslag till prövningsmyndigheternas organisation.....	288
4	Prövningen av vissa civilrättsliga frågor.....	293
4.1	Gällande ordning.....	293
4.1.1	Bakgrund	293
4.1.2	Rådighet	294
4.1.3	Tvångsrätter	297
4.1.4	Ersättningsfrågor i samband med tillståndsprovning	298
4.1.5	Oförutsedda skador.....	300
4.1.6	Bygdemedel.....	302
4.1.7	Civilrättsliga frågor i övrigt vid miljödomstolarna...	303
4.1.8	Handläggningen av ersättningsfrågor.....	304
4.1.9	Särskilt om förrättningsprovning	307
4.1.10	Rättegångskostnaderna	310
4.2	Överväganden och förslag.....	320
4.2.1	Hanteringen av civilrättsliga frågor i den nya provningsorganisationen	320
4.2.2	Alternativt förslag med bibehållen samlad provning	336
4.2.3	Rättegångskostnader	338
5	Den svensk-norska vattenrättskonventionen.....	345
5.1	Gällande ordning.....	345
5.2	Överväganden och förslag.....	346
6	Markavvattning	347
6.1	Gällande ordning.....	347
6.2	Överväganden och förslag.....	352

7	Handläggningsregler för koncessionsnämnderna	357
7.1	Inledning.....	357
7.1.1	Handläggningsreglerna för Koncessionsnämnden för miljöskydd.....	357
7.1.2	Handläggningsreglerna för miljödomstolarna i ansökningsmål.....	359
7.1.3	Tillståndsprövningen i förvaltningsmyndigheter och kommuner	366
7.2	Överväganden och förslag	371
8	Samorganisation av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna	373
8.1	Bakgrund.....	373
8.1.1	Utredningsuppdraget.....	373
8.1.2	Domstolsorganisationen.....	373
8.1.3	Tingsrättsorganisationen	378
8.1.4	Fastighetsdomstolarna.....	378
8.1.5	Fastighetsmålen.....	384
8.1.6	Målutvecklingen i fastighetsdomstolarna.....	386
8.1.7	Domstolsverkets rapport.....	387
8.2	Överväganden och förslag	398
8.2.1	Samlokalisering.....	398
8.2.2	Undantag från samlokaliseringen.....	401
9	Principer för processregler för samorganiserade fastighetsdomstolar och miljödomstolar	405
9.1	Gällande ordning	405
9.1.1	Inledning.....	405
9.1.2	Jämförelser mellan olika processlagar.....	406
9.1.3	Den nuvarande processordningen i miljödomstolarna	408
9.1.4	Den nuvarande processordningen i fastighetsdomstolarna.....	409
9.1.5	Utredningens överväganden i delbetänkandet SOU 2008:31	411
9.1.6	Remissyttranden	417
9.2	Överväganden och förslag	420

9.2.1	Principiellt ställningstagande	420
9.2.2	Lagens tillämpningsområde	430
9.2.3	Domstolarnas namn	431
10	Sammansättningsregler.....	435
10.1	Gällande ordning.....	435
10.1.1	Överväganden och förslag i delbetänkandet SOU 2007:111.....	437
10.1.2	Remissyttranden över delbetänkandet SOU 2007:111.....	440
10.2	Överväganden och förslag.....	441
10.2.1	Allmänna utgångspunkter.....	441
10.2.2	Nämndemäns medverkan.....	443
10.2.3	Domstolarnas normala sammansättning.....	444
10.2.4	Ensamdomarbehörighet m.m.....	449
10.2.5	Tekniska ledamöter	451
10.2.6	Sakkunniga ledamöter	452
10.2.7	Domstolssekreterare och tingsnotarier.....	454
11	Förslag till en lag om miljödomstolar	457
11.1	Forumbestämmelser	457
11.2	Vitesmål.....	458
11.3	Handläggningen av mål som har överklagats till miljödomstol, ...	461
11.3.1	Överklagande till en miljödomstol.....	461
11.3.2	Enskilds motpart.....	462
11.3.3	Allmänna handläggningsregler.....	462
11.3.4	Sammanträden och bevisning m.m.	466
11.3.5	Avgörande av mål m.m.	468
11.3.6	Förening av mål	472
11.4	Särskilda rättsmedel	474
11.5	Särskilda överväganden om fastighetsbildningsmål och mål enligt miljöbalken.....	475
11.6	Rättegången i Miljööverdomstolen.....	477

12	Prejudikatregler	479
12.1	Gällande regler m.m.	479
12.1.1	Inledning.....	479
12.1.2	Miljödomstolsmålen enligt den nya instansordningen.....	481
12.1.3	Grunderna för prövningstillstånd	482
12.1.4	Alternativa regler om prejudikatbildning	486
12.1.5	Avgöranden i högsta instans	494
12.1.6	Förstärkt sammansättning i Miljööverdomstolen	494
12.2	Överväganden och förslag	498
12.2.1	Inledning.....	499
12.2.2	Olika sätt att tillgodose behovet av prejudikatbildning.....	501
12.2.3	Förstärkt sammansättning i Miljööverdomstolen	509
13	Genomförandet av utredningens förslag.....	511
13.1	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	511
13.2	Konsekvenser av utredningens förslag.....	514
13.2.1	Konsekvenser för länsstyrelserna.....	516
13.2.2	Konsekvenser för domstolarna	517
13.2.3	Konsekvenser för företag	518
13.2.4	Konsekvenser för det allmänna	519
13.2.5	Övriga konsekvenser	519
13.2.6	Konsekvenser för allmänheten	520
13.2.7	Konsekvenser i övrigt	520
13.2.8	Konsekvenser av alternativa lösningar.....	520
13.2.9	Information	521
14	Författningskommentar	523
14.1	Förslaget till lag om miljödomstolar	523
14.2	Förslaget till ändring i rättegångsbalken (1942:740).....	538
14.3	Förslaget till ändring i jordabalken (1970:994)	539
14.4	Förslaget till ändring i miljöbalken (1998:808)	539

14.5 Förslaget till ändring i lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929.....	555
14.6 Förslaget till ändring i ägofredslagen (1933:269)	555
14.7 Förslaget till ändring i lagen (1945:119) om stängselskyldighet för järnväg m.m.	555
14.8 Förslaget till ändring i lagen (1957:390) om fiskearrenden	555
14.9 Förslaget till ändring i lagen (1962:627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m.m.	556
14.10 Förslaget till ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988)	556
14.11 Förslaget till ändring i väglagen (1971:948)	556
14.12 Förslaget till ändring i lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering	557
14.13 Förslaget till ändring i expropriationslagen (1972:719)	557
14.14 Förslaget till ändring i lagen (1973:1084) om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag.....	557
14.15 Förslaget till ändring i ledningsrättslagen (1973:1144)	557
14.16 Förslaget till ändring i anläggningslagen (1973:1149)	557
14.17 Förslaget till ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter.....	558
14.18 Förslaget till ändring i bostadsförvaltningslagen (1977:792)	559
14.19 Förslaget till ändring i lagen (1978:160) om vissa rörledningar	559
14.20 Förslaget till ändring i jordförvärvslagen (1979:230)	559
14.21 Förslaget till ändring i skogsvårdslagen (1979:429)	560

14.22	Förslaget till ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska käranden att ställa säkerhet för rättegångskostnader	560
14.23	Förslaget till ändring i lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter.....	560
14.24	Förslaget till ändring i plan- och bygglagen (1987:10)	560
14.25	Förslaget till ändring i lagen (1987:11) om exploateringssamverkan	561
14.26	Förslaget till ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.	562
14.27	Förslaget till ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen	562
14.28	Förslaget till ändring i minerallagen (1991:45).....	562
14.29	Förslaget till ändring i bostadsrättslagen (1991:614).....	562
14.30	Förslaget till ändring i ellagen (1997:857)	562
14.31	Förslaget till ändring i lagen (1997:1320) om kärnkraftens avvecklande.....	563
14.32	Förslaget till ändring i lagen (1998:811) om införande av miljöbalken	563
14.33	Förslaget till ändring i lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamheter	563
14.34	Förslaget till ändring i lagen (1998:813) om införande av lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet....	568
14.35	Förslaget till ändring i lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor	568
14.36	Förslaget till ändring i lagen (1999:1175) om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar	568

14.37Förslaget till ändring i lagen (1999:1176) om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar	568
14.38Förslaget till ändring i lagen (2004:875) om särskild förvaltning av vissa elektriska anläggningar	569
14.39Förslaget till ändring i (2004:1199) om handel med utsläppsrätter.....	569
14.40Förslaget till ändring i naturgaslagen (2005:403).....	569
14.41Förslaget till förordning med instruktion för Koncessionsnämnderna för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet	569
14.42Förslaget till ändring i kungörelsen (1971:549) om fastighetsdomstol.....	571
14.43Förslag till ändring i förordningen (1983:1011) om vissa underrättelser enligt den svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929.....	572
14.44Förslaget till ändring i förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol	572
14.45Förslaget till ändring i förordningen (1996:379) med hovrättsinstruktion	572
14.46Förslaget till ändring i förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion	572
14.47Förslaget till ändring i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd	573
14.48Förslaget till ändring i förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter	574
14.49Förslaget till ändring i förordningen (1998:940) om avgifter för provning och tillsyn enligt miljöbalken	574
14.50Förslaget till ändring i förordningen (1998:1323) om miljödomstolarnas domkretsar	574

14.51 Förslaget till ändring i förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m.	574
14.52 Förslaget till ändring i förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion	575
14.53 Övriga förordningsändringar.....	576

Särskilda yttranden 579

Bilagor

<i>Bilaga 1</i> Kommittédirektiv.....	599
<i>Bilaga 2</i> Tilläggsdirektiv.....	611
<i>Bilaga 3</i> Tilläggsdirektiv.....	633
<i>Bilaga 4</i> Målstatistik.....	637
<i>Bilaga 5</i> Antal ärenden avseende B-verksamheter hos miljöprövningsdelegationerna åren 2004–2007.....	651
<i>Bilaga 6</i> Kostnads- och tidredovisning för miljöprövningsdelegationerna åren 2006–2007	655
<i>Bilaga 7</i> Måltillströmning till miljödomstolarna	657
<i>Bilaga 8</i> Alternativt författningsförslag MPD.....	663
<i>Bilaga 9</i> Antalet mål om ersättnings- och tvångsfrågor i miljödomstolarna åren 2003–2007	669
<i>Bilaga 10</i> Finland – Huvuddragen i lagstiftning och prövningsorganisation	671
<i>Bilaga 11</i> Fastighetsmålen.....	697
<i>Bilaga 12</i> Alternativt författningsförslag sammanhållen prövning.....	715
<i>Bilaga 13</i> Antal ärenden rörande tillstånd till markavvattning hos länsstyrelserna åren 2003–2007	735
<i>Bilaga 14</i> Avgöranden från Högsta domstolen och Regeringsrätten	737

Sammanfattning

Miljöprocessutredningen behandlar i detta huvudbetänkande organisatoriska och processuella frågor.

Om utredningens förslag genomförs förändras miljödomstolarnas arbetsuppgifter radikalt. För närvarande är ansökningsmålen, som domstolarna prövar i första instans, den tyngsta uppgiften. Det gäller tillståndsfrågor som rör större miljöfarliga verksamheter och vattenverksamheter.

I framtidens miljödomstolar kommer i stället prövningen av överklaganden att vara den dominerande uppgiften.

Miljödomstolarna ska även i fortsättningen vara inordnade i tingsrättsorganisationen. Inom denna organisation kommer dock miljödomstolarna att inta en särställning genom att i huvudsak vara inriktade på överprövning av beslut som har fattats av förvaltningsmyndigheter i första instans.

Förvaltningsmyndigheter som får till uppgift att pröva tillståndsfrågor måste motsvara högt ställda krav i fråga om organisation och kompetens. Grundläggande för den nya instansordningen bör vara att den kompetens som finns hos miljödomstolarna också ska finnas hos de förvaltningsmyndigheter som övertar vissa uppgifter från domstolarna. För detta krävs att myndigheterna liksom domstolarna har en hög grad av självständighet. De personer som är beslutsfattare bör vara sysselsatta på heltid med tillståndsärendena. Myndigheterna bör ha egen budget och bör genom att förfoga över egna medel kunna anställa personal i tillräcklig omfattning.

Utredningens direktiv kan uppfattas så att prövningsmyndigheterna ska tillhöra länsstyrelserna. Under utredningens gång har en ny myndighetsförordning trätt i kraft. Därigenom har den svenska myndighetsstrukturen getts en tydligare författningsmässig form. Under utredningsarbetet har olika uppfattningar framkommit om vilken konstitutionell ställning prövnings-

myndigheterna bör ha. De experter i utredningen som företräder verksamhetsutövarna har framhållit vikten av att myndigheterna i förhållandet till länsstyrelserna har en ställning som är helt självständig. Såväl under själva utredningsarbetet som i samband med remissbehandlingen av utredningens två första delbetänkanden har dessutom en viss skepsis uttryckts mot att överhuvudtaget ändra instansordningen för ansökningsmålen.

Enligt den nuvarande ordningen hanterar samtliga länsstyrelser, genom de till länsstyrelserna knutna miljöprövningsdelegationerna, tillståndsfrågor angående medelstora miljöfarliga verksamheter, s.k. B-verksamheter. I utredningens arbete har det rått enighet om att de förvaltningsmyndigheter som ska handlägga A-verksamheter och vattenverksamheter också bör ha ansvaret för B-verksamheterna. Därigenom kan kompetensen och resurserna för hanteringen av tillståndsärendena koncentreras och utnyttjas på ett rationellt sätt. Rättsligt sett blir provningssystemet också tydligare. Gränsdragningsfrågor som finns med dagens uppdelning mellan A-verksamhet och B-verksamhet undviks. En verksamhet kan behöva prövas enligt både 9 och 11 kap. miljöbalken. Som exempel brukar hamnanläggningar nämnas. Med utredningens förslag främjas möjligheterna att handlägga sådana ärenden gemensamt.

Redan i inledningen av betänkandet konstaterar utredningen att det inte finns anledning att frångå förslagen i det andra delbetänkandet om miljödomstolarnas lokalisering och domkretsar. Liksom när det gäller miljödomstolarna kan dock i fråga om provningsmyndigheternas verksamhet olika alternativ övervägas. Sedan flera år pågår utredningar och diskussioner om regioner och länsindelning. När beslut har tagits i dessa frågor kan möjligen en indelning utkristallisera sig som är lämpad även som distriktsindelning för provningsmyndigheterna. Det finns dock inga sådana beslut att luta sig mot för närvarande. I stället bör provningsmyndigheternas verksamhetsområden överensstamma med miljödomstolarnas domkretsar som anknyter till vattendistriktet och huvudavrinningsområdena. En provningsmyndighet bör finnas i varje miljödomstols domkrets.

En provningsmyndighet bör i beslutsfattandet vara helt självständig i förhållande till länsstyrelseorganisationen. I beredningsarbetet bör det vara möjligt för en provningsmyndighet att utnyttja kompetensen hos personalen vid länsstyrelsernas miljöavdelningar. Vidare bör myndigheterna bedriva sin verksamhet i länsstyrelsernas

lokaler. Samarbetet bör ske i enlighet med särskilda avtal mellan prövningsmyndigheterna och länsstyrelserna.

Utredningen föreslår att prövningsmyndigheter ska finnas i Umeå, Östersund, Stockholm, Göteborg och Malmö. En prövningsmyndighet bör heta koncessionsnämnd för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet.

Med hänsyn till de delade meningar som finns om myndigheternas ställning i förhållande till länsstyrelserna har utredningen utformat ett alternativt författningsförslag som innebär att prövningsmyndigheterna tillhör länsstyrelserna. Detta förslag finns som bilaga till betänkandet.

I de ansökningsmål om vattenverksamhet som handläggs vid miljödomstolarna har, till skillnad mot vad som gäller om miljöfarlig verksamhet, en skadelidande rätt att få ersättningsanspråk behandlade redan i samband med prövningen av tillståndsfrågan. Utredningens uppdrag är att utreda om ersättningsfrågorna ska prövas av miljödomstolarna eller av förvaltningsmyndigheterna. De vattenrättsliga ersättningsanspråken har under snart 100 år varit en stötesten när instansordningen för prövning av tillståndsfrågor för vattenverksamhet men också för miljöfarlig verksamhet har diskuterats.

När det gäller rättsliga problem och intresset av prejudikatbildning är vattenrättsliga ersättningsmål inte artskilda från andra civilrättsliga tvister. Starka skäl talar därför för att de vattenrättsliga ersättningsfrågorna inte ska omfattas av bestämmelsen i 23 kap. 8 § miljöbalken om förbud mot att överklaga Miljööverdomstolens avgöranden. Sådana avgöranden bör liksom andra hovrättsavgöranden vara överklagbara och bedömas av Högsta domstolen enligt de allmänna reglerna om prövningstillstånd.

Utredningen föreslår att ersättningsfrågorna ska prövas av miljödomstolarna och tillståndsfrågorna av koncessionsnämnderna. I princip ska alltså all tillståndsprövning föregå motsvarande prövning av de civilrättsliga ersättningsanspråken. Den föreslagna ordningen bör leda till att flertalet ersättningsfrågor kan göras upp i godo. Utredningen har funnit att den nu angivna ordningen är lämpligare för prövning av ersättningsanspråk med anledning av tillstånd till vattenverksamhet än ett förrättningsförfarande.

Liksom hittills bör fastighetsägare och andra sakägare kunna få sina kostnader för ombud m.m. i första instans ersatta. De föreslagna kostnadsreglerna är dock så utformade att ersättning inte ska

utgå för dubbla eller onödiga kostnader. Därigenom bör risken för onödiga processer i ersättningsfrågor kunna begränsas.

Utredningens förslag leder till att förvaltningsmyndigheternas prövning begränsas till de frågor av administrativ natur som måste bedömas innan en verksamhet kan få komma igång. Det gäller främst de olika skyddsåtgärder som kan krävas från ett samhällsligt perspektiv. Prövningen omfattar dock också de enskildas rättigheter att få komma till tals i angelägenheter som rör deras livsmiljö och deras möjligheter att fritt förfoga över sina egna fastigheter. Genom utredningens förslag likställs den vattenrättsliga prövningen med annan lagstiftning om markanvändning enligt principen att tillståndsprövningen ska ske hos administrativ myndighet och att ersättningsanspråk ska bedömas sedan talan väckts vid domstol.

Tillståndsprövning av miljöfarlig verksamhet innefattar som nämnts inte ersättningsfrågor. Då inte heller vattenrättsliga ersättningsfrågor kommer att kunna tas upp av prövningsmyndigheterna främjar utredningens förslag en framtida samordning av 9 och 11 kap. miljöbalken.

Det är av fundamental betydelse att frågan om handläggningen av ersättningsanspråk får en lösning. Med hänsyn till intresset av att det finns ett tillräckligt underlag för den fortsatta beredningen av utredningens förslag har utredningen även i denna del utarbetat en alternativ lagtext som innebär att all prövning ska ske hos koncessionsnämnderna.

Markavvattning, som omfattas av bestämmelserna i 11 kap. miljöbalken om vattenverksamhet, ska enligt utredningens förslag i huvudsak handläggas på samma sätt som för närvarande. All tillståndsprövning ska dock ske hos koncessionsnämnderna.

Enligt gällande regler handläggs fastighetsmål vid 25 fastighetsdomstolar, vilka liksom miljödomstolarna är tingsrätter i en särskild sammansättning. Av en rapport från Domstolsverket framgår att vissa fastighetsdomstolar har en så liten tillströmning av mål att det kan vara svårt för juristdomarna att upprätthålla den kompetens som krävs för en tillräckligt effektiv handläggning av målen. Det är bara i storstäderna som det finns tillräckligt antal mål hos fastighetsdomstolarna. Sakkunskapen vid handläggningen av fastighetsmålen finns främst hos de tekniska ledamöterna, fastighetsråden. Samtliga tingsrätter som har miljödomstolar har också fastighetsdomstolar. Miljömålen, fastighetsmålen och PBL-målen företer påtagliga inbördes likheter. Detta gäller såväl sakfrågorna

som processordningen. Mot den bakgrunden ser utredningen det som naturligt att föreslå att fastighetsmålen i framtiden ska handläggas vid de tingsrätter där det finns miljödomstolar.

Utredningens förslag är att domstolarna även framdeles ska benämnas miljödomstolar.

Regler för handläggningen av mål och ärenden, som enligt utredningens förslag ska hanteras av miljödomstolarna, finns för närvarande i ett flertal lagar. PBL-målen handläggs av förvaltningsdomstolar enligt förvaltningsprocesslagen. Fastighetsmålen handläggs av fastighetsdomstolarna enligt rättegångsbalken samt enligt särskilda regler i fastighetsbildningslagen och i lagen om domstolar i fastighetsmål. För målen enligt miljöbalken tillämpas såväl rättegångsbalken som förvaltningsprocesslagen. Enligt utredningens direktiv krävs det synnerligen starka skäl för att de processuella regler som tillämpas av förvaltningsdomstolarna ska användas i miljödomstolarnas verksamhet, då dessa domstolar ingår i tingsrättsorganisationen. I stället bör enligt direktiven redan från början de processuella regler tillämpas som är särskilt lämpade för miljödomstolarnas verksamhet. Det reglerna ska gälla avser i princip domstolarnas sammansättning, handläggningen av målen samt rättegången i överinstanserna.

Det är inte lämpligt att alla processuella regler finns samlade i miljöbalken. Utgångspunkten bör i stället vara att lagen om domstolar i fastighetsmål ersätts av en ny lag om miljödomstolar. En sådan lag bör som nyss framhållits innehålla särskilda regler om domstolarnas sammansättning. Vidare bör lagen innehålla bestämmelser om domstolarnas inbördes behörighet. Miljödomstolen bör vara behörig att pröva en sak om verksamheten eller motsvarande finns inom domstolens domkrets.

För de mål som inleds genom att talan väcks vid domstolen bör förutom reglerna om sammansättning och om behörighet rättegångsbalkens regler om handläggningen av dispositiva tvistemål gälla. För talan om utdömande av vite bör liksom vid de allmänna domstolarna i övrigt reglerna om handläggning av bötesmål gälla.

När det gäller handläggningen av överklagade mål har förvaltningsprocesslagen tillämpats av förvaltningsdomstolarna i mål enligt PBL och av miljödomstolarna. Detta har, såvitt utredningen kunnat utröna, fungerat väl. I förvaltningsprocesslagen finns dock ett antal bestämmelser som inte tillämpas av miljödomstolarna. Med hänsyn till den speciella karaktär målen hos miljödomstolarna har, särskilt när fastighetsbildningsmålen kommer in i bilden,

behövs ett antal regler som är utformade särskilt för miljödomstolarnas behov.

För fastighetsbildningsmålen gäller ett principiellt huvudförhandlingskrav. Flera undantag gäller dock från rättegångsbalkens principer om muntlighet och omedelbarhet. Detta leder till slutsatsen att det finns förutsättningar för att tillämpa handläggningsregler enligt vilka alla mål som överklagas till de nya miljödomstolarna avgörs utan huvudförhandling.

Utredningen föreslår sammanfattningsvis att handläggningen av överklagade mål ska följa regler som är utformade med hänsyn tagen till de speciella förhållanden som kännetecknar miljödomstolarnas verksamhet.

Utredningen har funnit att det inte finns behov av att nämndemän deltar i miljödomstolens avgöranden.

Vid miljödomstolen ska det finnas juristdomare, tekniska ledamöter och särskilt förordnade ledamöter med sakkunskap inom domstolarnas verksamhetsområde. Med hänsyn tagen särskilt till vissa mål enligt PBL bör det finnas regler om att en lagfaren domare ensam får avgöra bl.a. mål av enkel beskaffenhet och även vidta förberedande åtgärder. I mål som avgörs efter huvudförhandling, dvs. mål som inleds genom att talan väcks vid miljödomstolen, bör det liksom hittills krävas att fyra ledamöter deltar i ett avgörande. Detsamma gäller avgöranden i sak av tillståndsfrågor. I övrigt bör miljödomstolen kunna vara domför med två ledamöter. Dessutom föreslås regler om förstärkt sammansättning. När två eller flera ledamöter deltar i ett avgörande bör minst en av ledamöterna vara teknisk ledamot eller särskild ledamot.

De mål som överklagas till miljödomstolen kommer att vara av skiftande karaktär. Reglerna om miljödomstolens sammansättning bör därför vara så flexibla som möjligt. En jurist bör alltid vara beslutsfattare om det inte är fråga om åtgärder som får vidtas av kanslipersonal. Med hänsyn till miljödomstolens särpräglade uppgifter är det naturligt att en teknisk ledamot eller en särskild ledamot deltar i ett avgörande som beslutas av två eller flera ledamöter. Vid huvudförhandling och vid avgörande i sak av tillståndsfrågor bör miljödomstolen som huvudregel vara domför med fyra ledamöter. I övrigt bör två ledamöter vara tillräckligt. Utredningen anser att lagtexten därutöver inte bör innehålla detaljerade regler om domstolarnas sammansättning utan den saken bör överlämnas åt domstolen att avgöra i syfte att domstolen i varje

enskilt fall ska ha den lämpligaste sammansättningen. Således bör det inte uteslutas att miljödomstolen består av två juristdomare i mål med tyngdpunkt i rent rättsliga frågor.

För Miljööverdomstolens vidkommande åsyftar utredningen inga i sak ändrade handläggningsregler i förhållande till vad som redan gäller enligt miljöbalken. Detta innebär att Miljööverdomstolen i mål som inletts genom överklagande till miljödomstolen ska tillämpa samma handläggningsregler som miljödomstolen.

När det gäller rättegången i överinstanserna har alltså utredningens arbete inte gällt handläggningsreglerna i någon större utsträckning. Det är i stället prejudikatbildningen som har varit huvudfrågan.

De mål som överklagas till miljödomstolen får för närvarande inte överklagas till Högsta domstolen från Miljööverdomstolen. Statsmakternas uttalade avsikt är att detta som huvudregel ska gälla även när PBL-målen ska handläggas av miljödomstolen. Detta innebär bl.a. att målen ska anses tillräckligt genomgångna från rättssäkerhetssynpunkt efter prövning av en förvaltningsmyndighet och två domstolsinstanser. En fördel med detta är också att det kan ingå tekniskt sakkunniga ledamöter i samtliga instanser. Som framgår av utredningsdirektiven finns det även vad gäller dessa mål behov av avgöranden i högsta instans till vägledning för rättstillämpningen. För att ett avgörande ska få en sådan betydelse är det viktigt att domar meddelas så snabbt som möjligt. Det är också angeläget att de mål som tas upp till prövning av Högsta domstolen är renodlade prejudikatfall. Ett system enligt vilket behovet av vägledning för rättstillämpningen kan tillgodoses genom avgöranden av den högsta domstolsinstansen ligger också i linje med statsmakternas syn på rollfördelningen mellan en hovrätt och Högsta domstolen. En hovrätt ska vara en granskande och korrigerande instans vid prövningen av underrätternas avgöranden. Avgöranden som leder rättstillämpningen ska i första hand beslutas av Högsta domstolen. Utredningens förslag är mot angiven bakgrund att Miljööverdomstolen får överlämna ett mål till Högsta domstolen om målet innehåller en fråga vars avgörande kan vara till vägledning för rättstillämpningen. Om ett mål överlämnas till Högsta domstolen ska denna domstol i vanlig ordning göra en prövning av frågan om prövningstillstånd. Om Högsta domstolen inte meddelar prövningstillstånd ska målet lämnas tillbaka till Miljööverdomstolen för avgörande.

Även om de mål som är av prejudikatnatur i första hand bör prövas av Högsta domstolen, finns det ett behov av att principiellt viktiga mål som överklagas till miljödomstolen kan avgöras av Miljööverdomstolen med en förstärkt sammansättning. Det kan gälla mål som tagits upp av Miljööverdomstolen som gransknings- eller ändringsfall men som under handläggningen i Miljööverdomstolen visat sig innehålla en principiellt viktig fråga. Särskilt gäller detta om det är lämpligt att målet avgörs av en domstol där det finns ledamöter med teknisk sakkunskap. I principiellt viktiga mål bör därför Miljööverdomstolen kunna ha en sammansättning med sju ledamöter, av vilka minst fem ska vara ordinarie lagfarna domare. Därigenom tillgodoses det behov av prejudikatbildning som kan finnas även i de mål där det förutom rent rättsliga överväganden behövs en omfattande utredning och prövning i sak.

Utredningen har i sitt första delbetänkande bedömt konsekvenserna av att PBL-målen flyttas till miljödomstolarna. Denna ändring av instansordningen medför vissa kostnader för miljödomstolarna. Samgåendet med fastighetsdomstolarna bedöms få betydligt mindre omfattande konsekvenser. Genom att prövningen av A-verksamheter och vattenverksamheter flyttas till förvaltningsmyndigheter uppkommer vissa besparingsmöjligheter för miljödomstolarna. Totalt sett bör den ändrade instansordningen medföra minskade kostnader för domstolsorganisationen i dess helhet. Dessa besparingar bör komma koncessionsnämnderna till godo. När prövningen av B-verksamheter flyttas till ett mindre antal myndigheter bör motsvarande medelsöverföring äga rum inom förvaltningsmyndigheternas organisation. Utredningens förslag leder till en koncentration av resurserna inom domstolsorganisationen och inom förvaltningsmyndigheternas organisation. Uppenbart medför detta möjligheter till en handläggning som är mer rationell och snabbare än vad den nuvarande organisationen medger samtidigt som förutsättningar finns för att tillgodose högt ställda rättssäkerhetskrav. Enligt utredningens bedömning leder detta på sikt till avsevärda besparingar.

I sin helhet uppnås genom förslagen ett förbättrat prövningsförfarande. Utredningens förslag kommer inte att medföra några negativa konsekvenser på lång sikt.

Författningsförslag

1 Förslag till lag om miljödomstolar

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Allmänna bestämmelser

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller handläggning av mål i miljödomstol och Miljööverdomstolen samt handläggning av mål enligt denna lag i Högsta domstolen.

De tingsrätter som regeringen bestämmer ska vara miljödomstolar. Regeringen bestämmer miljödomstolarnas domsområden.

Miljööverdomstol är Svea hovrätt.

2 § En miljödomstol handlägger mål eller ärende enligt föreskrifter i miljöbalken, fastighetsbildningslagen (1970:988), expropriationslagen (1972:719), plan- och bygglagen (1987:10) eller annan lag.

Ett mål vid en miljödomstol inleds genom att talan väcks vid miljödomstolen eller genom att en förvaltningsmyndighets eller en kommuns beslut överklagas till miljödomstolen.

3 § I mål som inleds genom att talan väcks vid miljödomstol samt vid Miljööverdomstolens och Högsta domstolens prövning av mål som avses i denna lag tillämpas rättegångsbalkens regler om tvistemål i vilka saken är sådan att förlikning är tillåten om annat inte föreskrivs i denna lag eller i annan lag.

I mål som överklagats till miljödomstolen tillämpas rättegångsbalken i den utsträckning som anges i 2 och 3 kap.

I ärenden tillämpas lagen (1996:242) om domstolsärenden. I fråga om domstolarnas sammansättning tillämpas denna lag även vid handläggning av ärenden.

Om domstolarna

4 § I en miljödomstol ingår lagfarna domare, tekniska ledamöter och särskilda ledamöter. Miljödomstolens ordförande ska alltid vara lagfaren domare.

Vid huvudförhandling samt när en tillståndsfråga enligt miljöbalken avgörs i sak ska miljödomstolen bestå av fyra ledamöter. Minst en av dessa ska vara lagfaren domare. Om ett mål är av enkel beskaffenhet får domstolen bestå av två ledamöter.

Miljödomstolen är i andra fall än de som avses i andra stycket vid avgörandet av ett mål domför med två ledamöter. När två eller flera ledamöter deltar i ett avgörande bör minst en av ledamöterna vara teknisk ledamot eller särskild ledamot.

Utöver vad som föreskrivs i andra och tredje stycket får ytterligare två ledamöter ingå i domstolen om det är påkallat med hänsyn till målets omfattning eller svårighetsgrad.

Om någon av ledamöterna får förhinder sedan en huvudförhandling eller motsvarande handläggning har påbörjats är domstolen domför om en av ledamöterna är lagfaren domare.

Om en undersökning som avses i 1 kap. 18 § har gjorts, får målet avgöras av den ledamot eller de ledamöter som gjort undersökningen om minst en ledamot är lagfaren domare och parterna samtycker.

5 § En miljödomstol är i mål där talan väckts vid domstolen domför med en lagfaren domare vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling. Detsamma gäller vid huvudförhandling i fall som avses i 1 kap. 3 a § andra och tredje stycket rättegångsbalken samt i mål om utdömmande av vite på särskild talan av myndighet och i mål om tilläggsavgift enligt 10 kap. 7 § plan- och bygglagen (1987:10).

6 § En lagfaren domare i miljödomstol får i ett mål som överklagats till domstolen ensam

1. meddela beslut som avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende,

2. meddela annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål,

3. avgöra fastighetsbildningsmål när enskild part och de företrädare för allmänt intresse som hörts är överens om utgången, och

4. besluta om avvisning eller avskrivning av mål samt avgöra andra mål av enkel beskaffenhet än sådana som avses i 4 § andra stycket.

I fråga om förberedande åtgärder äger 1 kap. 3 e § rättegångsbalken motsvarande tillämpning.

7 § Tingsrätten utser de lagfarna domarna i miljödomstolen.

Regeringen eller den förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer utnämner eller förordnar tekniska ledamöter och särskilda ledamöter i miljödomstol.

Ett tekniskt råd ska ha teknisk eller naturvetenskaplig utbildning och erfarenhet av sådana sakfrågor som domstolen prövar. De särskilda ledamöterna ska ha erfarenhet av frågor som faller inom Naturvårdsverkets eller Boverkets eller Lantmäteriets verksamhetsområde eller av industriell, kommunal eller areell verksamhet.

8 § I Miljööverdomstolen ingår som domare lagfarna ledamöter och tekniska ledamöter.

Miljööverdomstolen är domför med fyra ledamöter, av vilka minst tre ska vara lagfarna. Om en av de lagfarna ledamöterna får förhinder sedan huvudförhandling eller handläggning har påbörjats, är rätten ändå domför. Fler än fem ledamöter får inte delta utom i fall som avses i 3 kap. 9 §.

Vid behandlingen av frågor om prövningstillstånd ska Miljööverdomstolen bestå av tre lagfarna domare. En teknisk ledamot får dock ingå i rätten i stället för en av de lagfarna ledamöterna.

I fråga om beslut om avskrivning efter återkallelse är Miljööverdomstolen domför med en lagfaren domare.

I fråga om förberedande åtgärder tillämpas 2 kap. 4 § femte stycket rättegångsbalken.

9 § Svea hovrätt utser de lagfarna domarna i Miljööverdomstolen. Tekniska ledamöter ska ha teknisk eller naturvetenskaplig utbild-

ning och erfarenhet av sådana sakfrågor som domstolen prövar. Regeringen eller den förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer utnämner eller anställer tekniska ledamöter.

Bestämmelser som gäller för alla slag av mål och ärenden

10 § I fråga om jäv mot den som handlägger mål enligt denna lag gäller bestämmelserna i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare.

11 § Ett mål eller ett ärende handläggs vid den miljödomstol inom vars domsområde den fastighet eller byggnad eller anläggning eller verksamhet eller åtgärd som målet eller ärendet gäller i huvudsak är belägen, bedrivs eller vidtas eller ska bedrivnas eller vidtas.

Om det finns särskilda skäl får en miljödomstol handlägga ett mål eller ett ärende som enligt första stycket ska handläggas av en annan miljödomstol. Annars ska målet eller ärendet överlämnas till den miljödomstol som avses i första stycket. Målet eller ärendet ska anses ha kommit in samma dag som det kom in till den miljödomstol som först tog emot skrivelsen.

12 § Frågor om miljödomstolarnas inbördes behörighet får utom i fall som avses 10 kap. 20 § andra stycket rättegångsbalken inte tas upp av högre rätt.

13 § En miljödomstol får för gemensam handläggning lämna över ett mål till en annan miljödomstol, om det vid den andra miljödomstolen förekommer något mål som har nära samband med det förstnämnda och överlämnandet kan ske utan avsevärd olägenhet för någon part.

Överlämnande av mål mellan miljödomstolar får också ske om det annars finns särskilda skäl och det kan göras utan avsevärd olägenhet för någon part.

14 § Väcker någon talan vid miljödomstolen om förbud mot miljöfarlig verksamhet eller om skyldighet för den som utövar eller ämnar utöva sådan verksamhet att vidta försiktighetsmått och är frågan om tillstånd till verksamheten enligt miljöbalken under prövning eller kommer den under prövning innan miljödomstolen

har avgjort målet, får miljödomstolen inte avgöra målet förrän tillståndsfrågan har prövats.

15 § Gemensamt med ett mål som har inletts genom att talan väcks vid domstolen får miljödomstolen handlägga även andra sådana mål mellan samma eller olika parter, om det med hänsyn till utredningen och övriga omständigheter är lämpligt.

16 § Vid omröstning ska först lagfarna domare säga sin mening, därefter de tekniska ledamöterna och sist de särskilda ledamöterna. I fråga om omröstning gäller i övrigt 16 kap. rättegångsbalken i tillämpliga delar.

17 § Statliga myndigheter och kommuner är skyldiga att utan ersättning till domstolarna låna ut de lokaler som domstolarna behöver för sina sammanträden, förutsatt att lokalerna inte är upptagna för det huvudsakliga ändamålet. Upplåtaren ska få ersättning för de särskilda kostnader som sammanträdet medför.

18 § Om det är lämpligt får en eller flera ledamöter av domstolen göra undersökning på platsen. Parterna ska ges tillfälle att vara närvarande vid en sådan undersökning.

2 kap. Mål som överklagats till miljödomstolen

Inledningen av förfarandet

1 § Utöver bestämmelserna om överklagande av en förvaltningsmyndighets avgörande i 23–25 §§ förvaltningslagen (1986:223) gäller vid tillämpningen av denna lag vad som föreskrivs i denna paragraf.

Klaganden bör uppge de bevis han eller hon vill åberopa och vad som ska styrkas med varje bevis.

Om klaganden är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.

Särskilda bestämmelser om överklagande finns i 15 kap. fastighetsbildningslagen (1970:988) och i plan- och bygglagen (1987:10).

2 § Om en enskild överklagar en förvaltningsmyndighets avgörande, är den förvaltningsmyndighet som först beslutat i saken motpart till den enskilde sedan handlingarna i målet överlämnats till miljödomstolen, om inte annat är särskilt föreskrivet.

I mål som gäller planer enligt plan- och bygglagen (1987:10) är alltid kommunen den enskildes motpart.

I mål som gäller beslut av en tillståndsmyndighet som avses i 9 kap. 8 § eller 11 kap. 9 b § miljöbalken är länsstyrelsen i det län där en verksamhet eller motsvarande är belägen den enskildes motpart.

Vad som sägs i första stycket gäller inte när det är en lantmäterimyndighets beslut som har överklagats eller när en ideell förening som avses i 16 kap. 13 § miljöbalken överklagar.

Överlämnande av överklagande m.m.

3 § Har ett överklagande getts in till en miljödomstol i stället för till den förvaltningsmyndighet som meddelat det överklagade avgörandet, ska miljödomstolen överlämna överklagandet till förvaltningsmyndigheten. Överklagandet ska anses ha kommit in till förvaltningsmyndigheten den dag det kom in till miljödomstolen.

Brister i överklagandet m.m.

4 § Om ett överklagande innehåller en brist, får miljödomstolen förelägga parten att avhjälpa bristen inom en viss tid med upplysning om att överklagandet annars kan komma att avvisas. Om ett föreläggande inte leder till att en brist avhjälpas och om det därför inte går att pröva överklagandet, får överklagandet avvisas.

Allmänt om handläggningen

5 § En miljödomstol ska se till att ett mål blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Vid behov ska domstolen anvisa hur utredningen ska kompletteras. Överflödigt utredning får avvisas.

6 § Förfarandet hos miljödomstolen är skriftligt.

I handläggningen får ingå muntlig förhandling beträffande en viss fråga, när det kan antas vara till fördel för utredningen eller främja ett snabbt avgörande av målet. Miljödomstolen ska hålla muntlig förhandling, om enskild som för talan i målet begär det samt förhandlingen inte är obehövlig och inte heller särskilda skäl talar emot det.

Skriftväxlingen

7 § Ett överklagande med tillhörande handlingar ska tillställas en motpart eller sakägare eller någon annan mot vilken en åtgärd ifrågasätts med ett föreläggande att komma in med ett svar till miljödomstolen inom viss tid. Domstolen ska upplysa om att målet kan komma att avgöras även om det inte kommer in något svar till domstolen.

Första stycket gäller inte,

1. om det finns anledning att anta att överklagandet inte till någon del kommer att bifallas,

2. om motparten är en förvaltningsmyndighet och översändande av överklagandet inte behövs, eller

3. om översändande av överklagandet annars är uppenbart onödigt.

8 § Den som getts tillfälle eller förelagts att svara ska göra det skriftligt eller, om det är lämpligt, muntligt.

Ett föreläggande enligt 7 § ska anpassas till förhållandena i det enskilda fallet. Den som svarar ska uppmanas att ange hur han eller hon ställer sig till överklagandet. Skälen till inställningen ska anges liksom de bevis som åberopas.

9 § Den som har överklagat ska tillställas ett svar och ska föreläggas eller ges tillfälle att yttra sig i den omfattning som behövs.

10 § En miljödomstol får utöver vad som föreskrivs i 7–9 §§ förordna om den skriftväxling som är nödvändig för att avgöra ett mål.

11 § Om det behövs, ska en miljödomstol inhämta yttrande från en förvaltningsmyndighet eller kommun som tidigare beslutat i saken.

12 § Den miljödomstol som ska pröva ett överklagande får besluta att det överklagade avgörandet tills vidare inte får verkställas och även i övrigt besluta tills vidare rörande saken.

Muntlig förhandling

13 § Till en muntlig förhandling ska miljödomstolen kalla den som har överklagat, dennes motpart och andra som enligt 7 § har förelagts att svara. Den som kallas får föreläggas att inställa sig vid vite eller med upplysning om att hans eller hennes utevaro inte utgör hinder för att handlägga målet.

Den som har kallats till en muntlig förhandling men inte kan inställa sig ska omedelbart anmäla det till domstolen.

14 § En part och den som har förelagts att svara i målet får delta i en muntlig förhandling genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring under samma förutsättningar som gäller enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken.

I fråga om offentlighet och ordning vid muntlig förhandling tillämpas i övrigt 5 kap. 1–5, 9 samt 11–12 §§ rättegångsbalken.

15 § Ifråga om ersättning för kostnader för parts inställelse tillämpas 11 kap. 6 § rättegångsbalken.

16 § Vid muntlig förhandling och vid undersökning enligt 1 kap. 18 § ska föras protokoll. Protokollet ska innehålla en redogörelse för förhandlingens gång och för den utredning som läggs fram vid förhandlingen. I protokollet ska antecknas vad som förekommer vid förhandlingen i fråga om yrkanden, medgivanden, bestridanden, invändningar och vitsordanden.

I fråga om dokumentation av bevisning och vad som förekommit vid undersökning enligt 1 kap. 18 § tillämpas 6 kap. 6 och 6 a §§ rättegångsbalken.

Parters rätt att få del av uppgifter

17 § Innan ett mål avgörs, ska en part få kännedom om och tillfälle att yttra sig över det som tillförts målet. Detta gäller inte i fall som avses i 7 § andra stycket.

Om bevisningen

18 § Skriftlig handling som åberopas som bevis ska ges in till miljödomstolen utan dröjsmål. Detsamma gäller sådana föremål som åberopas som bevis och som kan flyttas till domstolen.

Domstolen får förelägga en part som åberopar bevisning som avses i första stycket att inom viss tid ge in handlingen eller föremålet till domstolen med upplysning om att målet ändå kan komma att avgöras.

I fråga om bevis som avses i första stycket gäller i övrigt 38 kap. 1–5 och 7–9 §§ respektive 39 kap. 5 § rättegångsbalken. Ersättning till annan än part för tillhandahållande av skriftlig handling eller föremål utgår dock alltid av allmänna medel.

19 § En miljödomstol får besluta om syn på stället för besiktning av en fastighet eller en plats eller av ett föremål som det inte är lämpligt att flytta till domstolen. Vid en sådan syn får yrkeshemlighet röjas om det finns synnerlig anledning till det.

I fråga om syn på stället gäller bestämmelserna om muntlig förhandling och 5 kap. 11 § rättegångsbalken i tillämpliga delar.

20 § En miljödomstol får inhämta ett yttrande i en fråga som kräver särskild sakkunskap från en myndighet, en tjänsteman eller den, som annars har att avge yttrande i ämnet eller anlita annan sakkunnig i frågan.

I fråga om sakkunnig gäller 40 kap. 2–7 och 12 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

Ersättning för utlåtande av myndighet, tjänsteman eller den som annars har att avge yttrande betalas om det är särskilt föreskrivet. Annan sakkunnig är berättigad till ersättning av allmänna medel för sitt uppdrag. Domstolen får betala förskott på sådan ersättning.

21 § Domstolen får förordna om förhör med vittne eller sakkunnig. Sådant förhör äger rum vid muntlig förhandling. Förhöret får hållas under ed. Om förhör gäller 36 kap. 1–18 och 20–23 §§ samt 40 kap. 9–11, 14, 16 och 20 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

Vittne och sakkunnig får delta i en muntlig förhandling genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring under samma förutläggningar som gäller enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken.

22 § Vittne eller sådan sakkunnig som har anlitats av domstolen har rätt till ersättning av allmänna medel för kostnad för sin inställelse. Rätten får bevilja förskott på ersättning för kostnad för resa och uppehälle. Närmare bestämmelser om ersättning och förskott meddelas av regeringen.

Har vittnet inkallats på begäran av enskild part och visar det sig att parten saknade godtagbart skäl för sin begäran, får domstolen besluta att parten ska betala tillbaka ersättningen till staten.

23 § Om det är lämpligt får förhör med vittne eller sakkunnig hållas av en annan miljödomstol än den där ett mål handläggs. I fråga om ett sådant förhör tillämpas 35 kap. 10 och 11 §§ rättegångsbalken.

Miljödomstolens avgöranden m.m.

24 § Miljödomstolens avgöranden ska grundas på det som handlingarna innehåller och det som i övrigt har förekommit i målet.

25 § Ett avgörande får inte gå utöver det som yrkats i målet. När det finns särskilda skäl får dock miljödomstolen även utan yrkande avgöra till det bättre för en enskild part, om det inte är till nackdel för något motstående enskilt intresse.

26 § Bestämmelserna i 17 kap. 1, 4, 5, 7, 9, 10, 12, 13 och 15 §§ rättegångsbalken gäller i tillämpliga delar för rättegången i miljödomstolen.

Övrigt

27 § I fråga om tolk och översättning av handlingar tillämpas 5 kap. 6–8 §§ rättegångsbalken.

28 § I fråga om straff för en förseelse under förfarandet och för brott mot tystnadsplikt som ålagts av domstolen tillämpas 9 kap. 5 och 6 §§ rättegångsbalken.

I fråga om vite och hämtning tillämpas 9 kap. 7–10 §§ rättegångsbalken.

Domstolen ska självant ta upp frågor om ansvar för rättegångsförseelse och om utdömande av vite som förelagts med stöd av denna lag.

29 § Bestämmelserna i 11 kap. 1–3 §§, 12 kap. samt 32 kap., 33 kap. och 34 kap. 1 § rättegångsbalken gäller i tillämpliga delar vid handläggning av mål enligt detta kapitel.

30 § I fråga om särskilda rättsmedel mot domar eller beslut i mål som handlagts enligt detta kapitel tillämpas de bestämmelser i 58 kap. rättegångsbalken som gäller tvistemål samt 59 kap. rättegångsbalken.

Särskilda bestämmelser om vissa mål enligt miljöbalken och fastighetsbildningsmål

31 § Om miljödomstolen finner att ett överklagande bör föranleda ändring i en avslutad förrättning eller i ett fastighetsbildnings- eller fastighetsbestämningsbeslut som har överklagats särskilt, får domstolen göra ändring även i den del som inte har överklagats, om det behövs för att det inte ska uppkomma någon uppenbar motstridighet eller oenhetlighet i förrättningen eller beslutet.

Finner miljödomstolen att det beträffande en förrättning finns en sådan omständighet som avses i 15 kap. 10 § fastighetsbildningslagen (1970:988), får domstolen besluta om behövliga åtgärder, även om överklagandet inte har avsett den delen av förrättningen.

32 § När en enskilds överklagande i ett fastighetsbildningsmål rör ett allmänt intresse, kallas länsstyrelsen eller, om målet avser sådan fastighetsbildning som anges i 15 kap. 8 § andra stycket fastighetsbildningslagen (1970:988), en sådan nämnd som avses i 4 kap. 15 § tredje stycket i den lagen till en muntlig förhandling. En företrädare för eller tjänsteman vid en myndighet vars verksamhet berörs av målet kan kallas för att lämna upplysningar. För detta ändamål kan även förrättningslantmätaren kallas.

33 § Om ett avgörande vid en förrättning som inte avslutats har överklagats, kan miljödomstolen föreskriva att förrättnings-

handläggningen ska avbrytas helt eller till viss del eller att handläggning som avbrutits ska fortgå oberoende av överklagandet. Sådan föreskrift träder i kraft genast och gäller till dess annat förordnas.

Om det på grund av särskilda omständigheter är lämpligt, får miljödomstolen förordna om förtida tillträde. Härvid äger 5 kap. 30 a § andra–fjärde styckena fastighetsbildningslagen (1970:988) motsvarande tillämpning.

Miljödomstolen kan omedelbart förordna att ett avgörande av lantmäterimyndigheten om förtida tillträde inte får utnyttjas förrän miljödomstolen har prövat överklagandet.

34 § Kan miljödomstolen inte utan olägenhet rätta fel i en förrättning, ska domstolen undanröja lantmäterimyndighetens beslut och åtgärder i den omfattning de påverkas av felet samt återförvisa förrättningen till myndigheten. Domstolen kan därvid meddela föreskrifter för vinnande av rättelse.

35 § Har efter förrättningens avslutande beslut om fastighetsbildning eller fastighetsbestämning överklagats och återkallar den som sökt åtgärden sin ansökan, ska förrättningen undanröjas i den del som återkallelsen avser, om övriga som fört talan vid förrättningen eller miljödomstolen och som själva haft rätt att påkalla åtgärden inte motsätter sig att förrättningen undanröjs. I fall som anges i 10 kap. 8 § andra stycket och 11 kap. 2 § andra stycket fastighetsbildningslagen (1970:988) fordras alltid samtycke av övriga sakägare.

Endast om det finns synnerliga skäl får en kommunal lantmäterimyndighets förrättning undanröjas på grund av att myndigheten handlagt ärendet i stället för att lämna över det till den statliga lantmäterimyndigheten enligt 5 § lagen (1995:1393) om kommunal lantmäterimyndighet.

36 § Har i ett mål, där kungörelse enligt 19 kap. 9 § miljöbalken har utfärdats, sökanden överklagat tillståndsmyndighetens avgörande, får miljödomstolen i stället för att förordna om delgivning med motparterna besluta att ett exemplar av överklagandet ska över-sändas till den eller de aktförvarare som har förordnats av tillståndsmyndigheten samt utfärda kungörelse om överklagandet.

I kungörelsen ska uppges

1. att ett exemplar av handlingarna i målet hålls tillgängligt hos aktförvararen eller aktförvararna,

2. att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna ska, om de inte särskilt tillställs någon part, införas i viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen eller aktförvararna, och

3. att en svarsskrivelse ska ha kommit in till miljödomstolen inom den tid, minst tre veckor efter kungörandet, som miljödomstolen bestämt.

Kungörelsen ska införas i den eller de ortstidningar som tillståndsmyndigheten har bestämt för meddelanden i målet.

Då föreskrifterna i denna paragraf har iakttagits, ska delgivning anses ha skett.

37 § I rättegången i miljödomstolen gäller vad som föreskrivs i 19 kap. 17 och 22–28 §§ miljöbalken samt 7 kap. 5 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

3 kap. Överklagande av miljödomstolens avgöranden i mål som överklagats till miljödomstolen samt Miljööverdomstolens och Högsta domstolens handläggning av sådana mål

1 § Miljödomstolens avgöranden får, om inte annat är föreskrivet, överklagas hos Miljööverdomstolen. För överklagande gäller de tidsfrister som anges i 50 kap. 1 och 2 §§ samt 52 kap. 1 § rättegångsbalken.

2 § Ett överklagande ska vara skriftligt. I överklagandet ska anges

1. det avgörande som överklagas,
2. i vilken del avgörandet överklagas och den ändring som yrkas,
3. grunderna för överklagandet och i vilket avseende skälen för avgörandet enligt klagandens mening är oriktiga, och
4. de bevis som åberopas och det som ska styrkas med varje särskilt bevis.

Skriftliga bevis ska ges in samtidigt med överklagandet.

Klaganden ska ange de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas.

Den domstol som meddelat avgörandet prövar om överklagandet har gjorts i rätt tid och ska avvisa ett överklagande som

har gjorts för sent. Om överklagandet inte avvisas, ska det tillsammans med övriga handlingar i målet sändas över till Miljööverdomstolen.

3 § För att Miljööverdomstolen ska pröva miljödomstolens avgöranden krävs prövningstillstånd. Vid prövningen av om prövningstillstånd ska meddelas tillämpas 49 kap. 14 och 14 a §§ rättegångsbalken.

4 § Ett beslut som inte är slutligt får överklagas endast i samband med överklagande av ett avgörande i målet. Överklagande får dock ske särskilt, när miljödomstolen

1. ogillat en invändning om jäv mot någon ledamot av miljödomstolen eller en invändning om att det finns ett hinder för målets prövning,

2. avvisat ett ombud eller ett biträde,

3. förordnat rörande saken i avvaktan på målets avgörande,

4. förelagt någon att medverka på annat sätt än genom inställelse inför miljödomstolen och en underlåtenhet att följa föreläggandet kan medföra särskild påföljd för honom eller henne,

5. utdömt vite eller någon annan påföljd för underlåtenhet att följa föreläggande eller straff för förseelse i förfarandet eller förklarat att någon ska ersätta en kostnad för förfarandet,

6. beslutat i en fråga som gäller ersättning för någons medverkan i målet,

7. beslutat i annat fall än som avses i 6 i en fråga som gäller rättshjälp enligt rättshjälplagen (1996:1619), eller

8. beslutat enligt 2 kap. 35 § andra stycket.

Ett beslut av miljödomstolen genom vilket målet återförvisas till en förvaltningsmyndighet får överklagas endast om beslutet innefattar avgörande av någon fråga som inverkar på målets utgång.

5 § Om det är lämpligt, får Miljööverdomstolen uppdra åt en eller flera ledamöter av domstolen att verkställa undersökning på platsen. Parterna ska på lämpligt sätt underrättas om tiden för undersökningen. Vid denna ska protokoll föras.

En utredning som en teknisk ledamot har verkställt beträffande en fråga av teknisk beskaffenhet får inte läggas till grund för Miljööverdomstolens dom eller beslut utan att parterna har beretts tillfälle att yttra sig över utredningen. Detta gäller dock inte om

utredningen i endast oväsentlig utsträckning avviker från vad som har framkommit tidigare i målet.

6 § Ett överklagat mål får avgöras av Miljööverdomstolen utan sammanträde, om ett sammanträde skulle sakna betydelse för prövningen. Om part och motpart har begärt sammanträde ska dock sådant hållas, om det inte uppenbarligen skulle vara utan betydelse.

Vid sammanträde får utredningen läggas fram genom Miljööverdomstolens försorg i den omfattning som domstolen bestämmer.

7 § I fråga om rättegången i Miljööverdomstolen gäller i övrigt i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 2 kap. om rättegången i miljödomstolen.

8 § Miljööverdomstolens avgöranden i mål som i första instans har prövats av en kommun eller en förvaltningsmyndighet får inte överklagas.

9 § Om rätten vid handläggningen av ett mål i Miljööverdomstolen, som enligt 8 § inte får överklagas, finner att avgörandet kan få stor principiell betydelse får målet eller, om det kan ske, en viss fråga i målet avgöras av Miljööverdomstolen med sju ordinarie domare, av vilka högst två får vara tekniska ledamöter.

10 § Om det är av vikt för en enhetlig rättstillämpning att ett mål prövas av Högsta domstolen får Miljööverdomstolen, om prövningstillstånd har meddelats enligt 49 kap. 14 § 3 rättegångsbalken, överlämna målet till Högsta domstolen för avgörande. Om Högsta domstolen beviljar prövningstillstånd ska målet avgöras av den domstolen, annars ska Miljööverdomstolen avgöra målet.

Ett överlämnande enligt första stycket ska ske så snart som möjligt.

Vid prövning av en fråga om överlämnande av ett mål till Högsta domstolen ska Miljööverdomstolen ha den sammansättning som anges i 1 kap. 8 § tredje stycket. Parterna ska alltid ges tillfälle att yttra sig i en sådan fråga.

Miljööverdomstolens beslut om överlämnande av ett mål till Högsta domstolen får inte överklagas.

11 § I ett mål som avses i 10 § tillämpas i Högsta domstolen 6 § samt 2 kap. 36 §.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010, då lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål ska upphöra att gälla.

2. Mål eller ärenden som har inletts före ikraftträdandet ska, i de fall de nya reglerna hade föreskrivit att målet eller ärendet skulle ha inletts eller överklagats vid en annan miljödomstol, vid ikraftträdandet överlämnas till den miljödomstolen.

3. Mål eller ärenden ska inte överlämnas om det skulle vara till nackdel för handläggningen eller om det av andra skäl inte skulle vara lämpligt.

2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken (1942:740)

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 10 § rättegångsbalken (1942:740) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

10 §

Twist om äganderätt eller nyttjanderätt till fast egendom, om rätt till servitut eller annan särskild rätt till egendomen eller om besittning av egendomen *skall* upptagas av rätten i den ort, där fastigheten är. Lag samma vare, om tvisten rör skyldighet för ägare eller innehavare av egendomen att fullgöra något, som åligger honom i denna egenskap, eller, då nyttjanderätt eller annan särskild rätt till egendomen upplåtits, fråga är om vederlag för upplåtelsen, byggnads underhåll eller annat dylikt. *Vad som sägs i denna paragraf gäller dock ej arrendetvist.*

Twist med anledning av tillfällig upplåtelse av nyttjanderätt till mark eller hus eller del av hus för uppställning av fordon skall vid tillämpning av paragrafen ej anses som arrendetvist.

Ligger fastigheten under flera domstolar eller gäller tvisten flera fastigheter under skilda domstolar, *skall* tvisten upptagas av den rätt, under vilken

Twist om äganderätt eller nyttjanderätt till fast egendom, om rätt till servitut eller annan särskild rätt till egendomen eller om besittning av egendomen *ska* upptagas av rätten i den ort, där fastigheten är. Lag samma vare, om tvisten rör skyldighet för ägare eller innehavare av egendomen att fullgöra något, som åligger honom i denna egenskap, eller, då nyttjanderätt eller annan särskild rätt till egendomen upplåtits, fråga är om vederlag för upplåtelsen, byggnads underhåll eller annat dylikt.

Ligger fastigheten under flera domstolar eller gäller tvisten flera fastigheter under skilda domstolar, *ska* tvisten upptagas av den rätt, under vilken

huvuddelen ligger.

huvuddelen ligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

3 Förslag till lag om ändring i jordabalken (1970:994)

Härigenom föreskrivs i fråga om jordabalken (1970:994) dels att 8 kap. 32 § ska upphöra att gälla, dels att 8 kap. 31 och 31 b §§ samt 13 kap. 23 och 24 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

31 §

Beslut av arrendenämnden i fråga om förlängning av arrendeavtal, fastställande av villkoren för sådan förlängning, uppskov med avträde enligt 9 kap. 12 b eller 13 § eller 10 kap. 6 a § eller bestämmande av ersättning enligt 9 kap. 14 § eller i fråga som avses i 9 kap. 17 a, 18, 21, 21 a, 31 eller 31 b § eller 11 kap. 6 b § får överklagas till *den hovrätt inom vars domkrets arrendenämnden är belägen.*

Arrendenämndens beslut i ett ärende enligt 9 kap. 2, 3, 7 eller 17 §, 10 kap. 2, 3, 4 eller 7 § eller 11 kap. 2 § får inte överklagas.

31 b §

I hovrätten får utöver lagfarna ledamöter ingå en teknisk ledamot, om målets beskaffenhet eller något annat särskilt skäl föranleder det.

I fråga om kvalifikationskrav för en teknisk ledamot, möjlighet för hovrätten att låta en ledamot verkställa en undersökning på platsen och i fråga om utredning som en teknisk ledamot verkställt gäller ~~14~~

Beslut av arrendenämnden i fråga om förlängning av arrendeavtal, fastställande av villkoren för sådan förlängning, uppskov med avträde enligt 9 kap. 12 b eller 13 § eller 10 kap. 6 a § eller bestämmande av ersättning enligt 9 kap. 14 § eller i fråga som avses i 9 kap. 17 a, 18, 21, 21 a, 31 eller 31 b § eller 11 kap. 6 b § får överklagas till *Svea hovrätt.*

I fråga om kvalifikationskrav för en teknisk ledamot, möjlighet för hovrätten att låta en ledamot verkställa en undersökning på platsen och i fråga om utredning som en teknisk ledamot verkställt gäller *1 kap.*

16 §§ lagen (1969:245) om domstolar i fastighetsmål.

9 § och 3 kap. 5 § lagen (2010:000) om miljödomstolar.

13 kap.

23 §

Mål angående omprövning eller jämkning av avgäld, klander av uppsägning eller bestämmande av lösesumma upptages av *fastighetsdomstol*.

Mål angående omprövning eller jämkning av avgäld, klander av uppsägning eller bestämmande av lösesumma upptages av *miljödomstol*.

24 §

Angående rättegången i mål som avses i 23 § gäller i tillämpliga delar expropriationslagen (1972:719). Bestämmelserna om utredningsbeslut äger dock tillämpning endast i den mån målet avser bestämmande av lösesumma. Rör tvisten fråga som kan inverka på den rätt som tillkommer innehavare av panträtt eller rättighet som är inskriven, är rätten ej bunden av parts yrkande eller medgivande.

I mål angående bestämmande av lösesumma *skall* fastighetsägaren vidkännas på ömse sidor uppkomna rättegångskostnader vid *fastighetsdomstolen*, i den mån ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken. Har motpart förebringat utredning i strid med utredningsbeslut som *fastighetsdomstolen* meddelat, ersättes dock kostnaden för sådan utredning endast i den mån utredningen haft betydelse för utgången i målet. Beträffande skyldigheten att svara för kostnad i högre rätt gäller med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, att fastighetsägaren, om ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk, alltid själv *skall*

I mål angående bestämmande av lösesumma *ska* fastighetsägaren vidkännas på ömse sidor uppkomna rättegångskostnader vid *miljödomstolen*, i den mån ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken. Har motpart förebringat utredning i strid med utredningsbeslut som *miljödomstolen* meddelat, ersättes dock kostnaden för sådan utredning endast i den mån utredningen haft betydelse för utgången i målet. Beträffande skyldigheten att svara för kostnad i högre rätt gäller med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, att fastighetsägaren, om ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk, alltid själv *ska* vidkännas

vidkännas såväl sina egna såväl sina egna kostnader som
kostnader som kostnad som kostnad som åsamkas motpart
åsamkas motpart genom att genom att fastighetsägaren
fastighetsägaren fullföljt talan. fullföljt talan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

4 Förslag till lag om ändring i miljöbalken (1998:808)

Härigenom föreskrivs i fråga om miljöbalken

dels att 19 kap. 2 §, 20 kap. 1 och 3–11 §§, 21 kap., 22 kap., 23 kap., 25 kap. 5 §, 31 kap. 18, 25–27 och 29 §§ ska upphöra att gälla,

dels att rubrikerna närmast före 31 kap. 25, 26 och 29 §§ ska utgå,

dels att 21 kap. 7 § miljöbalken ska betecknas 17 kap. 8 § och ha följande lydelse,

dels att 6 kap. 8 §, 9 kap. 8 §, 11 kap. 9 b, 14, 17, 20 och 22 §§, 16 kap. 1, 2 och 13 §§, 17 kap. 3 §, 19 kap. 1, 4 och 5 §§, 20 kap. 2 §, 24 kap. 1, 3, 4, 7, 13 och 14 §§, 25 kap. 1–4, 7, 8 och 10 §§, 28 kap. 10 §, rubriken före 20 kap. samt rubriken närmast före 19 kap. 4 § ska ha följande lydelse,

dels att det i balken ska införas nya paragrafer 19 kap. 6–37 §§, 24 kap. 13 a och 13 b §§, 25 kap. 9 a §, 28 kap. 3 a § och 31 kap. 37 § samt närmast före 17 kap. 8 §, 19 kap. 6 och 28 §§ samt 28 kap. 3 a § nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

8 §

När en miljökonsekvensbeskrivning upprättats i ett *mål* eller ärende om miljöfarlig verksamhet eller vattenverksamhet, *skall* detta kungöras tillsammans med kungörelsen om ansökan enligt 19 kap. 4 § och 22 kap. 3 §. Om en miljökonsekvensbeskrivning har upprättats i något annat mål eller ärende som rör en verksamhet eller åtgärd som kan antas medföra en betydande miljöpåverkan, *skall* detta kungöras. Har en

När en miljökonsekvensbeskrivning upprättats i ett ärende om miljöfarlig verksamhet eller vattenverksamhet, *ska* detta kungöras tillsammans med kungörelsen om ansökan enligt 19 kap. 4 och 9 §§. Om en miljökonsekvensbeskrivning har upprättats i något annat mål eller ärende som rör en verksamhet eller åtgärd som kan antas medföra en betydande miljöpåverkan, *ska* detta kungöras. Har en ansökan gjorts *ska*

ansökan gjorts *skall* kungörelsen ske tillsammans med kungörelsen av ansökan. Därefter *skall* ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen hållas tillgängliga för allmänheten, som *skall* beredas tillfälle att yttra sig över dessa innan målet eller ärendet prövas.

När *dom eller* beslut har meddelats i *målet eller* ärendet *skall* detta kungöras. Samtidigt *skall* också kungöras hur allmänheten kan få tillgång till information om innehållet. Vidare *skall* den ansvariga myndigheten i den stat med vilken samråd hållits enligt 6 § informeras.

När en miljökonsekvensbeskrivning har upprättats enbart för en prövning enligt 7 kap. 28 b och 29 §§, eller när ett beslut avser enbart en sådan prövning, *skall* vad som anges i första och andra styckena i denna paragraf tillämpas i den utsträckning som behövs för prövningen eller, om det är lämpligt, för att allmänheten *skall* få tillgång till information om innehållet.

kungörelsen ske tillsammans med kungörelsen av ansökan. Därefter *ska* ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen hållas tillgängliga för allmänheten, som *ska* beredas tillfälle att yttra sig över dessa innan målet eller ärendet prövas.

När beslut har meddelats i ärendet *ska* detta kungöras. Samtidigt *ska* också kungöras hur allmänheten kan få tillgång till information om innehållet. Vidare *ska* den ansvariga myndigheten i den stat med vilken samråd hållits enligt 6 § informeras.

När en miljökonsekvensbeskrivning har upprättats enbart för en prövning enligt 7 kap. 28 b och 29 §§, eller när ett beslut avser enbart en sådan prövning, *ska* vad som anges i första och andra styckena i denna paragraf tillämpas i den utsträckning som behövs för prövningen eller, om det är lämpligt, för att allmänheten *ska* få tillgång till information om innehållet.

9 kap.

8 §

Ansökan om tillstånd till miljöfarlig verksamhet prövas av *miljödomstol*.

Regeringen får föreskriva att ansökan om tillstånd för vissa

Ansökan om tillstånd till miljöfarlig verksamhet prövas av *den tillståndsmyndighet som regeringen bestämmer*.

Om den miljöfarliga verk-

slag av verksamheter skall prövas av länsstyrelsen. Om den miljöfarliga verksamheten kan antas ha en liten miljöpåverkan, får regeringen föreskriva att en kommunal nämnd skall pröva frågor om tillstånd. Tillstånd som rör Försvarmakten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk eller Försvarets radioanstalt skall alltid prövas av länsstyrelsen.

Anmälan om miljöfarlig verksamhet skall enligt vad regeringen föreskriver göras till generalläkaren, länsstyrelsen eller kommunen.

samheten kan antas ha en liten miljöpåverkan, får regeringen föreskriva att en kommunal nämnd ska pröva frågor om tillstånd. Detta gäller inte tillstånd som rör Försvarmakten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk eller Försvarets radioanstalt.

Anmälan om miljöfarlig verksamhet ska enligt vad regeringen föreskriver göras till generalläkaren, länsstyrelsen eller kommunen.

11 kap.

9 b §

Ansökan om tillstånd till vattenverksamhet prövas av miljödomstolen. Ansökan om tillstånd till markavvattning prövas dock av länsstyrelsen, om den inte skall prövas av miljödomstolen enligt 7 kap. 19 eller 20 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

Anmälan om vattenverksamhet skall, enligt föreskrifter som meddelas av regeringen, göras till generalläkaren, länsstyrelsen eller kommunen.

En anmälningspliktig vattenverksamhet får påbörjas tidigast åtta veckor efter det att anmälan har gjorts, om inte tillsynsmyndigheten bestämmer något annat.

Ansökan om tillstånd till vattenverksamhet prövas av den tillståndsmyndighet som regeringen bestämmer.

Anmälan om vattenverksamhet ska, enligt föreskrifter som meddelas av regeringen, göras till generalläkaren, länsstyrelsen eller kommunen.

14 §

Regeringen får förbjuda markavvattning som skulle kräva tillstånd enligt detta kapitel i områden där det är särskilt angeläget att våtmarkerna bevaras.

Länsstyrelsen får meddela dispens från ett förbud som meddelats enligt första stycket om det finns särskilda skäl.

Den myndighet som regeringen bestämmer får meddela dispens från ett förbud som meddelats enligt första stycket om det finns särskilda skäl.

Om dispens meddelas enligt andra stycket fordras för utförandet av markavvattningen att tillstånd söks enligt 9 §. Beslutet om dispens upphör att gälla om tillstånd till markavvattningen meddelas.

17 §

Den som äger en vattenanläggning är skyldig att underhålla den så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena. Om vattenanläggningen med stöd av en särskild rättighet utförts på någon annans mark och äganderätten till anläggningen övergått till markägaren till följd av att rättigheten upphört, kvarstår underhållsskyldigheten för den som var rättighetshavare.

Den som enligt 28 kap. 12 § har fått rätt att använda någon annans vattenanläggning är tillsammans med ägaren skyldig att underhålla anläggningen, om inte *miljödostolen* bestämt något annat.

Den som enligt 28 kap. 12 § har fått rätt att använda någon annans vattenanläggning är tillsammans med ägaren skyldig att underhålla anläggningen, om inte *tillståndsmyndigheten* bestämt något annat.

I 20 och 21 §§ samt i 24 kap. 4 § andra stycket finns bestämmelser om överflyttning av underhållsskyldigheten.

20 §

I stället för att lämna tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten får *miljödostolen* på begäran av ägaren av en fastighet som skulle skadas av utrivningen förordna

I stället för att lämna tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten får *tillståndsmyndigheten* på begäran av ägaren av en fastighet som skulle skadas av utrivningen

att skyldigheten att underhålla anläggningen och fullgöra övriga skyldigheter som ligger på anläggningens ägare *skall* övergå på fastighetsägaren till dess något annat bestäms.

Till skydd för allmänna intressen får efter åtagande ett sådant förordnande också meddelas för staten, en kommun eller ett vattenförbund.

Förordnande får inte meddelas, om det kan antas att fastighetsägaren inte kan fullgöra skyldigheterna eller om det med hänsyn till den sökande eller till allmänna intressen anses mera angeläget att anläggningen rivs ut.

Om ägaren av en vattenanläggning vållas skada av att anläggningen bibehålls, *skall* den som övertar ansvaret för anläggningen betala skälig ersättning för skadan.

förordna att skyldigheten att underhålla anläggningen och fullgöra övriga skyldigheter som ligger på anläggningens ägare *ska* övergå på fastighetsägaren till dess något annat bestäms.

Till skydd för allmänna intressen får efter åtagande ett sådant förordnande också meddelas för staten, en kommun eller ett vattenförbund.

Förordnande får inte meddelas, om det kan antas att fastighetsägaren inte kan fullgöra skyldigheterna eller om det med hänsyn till den sökande eller till allmänna intressen anses mera angeläget att anläggningen rivs ut.

Om ägaren av en vattenanläggning vållas skada av att anläggningen bibehålls, *ska* den som övertar ansvaret för anläggningen betala skälig ersättning för skadan.

22 §

Om det kan uppkomma fara för allmänna eller enskilda intressen genom att en anläggning för bortledande av grundvatten helt eller delvis tas ur bruk, *skall* anläggningens ägare hämta in *miljödomstolens* tillstånd.

Skälig ersättning *skall* betalas, om en sådan åtgärd medför skada på någon annans egendom genom bestående ändring i vattenförhållandena.

Om det kan uppkomma fara för allmänna eller enskilda intressen genom att en anläggning för bortledande av grundvatten helt eller delvis tas ur bruk, *ska* anläggningens ägare hämta in *tillståndsmyndighetens* tillstånd.

Skälig ersättning *ska* betalas, om en sådan åtgärd medför skada på någon annans egendom genom bestående ändring i vattenförhållandena.

16 kap.

1 §

Regeringen, länsstyrelserna och andra förvaltningsmyndigheter, kommunerna, miljödomstolarna, Miljööverdomstolen och Högsta domstolen prövar mål och ärenden enligt denna balk eller enligt

föreskrifter meddelade med stöd av balken. I fråga om prövningen av mål om straff eller förverkande enligt 29 kap. gäller dock vad som är föreskrivet om brottmål i allmänhet.

Närmare bestämmelser om vilka mål och ärenden som prövas av respektive prövningsmyndighet finns i 17 kap. 1–4 §§, 18 kap. 1–2 §§, 19 kap. 1–2 §§, 20 kap. 2 §, 23 kap. 1 § samt 23 kap. 9 §.	Närmare bestämmelser om vilka mål och ärenden som prövas av respektive prövningsmyndighet finns i 17 kap. 1–4 §§, 18 kap. 1–2 §§, 19 kap. 1–2 §§ samt 20 kap. 2 §.
--	--

Beslut eller dom om återkallelse av tillstånd, dispens, godkännande och förbud mot fortsatt verksamhet samt omprövning av tillstånd eller villkor meddelas av tillståndsmyndigheten.

2 §

Tillstånd, godkännande eller dispens enligt balken eller enligt föreskrifter meddelade med stöd av balken, får lämnas för begränsad tid. Regeringen får meddela ytterligare föreskrifter om sådan tidsbegränsning.

Tillstånd, godkännande eller dispens enligt balken eller enligt föreskrifter meddelade med stöd av balken, får förenas med villkor.

Vid ändring av en miljöfarlig verksamhet får tillståndet begränsas till att enbart avse ändringen (ändringstillstånd).

För verksamhet som omfattas av tillståndsplikt enligt lagen (2004:1199) om handel med utsläppsrätter får dock inte beslutas villkor om begränsning av koldioxidutsläpp eller villkor som genom att reglera använd mängd fossilt bränsle syftar till en begränsning av koldioxidutsläpp.

<i>Bestämmelser om vilka mål som är ansökningsmål finns i 21 kap. 1 § och bestämmelser om vad en ansökan i ett ansökningsmål skall innehålla finns i 22 kap. 1 §. Regeringen får meddela föreskrifter om vad en ansökan i ett ärende skall innehålla</i>	Regeringen får <i>utöver vad som föreskrivs i balken</i> meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla.
--	--

13 §

Överklagbara domar eller beslut får överklagas av en ideell förening som enligt sina stadgar har till ändamål att tillvarata naturskydds- eller miljöskyddsintressen, såvitt avser domar och beslut om tillstånd, godkännande eller dispens enligt denna balk samt i frågor om tillsyn enligt 10 kap. eller de föreskrifter som har meddelats med stöd av 10 kap. Detta gäller

1. även i de fall överklagandet enbart avser ett villkor eller en annan bestämmelse i domen eller beslutet, och

2. även i de fall domen eller beslutet är resultatet av en prövning enligt 22 kap. 26 §, 24 kap. 2, 3, 5, 6 eller 8 § denna balk eller en prövning enligt 7 kap. 13, 14 eller 16 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

För att få överklaga *skall* föreningen ha bedrivit verksamhet i Sverige under minst tre år och ha lägst 2 000 medlemmar. Föreningen får dock inte överklaga beslut som rör Försvarsmakten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk eller Försvarets radioanstalt.

En miljöorganisation som vill överklaga en dom eller ett beslut som avses i första stycket *skall* göra det innan tiden för överklagande gått ut för dem som varit parter eller annars såsom sakägare haft klagorätt i målet eller ärendet.

2. även i de fall domen eller beslutet är resultatet av en prövning enligt 19 kap. 25 §, 24 kap. 2, 3, 5, 6 eller 8 §§ denna balk eller en prövning enligt 7 kap. 13, 14 eller 16 §§ lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

För att få överklaga *ska* föreningen ha bedrivit verksamhet i Sverige under minst tre år och ha lägst 2 000 medlemmar. Föreningen får dock inte överklaga beslut som rör Försvarsmakten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk eller Försvarets radioanstalt.

En miljöorganisation som vill överklaga en dom eller ett beslut som avses i första stycket *ska* göra det innan tiden för överklagande gått ut för dem som varit parter eller annars såsom sakägare haft klagorätt i målet eller ärendet.

17 kap.

3 §

Regeringen får för ett visst fall förbehålla sig att pröva tillåtligheten av en verksamhet som inte omfattas av kravet på prövning enligt 1 §, om

1. verksamheten i betraktande av de intressen som denna balk enligt 1 kap. 1 § *skall* främja kan antas få betydande omfattning eller bli av ingripande slag,

2. verksamheten utanför ett område som förtecknats enligt 7 kap. 27 § kan antas mer än obetydligt skada naturvärdet inom området,

3. verksamheten omfattas av bestämmelserna i 4 kap. 6 § tredje stycket.

Rätten till förbehåll enligt första stycket 2 gäller enbart verksamhet som är tillståndspliktig enligt balken eller enligt föreskrifter meddelade med stöd av balken.

Om ett mål eller ärende enligt denna balk pågår om tillståndsprövning av verksamheten, *skall* regeringen omedelbart lämna besked om förbehållet till den tillståndsprövande *miljödostolen* eller myndigheten.

1. verksamheten i betraktande av de intressen som denna balk enligt 1 kap. 1 § *ska* främja kan antas få betydande omfattning eller bli av ingripande slag,

1. verksamheten i betraktande av de intressen som denna balk enligt 1 kap. 1 § *ska* främja kan antas få betydande omfattning eller bli av ingripande slag,

2. verksamheten utanför ett område som förtecknats enligt 7 kap. 27 § kan antas mer än obetydligt skada naturvärdet inom området,

3. verksamheten omfattas av bestämmelserna i 4 kap. 6 § tredje stycket.

Rätten till förbehåll enligt första stycket 2 gäller enbart verksamhet som är tillståndspliktig enligt balken eller enligt föreskrifter meddelade med stöd av balken.

Om ett mål eller ärende enligt denna balk pågår om tillståndsprövning av verksamheten, *ska* regeringen omedelbart lämna besked om förbehållet till den tillståndsprövande myndigheten.

8 §¹

Om miljödostolen finner att en verksamhet eller åtgärd endast kan tillåtas enligt 2 kap. 9 § första stycket eller 10 § eller enligt 7 kap. 29 §, *skall miljödostolen med eget yttrande överlämna frågan* till regeringens avgörande. Detsamma gäller om regeringen *skall* pröva tillåtligheten enligt 17 kap. 1 § eller om

Om miljödostolen eller *Miljööverdostolen, eller en förvaltningsmyndighet eller kommun* finner att en verksamhet eller åtgärd endast kan tillåtas enligt 2 kap. 9 § första stycket eller 10 § eller enligt 7 kap. 29 §, *ska frågan tillsammans med ett yttrande överlämnas* till regeringens avgörande. Detsamma

¹ Nuvarande lydelse 21 kap. 7 § miljöbalken.

regeringen har förbehållit sig prövningen av tillåtligheten enligt 17 kap. 3 §.

Om miljödomstolen finner att ett mål hos domstolen rör även ett annat allmänt intresse av synnerlig vikt än sådant som avses i 1 kap. 1 §, *skall domstolen med eget yttrande överlämna målet till regeringen*. Detsamma gäller, om Naturvårdsverket begär att målet av sådan anledning *skall* överlämnas till regeringen. Är det fråga om en statlig myndighets beslut som rör Försvarmakten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk eller Försvarets radioanstalt *skall* domstolen alltid med eget yttrande överlämna ärendet till regeringens avgörande.

gäller om regeringen *ska* pröva tillåtligheten enligt 17 kap. 1 § eller om regeringen har förbehållit sig prövningen av tillåtligheten enligt 17 kap. 3 §.

Om *en förvaltningsmyndighet eller miljödomstolen eller Miljööverdomstolen* finner att ett mål hos domstolen rör även ett annat allmänt intresse av synnerlig vikt än sådant som avses i 1 kap. 1 §, *ska målet eller ärendet tillsammans med ett yttrande överlämnas till regeringen*. Detsamma gäller, om Naturvårdsverket begär att målet av sådan anledning *ska* överlämnas till regeringen. Är det fråga om en statlig myndighets beslut som rör Försvarmakten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk eller Försvarets radioanstalt *ska* domstolen *eller myndigheten* alltid med eget yttrande överlämna ärendet till regeringens avgörande.

19 kap.

1 §

Förvaltningsmyndigheterna och kommunerna prövar ärenden enligt vad som är föreskrivet i balken eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av balken.

Kommuners beslut i frågor som rör bildande, ändring eller upphävande av naturreservat, kulturresevat, naturminnen, djur- och växtskyddsområden, strandskyddsområden eller vattenskyddsområden, utom frågor om ersättning, får överklagas hos länsstyrelsen om inte annat är särskilt föreskrivet. Kommunala nämnders beslut i särskilda fall får överklagas hos länsstyrelsen, om inte annat är särskilt föreskrivet.

Länsstyrelsens och andra statliga myndigheters beslut i särskilda fall får överklagas hos miljödomstol enligt 20 kap. 2 § andra stycket. Detsamma gäller beslut av en annan myndighet än regeringen om att bilda, ändra eller upphäva ett biotopskyddsområde.

Statliga myndigheters beslut i särskilda fall får överklagas hos miljödomstol enligt 20 kap. 2 § andra stycket. Detsamma gäller beslut av en annan myndighet än regeringen om att bilda, ändra eller upphäva ett biotopskyddsområde.

Särskilt om kommunala nämnders prövning av miljöfarlig verksamhet

4 §

Länsstyrelser eller kommunala nämnder skall

Kommunala nämnder ska

1. genom kungörelse i ortstidning eller på annat lämpligt sätt bereda den som kan beröras av verksamheten tillfälle att yttra sig,

2. samråda med de statliga och kommunala myndigheter som har väsentliga intressen att bevaka i saken,

3. hålla sammanträde med den som saken angår och besiktning på platsen om det behövs för utredningen i ärendet, samt

4. underrätta den som gjort en ansökan eller kommit med synpunkter genom någon annan än honom eller henne själv och ge honom eller henne tillfälle att yttra sig om inte annat följer av 17 § förvaltningslagen (1986:223).

4. underrätta den som gjort en ansökan eller kommit med synpunkter om det som tillförts ärendet och ge honom eller henne tillfälle att yttra sig om inte annat följer av förvaltningslagen (1986:223).

5 §

I ärenden som prövas av länsstyrelser eller kommunala nämnder skall tillämpas bestämmelserna i

I ärenden som prövas av kommunala nämnder ska tillämpas bestämmelserna i

1. 22 kap. 1 § första stycket om ansökans form och innehåll,

2. 22 kap. 2 § om en ansökans ingivande och brister i den,

1. 6 § om ansökans form och innehåll,

2. 7 § om en ansökans ingivande och brister i den,

2 a. 22 kap. 2 a § om prövningar som avses i 24 kap. 3, 5 och 8 §§,

3. 22 kap. 3 § om kungörelsens innehåll,

4. 22 kap. 6 § om talerätt,

5. 22 kap. 9 § om rätt att företräda fastighet,

6. 22 kap. 12 § om sakkunniga,

7. 22 kap. 13 § om undersökning på platsen,

8. 22 kap. 25 § första stycket 1–3 och 5–11 samt andra stycket sista meningen och tredje stycket om tillståndsdoms innehåll,

9. 22 kap. 26 § om särskild dom,

10. 22 kap. 27 § första stycket, andra stycket andra meningen samt tredje stycket första meningen om uppskjutna frågor och provisoriska föreskrifter,

11. 22 kap. 28 § första stycket första meningen om verkställighetsförordnande, och

12. 23 kap. 3 § när det gäller särskild överklagan i frågor om sakkunniga som avses i 22 kap. 12 §.

I ärenden som rör deponering eller förbränning av avfall skall också de bestämmelser som anges i 22 kap. 25 a respektive 25 b § om en tillståndsdoms innehåll tillämpas

3. 8 § om prövningar som avses i 24 kap. 3, 5 och 8 §§,

4. 9 § om kungörelsens innehåll,

5. 12 § om talerätt,

6. 15 § om rätt att företräda fastighet,

7. 17 § om sakkunniga,

8. 18 § om undersökning på platsen,

9. 22 § första stycket 1–3 och 5–11 samt andra stycket och tredje stycket om tillståndsbesluts innehåll,

10. 23 och 24 §§ om tillståndsbesluts innehåll i ärenden som rör deponering respektive förbränning av avfall,

11. 25 § om särskilt beslut,

12. 26 § första stycket, andra stycket andra meningen samt tredje stycket om uppskjutna frågor och provisoriska föreskrifter, och

13. 27 § första stycket första meningen om verkställighetsförordnande.

Särskilt om tillståndsmyndigheternas prövning av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet

6 §

En ansökan om tillstånd ska vara skriftlig. Den ska ges in till den tillståndsmyndighet inom vars område verksamheten i huvudsak ska bedrivas och innehålla

1. ritningar och tekniska beskrivningar med uppgifter om förhållandena på platsen, produktionsmängd eller annan liknande uppgift samt användningen av råvaror, andra insatsvaror och ämnen liksom energianvändning,

2. uppgifter om utsläppskällor, art och mängd av förutsebara utsläpp samt förslag till de åtgärder som kan behövas för att förebygga uppkomsten av avfall,

3. en miljökonsekvensbeskrivning när det krävs enligt 6 kap. och en uppgift om det samråd som skett enligt 6 kap. 4 och 6 §§,

4. förslag till skyddsåtgärder eller försiktighetsmått samt de uppgifter som behövs för att bedöma hur de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. iakttas,

5. förslag till övervakning och kontroll av verksamheten,

6. i fråga om tillstånd att anlägga, driva eller ändra en verksamhet, en säkerhetsrapport i de fall det finns skyldighet att

upprätta en sådan enligt lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor, och

7. en icke-teknisk sammanfattning av de uppgifter som anges i 1–6.

En ansökan om tillstånd till vattenverksamhet ska dessutom innehålla uppgift om de fastigheter som berörs av vattenverksamheten och i förekommande fall namn och adress på ägarna och berörda innehavare av särskild rätt till fastigheterna.

Begär sökanden att sakägare ska föreläggas att anmäla ersättningsanspråk enligt 24 kap. 13 a § andra stycket ska det anges i ansökan.

Ytterligare bestämmelser om vad en ansökan om vattenverksamhet i vissa fall ska innehålla finns i 7 kap. 4 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

7 §

Ansökningshandlingarna ska ges in i det antal exemplar som tillståndsmyndigheten bestämmer.

Har ansökningshandlingarna inte getts in i tillräckligt antal exemplar eller finner tillståndsmyndigheten att ansökan är ofullständig ska myndigheten förelägga sökanden att avhjälpa bristen inom viss tid. Följer sökanden

inte ett föreläggande, får myndigheten besluta att bristen ska avhjälpas på sökandens bekostnad eller, om bristen är så väsentlig att ansökan inte kan ligga till grund för prövning av ärendet, avvisa ansökan.

Om det är uppenbart att en ansökan inte kan bifallas får ansökan avslås utan att kungörelse enligt 9 § utfärdas.

Ansökningshandlingarna får i den utsträckning tillståndsmyndigheten finner lämpligt ges in i elektronisk form.

8 §

I fråga om miljöfarlig verksamhet är den som erhållit tillstånd, dispens eller godkännande vid prövning av frågor som avses i 24 kap. 3, 5 och 8 §§ skyldig att tillhandahålla den utredning om verksamheten och övriga förhållanden som behövs för prövningen. Tillståndsmyndigheten får förelägga denne att tillhandahålla den utredning som behövs. Föreläggandet får förenas med vite.

9 §

Om en ansökan tas upp till prövning, ska tillståndsmyndigheten utfärda kungörelse. Kungörelsen ska innehålla

1. en kortfattad redogörelse för ansökan samt i ärende om vattenverksamhet uppgift om de fastigheter som kan beröras,

2. en upplysning om innehållet i 13 §, om den inte kan lämnas på annat lämpligt sätt, samt en upplysning om innehållet i och sista tid för synpunkter enligt 16 § och för anmälan enligt 24 kap. 13 a § andra stycket,

3. ett tillkännagivande om i vilka tidningar meddelanden i ärendet till parterna ska införas och att meddelandena, om de inte särskilt skickas till en part, hålls tillgängliga hos den som förvarar akten, och

4. aktförvararens adress.

Tillståndsmyndigheten ska förordna någon att förvara ett exemplar av handlingarna i ärendet (aktförvarare). Aktförvarare kan vara en förvaltningsmyndighet, en kommun eller en enskild.

Kungörelsen ska snarast införas i ortstidning. En utskrift av kungörelsen ska i ärenden om vattenverksamhet sändas till varje sakägare som har angetts i ansökningen eller som på annat sätt är känd för tillståndsmyndigheten.

Om ansökan om tillstånd till vattenverksamhet berör fast egendom som är samfällad för flera fastigheter, behöver kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, ska kungörelsen sändas till styrelsen.

10 §

Ett exemplar av ansökningshandlingarna och av kungörelsen ska sändas till Naturvårdsverket, Kammarkollegiet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Fiskeriverket, länsstyrelsen och den eller de berörda kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet. Om det kan antas att det allmänna fiskeintresset eller något annat allmänt intresse inte berörs av verksamheten, behöver dock inte handlingarna sändas över.

Kungörelsen ska även sändas till berörda kommuner och andra myndigheter vars verksamhet kan beröras av ansökan.

11 §

Kungörelsen ska i ärende om vattenverksamhet delges

1. styrelsen eller någon annan som förvaltar en av ansökan berörd kanal- eller slussanläggning eller annan allmän farled eller en hamn eller flottled som är allmän,

2. styrelsen för ett av ansökan berört vattenförbund samt styrelsen eller någon annan som förvaltar en berörd samfällighet enligt lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet eller motsvarande äldre bestämmelser,

3. ägaren av en anläggning för

tillgodogörande av vattenkraft, om med ansökan avses ianspråktagande av den tillgodogjorda kraften,

4. ägaren av den strömfallsfastighet från vilken andelskraft tillhandahålls, när det är fråga om en ansökan enligt 7 kap. 1 § 3. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, och

5. innehavaren av det tillstånd som avses med en ansökan enligt 24 kap. 3 § eller 5–9 §§ eller enligt 7 kap. 13–15 §§ lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

12 §

Naturvårdsverket, Kammarkollegiet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och länsstyrelsen ska, när det behövs, föra talan i ärendet för att tillvarata miljöintressen och andra allmänna intressen.

En kommun får föra talan för att tillvarata miljöintressen och andra allmänna intressen inom kommunen.

Fiskeriverket ska, om handlingar sänds till verket enligt 10 §, yttra sig om verksamhetens inverkan på det allmänna fiskeintresset samt föreslå de bestämmelser som behövs till skydd för fisket. Om verket anser att ett yttrande kräver undersökning på platsen, ska verket anmäla detta till tillståndsmyndigheten, som

ska förordna om sakkunnigutredning enligt 17 §.

13 §

Ägare av fastigheter som berörs av en ansökan om vattenverksamhet ska till tillståndsmyndigheten uppge innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft som belastar fastigheten. Underlåts detta utan giltigt skäl och uppstår på grund av detta skada för sådana sakägare, ska fastighetsägaren ersätta skadan.

14 §

Har en sakägare uppgetts eller på annat sätt blivit känd för tillståndsmyndigheten först efter det att kungörelsen har utfärdats och har sakägaren inte hört av sig i ärendet, ska sakägaren på lämpligt sätt ges tillfälle att yttra sig. Handläggningen av ärendet får dock inte uppehållas.

15 §

Om det råder tvist om en fastighet som påverkas av den med ansökan avsedda verksamheten, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten i ärendet, tills den lagligen vinns från innehavaren.

En ny ägare får inte rubba överenskommelser som den förre ägaren har ingått eller andra

åtgärder som har vidtagits i ärendet och som är bindande för den förre ägaren. Om den förre ägaren har erhållit meddelanden och kallelser i ärendet, behövs inte några nya meddelanden eller kallelser till den nye ägaren.

16 §

Synpunkter på ansökan ska lämnas skriftligen eller i elektronisk form till tillståndsmyndigheten i det antal exemplar som myndigheten finner behövligt och inom den tid som myndigheten har bestämt.

17 §

Om det behövs någon särskild utredning eller värdering, kan tillståndsmyndigheten förordna en eller flera sakkunniga att efter förberedande undersökning avge utlåtande. Sådan undersökning ska verkställas snarast möjligt. Om det behövs med hänsyn till sakens beskaffenhet eller ändamålet med undersökningen, ska myndigheten på ett lämpligt sätt underrätta parterna om tiden för undersökningen.

Tillståndsmyndighetens beslut får inte överklagas särskilt.

18 §

Om det är lämpligt, får myndigheten göra undersökning på platsen. Parterna ska på lämpligt sätt underrättas om tiden

för en sådan undersökning.

19 §

På begäran av sökanden får tillståndsmyndigheten besluta att åtgärder får vidtas för att förebygga eller minska skador eller olägenheter, innan frågan om sådana åtgärder slutligen avgörs. Som villkor gäller att den sökande hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som den sökande kan bli skyldig att betala på grund av åtgärderna. I fråga om slaget av säkerhet gäller 2 kap. 25 § utsökningsbalken.

Beslutet gäller omedelbart, men det kan ändras när förhållandena föranleder det.

20 §

Framgår det av ett utlåtande enligt 17 § eller på annat sätt att den sökta verksamheten berör fastigheter som inte har angivits i kungörelsen enligt 9 §, ska tillståndsmyndigheten med tillämpning av den paragrafen ge ägare och innehavare av särskilda rättigheter till sådana fastigheter tillfälle att yttra sig.

Om det är lämpligare får tillståndsmyndigheten kalla sakägarna till ett sammanträde i ärendet.

21 §

I ärendet ska tillståndsmyndigheten hålla sammanträde med dem som saken angår och besiktning på platsen, om det inte

är obehövt.

Parterna ska på lämpligt sätt underrättas om tid och plats för sammanträdet.

Vid sammanträde förs protokoll. Protokollet ska innehålla redogörelse för vad som förekommit vid sammanträde och besiktning.

22 §

Ett beslut som innebär att tillstånd lämnas till en verksamhet ska kungöras och ska i förekommande fall innehålla bestämmelser om

1. den tid som tillståndet ska gälla,

2. verksamhetens ändamål, läge, omfattning, säkerhet och tekniska utformning i övrigt,

3. tillsyn, besiktning och kontroll, såsom utsläppskontroll med angivande av mätmetod, mätfrekvens och utvärderingsmetod,

4. skyldigheter att utföra skadeförebyggande åtgärder,

5. skyldighet att betala avgifter,

6. de villkor om utsläpp, begränsningsvärden och bästa möjliga teknik som behövs för att hindra eller begränsa skadlig påverkan på grund av föroreningar samt de övriga villkor som behövs för att förhindra skada på eller olägenhet för omgivningen,

7. de villkor som behövs

avseende hanteringen i verksamheten av kemiska produkter om hanteringen kan medföra olägenheter för den yttre miljön,

8. de villkor som behövs om avfallshantering, återvinning och återanvändning om en sådan åtgärd kan medföra olägenheter för den yttre miljön,

9. de villkor som behövs med avseende på hushållningen med naturresurser,

10. de villkor som behövs med avseende på avhjälpande av miljöskada och ställande av säkerhet,

11. de villkor som behövs för att förebygga allvarliga kemikalieolyckor och begränsa följderna av dem för människors hälsa och miljön,

12. den tid inom vilken anspråk enligt 24 kap. 13 § får framställas,

13. den förlust som tillståndshavare enligt 31 kap. 22 och 23 §§ är skyldig att underkasta sig utan ersättning, och

14. villkor om säkerhet som avses i 24 kap. 14 §.

I bestämmelser som avser tillstånd till miljöfarlig verksamhet eller arbeten för vattenverksamhet ska anges den tid inom vilken den miljöfarliga verksamheten ska ha satts igång eller arbetena för vattenverksamhet ska vara utförda.

Tillståndsmyndigheten får överlåta åt tillsynsmyndigheten att fastställa villkor av mindre betydelse.

Ytterligare bestämmelser om vad ett beslut om vattenverksamhet och vattenanläggningar ska innehålla finns i 7 kap. 6 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

23 §

Ett beslut som omfattar tillstånd att bedriva verksamhet med deponering av avfall ska innehålla

1. uppgift om vilken av deponiklasserna farligt avfall, icke-farligt avfall eller inert avfall som tillståndet avser,

2. en förteckning över de typer av avfall och den totala mängd avfall som får deponeras,

3. de villkor som behövs i fråga om åtgärder före och under driften av deponin,

4. de villkor som, enligt vad som kan förutses vid tillståndets beviljande, behövs i fråga om avslutning av deponin,

5. de villkor som behövs i fråga om åtgärder för övervakning och kontroll av att de skyldigheter uppfylls som gäller för verksamheten, och

6. de villkor som behövs i fråga om skyldighet att rapportera om typer och mängder av avfall

som har deponerats.

24 §

Ett beslut som omfattar tillstånd att bedriva verksamhet med förbränning av avfall ska innehålla

1. uppgifter om förbränningsanläggningens totala kapacitet för förbränning av avfall,

2. en förteckning över de avfallskategorier och de avfallsmängder som får förbrännas,

3. en förteckning över de mängder av olika kategorier av farligt avfall som får förbrännas,

4 i fråga om det farliga avfall som får förbrännas, villkor om avfallets minsta och högsta flöde, lägsta och högsta värmevärde samt maximala innehåll av föroreningar, och

5. villkor om den längsta tid under vilken det i samband med tekniskt oundvikliga driftstopp, driftstörningar eller fel i renings- eller mätutrustning får ske utsläpp av föroreningar till luft och vatten över fastställda värden.

25 §

På begäran av sökanden får tillståndsmyndigheten i särskilt beslut avgöra frågan om verksamhetens tillåtlighet om frågan inte enligt 17 kap. 1, 3 eller 4 §§ ska prövas av regeringen.

Om tillståndsmyndigheten funnit att verksamheten är

tillätlig och om verksamhetens snara genomförande är angeläget, får myndigheten i särskilt beslut meddela tillstånd till de arbeten som behöver utföras.

Meddelas särskilt beslut, får tillståndsmyndigheten skjuta upp prövningen av ärendet i övrigt tills beslutet vunnit laga kraft.

26 §

När verkningarna av verksamheten inte kan förutses med tillräcklig säkerhet, får tillståndsmyndigheten vid meddelande av tillstånd till verksamheten skjuta upp villkorsfrågor tills erfarenhet har vunnits av verksamhetens inverkan.

I samband med uppskottsbeslutet ska tillståndsmyndigheten, i fråga om skada som kan antas bli särskilt kännbar, meddela provisoriska föreskrifter om skadeförebyggande åtgärder. Om det är nödvändigt för att motverka olägenheter, ska provisoriska föreskrifter om försiktighetsmått meddelas.

En uppskjuten fråga ska avgöras så snart som möjligt.

27 §

Tillståndsmyndigheten får, om det är skäligt, förordna att tillståndet till en verksamhet få tas i anspråk även om beslutet inte har vunnit laga kraft.

Om sökanden, sedan tillstånd till en verksamhet enligt balken har meddelats, åläggs skyldighet att förebygga eller minska skador, får tillståndsmyndigheten förordna att beslutet ska gå i verkställighet som om det hade fått laga kraft.

Överklagas ett beslut med ett förordnande enligt första eller andra stycket, får miljödomstolen undanröja förordnandet, innan talan mot beslutet i övrigt prövas.

28 §

Har en tillsynsmyndighet med stöd av 26 kap. 9 § första stycket förbjudit miljöfarlig verksamhet eller vattenverksamhet eller beslutat att den som bedriver eller avser att bedriva sådan verksamhet ska vidta försiktighetsåtgärder och begärs tillstånd enligt denna balk, kan tillståndsmyndigheten, om sökanden ställer säkerhet för kostnad och skada, bestämma att tillsynsmyndighetens beslut inte får verkställas förrän tillståndsfrågan har avgjorts eller tillståndsmyndigheten föreskriver något annat.

I fråga om slaget av säkerhet gäller 2 kap. 25 § utsöknings-

balken. Säkerheten ska prövas av tillståndsmyndigheten och förvaras hos länsstyrelsen.

29 §

Statliga myndigheter och kommuner är skyldiga att utan ersättning till en tillståndsmyndighet låna ut de lokaler som myndigheterna behöver för sina sammanträden förutsatt att lokalerna inte är upptagna för sitt huvudsakliga ändamål. Upplåtaren ska få ersättning för de särskilda kostnader som ett sammanträde kan medföra.

Markavvattning

30 §

Om det vid en fastighetsreglering beslutas att en fråga om markavvattning ska prövas enligt miljöbalken, ska detta anmälas av lantmäterimyndigheten till tillståndsmyndigheten. Ägarna av de fastigheter som ingår i fastighetsregleringen anses då som sökande.

Anmälan ska vara skriftlig och innehålla samma uppgifter som en ansökan om tillstånd till markavvattning.

31 §

Om det behövs för prövningen av en ansökan om markavvattning ska tillståndsmyndigheten förordna en markavvattningssakkunnig.

32 §

Särskilda bestämmelser om behörighet att vara markavvattningsakkunnig får meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

33 §

Som markavvattningsakkunnig får inte förordnas någon som står i ett sådant förhållande till saken eller någon av parterna att tillförlitligheten kan anses förringad.

34 §

Den markavvattningsakkunnige bör samråda med sökanden och övriga sakägare samt de myndigheter som berörs av markavvattningen.

Den markavvattningsakkunnige får utföra besiktning. Sökanden, övriga sakägare och de myndigheter som berörs av markavvattningen ska underläggas om besiktningen.

35 §

Den markavvattningsakkunnige ska till tillståndsmyndigheten ge in ett yttrande. Om den markavvattningsakkunnige anser att ansökan ska bifallas, ska yttrandet innehålla

1. förslag om hur markavvattningen ska utformas, med angivande av de miljökonsekvenser en sådan utformning kommer att medföra,

2. vilka som ska delta i

markavvattningen, och

3. varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för verksamheten.

Den markavvattningsakkunnige bör samtidigt med yttrandet ge in sin kostnadsräkning.

36 §

Om sökanden återkallar sin ansökan, ska de sakägare som har framställt yrkande om att delta i markavvattningen underrättas. Om sådana sakägare saknas eller inte inom föreskriven tid begär att handläggningen fortsätter, ska ärendet skrivas av.

Sakägare på vars begäran ärendet handläggs vidare anses därefter som sökande.

37 §

Ett ärende som har inletts efter anmälan av lantmäterimyndigheten enligt 30 § ska skrivas av, om fastighetsregleringsförrättningen ställs in. Handläggningen ska dock fortsätta, om sakägare som har fört talan i ärendet och som har kunnat ansöka om markavvattningen begär det. Underrättas sakägarna om regleringsförrättningens inställande vid ett sammanträde vid tillståndsmyndighet, ska begäran framställas vid sammanträdet. I annat fall ska begäran framställas inom den tid som tillståndsmyndigheten bestämmer.

Domstolar **20 kap.**
Domstolsprövning

2 §

Miljödomstol prövar som första instans mål om

Miljödomstol prövar som första instans mål om

1. miljöfarlig verksamhet som är ansökningsmål enligt 21 kap. 1 § första stycket,

2. vattenverksamhet och vattenanläggningar enligt 11 kap. samt lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, utom verksamheter som avser markavvattning vilka verksamheter ska prövas av länsstyrelsen,

3. markavvattningar som enligt lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet har överlämnats från länsstyrelsen eller anmälts av en lantmäterimyndighet,

4. ersättning för skada och intrång enligt 28 kap. 2–5 §§,

5. ersättning och inlösen vid ingripande av det allmänna enligt denna balk och vid vattenverksamhet, om inte annat har särskilt föreskrivits,

6. ersättning för miljöskador och inlösen enligt 32 kap., talan om förbud eller försiktighetsmått enligt 32 kap. 12 § samt grupptalan enligt 32 kap. 13 §,

7. fördelning av solidariskt ansvar mellan flera enligt 10 kap. 6 och 7 §§ på talan av någon av

1. ersättning för skada och intrång enligt 24 kap. 13 § och 28 kap. 2–5 §§,

2. ersättning och inlösen vid ingripande av det allmänna enligt denna balk och vid vattenverksamhet, om inte annat har särskilt föreskrivits,

3. ersättning för miljöskador och inlösen enligt 32 kap., talan om förbud eller försiktighetsmått enligt 32 kap. 12 § samt grupptalan enligt 32 kap. 13 §,

4. fördelning av solidariskt ansvar mellan flera enligt 10 kap. 6 och 7 §§ på talan av någon av

de solidariskt ansvariga,

8. utdömande av vite som har förelagts med stöd av balken efter särskild ansökan av den myndighet som har förelagt vitet eller, om vitet har förelagts i förfarandet, med tillämpning av 6 § andra stycket lagen (1985:206) om viten, och

9. fördelning av kostnader för gemensamt utnyttjande av information enligt vad som följer av artiklarna 27.6 och 30.3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach), inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet, ändring av direktiv 1999/45/EG och upphävande av rådets förordning (EEG) nr 793/93 och kommissionens förordning (EG) nr 1488/94 samt rådets direktiv 76/769/EEG och kommissionens direktiv 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG och 2000/21/EG.

Som anges i 19 kap. 1 § tredje stycket prövar miljödomstol, om inte annat är föreskrivet, efter överklagande länsstyrelsens och andra statliga myndigheters beslut enligt denna balk eller föreskrifter som har meddelats med stöd av balken samt enligt plan- och bygglagen (1987:10) eller enligt lagen (1998:812) med särskilda

de solidariskt ansvariga,

5. utdömande av vite som har förelagts med stöd av balken. I fråga om föreläggande och utdömande av vite gäller i övrigt lagen (1985:206) om viten.

bestämmelser om vattenverksamhet. Att miljödomstol efter överklagande prövar Kronofogdemyndighetens beslut om handräckning framgår av 26 kap. 17 § andra stycket.

24 kap.

1 §

Om en dom eller ett beslut som har meddelats i ett ansökningsmål enligt 21 kap. 1 § första stycket denna balk eller 7 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet avser tillstånd till en verksamhet enligt balken och domen eller beslutet har vunnit laga kraft, gäller tillståndet mot alla, såvitt avser frågor som har prövats i domen eller beslutet. Detsamma gäller beslut om tillstånd till miljöfarlig verksamhet som har meddelats av en länsstyrelse eller kommun med stöd av 9 kap. 8 § samt beslut om tillstånd till markavvattning som har meddelats av länsstyrelse enligt 11 kap. Avser tillståndet utförandet av en vattenanläggning, innefattar det rätt att bibehålla anläggningen. Till följd av detta kapitel, 7 kap. 20 och 22 §§, 9 kap. 5 §, 10 kap. 17 § denna balk eller 2 kap. 10 § samt 7 kap. 13–17 §§ lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, kan dock ett tillstånd begränsas eller förenas med ändrade eller nya villkor,

Om ett beslut om tillstånd till miljöfarlig verksamhet eller vattenverksamhet eller tillstånd eller godkännande enligt 7 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet avser tillstånd till en verksamhet enligt balken och beslutet har vunnit laga kraft, gäller tillståndet mot alla, såvitt avser frågor som har prövats i beslutet. Avser tillståndet utförandet av en vattenanläggning, innefattar det rätt att bibehålla anläggningen. Till följd av detta kapitel, 7 kap. 20 och 22 §§, 9 kap. 5 §, 10 kap. 17 § denna balk eller 2 kap. 10 § samt 7 kap. 13–17 §§ lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, kan dock ett tillstånd begränsas eller förenas med ändrade eller nya villkor, eller återkallas och fortsatt verksamhet förbjudas. Ett sådant ingripande kan också ske genom förelägganden eller förbud enligt 10 kap. 14 § eller 26 kap. 9 § fjärde stycket.

eller återkallas och fortsatt verksamhet förbjudas. Ett sådant ingripande kan också ske genom förelägganden eller förbud enligt 10 kap. 14 § eller 26 kap. 9 § fjärde stycket.

Med tillstånd avses i detta kapitel även godkännande av arbeten eller åtgärder enligt 11 kap. 16 §.

En omprövningsdom eller ett omprövningsbeslut har samma verkan som ett tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut.

3 §

Tillståndsmyndigheten får helt eller delvis återkalla tillstånd, dispens eller godkännande som meddelats enligt balken, eller enligt föreskrifter med stöd av balken, och förbjuda fortsatt verksamhet

1. om den som har sökt tillståndet, dispensen eller godkännandet har vilselett tillståndsmyndigheten genom att lämna oriktiga uppgifter eller underlåta att lämna uppgifter av betydelse för tillståndet, dispensen, godkännandet eller villkoren,

2. när tillståndet, dispensen, godkännandet eller villkor som gäller för verksamheten eller åtgärden inte har följts och avvikelserna inte är av ringa betydelse,

3. om det till följd av verksamheten eller åtgärden har uppkommit någon olägenhet av väsentlig betydelse som inte förutsågs när verksamheten eller åtgärden tilläts,

4. om det till följd av verksamheten eller åtgärden har uppkommit sådana förhållanden som enligt 2 kap. 9 § innebär att verksamheten inte får bedrivas,

5. om verksamheten slutligt har upphört,

6. om ett nytt tillstånd ersätter ett tidigare tillstånd,

7. om det behövs för att uppfylla Sveriges förpliktelser till följd av EU-medlemskapet,

8. om underhållet av en vattenanläggning allvarligt har försumrats, eller

9. om tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under en längre tid och det kan antas att tillståndet inte heller kommer att utnyttjas.

Miljödomstolen får om Tillståndsmyndigheten får om

tillståndet avser verksamhet vid en vattenanläggning eller i fall som avses i första stycket 8 eller 9 återkalla rätten att bibehålla en vattenanläggning.

Tillstånd till täkt får upphävas helt eller delvis när tio år förflutit från det att tillståndet vann laga kraft.

tillståndet avser verksamhet vid en vattenanläggning eller i fall som avses i första stycket 8 eller 9 återkalla rätten att bibehålla en vattenanläggning.

4 §

I samband med ett beslut om återkallelse enligt 3 § andra stycket som avser en vattenanläggning *skall Miljödomstolen* ålägga den som är ansvarig för underhållet av anläggningen att riva ut den och att vidta de åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skador genom utrivningen.

I stället för åläggande enligt första stycket får *miljödomstolen* medge någon annan vars rätt är beroende av utrivningen eller, till skydd för allmänna intressen, staten, en kommun eller ett vattenförbund att riva ut anläggningen på den underhållsskyldiges bekostnad. *Domstolen* får också meddela förordnande enligt 11 kap. 20 §. Då äger 11 kap. 20 § fjärde stycket och 21 § motsvarande tillämpning.

I samband med ett beslut om återkallelse enligt 3 § andra stycket som avser en vattenanläggning *ska tillståndsmyndigheten* ålägga den som är ansvarig för underhållet av anläggningen att riva ut den och att vidta de åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skador genom utrivningen.

I stället för åläggande enligt första stycket får *tillståndsmyndigheten* medge någon annan vars rätt är beroende av utrivningen eller, till skydd för allmänna intressen, staten, en kommun eller ett vattenförbund att riva ut anläggningen på den underhållsskyldiges bekostnad. *Myndigheten* får också meddela förordnande enligt 11 kap. 20 §. Då äger 11 kap. 20 § fjärde stycket och 21 § motsvarande tillämpning.

7 §

Ansökan om prövning som avses i 3–6 §§ får göras hos *miljödomstol* av Naturvårdsverket, Kammarkollegiet och länsstyrelsen. *Skall frågan prövas*

Ansökan om prövning som avses i 3–6 §§ får göras hos *den tillståndsmyndighet som regeringen bestämmer* av Naturvårdsverket, Kammarkollegiet

av någon annan myndighet än domstol eller av kommun, får den tas upp utan någon särskild framställning. Frågor om omprövning enligt 5 § andra och tredje styckena får tas upp utan särskild ansökan.

En ansökan om sådan prövning som avses i första stycket får även göras av en kommun i den utsträckning kommunen har övertagit tillsynen med stöd av 26 kap. 3 § fjärde stycket. *Har tillståndet meddelats av länsstyrelsen, görs ansökan hos länsstyrelsen.*

och länsstyrelsen. Frågor om omprövning enligt 5 § andra och tredje styckena får tas upp utan särskild ansökan.

En ansökan om sådan prövning som avses i första stycket får även göras av en kommun i den utsträckning kommunen har övertagit tillsynen med stöd av 26 kap. 3 § fjärde stycket.

13 §

Om en vattenverksamhet eller en vattenanläggning, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna balk, medför skador *som inte förutsågs av miljödomstolen när tillståndet meddelades*, får den skadelidande framställa anspråk på ersättning enligt 31 kap.

Om fråga är om betydande skador för enskild eller för något allmänt intresse, får begäras sådana ändringar på verksamhetsutövarens bekostnad av vattenverksamheten eller vattenanläggningen som, utan att medföra skador för tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador. I fråga om allmänna intressen förs talan av Natur-

Om en vattenverksamhet eller en vattenanläggning, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna balk, *medför skador på allmänna eller enskilda intressen*, får den skadelidande *vid miljödomstol* framställa anspråk på ersättning eller inlösen enligt 31 kap.

Om fråga är om betydande skador för enskild eller för något allmänt intresse, får begäras sådana ändringar på verksamhetsutövarens bekostnad av vattenverksamheten eller vattenanläggningen som, utan att medföra skador för tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador. *Under samma förutsättningar får domstolen även i*

vårdsverket, Kammarkollegiet, länsstyrelse eller kommun.

Anspråk på grund av oförutsedda skador skall för att få tas upp till prövning framställas till miljödomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av domstolen bestämda tiden inom vilken arbetena skall vara utförda.

Vid skada som avses i 7 kap. 7 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet utgår tiden för framställan dock aldrig tidigare än två år från det att skadan uppkom.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130) gäller inte anspråk enligt denna paragraf.

övrigt ålägga tillståndshavaren att utföra försiktighetsmått och skyddsåtgärder. I fråga om allmänna intressen förs talan av Naturvårdsverket, Kammarkollegiet, länsstyrelse eller kommun.

13 a §

Talan om anspråk på grund av skador som avses i 13 § detta kapitel ska för att få tas upp till prövning väckas när tillståndet har tagits i anspråk och senast inom ett år därefter. Även tillståndshavaren kan på samma sätt påkalla prövning av ersättning som tillkommer fastighetsägare eller annan sakägare.

Om sökanden begär det i samband med ansökan, ska tillståndsmyndigheten förelägga den som vill framställa anspråk som avses i 13 § att anmäla detta

inom viss tid innan ärendet avgörs.

13 b §

Medför en vattenverksamhet eller vattenanläggning som avses i 13 § detta kapitel skador som inte förutsågs under handläggningen av tillståndsärendet, får den skadelidande framställa anspråk på ersättning eller inlösen även efter utgången av fristen i 13 a §.

Talan om anspråk som avses i första stycket ska, för att kunna tas upp till prövning, framställas inom den tid, minst fem och högst tjugo år, som har bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av tillståndsmyndigheten bestämda tiden inom vilken arbetena ska vara utförda.

Vid skada som avses i 7 kap. 7 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet utgår tiden för framställan dock aldrig tidigare än två år från det att skadan uppkom.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130) gäller inte anspråk enligt denna paragraf.

14 §

Framställan som avses i 13 § skall vara skriftlig och ges in till miljödomstolen i tre exemplar. Ett exemplar skall delges tillståndsnavaren.

Anspråket prövas före eller

Om den som kan antas ha rätt till ersättning enligt 13 § begär det, ska tillståndsnavaren hos tillståndsmyndigheten eller miljödomstolen ställa säkerhet för den ersättning som kan komma

efter utgången av den tid som gäller för framställan. Beträffande förfarandet gäller vad som stadgas om förfarandet i stämningensmål i 7 kap. 8–12 §§ lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Dessutom tillämpas 22 kap. 23 § samt 28 § andra och tredje stycket.

att utgå. Säkerhet behöver inte ställas om tillståndshavaren inte har tagit tillståndet i anspråk.

I fråga om slaget av säkerhet gäller 2 kap 25 § utsökningsbalken.

25 kap.

1 §

I mål om utövande av miljöfarlig verksamhet gäller inte rättegångsbalken i fråga om rättegångskostnader,

I frågor om rättegångskostnader enligt detta kapitel äger 18 kap. rättegångsbalken motsvarande tillämpning.

2 §

I ansökningsmål om vattenverksamhet, utom sådana som anges i andra stycket, och i mål som avses i 21 kap. 1 § andra stycket, skall sökanden svara för sina egna och motparternas kostnader vid miljödomstolen. I mål som innefattar bildande av samfällighet för markavvattning, bevattning eller vattenreglering svarar sökanden inte för kostnader i länsstyrelsen eller miljödomstolen som uppkommit för deltagare i samfälligheten. Organisation som avses i 16 kap. 13 § har inte rätt att erhålla ersättning för eller skyldighet att betala rättegångskostnader.

I ärenden vid tillståndsmyndigheten om vattenverksamhet ska sökanden, med de undantag som anges i 3, 4 och 10 §§, betala ersättning till ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheter som avses i 9 kap. 2 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet för deras kostnader i ärendet hos tillståndsmyndigheten. I ärenden som innefattar bildande av samfällighet för markavvattning, bevattning eller vattenreglering svarar sökanden inte för kostnader hos prövningsmyndigheten som uppkommit för deltagare i samfälligheten. Organisation som avses i 16 kap. 13 § har inte rätt att erhålla ersättning för eller

I sådana överklagade mål som avses i första stycket första meningen skall sökanden svara för sina egna kostnader i högre rätt och för de kostnader som där har uppkommit för motparterna genom att sökanden har klagat.

skyldighet att betala rättegångskostnader.

Första stycket gäller vid överklagande också för sådana kostnader vid miljödomstolen och i högre rätt som där har uppkommit för motparterna genom att sökanden har klagat.

3 §

I mål som gäller återkallelse, förbud mot fortsatt verksamhet eller omprövning enligt 24 kap. 3–6 §§ eller 7 kap. 15 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet skall Naturvårdsverket, Kammarkollegiet, länsstyrelsen och tillståndshavaren svara för sina kostnader vid miljödomstolen. I mål enligt 24 kap. 5 § som avser omprövning för att tillgodose allmänna intressen skall den myndighet som ansökte om omprövning dessutom svara för kostnader vid miljödomstolen som uppkommer för andra motparter än tillståndshavaren. Detta gäller dock inte omprövning enligt 24 kap. 5 § första stycket 11. Gäller ett mål enligt 24 kap. 5 § första stycket 10 omprövning för att förbättra en anläggnings säkerhet skall dock tillståndshavaren i stället för Naturvårdsverket, Kammarkollegiet och länsstyrelsen svara för senast nämnda kostnader.

I ärenden som gäller återkallelse, förbud mot fortsatt verksamhet eller omprövning enligt 24 kap. 3–6 §§ eller 7 kap. 15 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet ska Naturvårdsverket, Kammarkollegiet, länsstyrelsen och tillståndshavaren svara för sina kostnader hos tillståndsmyndigheten. I ärenden enligt 24 kap. 5 § som avser omprövning för att tillgodose allmänna intressen ska den myndighet som ansökte om omprövning dessutom svara för kostnader vid tillståndsmyndigheten som uppkommer för sådana sakägare som avses i 2 § första stycket första meningen, dock inte för tillståndshavaren. Detta gäller inte omprövning enligt 24 kap. 5 § första stycket 11. Gäller ett ärende enligt 24 kap. 5 § första stycket 10 omprövning för att förbättra en anläggnings säkerhet ska dock tillståndshavaren i stället för Naturvårdsverket, Kammar-

kollegiet och länsstyrelsen svara för senast nämnda kostnader.

4 §

I *mål* som gäller omprövning på grund av ändrade förhållanden i samfälligheter enligt 7 kap. 17 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet i fråga om kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen eller enligt 7 kap. 18 § samma lag skall varje part svara för sina kostnader.

I *ärenden* som gäller omprövning enligt 7 kap. 18 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet ska varje part svara för sina kostnader.

7 §

I *mål om vattenverksamhet* får sökanden förpliktas att betala ersättning för motparters rättegångskostnader även om deras talan inte har blivit prövad slutligt vid domstolen. Ersättning skall även innefatta ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen för beslutet till dess betalning sker.

I *ärenden som avses i 2–3 §§* får sökanden förpliktas att betala ersättning för motparters kostnader hos tillståndsmyndigheten även om deras talan inte har blivit prövad slutligt vid myndigheten. Ersättning ska även innefatta ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen för beslutet tills betalning sker.

8 §

I *ansökningsmål* är sökanden skyldig att ersätta miljödomstolens kostnader för

1. kungörelser,
2. aktförvarare,
3. sakkunniga som har tillkallats av domstolen, och
4. lokaler för sammanträden.

Första stycket tillämpas även i *stämningssmål* som avses i 7 kap. 2 § lagen (1998:812) med

Sökanden är skyldig att ersätta tillståndsmyndighetens kostnader för

1. kungörelser,
2. aktförvarare,
3. sakkunniga som har tillkallats av myndigheten, och
4. lokaler för sammanträden.

särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Vad som i första stycket sägs om sökanden gäller därvid käranden.

I högre rätt gäller vad som i första och andra stycket sägs om sökande eller kärande den som fullföljt talan.

På begäran av domstolen skall förskott på ersättningen betalas.

I miljödomstol och Miljööverdomstolen gäller vad som i första och andra stycket sägs om sökande den som fullföljt talan.

På begäran av tillståndsmyndigheten eller domstolen ska förskott på ersättningen betalas.

9 a §

I fråga om rättegångskostnader i mål som avses i 24 kap. 13 a § och 13 b §§ gäller bestämmelserna om kostnader i expropriationsmål.

När anspråk på ersättning för rättegångskostnader i mål som avses i första stycket prövas, ska domstolen beakta vad sökanden har förpliktats att utge i ersättning för kostnader i ärendet vid prövningsmyndigheten.

Ogillas i mål som avses i första stycket talan som har väckts av fastighetsägaren eller den som innehar särskild rätt till fastigheten, kan domstolen förordna att han ska bära sina egna kostnader, om han befinns ha inlett rättegången utan tillräckliga skäl. Har rättegången uppenbart inletts utan skälig grund, får domstolen dessutom förplikta honom att ersätta motparten dennes rättegångskostnader.

10 §

Om tillstånd meddelas till en markavvattning i mål som avses i 7 kap. 19 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, skall sökandens kostnader fördelas mellan deltagarna i markavvattningen efter vad som är skäligt. Meddelas inte tillstånd till markavvattningen, skall sökanden betala de kostnader som har uppkommit, om inte särskilda omständigheter föranleder att betalningsskyldigheten fördelas mellan samtliga sakägare eller vissa av dem. Om tillstånd inte meddelas till en markavvattning i ett mål som enligt 7 kap. 20 § nämnda lag har inletts på grund av ett beslut vid en fastighetsreglering, skall kostnaderna anses som förrättningskostnader vid fastighetsregleringen.

Om en myndighet meddelar tillstånd till en markavvattning eller omprövar ett tillstånd i ett ärende som avses i 7 kap. 17 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, ska sökandens kostnader fördelas mellan deltagarna i markavvattningen efter vad som är skäligt. Meddelas inte tillstånd till markavvattningen, ska sökanden betala de kostnader som har uppkommit, om inte särskilda omständigheter föranleder att betalningsskyldigheten fördelas mellan samtliga sakägare eller vissa av dem. Om tillstånd inte meddelas till en markavvattning i ett ärende som enligt 19 kap. 30 § har inletts på grund av ett beslut vid en fastighetsreglering, ska kostnaderna anses som förrättningskostnader vid fastighetsregleringen.

28 kap.

Tillträde för markavvattningssakkunnig

3 a §

Om det behövs med anledning av en besiktning, har en markavvattningssakkunnig rätt att gå in i byggnader, beträda ägor, göra mätningar och markundersökningar samt utföra därmed sammanhängande eller jämförliga åtgärder. I trädgårdar

eller liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke. Även i övrigt ska skador undvikas, om det är möjligt. Rätt att beträda annans ägor har också den som vid tillståndsmyndigheten för talan i ärendet.

Sökanden ska betala ersättning för skador som har uppkommit genom åtgärder enligt första stycket. Yrkande om ersättning ska framställas innan ärendet avgörs.

10 §

Den som utför eller *skall* utföra en vattenverksamhet kan av *miljödomstolen* ges rätt att utföra anläggningar eller åtgärder inom fastigheter som tillhör någon annan och ta i anspråk mark eller annat utrymme för detta, när det är fråga om

1. vattenverksamhet som utförs av staten, kommuner eller vattenförbund och som är önskvärda från hälso- eller miljösynpunkt eller som främjar fisket,
2. vattenverksamhet för att motverka förorening genom avloppsvatten,
3. vattenverksamhet som avser tillgodogörande av yt- eller grundvatten,
4. vattenreglering,
5. vattenverksamhet som avser allmän farled eller allmän hamn, eller
6. markavvattning.

Ett område som tas i anspråk enligt första stycket får lösas in, om det skall ingå i en strömfallsfastighet.

Den som utför eller *ska* utföra en vattenverksamhet kan av *tillståndsmyndigheten* ges rätt att utföra anläggningar eller åtgärder inom fastigheter som tillhör någon annan och ta i anspråk mark eller annat utrymme för detta, när det är fråga om

Har rätten upphört enligt denna paragraf att *med annat än äganderätt* ta annans fastighet i anspråk, *skall* anläggningar som har uppförts eller placerats inom fastigheten tillfalla fastighetsägaren utan lösen, om de inte har förts bort inom ett år från upphörandet.

Har rätten upphört enligt denna paragraf att ta annans fastighet i anspråk, *ska* anläggningar som har uppförts eller placerats inom fastigheten tillfalla fastighetsägaren utan lösen, om de inte har förts bort inom ett år från upphörandet.

31 kap.

37 §

Om det behövs för tillämpningen av 6 kap. 18 § tredje stycket expropriationslagen (1972:719), ska miljödomstolen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

Innan miljödomstolen meddelar en dom om inlösen av en fastighetsdel ska en karta med beskrivning ha upprättats över området samt dess gränser ha utmärkts i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

2. Mål eller ärenden som har inletts vid en miljödomstol eller en länsstyrelse före ikraftträdandet ska, i de fall de nya reglerna hade föreskrivit att målet eller ärendet skulle ha inletts vid en tillståndsmyndighet, vid ikraftträdandet överlämnas till den myndigheten.

3. Ersättningsanspråk som har framställts i ett ansökningsmål vid en miljödomstol ska även efter ikraftträdandet handläggas vid domstolen. Skulle talan om anspråket enligt de nya reglerna ha väckts vid en annan miljödomstol, ska målet i den delen överlämnas till den andra domstolen.

4. Mål om ersättning m.m. för oförutsedd skada ska handläggas enligt 24 kap. 13 b § miljöbalken om anspråket framställs efter ikraftträdandet.

5. Ärenden vid en länsstyrelse om dispens eller tillstånd till markavvattning som inletts före ikraftträdandet ska handläggas enligt äldre regler. Överlämnande enligt 7 kap. 19 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet ska dock inte ske till miljödomstolen utan till den tillståndsmyndighet där ärendet skulle ha inletts enligt de nya reglerna.

6. Mål eller ärenden vid en miljödomstol ska inte överlämnas enligt punkten 2 om det skulle vara till nackdel för handläggningen eller om det av andra skäl inte skulle vara lämpligt. I sådana fall gäller äldre bestämmelser om överklagande av Miljööverdomstolens avgöranden.

5 Förslag till lag om ändring i lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929

Härigenom föreskrivs att 1, 3–5, 8–12, 14, 15, 17 och 21 §§ lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929 ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Ansökan i *mål eller* ärende, som jämlikt konventionen anhängiggöres vid miljödomstol eller länsstyrelse, *skall* ingivas i ett exemplar utöver det antal, som för varje särskilt fall eljest finnes föreskrivet.

Skall enligt art. 14 av konventionen ansökan vara åtföljd av förklaring, som avses där, och är sådan förklaring ej bilagd ansökningen, *skall* den avvisas. Vad som nu sagts *skall* dock icke äga tillämpning i fråga om ansökan av norska staten.

Ansökan i ärende, som jämlikt konventionen anhängiggöres vid *en tillståndsmyndighet*, *ska* ingivas i ett exemplar utöver det antal, som för varje särskilt fall eljest finnes föreskrivet.

Ska enligt art. 14 av konventionen ansökan vara åtföljd av förklaring, som avses där, och är sådan förklaring ej bilagd ansökningen, *ska* den avvisas. Vad som nu sagts *ska* dock icke äga tillämpning i fråga om ansökan av norska staten.

3 §

Miljödomstolen eller länsstyrelsen skall, så snart kungörelse utfärdats om ansökningen, översända ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen till Utrikesdepartementet för att tillställas vederbörande norska myndighet. Sedan den förberedande skrift-

Tillståndsmyndigheten ska, så snart kungörelse utfärdats om ansökningen, översända ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen till Utrikesdepartementet för att tillställas vederbörande norska myndighet. Sedan den förberedande skriftväxlingen av-

växlingen avslutats, får fortsatt behandling av *målet eller* ärendet icke äga rum, innan det från Utrikesdepartementet kommit underrättelse som avses i 4 eller 5 §.

Finner *miljödostolen eller länsstyrelsen* med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av den utredning, som ytterligare behövs, att frågan bör behandlas av kommission, får framställning om detta sändas till Utrikesdepartementet, varefter regeringen meddelar beslut i anledning av framställningen.

slutats, får fortsatt behandling av ärendet icke äga rum, innan det från Utrikesdepartementet kommit underrättelse som avses i 4 eller 5 §§.

Finner *tillståndsmyndigheten* med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av den utredning, som ytterligare behövs, att frågan bör behandlas av kommission, får framställning om detta sändas till Utrikesdepartementet, varefter regeringen meddelar beslut i anledning av framställningen.

4 §

Har till Utrikesdepartementet inkommit meddelande, att samtycke å norsk sida ej erfordras eller att samtycke givits utan att därför uppställts villkor, *skall* underrättelse därom meddelas *miljödostolen eller länsstyrelsen*.

Har samtycke vägrats, *skall* besked därom meddelas *miljödostolen eller länsstyrelsen*; och *varde ansöknings* av *miljödostolen eller länsstyrelsen avslagen*.

Har till Utrikesdepartementet inkommit meddelande, att samtycke å norsk sida ej erfordras eller att samtycke givits utan att därför uppställts villkor, *ska* underrättelse därom meddelas *tillståndsmyndigheten*.

Har samtycke vägrats, *ska* besked därom meddelas *tillståndsmyndigheten*; och *ansöknings* avslås.

5 §

Om det för samtycke, som givits på norsk sida, uppställts särskilda villkor, ankommer det på regeringen att besluta huruvida regeringen vill förbehålla

Om det för samtycke, som givits på norsk sida, uppställts särskilda villkor, ankommer det på regeringen att besluta huruvida regeringen vill förbehålla

sig prövningen av fråga, som avses i andra punkten av art. 20 i konventionen. Sedan den prövning som kan föranledas av detta ägt rum, *skall* underrättelse om regeringens beslut samt de från norsk sida meddelade villkoren tillställas *miljödömsstolen eller länsstyrelsen* för den vidare prövning, som med iakttagande av nämnda beslut och villkor erfordras för målets eller ärendets avgörande.

Får regeringen enligt första stycket förbehålla sig prövningen av en viss fråga och är verksamheten av sådan beskaffenhet att på grund av en bestämmelse i miljöbalken en fråga angående verksamheten kunnat prövas av regeringen, *skall* den prövning, som sålunda i särskilda hänseenden kan ankomma på regeringen, företas i ett sammanhang.

sig prövningen av fråga, som avses i andra punkten av art. 20 i konventionen. Sedan den prövning som kan föranledas av detta ägt rum, *ska* underrättelse om regeringens beslut samt de från norsk sida meddelade villkoren tillställas *tillståndsmyndigheten* för den vidare prövning, som med iakttagande av nämnda beslut och villkor erfordras för målets eller ärendets avgörande.

Får regeringen enligt första stycket förbehålla sig prövningen av en viss fråga och är verksamheten av sådan beskaffenhet att på grund av en bestämmelse i miljöbalken en fråga angående verksamheten kunnat prövas av regeringen, *ska* den prövning, som sålunda i särskilda hänseenden kan ankomma på regeringen, företas i ett sammanhang.

8 §

Förklaring, som avses i art. 14 av konventionen, meddelas av regeringen.

Den, som vill erhålla sådan förklaring, har att till *miljödömsstolen eller länsstyrelsen* ingiva ansökan därom. I ansökningen *skola* så fullständigt som möjligt uppgivas verksamhetens beskaffenhet, omfattning och verkningar med angivande av det vattenområde, som av verksamheten kan komma att

Förklaring, som avses i art. 14 i konventionen, meddelas av regeringen.

Den, som vill erhålla sådan förklaring, har att till *tillståndsmyndigheten* ingiva ansökan därom. I ansökningen *ska* så fullständigt som möjligt uppgivas verksamhetens beskaffenhet, omfattning och verkningar med angivande av det vattenområde, som av verksamheten kan komma att beröras.

beröras. *Miljödomstolen eller länsstyrelsen* översänder med eget yttrande ansökningshandlingarna till Utrikesdepartementet.

Tillståndsmyndigheten översänder med eget yttrande ansökningshandlingarna till Utrikesdepartementet.

9 §

Då ansökan angående en verksamhet, vilken ingivits till myndighet i Norge, inkommit till Utrikesdepartementet, *skall* den jämte tillhörande bilagor sändas till *miljödomstolen eller länsstyrelsen*. Vad som nu sagts *skall* även gälla i fråga om upplysningar som avses i tredje punkten av art. 15 i konventionen.

Sedan de i första stycket avsedda handlingarna inkommit till *miljödomstolen eller länsstyrelsen* *skall* denna genast utfärda kungörelse om ansökan. Kungörelsen *skall* innehålla dels uppgift om verksamhetens beskaffenhet och omfattning samt de verkningar, som därav kan väntas uppkomma inom svenskt område, dels underrättelse om vad sakägare, som vill hos norsk myndighet framställa erinran i anledning av verksamheten, har att iaktta samt om att erinringar i anledning av ansökan *skall* inom en viss, i kungörelsen utsatt tid insändas till *miljödomstolen eller länsstyrelsen*. Kungörelsen *skall* innehålla tillkännagivande att ett exemplar av ansökningshandlingarna finns tillgängligt på

Då ansökan angående en verksamhet, vilken ingivits till myndighet i Norge, inkommit till Utrikesdepartementet, *ska* den jämte tillhörande bilagor sändas till *tillståndsmyndigheten*. Vad som nu sagts *ska* även gälla i fråga om upplysningar som avses i tredje punkten av art. 15 i konventionen.

Sedan de i första stycket avsedda handlingarna inkommit till *tillståndsmyndigheten* *ska* denna genast utfärda kungörelse om ansökan. Kungörelsen *ska* innehålla dels uppgift om verksamhetens beskaffenhet och omfattning samt de verkningar, som därav kan väntas uppkomma inom svenskt område, dels underrättelse om vad sakägare, som vill hos norsk myndighet framställa erinran i anledning av verksamheten, har att iaktta samt om att erinringar i anledning av ansökan *ska* inom en viss, i kungörelsen utsatt tid insändas till *tillståndsmyndigheten*. Kungörelsen *ska* innehålla tillkännagivande att ett exemplar av ansökningshandlingarna finns tillgängligt på *tillståndsmyndighetens* kansli eller på

miljödomstolens eller länsstyrelsens kansli eller på annan lämplig plats som *miljödomstolen eller länsstyrelsen* bestämmer. Genom *miljödomstolens* eller länsstyrelsens försorg *skall* kungörelsen så snart det kan ske införas i ortstidning. Ett exemplar av kungörelsen *skall* dessutom sändas till Utrikesdepartementet, Kammarkollegiet, Fiskeriverket, länsstyrelsen och andra statliga myndigheter vilkas verksamhet kan beröras av ansökan samt till berörda kommuner.

Om det sedan kungörelse utfärdats från myndighet i Norge kommer underrättelse om frågans fortsatta behandling där, *skall* också ett sådant meddelande kungöras på sätt som nu har angetts.

Är verksamheten av beskaffenhet, att någon menlig inverkan därav här i riket uppenbarligen icke är att motse, erfordras *ej* kungörelse, som ovan nämnts.

annan lämplig plats som *tillståndsmyndigheten* bestämmer. Genom *tillståndsmyndighetens* försorg *ska* kungörelsen så snart det kan ske införas i ortstidning. Ett exemplar av kungörelsen *ska* dessutom sändas till Utrikesdepartementet, Kammarkollegiet, Fiskeriverket, länsstyrelsen och andra statliga myndigheter vilkas verksamhet kan beröras av ansökan samt till berörda kommuner.

Om det sedan kungörelse utfärdats från myndighet i Norge kommer underrättelse om frågans fortsatta behandling där, *ska* också ett sådant meddelande kungöras på sätt som nu har angetts.

Är verksamheten av beskaffenhet, att någon menlig inverkan därav här i riket uppenbarligen icke är att motse, erfordras *inte* kungörelse, som ovan nämnts.

10 §

Kan verksamheten antagas bliva till men för allmänna intressen såsom samfärdsel eller flottning eller fiske av någon betydenhet eller för vattenreglering eller torrläggning, som redan verkstälts eller med sannolikhet kan motses, åligger *miljödomstolen eller länsstyrelsen*

Kan verksamheten antagas bliva till men för allmänna intressen såsom samfärdsel eller flottning eller fiske av någon betydenhet eller för vattenreglering eller torrläggning, som redan verkstälts eller med sannolikhet kan motses, åligger *tillståndsmyndigheten* att in-

att inhämta yttrande från myndighet, som i sådant hänseende har att bevaka det allmännas rätt, ävensom från styrelse eller syssloman för verksamhet, som av frågan beröres. Yttrande *skall* avgivas inom den tid för erinringars framställande, som bestämts i kungörelsen.

hämta yttrande från myndighet, som i sådant hänseende har att bevaka det allmännas rätt, ävensom från styrelse eller syssloman för verksamhet, som av frågan beröres. Yttrande *ska* avgivas inom den tid för erinringars framställande, som bestämts i kungörelsen.

11 §

Sedan den enligt 9 § utsatta tiden för erinringars insändande utgått, *skall miljödomstolen eller länsstyrelsen* till regeringen avge yttrande huruvida enligt art. 12 av konventionen samtycke till verksamheten på svensk sida kan anses erforderligt samt huruvida till följd av omfattningen och beskaffenheten av den utredning, som ytterligare behövs, frågan angående verksamheten bör behandlas av kommission. Om det med hänsyn till utredningens fullständighet kan ske, bör *miljödomstolen eller länsstyrelsen* också meddela huruvida samtycke bör lämnas och för sådant fall avge förslag till de villkor, som därför bör uppställas. Yttrandet *skall* åtföljas av samtliga till ärendet hörande handlingar. Avskrift av regeringens beslut i ärendet *skall* tillställas *miljödomstolen eller länsstyrelsen*.

Sedan den enligt 9 § utsatta tiden för erinringars insändande utgått, *ska tillståndsmyndigheten* till regeringen avge yttrande huruvida enligt art. 12 av konventionen samtycke till verksamheten på svensk sida kan anses erforderligt samt huruvida till följd av omfattningen och beskaffenheten av den utredning, som ytterligare behövs, frågan angående verksamheten bör behandlas av kommission. Om det med hänsyn till utredningens fullständighet kan ske, bör *tillståndsmyndigheten* också meddela huruvida samtycke bör lämnas och för sådant fall avge förslag till de villkor, som därför bör uppställas. Yttrandet *ska* åtföljas av samtliga till ärendet hörande handlingar. Avskrift av regeringens beslut i ärendet *ska* tillställas *tillståndsmyndigheten*.

12 §

När miljödomstolen skall yttra sig enligt 8 eller 11 §§ avges yttrandet av domstolens ordförande. Om frågans beskaffenhet påkallar det, skall han samråda med miljörådet och de sakkunniga ledamöterna. Erfordras särskild undersökning, får ordföranden uppdra åt miljörådet att med eller utan biträde av sakkunnig ledamot verkställa sådan.

Kostnaden för undersökningen och utgifter i anledning av kungörelser och dylikt betalas av statsmedel.

Behövs en särskild undersökning när tillståndsmyndigheten ska yttra sig enligt 8 eller 11 §§, får ordföranden uppdra åt en eller flera ledamöter att verkställa sådan.

Kostnaden för undersökningen och utgifter med anledning av kungörelser och dylikt betalas av statsmedel.

14 §

Förklaring som avses i art. 22 av konventionen, meddelas av miljödomstol. Ansökan om sådan förklaring inges till miljödomstolen i tre exemplar. Görs ansökan efter utgången av den i art. 22 stadgade tiden, skall den avvisas av miljödomstolen.

I samband med förklaring, som nämnts i första stycket, skall också prövning äga rum av fråga som avses i art. 3 mom. 2 eller art. 6 och är av beskaffenhet att besked däri skolat enligt miljöbalken tas upp i medgivande till verksamheten.

Har ansökningshandlingarna ej ingivits i föreskrivet antal exemplar eller finner miljödomstolen flera exemplar vara erforderliga eller innehåller icke

Förklaring som avses i art. 22 av konventionen, meddelas av tillståndsmyndigheten. Ansökan om sådan förklaring inges till tillståndsmyndigheten. Görs ansökan efter utgången av den i art. 22 stadgade tiden, ska den avvisas av miljödomstolen.

I samband med förklaring, som nämnts i första stycket, ska också prövning äga rum av fråga som avses i art. 3 mom. 2 eller art. 6 och är av beskaffenhet att besked däri skolat enligt miljöbalken tas upp i medgivande till verksamheten.

Har ansökningshandlingarna ej ingivits i tillräckligt antal exemplar eller innehåller icke handlingarna behövliga upplysningar för behandlingen av en

handlingarna behövliga upplysningar för behandlingen av en fråga, som avses i denna paragraf, får *miljödomstolen* förelägga sökanden att inom viss tid fullständiga vad som *sålunda* brister vid äventyr, om det försummas, att ansökningen kan förklaras förfallen.

fråga, som avses i denna paragraf, får *tillståndsmyndigheten* förelägga sökanden att inom viss tid fullständiga vad som brister vid äventyr, om det försummas, att ansökningen kan förklaras förfallen.

15 §

Angående behandlingen av fråga, som avses i 14 §, *skall* i tillämpliga delar gälla vad som är föreskrivet beträffande *ansökningensmål* i miljöbalken.

Angående behandlingen av fråga, som avses i 14 §, *ska* i tillämpliga delar gälla vad som är föreskrivet beträffande *ärenden om tillstånd till vattenverksamhet* i miljöbalken.

17 §

Ansökan eller ärende, som avses i 8, 9 eller 14 §, tas upp av den *miljödomstol eller länsstyrelse*, inom vilkens område den inverkan på vattenförhållandena, som det är fråga om, uppkommer.

Ansökan eller ärende, som avses i 8, 9 eller 14 §§, tas upp av den *tillståndsmyndighet*, inom vilkens område den inverkan på vattenförhållandena, som det är fråga om, uppkommer.

21 §

Vad i 12 § är stadgat om yttrande, som där sägs, *skall* äga tillämpning jämväl i fråga om meddelande av upplysning, varom enligt art. 16 av konventionen framställning inkommer till *miljödomstolen eller länsstyrelsen*.

Vad i 12 § är stadgat om yttrande, som där sägs, *ska* äga tillämpning jämväl i fråga om meddelande av upplysning, varom enligt art. 16 av konventionen framställning inkommer till *tillståndsmyndigheten*.

Vill myndighet här i riket inhämta upplysning, som avses i nämnda artikel, *skall* framställningen därom insändas till

Vill myndighet här i riket inhämta upplysning, som avses i nämnda artikel, *ska* framställningen därom insändas till

Utrikesdepartementet för att tillställas vederbörande norska myndighet. Utrikesdepartementet för att tillställas vederbörande norska myndighet.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.
  2. Ärenden utan samband med ansökningsmål, som har inletts vid en miljödomstol före ikraftträdandet och som enligt de nya reglerna skulle ha inletts vid en tillståndsmyndighet, ska vid ikraftträdandet överlämnas till den myndigheten.

6 Förslag till lag om ändring i ägofredslagen (1933:269)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 24, 29, 31, 43, 45 och 46 §§ samt 5 kap. 49 § i ägofredslagen (1933:269) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

24 §

Förrättningsmannen *skall*, om han finner sådant nödigt eller någon av sakägarna det äskar, vid förrättningen biträdas av två gode män, vilka av sakägarna eller, om dessa ej åsämjas, av förrättningsmannen utses bland dem, som äro valda till nämndemän i *domsaga eller i fastighetsdomstol* eller till gode män vid fastighetsbildningsförrättningar.

I fall, där syneförrättning handlägges utan biträde av gode män, *skall* vad i denna lag är stadgat om synemännen i tillämpliga delar gälla förrättningsmannen. Bestämmas under förrättningens fortgång, att gode män skola tillkallas, verkar det ej rubbning av åtgärd, som dessförinnan vidtagits.

Stanna synemännen i olika meningar, gälle vad de flesta säga. Har var sin mening och kan jämkning ej ske, gälle förrättningsmannens.

Förrättningsmannen *ska*, om han finner sådant nödigt eller någon av sakägarna det äskar, vid förrättningen biträdas av två gode män, vilka av sakägarna eller, om dessa ej åsämjas, av förrättningsmannen utses bland dem, som äro valda till nämndemän i *tingsrätt* eller till gode män vid fastighetsbildningsförrättningar.

I fall, där syneförrättning handlägges utan biträde av gode män, *ska* vad i denna lag är stadgat om synemännen i tillämpliga delar gälla förrättningsmannen. Bestämmas under förrättningens fortgång, att gode män skola tillkallas, verkar det ej rubbning av åtgärd, som dessförinnan vidtagits.

29 §

Sedan alla vid förrättningen förekommande frågor blivit avgjorda genom förening eller behörigen utredda, skola synemännen för sakägarna framlägga skriftligt utlåtande i saken.

Utlåtandet *skall* innehålla synemännens besked, med angivande av skälen, i de i 27 § eller eljest här ovan omförmälda frågor. *Skall*, enligt vad i 41 § sägs, styrelse för samfällighet utses, skola synemännen uppdraga åt en eller flera av sakägarna att i den i 44 § stadgade ordning utfärda kallelse till sammanträde för styrelseval och tillika bestämma den tid, inom vilken valet *skall* äga rum och anmälan därom göras hos länsstyrelsen, ävensom, där samfälligheten omfattar fastigheter i skilda län, hos vilken länsstyrelse sådan anmälan *skall* ske.

Sist förklaras förrättningen avslutad med tillkännagivande, vid vilken *fastighetsdomstol* talan mot förrättningen må anhängiggöras samt vad enligt 31 § *skall* iakttagas för sådan talans bevarande.

Utlåtandet *ska* innehålla synemännens besked, med angivande av skälen, i de i 27 § eller eljest här ovan omförmälda frågor. *Ska*, enligt vad i 41 § sägs, styrelse för samfällighet utses, skola synemännen uppdraga åt en eller flera av sakägarna att i den i 44 § stadgade ordning utfärda kallelse till sammanträde för styrelseval och tillika bestämma den tid, inom vilken valet *ska* äga rum och anmälan därom göras hos länsstyrelsen, ävensom, där samfälligheten omfattar fastigheter i skilda län, hos vilken länsstyrelse sådan anmälan *ska* ske.

Sist förklaras förrättningen avslutad med tillkännagivande, vid vilken *miljödomstol* talan mot förrättningen må anhängiggöras samt vad enligt 31 § *ska* iakttagas för sådan talans bevarande.

31 §

Är sakägare missnöjd med förrättning, *skall* han vid talans förlust inom två månader efter förrättningens avslutande vid den *fastighetsdomstol*, som i 46 § stadgas, väcka talan mot samtliga övriga sakägare.

Är sakägare missnöjd med förrättning, *ska* han vid talans förlust inom två månader efter förrättningens avslutande vid den *miljödomstol*, som i 46 § stadgas, väcka talan mot samtliga övriga sakägare.

43 §

Vad i 3 kap. 15 samt 17–21 §§ vattenlagen är stadgat *skall* äga motsvarande tillämpning i fall, som i 41 § denna lag avses, dock

Vad i 3 kap. 15 samt 17–21 §§ vattenlagen är stadgat *ska* äga motsvarande tillämpning i fall, som i 41 § denna lag avses, dock

att talan, varom i 3 kap. 20 § vattenlagen förmäles, *skall* anhängiggöras hos den *fastighetsdomstol*, som i 46 § denna lag stadgas.

att talan, varom i 3 kap. 20 § vattenlagen förmäles, *ska* anhängiggöras hos den *miljödomstol*, som i 46 § denna lag stadgas.

45 §

Vad i 3 kap. 23–25 §§ vattenlagen är stadgat *skall* äga motsvarande tillämpning i fall, som avses i 44 § denna lag; dock *skall* talan, varom i 3 kap. 23 § vattenlagen förmäles, anhängiggöras hos den *fastighetsdomstol*, som i 46 § denna lag stadgas.

Vad i 3 kap. 23–25 §§ vattenlagen är stadgat *ska* äga motsvarande tillämpning i fall, som avses i 44 § denna lag; dock *ska* talan, varom i 3 kap. 23 § vattenlagen förmäles, anhängiggöras hos den *miljödomstol*, som i 46 § denna lag stadgas.

46 §

Mål om stängselskyldighet *skall* upptagas vid *fastighetsdomstolen* I den ort, där svarandens fastighet ligger eller, där flera fastigheter å svarandesidan äro, de flesta av dem äro belägna.

Mål om betesreglering *skall* anhängiggöras vid *fastighetsdomstolen* i den ort, där det område regleringen avser i sin helhet eller till största delen är beläget, eller, om målet allenast angår fråga om upplåtelse av betesmark, vid *fastighetsdomstolen* i den ort, där betesmarken är belägen.

Mål om stängselskyldighet *ska* upptagas vid *miljödomstolen* I den ort, där svarandens fastighet ligger eller, där flera fastigheter å svarandesidan äro, de flesta av dem äro belägna.

Mål om betesreglering *ska* anhängiggöras vid *miljödomstolen* i den ort, där det område regleringen avser i sin helhet eller till största delen är beläget, eller, om målet allenast angår fråga om upplåtelse av betesmark, vid *miljödomstolen* i den ort, där betesmarken är belägen.

5 kap.

49 §

Avser försummelsen underhåll av stängsel och bättrar den försumlige ej ofördröjligen efter tillsägelse, må den, mot vilken

Avser försummelsen underhåll av stängsel och bättrar den försumlige ej ofördröjligen efter tillsägelse, må den, mot vilken

stängselskyldigheten gäller och som kan av försummelsen lida men, hålla syn genom två för uppdraget lämpliga män, mot vilka ej förekommer jäv som gäller mot domare; av syne-
männen *skall* den ene vara nämndeman i *domsaga* eller i *fastighetsdomstol* eller god man vid fastighetsbildningsförrättningar. Har den försumlige i god tid kallats till synen och varder bristen vid synen vitsordad, förelägge honom syne-
männen viss tid, ej kortare än fem dagar, inom vilken han *skall* hava botat bristen, vid äventyr att denna eljest må avhjälpas av den, som påkallat synen. Denne låte efter utgången av sagda tid, till utrönande av huruvida vid synen befunna brister blivit avhjälpna, anställa efterbesiktning i samma ordning som om syn stadgats; dock vare efterbesiktning icke av nöden, därest den försumlige avlämnat skriftligt erkännande, att åtgärd för bristens avhjälpande ej vidtagits. Därefter njute den, som fordrar rättelse, utmätning hos den försumlige ej mindre för kostnaden för synen och för efterbesiktning, där sådan erfordrats, än även för det belopp, vartill det eftersatta arbetet av syne-
männen uppskattats, samt vare pliktig att därefter ofördröjligen ombesörja arbetets utförande. Nöjes ej den andre däråt, instämme ej den andre däråt,

stängselskyldigheten gäller och som kan av försummelsen lida men, hålla syn genom två för uppdraget lämpliga män, mot vilka ej förekommer jäv som gäller mot domare; av syne-
männen *ska* den ene vara nämndeman i *tingsrätt* eller god man vid fastighetsbildningsförrättningar. Har den försumlige i god tid kallats till synen och varder bristen vid synen vitsordad, förelägge honom syne-
männen viss tid, ej kortare än fem dagar, inom vilken han *ska* hava botat bristen, vid äventyr att denna eljest må avhjälpas av den, som påkallat synen. Denne låte efter utgången av sagda tid, till utrönande av huruvida vid synen befunna brister blivit avhjälpna, anställa efterbesiktning i samma ordning som om syn stadgats; dock vare efterbesiktning icke av nöden, därest den försumlige avlämnat skriftligt erkännande, att åtgärd för bristens avhjälpande ej vidtagits. Därefter njute den, som fordrar rättelse, utmätning hos den försumlige ej mindre för kostnaden för synen och för efterbesiktning, där sådan erfordrats, än även för det belopp, vartill det eftersatta arbetet av syne-
männen uppskattats, samt vare pliktig att därefter ofördröjligen ombesörja arbetets utförande. Nöjes ej den andre däråt, instämme sitt klander till

instämme sitt klander till *fastig- miljödomstolen* inom en månad
betsdomstolen inom en månad efter utmätningen eller vare sin
efter utmätningen eller vare sin talan kvitt.
talan kvitt.

Den som fordrar rättelse äge ock, därest bristen ej ofördröjligen
efter tillsägelse avhjälpes, själv bota denna och njute sedan av den
försumlige betalning för vad arbetet visas skäligen hava kostat.

Vad här ovan är stadgat om stängsels underhåll äge motsvarande
tillämpning, där någon brister i underhåll av hägnad kring betes-
mark, som upplåtits enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

7 Förslag till lag om ändring i lagen (1945:119) om stängselskyldighet för järnväg m.m.

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1945:119) om stängselskyldighet för järnväg m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Mål angående skyldighet för innehavare av järnväg att hålla stängsel till skydd för större hemdjur upptages av *fastighetsdomstolen*.

Järnvägs innehavare vare pliktig att i mål om befrielse från skyldighet att hålla stängsel vidkännas å ömse sidor uppkomna kostnader, såvitt ej *fastighetsdomstolen* med hänsyn till omständigheterna finner skäligt annorlunda förordna.

Mål angående skyldighet för innehavare av järnväg att hålla stängsel till skydd för större hemdjur upptages av *miljödostolen*.

Järnvägs innehavare vare pliktig att i mål om befrielse från skyldighet att hålla stängsel vidkännas å ömse sidor uppkomna kostnader, såvitt ej *miljödostolen* med hänsyn till omständigheterna finner skäligt annorlunda förordna.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

8 Förslag till lag om ändring i lagen (1957:390) om fiskearrenden

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1957:390) om fiskearrenden ska upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

9 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig

dels att 2, 4, 6, 9–12 och 16–19 §§ ska ha följande lydelse

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 9 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

För bättre utnyttjande av vattenkraft får, efter ansökan hos *miljödomstolen* enligt miljöbalken, tillstånd enligt denna lag lämnas till tillfällig vattenreglering eller annan vattenverksamhet, som avses i 11 kap. 2 § 1 miljöbalken, eller också ändrade bestämmelser meddelas om innehållande eller tappning av vatten, om åtgärden prövas ur allmän synpunkt medföra fördelar, som överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den.

För bättre utnyttjande av vattenkraft får, efter ansökan hos *den tillståndsmyndighet som regeringen bestämmer* enligt miljöbalken, tillstånd enligt denna lag lämnas till tillfällig vattenreglering eller annan vattenverksamhet, som avses i 11 kap. 2 § 1 miljöbalken, eller också ändrade bestämmelser meddelas om innehållande eller tappning av vatten, om åtgärden prövas ur allmän synpunkt medföra fördelar, som överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den.

4 §

Tillstånd till vattenverksamhet enligt denna lag *skall* meddelas för viss tid, högst tre år.

Sedan tiden för tillståndet eller, om nytt tillstånd meddelats, tiden därför gått till ända, *skall* sökanden vidtaga de åt-

Tillstånd till vattenverksamhet enligt denna lag *ska* meddelas för viss tid, högst tre år.

Sedan tiden för tillståndet eller, om nytt tillstånd meddelats, tiden därför gått till ända, *ska* sökanden vidtaga de åt-

gärder, som erfordras för att återställa förhållandena i lämpligt skick. *Miljödomstolen* har att i samband med tillståndet meddela erforderliga bestämmelser härom.

gärder, som erfordras för att återställa förhållandena i lämpligt skick. *Tillståndsmyndigheten* har att i samband med tillståndet meddela erforderliga bestämmelser härom.

När det finns skäl till det, får tillståndsmyndigheten meddela nya eller ändrade bestämmelser om vidtagande av åtgärder, som kan behövas för tillgodoseende av allmän eller enskild rätt.

6 §

Bestämmelserna i 5 kap. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet angående vattenreglering med tvångsdelaktighet gäller inte regleringar, som avses i denna lag. Är det uppenbart, att en reglering är till nytta för annan som tillgodogör vattenkraft, är denne dock skyldig att i den mån så kan anses skäligt bidra till kostnaden för regleringen. *I fråga om talan om sådant bidrag tillämpas bestämmelserna om stämningssmål i lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.*

Bestämmelserna i 5 kap. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet angående vattenreglering med tvångsdelaktighet gäller inte regleringar, som avses i denna lag. Är det uppenbart, att en reglering är till nytta för annan som tillgodogör vattenkraft, är denne dock skyldig att i den mån så kan anses skäligt bidra till kostnaden för regleringen. *Talan om sådant bidrag prövas av miljödomstol enligt bestämmelserna i 7 kap. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.*

I fråga om förvaltningen av en vattenreglering med flera deltagare gäller vad som i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter är stadgat om samfälligheter enligt lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

9 §

Vid meddelande av tillstånd till vattenverksamhet enligt

Vid meddelande av tillstånd till vattenverksamhet enligt

denna lag får *miljödomstolen*, om det behövs för att undvika dröjsmål med verksamheten, skjuta upp frågan om de föreskrifter, som erfordras angående ersättning, avgifter eller annat. Därvid tillämpas 22 kap. 27 § andra–femte stycket miljöbalken.

denna lag får *tillståndsmyndigheten*, om det behövs för att undvika dröjsmål med verksamheten, skjuta upp frågan om de föreskrifter, som erfordras angående avgifter eller annat. Därvid tillämpas 19 kap. 26 § andra–tredje stycket miljöbalken.

9 a §

Om en vattenverksamhet eller en vattenanläggning, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna lag medför skador på allmänna eller enskilda intressen, får den skadelidande vid miljödomstol framställa anspråk på ersättning enligt 31 kap. miljöbalken.

Talan om anspråk på grund av skador som avses i denna paragraf ska för att få tas upp till prövning väckas när tillståndet har tagits i anspråk och senast inom ett år därefter. Även tillståndshavaren kan på samma sätt påkalla prövning av ersättning som tillkommer fastighetsägare eller annan sakägare.

10 §

Ersättning, som bestämmes i penningar, må fastställas att utgå för år eller del av år, så länge verksamheten pågår. *Har tillstånd till verksamheten tagits i anspråk, skall* sådan ersättning utgå för hela den tid *därefter*, för vilken tillståndet meddelats, om ej miljödomstolen förordnar annorlunda.

Ersättning, som bestämmes i penningar, må fastställas att utgå för år eller del av år, så länge verksamheten pågår. Sådan ersättning ska utgå för hela den tid för vilken tillståndet meddelats, om ej miljödomstolen förordnar annorlunda.

När skäl äro därtill, må miljödomstolen höja eller sänka ersättning, som fastställts att utgå för år eller del av år, *eller meddela nya eller ändrade bestämmelser om vidtagande av åtgärder, som kunna erfordras för tillgodoseende av allmän eller enskild rätt.*

När skäl äro därtill, må miljödomstolen höja eller sänka ersättning, som fastställts att utgå för år eller del av år.

11 §

Miljödomstols beslut, varigenom meddelats bestämmelser om skyldighet att förebygga eller avhjälpa skada eller olägenhet till följd av vattenverksamhet enligt denna lag eller att utgiva ersättning därför, *skall*, såframt tillståndet till verksamheten tagits i anspråk, gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft, där ej annorlunda förordnas.

Tillståndsmyndighets beslut, varigenom meddelats bestämmelser om skyldighet att förebygga eller avhjälpa skada eller olägenhet till följd av vattenverksamhet enligt denna lag, *ska*, såframt tillståndet till verksamheten tagits i anspråk, gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft, där ej annorlunda förordnas.

Belopp, som i enlighet med miljödomstolens beslut nedsatts hos länsstyrelsen eller guldits i annan ordning, må ej återkrävas.

12 §

Anspråk på ersättning för skada, förlust eller intrång som inte förutsetts av *miljödomstolen skall*, för att få tas upp till prövning, *anmälas till miljödomstolen* inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som *miljödomstolen* kan ha föreskrivit, räknat från det tiden för tillståndet eller, om nytt tillstånd meddelats, tiden därför gått till ända. Efterföljes vattenverksamhet enligt denna lag av

Anspråk på ersättning för skada, förlust eller intrång som inte förutsågs *under handläggningen av tillståndsärendet, får framställas även efter utgången av fristen i 9 a §.*

Talan om anspråk som avses i första stycket ska, för att kunna tas upp till prövning, *väckas* inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som *tillståndsmyndigheten* kan ha föreskrivit, räknat från det tiden för

vattenverksamhet, vartill tillstånd meddelas enligt miljöbalken, får anspråk med anledning av den förra verksamheten framställas inom den tid, som gäller för den senare verksamheten enligt 24 kap. 13 § tredje eller fjärde stycket miljöbalken. *Anmälan om ersättningsanspråk skall vara skriftlig och den skall ges in till miljödomstolen i två exemplar. Miljödomstolen skall i domen erinra om vad skadelidande har att iaktta.*

tillståndet eller, om nytt tillstånd meddelats, tiden därför gått till ända. Efterföljes vattenverksamhet enligt denna lag av vattenverksamhet, vartill tillstånd meddelas enligt miljöbalken, får anspråk med anledning av den förra verksamheten framställas inom den tid, som gäller för den senare verksamheten enligt 24 kap. 13 b § miljöbalken. *Tillståndsmyndigheten ska i beslutet erinra om vad skadelidande har att iaktta.*

16 §

I mål enligt denna lag skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen av miljödomstolen tillställas länsstyrelsen i det län, inom vilket vattenverksamheten huvudsakligen skall utövas.

Vid tillämpning i mål, varom nu är fråga, av bestämmelsen i 22 kap. 17 § miljöbalken får i brådskande fall den i detta lagrum angivna fristen begränsas. Parterna skall dock beredas skäligt rådrum.

I ärenden enligt denna lag ska ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen av tillståndsmyndigheten tillställas länsstyrelsen i det län, inom vilket vattenverksamheten huvudsakligen ska utövas.

17 §

I mål enligt denna lag får på begäran av sökanden miljödomstolen utan huvudförhandling i brådskande fall medge att åtgärder för vattenverksamheten vidtas, innan frågan om sådana åtgärder slutligen avgörs. Är

I ärenden enligt denna lag får på begäran av sökanden tillståndsmyndigheten i brådskande fall medge att åtgärder för vattenverksamheten vidtas, innan frågan om sådana åtgärder slutligen avgörs. Är fråga om

fråga om åtgärd, som omfattar vidlyftigare arbete, eller är avsevärt intrång på allmän eller enskild rätt att befara därav, får förordnande meddelas endast om riket är i krig.

När synnerliga skäl föreligger, får *miljödomstolen* i mål enligt denna lag medge sökanden att utan hinder av bestämmelsen i 11 kap. 10 § miljöbalken påbörja arbete, som där avses.

Miljödomstolens beslut enligt denna paragraf gäller omedelbart, men det kan ändras när förhållandena föranleder det.

åtgärd, som omfattar vidlyftigare arbete, eller är avsevärt intrång på allmän eller enskild rätt att befara därav, får förordnande meddelas endast om riket är i krig.

När synnerliga skäl föreligger, får *tillståndsmyndigheten* i ärenden enligt denna lag medge sökanden att utan hinder av bestämmelsen i 11 kap. 10 § miljöbalken påbörja arbete, som där avses.

Tillståndsmyndighetens beslut enligt denna paragraf gäller omedelbart, men det kan ändras när förhållandena föranleder det.

18 §

Är riket i krig och är med hänsyn till kraftförsörjningen oundgängligen erforderligt att åtgärd, som avses i 2 §, vidtas utan dröjsmål, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förordna att åtgärden får, ändå att den är av beskaffenhet att *miljödomstolens* medgivande därtill *skall* inhämtas, vidtas utan föregående prövning av *miljödomstolen*. Vidtar någon åtgärd med stöd av vad nu sagts, *skall* han ofördröjligen efter dess verkställande göra ansökan hos *miljödomstolen* om godkännande av åtgärden.

Är riket i krig och är med hänsyn till kraftförsörjningen oundgängligen erforderligt att åtgärd, som avses i 2 §, vidtas utan dröjsmål, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förordna att åtgärden får, ändå att den är av beskaffenhet att *tillståndsmyndighetens* medgivande därtill *ska* inhämtas, vidtas utan föregående prövning av *tillståndsmyndigheten*. Vidtar någon åtgärd med stöd av vad nu sagts, *ska* han ofördröjligen efter dess verkställande göra ansökan hos *tillståndsmyndigheten* om godkännande av åtgärden.

I fråga om ansökan, som i första stycket sägs, och påföljd för underlåtenhet att göra sådan ansökan gäller vad i miljöbalken stadgas för fall som avses i 11 kap. 16 § samma lag.

19 §

Säkerhet, som avses i 22 kap. 27 och 28 §§ miljöbalken, <i>skall</i> i <i>mål</i> , varom är fråga i denna lag, gälla all ersättning, som icke <i>skall</i> erläggas innan meddelat tillstånd tages i anspråk, ävensom kostnader för åtgärd, som <i>miljödomstolen</i> kan ha föreskrivit med stöd av 4 § andra stycket.	Säkerhet, som avses i 24 kap. 14 § miljöbalken, <i>ska</i> i <i>ärenden</i> , varom är fråga i denna lag, gälla all ersättning, som icke <i>ska</i> erläggas innan meddelat tillstånd tages i anspråk, ävensom kostnader för åtgärd, som <i>tillståndsmyndigheten</i> kan ha föreskrivit med stöd av 4 § andra stycket.
--	---

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

10 Förslag till lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988)

Härigenom föreskrivs i fråga om fastighetsbildningslagen (1970:988)

dels att 16 kap. 1–12 a, 13 och 16 §§, 17 kap. 1 och 2 §§ samt 18 kap. ska upphöra att gälla,

dels att 16 kap. 14 och 14 a §§ samt 17 kap. 3 § ska betecknas 16 kap. 1–3 §§,

dels att 4 kap. 39 §, 9 kap. 5 §, 15 kap. 1 och 10 §§, 16 kap. 1–3 §§ samt rubrikerna till 15 och 16 kap. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

39 §

Om det är av synnerlig vikt för fastighetsbildningen att fråga som är föremål för prövning i annan ordning först *avgöres*, får lantmäterimyndigheten förklara förrättningen vilande i avvaktan på att frågan *avgöres*. Vill sakägare väcka talan för prövning av fråga som *icke* kan avgöras vid förrättningen och vars behandling i särskild ordning kan föranleda att förrättningen förklaras vilande, *skall* skäligen rådru lämnas honom.

Har lantmäterimyndigheten meddelat beslut i fråga som får överklagas särskilt, *skall* förrättningen vila i de delar som är beroende av frågans slutliga lösning, om inte myndigheten finner att förrättningen kan fortsätta utan betydande olägen-

Om det är av synnerlig vikt för fastighetsbildningen att fråga som är föremål för prövning i annan ordning först *avgörs*, får lantmäterimyndigheten förklara förrättningen vilande i avvaktan på att frågan *avgörs*. Vill sakägare väcka talan för prövning av fråga som *inte* kan avgöras vid förrättningen och vars behandling i särskild ordning kan föranleda att förrättningen förklaras vilande, *ska* skäligen rådru lämnas honom.

Har lantmäterimyndigheten meddelat beslut i fråga som får överklagas särskilt, *ska* förrättningen vila i de delar som är beroende av frågans slutliga lösning, om inte myndigheten finner att förrättningen kan fortsätta utan betydande olägen-

het eller *fastighetsdomstolen* förordnar att den *skall* fortgå.

het eller *miljödomstolen* förordnar att den *ska* fortgå.

9 kap.

5 §

När syssloman frånträder sitt uppdrag, *skall* han avge redovisning för sin förvaltning. Redovisningen *skall* framläggas på förrättningsammansammanträde.

Lantmäterimyndigheten kan förelägga syssloman att lämna upplysningar om förvaltningen. Myndigheten kan också förordna någon att granska förvaltningen och avge berättelse över granskningen.

Sakägare som vill klandra sysslomannens redovisning eller eljest föra talan mot denne med anledning av förvaltningen *skall* väcka talan vid *fastighetsdomstol*, som anges i 15 kap. 1 §, inom tre månader från den dag då redovisningen framlades på sammanträde. Väckes ej talan inom denna tid, är rätten till talan förlorad, om talan ej grundas på att sysslomannen begått brottslig handling.

När syssloman frånträder sitt uppdrag, *ska* han avge redovisning för sin förvaltning. Redovisningen *ska* framläggas på förrättningsammansammanträde.

Sakägare som vill klandra sysslomannens redovisning eller eljest föra talan mot denne med anledning av förvaltningen *ska* väcka talan vid *miljödomstol*, som anges i 15 kap. 1 §, inom tre månader från den dag då redovisningen framlades på sammanträde. Väckes ej talan inom denna tid, är rätten till talan förlorad, om talan ej grundas på att sysslomannen begått brottslig handling.

15 kap.

Fullföljd till *fastighetsdomstol*

Fullföljd till *miljödomstol*

1 §

Mål som överklagas enligt bestämmelserna i detta kapitel (fastighetsbildningsmål) *skall* prövas av den *fastighetsdomstol* inom vars domkrets den eller de berörda fastigheterna är belägna. Ligger fastigheterna under flera *fastighetsdomstolar*, *skall* talan tas

Mål som överklagas enligt bestämmelserna i detta kapitel (fastighetsbildningsmål) *ska* prövas av den *miljödomstol* inom vars domkrets den eller de berörda fastigheterna är belägna. Ligger fastigheterna under flera *miljödomstolar*, *ska* talan tas upp

upp av den domstol under vilken huvuddelen ligger.

av den domstol under vilken huvuddelen ligger.

10 §

Finner lantmäterimyndigheten att uppgift om fastighetsbildning eller fastighetsbestämning icke kan införas i registret på grund av fel eller oklarhet i förrättningen och kan rättelse ej vinnas i den ordning som anges i 26 § förvaltningslagen (1986:223), får myndigheten söka rättelse hos *fastighetsdomstolen*. Detsamma gäller, om myndigheten finner att registrering i enlighet med förrättningen skulle äventyra fastighetsredovisningens tillförlitlighet eller på annat sätt föranleda rättsosäkerhet.

I fråga om ansökan om rättelse enligt denna paragraf *tillämpas* bestämmelserna i 16 kap. Rätten att ansöka om rättelse är inte begränsad till viss tid.

Finner lantmäterimyndigheten att uppgift om fastighetsbildning eller fastighetsbestämning icke kan införas i registret på grund av fel eller oklarhet i förrättningen och kan rättelse ej vinnas i den ordning som anges i 26 § förvaltningslagen (1986:223), får myndigheten söka rättelse hos *miljödostolen*. Detsamma gäller, om myndigheten finner att registrering i enlighet med förrättningen skulle äventyra fastighetsredovisningens tillförlitlighet eller på annat sätt föranleda rättsosäkerhet.

I fråga om ansökan om rättelse enligt denna paragraf *gäller* bestämmelserna i 2 kap. lagen (2010:000) om *miljödostolar i tillämpliga delar*. Rätten att ansöka om rättelse är inte begränsad till viss tid.

16 kap.

Förfarandet vid fastighetsdomstol

Rättegångskostnader

1 §

Fastighetsdomstolen kan, efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna, besluta att sakägare som förlorar målet *skall* ersätta annan sakägare dennes rättegångskostnad.

I mål om inlösenersättning

Miljödostolen kan, efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna, besluta att sakägare som förlorar målet *ska* ersätta annan sakägare dennes rättegångskostnad.

I mål om inlösenersättning

skall dock sakägare som avstår mark eller särskild rättighet få gottgörelse för sin kostnad oberoende av utgången. i målet. Detsamma *skall* gälla i mål om ersättning för marköverföring eller reglering av rättighet som avses i 5 kap. 10 a § andra stycket.

ska dock sakägare som avstår mark eller särskild rättighet få gottgörelse för sin kostnad oberoende av utgången. i målet. Detsamma *ska* gälla i mål om ersättning för marköverföring eller reglering av rättighet som avses i 5 kap. 10 a § andra stycket.

Första och andra styckena gäller inte, om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 §§ rättegångsbalken. Ogillas i mål enligt andra stycket talan som har fullföljts av den som avstår eller upplåter mark eller rättighet, tillämpas 15 kap. 6 § plan- och bygglagen (1987:10).

Vinner sakägare mål mot företrädare för allmänt intresse, kan domstolen tillerkänna honom ersättning för rättegångskostnad, om synnerliga skäl föreligger. Sådan ersättning *skall* utges av *statsverket* eller, om endast kommunen företräder det allmänna intresset, av kommunen.

Vinner sakägare mål mot företrädare för allmänt intresse, kan domstolen tillerkänna honom ersättning för rättegångskostnad, om synnerliga skäl föreligger. Sådan ersättning *ska* utges av *staten* eller, om endast kommunen företräder det allmänna intresset, av kommunen.

2 §

Om en sakägare vinner ett mål om prövning av ett sådant beslut som avses i 15 kap. 6 § tredje stycket, kan domstolen tillerkänna honom eller henne ersättning för rättegångskostnad, om det finns synnerliga skäl. Sådan ersättning *skall* betalas av staten eller, om det överklagade beslutet har meddelats av en kommunal lantmäterimyndighet, av kommunen.

Om en sakägare vinner ett mål om prövning av ett sådant beslut som avses i 15 kap. 6 § tredje stycket, kan domstolen tillerkänna honom eller henne ersättning för rättegångskostnad, om det finns synnerliga skäl. Sådan ersättning *ska* betalas av staten eller, om det överklagade beslutet har meddelats av en kommunal lantmäterimyndighet, av kommunen.

3 §

I fråga om rättegången i *hovrätten* tillämpas 16 kap. 3, 7 och 9–13 §§, 14 § första, fjärde och femte styckena, 14 a §, 15 § samt 16 §. Dock skall 16 kap. 15 § inte tillämpas när *hovrätten* återförvisar mål till *fastighetsdomstolen*.

I mål som avses i 16 kap. 14 § andra stycket skall den som har att betala ersättning för mark eller rättighet, om inte något annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken, alltid själv bära sina kostnader samt kostnad som han eller hon orsakar motparten genom att själv överklaga. Ogillas i ett sådant mål talan som har fullföljts av den som avstår eller upplåter mark eller rättighet, tillämpas dock 15 kap. 6 § plan och bygglagen (1987:10). I övrigt skall bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken tillämpas.

Bevis genom syn på stället fås upp i hovrätten endast om det finns synnerliga skäl.

I fråga om rättegången i *Miljööverdomstolen* tillämpas 1 § första och fjärde styckena samt 2 §.

I *Miljööverdomstolen* ska i mål som avses i 1 § andra stycket den som har att betala ersättning för mark eller rättighet, om inte något annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken, alltid själv bära sina kostnader samt kostnad som han eller hon orsakar motparten genom att själv överklaga. Ogillas i ett sådant mål talan som har fullföljts av den som avstår eller upplåter mark eller rättighet, tillämpas dock 15 kap. 6 § plan- och bygglagen (1987:10). I övrigt ska bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken tillämpas.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

2. Mål eller ärenden som har inletts vid en fastighetsdomstol före ikraftträdandet ska, i de fall de nya reglerna hade föreskrivit att målet eller ärendet skulle ha inletts vid en miljödomstol, vid ikraftträdandet överlämnas till den miljödomstol där målet enligt nya regler skulle ha inletts.

3. Mål eller ärenden vid en fastighetsdomstol ska inte överlämnas enligt punkten 2 om det skulle vara till nackdel för handläggningen eller om det av andra skäl inte skulle vara lämpligt.

4. Vad som föreskrivs i punkterna 2 och 3 ska i motsvarande mån tillämpas på ett mål som överklagats till en hovrätt som efter den 1 juli 2010 inte ska handlägga fastighetsbildningsmål.

5. Äldre bestämmelser gäller i fråga om överklagande till Högsta domstolen av domar, utslag och beslut som före ikraftträdandet har meddelats av en hovrätt.

11 Förslag till lag om ändring i väglagen (1971:948)

Härigenom föreskrivs att 66, 68 och 70 §§ väglagen (1971:948) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

66 §

Har överenskommelse inte träffats om ersättning enligt 55, 58, 61 eller 63 § eller om inlösen enligt 56, 59 eller 62 §, *skall* den som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen väcka talan vid den *fastighetsdomstol* inom vars område fastigheten eller anordningen är belägen. Även väghållaren kan på samma sätt påkalla prövning av ersättning som tillkommer fastighetsägare eller annan sakägare.

Har överenskommelse inte träffats om ersättning enligt 55, 58, 61 eller 63 §§ eller om inlösen enligt 56, 59 eller 62 §§, *ska* den som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen väcka talan vid den *miljödomstol* inom vars område fastigheten eller anordningen är belägen. Även väghållaren kan på samma sätt påkalla prövning av ersättning som tillkommer fastighetsägare eller annan sakägare.

68 §

Om en borgenär som avses i 67 § första stycket lider förlust till följd av att nedsättning inte har skett, är han berättigad att av väghållaren få gottgörelse för förlusten mot avskrivning på fordringshandlingen. Detsamma gäller, om borgenären lider förlust därigenom, att ersättning enligt 55, 58 eller 61 § blivit för lågt beräknad och ersättningen till följd av överenskommelse mellan väghållaren och fastighetens ägare eller av annan anledning inte har prövats av

Om en borgenär som avses i 67 § första stycket lider förlust till följd av att nedsättning inte har skett, är han berättigad att av väghållaren få gottgörelse för förlusten mot avskrivning på fordringshandlingen. Detsamma gäller, om borgenären lider förlust därigenom, att ersättning enligt 55, 58 eller 61 §§ blivit för lågt beräknad och ersättningen till följd av överenskommelse mellan väghållaren och fastighetens ägare eller av annan anledning inte har prövats av

domstol. I fråga om sådan gottgörelse *skall* 65 § tillämpas på förhållandet mellan väghållaren och borgenären.

Inom område med detaljplan, där kommunen är huvudman för allmänna platser, gäller följande. Om mark eller annat utrymme har tagits i anspråk av kommunen som allmän plats, *skall* väghållaren fullgöra skyldighet enligt första stycket som har uppkommit dessförinnan, trots att vägrätten har upphört enligt 33 §.

Talan om gottgörelse väcks vid den *fastighetsdomstol* som anges i 66 §.

domstol. I fråga om sådan gottgörelse *ska* 65 § tillämpas på förhållandet mellan väghållaren och borgenären.

Inom område med detaljplan, där kommunen är huvudman för allmänna platser, gäller följande. Om mark eller annat utrymme har tagits i anspråk av kommunen som allmän plats, *ska* väghållaren fullgöra skyldighet enligt första stycket som har uppkommit dessförinnan, trots att vägrätten har upphört enligt 33 §.

Talan om gottgörelse väcks vid den *miljödomstol* som anges i 66 §.

70 §

Om en kommun enligt 7 § har tillhandahållit staten mark eller annat utrymme för väg, är kommunen berättigad till ersättning av staten för skäligen kostnader efter avdrag för förvaltningskostnad.

Framställning om ersättning görs hos Vägverket. Om en överenskommelse inte kan träffas, väcks talan om ersättning vid den *fastighetsdomstol* som anges i 66 §.

Framställning om ersättning görs hos Vägverket. Om en överenskommelse inte kan träffas, väcks talan om ersättning vid den *miljödomstol* som anges i 66 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

12 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering

Härigenom föreskrivs att 27 § lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 §

I fråga om talan mot beslut som avser äganderättsförtecknings innehåll eller annat beslut av lantmäterimyndigheten samt angående förfarandet i mål som fullföljts äger 15–18 kap. fastighetsbildningslagen (1970:988) motsvarande tillämpning.

Besvär, vari klaganden yrkar att han i stället för annan *skall* i äganderättsförteckning upptagas som ägare till viss egendom, *skall* anses innefatta yrkande om bättre rätt till egendomen.

I fråga om talan mot beslut som avser äganderättsförtecknings innehåll eller annat beslut av lantmäterimyndigheten samt angående förfarandet i mål som fullföljts äger 15 och 16 kap. fastighetsbildningslagen (1970:988) samt 2 kap. lagen (2010:000) om miljödomstolar motsvarande tillämpning.

Besvär, vari klaganden yrkar att han i stället för annan *ska* i äganderättsförteckning upptagas som ägare till viss egendom, *ska* anses innefatta yrkande om bättre rätt till egendomen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

13 Förslag till lag om ändring i expropriationslagen (1972:719)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 3 §, 5 kap. 1, 2, 6, 7, 12, 13, 19, 22 och 27 §§, 6 kap. 11 §, 7 kap. 1 och 4–6 §§ expropriationslagen (1972:719) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

3 §

Om den som ansöker om expropriationstillstånd har nyttjanderätt till fastigheten och tillstånd beviljas, har sökanden rätt att utan hinder av vad som annars skulle gälla nyttja fastigheten i samma omfattning som tidigare till dess att expropriationen är fullbordad eller till den fardag som inträffar närmast efter tre månader från det att expropriationstillståndet förföll eller expropriationsrätten förverkades. I avvaktan på att tillståndsfrågan blir slutligt avgjord kan förordnas att sökanden icke mot sitt bestridande får skiljas från fastigheten tidigare än på den fardag, som inträffar närmast efter tre månader från det att ansökan prövades. Saknas bestämmelse om fardag, inträder i stället skyldigheten att flytta när tre månader förflutit från det att expropriationstillståndet förföll eller expropriationsrätten förverkades eller från det att expropriationsansökningen prövades.

Nyttjar sökanden med stöd av första stycket fastigheten utöver den dag då nyttjanderätten annars skulle ha upphört, har fastighetsägaren rätt till skälig ersättning för det fortsatta nyttjandet. Kan överenskommelse om ersättningen ej träffas, bestämmes den av *fastighetsdomstolen*.

Kommer expropriation ej till stånd och är sökandens rätt att föra bort egen byggnad eller annat från fastigheten begränsad

Nyttjar sökanden med stöd av första stycket fastigheten utöver den dag då nyttjanderätten annars skulle ha upphört, har fastighetsägaren rätt till skälig ersättning för det fortsatta nyttjandet. Kan överenskommelse om ersättningen ej träffas, bestämmes den av *miljödomstolen*.

Kommer expropriation ej till stånd och är sökandens rätt att föra bort egen byggnad eller annat från fastigheten begränsad

enligt avtal eller lag till viss tid efter nyttjanderättens upphörande, *skall* tiden räknas från den dag då sökanden enligt första stycket *skall* lämna fastigheten.

Första–tredje styckena äger motsvarande tillämpning på fall då sökande har servitutsrätt till fastigheten.

enligt avtal eller lag till viss tid efter nyttjanderättens upphörande, *ska* tiden räknas från den dag då sökanden enligt första stycket *ska* lämna fastigheten.

5 kap.

1 §

Första domstol i expropriationsmål är *fastighetsdomstol*.

Första domstol i expropriationsmål är *miljödomstol*.

2 §

Expropriationsmål upptages av den *fastighetsdomstol* inom vars område fastigheten är belägen.

Skall expropriation ske av fastigheter som är belägna inom olika fastighetsdomstolars områden och bör fastigheterna vid bestämmandet av expropriationsersättningen lämpligen behandlas som en enhet, upptages frågan om expropriationen av den av *fastighetsdomstolarna* som regeringen eller, efter regeringens förordnande, annan myndighet bestämmer.

Expropriationsmål upptages av den *miljödomstol* inom vars område fastigheten är belägen.

Ska expropriation ske av fastigheter som är belägna inom olika fastighetsdomstolars områden och bör fastigheterna vid bestämmandet av expropriationsersättningen lämpligen behandlas som en enhet, upptages frågan om expropriationen av den av *miljödomstolarna* som regeringen eller, efter regeringens förordnande, annan myndighet bestämmer.

6 §

Avvisas ej stämningsansökan, *skall fastighetsdomstolen*, om ansökningen gjorts av den exproprierande, utfärda stämning på fastighetsägaren och övriga kända sakägare. Har ansökningen gjorts av annan, *skall*

Avvisas ej stämningsansökan, *ska miljödomstolen*, om ansökningen gjorts av den exproprierande, utfärda stämning på fastighetsägaren och övriga kända sakägare. Har ansökningen gjorts av annan, *ska*

domstolen utfärda stämning på den exproprierande och kalla övriga kända sakägare att inträda som parter i rättegången. Kallelse delges sakägare på sätt som är föreskrivet för stämning i tvistemål.

I stämning som utfärdas på den exproprierande *skall* han anmodas att lämna uppgifter i de avseenden som anges i 5 § första stycket 3–6.

Stämning eller kallelse som avses i första stycket *skall* alltid utfärdas på okända sakägare, som möjligen finns. Bestämmelserna om kungörelsedelgivning i delgivningslagen (1970:428) äger därvid motsvarande tillämpning. Kan det med fog antagas att okända sakägare icke finns, får meddelande som avses i 17 § första stycket samma lag anslås i *fastighetsdomstolens* lokal i stället för att införas i tidning.

domstolen utfärda stämning på den exproprierande och kalla övriga kända sakägare att inträda som parter i rättegången. Kallelse delges sakägare på sätt som är föreskrivet för stämning i tvistemål.

I stämning som utfärdas på den exproprierande *ska* han anmodas att lämna uppgifter i de avseenden som anges i 5 § första stycket 3–6.

Stämning eller kallelse som avses i första stycket *ska* alltid utfärdas på okända sakägare, som möjligen finns. Bestämmelserna om kungörelsedelgivning i delgivningslagen (1970:428) äger därvid motsvarande tillämpning. Kan det med fog antagas att okända sakägare icke finns, får meddelande som avses i 17 § första stycket samma lag anslås i *miljödomstolens* lokal i stället för att införas i tidning.

7 §

Fastighetsägaren *skall*, även om han ej ansökt om stämning, uppge sakägare som är kända för honom. Underlåter han det utan giltigt skäl och uppstår skada för sakägare till följd av underlåtenheten, *skall* han ersätta skadan. *Fastighetsdomstolen skall* erinra honom härom i stämning eller kallelse eller på annat sätt.

Fastighetsägaren *ska*, även om han ej ansökt om stämning, uppge sakägare som är kända för honom. Underlåter han det utan giltigt skäl och uppstår skada för sakägare till följd av underlåtenheten, *ska* han ersätta skadan. *Miljödomstolen ska* erinra honom härom i stämning eller kallelse eller på annat sätt.

12 §

Fastighetsdomstolen skall under förberedelsen verka för att utredningen i målet får den inriktning och omfattning som är lämplig med hänsyn till målets beskaffenhet. Därvid *skall* domstolen såvitt möjligt se till att onödig utredning icke förebringas i målet.

Om det ej är uppenbart obehövt, *skall fastighetsdomstolen* så snart det kan ske genom särskilt beslut meddela parterna vilken utredning som enligt domstolens mening bör förebringas i målet (utredningsbeslut). Har utredningsbeslut meddelats beträffande viss del av målet, får nytt beslut i samma del meddelas endast om särskilda skäl föreligger.

Miljödomstolen ska under förberedelsen verka för att utredningen i målet får den inriktning och omfattning som är lämplig med hänsyn till målets beskaffenhet. Därvid *ska* domstolen såvitt möjligt se till att onödig utredning icke förebringas i målet.

Om det ej är uppenbart obehövt, *ska miljödomstolen* så snart det kan ske genom särskilt beslut meddela parterna vilken utredning som enligt domstolens mening bör förebringas i målet (utredningsbeslut). Har utredningsbeslut meddelats beträffande viss del av målet, får nytt beslut i samma del meddelas endast om särskilda skäl föreligger.

13 §

Undersökning enligt 9 § *lagen (1969:246) om fastighetsdomstol skall* verkställas, om det ej måste antagas att sådan undersökning saknar betydelse.

Undersökning enligt 1 kap. 18 § *lagen (2010:000) om miljödomstolar ska* verkställas, om det ej måste antagas att sådan undersökning saknar betydelse.

19 §

Fastighetsdomstolen får förordna att medgivande till enkelt förhandstillträde enligt 17 § första stycket får utnyttjas utan hinder av att beslutet därom icke har vunnit laga kraft. Sådant förordnande får meddelas endast under förutsättning att den exproprierande hos läns-

Miljödomstolen får förordna att medgivande till enkelt förhandstillträde enligt 17 § första stycket får utnyttjas utan hinder av att beslutet därom icke har vunnit laga kraft. Sådant förordnande får meddelas endast under förutsättning att den exproprierande hos läns-

styrelsen ställt säkerhet för det skadestånd som kan komma att utgå, om domstolens beslut ändras.

styrelsen ställt säkerhet för det skadestånd som kan komma att utgå, om domstolens beslut ändras.

22 §

Mot beslut, som *fastighetsdomstol* meddelat under rättegången i fråga som avses i 17, 18 eller 20 §, föres talan särskilt.

Mot *hovrättens* avgörande i fråga som avses i 17–20 §§ får talan ej föras.

Mot beslut, som *miljödomstol* meddelat under rättegången i fråga som avses i 17, 18 eller 20 §§, föres talan särskilt.

Mot *Miljööverdomstolens* avgörande i fråga som avses i 17–20 §§ får talan ej föras.

27 §

Ersättning *skall* bestämmas i pengar att betalas på en gång. Domstolen får dock på yrkande av part hänvisa sakägare att i särskild rättegång vid *fastighetsdomstolen* föra talan om ersättning för skada eller intrång som ej lämpligen kan prövas i målet. Sådan talan *skall* väckas genom ansökan om stämning inom den tid, högst tio år, som domstolen bestämmer.

Yrkande som avses i första stycket får upptagas för sig och avgöras särskilt. Mot beslut under rättegången i sådan fråga föres talan särskilt.

Ersättning *ska* bestämmas i pengar att betalas på en gång. Domstolen får dock på yrkande av part hänvisa sakägare att i särskild rättegång vid *miljödomstolen* föra talan om ersättning för skada eller intrång som ej lämpligen kan prövas i målet. Sådan talan *ska* väckas genom ansökan om stämning inom den tid, högst tio år, som domstolen bestämmer.

6 kap.

11 §

Försummar den exproprierande att inom föreskriven tid iakttaga vad som åligger honom enligt 1 § första stycket och 4 § och har ej fastigheten helt eller delvis tillträtts eller övergått på den exproprierande enligt 10 §, är expropriationsrätten förverkad.

Om fastighetsägaren vill att expropriationen ändå *skall* fullbordas, *skall* han inom tre

Om fastighetsägaren vill att expropriationen ändå *ska* fullbordas, *ska* han inom tre

månader efter förverkandet begära det hos länsstyrelsen. Om han inte vill att expropriationen *skall* fullbordas, får han hos *fastighetsdomstolen* visa att expropriationsrätten är förverkad. Gör han det, *skall* domstolen anmäla förverkandet till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel.

månader efter förverkandet begära det hos länsstyrelsen. Om han inte vill att expropriationen *ska* fullbordas, får han hos *miljödomstolen* visa att expropriationsrätten är förverkad. Gör han det, *ska* domstolen anmäla förverkandet till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel.

7 kap.

1 §

Har expropriationstillstånd beviljats, *skall* den exproprierande svara för samtliga kostnader som uppkommit i ärendet om tillstånd till expropriation, i målet vid *fastighetsdomstolen* och i ärendet om expropriationsersättningens fördelning, allt i den mån ej annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken eller vid en motsvarande tillämpning av något av dessa lagrum.

Har sakägare vid *fastighetsdomstolen* förebringat utredning i strid med utredningsbeslut ersättes kostnaden för sådan utredning endast i den mån utredningen haft betydelse för utgången i målet.

Har expropriationstillstånd beviljats, *ska* den exproprierande svara för samtliga kostnader som uppkommit i ärendet om tillstånd till expropriation, i målet vid *miljödomstolen* och i ärendet om expropriationsersättningens fördelning, allt i den mån ej annat följer av 18 kap. 6 eller 8 §§ rättegångsbalken eller vid en motsvarande tillämpning av något av dessa lagrum.

Har sakägare vid *miljödomstolen* förebringat utredning i strid med utredningsbeslut ersättes kostnaden för sådan utredning endast i den mån utredningen haft betydelse för utgången i målet.

4 §

Fråga om ersättning för kostnad som avses i 1 eller 2 § prövas av *fastighetsdomstolen*, även om frågan ej gäller kostnad

Fråga om ersättning för kostnad som avses i 1 eller 2 §§ prövas av *miljödomstolen*, även om frågan ej gäller kostnad vid

vid domstolen.

domstolen.

5 §

I avvaktan på att expropriationsmålet avgöres får *fastighetsdomstolen* förordna att förskott *skall* utgå på den ersättning för rättegångskostnader vid domstolen som slutligt fastställs.

Första stycket äger motsvarande tillämpning på rättegångskostnader i högre rätt som uppkommit för motpart genom att den exproprierande fullföljt talan.

Innan förordnande meddelas att förskott på rättegångskostnad *skall* utgå till part, *skall* motparten erhålla tillfälle att yttra sig. Mot beslut som *fastighetsdomstolen* meddelat under rättegången i sådan fråga föres talan särskilt. Mot *hovrättens* beslut i frågan får talan ej föras.

I avvaktan på att expropriationsmålet avgöres får *miljödomstolen* förordna att förskott *ska* utgå på den ersättning för rättegångskostnader vid domstolen som slutligt fastställs.

Innan förordnande meddelas att förskott på rättegångskostnad *ska* utgå till part, *ska* motparten erhålla tillfälle att yttra sig. Mot beslut som *miljödomstolen* meddelat under rättegången i sådan fråga föres talan särskilt. Mot *Miljööverdomstolens* beslut i frågan får talan ej föras.

6 §

Vill någon för expropriation upprätta karta över fastighet som annan äger eller innehar eller annars undersöka fastigheten, får länsstyrelsen föreskriva att tillträde till fastigheten för sådan undersökning *skall* lämnas under viss tid.

Undersökningsarbetet *skall* utföras så att minsta skada och intrång vållas. I trädgård, liknande plantering eller park får träd ej skadas eller fällas utan ägarens samtycke eller medgivande av länsstyrelsen. För skada och intrång utgår ersätt-

Vill någon för expropriation upprätta karta över fastighet som annan äger eller innehar eller annars undersöka fastigheten, får länsstyrelsen föreskriva att tillträde till fastigheten för sådan undersökning *ska* lämnas under viss tid.

Undersökningsarbetet *ska* utföras så att minsta skada och intrång vållas. I trädgård, liknande plantering eller park får träd ej skadas eller fällas utan ägarens samtycke eller medgivande av länsstyrelsen. För skada och intrång utgår ersätt-

ning. Talan om ersättning väckes vid den *fastighetsdomstol* inom vars område fastigheten är belägen.

ning. Talan om ersättning väckes vid den *miljödömsstol* inom vars område fastigheten är belägen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

14 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:1084) om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag

Härigenom föreskrivs att 12 och 13 §§ lagen (1973:1084) om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

Lantmäterimyndighetens beslut avseende innehållet i förteckning enligt 9 § eller grunderna för fördelning av kostnader enligt 10 § får överklagas hos den *fastighetsdomstol* inom vars område skifteslagets mark är belägen. Skrivelsen med överklagandet *skall* ges in till lantmäterimyndigheten inom fyra veckor från den dag då förrättningen avslutades. I fråga om förfarandet i mål som fullföljts tillämpas 16–18 kap. fastighetsbildningslagen (1970:988).

Lantmäterimyndighetens beslut avseende innehållet i förteckning enligt 9 § eller grunderna för fördelning av kostnader enligt 10 § får överklagas hos den *miljödostol* inom vars område skifteslagets mark är belägen. Skrivelsen med överklagandet *ska* ges in till lantmäterimyndigheten inom fyra veckor från den dag då förrättningen avslutades. I fråga om förfarandet i mål som fullföljts tillämpas 16 kap. fastighetsbildningslagen (1970:988) *samt 2 kap. lagen (2010:000) om miljödostolar.*

Lagakraftvunnet avgörande gäller mot var och en.

13 §

Förteckning enligt 9 § och beslut om grunderna för kostnadsfördelning enligt 10 § *skall* genast överlämnas till gode mannen. Vad nu sagts gäller även domstols *utslag* eller slutliga beslut i mål som avses i 12 §.

Sedan lantmäterimyndig-

Förteckning enligt 9 § och beslut om grunderna för kostnadsfördelning enligt 10 § *ska* genast överlämnas till gode mannen. Vad nu sagts gäller även domstols *dom* eller slutliga beslut i mål som avses i 12 §.

Sedan lantmäterimyndig-

hetens beslut eller, om talan fullföljts mot beslutet, domstols *utslag* eller slutliga beslut i anledning av sådan talan vunnit laga kraft, *skall* gode mannen till var och en som enligt beslutet eller *utslaget* äger utfå medel utge vad som av behållna medel belöper på honom samt avge sluträkning för sin förvaltning i den delen.

hetens beslut eller, om talan fullföljts mot beslutet, domstols *dom* eller slutliga beslut i anledning av sådan talan vunnit laga kraft, *ska* gode mannen till var och en som enligt beslutet eller *domen* äger utfå medel utge vad som av behållna medel belöper på honom samt avge sluträkning för sin förvaltning i den delen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

15 Förslag till lag om ändring i ledningsrättslagen (1973:1144)

Härigenom föreskrivs att 29 och 29 a §§ ledningsrättslagen (1973:1144) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 §

Bestämmelserna i 16–18 kap. fastighetsbildningslagen (1970:988) om rättegången i fastighetsbildningsmål tillämpas på mål som fullföljts enligt 28 §. I fråga om rättegångskostnad i ledningsrättsmål *skall* därvid tillämpas vad som gäller i fråga om sådana mål som avses i 16 kap. 14 § andra stycket fastighetsbildningslagen. Rör talan förrättning som avses i 33 § tillämpas dock vad som gäller om rättegångskostnader i fastighetsbildningsmål i allmänhet.

Bestämmelserna i 2 kap. lagen (2010:000) om miljödomstolar samt 16 kap. fastighetsbildningslagen (1970:988) tillämpas på mål som fullföljts enligt 28 §. I fråga om rättegångskostnad i ledningsrättsmål *ska* därvid tillämpas vad som gäller i fråga om sådana mål som avses i 16 kap. 1 § andra stycket fastighetsbildningslagen. Rör talan förrättning som avses i 33 § tillämpas dock vad som gäller om rättegångskostnader i fastighetsbildningsmål i allmänhet.

29 a §

Bestämmelserna i 5 och 6 kap. expropriationslagen (1972:719) *skall* tillämpas i fråga om talan om ersättning enligt 13 d §.

I fråga om rättegångskostnader gäller dock vad som sägs i 16 kap. 14 § andra och tredje stycket, 17 kap. 3 § andra stycket och 18 kap. 2 § andra stycket fastighetsbildningslagen (1970:988) om rättegångskostnader i mål om inlösenersättning.

Bestämmelserna i 5 och 6 kap. expropriationslagen (1972:719) *ska* tillämpas i fråga om talan om ersättning enligt 13 d §.

I fråga om rättegångskostnader gäller dock vad som sägs i 16 kap. 1 § andra och tredje stycket, 16 kap. 3 § andra stycket fastighetsbildningslagen (1970:988) om rättegångskostnader i mål om inlösenersättning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

16 Förslag till lag om ändring i anläggningslagen (1973:1149)

Härigenom föreskrivs att 31 och 48 a §§ anläggningslagen (1973:1149) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

31 §

Bestämmelserna i 16–18 kap. fastighetsbildningslagen (1970:988) om rättegången i fastighetsbildningsmål äger motsvarande tillämpning på mål som fullföljts enligt 30 §.

Bestämmelserna i 2 kap. lagen (2010:000) om miljödomstolar samt 16 kap. fastighetsbildningslagen (1970:988) äger motsvarande tillämpning på mål som fullföljts enligt 30 §.

I rättegången likställes hyresgästorganisation med enskild sakägare, om organisationen fört talan mot lantmäterimyndighetens beslut eller saken eljest kan beröra hyresgästers rätt.

48 a §

Om en fastighet som deltar i en gemensamhetsanläggning som avser väg tillfälligt använder anläggningen i väsentligt större omfattning än som får anses svara mot fastighetens andelstal för driftkostnaderna, är fastighetens ägare skyldig att till samfälligheten utge skälig ersättning för de kostnader som uppkommer till följd av den ändrade användningen.

Vid tvist angående fråga som avses i första stycket *skall* talan väckas hos *fastighetsdomstolen*.

Vid tvist angående fråga som avses i första stycket *ska* talan väckas hos *miljödomstolen*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

17 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

Härigenom föreskrivs att 3, 15, 46, 53, 54 och 66 §§ samt rubriken närmast före 66 § lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Lagens bestämmelser om fastighet äger motsvarande tillämpning på sådan tomträtt, gruva, byggnad, annan anläggning eller naturreservat som har del i samfällighet enligt 1 § första stycket 3, 4 eller 5.

Den som innehar fastighet på grund av testamentariskt förordnande utan att äganderätten tillkommer någon anses vid lagens tillämpning som fastighetens ägare. Som ägare av naturreservat anses den som förvaltar reservatet.

Innehavare av tomträtt i fastighet som har del i samfällighet enligt 1 § första stycket 1 eller 2 *skall* vid tillämpningen av denna lag anses som delägare i fastighetsägarens ställe.

Innehavare av tomträtt i fastighet som har del i samfällighet enligt 1 § första stycket 1 eller 2 *ska* vid tillämpningen av denna lag anses som delägare i fastighetsägarens ställe.

I fråga om samfälligheter enligt 1 § första stycket 5 skall lagens bestämmelser om fastighetsdomstol i stället gälla miljödomstol. När talan skall föras hos miljödomstol, gäller bestämmelserna om stämningssmål i lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

När talan i miljödomstol *avser samfälligheter enligt 1 § första stycket 5* gäller bestämmelserna i 7 kap. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

15 §

Anser delägare att beslut som fattats vid sammanträdet icke

Anser delägare att beslut som fattats vid sammanträdet icke

tillkommit i behörig ordning eller att det strider mot denna lag eller annan författning eller att hans enskilda intressen icke i skälig omfattning beaktats i beslutet, får han klandra beslutet genom att väcka talan mot övriga delägare hos *fastighetsdomstolen* inom fyra veckor från beslutets dag vid påföljd att rätten till talan annars är förlorad.

När talan väckts, kan domstolen förordna att beslutet tills vidare icke *skall* lända till efterrättelse.

Innehavare av rättighet i delägarfastighet får klandra beslut som rör hans rätt. I fråga om sådan talan äger första och andra styckena motsvarande tillämpning.

Dom varigenom beslut upphävts eller ändrats gäller även för delägare eller rättighetshavare som ej fört talan.

tillkommit i behörig ordning eller att det strider mot denna lag eller annan författning eller att hans enskilda intressen icke i skälig omfattning beaktats i beslutet, får han klandra beslutet genom att väcka talan mot övriga delägare hos *miljödombstolen* inom fyra veckor från beslutets dag vid påföljd att rätten till talan annars är förlorad.

När talan väckts, kan domstolen förordna att beslutet tills vidare icke *ska* lända till efterrättelse.

46 §

Anser medlem att uttaxering ej överensstämmer med denna lag, stadgarna eller föreningsstämmobeslut, får han väcka talan mot föreningen om rättelse hos *fastighetsdomstolen* inom fyra veckor från den dag då debiteringslängden framlades på föreningsstämma.

Debiter och till betalning förfallet belopp får, om domstolen ej förordnar annat när den prövar talan om rättelse, uttagas enligt bestämmelserna i utsökningsbalken om fordran för vilken betalningsskyldighet ålagts genom dom som äger lag kraft.

53 §

Anser styrelseledamot eller sådan medlem eller innehavare

Anser styrelseledamot eller sådan medlem eller innehavare

av rättighet i delägarfastighet vars rätt beröres att beslut som fattas på föreningsstämma ej tillkommit i behörig ordning eller att det strider mot denna lag eller annan författning eller mot stadgarna, får han klandra beslutet genom att väcka talan mot föreningen *hos fastighetsdomstolen*.

Grundas talan enligt första stycket på att beslutet ej tillkommit i behörig ordning eller att det eljest kränker endast medlems eller rättighetshavares rätt, *skall* talan väckas inom fyra veckor från beslutets dag vid påföljd att beslutet annars är gällande.

När talan väckts, *äger fastighetsdomstolen* förordna att beslutet tills vidare ej får verkställas.

Dom varigenom stämmobeslut upphävts eller ändrats gäller även för medlem eller rättighetshavare som ej fört talan.

av rättighet i delägarfastighet vars rätt beröres att beslut som fattas på föreningsstämma ej tillkommit i behörig ordning eller att det strider mot denna lag eller annan författning eller mot stadgarna, får han klandra beslutet genom att väcka talan mot föreningen.

Grundas talan enligt första stycket på att beslutet ej tillkommit i behörig ordning eller att det eljest kränker endast medlems eller rättighetshavares rätt, *ska* talan väckas inom fyra veckor från beslutets dag vid påföljd att beslutet annars är gällande.

När talan väckts, *får domstolen* förordna att beslutet tills vidare ej får verkställas.

54 §

I fråga om skyldighet för styrelseledamot, syssloman enligt denna lag, revisor eller medlem att ersätta skada, som han tillskyndat föreningen, medlem eller tredje man, och om talan om sådan ersättning äger 13 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar motsvarande tillämpning. *Talan upptages dock av fastighetsdomstolen*.

I fråga om skyldighet för styrelseledamot, syssloman enligt denna lag, revisor eller medlem att ersätta skada, som han tillskyndat föreningen, medlem eller tredje man, och om talan om sådan ersättning äger 13 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar motsvarande tillämpning.

**Lantmäterimyndighets och
fastighetsdomstols behörighet****Lantmäterimyndighets och
miljödomstols behörighet**

66 §

Ärenden som enligt denna lag ska prövas av en lantmäterimyndighet tas, med det undantag som anges i 25 §, upp av den lantmäterimyndighet inom vars verksamhetsområde samfälligheten är belägen. Om samfälligheten är belägen inom flera lantmäterimyndigheters verksamhetsområden, prövas ärendet av den statliga lantmäterimyndigheten. Detsamma gäller om ärendet rör flera samfälligheter som är belägna inom skilda lantmäterimyndigheters verksamhetsområden.

Ett mål eller ärende som enligt denna lag ska prövas av *fastighetsdomstol* tas upp av den *fastighetsdomstol* inom vars område samfälligheten är belägen. Om samfälligheten ligger under flera *fastighetsdomstolar*, tas talan upp av den domstol under vilken huvuddelen ligger. Detsamma gäller om målet eller ärendet rör flera samfälligheter som ligger under skilda *fastighetsdomstolar*.

Ett mål eller ärende som enligt denna lag ska prövas av *miljödomstol* tas upp av den *miljödomstol* inom vars område samfälligheten är belägen. Om samfälligheten ligger under flera *miljödomstolar*, tas talan upp av den domstol under vilken huvuddelen ligger. Detsamma gäller om målet eller ärendet rör flera samfälligheter som ligger under skilda *miljödomstolar*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

18 Förslag till lag om ändring i bostadsförvaltningslagen (1977:792)

Härigenom föreskrivs att 23 och 28 §§ bostadsförvaltningslagen (1977:792) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §

Vill fastighetsägaren klandra redovisning för viss redovisningsperiod, *skall* han inom ett år från det han av hyresnämnden mottog redovisningen väcka talan mot förvaltaren vid *fastighetsdomstolen*.

Åberopas som grund för klandertalan omständighet som icke hänför sig till viss avlämnad redovisning, får talan väckas inom ett år från det fastighetsägaren mottog redovisning med anledning av att förvaltarens uppdrag upphörde.

28 §

Är fastighet ställd under tvångsförvaltning men är förhållandena sådana att en tillfredsställande förvaltning därvid ej kan uppnås, får kommunen lösa fastigheten.

Talan om inlösen *skall* väckas vid *fastighetsdomstolen*. I fråga om inlösen gäller i övrigt expropriationslagen (1972:719) i tillämpliga delar, dock med undantag för 4 kap. 2 §. Bestämmelserna i 4 kap. 3 § expropriationslagen äger tillämpning i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

Talan om inlösen *ska* väckas vid *miljödostolen*. I fråga om inlösen gäller i övrigt expropriationslagen (1972:719) i tillämpliga delar, dock med undantag för 4 kap. 2 §. Bestämmelserna i 4 kap. 3 § expropriationslagen äger tillämpning i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

19 Förslag till lag om ändring i lagen (1978:160) om vissa rörledningar

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1978:160) om vissa rörledningar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Kräves för vidtagande av återställningsåtgärder enligt 16 eller 17 §§ att annans mark tages i anspråk, får den myndighet som regeringen bestämmer besluta att tillträde till marken *skall* lämnas under viss tid.

Återställningsåtgärderna *skall* utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnad får uppföras och väg byggas endast om markens ägare och innehavare av nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt därtill eller den myndighet som regeringen bestämmer lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd till sådan åtgärd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningsåtgärder *skall* kunna vidtagas.

Föranleder återställningsåtgärderna skada eller intrång, *skall* ersättning härför utgå. Talan om ersättning väckes vid den *fastighetsdomstol* inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Kräves för vidtagande av återställningsåtgärder enligt 16 eller 17 §§ att annans mark tages i anspråk, får den myndighet som regeringen bestämmer besluta att tillträde till marken *ska* lämnas under viss tid.

Återställningsåtgärderna *ska* utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnad får uppföras och väg byggas endast om markens ägare och innehavare av nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt därtill eller den myndighet som regeringen bestämmer lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd till sådan åtgärd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningsåtgärder *ska* kunna vidtagas.

Föranleder återställningsåtgärderna skada eller intrång, *ska* ersättning härför utgå. Talan om ersättning väckes vid den *miljödomstol* inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

20 Förslag till lag om ändring i jordförvärvslagen (1979:230)

Härigenom föreskrivs att 12 § jordförvärvslagen (1979:230) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

Blir ett köp ogiltigt till följd av att förvärvstillstånd vägras enligt 7 § är staten skyldig att lösa egendomen till det pris som har avtalats, om säljaren begär det. Sådan skyldighet föreligger dock inte, om köpeskillingen eller annan ersättning inte endast obetydligt överstiger egendomens värde med hänsyn till dess avkastning och övriga omständigheter eller om avtalsvillkoren i övrigt är oskäligen.

Begäran om inlösen *skall* framställas hos länsstyrelsen inom tre månader efter det att avslagsbeslutet vunnit laga kraft. Talan om inlösen *skall* väckas *vid den fastighetsdomstol inom vars område egendomen är belägen* inom sex månader från nämnda tidpunkt. Har säljaren fått del av beslutet först sedan detta vunnit laga kraft, räknas dock tidsfristerna från dagen för delfåendet. Iakttar inte säljaren vad som har sagts nu, förlorar han sin talan.

Begäran om inlösen *ska* framställas hos länsstyrelsen inom tre månader efter det att avslagsbeslutet vunnit laga kraft. Talan om inlösen *ska* väckas inom sex månader från nämnda tidpunkt. Har säljaren fått del av beslutet först sedan detta vunnit laga kraft, räknas dock tidsfristerna från dagen för delfåendet. Iakttar inte säljaren vad som har sagts nu, förlorar han sin talan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

21 Förslag till lag om ändring i skogsvårdslagen (1979:429)

Härigenom föreskrivs att 19 § skogsvårdslagen (1979:429) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §

I fråga om rätt till ersättning för skada till följd av ett beslut enligt 18 § första eller andra stycket gäller bestämmelserna i 25 kap. 6 § och 31 kap. 2 §, 4 § första stycket, 6 §, 7 § första stycket första meningen, 8 § första meningen, 9, 12 och 13 §§, 15 § första stycket första meningen och andra stycket, 31 § tredje stycket samt 32 och 33 §§ miljöbalken. *Vad som i dessa bestämmelser sägs om miljödomstol skall i stället gälla fastighetsdomstol.*

I fråga om rätt till ersättning för skada till följd av ett beslut enligt 18 § första eller andra stycket gäller bestämmelserna i 25 kap. 6 § och 31 kap. 2 §, 4 § första stycket, 6 §, 7 § första stycket första meningen, 8 § första meningen, 9, 12 och 13 §§, 15 § första stycket första meningen och andra stycket, 31 § tredje stycket samt 32 och 33 §§ miljöbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

22 Förslag till lag om ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska käranden att ställa säkerhet för rättegångskostnader

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1980:307) om skyldighet för utländska käranden att ställa säkerhet för rättegångskostnader ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Säkerhet behöver inte ställas i
1. mål som handläggs enligt
lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister,

2. mål vid fastighetsdomstol som inte avser en arrendetvist,

3. mål vid miljödomstol enligt 20 kap. 2 § första stycket 2 miljöbalken som är ansökningsmål eller 20 kap. 2 § första stycket 5 miljöbalken som avser ersättning vid ingripande av det allmänna,

4. växelmål och checkmål,

5. mål som har tagits upp efter offentlig stämning, och

6. mål vid förvaltningsdomstol eller marknadsdomstolen.

Säkerhet behöver inte ställas i
1. mål som handläggs enligt
lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister,

2. mål vid miljödomstol som avser ersättning vid ingripande av det allmänna,

3. växelmål och checkmål,

4. mål som har tagits upp efter offentlig stämning, och

5. mål vid förvaltningsdomstol eller marknadsdomstolen.

Säkerhet behöver inte heller ställas i annat fall om talan väcks genom genstämning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

23 Förslag till lag om ändring i lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter

Härigenom föreskrivs att 18, 22, 23, 29 och 31 §§ lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Behöver någon som förberedelse för en ansökan om koncession utföra undersökning på annans mark och medger inte markägaren detta, får länsstyrelsen i det län där marken eller större delen därav ligger efter ansökan lämna tillstånd till sådan undersökning under viss tid.

Undersökningen *skall* utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnad får uppföras och väg byggas endast om markägaren har samtyckt till det eller länsstyrelsen har lämnat tillstånd till åtgärden. Föranleder undersökningen skada eller intrång, *skall* ersättning lämnas. Tvist om ersättning prövas av den *fastighetsdomstol* inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att ansökningsavgift *skall* betalas för ansökan som anges i första stycket.

Undersökningen *ska* utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnad får uppföras och väg byggas endast om markägaren har samtyckt till det eller länsstyrelsen har lämnat tillstånd till åtgärden. Föranleder undersökningen skada eller intrång, *ska* ersättning lämnas. Tvist om ersättning prövas av den *miljödomstol* inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att ansökningsavgift *ska* betalas för ansökan som anges i första stycket.

22 §

Skada eller intrång, som föranleds av undersökningsarbete *skall* ersättas av koncessionshavaren. Tvist om

Skada eller intrång, som föranleds av undersökningsarbete *ska* ersättas av koncessionshavaren. Tvist om

ersättning prövas av den *fastighetsdomstol* inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Innan arbetet påbörjas *skall* koncessionshavaren ställa säkerhet för ersättningskyldighet enligt första stycket, om inte den ersättningsberättigade avstår från säkerhet. Säkerheten *skall* ställas hos länsstyrelsen, om inte parterna kommer överens om annat. Staten, kommun, landstingskommun och kommunalförbund behöver inte ställa säkerhet.

ersättning prövas av den *miljödostol* inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Innan arbetet påbörjas *ska* koncessionshavaren ställa säkerhet för ersättningskyldighet enligt första stycket, om inte den ersättningsberättigade avstår från säkerhet. Säkerheten *ska* ställas hos länsstyrelsen, om inte parterna kommer överens om annat. Staten, kommun, landstingskommun och kommunalförbund behöver inte ställa säkerhet.

23 §

Den som innehar bearbetningskoncession får inom koncessionsområdet undersöka, bearbeta och tillgodogöra sig torv för att utvinna energi.

Koncessionshavaren får undersöka och bearbeta torv för annat syfte än att utvinna energi i den mån det behövs för att arbetet *skall* kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt.

Koncessionshavaren får tillgodogöra sig torv som bearbetats enligt andra stycket, i den mån markägaren inte inom sex månader efter tillsägelse hämtar torven och ersätter på denna nedlagda kostnader. Tvist om sådan ersättning prövas av den *fastighetsdomstol* inom vars område marken eller större delen därav ligger. Väcks talan, räknas nämnda tid från det att ersättningsbeloppet slutligt bestämts.

Koncessionshavaren får undersöka och bearbeta torv för annat syfte än att utvinna energi i den mån det behövs för att arbetet *ska* kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt.

Koncessionshavaren får tillgodogöra sig torv som bearbetats enligt andra stycket, i den mån markägaren inte inom sex månader efter tillsägelse hämtar torven och ersätter på denna nedlagda kostnader. Tvist om sådan ersättning prövas av den *miljödostol* inom vars område marken eller större delen därav ligger. Väcks talan, räknas nämnda tid från det att ersättningsbeloppet slutligt bestämts.

29 §

Kan överenskommelse ej träffas om ersättning enligt 27 § eller löseskilling enligt 28 §, prövas tvisten av den *fastighetsdomstol* inom vars område marken eller större delen därav ligger. Annan än koncessionshavaren får ej väcka talan innan tillträde har skett.

Kan överenskommelse ej träffas om ersättning enligt 27 § eller löseskilling enligt 28 §, prövas tvisten av den *miljödomstol* inom vars område marken eller större delen därav ligger. Annan än koncessionshavaren får ej väcka talan innan tillträde har skett.

31 §

Om borgenär som avses i 30 § lider förlust till följd av att nedsättning ej skett, är han berättigad att av koncessionshavaren få gottgörelse för förlusten. Detsamma gäller, om borgenären lider förlust genom att ersättning, som ej prövats av domstol, blivit för lågt beräknad.

Tvist om gottgörelse prövas av *fastighetsdomstol* som anges i 29 §.

Tvist om gottgörelse prövas av *miljödomstol* som anges i 29 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

24 Förslag till lag om ändring i plan- och bygglagen (1987:10)

Härigenom föreskrivs i fråga om plan- och bygglagen (1987:10) dels att 10 kap. 8 §, 13 kap. 1 § samt 15 kap. 3 och 8 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas ny paragraf 10 kap. 18 b § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

8§²

Frågor om byggnadsavgift och särskild avgift prövas av byggnadsnämnden.

Frågor om tilläggsavgift prövas av miljödomstol på talan av byggnadsnämnden.

Frågor om tilläggsavgift prövas av miljödomstol på talan av byggnadsnämnden *enligt reglerna i rättegångsbalken om mål om åtal för brott för vilket svårare straff än böter inte är föreskrivet.*

18 b §

Frågor om utdömande av vite prövas av miljödomstol.

I fråga om föreläggande och utdömande av vite gäller i övrigt lagen (1985:206) om viten.

13 kap.

1 §

Följande beslut enligt denna lag får överklagas i den ordning som föreskrivs för laglighetsprövning enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900), nämligen

1. kommunfullmäktiges beslut om översiktsplan,
2. kommunfullmäktiges beslut om uppdrag åt en kommunal nämnd att anta, ändra eller upphäva detaljplaner och områdesbestämmelser eller att fatta beslut om skyldighet för fastighetsägare

² Senaste lydelse SOU 2007:111.

att betala kostnader för gator och andra allmänna platser eller att fatta beslut om villkoren för sådan betalning,

3. kommunfullmäktiges och kommunala nämnders beslut att inte anta, ändra eller upphäva en detaljplan, områdesbestämmelser eller en fastighetsplan,

4. kommunfullmäktiges och kommunala nämnders beslut om grunderna för skyldighet att betala kostnader för gator och andra allmänna platser och om generella villkor för sådan betalning,

5. kommunfullmäktiges beslut om taxa i ärenden hos byggnadsnämnden samt

6. kommunalförbunds eller regionplaneförbunds fullmäktiges beslut om regionplan.

Andra beslut rörande gatu- kostnader än de som anges i första stycket 4 får ej överklagas. Att tvister rörande gatu- kostnader prövas av *fastighetsdomstol* framgår av 15 kap. 8 §.

Andra beslut rörande gatu- kostnader än de som anges i första stycket 4 får ej överklagas. Att tvister rörande gatu- kostnader prövas av *miljödomstol* framgår av 15 kap. 8 §.

15 kap.

3 §

Talan om inlösen enligt 6 kap. 24 § andra stycket *skall* väckas inom tre år efter genomförandetidens utgång.

Har ansökan gjorts om förlängning av genomförandetiden eller har kommunen väckt fråga om förnyelse av genomförandetiden, *skall* målet förklaras vilande till dess att ärendet slutligt har avgjorts. Förlängs eller förnyas genomförandetiden, förfaller kommunens talan.

Talan om inlösen enligt 6 kap. 24 § andra stycket *ska* väckas inom tre år efter genomförandetidens utgång.

Har ansökan gjorts om förlängning av genomförandetiden eller har kommunen väckt fråga om förnyelse av genomförandetiden, *ska* målet förklaras vilande till dess att ärendet slutligt har avgjorts. Förlängs eller förnyas genomförandetiden, förfaller kommunens talan.

Bestämmelserna i andra stycket om vilandeförklaring gäller även i fall då talan har väckts om inlösen enligt 6 kap. 24 § första stycket och ansökan gjorts om fastighetsbildning i överensstämmelse med fastighetsplanen. Bildas fastighet som överensstämmer med fastighetsplanen, förfaller kommunens talan.

När kommunen har väckt talan om inlösen enligt 6 kap. 24 § första stycket, *skall fastighetsdomstolen* omedelbart sända underrättelse om det till lantmäterimyndigheten.

När kommunen har väckt talan om inlösen enligt 6 kap. 24 § första stycket, *ska miljödomstolen* omedelbart sända underrättelse om det till lantmäterimyndigheten.

8 §

Twist mellan kommunen och fastighetsägare om ersättning för gatukostnader och kostnader för andra allmänna platser och om villkoren för betalning av sådan ersättning prövas av den *fastighetsdomstol* inom vars område fastigheten är belägen.

I mål som avses i första stycket skall bestämmelserna i lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål tillämpas. I mål om jämkning av ersättning enligt 6 kap. 33 § *skall dock* beträffande rättegångskostnader expropriationslagen (1972:719) tillämpas. Förlorar fastighetsägaren ett sådant mål, kan domstolen förordna att han *skall* bära sina egna kostnader, om han grundat sin talan i målet på otillräckliga skäl. Har hans talan uppenbart saknat skälig grund, får domstolen dessutom förplikta honom att ersätta kommunen dess rättegångskostnader.

Twist mellan kommunen och fastighetsägare om ersättning för gatukostnader och kostnader för andra allmänna platser och om villkoren för betalning av sådan ersättning prövas av den *miljödomstol* inom vars område fastigheten är belägen.

I mål om jämkning av ersättning enligt 6 kap. 33 § *ska* beträffande rättegångskostnader expropriationslagen (1972:719) tillämpas. Förlorar fastighetsägaren ett sådant mål, kan domstolen förordna att han *ska* bära sina egna kostnader, om han grundat sin talan i målet på otillräckliga skäl. Har hans talan uppenbart saknat skälig grund, får domstolen dessutom förplikta honom att ersätta kommunen dess rättegångskostnader.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

25 Förslag till lag om ändring i lagen (1987:11) om exploateringssamverkan

Härigenom föreskrivs att 34 § lagen (1987:11) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

34 §

Bestämmelserna i 16–18 kap. fastighetsbildningslagen (1970:988) om rättegången i fastighetsbildningsmål skall tillämpas på mål som fullföljs enligt 33 §. Därvid skall i fråga om ersättning med anledning av fastighetsreglering enligt 19 eller 20 § gälla vad som föreskrivs beträffande sådana mål som avses i 16 kap. 14 § andra stycket fastighetsbildningslagen.

Bestämmelserna i 2 kap. lagen (2010:000) om miljödomstolar samt 16 kap. fastighetsbildningslagen (1970:988) ska tillämpas på mål som fullföljs enligt 33 §. Därvid ska i fråga om ersättning med anledning av fastighetsreglering enligt 19 eller 20 §§ gälla vad som föreskrivs beträffande sådana mål som avses i 16 kap. 1 § andra stycket fastighetsbildningslagen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

26 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §

Regeringen får föreskriva 1. att uppgifter som ankommer på en viss tingsrätt, hovrätt, länsrätt eller kammarrätt <i>skall</i> övertas av en annan domstol av samma slag, 2. att uppgifter som ankommer på en domstol, som inte är allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol, inte <i>skall</i> fullgöras eller <i>skall</i> fullgöras av en annan domstol, 3. att en tingsrätt är domför med en lagfaren domare i sådana fall då det enligt rättegångsbalken eller annan lag krävs tre lagfarna domare, 4. att en <i>fastighetsdomstol</i> är domför med en <i>i stället för två lagfarna ledamöter</i>, 5. att en domstol <i>skall</i> ha sin verksamhet helt eller delvis förlagd till annan ort än den där verksamheten annars utövas, 6. att en domstol inte behöver vara delad i avdelningar. Regeringen får meddela de bestämmelser som behövs till följd av att regeringen har beslutat föreskrifter enligt första stycket 2.	Regeringen får föreskriva 1. att uppgifter som ankommer på en viss tingsrätt, hovrätt, länsrätt eller kammarrätt <i>ska</i> övertas av en annan domstol av samma slag, 2. att uppgifter som ankommer på en domstol, som inte är allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol, inte <i>ska</i> fullgöras eller <i>ska</i> fullgöras av en annan domstol, 4. att en <i>miljödomstol</i> är domför med en <i>lagfaren ledamot</i>, 5. att en domstol <i>ska</i> ha sin verksamhet helt eller delvis förlagd till annan ort än den där verksamheten annars utövas,

---

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

27 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 25 § samt 3 kap. 20 § lagen (1988:950) om kulturminnen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

25 §

Länsstyrelsens beslut får inte överklagas när det gäller

1. ersättning för kostnader eller skada enligt 7 § fjärde stycket,
2. ersättning enligt 8 § tredje stycket,
3. beslut om kostnad för förundersökning eller särskild undersökning enligt 14 § andra stycket eller
4. ersättning enligt 15 § första stycket.

Den som är missnöjd med beslut som avses i första stycket kan väcka talan mot staten vid *fastighetsdomstolen*. Talan *skall* ha väckts inom ett år från del-fåendet av länsstyrelsens beslut.

Ersättning som beslutats av domstol enligt 15 § första stycket *skall* deponeras enligt bestämmelserna i 15 § andra stycket.

Den som är missnöjd med beslut som avses i första stycket kan väcka talan mot staten vid *miljödomstolen*. Talan *ska* ha väckts inom ett år från del-fåendet av länsstyrelsens beslut.

Ersättning som beslutats av domstol enligt 15 § första stycket *ska* deponeras enligt bestämmelserna i 15 § andra stycket.

3 kap.

20 §

Länsstyrelsens beslut om ersättning och inlösen får inte överklagas. Den som är missnöjd med ett sådant beslut får väcka talan mot staten vid *fastighetsdomstolen* inom ett år från det han fått del av länsstyrelsens beslut. Väcks inte talan inom denna tid, är rätten

Länsstyrelsens beslut om ersättning och inlösen får inte överklagas. Den som är missnöjd med ett sådant beslut får väcka talan mot staten vid *miljödomstolen* inom ett år från det han fått del av länsstyrelsens beslut. Väcks inte talan inom denna tid, är rätten till

till ersättning eller inlösen förlorad.

Staten får, när fråga väckts eller tagits upp om att förklara en byggnad för byggnadsminne, väcka talan vid *fastighetsdomstolen* mot sakägare om fastställande av de villkor som *skall* gälla för ersättning. Om beslut om byggnadsminnesförklaring inte kommer till stånd inom ett år från det att målet avgjorts genom lagakraftägande dom, *skall* domen inte längre vara bindande för parterna.

Talan om ersättning enligt 12 § andra stycket *skall* väckas vid *fastighetsdomstolen*.

ersättning eller inlösen förlorad.

Staten får, när fråga väckts eller tagits upp om att förklara en byggnad för byggnadsminne, väcka talan vid *miljödomstolen* mot sakägare om fastställande av de villkor som *ska* gälla för ersättning. Om beslut om byggnadsminnesförklaring inte kommer till stånd inom ett år från det att målet avgjorts genom lagakraftägande dom, *ska* domen inte längre vara bindande för parterna.

Talan om ersättning enligt 12 § andra stycket *ska* väckas vid *miljödomstolen*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

28 Förslag till lag om ändring i minerallagen (1991:45)

Härigenom föreskrivs i fråga om minerallagen (1991:45)
dels att 8 kap. 11 §, 10 kap. 7 §, 12 kap. 6 § samt 16 kap. 3, 5 och
6 §§ ska ha följande lydelse,
dels att i 16 kap. 1 § orden ”fastighetsdomstol” ska bytas ut mot
”miljödostol”.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

11 §

Tvister om ersättning enligt denna lag i andra fall än som avses i 7 kap. 1, 2, 3 eller 7 § prövas av den *fastighetsdomstol* inom vars område koncessionsområdet eller större delen därav ligger.

Tvister om ersättning enligt denna lag i andra fall än som avses i 7 kap. 1, 2, 3 eller 7 §§ prövas av den *miljödostol* inom vars område koncessionsområdet eller större delen därav ligger.

10 kap.

7 §

Om en del av en fastighet inlöses sker ändringen i fastighetsindelningen då inlösen är fullbordad enligt 6 §.

Sådana särskilda rättigheter till en fastighet som har tillkommit genom frivilliga upplåtelser upphör när inlösen av fastigheten eller av sådan del därav som berörs av rättigheten är fullbordad enligt 6 §, om inte *fastighetsdomstolen* eller förrättningsmyndigheten har förordnat att rättigheten *skall* bestå. Ett sådant förordnande får meddelas endast om det uppenbarligen är utan betydelse för den rätt som tillkommer borgenärer med panträtt i

Sådana särskilda rättigheter till en fastighet som har tillkommit genom frivilliga upplåtelser upphör när inlösen av fastigheten eller av sådan del därav som berörs av rättigheten är fullbordad enligt 6 §, om inte *miljödostolen* eller förrättningsmyndigheten har förordnat att rättigheten *ska* bestå. Ett sådant förordnande får meddelas endast om det uppenbarligen är utan betydelse för den rätt som tillkommer borgenärer med panträtt i

fastigheten.

fastigheten.

Andra särskilda rättigheter till fastigheten än som anges i andra stycket består efter inlösen, om inte något annat har förordnats av domstolen eller förrättningsmyndigheten.

Genom inlösen upphör den lösta egendomens ansvar för fordran. Detta gäller dock inte fordran som har förmånsrätt enligt 6 § 1 förmånsrättslagen (1970:979).

12 kap.

6 §

Vill en eller flera andels-havare som tillsammans innehar minst hälften av koncessionen utföra undersökning eller bearbetning i större omfattning än övriga andelshavare, *skall* det större arbetet utföras. Detsamma gäller när fråga är om ett visst arbete för undersökning eller bearbetning *skall* påbörjas eller ej.

Den som har begärt att arbetet *skall* utföras svarar för kostnaden för detta och tillgodoräknas den ytterligare kvantitet av mineralet som utvinns genom arbetet.

Tvist i fråga som avses i andra stycket prövas av den *fastighetsdomstol* inom vars område koncessionsområdet eller större delen därav ligger.

Vill en eller flera andels-havare som tillsammans innehar minst hälften av koncessionen utföra undersökning eller bearbetning i större omfattning än övriga andelshavare, *ska* det större arbetet utföras. Detsamma gäller när fråga är om ett visst arbete för undersökning eller bearbetning *ska* påbörjas eller ej.

Den som har begärt att arbetet *ska* utföras svarar för kostnaden för detta och tillgodoräknas den ytterligare kvantitet av mineralet som utvinns genom arbetet.

Tvist i fråga som avses i andra stycket prövas av den *miljödomstol* inom vars område koncessionsområdet eller större delen därav ligger.

16 kap.

3 §

Den som anser att mark-anvisningsförrättning onödigt uppehålls genom ett beslut vid förrättningen får överklaga beslutet hos *fastighetsdomstolen*.

Den som anser att mark-anvisningsförrättning onödigt uppehålls genom ett beslut vid förrättningen får överklaga beslutet hos *miljödomstolen*.

Denna rätt att överklaga är inte inskränkt till någon viss tid.

Denna rätt att överklaga är inte inskränkt till någon viss tid.

5 §

Länsstyrelsens beslut i överklagade ärenden enligt 3 kap. 7 § får inte överklagas. Detsamma gäller *fastighetsdomstolens* beslut i dit överklagade ärenden som gäller jäv mot förrättningsman.

Länsstyrelsens beslut i överklagade ärenden enligt 3 kap. 7 § får inte överklagas. Detsamma gäller *miljödostolens* beslut i dit överklagade ärenden som gäller jäv mot förrättningsman.

6 §

Överklagas bergmästarens beslut i ett ärende om ersättning enligt 7 kap. 1 eller 2 § eller i en tvist enligt 8 kap. 7 § eller överklagas förrättningsmyndighetens beslut i ett ärende om markanvisning, svarar tillstånds- eller koncessionshavaren för sina egna kostnader i *fastighetsdomstolen* och i högre rätt. Tillstånds- eller koncessionshavaren svarar vidare för de kostnader som åsamkas motparterna i *fastighetsdomstolen* genom att tillstånds- eller koncessionshavaren har överklagat bergmästarens beslut och i högre rätt genom att han eller hon har överklagat dit. Vad som nu har sagts gäller dock inte om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken. I övrigt tillämpas 18 kap. rättegångsbalken.

Överklagas bergmästarens beslut i ett ärende om ersättning enligt 7 kap. 1 eller 2 §§ eller i en tvist enligt 8 kap. 7 § eller överklagas förrättningsmyndighetens beslut i ett ärende om markanvisning, svarar tillstånds- eller koncessionshavaren för sina egna kostnader i *miljödostolen* och i högre rätt. Tillstånds- eller koncessionshavaren svarar vidare för de kostnader som åsamkas motparterna i *miljödostolen* genom att tillstånds- eller koncessionshavaren har överklagat bergmästarens beslut och i högre rätt genom att han eller hon har överklagat dit. Vad som nu har sagts gäller dock inte om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 §§ rättegångsbalken. I övrigt tillämpas 18 kap. rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

29 Förslag till lag om ändring i bostadsrättslagen (1991:614)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 18 § bostadsrättslagen (1991:614) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

18 §

Talan om ersättning vid inlösen eller för intrång eller för annan skada som en bostadsrättshavare orsakas med anledning av ett beslut om godkännande enligt 16 § första stycket 2 *skall* väckas vid *fastighetsdomstolen*. I fråga om inlösen och ersättning gäller expropriationslagen (1972:719) i tillämpliga delar, dock med undantag för 4 kap. 3 §.

Talan om ersättning vid inlösen eller för intrång eller för annan skada som en bostadsrättshavare orsakas med anledning av ett beslut om godkännande enligt 16 § första stycket 2 *ska* väckas vid *miljödomstolen*. I fråga om inlösen och ersättning gäller expropriationslagen (1972:719) i tillämpliga delar, dock med undantag för 4 kap. 3 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

30 Förslag till lag om ändring i ellagen (1997:857)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 21 § ellagen (1997:857) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

21 §

Om någon annans mark behöver tas i anspråk för sådana återställningsåtgärder som avses i 19 eller 20 §, får nätmyndigheten besluta att tillträde till marken *skall* lämnas under viss tid.

Återställningsåtgärderna *skall* utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnader får uppföras eller vägar byggas endast om markens ägare och den som har nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt till det eller nätmyndigheten lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningsåtgärderna *skall* kunna vidtas.

Om återställningsåtgärderna föranleder skada eller intrång, *skall* ersättning för detta lämnas. Talan om ersättning väcks vid den *fastighetsdomstol* inom vars område marken eller större delen av denna ligger.

Om någon annans mark behöver tas i anspråk för sådana återställningsåtgärder som avses i 19 eller 20 §§, får nätmyndigheten besluta att tillträde till marken *ska* lämnas under viss tid.

Återställningsåtgärderna *ska* utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnader får uppföras eller vägar byggas endast om markens ägare och den som har nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt till det eller nätmyndigheten lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningsåtgärderna *ska* kunna vidtas.

Om återställningsåtgärderna föranleder skada eller intrång, *ska* ersättning för detta lämnas. Talan om ersättning väcks vid den *miljödomstol* inom vars område marken eller större delen av denna ligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

31 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1320) om kärnkraftens avvecklande

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1997:1320) om kärnkraftens avvecklande ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Ersättning enligt denna lag *skall* fastställas av domstol. Talan om fastställande av ersättning får väckas av staten eller av tillståndshavare eller av ägare till fastighet som har använts vid reaktordrift. Staten *skall* väcka talan inom tre år efter det att rätten att driva kärnkraftsreaktor har upphört, om inte talan dessförinnan har väckts av någon annan.

Talan *skall* väckas vid den *fastighetsdomstol* inom vars domkrets reaktorn är belägen.

8 §

Ersättning enligt denna lag *ska* fastställas av domstol. Talan om fastställande av ersättning får väckas av staten eller av tillståndshavare eller av ägare till fastighet som har använts vid reaktordrift. Staten *ska* väcka talan inom tre år efter det att rätten att driva kärnkraftsreaktor har upphört, om inte talan dessförinnan har väckts av någon annan.

Talan *ska* väckas vid den *miljödomstol* inom vars domkrets reaktorn är belägen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

32 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:811) om införande av miljöbalken

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §

Om en vattenanläggning har tillkommit utan tillstånd enligt vattenlagen (1983:291) eller motsvarande äldre lagstiftning eller om tillståndsfrågan beträffande en sådan anläggning är oklar, får den som äger anläggningen eller avser att utnyttja den för vattenverksamhet begära prövning av anläggningens laglighet hos *miljödomstolen*.

Begärs tillstånd att ändra en vattenanläggning som har tillkommit utan tillstånd före miljöbalkens ikraftträdande, *skall* ansökan samtidigt göras om prövning av anläggningens laglighet.

Andra stycket gäller också när ansökan görs enligt 28 kap. 12 § miljöbalken om att få använda någon annans anläggning. Den som gör en sådan ansökan får även begära prövning av anläggningens laglighet.

En lagligförklaring får förenas med villkor.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot ett sådant villkor, döms till böter eller fängelse i högst två år.

Om en gärning som avses i femte stycket är att anse som ringa, döms inte till ansvar. En gärning är att anse som ringa om den

Om en vattenanläggning har tillkommit utan tillstånd enligt vattenlagen (1983:291) eller motsvarande äldre lagstiftning eller om tillståndsfrågan beträffande en sådan anläggning är oklar, får den som äger anläggningen eller avser att utnyttja den för vattenverksamhet begära prövning av anläggningens laglighet hos *den tillståndsmyndighet som regeringen bestämmer*.

Begärs tillstånd att ändra en vattenanläggning som har tillkommit utan tillstånd före miljöbalkens ikraftträdande, *ska* ansökan samtidigt göras om prövning av anläggningens laglighet.

framstår som obetydlig med hänsyn till det intresse som är avsett att skyddas genom straffbestämmelsen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

33 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamheter

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamheter

dels att 7 kap. 7 och 19–29 §§ ska upphöra att gälla,

dels att 4 kap. 1–3 och 7 §§, 5 kap. 1, 3 och 4 §§, 6 kap. 1, 5, 6 och 9 §§, 7 kap. 1–3, 5, 6 och 11–18 §§, 8 kap. 2 §, 9 kap. 4 och 7 §§ samt rubrikerna närmast före 7 kap. 1–3 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska föras in en ny paragraf, 1 kap. 3 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 a §

Frågor om tillstånd till vattenverksamhet och andra tillstånd eller åtgärder enligt denna lag prövas, om inte annat särskilt föreskrivs, efter ansökan av verksamhetsutövaren av den tillståndsmyndighet som regeringen bestämmer.

4 kap.

1 §

Om flera ansöker om tillstånd enligt miljöbalken till vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång och vattnet behöver fördelas mellan dem, får det vid meddelande av tillstånd bestämmas att tillståndshavarna *skall* utgöra en samfällighet för sådan fördelning (bevattningssamfällighet).

Om någon har fått tillstånd till en vattentäkt för bevattning

Om flera ansöker om tillstånd enligt miljöbalken till vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång och vattnet behöver fördelas mellan dem, får det vid meddelande av tillstånd bestämmas att tillståndshavarna *ska* utgöra en samfällighet för sådan fördelning (bevattningssamfällighet).

Om någon har fått tillstånd till en vattentäkt för bevattning

och någon annan söker tillstånd till en ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får *miljödomstolen*, om det finns särskilda skäl, vid meddelande av det nya tillståndet bestämma att tillståndshavarna *skall* utgöra en bevattningssamfällighet. Om en samfällighet bildas enligt första stycket får i stället bestämmas att den som redan har tillstånd *skall* ingå i samfälligheten.

Om, sedan en samfällighet har bildats, någon gör en ansökan om tillstånd till en ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får *miljödomstolen* vid meddelande av tillstånd till vattentäkten bestämma att tillståndshavaren *skall* ingå i samfälligheten.

och någon annan söker tillstånd till en ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får *tillståndsmyndigheten*, om det finns särskilda skäl, vid meddelande av det nya tillståndet bestämma att tillståndshavarna *ska* utgöra en bevattningssamfällighet. Om en samfällighet bildas enligt första stycket får i stället bestämmas att den som redan har tillstånd *ska* ingå i samfälligheten.

Om, sedan en samfällighet har bildats, någon gör en ansökan om tillstånd till en ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får *tillståndsmyndigheten* vid meddelande av tillstånd till vattentäkten bestämma att tillståndshavaren *ska* ingå i samfälligheten.

2 §

Deltagarna i en bevattningssamfällighet fördelar tillgängligt vatten mellan sig, om det behövs på grund av vattenbrist eller någon annan omständighet eller om någon deltagare inte utnyttjar sin rätt att ta vatten. Vid fördelningen *skall* de villkor iakttas som har bestämts av *miljödomstolen* i samband med att tillstånd meddelades.

Deltagarna i en bevattningssamfällighet fördelar tillgängligt vatten mellan sig, om det behövs på grund av vattenbrist eller någon annan omständighet eller om någon deltagare inte utnyttjar sin rätt att ta vatten. Vid fördelningen *ska* de villkor iakttas som har bestämts av *tillståndsmyndigheten* i samband med att tillstånd meddelades.

3 §

Om det är lämpligt, får *miljödomstolen* bestämma att

Om det är lämpligt, får *tillståndsmyndigheten* bestämma

gemensamma anläggningar för bevattnings *skall* inrättas för samtliga eller vissa av dem som *skall* ingå i samfälligheten.

att gemensamma anläggningar för bevattnings *ska* inrättas för samtliga eller vissa av dem som *ska* ingå i samfälligheten.

7 §

Vad deltagarna har överenskommit om andelstalen och grunderna för avgiftsberäkningen *skall* läggas till grund för *miljödomstolens dom*, om borgenärer med panträtt i fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av bevattningsverksamheten medger det. Om en fastighet svarar för gemensam in-teckning, krävs dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som föreskrivs för relaxation i 22 kap. 11 § jordabalken. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

Vad deltagarna har överenskommit om andelstalen och grunderna för avgiftsberäkningen *ska* läggas till grund för *tillståndsmyndighetens beslut*, om borgenärer med panträtt i fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av bevattningsverksamheten medger det. Om en fastighet svarar för gemensam in-teckning, krävs dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som föreskrivs för relaxation i 22 kap. 11 § jordabalken. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

5 kap.

1 §

På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd enligt miljöbalken till vattenreglering för kraftändamål *skall miljödomstolen* besluta att ägare av andra strömfall som får nytta av regleringen *skall* delta i regleringsverksamheten. Detta *skall* ske om mer än hälften av verksamhetens nytta belöper på de strömfall som tillhör den som framställer yrkandet och

På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd enligt miljöbalken till vattenreglering för kraftändamål *ska tillståndsmyndigheten* besluta att ägare av andra strömfall som får nytta av regleringen *ska* delta i regleringsverksamheten. Detta *ska* ske om mer än hälften av verksamhetens nytta belöper på de strömfall som tillhör den som framställer yrkandet och

dem som förenat sig med denne samt varje strömfall som yrkandet avser är utbyggt eller kan beräknas bli utbyggt för kraftändamål inom den närmaste tiden.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd enligt miljöbalken till vattenreglering för kraftändamål, *skall miljödomstolen* på yrkande av ägaren av ett annat strömfall som får nytta av regleringen besluta att denne *skall* delta i verksamheten.

dem som förenat sig med denne samt varje strömfall som yrkandet avser är utbyggt eller kan beräknas bli utbyggt för kraftändamål inom den närmaste tiden.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd enligt miljöbalken till vattenreglering för kraftändamål, *ska tillståndsmyndigheten* på yrkande av ägaren av ett annat strömfall som får nytta av regleringen besluta att denne *ska* delta i verksamheten.

3 §

Kostnaderna för regleringsverksamheten fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av verksamheten.

Om en vattenreglering avser flera sjöar eller skilda sträckor i ett vattendrag och det på grund av detta behövs flera dammbyggnader eller särskilda anläggningar, *skall*, om det behövs, kostnaderna för varje sådan del av verksamheten beräknas särskilt och fördelas enligt grunderna i första stycket.

Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen *skall* läggas till grund för *miljödomstolens dom*, om borgenärer med panträtt i de fastigheter till vilka deltagarnas strömfall hör medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, krävs det

Om en vattenreglering avser flera sjöar eller skilda sträckor i ett vattendrag och det på grund av detta behövs flera dammbyggnader eller särskilda anläggningar, *ska*, om det behövs, kostnaderna för varje sådan del av verksamheten beräknas särskilt och fördelas enligt grunderna i första stycket.

Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen *ska* läggas till grund för *tillståndsmyndighetens beslut*, om borgenärer med panträtt i de fastigheter till vilka deltagarnas strömfall hör medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, krävs det

dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som föreskrivs för relaxation i 22 kap. 11 § jordabalken. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som föreskrivs för relaxation i 22 kap. 11 § jordabalken. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

4 §

På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning *skall miljödomstolen* besluta att andra som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna *skall* delta i regleringsverksamheten. Detta *skall* ske om den som framställer yrkandet och de som förenat sig med denne om verksamheten har större fördel av regleringsverksamheten än de som yrkandet avser.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning, *skall* på yrkande av någon annan som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna beslutas att denne *skall* delta i verksamheten.

På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning *ska tillståndsmyndigheten* besluta att andra som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna *ska* delta i regleringsverksamheten. Detta *ska* ske om den som framställer yrkandet och de som förenat sig med denne om verksamheten har större fördel av regleringsverksamheten än de som yrkandet avser.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning, *ska* på yrkande av någon annan som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna beslutas att denne *ska* delta i verksamheten.

6 kap.

1 §

Den som har tillstånd till vattenverksamhet *skall* betala en årlig bygdeavgift som bestäms av *miljödomstolen* att tas ut efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 2 och 3 §§, om verksamheten innebär

1. drift av ett vattenkraftverk,
2. vattenreglering som avser års- eller flerårsreglering,
3. vattenöverledning för något annat ändamål än kraftändamål, eller
4. ytvattentäkt.

Avser vattenverksamheten utvidgning av annan vattenverksamhet eller, om utvidgning tidigare har skett, flera andra vattenverksamheter, för vilka tillstånd har lämnats enligt miljöbalken, *skall* en gemensam avgift fastställas såsom för en enda verksamhet. Denna avgift ersätter tidigare avgifter.

Bygdeavgift *skall* enligt de närmare bestämmelser som meddelas av regeringen användas dels för att förebygga eller minska sådana skador av vattenverksamheten eller anläggningar för denna som inte har ersatts enligt 31 kap. miljöbalken och för att gottgöra sådana skador, dels för att tillgodose allmänna ändamål för den bygd som berörs av vattenverksamheten eller anläggningar för denna.

Den som har tillstånd till vattenverksamhet *ska* betala en årlig bygdeavgift som bestäms av *tillståndsmyndigheten* att tas ut efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 2 och 3 §§, om verksamheten innebär

Avser vattenverksamheten utvidgning av annan vattenverksamhet eller, om utvidgning tidigare har skett, flera andra vattenverksamheter, för vilka tillstånd har lämnats enligt miljöbalken, *ska* en gemensam avgift fastställas såsom för en enda verksamhet. Denna avgift ersätter tidigare avgifter.

Bygdeavgift *ska* enligt de närmare bestämmelser som meddelas av regeringen användas dels för att förebygga eller minska sådana skador av vattenverksamheten eller anläggningar för denna som inte har ersatts enligt 31 kap. miljöbalken och för att gottgöra sådana skador, dels för att tillgodose allmänna ändamål för den bygd som berörs av vattenverksamheten eller anläggningar för denna.

5 §

Miljödomstolen, länsstyrelsen eller tillsynsmyndigheten får, om det är lämpligare, i stället för att meddela sådana villkor eller förelägganden som avses i 11 kap. 8 § miljöbalken ålägga tillståndshavaren att betala en särskild avgift för främjande av fisket i det vatten som berörs av vattenverksamheten eller inom något angränsande vattenområde. Avgiften kan fastställas som en engångsavgift eller som en årlig avgift.

Beloppet av årlig avgift beräknas så, att det av *miljödomstolen*, länsstyrelsen eller tillsynsmyndigheten fastställda avgiftsbeloppet multipliceras med det tal som anger förhållandet mellan prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för det år då avgiften *skall* betalas och basbeloppet för det år då avgiften fastställdes.

Tillståndsmyndigheten, länsstyrelsen eller tillsynsmyndigheten får, om det är lämpligare, i stället för att meddela sådana villkor eller förelägganden som avses i 11 kap. 8 § miljöbalken ålägga tillståndshavaren att betala en särskild avgift för främjande av fisket i det vatten som berörs av vattenverksamheten eller inom något angränsande vattenområde. Avgiften kan fastställas som en engångsavgift eller som en årlig avgift.

Beloppet av årlig avgift beräknas så, att det av *tillståndsmyndigheten*, länsstyrelsen eller tillsynsmyndigheten fastställda avgiftsbeloppet multipliceras med det tal som anger förhållandet mellan prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för det år då avgiften *ska* betalas och basbeloppet för det år då avgiften fastställdes.

6 §

Om vattenverksamhet som avses i 1 § eller anläggningar för denna kan antas skada fisket eller kommer att orsaka en inte obetydlig ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena, *skall* den som har tillstånd till verksamheten betala en årlig allmän fiskeavgift för främjande av fisket inom landet.

Avgiften bestäms av *miljö-*

Om vattenverksamhet som avses i 1 § eller anläggningar för denna kan antas skada fisket eller kommer att orsaka en inte obetydlig ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena, *ska* den som har tillstånd till verksamheten betala en årlig allmän fiskeavgift för främjande av fisket inom landet.

Avgiften bestäms av *till-*

domstolen att tas ut efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 7 och 8 §§.

Avser vattenverksamhet utvidgning av annan vattenverksamhet eller, om utvidgning tidigare har skett, flera andra vattenverksamheter, för vilka tillstånd har lämnats enligt miljöbalken, *skall* en gemensam avgift fastställas såsom för en enda verksamhet. Denna avgift ersätter tidigare avgifter.

ståndsmyndigheten att tas ut efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 7 och 8 §§.

Avser vattenverksamhet utvidgning av annan vattenverksamhet eller, om utvidgning tidigare har skett, flera andra vattenverksamheter, för vilka tillstånd har lämnats enligt miljöbalken, *ska* en gemensam avgift fastställas såsom för en enda verksamhet. Denna avgift ersätter tidigare avgifter.

9 §

Om det årliga beloppet av den allmänna fiskeavgiften är ringa, får *miljödombstolen* eller länsstyrelsen bestämma att avgiftsskyldigheten *skall* fullgöras genom engångsbetalning. Ett sådant villkor *skall* meddelas om det årliga avgiftsbeloppet skulle understiga femhundra kronor.

Om det årliga beloppet av den allmänna fiskeavgiften är ringa, får *tillståndsmyndigheten* eller länsstyrelsen bestämma att avgiftsskyldigheten *ska* fullgöras genom engångsbetalning. Ett sådant villkor *ska* meddelas om det årliga avgiftsbeloppet skulle understiga femhundra kronor.

7 kap.

Ansökningsmål

Ansökningar

1 §

Bestämmelser om ansökningsmål finns i 21 kap. 1 § miljöbalken. Ansökningsmål är även mål om

1. bestämmande enligt 2 kap. 9 § av ersättning för rätten att ta i anspråk ett strömfall,

2. inrättande enligt 4 kap. 3 § av en gemensam anläggning för bevattning, sedan en samfällighet enligt 4 kap. har bildats,

Bestämmelserna i 19 kap miljöbalken om handläggningen av en ansökan hos en tillståndsmyndighet gäller i tillämpliga delar

1. *en miljödombstols* bestämmande enligt 2 kap. 9 § av ersättning för rätten att ta i anspråk ett strömfall,

3. överflyttning enligt 8 kap. 3 § första stycket av rätten till andelskraft,

4. omprövning, utan samband med pågående *ansökningsmål*, enligt 17 § första stycket eller omprövning enligt 17 § andra stycket, och

5. fastställelse enligt 18 § av en överenskommelse.

Stämningssmål

Mål i miljödomstol

2 §

Stämningssmål är talan om

Vid miljödomstol handläggs

1. utrivning eller ändring av en vattenanläggning, när talan grundas på att anläggningen inte har tillkommit i laga ordning eller inte är av laga beskaffenhet,

mål som avser

2. ersättning för skada eller intrång genom en sådan anläggning som avses i 1,

1. ersättning för skada eller intrång genom, *utrivning eller ändring av en vattenanläggning, när talan grundas på att anläggningen inte har tillkommit i laga ordning eller inte är av laga beskaffenhet,*

3. ersättning för skada genom utrivning av en vattenanläggning, om utrivningen har skett utan tillstånd men sådant tillståndskulle ha behövts, eller ersättning, utan samband med pågående *ansökningsmål*, enligt 11 kap. 22 § andra stycket miljöbalken,

2. ersättning för skada genom utrivning av en vattenanläggning, om utrivningen har skett utan tillstånd men sådant tillstånd skulle ha behövts, eller ersättning, utan samband med pågående *tillståndsärende*, enligt 11 kap. 22 § andra stycket miljöbalken,

4. ersättning enligt 2 kap. 10 § andra stycket,

3 ersättning, enligt 2 kap. 6 § tredje stycket,

5. deltagande, utan samband med pågående *ansökningsmål*, i en vattenreglering enligt 5 kap. 1 eller 4 §,

6. *särskild tvångsrätt, utan samband med pågående ansökningsmål, enligt 2 kap. 6 § tredje stycket denna lag och 28 kap. 10–13 §§ miljöbalken,*

7. *omprövning enligt 8 kap. 2 § andra stycket,*

8. *meddelande av bestämmelser enligt 16 §,*

9. *ersättning enligt 31 kap. 33 § miljöbalken,*

10. *ersättning eller annat på grund av att en vattenanläggning inte underhålls i enlighet med 11 kap. 17 eller 18 §§ miljöbalken,*

11. *ersättning för skada på grund av att vattenverksamhet inte drivs i enlighet med villkoren i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut eller, om sådana villkor saknas, drivs så att det genom inverkan på vattenförhållandena skadar allmänna eller enskilda intressen,*

12. *ersättning enligt 28 kap. 11 § miljöbalken, och*

13. *ersättning, utan samband med pågående ansökningsmål, enligt 25 kap. 11 § miljöbalken, och*

14. *fördelning av vatten enligt 9 kap. 6 §.*

4. *ersättning enligt 31 kap. 33 § miljöbalken,*

5. *ersättning eller annat på grund av att en vattenanläggning inte underhålls i enlighet med 11 kap. 17 eller 18 §§ miljöbalken,*

6. *ersättning för skada på grund av att vattenverksamhet inte drivs i enlighet med villkoren i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut eller, om sådana villkor saknas, drivs så att det genom inverkan på vattenförhållandena skadar allmänna eller enskilda intressen,*

7. *ersättning enligt 28 kap. 11 § miljöbalken,*

8. *ersättning, utan samband med pågående mål, enligt 25 kap. 11 § miljöbalken, och*

9. *ersättning för avlöst andelskraft enligt 8 kap. 2 § andra stycket.*

Förfarandet vid *miljödomstolarna i ansökningsmål*

Förfarandet vid *ansökan angående vattenverksamhet m.m.*

3 §

Bestämmelser om förfarandet vid *miljödomstolarna i ansökningsmål* finns även i 22 kap. miljöbalken.

Bestämmelser om förfarandet vid *ansökan om vattenverksamhet* finns även i 19 kap. miljöbalken.

5 §

Innan miljödomstolen meddelar en dom om ersättning för strömfall som *skall* avstås enligt 2 kap. 9 § och utgör fastighetsdel, *skall* en karta med beskrivning ha upprättats över området samt dess gränser ha utmärkts i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

Innan *miljödomstolen* meddelar *en dom* om tillstånd till ett vattenkraftverk, *skall domstolen* se till att det finns en lämplig fastighet, som ägs av sökanden och med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraften för framtiden *skall* vara förenad (strömfallsfastighet).

Innan miljödomstolen meddelar en dom om ersättning för strömfall som *ska* avstås enligt 2 kap. 9 § och utgör fastighetsdel, *ska* en karta med beskrivning ha upprättats över området samt dess gränser ha utmärkts i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

Innan *tillståndsmyndigheten* meddelar *ett beslut* om tillstånd till ett vattenkraftverk, *ska myndigheten* se till att det finns en lämplig fastighet, som ägs av sökanden och med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraften för framtiden *ska* vara förenad (strömfallsfastighet).

6 §

Domar *i mål* som rör vattenverksamhet *skall* utöver vad som följer av 22 kap. 25 § miljöbalken i förekommande fall även innehålla bestämmelser om

Domar *och beslut* som rör vattenverksamhet *ska* utöver vad som följer av 19 kap. 22 § miljöbalken i förekommande fall även innehålla bestämmelser om

1. de områden som får tas i anspråk för vattenverksamheten och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges sökanden,
2. strömfallsfastighet,

3. vilka som *skall* delta i en vattenreglerings- eller bevattningssamfällighet samt varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för verksamheten, och
3. vilka som *ska* delta i en vattenreglerings- eller bevattningssamfällighet samt varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för verksamheten, och
4. villkor beträffande tillhandahållande av andelskraft och om kostnadsbidrag härför.

11 §

I fråga om förfarandet i stämningssamfällighet gäller i övrigt bestämmelserna om ansökningsmål i 22 kap. 11 § fjärde stycket, 12 och 13 §§, 16 § första stycket, 18 och 20 §§, 21 § första och andra stycket samt 24 § miljöbalken.

I mål enligt 2 § 6 gäller också 22 kap. 23 och 28 §§ miljöbalken. Om det i ett sådant mål är fråga om arbete för att förebygga eller minska skador eller olägenheter till följd av verksamhet enligt balken eller denna lag, gäller även 22 kap. 14 § miljöbalken.

I mål i miljödomstol enligt 2 § får tredsdom inte meddelas vid muntlig förberedelse. I sådana mål tillämpas 1 kap. 18 § lagen (2010:00) om miljödomstolar samt 19 kap. 17 § och 31 kap. 37 § miljöbalken.

Om det behövs för tillämpningen av 6 kap. 18 § tredje stycket expropriationslagen (1972:719), ska miljödomstolen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

I mål enligt 2 § 1 gäller också 19 kap. 28 § miljöbalken. Om det i ett sådant mål är fråga om arbete för att förebygga eller minska skador eller olägenheter till följd av verksamhet enligt balken eller denna lag, gäller även 19 kap. 19 § miljöbalken.

12 §

Om svaranden för att bemöta *käromålet* gör en ansökan hos *miljödomstolen* enligt 21 kap. 1 § första stycket 3 miljöbalken eller om ändrade

Om svaranden för att bemöta *ett käromål enligt 2 §* gör en ansökan hos *tillståndsmyndigheten om godkännande enligt 11 kap. 16 miljöbalken av*

bestämmelser om vattentappning enligt 13 § detta kapitel, *handläggs målet i dess helhet som ett ansökningsmål, om inte målet med stöd av 21 kap. 1 § andra stycket miljöbalken ändå behandlas som ett stämningmål.*

Har beslut om borttagande eller ändring av en vattenanläggning meddelats av *miljödomstolen i ett stämningmål*, av kronofogdemyndigheten med stöd av lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning eller av tillsynsmyndigheten enligt 26 kap. 9, 10 eller 18 § miljöbalken och görs en ansökan som avses i första stycket, får *miljödomstolen i ansökningsmålet* bestämma att beslutet inte får verkställas innan målet har blivit slutligt *avgjort* eller miljödomstolen förordnar annat. Sökanden *skall* ställa säkerhet för kostnader och skador.

ett utfört ändrings- eller lagringsarbete eller av åtgärder som strider mot meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten eller om ändrade bestämmelser om vattentappning enligt 13 § detta kapitel, *får målet vilandeförklaras tills ansökan har slutligt prövats.*

Har beslut om borttagande eller ändring av en vattenanläggning meddelats av *tillståndsmyndigheten*, av kronofogdemyndigheten med stöd av lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning eller av tillsynsmyndigheten enligt 26 kap. 9, 10 eller 18 §§ miljöbalken och görs en ansökan som avses i första stycket, får *tillståndsmyndigheten* bestämma att beslutet inte får verkställas innan ansökan har blivit slutligt *prövad* eller *tillståndsmyndigheten* förordnar annat. Sökanden *ska* ställa säkerhet för kostnader och skador.

13 §

Miljödomstolen kan fastställa ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten efter ansökan av annan än tillståndshavaren, om han vill utnyttja vattenkraften i sitt strömfall bättre, eller efter ansökan av en kommun eller ett vattenförbund som vill tillgodose den allmänna miljövärden

Tillståndsmyndigheten kan fastställa ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten efter ansökan av annan än tillståndshavaren, om han vill utnyttja vattenkraften i sitt strömfall bättre, eller efter ansökan av en kommun eller ett vattenförbund som vill tillgodose den allmänna

eller hälsovården eller främja fisket. Till förmån för allmänna farleder, allmänna hamnar, bevattnings- och markavvattningssamfälligheter samt avlopps företag kan sådana bestämmelser fastställas på ansökan av huvudmannen.

Bestämmelser om att tillstånd krävs för vissa verksamheter och åtgärder finns i 7 kap. 28 a–29 b §§ miljöbalken.

miljövården eller hälsovården eller främja fisket. Till förmån för allmänna farleder, allmänna hamnar, bevattnings- och markavvattningssamfälligheter samt avloppsföretag kan sådana bestämmelser fastställas på ansökan av huvudmannen.

14 §

Ett tillstånd till vattentäkt får omprövas av *miljödomstolen* efter ansökan av den som driver en annan vattentäkt som är beroende av samma vattentillgång eller av den som söker tillstånd till en sådan vattentäkt. Därvid äger vad som i 16 kap. 11 § miljöbalken föreskrivs om jämkning av verksamheten eller företräde åt den ena verksamheten motsvarande tillämpning.

Ett tillstånd till vattentäkt får omprövas av *tillståndsmyndigheten* efter ansökan av den som driver en annan vattentäkt som är beroende av samma vattentillgång eller av den som söker tillstånd till en sådan vattentäkt. Därvid äger vad som i 16 kap. 11 § miljöbalken föreskrivs om jämkning av verksamheten eller företräde åt den ena verksamheten motsvarande tillämpning.

15 §

På ansökan av länsstyrelse eller den avgiftsskyldige får *miljödomstolen* föreskriva den ändring av en bygdeavgift eller en allmän fiskeavgift som kan behövas med hänsyn till erfarenheterna av vattenverksamhetens verkningar eller till bestående hinder att utnyttja verksamheten i den avsedda omfattningen.

Frågan om ändring av en sådan avgift får även tas upp till prövning i samband med en omprövning enligt 24 kap. 5 och 8 §§ miljöbalken samt 13 och 14 §§ detta kapitel.

På ansökan av länsstyrelse eller den avgiftsskyldige får *tillståndsmyndigheten* föreskriva den ändring av en bygdeavgift eller en allmän fiskeavgift som kan behövas med hänsyn till erfarenheterna av vattenverksamhetens verkningar eller till bestående hinder att utnyttja verksamheten i den avsedda omfattningen.

16 §

Saknas bestämmelser om innehållande eller tappning av vatten beträffande en vattenverksamhet eller bestämmelser om nyttjandet av en vattentäkt eller är meddelade bestämmelser ofullständiga, får *miljödomstolen på talan* av den som lider skada genom de rådande förhållandena fastställa sådana bestämmelser som är ägnade att för framtiden förebygga eller minska skador. Bestämmelserna får inte ändra vad som lagligen kan gälla och inte heller skada tredje mans rätt.

Saknas bestämmelser om innehållande eller tappning av vatten beträffande en vattenverksamhet eller bestämmelser om nyttjandet av en vattentäkt eller är meddelade bestämmelser ofullständiga, får *tillståndsmyndigheten efter ansökan* av den som lider skada genom de rådande förhållandena fastställa sådana bestämmelser som är ägnade att för framtiden förebygga eller minska skador. Bestämmelserna får inte ändra vad som lagligen kan gälla och inte heller skada tredje mans rätt.

17 §

Om en dom eller ett beslut enligt 24 kap. 5 eller 8 §§ miljöbalken eller 13–16 §§ inverkar på frågan om en samfällighets fortsatta bestånd, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får meddelas de ändrade bestämmelser som behövs.

Inträder, sedan en samfällighet har bildats enligt denna lag, i andra fall än som avses i första stycket ändrade förhållanden som inte i ringa mån inverkar på frågan om sättet för verksamhetens bedrivande, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får frågan på ansökan av en deltagare omprövas av *miljödomstolen*. Även utan att sådana förhållanden har inträtt, får en omprövning äga rum, om någon vill ansluta sig som deltagare eller i det tidigare avgörandet

Inträder, sedan en samfällighet har bildats enligt denna lag, i andra fall än som avses i första stycket ändrade förhållanden som inte i ringa mån inverkar på frågan om sättet för verksamhetens bedrivande, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får frågan på ansökan av en deltagare omprövas av *tillståndsmyndigheten*. Även utan att sådana förhållanden har inträtt, får en omprövning äga rum, om någon vill ansluta sig som deltagare eller i det tidigare avgörandet

har föreskrivits att frågan får omprövas efter en viss tid och denna tid har gått ut.

Vid omprövningen gäller bestämmelserna om vattenverksamhet i tillämpliga delar.

Den som inträder som deltagare i en bestående samfällighet *skall* åläggas att i skälig utsträckning ersätta de övriga deltagarna deras kostnader som nedlagts i gemensamma anläggningar. Vad som sagts nu gäller också när andelstalet höjs för en deltagare som ingår i en samfällighet.

har föreskrivits att frågan får omprövas efter en viss tid och denna tid har gått ut.

Den som inträder som deltagare i en bestående samfällighet *ska* åläggas att i skälig utsträckning ersätta de övriga deltagarna deras kostnader som nedlagts i gemensamma anläggningar. Vad som sagts nu gäller också när andelstalet höjs för en deltagare som ingår i en samfällighet.

18 §

En överenskommelse om att någon *skall* inträda i eller utträda ur en samfällighet enligt denna lag, att en deltagares andelstal *skall* ändras eller att samfälligheten *skall* upphöra har samma verkan som en tillståndsdöm eller ett tillståndsbeslut, om överenskommelsen på ansökan av en deltagare godkänns av *miljödomstolen*. Ett sådant godkännande får inte lämnas om det är uppenbart att överenskommelsen strider mot denna lag.

En överenskommelse om att någon *ska* inträda i eller utträda ur en samfällighet enligt denna lag, att en deltagares andelstal *ska* ändras eller att samfälligheten *ska* upphöra har samma verkan som en tillståndsdöm eller ett tillståndsbeslut, om överenskommelsen på ansökan av en deltagare godkänns av *tillståndsmyndigheten*. Ett sådant godkännande får inte lämnas om det är uppenbart att överenskommelsen strider mot denna lag.

8 kap.

2 §

I samband med ett beslut om tillhandahållande av andelskraft *skall* nödvändiga bestämmelser meddelas om villkoren för tillhandahållandet och om

I samband med ett beslut om tillhandahållande av andelskraft *ska* nödvändiga bestämmelser meddelas om villkoren för tillhandahållandet och om

kostnadsbidrag.

Om förhållandena ändras, har kraftanläggningens ägare eller mottagaren av andelskraft rätt till omprövning av rättsförhållandet mellan dem. Vid omprövningen får endast sådana ändringar beslutas som innebär väsentlig fördel för någon av parterna utan att medföra betydande olägenhet för motparten. Om det beslutas att rätten till andelskraft *skall* avlösas mot ersättning i pengar, *gäller* bestämmelserna i 31 kap. miljöbalken om skadereglering vid tillståndsprövning av vattenverksamhet.

kostnadsbidrag.

Om förhållandena ändras, har kraftanläggningens ägare eller mottagaren av andelskraft rätt till omprövning av rättsförhållandet mellan dem. Vid omprövningen får endast sådana ändringar beslutas som innebär väsentlig fördel för någon av parterna utan att medföra betydande olägenhet för motparten. Om det beslutas att rätten till andelskraft *ska* avlösas mot ersättning i pengar, *har mottagaren rätt till ersättning enligt* bestämmelserna i 31 kap. miljöbalken om skadereglering vid tillståndsprövning av vattenverksamhet.

9 kap.

4 §

På begäran av någon som vill bedriva vattenverksamhet men som ännu inte har ansökt om tillstånd, får *miljödomstolen* förordna en sakkunnig som på verksamhetsutövarens bekostnad gör nödvändiga undersökningar. Om undersökningarna avser verksamhetens inverkan på det allmänna fiskeintresset, *skall* som sakkunnig förordnas den som Fiskeriverket föreslår.

På begäran av någon som vill bedriva vattenverksamhet men som ännu inte har ansökt om tillstånd, får *tillståndsmyndigheten* förordna en sakkunnig som på verksamhetsutövarens bekostnad gör nödvändiga undersökningar. Om undersökningarna avser verksamhetens inverkan på det allmänna fiskeintresset, *ska* som sakkunnig förordnas den som Fiskeriverket föreslår.

7 §

Miljödomstolen *skall* föra en förteckning över vattenverksamhet inom domsområdet

Tillståndsmyndigheten *ska* föra en förteckning över vattenverksamhet inom domsområdet

(vattenbok) i den utsträckning (vattenbok) i den utsträckning
som regeringen föreskriver. som regeringen föreskriver.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.
  2. Mål eller ärenden som har inletts vid en miljödomstol före ikraftträdandet ska, i de fall de nya reglerna hade föreskrivit att målet eller ärendet skulle ha inletts vid en tillståndsmyndighet, vid ikraftträdandet överlämnas till den myndigheten.
  3. Ersättningsanspråk som har framställts i ett ansökningsmål vid en miljödomstol ska även efter ikraftträdandet handläggas vid domstolen. Skulle talan om anspråket enligt de nya reglerna ha väckts vid en annan miljödomstol, ska målet i den delen överlämnas till den andra domstolen.
  4. Mål eller ärenden vid en miljödomstol ska inte överlämnas enligt punkten 2 om det skulle vara till nackdel för handläggningen eller om det av andra skäl inte skulle vara lämpligt. I sådana fall gäller äldre bestämmelser om överklagande av Miljööverdomstolens avgöranden.

34 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:813) om införande av lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet

Härigenom föreskrivs att 14 § lagen (1998:813) om införande av lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

I fråga om ersättning som enligt vattenlagen (1918:523) i dess lydelse före den 1 juli 1974 *skall* lämnas genom överföring av kraft gäller fortfarande bestämmelserna i den lagen.

På talan av part får miljödomstolen bestämma att sådan rättighet till överföring av kraft *skall* avlösas mot ersättning i pengar, om detta inte medför betydande olägenhet för en motpart. För en sådan talan gäller bestämmelserna om talan som avses i 7 kap. 2 § 7 lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Miljödomstolen bestämmer dag då skyldigheten att fullgöra kraftöverföringen upphör. Ersättningsgivaren *skall* innan dess ha betalat föreskriven penningersättning. I fråga om sådan ersättning gäller i övrigt bestämmelserna i 31 kap. miljöbalken.

I fråga om ersättning som enligt vattenlagen (1918:523) i dess lydelse före den 1 juli 1974 *ska* lämnas genom överföring av kraft gäller fortfarande bestämmelserna i den lagen.

På talan av part får miljödomstolen bestämma att sådan rättighet till överföring av kraft *ska* avlösas mot ersättning i pengar, om detta inte medför betydande olägenhet för en motpart. För en sådan talan gäller bestämmelserna om talan som avses i 7 kap. 2 § 9 lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Miljödomstolen bestämmer dag då skyldigheten att fullgöra kraftöverföringen upphör. Ersättningsgivaren *ska* innan dess ha betalat föreskriven penningersättning. I fråga om sådan ersättning gäller i övrigt bestämmelserna i 31 kap. miljöbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

35 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor att 9 och 20 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

Regeringen får föreskriva att det *skall* vara förbjudet att utan tillstånd anlägga eller ändra en verksamhet som omfattas av denna lag, även om tillstånd inte krävs enligt miljöbalken.

Ansökan om tillstånd enligt första stycket prövas av *miljödombstol*. *Ett mål om sådant tillstånd är ansökningsmål enligt miljöbalken. Regeringen får föreskriva att ansökan om tillstånd för vissa slag av verksamheter skall prövas av länsstyrelsen.*

Regeringen får föreskriva att det *ska* vara förbjudet att utan tillstånd anlägga eller ändra en verksamhet som omfattas av denna lag, även om tillstånd inte krävs enligt miljöbalken.

Ansökan om tillstånd enligt första stycket prövas av *den tillståndsmyndighet som regeringen bestämmer*.

20 §

En tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden och förbud som behövs i ett enskilt fall för att säkerställa att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen följs. Detsamma gäller för domar och beslut enligt miljöbalken.

Förelägganden och förbud får inte begränsa ett beslut eller en dom om tillstånd i *ett ansökningsmål* enligt miljöbalken som har rättskraft enligt 24 kap. 1 § miljöbalken.

Förelägganden och förbud får inte begränsa ett beslut eller en dom om tillstånd enligt miljöbalken som har rättskraft enligt 24 kap. 1 § miljöbalken.

Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet får inte tillgripas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

36 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:1175) om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1999:1175) om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag tillämpas hos kommunala samt statliga regionala och lokala förvaltningsmyndigheter med ett geografiskt verksamhetsområde som helt eller delvis omfattar förvaltningsområdet för samiska.

Med förvaltningsområdet för samiska (förvaltningsområdet) avses Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner.

Lagen tillämpas även hos en länsrätt, en tingsrätt, *en fastighetsdomstol*, en miljödomstol eller en sjörättsdomstol med en domkrets som helt eller delvis omfattar förvaltningsområdet. Lagen tillämpas även hos en länsrätt, en tingsrätt, en miljödomstol eller en sjörättsdomstol med en domkrets som helt eller delvis omfattar förvaltningsområdet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

37 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:1176) om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1999:1176) om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag tillämpas hos kommunala samt statliga regionala och lokala förvaltningsmyndigheter med ett geografiskt verksamhetsområde som helt eller delvis omfattar förvaltningsområdet för finska och meänkieli.

Med förvaltningsområdet för finska och meänkieli (förvaltningsområdet) avses Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå kommuner.

Lagen tillämpas även hos en länsrätt, en tingsrätt, en fastighetsdomstol, en miljödomstol eller en sjörättsdomstol med en domkrets som helt eller delvis omfattar förvaltningsområdet.

Lagen tillämpas även hos en länsrätt, en tingsrätt, en miljödomstol eller en sjörättsdomstol med en domkrets som helt eller delvis omfattar förvaltningsområdet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010

38 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:875) om särskilda förvaltningar om vissa elektriska anläggningar

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 5 § samt 3 kap. 17 § lagen (2004:875) om särskilda förvaltningar om vissa elektriska anläggningar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

5 §

Om en tillfredsställande förvaltning av en elektrisk anläggning sannolikt inte kan åstadkommas genom tvångsförvaltning eller en tillfredsställande förvaltning sannolikt inte kommer att bestå efter utgången av tiden för en tvångsförvaltning får staten, efter ansökan av nätmyndigheten, lösa anläggningen från ägaren.

Om anläggningens ägare också är ägare till en fastighet på vilken anläggningen, helt eller delvis, är belägen *skall* även fastigheten eller, om det är lämpligt, del av fastigheten lösas. Om ledningsrätt är upplåten för anläggningen på en annan fastighet *skall* även ledningsrätten lösas.

Mål om inlösen *skall* tas upp av den *fastighetsdomstol* inom vars område anläggningen eller större delen av den ligger. I fråga om inlösen gäller i övrigt expropriationslagen (1972:719) i tillämpliga delar. Bestämmelserna i 4 kap. 3 § expropriationslagen *skall* tillämpas i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

Om anläggningens ägare också är ägare till en fastighet på vilken anläggningen, helt eller delvis, är belägen *ska* även fastigheten eller, om det är lämpligt, del av fastigheten lösas. Om ledningsrätt är upplåten för anläggningen på en annan fastighet *ska* även ledningsrätten lösas.

Mål om inlösen *ska* tas upp av den *miljödostol* inom vars område anläggningen eller större delen av den ligger. I fråga om inlösen gäller i övrigt expropriationslagen (1972:719) i tillämpliga delar. Bestämmelserna i 4 kap. 3 § expropriationslagen *ska* tillämpas i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

3 kap.

17 §

Om nätföretaget vill klandra förvaltningen, *skall* talan väckas mot förvaltaren vid *fastighetsdomstolen* inom ett år från det att nätföretaget tog emot redovisningen. Om nätföretaget som grund för sin talan åberopar en omständighet som inte hänför sig till en viss redovisning, får talan väckas inom ett år från det nätföretaget tog emot den redovisning som lämnats med anledning av att förvaltarens uppdrag upphörde.

Ett nätföretag som inte gör vad som sägs i första stycket har förlorat sin rätt till talan, om inte förvaltaren har gjort sig skyldig till brottslig gärning, som inneburit skada för nätföretaget.

Om nätföretaget vill klandra förvaltningen, *ska* talan väckas mot förvaltaren vid *miljödombstolen* inom ett år från det att nätföretaget tog emot redovisningen. Om nätföretaget som grund för sin talan åberopar en omständighet som inte hänför sig till en viss redovisning, får talan väckas inom ett år från det nätföretaget tog emot den redovisning som lämnats med anledning av att förvaltarens uppdrag upphörde.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

39 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:1199) om handel med utsläppsätter

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 2 § lagen (2004:1199) om handel med utsläppsätter ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

2 §

Bestämmelser om överklagande av miljödomstolens domar och beslut finns i 23 kap. 1 § miljöbalken.

Bestämmelser om överklagande av miljödomstolens domar och beslut finns i *lagen (20xx:xxxx) om miljödomstolar*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

40 Förslag till lag om ändring i naturgaslagen (2005:403)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 17 § naturgaslagen (2005:403) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

17 §

Om någon annans mark behöver tas i anspråk för återställning, får tillsynsmyndigheten besluta att tillträde till marken *skall* lämnas under viss tid.

Återställningen *skall* utföras så att minsta skada och intrång vållas. Byggnader får uppföras eller vägar byggas endast om markens ägare och den som har nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt till det eller om tillsynsmyndigheten lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningen *skall* kunna utföras.

Om återställningen orsakar skada eller intrång, *skall* ersättning för detta lämnas. Talan om ersättning väcks vid den *fastighetsdomstol* inom vars område marken eller större delen av denna ligger.

Om någon annans mark behöver tas i anspråk för återställning, får tillsynsmyndigheten besluta att tillträde till marken *ska* lämnas under viss tid.

Återställningen *ska* utföras så att minsta skada och intrång vållas. Byggnader får uppföras eller vägar byggas endast om markens ägare och den som har nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt till det eller om tillsynsmyndigheten lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningen *ska* kunna utföras.

Om återställningen orsakar skada eller intrång, *ska* ersättning för detta lämnas. Talan om ersättning väcks vid den *miljödömsstol* inom vars område marken eller större delen av denna ligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

41 Förslag till förordning med instruktion för Koncessionsnämnderna för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet

Häri genom föreskrivs följande.

Regionala koncessionsnämnder

1 § Regionala koncessionsnämnder för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet är

1. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Umeå,
2. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Östersund,
3. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Stockholm,
4. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Göteborg, och
5. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Malmö.

Föreskrifter om koncessionsnämndernas verksamhetsområden finns i förordningen (1998:1323) om miljödomstolarnas domkretsar.

Uppgifter

2 § Prövning enligt miljöbalken av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet ska ske vid en regional koncessionsnämnd för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet när det gäller

1. prövning av alla frågor om tillstånd och villkor för miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. 6 och 8 §§ miljöbalken,
2. prövning av alla frågor om tillstånd och villkor för vattenverksamhet enligt 11 kap. 9 § miljöbalken,
3. ansökan om godkännande enligt 11 kap. 16 § miljöbalken av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete eller av åtgärder som strider mot meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten,

4. åtgärder som avses i 7 kap. 1 § 2–5 lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet,

5. fråga om tvångsrätt enligt 28 kap. 10–13 §§ miljöbalken, och

6. ärenden enligt lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929.

Ledning

3 § En koncessionsnämnd leds av en myndighetschef.

Organisation

4 § Koncessionsnämnderna ska ha kanslier på de orter som anges i 1 §.

En länsstyrelse som finns på en ort där det finns en koncessionsnämnd ska upplåta lokaler samt utföra handläggande och administrativa uppgifter åt koncessionsnämnden enligt avtal mellan respektive länsstyrelse och nämnd.

Ärendenas handläggning

5 § Vid prövningen av ärenden som avses i 2 § består en koncessionsnämnd av en lagfaren ordförande och en teknisk ledamot med utbildning eller erfarenhet inom de områden som omfattas av nämndens verksamhet samt två sakkunniga ledamöter. De sakkunniga ledamöterna ska ha erfarenhet av frågor som faller inom verksamhetsområdet för Naturvårdsverket samt, alltefter ärendets beskaffenhet, av industriell eller kommunal verksamhet. Ytterligare en jurist får ingå i nämnden. Vid avgörande av ett ärende av enkel beskaffenhet får nämnden bestå av två ledamöter, varav minst en ska vara jurist.

Vid prövning av fråga om avvisning av ansökan eller avskrivning av ärende får nämnden bestå av en ledamot som är jurist. Myndighetens arbetsordning ska innehålla föreskrifter om förberedande åtgärder och handläggning av överklagande av nämndens beslut.

6 § Reglerna i 4 kap. rättegångsbalken om jäv ska tillämpas av koncessionsnämnderna.

7 § Om det framkommer skiljaktiga meningar vid en överläggning, tillämpas föreskrifterna i 16 kap. rättegångsbalken om omröstning i tvistemål. En nämnd bestämmer dock själv i vilken turordning ledamöterna ska säga sin mening.

8 § Ytterligare bestämmelser om förfarandet i en koncessionsnämnd finns i 19 kap. miljöbalken och i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet.

Samråd mellan koncessionsnämnderna

9 § Koncessionsnämnderna ska gemensamt besluta om en arbetsordning enligt 4 § myndighetsförordningen (2007:515) samt samråda även i andra frågor av gemensamt slag.

Anställningar

10 § Myndighetens chef samt de ledamöter som är jurister och tekniska experter anställs tills vidare av regeringen.

Regeringen förordnar sakkunniga ledamöter för varje koncessionsnämnd.

Andra anställda ledamöter än myndighetens chef ska ha sin anställning vid en viss koncessionsnämnd men är skyldiga att när det är lämpligt med hänsyn till ett ärendes beskaffenhet eller när behov annars finns tjänstgöra även vid de andra koncessionsnämnderna.

Övrig personal anställs av koncessionsnämnden.

Överklaganden

11 § Bestämmelser om överklagande av en koncessionsnämnds beslut finns i 19 kap. 1 § och 20 kap. 2 § miljöbalken.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

42 Förslag till förordning om ändring i kungörelsen (1971:549) om fastighetsdomstol

Härigenom föreskrivs att kungörelsen (1971:549) om fastighetsdomstol ska upphöra att gälla.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010
  2. Mål eller ärenden som har inletts vid en fastighetsdomstol före ikraftträdandet ska, i de fall de enligt de nya reglerna skulle ha inletts vid en miljödomstol eller en annan domstol, vid ikraftträdandet överlämnas till den domstolen.
  3. Mål eller ärenden ska inte överlämnas om det skulle vara till nackdel för handläggningen eller om det av andra skäl inte skulle vara lämpligt.

43 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1983:1011) om vissa underrättelser enligt den svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929

Härigenom föreskrivs att förordningen (1983:1011) om vissa underrättelser enligt den svensk-norska vattenrättskonvention av den 11 maj 1929 ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Om någon, som inte är bosatt i Sverige, här i landet har fått tillstånd till en vattenverksamhet som avses i den svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929, *skall miljödomstolen* underrätta länsstyrelsen om detta, sedan *tillståndsdomen* har vunnit laga kraft. *Domstolen skall* samtidigt meddela länsstyrelsen om domstolen anser att ett ombud enligt artikel 29 i konventionen bör utses.

Detsamma gäller i fall då någon som inte är bosatt i Sverige, efter att i Norge ha fått tillstånd till en vattenverksamhet som avses i konventionen, har utverkat en förklaring enligt artikel 22 i konventionen.

Föreslagen lydelse

Om någon, som inte är bosatt i Sverige, här i landet har fått tillstånd till en vattenverksamhet som avses i den svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929, *ska tillståndsmyndigheten* underrätta länsstyrelsen om detta, sedan *tillståndsbeslutet* har vunnit laga kraft. *Myndigheten ska* samtidigt meddela länsstyrelsen om domstolen anser att ett ombud enligt artikel 29 i konventionen bör utses.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

44 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol

Härigenom föreskrivs att det i förordningen (1996:271) ska införas en ny paragraf, 31 a §, med följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

31 a §

Sedan ett domstolsavgörande i ett fastighetsbildningsmål vunnit laga kraft, ska förrättningsakten och en kopia av avgörandet sändas till lantmäterimyndigheten. Om avgörandet överklagas i viss del och om det med anledning av domstolens avgörande i övrigt kan uppkomma fråga om registrering, ska handlingarna sändas till lantmäterimyndigheten. Efter registrering ska myndigheten omedelbart sända tillbaka förrättningsakten till domstolen.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

45 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1996:379) med hovrättsinstruktion

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1996:379) med hovrättsinstruktion

dels att 45 och 53 §§ ska upphöra att gälla,

dels att 1, 16, 19, 21, 23, 26, 37 och 43 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

I varje hovrätt finns en hovrättspresident. I hovrätterna finns också hovrättslagmän, hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning, hovrättsråd, *fastighetsråd*, *miljöråd*, hovrättsassessorer, hovrättsfiskaler och andra anställda.

Om inte annat anges, *skall* vad som föreskrivs i denna instruktion om hovrättsråd också tillämpas på hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning.

I varje hovrätt finns en hovrättspresident. I hovrätterna finns också hovrättslagmän, hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning, hovrättsråd, *tekniska ledamöter*, hovrättsassessorer, hovrättsfiskaler och andra anställda.

Om inte annat anges, *ska* vad som föreskrivs i denna instruktion om hovrättsråd också tillämpas på hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning.

16 §

En enskild domare får vidta åtgärder för beredningen av mål och ärenden. Han eller hon får dock inte

1. besluta om handräckning i tvistemål eller användning av tvångsmedel i brottmål, när fråga om detta väcks i hovrätten,

2. hålla muntliga förhör enligt 52 kap. 11 § rättegångsbalken,

3. avvisa utredning,

4. avvisa ombud, biträden eller försvarare,

5. döma ut viten eller andra påföljder med anledning av att förelägganden inte följs,

6. förordna om annan personutredning än som avses i lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.,

7. besluta i fråga om in-

7. besluta i fråga om in-

hämtande av yttrande av en sakkunnig enligt 22 kap. 12 § miljöbalken eller 16 kap. 3 § andra stycket fastighetsbildningslagen (1970:988), och

8. besluta i fråga om undersökning enligt 22 kap. 13 § miljöbalken eller 15 § lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål.

Domaren får besluta om avskrivning av mål eller ärenden efter återkallelse eller efter det att ett överklagande har förfallit vid ett sådant sammanträde under förberedelsen som avses i 50 kap. 10 § eller i 51 kap. 10 § rättegångsbalken.

Om det finns särskilda skäl *skall* domaren till avdelningen hänskjuta en fråga som han eller hon är behörig att pröva.

hämtande av yttrande av en sakkunnig enligt 2 kap. 20 § lagen (2010:000) om miljödomstolar, och

8. besluta i fråga om undersökning enligt 3 kap. 5 § lagen (2010:000) om miljödomstolar.

Om det finns särskilda skäl *ska* domaren till avdelningen hänskjuta en fråga som han eller hon är behörig att pröva.

19 §

När ett mål eller ärende *skall* föredras, görs detta av en lagfaren anställd, *ett fastighetsråd* eller ett *miljöråd*.

När ett mål eller ärende *ska* föredras, görs detta av en lagfaren anställd eller *en teknisk ledamot*.

21 §

Frågor om prövningstillstånd enligt 49 kap. 12 och 13 §§ rättegångsbalken, 23 kap. 1 § miljöbalken och 39 § lagen (1996:242) om domstolsärenden *skall* tas upp så snart det kan ske.

Frågor om prövningstillstånd enligt 49 kap. 12 och 13 §§ rättegångsbalken, 3 kap. 3 § lagen (2010:000) om miljödomstolar och 39 § lagen (1996:242) om domstolsärenden *ska* tas upp så snart det kan ske.

23 §

Vid handläggning med tre eller flera ledamöter *skall* ordföranden vara ordinarie domare i hovrätten eller av regeringen för viss tid anställd

Vid handläggning med tre eller flera ledamöter *ska* ordföranden vara ordinarie domare i hovrätten eller av regeringen för viss tid anställd

hovrättslagman eller hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning. Minst ytterligare en ledamot *skall* vara eller ha varit ordinarie domare. En av regeringen för viss tid anställd rådman i tingsrätt eller ett hyresråd jämföras här med en ordinarie domare.

hovrättslagman eller hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning. Minst ytterligare en ledamot *ska* vara eller ha varit ordinarie domare. En av regeringen för viss tid anställd rådman i tingsrätt eller ett hyresråd jämföras här med en ordinarie domare.

Om det finns särskilda skäl, får hovrätten för ett särskilt mål eller ärende förordna den som har varit ordinarie domare i hovrätt eller den som är ordinarie domare i en annan hovrätt att tjänstgöra som ordförande.

Hovrätten får för ett särskilt mål eller ärende förordna ett fastighetsråd att tjänstgöra som miljøråd eller ett miljøråd att tjänstgöra som fastighetsråd. När ett fastighetsråd eller ett miljøråd har förhinder eller om det finns andra särskilda skäl, får hovrätten för ett särskilt mål eller ärende förordna ett annat fastighetsråd eller miljøråd.

26 §

Plenum består av hovrättspresidenten som ordförande, hovrättslagmännen, hovrättsråden, *fastighetsråden*, *miljøråden*, hovrättsassessorerna och de adjungerade ledamöter som har förordnats för minst sex månader samt chefen för den administrativa enheten. I plenum ingår också alla av regeringen för viss tid anställda hovrättslagmän eller hovrättsråd tillika vice ordförande.

Ett fastighetsråd ingår i

Plenum består av hovrättspresidenten som ordförande, hovrättslagmännen, hovrättsråden, *de tekniska ledamöterna*, hovrättsassessorerna och de adjungerade ledamöter som har förordnats för minst sex månader samt chefen för den administrativa enheten. I plenum ingår också alla av regeringen för viss tid anställda hovrättslagmän eller hovrättsråd tillika vice ordförande.

plenum endast i den hovrätt där fastighetsrådets tjänstgöring företrädesvis är förlagd.

37 §

Hovrättsråd, *fastighetsråd* och *miljöråd* anställs med fullmakt genom beslut av regeringen efter förslag av Domarnämnden.

Om ett hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning eller ett *miljöråd* har beviljats ledighet som beräknas vara minst ett år i följd, anställs en vikarie genom beslut av regeringen efter förslag av Domarnämnden. Detsamma gäller om ett hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning eller ett *miljöråd* ska anställas för en begränsad tid för något annat än vikariatsändamål.

Vid tidsbegränsad anställning som vikarie för ordinarie domare gäller inte 5 § andra stycket lagen (1982:80) om anställningsskydd.

Informationsskyldigheten enligt 6 § anställningsförordningen (1994:373) fullgörs av Domstolsverket. Information ska alltid lämnas i cirkulär till samtliga myndigheter inom Domstolsverkets verksamhetsområde. Ansökningshandlingarna ges in till Domstolsverket.

43 §

Om en ledamot är ledig *skall* han eller hon i första hand ersättas genom att arbetsuppgifterna omfördelas.

Såvitt gäller hovrättslagmän, hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning och *miljöråd* får hovrätten anställa en vikarie om vikariatet

Hovrättsråd och *teknisk ledamot* anställs med fullmakt genom beslut av regeringen efter förslag av Domarnämnden.

Om ett hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning eller en *teknisk ledamot* har beviljats ledighet som beräknas vara minst ett år i följd, anställs en vikarie genom beslut av regeringen efter förslag av Domarnämnden. Detsamma gäller om ett hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning eller en *teknisk ledamot* ska anställas för en begränsad tid för något annat än vikariatsändamål.

Vid tidsbegränsad anställning som vikarie för ordinarie domare gäller inte 5 § andra stycket lagen (1982:80) om anställningsskydd.

Informationsskyldigheten enligt 6 § anställningsförordningen (1994:373) fullgörs av Domstolsverket. Information ska alltid lämnas i cirkulär till samtliga myndigheter inom Domstolsverkets verksamhetsområde. Ansökningshandlingarna ges in till Domstolsverket.

beräknas vara högst ett år i följd. Som ersättare eller vikarie för hovrättslagmän eller hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning anlitas eller anställs ett hovrättsråd. Som ersättare eller vikarie för *miljöråd* anlitas eller anställs ett *miljöråd*.

beräknas vara högst ett år i följd. Som ersättare eller vikarie för hovrättslagmän eller hovrättsråd tillika vice ordförande på avdelning anlitas eller anställs ett hovrättsråd. Som ersättare eller vikarie för *teknisk ledamot råd* anlitas eller anställs ett *tekniskt råd*.

I stället för ett ledigt hovrättsråd tjänstgör en hovrättsassessor.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

46 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion

dels att 4, 40 och 49 §§ inte längre ska gälla,

dels att 1, 29, 39, 41 och 56 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

I varje tingsrätt finns en lagman som är administrativ chef för tingsrätten. Lagmannen ansvarar för verksamheten och ska se till att den bedrivs effektivt och enligt gällande rätt och de förpliktelser som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen samt att tingsrätten hushållar väl med statens medel.

I tingsrätterna finns också chefsrådmän, rådmän, *fastighetsråd*, *miljöråd*, tingsfiskaler, tingsnotarier, beredningsjurister och andra anställda.

I tingsrätterna finns också chefsrådmän, rådmän, *tekniska ledamöter*, tingsfiskaler, tingsnotarier, beredningsjurister och andra anställda.

Om inte annat anges, ska vad som föreskrivs i denna förordning om rådmän också tillämpas på chefsrådmän.

Med hovrätten avses i denna förordning den hovrätt under vilken tingsrätten hör.

29 §

Plenum består av lagmannen som ordförande samt alla som är eller har tidsbegränsad anställning som rådmän, *fastighetsråd*, *miljöråd* eller tingsfiskal.

Plenum består av lagmannen som ordförande samt alla som är eller har tidsbegränsad anställning som rådmän, *teknisk ledamot* eller tingsfiskal.

39 §

Andra lagmän än de som anges i 38 § samt rådmän, *fastighetsråd* och *miljöråd* anställs med fullmakt genom beslut av regeringen efter förslag av Domarnämnden.

Om en lagman, en rådmän, *ett fastighetsråd* eller *ett miljöråd* har beviljats ledighet som beräknas vara minst ett år i följd, anställs en vikarie genom beslut av regeringen efter förslag av Domarnämnden. Detsamma gäller om en sådan domare för något annat än vikariatsändamål ska anställas för en begränsad tid.

Vid tidsbegränsad anställning som vikarie för ordinarie domare gäller inte 5 § andra stycket lagen (1982:80) om anställningsskydd.

Informationsskyldigheten enligt 6 § anställningsförordningen (1994:373) fullgörs av Domstolsverket. Information ska alltid lämnas i cirkulär till samtliga myndigheter inom Domstolsverkets verksamhetsområde. Ansökningshandlingarna ges in till Domstolsverket.

41 §

Fastighetsråden och miljöråden anställs gemensamt för de tingsrätter som är *fastighetsdomstol* eller *miljödostol*. Domstolsverket beslutar vid vilken tingsrätt *ett fastighetsråd* eller *ett miljöråd* företrädesvis *skall* ha sin tjänstgöring förlagd och vid vilka tingsrätter *fastighetsrådet* eller *miljörådet* därutöver *skall* tjänstgöra.

De tingsrätter som berörs bestämmer hur *fastighetsrådets*

Andra lagmän än de som anges i 38 § samt rådmän och *tekniska ledamöter* anställs med fullmakt genom beslut av regeringen efter förslag av Domarnämnden.

Om en lagman, en rådmän, eller *en teknisk ledamot* har beviljats ledighet som beräknas vara minst ett år i följd, anställs en vikarie genom beslut av regeringen efter förslag av Domarnämnden. Detsamma gäller om en sådan domare för något annat än vikariatsändamål ska anställas för en begränsad tid.

De tekniska ledamöterna anställs gemensamt för de tingsrätter som är miljödostol. Domstolsverket beslutar vid vilken tingsrätt *en teknisk ledamot* företrädesvis *ska* ha sin tjänstgöring förlagd och vid vilka tingsrätter *den tekniska ledamoten* därutöver *ska* tjänstgöra.

De tingsrätter som berörs bestämmer hur *den tekniska*

eller miljørådets tjänstgöring skall fördelas mellan tingsrätterna. Om tingsrätterna inte kan enas, avgörs frågan av den hovrätt under vilken den tingsrätt hör där fastighetsrådet eller miljørådet företrädesvis skall tjänstgöra.

Om det finns särskilda skäl, får Domstolsverket besluta att ett *fastighetsråd* eller ett *miljøråd* skall tjänstgöra även vid andra tingsrätter.

Tingsrätten får för ett särskilt mål eller ärende förordna ett fastighetsråd att tjänstgöra som miljøråd eller ett miljøråd att tjänstgöra som fastighetsråd.

ledamotens tjänstgöring ska fördelas mellan tingsrätterna. Om tingsrätterna inte kan enas, avgörs frågan av Domstolsverket.

Om det finns särskilda skäl, får Domstolsverket besluta att *en teknisk ledamot* ska tjänstgöra även vid andra tingsrätter.

56 §

När det gäller frågor om anställning anses ett *fastighetsråd* eller ett *miljøråd* vara anställd i den tingsrätt där *fastighetsrådets* eller *miljørådets* tjänstgöring företrädesvis är förlagd.

När det gäller frågor om anställning anses *en teknisk ledamot* vara anställd i den tingsrätt där *den tekniska ledamotens* tjänstgöring företrädesvis är förlagd.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

47 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd

I fråga om förordningen (1998:899 om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd föreskrivs härigenom

dels att 6 a, 7 och 10 §§ samt rubriken före 7 § ska upphöra att gälla,

dels att 4, 6, 11, 20 a och 50 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Om det i ett *mål eller* ärende enligt 9 kap. miljöbalken är fråga om tillstånd till miljöfarlig verksamhet vars tillåtlighet enligt Naturvårdsverket bör prövas av regeringen enligt vad som anges i 17 kap. 3 § miljöbalken, *skall* verket i god tid innan *målet sätts ut till huvudförhandling eller till* ståndsbeslut meddelas anmäla saken till regeringen.

Om det i ett *mål eller* ärende enligt 9 kap. miljöbalken är fråga om tillstånd till miljöfarlig verksamhet vars tillåtlighet enligt Naturvårdsverket bör prövas av regeringen enligt vad som anges i 17 kap. 3 § miljöbalken, *ska* verket i god tid innan tillståndsbeslut meddelas anmäla saken till regeringen.

6 §

Tillståndsfrågor som avses i 5 § prövas av *miljödömsstolen* när det gäller miljöfarlig verksamhet som i bilagan till denna förordning har beteckningen A *och av länsstyrelsen när det gäller miljöfarlig verksamhet som i bilagan har beteckningen B.*

Om en verksamhet anges under rubriken ”Farliga ämnen som innebär en miljöfarlig hantering som *skall* tillståndsprövas enligt 9 kap. 6 §

Tillståndsfrågor som avses i 5 § prövas av *en koncessionsnämnd för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet* när det gäller miljöfarlig verksamhet som i bilagan till denna förordning har beteckningen A.

Om en verksamhet anges under rubriken ”Farliga ämnen som innebär en miljöfarlig hantering som *ska* tillståndsprövas enligt 9 kap. 6 §

miljöbalken” i avdelning 4 i bilagan, *skall* tillståndsfrågor prövas av miljödomstolen om verksamheten har beteckningen A och av länsstyrelsen om verksamheten har beteckningen B eller C eller inte anges med någon beteckning.

miljöbalken” i avdelning 4 i bilagan, *ska* tillståndsfrågor prövas av en koncessionsnämnd som avses i första stycket.

11 §

En dom eller ett beslut i ett tillståndsmål eller tillståndsärende *skall* sändas till Naturvårdsverket, länsstyrelsen och den kommunala nämnden. Har samråd med någon annan myndighet skett i ett ärende, *skall* beslutet även sändas till den myndigheten. Om en sådan dom eller ett sådant beslut rör verksamhet som anges under rubriken ”Jordbruk, m.m.” i avdelning 1 i bilagan till denna förordning *skall* den även sändas till Statens jordbruksverk.

Ett beslut i ett tillståndsärende *ska* sändas till Naturvårdsverket, länsstyrelsen och den kommunala nämnden. Har samråd med någon annan myndighet skett i ett ärende, *ska* beslutet även sändas till den myndigheten. Om en sådan dom eller ett sådant beslut rör verksamhet som anges under rubriken ”Jordbruk, m.m.” i avdelning 1 i bilagan till denna förordning *ska* den även sändas till Statens jordbruksverk.

20 a §

En ansökan om tillstånd till mellanlagring, återvinning eller bortskaffande av farligt avfall *skall*, utöver vad som anges i 22 kap. 1 § miljöbalken, alltid innehålla

En ansökan om tillstånd till mellanlagring, återvinning eller bortskaffande av farligt avfall *ska*, utöver vad som anges i 19 kap. 6 § miljöbalken, alltid innehålla

1. uppgifter om art och mängd av det farliga avfall som sökanden avser att mellanlagra, återvinna eller bortskaffa,
2. uppgifter om varifrån avfallet kommer, samt
3. uppgifter om var och på vilket sätt avfallet *skall* mellanlagras, återvinnas eller bortskaffas.

3. uppgifter om var och på vilket sätt avfallet *ska* mellanlagras, återvinnas eller bortskaffas.

50 §

I 18 kap. 1 §, 19 kap. 1 § och 23 kap. 1 § miljöbalken finns bestämmelser om överklagande. I 18 kap. 1 §, 19 kap. 1 § miljöbalken och i lagen (2010:000) om miljödomstolar finns bestämmelser om överklagande.

Ett beslut av länsstyrelse eller kommun att enligt 24 kap. 7 § miljöbalken självant ta upp fråga om omprövning av en verksamhet får inte överklagas.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

48 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter att 5 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Vid avgörande av ärenden som avses i 4 § skall miljödomstolen ha den sammansättning som anges i 20 kap. 4 och 5 §§ miljöbalken.

Vid avgörandet *skall* hänsyn tas till vad som i varje särskilt fall kan anses skäligt. Om miljödomstolen anser att en särskild utredning behövs, får en sådan utredning göras genom att upplysningar begärs från myndigheter i orten eller på något annat lämpligt sätt. När omständigheterna föranleder det, bör en kungörelse om ärendet införas i ortstidning.

Särskilda kostnader för miljödomstolen, som är förenade med ärendets utredning och avgörande, *skall* betalas av medel som enligt 6 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet har betalats för vattenverksamheten. Miljödomstolen får bestämma att sökanden *skall* av samma medel få skälig ersättning för sina kostnader i

Vid avgörande av ärenden som avses i 4 § *ska* hänsyn tas till vad som i varje särskilt fall kan anses skäligt. Om miljödomstolen anser att en särskild utredning behövs, får en sådan utredning göras genom att upplysningar begärs från myndigheter i orten eller på något annat lämpligt sätt. När omständigheterna föranleder det, bör en kungörelse om ärendet införas i ortstidning.

Särskilda kostnader för miljödomstolen, som är förenade med ärendets utredning och avgörande, *ska* betalas av medel som enligt 6 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet har betalats för vattenverksamheten. Miljödomstolen får bestämma att sökanden *ska* av samma medel få skälig ersättning för sina kostnader i

ärendet.

ärendet.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

49 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken att 8 kap. 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

1 §

I ärenden om ansökan om tillstånd till miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken är sökanden skyldig att ersätta länsstyrelsens kostnader enligt 19 kap. 4 och 5 §§ miljöbalken för sakkunniga som har tillkallats av länsstyrelsen, för lokaler för sammanträden, för kungörelser i ärendet samt för aktförvarare.

Motsvarande betalnings-skyldighet gäller i ärenden enligt 10 kap. miljöbalken för den som enligt 10 kap. 16 § miljöbalken är kostnadsansvarig för utredningen beträffande miljöriskområden.

Sökanden är skyldig att ersätta myndighets kostnad för kungörelser och aktförvarare

1. i ärenden om miljökonsekvensbeskrivning enligt 6 kap. 8 § miljöbalken,

2. i ärenden om ansökan om tillstånd eller dispens enligt 7 kap. miljöbalken, och

Den som enligt 10 kap. 16 § miljöbalken är kostnadsansvarig för utredningen beträffande miljöriskområden i ärenden enligt 10 kap. miljöbalken är skyldig att ersätta länsstyrelsens kostnader på sätt som anges i 25 kap. 8 § miljöbalken.

Sökanden är skyldig att ersätta myndighets kostnad för kungörelser och aktförvarare

1. i ärenden om miljökonsekvensbeskrivning enligt 6 kap. 8 § miljöbalken, och

2. i ärenden om ansökan om tillstånd eller dispens enligt 7 kap. miljöbalken.

3. i ärenden om markavvattning enligt 11 kap. 13 eller 14 § miljöbalken.

På begäran av myndigheten skall förskott på ersättningen betalas.

Bestämmelser om skyldighet för sökanden att ersätta en miljödomstols kostnader för kungörelser m.m. finns i 25 kap. 8 § miljöbalken.

På begäran av myndigheten ska förskott på ersättningen betalas.

Bestämmelser om skyldighet för den som fullföljt talan att ersätta en miljödomstols kostnader för kungörelser m.m. finns i 25 kap. 8 § miljöbalken.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

50 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:1323) om miljödomstolarnas domkretsar

Härigenom föreskrivs att det i förordningen (1998:1323) om miljödomstolarnas domkretsar³ ska föras in en ny paragraf, 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 a §

Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Umeå ska ha samma verksamhetsområde som miljödomstolen vid Umeå tingsrätt.

Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Östersund ska ha samma verksamhetsområde som miljödomstolen vid Östersunds tingsrätt.

Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Stockholm ska ha samma verksamhetsområde som miljödomstolen vid Nacka tingsrätt.

Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Göteborg ska ha samma verksamhetsområde som miljödomstolen vid Vänersborgs tingsrätt.

Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Malmö ska ha

---

³ Senaste lydelse SOU 2008:31.

*samma verksamhetsområde som
miljödomstolen vid Växjö
tingsrätt.*

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

51 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m.

dels att 4 § ska upphöra att gälla,

dels att 6 och 9-11 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 18 a §, av följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 17 § ska lyda Underrättelse om besiktning m.m.

6 §

Föreskrifter om behörighet att vara markavvattningssakkunnig enligt 7 kap. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet meddelas av Statens jordbruksverk eller, då det endast är fråga om avvattning av skogsmark, av Skogsstyrelsen.

Föreskrifter om behörighet att vara markavvattningssakkunnig enligt 19 kap. 32 § miljöbalken meddelas av Statens jordbruksverk eller, då det endast är fråga om avvattning av skogsmark, av Skogsstyrelsen. *Om det finns särskilda skäl får tillståndsmyndigheten i ett enskilt ärende förordna annan lämplig person att vara sakkunnig.*

Innan tillståndsmyndigheten förordnar någon med stöd av första stycket andra meningen, ska Statens jordbruksverk eller Skogsstyrelsen beredas tillfälle att yttra sig.

9 §

En kopia av domstolens dom eller slutliga beslut i ett ansökningsmål skall sändas till Naturvårdsverket, Kammarkollegiet och länsstyrelsen samt till den kommun inom vars område verksamheten bedrivs eller som har fört talan i målet. Har någon

En kopia av tillståndsmyndighetens beslut i ett ärende ska sändas till Naturvårdsverket, Kammarkollegiet och länsstyrelsen samt till den kommun inom vars område verksamheten bedrivs eller som har fört talan i målet. Har någon annan

annan myndighet yttrat sig i målet, *skall* en kopia sändas också till den myndigheten.

En kopia av *domstolens dom eller slutliga beslut i ansökningsmål* som rör vattenverksamhet som anges i 11 kap. 2 § 1 miljöbalken *skall* sändas till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut.

myndighet yttrat sig i målet, *ska* en kopia sändas också till den myndigheten.

En kopia av *tillståndsmyndighetens beslut i ärende* som rör vattenverksamhet som anges i 11 kap. 2 § 1 miljöbalken *ska* sändas till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut.

10 §

När en *domstol* i ett *mål* om vattenverksamhet har meddelat *en dom* som innefattar bestämmelser till skydd för eller främjande av fisket, *skall domstolen*, sedan tiden för överklagande av *domen* har gått ut, skyndsamt sända en kopia av de delar av *domen* som innehåller sådana bestämmelser till Fiskeriverket. Kopian *skall* vara försedd med ett bevis som anger om *domen* har överklagats eller inte.

När en *tillståndsmyndighet* i ett *ärende* om vattenverksamhet har meddelat *ett beslut* som innefattar bestämmelser till skydd för eller främjande av fisket, *ska myndigheten*, sedan tiden för överklagande av *beslutet* har gått ut, skyndsamt sända en kopia av de delar av *beslutet* som innehåller sådana bestämmelser till Fiskeriverket. Kopian *ska* vara försedd med ett bevis som anger om *beslutet* har överklagats eller inte.

11 §

Sedan ett *mål* eller ärende om markavvattning avgjorts genom *en dom* eller ett beslut som har vunnit laga kraft, *skall domstolen respektive länsstyrelsen* skyndsamt sända en kopia av *domen* eller beslutet till Naturvårdsverket, i förekommande fall med en förteckning över deltagarna och deras andelstal i markavvattningssamfälligheten. En kopia *skall* också sändas till

Sedan ett ärende om markavvattning avgjorts genom ett beslut som har vunnit laga kraft, *ska tillståndsmyndigheten* skyndsamt sända en kopia av beslutet till Naturvårdsverket, i förekommande fall med en förteckning över deltagarna och deras andelstal i markavvattningssamfälligheten. En kopia *ska* också sändas till Skogsstyrelsen i fråga om verksamhet som rör

Skogsstyrelsen i fråga om verksamhet som rör avvattning av skogsmark och till länsstyrelsen när det gäller andra verksamheter.

avvattning av skogsmark och till länsstyrelsen när det gäller andra verksamheter.

18 a §

Sedan en dom där tillståndshavaren enligt 24 kap. 13 eller 13 b §§ miljöbalken har ålagts att utföra ändringar av vattenverksamheten eller vattenanläggningen eller att utföra försiktighetsmått och skyddsåtgärder har vunnit laga kraft ska miljödomstolen sända en kopia av domen till tillståndsmyndigheten.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

52 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion

dels att 16-21 §§ ska upphöra att gälla,
dels att 15 och 45 §§ ska ha följande lydelse.

15 §

För sådan *miljöprövningsdelegation*, vattenmyndighet och kampsportsdelegation som anges i 16-30 och 38-40 §§ ska det för organisationen och verksamheten finnas en särskild arbetsordning eller ett särskilt beslut.

För sådan vattenmyndighet och kampsportsdelegation som anges i 22-30 och 38-40 §§ ska det för organisationen och verksamheten finnas en särskild arbetsordning eller ett särskilt beslut.

45 §

En länsstyrelse får efter överenskommelse med en annan länsstyrelse mot ersättning ställa någon av sina anställda till den andra länsstyrelsens förfogande för att, som föredragande eller på något annat sätt, delta i handläggningen av ett visst ärende eller en viss ärendegrupp.

Av 4 § förordningen (2010:000) med instruktion för de regionala Koncessionsnämnderna för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet framgår att en länsstyrelse i vissa fall utför administrativa uppgifter åt en sådan koncessionsnämnd.

---

1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

2. Ansökan om tillstånd till miljöfarlig verksamhet eller omprövning och återkallelse av tillstånd till miljöfarlig verksamhet som före denna förordnings ikraftträdande inletts vid en miljödomstol ska därefter handläggas av den koncessionsnämnd för

miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet som är behörig enligt förordningen (2010:000) med instruktion för koncessionsnämnderna för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet.

3. Handläggningen av ansökan om tillstånd till miljöfarlig verksamhet eller omprövning och återkallelse av tillstånd till miljöfarlig verksamhet som före denna förordnings ikraftträdande inletts vid en länsstyrelse och har kungjorts enligt 19 kap. 4 § 1 miljöbalken senast den 30 juni 2010 ska slutföras av länsstyrelsen enligt äldre bestämmelser om ärendet avgörs innan den 31 december 2010. Övriga ärenden ska efter den 1 juli 2010 handläggas av den koncessionsnämnd för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet som är behörig enligt förordningen (2010:000) med instruktion för koncessionsnämnderna för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet. Ärenden som inte avgjorts den 31 december 2010 ska därefter överlämnas till den koncessionsnämnd som ska handlägga ärendet enligt de nya bestämmelserna.

1 Inledning

Utredningens uppdrag framgår av direktiv som regeringen har beslutat, se *bilaga 1–3*.

Under arbetet med detta huvudbetänkande har utredningen haft fyra möten med expertgruppen. I januari 2008 anordnade utredningen en hearing med ordförandena i länsstyrelsernas miljöprövningsdelegationer. Utredningen har besökt Miljööverdomstolen och samtliga miljödomstolar. Vidare har utredningen vid flera tillfällen deltagit i sammanträden med företrädare för näringslivet, länsstyrelserna, miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna. Utredaren har dessutom besökt högsta förvaltningsdomstolen i Helsingfors. Samråd har ägt rum med andra utredningar med angränsande uppdrag.

Miljöprocessutredningens uppdrag är att presentera förslag som präglas av strävanden mot samordning och förenkling. I delbetänkandet *En ny instansordning för mål enligt Plan- och bygglagen* (SOU 2007:111) föreslog utredningen att mål enligt plan- och bygglagen (1987:10), PBL i fortsättningen, ska handläggas vid miljödomstolarna. Därmed kommer antalet underrätter som handlägger sådana mål att minska från 21 till fem. Förslagen i det betänkandet innebär ett väsentligt ökat antal mål för miljödomstolarna och Miljööverdomstolen att handlägga.

I delbetänkandet *Miljödomstolarna, domkretsar, lokalisering och handläggningsregler* (SOU 2008:31), föreslog utredningen samma lokalisering som för närvarande av miljödomstolarna. En viss ändring föreslogs i fråga om domstolarnas domkretsar, föranledd av en strävan till samordning med distriktsindelningen för de vattenmyndigheter som avses i 5 kap. miljöbalken. I det andra delbetänkandet sköts frågan om handläggningsregler upp till detta betänkande.

Betänkandena har remissbehandlats. Yttrandena har inte överlämnats till utredningen. Remissutfallet har inte heller kom-

menterats i de tilläggsdirektiv som beslutades av regeringen den 2 oktober 2008. Utredningen har dock gjort en översiktlig genomgång av de inkomna remissvaren. Sammanfattningsvis måste remissopinionen anses vara positivt inställd till förslagen i de två första delbetänkandena.

En del av remissinstansernas ställningstaganden har gällt regeringens uttalanden i de ursprungliga direktiven. Återkommande synpunkter är att man motsätter sig alla ändringar i rådande instansordning, såväl när det gäller PBL som miljöbalken. I dessa avseenden har emellertid regeringen genom sina utredningsdirektiv tydligt begränsat utredningens möjligheter att lämna förslag. En konsekvens av detta är att en nyordning i fråga om bl.a. prejudikatbildningen måste övervägas för att undvika att målen prövas i fyra instanser och därmed avsevärt försenas.

Vidare har bl.a. Boverket, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och ett betydande antal kommuner gjort den invändningen mot förslagen i utredningens första betänkande att en domstolsprövning av överklaganden av detaljplaner kräver tydliga gränser om överprövningens omfattning. Under arbetet med delbetänkandet *Prövning av vindkraft* (SOU 2008:86) och de regler som gäller för prövning av vindkraftsanläggningar har utredningen haft anledning att ytterligare studera reglerna om detaljplaner i PBL. När det gäller vindkraftverk är det förenat med avsevärda svårigheter att säkert avgöra hur bestämmelserna i 5 kap. 1 § PBL, om krav på att detaljplan ska upprättas, bör tolkas. Utredningen har också funnit att den bestämmelse som redan finns i 13 kap. 8 § PBL om överprövningens omfattning i hög grad tillförsäkrar kommunerna bestämmanderätten över innehållet i planerna. Genom kopplingen i 8 kap. 11 och 12 §§ PBL till detaljplaneregler har kommunens detaljplanearbete i högsta grad betydelse för den enskildes rättigheter och skyldigheter, vilket enligt artikel 6 i Europakonventionen om mänskliga rättigheter berättigar till en domstolsprövning. Rätten till en sådan prövning finns för närvarande enligt den s.k. rättsprövningslagen. Denna lag ger dock inte möjlighet till samma sorts prejudikatbildning som den ordinära processen. Dessutom innebär även den lagen att inte bara kommunernas utan också regeringens bedömningar underkastas en domstols slutliga prövning.

Utredningen hade under arbetet med det första delbetänkandet ingående diskussioner om överprövningens omfattning. Dessa diskussioner har resulterat i den text som finns på s. 48 i utred-

ningens första delbetänkande. Där redogörs bl.a. för innehållet i 4 § andra stycket lagen (2006:304) om rättsprövning av vissa regeringsbeslut som från flera håll framförts som en lämplig förebild för en regel om domstolsprövningens omfattning. Detta förslag har dock inte återkommit under remissrundan. Inte heller något annat konkret förslag har lämnats i detta avseende. I propositionen 2006/07:98, *Ny instansordning för PBL-ärenden*, vilken ligger till grund för utredningens uppdrag, sägs inte att utredningen ska överväga en ram för överprövningen. Frågan berördes inte heller av riksdagen. I utredningsdirektiven nämns frågan överhuvudtaget inte. Enligt utredningens mening borde frågan ha tagits upp på ett tydligt sätt i dessa dokument om riksdagen och regeringen hade ansett dess lösning vara av grundläggande betydelse för en ny instansordning för PBL-målen. Kritiken mot utredningens första betänkande i denna del föranleder därför inte något ytterligare ställningstagande från utredningens sida.

Förslagen i de två första delbetänkandena har stor betydelse för utformningen av detta betänkande. Utredningen har mot nyss angiven bakgrund inte anledning att utgå från annat än att förslagen i de två nyss nämnda betänkandena blir genomförda. Detta innebär att utredningen i detta betänkande inte har skäl att ompröva tidigare ställningstagande om miljödomstolarnas antal, lokalisering och domkretsar. I ursprungsdirektiven anges att sådana tillståndsansökningar om större miljöfarliga verksamheter, A-verksamheter samt ansökningar om tillstånd till vattenverksamhet som hittills har prövats av miljödomstolarna i fortsättningen ska prövas av förvaltningsmyndigheter. Vidare ska enligt direktiven prövningsorganisationen inte koncentreras till en enda prövningsmyndighet. En annan given utgångspunkt är att domstolsverksamheten ska ha sin tyngdpunkt i första instans och att miljödomstolarna liksom hittills ska ha en anknytning till vissa tingsrätter och alltså inte vara specialdomstolar. En ytterligare utgångspunkt får anses vara att utredningens förslag inte får medföra ökade kostnader för staten. I flera avseenden står det utredningen fritt att utöver de i direktiven berörda frågorna ta upp och föreslå ändringar som har nära samband med uppdraget.

2 Bakgrund

2.1 Miljölagstiftningens framväxt

När 1908 års dikningslagskommitté utarbetade och 1915 presenterade ett förslag om en lag om vatten- och luftföroreningar var det meningen att industrins behov av att bedriva verksamhet som kunde förorena skulle vägas mot allmänhetens intresse av en ren och hälsosam miljö. Kommittén föreslog ett koncessionssystem där en nyinrättad tekniskt sakkunnig myndighet skulle pröva frågor om koncession och föreskriva villkor för planerade fabriker. Den skulle även döma i tvister om ersättningsanspråk för miljöskador. De förorenande anläggningarna skulle delas in i tre klasser med hänsyn till graden av förorening och anläggningarnas omfattning. Regeringen skulle bestämma indelningen. Endast de anläggningar som tillhörde första klassen skulle vara underkastade koncessionstvång. För övriga anläggningar skulle koncession vara frivillig. Efter remissbehandling beslutade regeringen att kommitténs förslag inte skulle föranleda någon lagstiftning.

Lagstiftningsbehovet blev åter tydligt när stora utsläpp av orenat avloppsvatten från industrier och samhällen ledde till syrebrist i sjöar och vattendrag med bl.a. fiskdöd som följd. En år 1936 tillsatt utredning föreslog att grundläggande bestämmelser till skydd mot vattenföroreningar skulle föras in i vattenlagen vilket också skedde år 1941. Försöken att åstadkomma åtgärder mot luftföroreningar ledde dock inte till resultat. Utredningens ståndpunkt var att luft- och vattenfrågorna borde behandlas skilda från varandra.

Decennierna efter andra världskriget innebar en snabb ekonomisk och teknisk utveckling vilket medförde en omfattande utbyggnad av industrier. Också den snabba tillväxten av tätorter och av bilismen samt den ökade produktionen av energi medverkade till att utsläppen av föroreningar ökade kraftigt.

Immissionssakkunniga lade fram ett förslag till lag om luftförorening, buller och andra immissioner (SOU 1966:65). På förslag av Naturvårdsverket fördes också vattenvården in i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Resultatet blev 1969 års miljöskyddslag (1969:387).

I miljöskyddslagen samlades bestämmelser till skydd för den yttre miljön mot vattenförorening, luftförorening, buller och andra störningar. Bestämmelserna om vattenföroreningar fördes över från vattenlagen och skärptes. En förvaltningsmyndighet inrättades, Koncessionsnämnden för miljöskydd, med uppgift att förpröva bl.a. miljöfarliga industriella verksamheter och avloppsutsläpp från tätorter.

I förarbetena till miljöskyddslagen hade frågan om tillståndsmyndighet behandlats. Departementschefen slog fast att det var nästan nödvändigt att ha en gemensam prövningsordning för ärenden om vattenförorening och ärenden om andra miljöstörningar från fast egendom. Slutsatsen blev att tillståndsprövningen enligt den nya lagen borde ske i administrativ ordning, dvs. med Koncessionsnämnden som fristående central prövningsmyndighet och med rätt för Naturvårdsverket att meddela dispens från skyldigheten att söka koncession samt att i dispensbeslutet fastställa villkor om skyddsåtgärder m.m. Departementschefen ansåg att länsstyrelserna borde kopplas in på tillståndsprövningen först efter hand som deras resurser ökade (prop. 1969:28 s. 200 ff.). I miljöskyddslagen infördes ett bemyndigande för regeringen att delegera tillståndsprövningen till länsstyrelserna. Bemyndigandet utnyttjades inte under de första tolv åren som lagen var i kraft.

Dispensförfarandet avskaffades i samband med att viss tillståndsprövning av de mindre miljöfarliga verksamheterna år 1981 lades på länsstyrelserna (prop. 1980/81:92). Därefter fördes allt mer av tillståndsprövningen över från Koncessionsnämnden till länsstyrelserna.

Den första vattenlagen av år 1918 var i huvudsak en exploateringslag. Vattenlagsutredningen, som låg till grund för 1983 års vattenlag, hade till uppgift att utreda om det vattenrättsliga prövningssystemet kunde konstrueras med miljöskyddslagen som förebild. I sitt slutbetänkande (SOU 1977:27 s. 162 ff.) föreslog utredningen att frågor om tillstånd till och väsentliga villkor för vattenföretag skulle avgöras i administrativ ordning, beträffande de större företagen av regeringen, beträffande de medelstora företagen av Koncessionsnämnden för miljöskydd samt

beträffande de mindre företagen av länsstyrelsen. Övriga villkorsfrågor och skaderegleringsfrågor skulle enligt betänkandet handhas av fastighetsdomstolen vid de sex tingsrätter som då var vattendomstol. Vattenlagsutredningen konstaterade dock att ett administrativt provningssystem inte var problemfritt. Uppdelningen av provningen i fråga om tillstånd och skadereglering skulle föranleda visst dubbelarbete förenat med tidsutdräkt. Utredningen uttalade att det i vattenmål av någon betydelse, till skillnad mot i miljöskyddsärenden, regelmässigt torde förekomma ersättningsanspråk från enskilda sakägare. Enligt utredningen var också vattenverksamheternas natur sådan att egendom tillhörande annan än verksamhetsutövaren skadades eller behövde tas i anspråk i mycket större omfattning än i miljöskyddsärenden.

I propositionen med förslag till ny vattenlag (prop. 1981/82:130 s. 68 ff.) tog regeringen fasta på de invändningar som kunde anföras mot en administrativ provning av vattenmål. Regeringen anförde att kraven på effektivitet och snabbhet blir sämre uppfyllda med en uppdelning av tillståndsprovning och skadereglering. Vid den bedömningen beaktades bl.a. att villkorsfrågorna i vattenmål vanligen hänger samman med ersättningsfrågorna, att det många gånger måste bli svårt för en fristående tillståndsmyndighet att rätt avgränsa vilka villkor som kan fastställas utan risk för komplikationer vid den efterföljande skaderegleringen vid fastighetsdomstolen och att det måste innebära onödigt dubbelarbete och avsevärda kostnader att två myndigheter ska sätta sig in i dessa frågor för att provningen ska kunna genomföras. Regeringens slutsats blev att man borde behålla det aktuella vattenrättsliga provningssystemet, dvs. vattendomstolarna skulle pröva samtliga frågor om tillåtlighet, tillstånd, ersättningar och andra villkor med undantag för de tillåtlighetsfrågor som skulle prövas av regeringen. Riksdagen biföll förslaget men Jordbruksutskottet ansåg att ett administrativt provningssystem borde göras till föremål för ytterligare överväganden (bet. 1982/83:JoU30 s. 40).

2.2 Miljöbalken

Regeringen tillsatte år 1989 en kommitté med uppdrag att göra en översyn av miljöskyddslagstiftningen. Ändamålet med utredningen var att utforma förslag till en lagstiftning som skulle bidra till att miljöhänsynen genomströade alla samhällssektorer. Miljöskydds-

kommittén presenterade år 1993 ett omfattande förslag till en miljöbalk (SOU 1993:27). Förslaget följdes senare upp med ytterligare en utredning, Miljöbalksutredningen, som presenterade sitt betänkande under år 1996 (SOU 1996:103). Det främsta syftet med förslaget var att den splittrade lagstiftningen på området skulle sammansmältas och samlas till en homogen lagstiftningsprodukt. De processuella bestämmelserna och prövningssystemet skulle också samordnas och anpassas till de materiella reglerna. Tanken var att ett sådant sammansmält system med en enhetlig struktur skulle få betydelse för uppkomsten av en gemensam praxis och bidra till kunskapen om och förståelsen för miljöbalkens mål (prop. 1997/98:45 del 1 s. 458).

I samband med införandet av miljöbalken inrättades fem regionala miljödomstolar och en Miljööverdomstol, tillhörande de allmänna domstolarna. Miljödomstolarna övertog den roll som Koncessionsnämnden för miljöskydd och vattendomstolarna haft som tillståndmyndigheter. Miljödomstolarna skulle också pröva överklaganden i tillsynsärenden inom miljöbalkens tillämpningsområde. Denna uppgift övertog miljödomstolarna från de allmänna förvaltningsdomstolarna. Tillsynsfrågor enligt miljöskyddslagen prövades dock av Koncessionsnämnden för miljöskydd. Vidare skulle miljödomstolarna avgöra ersättningsfrågor av skadeståndsrättslig och intrångsrättslig karaktär.

I propositionen till miljöbalk konstaterade regeringen att Miljöbalksutredningen inte lämnat något förslag i frågan om lämpligheten av att tillståndsprövning skulle ske i administrativ ordning i första instans. Regeringen ansåg att det mot bakgrund av den inledda vägen mot renodling av domstolarnas uppgifter samt Lagrådets och remissinstansernas synpunkter fanns anledning att överväga om tillståndsprövningen i framtiden borde ligga direkt på miljödomstol eller om frågan skulle prövas av domstolen först efter överklagande av förvaltningsmyndighets beslut. Regeringen angav vidare att en översyn av tillståndsprövningen i första instans snarast skulle inledas (a. prop. s. 461).

I miljöbalkspropositionen behandlades också frågan om tillståndsprövning hos länsstyrelsen. I propositionen angavs motiven till den nuvarande prövningsorganisationen inom länsstyrelserna bl.a. enligt följande (a. prop. s. 470–473).

Regeringens förslag har som inriktning att länsstyrelserna skall pröva tillståndsfrågor om miljöfarlig verksamhet i samma utsträckning som i dag. Länsstyrelsen skall dock alltid som första instans pröva ärenden

som rör försvaret. Länsstyrelsernas organisation bör utvecklas så att de får ökade möjligheter att effektivisera sin prövning av ärenden om miljöfarlig verksamhet.

Det föreslås därför att regler skall ges om länsstyrelsernas kompetens och sammansättning i frågor om tillståndsprövning till miljöfarlig verksamhet. Prövningen bör ges fastare former för att säkerställa att tillståndsprövningen vid samtliga länsstyrelser uppfyller höga krav på rättssäkerhet. Vidare bör, för att ytterligare effektivisera prövningen, samarbete kunna ske under mera organiserade former mellan flera länsstyrelser.

Regeringen föreslår dessutom att flera av de processuella bestämmelser som gäller för förfarandet i miljödomstol skall tillämpas även på länsstyrelsen.

I dag gäller enligt 5 § länsstyrelseinstruktionen att reglerna i verksförordningen (1995:1322) skall tillämpas på beslutsfattandet i länsstyrelserna. Som huvudregel gäller enligt 21 § verksförordningen att myndighetens chef (i detta fall landshövdingen) är beslutande i frågor som inte skall avgöras av styrelsen eller av personalansvarsnämnden men att denne kan delegera beslutsrätten till underordnade tjänstemän genom arbetsordning eller särskilda beslut.

Reglerna i verksförordningen grundas på den s.k. byråkratiska beslutsordningen. Endast en tjänsteman är beslutande i ett ärende och denne fattar beslutet under medverkan av en eller flera underordnade eller sidoordnade tjänstemän. Vid länsstyrelserna är det således landshövdingen som ytterst har beslutanderätten i de flesta frågor. Genom delegationsordningar är dock betydande delar av beslutsfattandet flyttat till lägre nivåer.

Redan i dag utförs den största delen av tillståndsprövningen av miljöfarlig verksamhet vid länsstyrelserna.

Fördelningen av ärenden mellan Koncessionsnämnden och länsstyrelserna regleras genom en förteckning som är fogad som bilaga till miljöskyddsförordningen (1989:364). På förteckningen betecknas verksamheter som prövas av Koncessionsnämnden med bokstaven A, verksamheter som prövas av länsstyrelserna med B och verksamheter som är anmälningsskyldiga hos kommun med C. Knappt 30 branscher prövas av Koncessionsnämnden och ca 100 av länsstyrelserna. I ett tiotal branscher prövas de största anläggningarna av Koncessionsnämnden och andra av länsstyrelserna.

Länsstyrelserna kommer att ha tre officiellt erkända roller enligt miljöbalken: tillståndsrollen och tillsynsrollen, inkl. rollen som företrädare för det allmänna intresset bl.a. inför miljödomstolen.

Rent allmänt kan sägas att tillståndsrollen bör säras från de övriga rollerna. Tillstånd och tillsyn bör enligt regeringens principiella uppfattning helst inte ligga hos samma myndighet, på samma sätt som ägande och drift bör vara skilt från tillståndsgivning resp. tillsyn. I de här aktuella fallen bör emellertid av praktiska och ekonomiska skäl vid tillståndsprövningen tas till vara den kunskap i sakfrågorna som finns inom länsstyrelsen genom länsstyrelsens övriga roller. En uppdelning

av prövning och tillsyn bör kunna åstadkommas internt inom länsstyrelsen. Regeringen återkommer till rollfördelningen längre fram i detta avsnitt.

Prövningsmyndighet bör ha tillgång till såväl kvalificerad juridisk sakkunskap som sakkunskap om miljöfrågor. Sådan sakkunskap finns redan hos länsstyrelserna.

Vad som bör diskuteras är hur det inom ramen för länsstyrelseorganisationen, dvs. utan att det skapas ett helt fristående administrativt tillståndsorgan, skall kunna åstadkommas ett system, som framstår som tillräckligt självständigt och kompetent för att det skall kunna vinna ett brett förtroende.

Ett förhållande som i sådana sammanhang har diskuterats är avsaknaden av regler för beslutsfattandet. Utan tydliga regler om sammansättning och kompetens i beslutsfunktionen kan det vara svårt att förutse utgången av ett ärende med de anspråk på rättssäkerhet som bör ställas.

Genom att reglera formerna för beslutsfattandet och lägga vikt vid den juridiska hanteringen bör en viktig källa till osäkerhet kunna elimineras. Reglerna bör garantera att inte något tillståndsärende handläggs och avgörs utan medverkan av en tillräckligt erfaren jurist.

Om länsstyrelserna dessutom, som regeringen föreslår, skall tillämpa en del av de processuella regler som gäller för förfarandet i miljödomstolen kommer rättssäkerheten att öka ytterligare. Vilka bestämmelser som bör tillämpas av länsstyrelserna framgår av författningskommentaren, se avsnitt 5.1.19.

Tillståndsprövning av miljöfarlig verksamhet rör förhållanden av stor betydelse såväl allmänt sett som för enskilda människor. Höga krav på rättssäkerhet bör således ställas. Regeringen föreslår därför att det vid varje länsstyrelse bör inrättas en miljöprövningsmyndighet. Miljöprövningsmyndigheter får dock samverka. Prövningsmyndigheten skall pröva tillstånd till miljöfarlig verksamhet enligt B-listan.

Miljöprövningsmyndigheten bör inrättas genom en särskild förordning.

Lagrådet anför att tanken i remissen tydligen är att en organisatorisk enhet som är administrativt inordnad i länsstyrelsen skall pröva tillståndsfrågor under full självständighet vid ärendehandläggningen. Det ter sig dock enligt Lagrådets mening inte rättsligt adekvat att beteckna en sådan inom länsstyrelsens ram inordnad prövningsenhet – som med lagregleringens utformning får antas skola besluta på länsstyrelsens vägnar och i dess namn – som en särskild förvaltningsmyndighet. Frågan vilken ställning och benämning som den tillståndsprövande enheten hos länsstyrelsen skall ha kräver ytterligare överväganden under beredningen.

Som Lagrådet antyder skall prövningen ske under full självständighet. Det är alltså inte fråga om en fristående särskild förvaltningsmyndighet. En helt adekvat benämning är svårt att finna. Regeringen anser dock att det trots Lagrådets påpekanden går att

använda beteckningen miljöprövningsmyndighet. Ytterligare överväganden får ske under den fortsatta beredningen.

I miljöprövningsmyndigheten fattar ledamöterna, en jurist och en miljöszakknig, kollegiala beslut.

Juristen i miljöprövningsmyndigheten skall vara lagfaren och erfaren i domarvärv, dvs. skall ha minst notariemeritering och särskild erfarenhet av rättsliga frågor enligt miljöbalken. Den miljöszakknige skall ha teknisk eller naturvetenskaplig utbildning. Den szakknige skall enligt regeringens förslag ha särskild erfarenhet av miljöfrågor.

Juristen och den miljöszakknige fattar besluten om tillstånd till miljöfarlig verksamhet. Miljöprövningsmyndigheten bör kunna besättas med personal som redan är verksam inom länsstyrelsen.

Tillståndsärendena bör handläggas av juristen. Eventuella nödvändiga beslut under handläggningen tas av prövningsmyndigheten (juristen ensam). Handläggaren på miljöförvaldsenheten, som företräder "det allmänna intresset", skall avsluta sin beredning genom att avge länsstyrelsens yttrande till prövningsmyndigheten. Yttrandet, med länsstyrelsens förslag till villkor m.m., kommuniceras sedan av prövningsmyndigheten med sökanden och övriga berörda.

Om ärendet prövas utan offentligt sammanträde föredras ärendet av miljöhandläggaren för prövningsmyndigheten, som därefter meddelar beslut. Föredraganden har inte rätt att delta i beslutet. Om ärendet prövas vid offentligt sammanträde får handläggaren företräda det allmänna intresset vid sammanträdet. På så sätt uppstår ett tydligt partsförhållande mellan det allmänna intresset och övriga berörda sakägare inför prövningsmyndigheten.

Med det föreslagna systemet kommer länsstyrelsens roll enligt miljöbalken att fördelas så att tillståndsfrågor ligger på miljöprövningsmyndigheten vid länsstyrelsen, medan tillsyn inkl. företräderskap för allmänna intressen ligger på länsstyrelsen som sådan.

Som länsstyrelsen i Jämtlands län anført är inte avsikten att skapa behov av nya tjänster inom länsstyrelsen. Tjänstemännen kan ha arbetsuppgifter utanför miljöprövningsmyndigheten.

Genom att länsstyrelsernas prövning ges fastare former på sätt regeringen nu föreslagit kan förutsättningarna för att flytta över mål från A-listan till B-listan öka. I framtiden bör länsstyrelsen kunna pröva flera ärenden på A-listan än i dag.

De miljöprövningsmyndigheter som det talas om i propositionen motsvaras av länsstyrelsernas miljöprövningsdelegationer.

2.3 Miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet

2.3.1 Miljöfarlig verksamhet

Begreppet miljöfarlig verksamhet definieras i 9 kap. 1 § miljöbalken. Med miljöfarlig verksamhet avses sammanfattningsvis all användning av mark, byggnader eller anläggningar som kan ge upphov till utsläpp till mark eller vatten eller till andra störningar för människor eller miljö. Exempel på miljöfarliga verksamheter är kärnkraftverk, järnverk, skjutbanor, jordbruk med djurhållning, sjukhus och motorbanor.

För att bedriva vissa typer av miljöfarlig verksamhet krävs det tillstånd. Vid prövningen av miljöfarlig verksamhet beslutas om tillstånd ska lämnas och om de villkor som behövs för att begränsa skador och andra olägenheter som kan orsakas av verksamheten. Eventuella civilrättsliga frågor prövas inte samtidigt med tillståndsfrågan. Om en sakägare anser att han lidit skada med anledning av en verksamhet, får han i en ansökan om stämning yrka ersättning för skadan. Den som behöver tillgång till mark för att bedriva miljöfarlig verksamhet kan inte få den frågan prövad vid tillståndsprövningen. Det finns i stället bestämmelser i t.ex. expropriationslagen (1972:719) och fastighetsbildningslagen (1970:988) som kan göra det möjligt att få tvångsvis tillträde till mark.

I dag sker tillståndsprövningen av vattenverksamheter och stora miljöfarliga verksamheter (A-verksamheter) i första instans vid de fem miljödomstolarna. Tillståndsprövningen av mindre omfattande miljöfarliga verksamheter (B-verksamheter) sker vid de särskilda miljöprövningsdelegationerna vid de 21 länsstyrelserna. Det finns ytterligare en kategori miljöfarliga verksamheter (C-verksamheter). Sådana verksamheter kräver inte tillstånd men väl en anmälan till tillsynsmyndigheten, vilken i de allra flesta fall är den kommunala nämnd som handlägger miljöskyddsfrågor.

De olika prövningsnivåerna anges i en bilaga till förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (FMH-bilagan).

Bilagan omfattar 260 verksamhetskategorier under 31 huvudrubriker och lika många underrubriker. Av dessa punkter är 40 A-verksamheter, 108 B-verksamheter och 112 C-verksamheter.

Det första avsnittet i FMH-bilagan har huvudrubriken "JORDBRUK M.M.". med underrubriken "Djurhållning m.m.".

En verksamhet ska stämma med såväl huvudrubriken som under-rubriken för att den ska omfattas av en verksamhetsbeskrivning.

Vanligt förekommande uttryck i FMH-bilagan är "... för en produktion av...". Uttrycket tar fasta på den produktionsmängd som utövaren har för avsikt att tillverka (ansökt eller anmäld mängd), eller den faktiska omfattningen på verksamheten. Normalt omfattar angiven produktionsmängd inte spill. Anläggningens kapacitet är i sig inte avgörande för tillståndsplikten. Formuleringen "*anläggning för...*" innebär att anläggningen är avsedd för den verksamhet som anges. Syftet med anläggningen är alltså avgörande.

Ibland kan en verksamhet omfattas av flera verksamhetsbeskrivningar i olika avsnitt i FMH-bilagan. I sådana fall gäller att samtliga för verksamheten tillämpliga koder som framgår av FMH-bilagan anges i tillståndsansökan/anmälan. Den punkt som har högst prövningsnivå avgör alltid var verksamheten ska tillståndsprövas.

För att illustrera skillnaderna mellan de olika nivåerna på verksamheterna kan följande exempel anges.

Under rubriken "Massa, papper och pappersvaror" framgår att anläggning för framställning av pappersmassa av trä eller andra fibrösa material eller av mer än 10 000 ton returfiber massa per kalenderår är en tillståndspliktig A-verksamhet enligt punkten 21.10. Av punkten 21.20 framgår att en anläggning för framställning av mer än 1 ton returfiber massa per kalenderår är en B-verksamhet om inte verksamheten är tillståndspliktig enligt 21.10. Innebörden är att en anläggning för 10 001 ton returfiber massa tillståndsprövas av miljödomstolen medan en anläggning för 9 999 ton prövas av miljöprövningsdelegationen.

Ett ytterligare exempel på skillnaderna mellan A- och B-verksamheter är bestämmelserna om *deponering av avfall*. En anläggning för deponering av annat avfall än inert eller farligt avfall är enligt 90.290 en tillståndspliktig A-verksamhet om den tillförda mängden av avfall är större än 100 000 ton per kalenderår. I punkten 90.300 framgår att en dylik anläggning utgör en B-verksamhet om den tillförda mängden avfall är större än 2 500 ton per kalenderår om verksamheten inte är tillståndspliktig enligt föregående punkt. I detta exempel prövas alltså en anläggning för 100 001 ton av miljödomstolen medan en anläggning för 99 999 ton prövas av miljöprövningsdelegationen.

Ovan anförda exempel visar på verksamheter som kan utgöra tillståndspliktiga A- alternativt B-verksamheter trots att det är fråga om samma slags verksamhet. Skillnaden ligger i verksamheternas storlek och således den påverkan de har på den omgivande miljön.

Förändringar i FMH-bilagan

FMH-bilagan har reviderats och ändringarna trädde i kraft den 1 januari 2008 (SFS 2007:674).

Före revideringen uppgick det totala antalet tillståndspliktiga verksamheter i landet till ca 6 000, uppdelat på 500 A-verksamheter och 5 500 B-verksamheter. Ändringarna i bilagan innebär en minskning av antalet tillståndspliktiga verksamheter till färre än 5 000 (exklusive täkter).

Ändringarna i bilagan minskar antalet tillsynsobjekt för länsstyrelserna. Ungefär 50 A-verksamheter har hamnat på B-listan. Från B-listan till C-listan har 1 000–1 300 ärenden flyttats.

Undantag från tillstånds- eller anmälningsplikt för husbehovstäckter har tagits bort för att uppfylla ett direktiv från EU om miljökonsekvensbeskrivningar. Husbehovstäckter för torv större än 150 hektar eller berg större än 25 hektar har därför blivit tillståndspliktiga. För mindre berg- eller torvtäckter har anmälningsplikt införts.

2.3.2 Vattenverksamhet

Med vattenverksamhet avses verksamheter eller åtgärder som syftar till att förändra vattnets djup eller läge, avvattna mark, leda bort grundvatten eller öka grundvattenmängden genom tillförsel av vatten. Exempel på vattenverksamhet är anläggningar av pirar, dammar, bryggor, vägtrummor, broar i vatten, grävning och muddring, rensning av vattendrag, dikning och annan markavvattning, uttag av vatten, vattennivåreglering i sjöar m.m. I princip krävs det tillstånd till all slags vattenverksamhet.

Ansökan om tillstånd till vattenverksamhet prövas normalt av miljödomstolarna. Tillstånd till markavvattning prövas i de flesta fall av länsstyrelserna. För vissa mindre vattenverksamheter krävs i stället för tillstånd att verksamheterna anmäls innan de påbörjas.

Det finns vidare flera undantag från huvudregeln om tillståndsplikt. Tillstånd behövs exempelvis inte för vattentäkt för en- eller tvåfamiljsfastighets eller jordbruksfastighets husbehovsförbrukning eller värmeförsörjning. Ett annat undantag gäller utförande av anläggningar för odling av fisk, musslor eller kräftdjur liksom utförande av anläggningar för utvinnande av värme, om åtgärden inte avser vattentäkt. Anläggningar av detta slag kräver emellertid normalt tillstånd eller anmälan enligt 9 kap. miljöbalken som miljöfarlig verksamhet. Förutom ovan nämnda undantag från tillståndsplikten finns en bestämmelse i 11 kap. 12 § miljöbalken att tillstånd eller anmälan inte behövs om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena.

För vattenverksamhet gäller vidare enligt 11 kap. 6 § miljöbalken att en verksamhet får bedrivas endast om dess fördelar från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheten av den. Bestämmelsen är en särskild hänsynsregel enligt vilken det ställs krav på en samhällsekonomisk nytta för att tillstånd ska ges. För att en ansökan om tillstånd till vattenverksamhet ska tas upp till prövning krävs att sökanden har rådighet över vattnet inom det område där verksamheten ska bedrivas.

I ett mål om vattenverksamhet prövar miljödomstolen både tillståndsfrågan samt frågor om tvångsvis tillträde till mark och ersättning för skada orsakad av verksamheten, dvs. civilrättsliga frågor. Tillstånd till en vattenverksamhet ska förenas med de villkor som behövs för att begränsa verkningarna av verksamheten, till exempel i fråga om åtgärder till skydd för fisket och andra skadeförebyggande åtgärder. Miljöbalken innehåller regler om tvångsvis tillträde till mark.

I mål om vattenverksamhet styrs prövningen av frågor om ersättning på grund av skada eller intrång av rättegångsbalkens regler om dispositiva tvistemål. Domstolen är i princip bunden av parternas yrkanden och grunder, vilket bl.a. innebär att parterna kan förlikas i ersättningsdelen.

Sökanden i mål om vattenverksamhet ska enligt huvudregeln ersätta sakägare för rättegångskostnader vid prövning i miljödomstol. Ersättningen avser både tillståndsfrågan och de civilrättsliga frågor som prövas i målet. I mål om miljöfarlig verksamhet har en sakägare inte rätt till ersättning för rättegångskostnader. Om en sakägare ansökt om stämning med yrkande om ersättning för skada

orsakad av verksamheten gäller rättegångsbalkens regler, vilket innebär att den som förlorar målet ska ersätta motpartens rättegångskostnader.

En utförligare redovisning av de civilrättsliga frågor som kan uppstå i mål om vattenverksamhet finns i avsnitt 4.

3 Prövningsmyndigheter

3.1 Gällande ordning

3.1.1 Miljödomstolarna

Tillståndsprovningen av större miljöfarliga verksamheter samt av vattenverksamheter sker för närvarande vid miljödomstolarna. Det finns fem miljödomstolar. De ingår i tingsrättsorganisationen och finns vid tingsrätterna i Umeå, Östersund, Nacka, Vänersborg och Växjö.

Miljödomstolarnas sammansättning m.m.

Miljödomstolen består av en ordförande som ska vara lagfaren domare i tingsrätten, ett miljöråd samt två sakkunniga ledamöter. Ytterligare en lagfaren domare och ett miljöråd får ingå i domstolen. Ett miljöråd ska ha teknisk eller naturvetenskaplig utbildning och erfarenhet av miljöfrågor. En av de sakkunniga ledamöterna ska ha erfarenhet av frågor som faller inom verksamhetsområdet för Naturvårdsverket. Ordföranden i miljödomstolen bestämmer med hänsyn till målets beskaffenhet om den andre sakkunnige ledamöten ska ha erfarenhet av industriell eller kommunal verksamhet. Är det fråga om ett kommunalt avloppsreningsverk som är föremål för provning faller det sig naturligt att välja en sakkunnig med erfarenhet från kommunal verksamhet och lika naturligt är det att välja en sakkunnig med erfarenhet av industriell verksamhet om provningen gäller t.ex. en skogsindustri. Lika självklart är inte valet när en industriell verksamhet ska prövas, där kommunen har ett avgörande inflytande på verksamheten oavsett om den drivs i kommunal eller någon annans regi. Det kan t.ex. gälla förbränningsanläggningar av olika slag. Dessa bestämmelser om ledamöterna i en miljödomstol motsvarar vad som gällde

för Koncessionsnämnden för miljöskydd (jfr prop. 1997/98:45 del 1 s. 467 f.).

I 20 kap. 5 § första stycket miljöbalken finns ytterligare regler om miljödomstolens domförhet. Miljödomstolen är, enligt huvudregeln, domför med ordföranden och ett miljöråd vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling. Detsamma gäller när mål får avgöras med en domare enligt bestämmelserna i 1 kap. 3 a § andra eller tredje stycket rättegångsbalken, dvs. när huvudförhandling hålls i förenklad form respektive när målet är av enkel beskaffenhet eller parterna samtycker till att en domare avgör målet. Avgörs sådana mål i sak utan huvudförhandling ska dock den sammansättning som anges i 20 kap. 4 § gälla, om inte rätten finner att det är tillräckligt med ordföranden och ett miljöråd och parterna samtycker till det eller målet är av enkel beskaffenhet. Andra stycket i 20 kap. 5 § gäller mål där förvaltningsprocesslagen (1971:291), förvaltningsprocesslagen i fortsättningen, är tillämplig, dvs. mål som inletts i en kommun eller en förvaltningsmyndighet eller som gäller utdömande av vite. Huvudregeln är där att rätten består av ordföranden och ett miljöråd, men med möjlighet för rätten att bestämma att även två sakkunniga ska delta i prövningen. Vid prövning av tillståndsfrågor som överklagats ska dock rätten enligt tredje stycket ha den större sammansättningen om inte målet är av enkel beskaffenhet. Rätten måste alltså alltid bestå av minst en lagfaren ordförande och ett miljöråd, även om beslutet endast avser en processuell fråga eller en avskrivningsåtgärd på grund av en återkallelse.

Ordförande i miljödomstolen utses av tingsrätten. I likhet med vad som gäller för rådmän anställs miljöråd och – i fastighetsdomstolarna – fastighetsråd med fullmakt genom beslut av regeringen efter förslag av Domarnämnden. Sakkunniga ledamöter i miljödomstol förordnas av Domarnämnden. Såväl miljöråden som fastighetsråden anställs gemensamt för de tingsrätter som är miljödomstol eller fastighetsdomstol. Domstolsverket beslutar vid vilken tingsrätt ett miljöråd eller fastighetsråd företrädesvis ska ha sin tjänstgöring förlagd och vid vilka tingsrätter miljörådet eller fastighetsrådet därutöver ska tjänstgöra. De tingsrätter som berörs bestämmer sedan hur tjänstgöringen ska fördelas mellan domstolarna. Tingsrätten får för ett särskilt mål eller ärende förordna ett miljöråd att tjänstgöra som fastighetsråd eller ett fastighetsråd att tjänstgöra som miljöråd. Fastighetsråden har utbildning som lantmätare och långvarig erfarenhet av fastighetsbildning och

fastighetsvärdering. Miljödomstolarna kan vid behov utnyttja denna kompetens genom att utse fastighetsråd att tjänstgöra vid avgörandet av vissa miljömål.

Utredningen har i det första delbetänkandet, *En ny instansordning för mål enligt plan- och bygglagen* (SOU 2007:111) med hänsyn tagen till den nya uppgiften att handlägga mål PBL föreslagit vissa ändringar i fråga om miljödomstolarnas domförhet och miljørådets kompetens.

Förutom rådmän, miljøråd och sakkunniga ledamöter finns i miljödomstolarna föredragande som bereder målen. Samtliga miljödomstolar har fast anställda föredragande. Dessa har viktiga uppgifter vid beredningen av målen. I vissa miljödomstolar finns också tingsfiskaler och tingsnotarier som arbetar med miljömålen. Flertalet av de fast anställda föredragandena har bakgrund som jurister och vissa har tidigare arbetat med miljöfrågor. En del föredragande har erfarenhet från arbete vid länsstyrelsen eller har varit notarier i länsrätt. Mål som överklagas till miljödomstol bereds normalt av föredragandena. De bereder målen självständigt, skriver förslag till dom och föredrar målen för rätten. När det gäller de s.k. ansökningsmålen är det normalt rådmän eller miljøråd som sköter beredningen innan målen sätts ut till huvudförhandling. Föredragandena deltar således endast i mindre utsträckning vid beredningen av dessa mål.

Miljödomstolarnas personal

Vid Nacka tingsrätt handläggs miljö- och fastighetsmålen på två enheter. På dessa enheter finns 9 rådmän, 1 tingsfiskal, 4 miljøråd, 3 fastighetsråd, 2 notarier, 6 beredningsjurister och 12 beredningssekreterare. Vid dessa enheter handläggs också en fjärdedel av överklagade utsökningsärenden för Stockholms län. Fastighetsråden tjänstgör även vid andra domstolar.

I Umeå tingsrätt tjänstgör vid enheten för fastighetsmål och miljömål 3 rådmän, 2 miljøråd, 1 beredningsjurist och 3 domstolssekreterare. Fastighetsrådet är placerat vid en annan tingsrätt.

Miljödomstolen vid Vänersborgs tingsrätt, som också är fastighetsdomstol, leds av en chefsrådmann och är indelad i två rotelgrupper. Rotelgrupp 1 består av 2 rådmän, 2 miljøråd, 2 beredningsjurister och 2 domstolssekreterare. Rotelgrupp 2 består förutom av chefsrådmannen av 2 rådmän, 2,5 miljøråd (en

miljörådstjänst delas med Växjö tingsrätt), 2 beredningsjurister och 3 domstolssekreterare. Fastighetsmålen är fördelade på båda rotelgrupperna. För fastighetsmålen finns ett fastighetsråd, som också tjänstgör vid andra domstolar.

Miljödomstolen vid Växjö tingsrätt är indelad i fem rotlar, var och en med en rådmän som chef. Vid miljödomstolen tjänstgör fem miljöråd som delar förstainstansmålen mellan sig med utgångspunkt i respektive miljöråds specialområde (en miljörådstjänst delas med Vänersborgs tingsrätt). För beredning av mål finns 4 beredningsjurister. I miljödomstolen finns 4 domstolssekreterare. Fastighetsmålen är fördelade på fyra rotlar. För fastighetsmålen finns ett fastighetsråd som också tjänstgör i andra fastighetsdomstolar.

Avdelning 2 vid Östersunds tingsrätt består av tre rotlar och utgör miljödomstol. Där handläggs även fastighetsmålen och en liten del av tvistemålen samt vissa domstolsärenden. Vid avdelningen tjänstgör 1 chefsrådmän, 2 rådmän, 4 domstolssekreterare, 3 miljöråd och 1 beredningsjurist. Fastighetsrådet är placerat vid en annan tingsrätt.

Målstatistik¹

Hur respektive domstol väljer att prioritera påverkar handläggningstiderna för de olika måltyperna. Omloppstiderna skiljer sig åt ganska markant mellan de olika miljödomstolarna, med en differens om nästan tio månader. Ansökningsmålen utgör i majoriteten av miljödomstolarna ca 30 procent av samtliga mål. I Umeå utgör ansökningsmålen ca 40 procent av samtliga mål. I vissa miljödomstolar tar det vanligtvis dubbelt så lång tid att få ett ansökningsmål avgjort jämfört med övriga måltyper medan skillnaderna i andra miljödomstolar är marginella. Mål om miljöfarlig verksamhet tar, oavsett om det är fråga om ansökningsmål eller överklagandemål, i de flesta miljödomstolar normalt betydligt längre tid att avgöra än övriga måltyper.

Miljödomstolarna fick tillsammans under åren 2005–2007 in i genomsnitt 1 658 mål per år. Under perioden avgjorde miljödomstolarna i genomsnitt 1 652 mål. I samtliga miljödomstolar ökade antalet inkomna mål totalt under perioden. I alla miljödomstolar är

---

¹ Se bilaga 4.

antalet inkomna s.k. förstainstansmål färre än antalet överklagade mål.

Antalet inkomna mål om A-verksamheter som i vid bemärkelse handlat om tillstånds- och villkorsfrågor har varit ungefär 100 per år (2005–2007) vid miljödomstolarna. Av dessa kan ca 80 mål uppskattas avse fullständiga tillståndsprövningar enligt miljöbalken. Motsvarande siffror för under perioden avgjorda mål är 100 respektive 75. Vad gäller vattenverksamheter uppgår under samma period antalet inkomna mål som i vid bemärkelse handlat om tillstånds- och villkorsfrågor till ungefär 260 per år vid miljödomstolarna. Av dessa utgör cirka 200 fullständiga tillståndsprövningar enligt miljöbalken. Siffrorna för under perioden avgjorda mål är 290 respektive 210.

Miljödomstolarnas domkretsar

I delbetänkandet *Miljödomstolarna – domkretsar – lokalisering – handläggningsregler* (SOU 2008:31) har utredningen föreslagit att huvudavrinningsområdena även i fortsättningen ska ligga till grund för miljödomstolarnas domkretsindelning, men har också föreslagit att domkretsarna ändras och anpassas till indelningen av landet i vattendistrikt.

En anpassning av miljödomstolarnas domkretsar till landets indelning i vattendistrikt medför bl.a. att vattenmyndigheterna och de myndigheter som prövar frågor om tillstånd och omprövning inom ramen för t.ex. ett åtgärdsprogram enligt 5 kap. 4–8 §§ miljöbalken och 6 kap. förordningen (2004:660) om förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön har samma geografiska ansvarsområde. Den geografiska enhetligheten bedöms vara en god utgångspunkt även för framtida samordningssträvanden.

3.1.2 Miljöprövningsdelegationerna

Miljöprövningsdelegationernas organisation

Efter beredningen i regeringskansliet inför ikraftträdandet av miljöbalken kom intentionerna i miljöbalkspropositionen om tillståndsprövningen vid länsstyrelserna (jämför ovan avsnitt 2.2) att genomföras på följande sätt.

Det tillståndsgivande organet inom länsstyrelsen kom att betecknas miljöprövningsdelegation. I förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion (länsstyrelseinstruktionen) finns föreskrifter om dessa miljöprövningsdelegationer (16–21 §§). Således ska det inom varje länsstyrelse finnas en miljöprövningsdelegation för ärenden som enligt miljöbalken ska prövas av länsstyrelsen. Det är ärenden om tillstånd till miljöfarlig verksamhet, som har delegerats till länsstyrelsen enligt 9 kap. 8 § miljöbalken. Vidare är det ärenden enligt 24 kap. 3 och 5 §§ miljöbalken om återkallelse av tillstånd, omprövning av tillstånd samt ändring och upphävande av villkor eller andra bestämmelser i beslut om tillstånd till miljöfarlig verksamhet. Förlängning av igångsättningstid enligt 24 kap. 2 § andra stycket miljöbalken och omprövning av villkor m.m. på begäran av tillståndshavaren enligt 8 § samma kapitel prövas enligt praxis av miljöprövningsdelegationen. Även frågor om tillstånd till täktverksamhet prövas av delegationen.

Miljöprövningsdelegationen ska bestå av en ordförande och en miljösekreterare. För ordföranden ska det finnas en ersättare. Alla är tjänstemän i länsstyrelsen. Ordföranden i miljöprövningsdelegationen ska vara jurist med domarerfarenhet och ska ha särskild erfarenhet av miljöfrågor och andra frågor som behandlas i miljöbalken. Dessa krav gäller även för ordförandens ersättare. Med domarerfarenhet avses som minst tjänstgöring som notarie vid tingsrätt eller länsrätt. En miljösekreterare ska ha teknisk eller naturvetenskaplig utbildning och erfarenhet av frågor om skydd för människors hälsa och miljön.

Ärenden vid miljöprövningsdelegationen bereds av anställda vid länsstyrelsen i samråd med ordföranden. Denne får ensam vidta förberedande åtgärder samt meddela beslut om avskrivning. Beslut i övriga frågor fattas av ordföranden och den miljösekreteraren gemensamt. Kan de inte enas gäller den mening som företräds av ordföranden. Andra än ordföranden och den miljösekreteraren har inte rätt att delta i miljöprövningsdelegationens beslut. Den personal som bereder ärendena för miljöprövningsdelegationen har i de allra flesta fall någon form av akademisk utbildning. Hos länsstyrelserna är frågor om tillstånd och tillsyn integrerade såtillvida att samma personer sysslar med båda områdena och på så vis kan utnyttja sin sakkunskap.

Vid tjänstgöring utanför miljöprövningsdelegationen får ordföranden eller ersättare för ordföranden inte besluta i eller delta i handläggningen av ärenden som avser yttranden till miljödomstol i

sådana ärenden som anges i länsstyrelseinstruktionen och som i första instans prövas av miljödomstol. Ordföranden eller ersättaren för denne får inte heller besluta eller delta i handläggning av ärenden som avser tillsyn över miljöfarlig verksamhet som är tillståndspliktig enligt vad som följer av 9 kap. 6 § miljöbalken, yttranden i ärenden enligt 17 kap. miljöbalken eller sådan verksamhet som i övrigt kan komma att prövas av miljöprövningsdelegationen. Vid tillämpning av 7 a § förvaltningsprocesslagen och 22 kap. 6 § miljöbalken får ordföranden eller ersättare för ordföranden inte företräda länsstyrelsen inför miljödomstol som den enskildes motpart. Protokoll ska föras över sammanträde där miljöprövningsdelegationen fattar beslut enligt 16 § länsstyrelseinstruktionen. Ytterligare bestämmelser om förfarandet i miljöprövningsdelegationen finns i 19 kap. miljöbalken.

En miljösakskunnig får enligt länsstyrelseinstruktionen inte delta i handläggningen av ett ärende som avser efterlevnaden av ett tillståndsbeslut av miljöprövningsdelegationen om han eller hon har deltagit i tillståndsbeslutet. Om ett beslut av miljöprövningsdelegationen överklagas, får en miljösakskunnig som deltagit i beslutet inte företräda länsstyrelsen inför miljödomstol som den enskildes motpart.

Ordföranden och ersättare för ordföranden i en miljöprövningsdelegation utses enligt länsstyrelseinstruktionen av regeringen för bestämd tid efter anmälan av landshövdingen. Förordnandet löper för närvarande under tre år. Länsstyrelsen utser efter samråd med ordföranden miljösakskunniga i det antal som behövs för verksamheten.

Miljöprövningsdelegationernas arbetsformer, m.m.

I dagens situation kan personalen vid miljöprövningsdelegationerna i de flesta fall inte arbeta på heltid med tillståndsärenden eftersom antalet ärenden är för litet vid varje delegation. Detta medför att ärendena normalt handläggs av personer som också har andra uppgifter inom länsstyrelsen, bland annat i fråga om tillsyn över miljöfarliga verksamheter. Ordföranden och den miljösakskunnige kan därför för det mesta inte ägna sig åt tillståndsprövning på heltid. Det förekommer ett samarbete mellan länsstyrelserna så till vida att den som är ordförande för miljöprövningsdelegationen i ett

län för det mesta också är ersättare för ordföranden i ett eller flera andra län.

Enligt Miljöbalkskommittén (SOU 2004:38 s. 39) avgjorde de 21 miljöprövningsdelegationerna år 2002 sammanlagt 360 avgöranden om B-verksamheter. Då är beslut om villkorsändring och andra begränsade prövningar inte inräknade.

I sammanställningar av länsstyrelsernas årsredovisningar för åren 2004–2007 finns uppgifter om delegationernas verksamhet. Av statistikuppgifter i årsredovisningarna kan utläsas det totala antalet ärenden som inkommit och handlagts på respektive miljöprövningsdelegation, se *bilaga 5*.

Antalet inkomna ärenden för de 21 miljöprövningsdelegationerna var 817 för år 2004, 1 148 år 2005, 1 343 år 2006 och 1 224 för år 2007. Under respektive år avgjordes 838, 1 009, 1 436 och 1 389 ärenden. Av det totala antalet avgjorda ärenden är ungefär hälften tillståndsärenden.

De genomsnittliga handläggningstiderna i miljöprövningsdelegationerna redovisas i dagar och varierar avsevärt mellan de olika delegationerna. Beräknar man genomsnittet för åren 2005–2007 blir den ungefärliga genomströmningstiden 330 dagar. Variationerna mellan de olika länsstyrelserna är dock avsevärd. År 2007, exempelvis, användes i genomsnitt 707 dagar för miljöprövningsdelegationen i Jönköping att avgöra ett ärende medan delegationen i Jämtland under samma period hade en genomströmningstid om 63 dagar per ärende.

För miljöprövningsdelegationen vid länsstyrelsen i Västra Götalands län, som är den miljöprövningsdelegation som hanterar flest antal ärenden, går det åt sammanlagt ungefär en årsarbetskraft för ordföranden och dennes ersättare. Det finns tre miljösakkunniga i länet och dessa arbetar ungefär en tredjedel av sin tid för miljöprövningsdelegationen, vilket innebär att det totalt sett blir en årsarbetskraft för en miljösakkunnig i länet. Ärendena handläggs av personal på miljöskydds-enheten som ägnar sig åt både tillsyns- och tillståndsärenden. Det arbetar ca 50 personer på miljöskydds-enheten. Ungefär hälften av dem är involverade i tillståndärenden. År 2006 ansvarade varje handläggare på miljöskydds-enheten för i genomsnitt fem ärenden hos miljöprövningsdelegationen. Enligt årsredovisningen för år 2006 var den totala budgeten för miljö-tillsyn 35 982 000 kr, motsvarande 55,68 årsarbetskrafter.

Länsstyrelsen i Skåne län redovisade en kostnad på 19 248 000 kr, motsvarande 23,54 årsarbetskrafter för verksamhetsgrenen miljö-

tillsyn. För tillsynen av vattenverksamhet (Vv) redovisades en kostnad på 1 553 000 kr, motsvarande 2,01 årsarbetskrafter. Motsvarande siffror för miljöfarlig verksamhet (Mf) var 2 935 000 kr och 5,12 årsarbetskrafter. För Stockholms län redovisades den totala kostnaden för miljötillsynen till 13 727 000 kr, motsvarande 20,9 årsarbetskrafter. Därav åtgick 2 443 000 kr eller 3,4 årsarbetskrafter till tillsyn av miljöfarlig verksamhet och 1 084 000 kr eller 2,3 årsarbetskrafter för tillsyn av vattenverksamhet.

Motsvarande siffror för några andra länsstyrelser framgår av följande tabell.

Tabell 3.1 Länsstyrelsernas kostnader för miljötillsyn

	Umeå	Luleå	Härnösand	Västerås	Kalmar	Östersund
Total kostnad	13 253 000	17 381 000	10 077 000	15 061 000	16 410 000	11 901 000
Total åa	20,29	24,2	17,0	18,6	19,0	19,0
Mf kostnad	2 074 000	1 502 000	1 693 000	778 000	1 565 000	446 000
Mf åa	4,29	3,2	3,6	1,8	3,0	1,1
Vv kostnad	764 000	700 000	246 000	66 000	421 000	365 000
Vv åa	1,67	1,3	0,5	0,1	0,5	0,8

Kostnaderna för miljöprövningsdelegationernas verksamhet kan inte läsas ut ur budgeten. Utredningen har därför genom en enkät till länsstyrelserna inhämtat uppgifter om dessa kostnader, se *bilaga 6*. Av sammanställningen i bilagan framgår att den beräknade kostnaden för alla länsstyrelser år 2007 uppgick till ca 50 milj. kr.

Antalet tillsynsobjekt varierar mellan länen. Generellt kan sägas att tillsynen är betydligt vanligare när det gäller den miljöfarliga verksamheten än när det gäller vattenverksamheten. Detta synes bero bl.a. på att tillsynen när det gäller den miljöfarliga verksamheten i stor utsträckning är uppstyrd genom ett flertal regeringsuppdrag. Tillsynsobjekten är betydligt fler när det gäller vattenverksamheten. En till synes ganska typisk redogörelse för tillsynen när det gäller vattenverksamheter finns i en årsredovisning från Jönköpings län: "Tillsynsverksamheten gällande vattenverksamhet/markavvattning är till övervägande delen reaktiv. Länsstyrelsen har haft ca 40 ärenden om tillsyn. Den största andelen gäller olagliga markavvattningar, klagomål på skötsel av dammar samt klagomål på vattenuttag. Under sommaren, som var relativt torr, fick Länsstyrelsen avsätta mycket tid på att besvara telefonsamtal om vattenstånd i sjöar, vattendrag och dammar.

Länsstyrelsen deltar även i de s.k. älvgrupperna för Emån, Lagan och Nissan. Länsstyrelsen har, efter beslut av regeringen, övertagit den operativa tillsynen enligt miljöbalken av en dammanläggning i Kalmar län eftersom länsstyrelsen där äger dammanläggningen. Länsstyrelsen har deltagit i två handläggartreffar för handläggare av vattenverksamhet.”

Länsstyrelserna torde genom sin tillsyn besitta omfattande kunskaper i frågor som gäller prövning av vattenverksamhet. Dock finner man i årsredovisningarna inte några tecken på att länsstyrelserna kommer i kontakt med de civilrättsliga reglerna om ersättning och tvångsrätt.

Enligt 15 § länsstyrelseinstruktionen ska det finnas en särskild arbetsordning eller ett särskilt beslut för miljöprövningsdelegationens organisation och verksamhet.² En undersökning² visar att det finns arbetsordningar för alla miljöprövningsdelegationer utom den vid länsstyrelsen i Västerbottens län. Undersökningen avser juni 2007. Många miljöprövningsdelegationer ser enligt undersökningen sin arbetsordning som en del av länsstyrelsens arbetsordning. Skillnaderna mellan de olika arbetsordningarna är betydande vad gäller utformning och omfattning. Undersökningen ger en bild av att arbetsordningen är ett av länsstyrelsen upprättat styrdokument. Graden av styrning av delegationernas arbetsformer varierar avsevärt mellan de olika länsstyrelserna. Beträffande tydliga befogenheter och åligganden är enligt undersökningen ett genomgående drag att miljösekkunniga har få sådana. Således saknar miljösekkunniga helt arbetsuppgifter i sju av 21 län, vid sidan av den formella rollen att vara beslutsfattare. Den som är handläggare ska uttryckligen i 15 av 21 fall föreslå beslut i ärendet. Oftast är det enhetschefen på länsstyrelsen som har till uppgift att utse vem som ska vara handläggare i ett ärende. I åtskilliga arbetsordningar finns regler om handläggningsrutiner. Dessa regler har i de olika arbetsordningarna varierande innehåll. Enligt arbetsordningen för miljöprövningsdelegationen i Jönköpings län svarar handläggaren för beslutets slutliga utformning efter miljöprövningsdelegationens avgörande. Det kan vara antingen ordföranden i miljöprövningsdelegationen eller enhetschefen vid länsstyrelsens miljöenhet som ska ansvara för uppföljning av handläggningen av ärenden.

Det är endast i Skåne län som miljöprövningsdelegationens ordförande har ett uttryckligt ansvar för att tilldelade ekonomiska

---

² *Från kortfattad policy till detaljerat körschema – en kartläggning av arbetsordningarna hos Miljöprövningsdelegationerna, Erland Sköllerhorn, länsstyrelsen i Västerbottens län, 2007.*

resurser disponeras ändamålsenligt och svarar för personalfrågor inklusive övergripande kompetensutveckling inom ansvarsområdet.

Sammanfattningsvis betonas det i undersökningen att studien trots allt visar på stora likheter mellan länsstyrelsernas miljöprövningsdelegationer.

Länsstyrelsernas yttranden till miljöprövningsdelegationerna

Miljöprövningsdelegationen är som nämnts en del av länsstyrelsen, men har en självständig beslutsfunktion. Det innebär att ingen utanför delegationen kan besluta i delegationens ärenden. På det sättet skiljs tillståndsprövningen inom länsstyrelsen från det tillsynsansvar som länsstyrelsen också har enligt miljöbalken.

Som tidigare nämnts utgick man i förarbetena till miljöbalken från att ett yttrande från länsstyrelsen till prövningsmyndigheten skulle kommuniceras inför myndighetens beslut.

I länsstyrelserna har dock olika förfaranden utvecklats. I dag är det sex av 21 länsstyrelser som för det mesta kommunicerar länsstyrelsens yttrande med förslag till beslut med såväl verksamhetsutövaren som andra berörda parter och remissinstanser. Det är länsstyrelserna i Västra Götalands län, Värmlands län, Hallands län, Kalmar län, Skåne län och Gävleborgs län. Övriga länsstyrelser kommunicerar aldrig eller endast ibland länsstyrelsens yttrande och beslutsförslag.³

För att belysa miljöprövningsdelegationernas ställning i förhållande till länsstyrelserna återges här uppgifter om kommunikeringen av länsstyrelsernas yttranden till miljöprövningsdelegationerna.

Vid Länsstyrelsen i Stockholms län får vanligen sökanden ett beslutsförslag som föredraganden har upprättat för eventuella synpunkter. En skrivelse bifogas alltid med meddelande att avsikten med utskicket endast är att kontrollera att länsstyrelsen uppfattat yrkanden, tekniska beskrivningar och liknande korrekt. Länsstyrelsen har inte fått någon reaktion från miljödomstolen i Nacka om att detta skulle vara ett felaktigt förfarande. Länsstyrelsen har uppgett att anledningen till att länsstyrelsen inte yttrar sig till miljöprövningsdelegationen är att miljöpröv-

³ Avsnittet bygger på en undersökning gjord av länsstyrelsen i Skåne län under 2007 där samtliga länsstyrelser fått besvara två frågor: 1. Upprättar Er länsstyrelse ett yttrande med förslag till beslut som kommuniceras med verksamhetsutövaren och andra berörda parter och remissinstanser? 2. Vilka fördelar respektive nackdelar ser Ni på detta förfaringsätt?

ningsdelegationen är en del av länsstyrelsen och att länsstyrelsen inte brukar yttra sig till sig själv. Resonemangen i miljöbalkspropositionen om yttrande mellan länsstyrelsen och miljöprövningsdelegationen är enligt länsstyrelsen en följd av att propositionen skrevs innan utformningen av miljöprövningsdelegationerna var klar och byggde på ett förslag som lämnades till miljöbalksutredningen. I detta förslag var miljöprövningsdelegationen eller miljöprövningsmyndigheten som den då kallades en självständig myndighet som fick sina resurser från länsstyrelsen, ungefär som länsrätterna och länsstatistiska byråerna i dess ursprungliga form år 1971 tills de bröts ut ur länsstyrelsen. Med den konstruktionen var beslutsförslaget från länsstyrelsen en inkommande handling till prövningsmyndigheten som då också skulle kommuniceras med sökanden och andra parter. Förslaget genomfördes emellertid inte utan miljöprövningsdelegationen blev en del av länsstyrelsen, om än med en speciell ställning genom att den är självständig i sin beslutsroll.

Länsstyrelsen i Värmlands län upprättar alltid ett förslag till beslut som kommuniceras eftersom miljödomstolen i Vänersborg med hänvisning till 19 kap. 4 § 4. miljöbalken i ett flertal ärenden återförvisat beslut av miljöprövningsdelegationen om så inte skett. Domstolen har motiverat besluten med att länsstyrelsens yttrande (förslag till beslut) utgjort en partsinlaga som legat till grund för miljöprövningsdelegationens beslut och därför ska kommuniceras.

Vid Länsstyrelsen i Västra Götalands län har handläggaren av ärendet det yttersta ansvaret för yttrandet medan miljöprövningsdelegationen har det fulla ansvaret för den slutliga formuleringen av villkoren och skälen för beslutet. Miljöprövningsdelegationen lägger ner det mesta arbetet på att formulera länsstyrelsens yttrande så, att det utan någon ändring kan skrivas om till beslut. Länsstyrelsen i Västra Götaland menar att detta förfaringssätt bäst stämmer med intentionerna i miljöbalkspropositionen.

De länsstyrelser som förfar på liknande sätt som Länsstyrelsen i Stockholms län förklarar oftast detta med att missförstånd kan rättas till och mindre ändringar/förtydliganden kan göras så att överklaganden undviks. De flesta länsstyrelser, dvs. även de som kommunicerar beslutsförslaget påpekar att nackdelen är att handläggningstiden blir längre och hela tillståndsprocessen fördröjs. Vissa länsstyrelser menar dock att det inte rör sig om någon längre fördröjning och att fördelen med att undvika onödiga

överklaganden överväger nackdelen med förlängd handläggningstid.

Miljöbalkskommittén

Kommitténs förslag

Regeringen beslutade den 22 december 1999 att tillkalla en parlamentariskt sammansatt kommitté – Miljöbalkskommittén – med uppdrag att utvärdera tillämpningen av miljöbalken och lämna förslag till nödvändiga reformer (dir. 1999:109).

Miljöbalkskommittén kom fram till att för att kunna renodla domstolarnas roll behövde tillståndsprövningen av A-verksamheter och vattenverksamheter flyttas till förvaltningsmyndigheter, se *Alternativ för miljöbalkens prövningsorganisation* (SOU 2004:38).

Vad gäller vattenverksamhet gick förslaget ut på att tillståndsfrågan skulle skiljas från främst frågor om markåtkomst och ersättning för skada och intrång. Dessa frågor borde lämpligen prövas i domstol även fortsättningsvis. Kommittén konstaterade att en sådan förändring av systemet för prövningen av vattenverksamheter inte bara beredde vägen för en tillståndsprövning i första instans och en renodling av domstolarnas roll. Den skapade också förutsättningar för att minska skillnaderna i reglerna om tillståndsprövning av miljöfarliga verksamheter och vattenverksamheter.

Miljöbalkskommittén redovisade tre alternativ för tillståndsprövning av förvaltningsmyndighet i första instans.

1. Tillståndsprövningen av A-verksamheter och vattenverksamheter i 3-5 miljöprövningsdelegationer vid länsstyrelser och av B-verksamheter vid de nuvarande 21 miljöprövningsdelegationerna.
2. Tillståndsprövning av alla miljöfarliga verksamheter och vattenverksamheter vid 3-5 miljöprövningsdelegationer.
3. En fristående myndighet för all tillståndsprövning.

Utredningens uppdrag omfattar de av Miljöbalkskommittén som alternativ 1 och 2 presenterade förslagen.

I fråga om valet mellan dessa två alternativ anförde miljöbalkskommittén i huvudsak följande (a. bet. s. 92 ff.).

Tillståndsprövning av A-verksamheter och vattenverksamheter vid 3–5 miljöprövningsdelegationer

A-verksamheter och vattenverksamheter är i allmänhet tekniskt och miljömässigt komplicerade och kan ofta ge upphov till meningsskiljaktigheter mellan verksamhetsutövare, myndigheter och allmänhet. De ställer därför särskilt höga krav på rättssäkerhet och kompetens hos prövningsmyndigheten. För att kunna hålla den kompetens som behövs för att snabbt och korrekt avgöra tillståndsärendena behövs en tillräckligt stor ärendetillströmning hos myndigheten. Om de ärenden som rör A-verksamheter och vattenverksamheter koncentreras till ett mindre antal myndigheter kan kompetensen höjas, samtidigt som förutsättningarna för att utjämna svängningar i ärendebelastningen ökar och sårbarheten vid personalförändringar minskar.

Ett alternativ skulle då vara att tillståndsprövningen av A-verksamheter och vattenverksamheter koncentreras till 3–5 stora miljöprövningsdelegationer. Var och en av dessa skulle ha ansvaret för prövningen inom ett stort geografiskt område som omfattar flera län. Varje delegation skulle i genomsnitt komma att hantera uppskattningsvis mellan 70 och 120 ärenden om A-verksamheter och vattenverksamheter per år. B-verksamheterna skulle prövas vid alla de 21 miljöprövningsdelegationerna.

För att kunna hantera A-verksamheter och vattenverksamheter på ett kompetent sätt behöver de stora miljöprövningsdelegationerna stärkas. Delegationerna skulle verka självständigt i förhållande till länsstyrelsen. Den sammansättning som miljödomstolarna har – en lagfaren domare, ett miljøråd och två sakkunniga ledamöter – skulle vara lämplig även för dessa delegationer. Ordförande och miljøråd bör vara fast anställda och enbart ägna sig åt tillståndsuppgifter. För att effektivisera handläggningen och tydliggöra delegationens ställning gentemot länsstyrelsen skulle delegationen även ha tillgång till en egen beredningsorganisation. De som handlägger tillståndsärendena skulle inte ha några andra uppgifter inom länsstyrelsen.

De stora delegationerna skulle pröva verksamheter som är belägna i andra län än det där delegationen är placerad. Det finns andra exempel på en ansvarsfördelning mellan länsstyrelserna som inte utgår från den ordinarie länsindelningen. Så är fallet med strukturfondsdelegationerna och den nya administrationen för förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön. En indelning av det här

slaget bör vara möjlig även för de större miljöprövningsdelegationerna.

Miljöprövningen av flertalet B-verksamheter skulle i det här alternativet fortfarande ske vid de mindre miljöprövningsdelegationerna. Utgångspunkten är att dessa ärenden skulle hanteras på samma sätt som i dag, vilket bland annat innebär att ärendena avgörs av en av regeringen utsedd jurist tillsammans med en miljösakkunnig.

Det kan dock i det här sammanhanget diskuteras om syftet med inrättandet av miljöprövningsdelegationerna fullt ut har uppfyllts. I förarbetena till miljöbalken betonades vikten av att skilja tillståndsrollen från övriga roller som länsstyrelsen har, främst tillsynsrollen (prop. 1997/98:45 del 1 s. 470–473). Personalen vid dagens delegationer kan i flertalet fall inte enbart syssla med tillståndsärenden. Antalet ärenden vid varje delegation är för litet för det. Följaktligen handläggs ärendena normalt av personer som i övrigt har andra uppgifter inom länsstyrelsen, bland annat i fråga om tillsyn över miljöfarliga verksamheter. Ordföranden och den miljösakkunnige kan normalt inte ägna sig åt tillståndsprövningar på heltid.

Om det här alternativet blir aktuellt för fortsatt utredning får frågan om hur tillståndsärendena bör hanteras vid de mindre delegationerna närmare utredas. Det skulle kunna undersökas om man ytterligare bör formalisera förhållandet mellan delegationen och länsstyrelsen. Länsstyrelsen skulle då alltid betraktas som en myndighet med uppgift att inkomma med formella synpunkter på en tillståndsansökan och med möjlighet att överklaga delegationens avgöranden. Delegationen skulle också ge verksamhetsutövaren tillfälle att bemöta länsstyrelsens synpunkter, något som inte alltid sker vid dagens delegationer.

Det alternativ för tillståndsprövningen i första instans som här beskrivs innebär i stort sett ingen förändring i effektiviseringshänseende jämfört med dagens organisation. För verksamhetsutövare som bedriver A-verksamheter och vattenverksamheter skulle det generellt sett inte bli någon större förändring vad gäller närheten till prövningsmyndigheten; redan i dagens system kan avståndet till myndigheten vara stort. Avståndet mellan prövningsmyndigheten och verksamhetsutövaren innebär reskostnader för myndigheten. Det är myndigheten som får resa till sammanträden på den ort där verksamheten är belägen. Avstånden är alltså inte någon större nackdel för verksamhetsutövaren eller allmänheten. Detsamma gäller för de organisationer och den

allmänhet som vill ha insyn i och kunna påverka miljöprövningen. En fördel med det här alternativet är att alla länsstyrelser skulle kunna behålla den kompetens som i dag finns i frågor som rör tillståndsprövning av miljöfarliga verksamheter.

Tillståndsprövning av alla miljöfarliga verksamheter och vattenverksamheter vid 3–5 miljöprövningsdelegationer

Ett alternativ som innebär ett betydande steg för att öka effektiviteten skulle vara att ytterligare koncentrera organisationen genom att flytta även prövningen av B-verksamheter till de 3–5 stora miljöprövningsdelegationerna. All tillståndsprövning av vattenverksamheter och miljöfarliga verksamheter skulle då ske vid dessa delegationer. Varje delegation skulle i genomsnitt komma att hantera uppskattningsvis mellan 160 och 260 ärenden per år (vi utgår vid beräkningen från sammanlagt cirka 800 ärenden per år).

Belastningen av B-ärenden på de 21 miljöprövningsdelegationerna varierar i dag kraftigt mellan olika län. I vissa län är antalet ärenden mycket litet. Naturvårdsverket har nyligen lämnat förslag som innebär en minskning av antalet B-verksamheter. Förslaget innebär att av totalt ca 6 000 tillståndspliktiga verksamheter flyttas ca 1 350 ned till anmälningsnivån. Verket förespråkar också en ytterligare stegvis minskning av antalet tillståndspliktiga verksamheter. Samtidigt som antalet tillståndspliktiga verksamheter minskar genom förslaget, skulle den sammanlagda mängden tillståndsärenden påverkas av vårt tidigare förslag att låta täkter prövas på samma sätt som andra miljöfarliga verksamheter; tillståndspliktiga täkter skulle då prövas av miljöprövningsdelegationerna i stället för länsstyrelsen som sådan (SOU 2003:124 s. 203–226).

En organisation med 3–5 miljöprövningsdelegationer som har en hög grad av självständighet i förhållande till länsstyrelserna och som prövar alla tillståndspliktiga miljöfarliga verksamheter och vattenverksamheter skulle vara väl anpassad för en sådan utveckling. Vad som sagts i det förra alternativet om de stora delegationernas sammansättning, beredningsorganisation etc. skulle gälla även här. Antalet ärenden skulle dock vara betydligt fler i det här alternativet, vilket skulle ge bättre förutsättningar att skapa en organisation som kan hålla den kompetens som behövs för en snabb och korrekt handläggning av målen. Organisationen

skulle ha fler anställda, vilket skulle göra det lättare att inhämta kunskap och skaffa erfarenheter på bland annat det tekniska och naturvetenskapliga området.

I både det här och det förra alternativet får det exakta antalet miljöprövningsdelegationer utredas närmare. Vid den bedömningen måste andra faktorer vägas in, bland annat hur många ärenden som ska behandlas, hur organisationen för överprövning bör utformas och närheten till en prövningsmyndighet i olika delar av landet.

Alternativet med 3–5 miljöprövningsdelegationer som prövar all tillståndspliktig verksamhet innebär en effektivare prövningsorganisation i första instans än den nuvarande eftersom prövningen koncentreras till betydligt färre myndigheter. Samtidigt finns det nackdelar med en sådan organisation. En sådan är att flertalet länsstyrelser inte längre kommer att ha någon tillståndsprövning av miljöfarliga verksamheter. Den kompetens som i dag finns i dessa frågor kan därför bli svår att behålla. Konsekvenserna av detta behöver dock inte bli så stora eftersom länsstyrelserna även i fortsättningen kommer att vara en viktig remissmyndighet vid tillståndsprövningen. Länsstyrelserna kommer också att utöva tillsyn över A-verksamheterna, i den mån tillsynen över dessa inte har delegerats till kommunen.

Remissyttranden

Vid remissbehandlingen av miljöbalkkommitténs förslag framfördes bl.a. följande synpunkter i frågan om prövningsmyndigheternas storlek och antal.

De domstolar som yttrade sig förordade alternativ 2. Enligt Miljööverdomstolen framstår denna modell som den mest ändamålsenliga. Myndigheterna bör vara helt fristående från länsstyrelserna och ha en domstolsliknande sammansättning. Med en sådan lösning skulle verksamheten i myndigheterna kunna anses utgöra domstolsprövning i Europakonventionens mening. Därmed skulle miljödomstolarna eventuellt kunna ersättas och instanskedjan kortas.

Bilden av länsstyrelsernas remissvar är splittrad. De flesta förordar dock alternativet med prövning av B-verksamheter vid samtliga 21 länsstyrelser. De vanligaste argumenten för denna ståndpunkt är att alternativ 1 innebär minst förändring jämfört med dagens ordning som i huvudsak fungerat bra och numera är väl

etablerad. Länsstyrelsen har enligt dem som förordar alternativ 1 en bred kompetens och god kunskap om regionen. Verksamhetsutövare och närboende sägs uppskatta närhet till prövningsmyndigheten. Alternativ 1 anses också innebära att nuvarande kompetens inom länsstyrelsen kan behållas. Kompetensförsörjning inom arbetet med tillsyn och miljömål är starkt beroende av kunskapsutbytet från tillståndsverksamheten. För att mindre länsstyrelser ska kunna rekrytera och behålla kompetent personal är det viktigt att kunna locka med kvalificerade arbetsuppgifter.

Någon länsstyrelse som förordade alternativ 1 ansåg att A-verksamheterna och vattenverksamheterna bör lokaliseras till de länsstyrelser där vattenmyndigheterna finns. En länsstyrelse som förordade alternativ 2 framhöll däremot att länsstyrelserna som är vattenmyndigheter redan är kompetensstarka arbetsplatser som inte bör få fler uppgifter. Länsstyrelsen i Gävleborgs län, som också förordade alternativ 2, ansåg inte att det behöver finnas en nära koppling mellan tillsyns- och tillståndsarbete. Den länsstyrelsen hade valt att dela upp dessa ärenden på olika personalgrupper med ett effektivare arbete med högre kvalitet som följd. Förändringen har enligt denna länsstyrelse gett mer tid för tillsynsarbetet. Farhågor som kompetensflykt på grund av urholkning av arbetsuppgifter har inte infriats. Stor-miljöprövningsdelegationer bör inte ligga i anslutning till vattenmyndigheterna, utan tillhöra länsstyrelser med stor erfarenhet av A-verksamheter, med goda möjligheter att resa och rekrytera kompetent personal.

Enligt länsstyrelsen i Stockholms län, som också förordar alternativ 2, förefaller det märkligt att det vid vissa länsstyrelser skulle finnas två parallella organisationer som skulle syssla med samma frågor fast av något olika dignitet. Länsstyrelsen i Kalmar län, som också förordar alternativ 2, framhåller att vissa län har få B-ärenden. Översynen av förordningen om miljöfarlig verksamhet kommer enligt länsstyrelserna att medföra en ytterligare minskning av antalet sådana ärenden. Att inrätta fem stor-miljöprövningsmyndigheter innebär en någorlunda god avvägning mellan geografisk närhet och kompetens hos handläggarna. En koncentration till fem stor-miljöprövningsdelegationer, förslagsvis samma som vattenmyndigheterna, innebär enligt länsstyrelsen i Kalmar län en tydlig uppdelning mellan tillstånds- och tillsynsverksamhet.

Bland övriga remissinstanser är det endast ett fåtal, främst kommuner, som förordar alternativ 1. Denna lösning förordas också av Sveriges kommuner och landsting. Enligt förbundet

underlättas kontakterna mellan den kommunala tillsynsmyndigheten och prövningsorganet om B-verksamheterna blir kvar hos samtliga länsstyrelser. Det är enligt förbundet också angeläget från medborgarperspektiv och regionalt perspektiv att besluten fattas så långt ner som möjligt i prövningsorganisationen.

Bland de remissinstanser som förordar alternativ 2 finns flera statliga myndigheter med viktiga uppgifter på miljövårdsområdet. Enligt Fiskeriverket är det lämpligt att samla tillståndsprövningen hos ett färre antal myndigheter. Därigenom upprätthålls enligt verket den kompetens och enhetlighet i bedömningen som krävs för att nå en hög kvalitet på verksamheten. Alternativ 2 underlättar enligt Fiskeriverket också en samordning med vattenmyndigheterna. Riksantikvarieämbetet, som också förordar alternativ 2, framhåller att denna lösning förutsätter att prövningsmyndigheterna tillförs kompetens inom kulturmiljöområdet. Naturvårdsverket, som är inne på samma linje, anser att utgångspunkten för prövningsmyndigheternas geografiska områden bör vara naturligt avgränsade avrinningsområden. Lantmäteriverket framhåller att alternativ 2 är att föredra ur effektivitetssynpunkt. Sveriges geologiska undersökning förordar alternativ 2 då det innebär ett tillräckligt litet antal myndigheter för att erhålla så många ärenden att kompetensen hålls på en hög nivå samtidigt som det möjliggör en specialisering med hänsyn till de olika typer av verksamheter som kan förekomma i olika regioner.

Synpunkter från ordförandena i miljöprövningsdelegationerna

Vid en hearing som utredningen anordnade den 17 januari 2008 framfördes bl.a. följande synpunkter från ordförandena i miljöprövningsdelegationerna.

Tillståndsprövningen av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet

A-verksamheter och vattenverksamheter bör prövas av ett färre antal myndigheter för att länsstyrelserna ska kunna bemanna dessa myndigheter med behövlig kompetens (förslagsvis 6–9). En utgångspunkt kan vara Ansvarsutredningens förslag om en framtida regionindelning. Ärenden om A-verksamheter och vattenverksamheter kräver också en annan kompetens än vad som

behövs för tillståndsprovning av B-verksamheter varför det är bättre att ett färre antal myndigheter prövar tillståndsfrågorna. Det är viktigt att få till stånd en enhetlig rättstillämpning då det i dag spretar alltför mycket mellan olika länsstyrelser. Det vore en bra lösning om alla ärenden om miljöfarliga verksamheter och vattenverksamheter skulle prövas av samma myndigheter. Det är vidare olyckligt med uppdelningen på B-verksamheter och A-verksamheter eftersom företag både kan öka och minska i storlek. Det vore lämpligare att inte ha flera storleksgränser. Det finns i dag en hög kompetens avseende tillståndsprovningen hos länsstyrelserna. De gör en stor insats i provningarna av A-verksamheter eftersom de är inblandade redan från början under samrådsförfarandet.

Flera av ordförandena ansåg dock att tillståndsprovningen av B-verksamheterna bör vara kvar hos samtliga länsstyrelser och anförde bl.a. följande. Regeringen vill ha en snabb och effektiv provning. Effektivitetsskäl talar därför för att ärenden avseende B-verksamheter prövas av samma antal miljöprovningssdelegationer som i dag. Det finns risk för resursproblem om ett färre antal myndigheter prövar ärendena. Om tillståndsprovningen ska göras vid ett färre antal myndigheter finns en risk för att kompetensen utarmas hos övriga myndigheter som kommer att ha kvar tillsynen över verksamheterna. Vikten av närhet till företagen ska inte heller underskattas då företagen vill ha nära kontakt med tjänstemän som de känner till. Fråga uppkom också om vad som händer med handläggarna om tillståndsprovningen av B-verksamheterna förs ihop med tillståndsprovningen av A-verksamheterna till ett färre antal myndigheter. På motsvarande sätt ifrågasattes effektiviteten med en dylik lösning. Alla län kommer att ha kvar tillsynen. Handläggarna har kompetens och kännedom om företagen som är värdefull både vid tillståndsprovning och tillsyn.

I fråga om vattenverksamheter yttrades bl.a. följande. Miljöprovningssdelegationerna saknar kompetens i vattenbyggnadstekniska frågor, men i övrigt finns redan tillräcklig kompetens på länsstyrelsen (avseende biologi, hydrologi m.m.) för att handlägga tillståndsfrågor om vattenverksamhet. Länsstyrelsen handlägger i dag de anmälningspliktiga verksamheterna. Samtliga länsstyrelser efterfrågar vattenbyggnadsteknisk kompetens. Övrig kompetens finns men nyrekryteringar behövs. Det är dock ett bekymmer att man inte vet vad som gäller enligt gamla vattendomar. Förvaltningsmyndigheter har inte erfarenhet av provningar enligt

rättegångsbalkens regelkomplex, t.ex. när det gäller dispositiva frågor. Det finns inte någon tradition inom länsstyrelsevärlden att fördela pengar mellan enskilda. Flera länsstyrelser uttrycker synpunkten att de i dag kan bestämma om tvångstillträde för tillsyn varför det inte känns orimligt att de också ska kunna fatta beslut om tvångsrätter. Det framfördes också synpunkter på att en lämplig lösning är att man använder sig av samma system som för miljöfarlig verksamhet, dvs. att man skiljer på tillstånds- och ersättningsfrågor.

Miljöprövningsdelegationernas placering och formella ställning m.m.

I fråga om myndigheternas placering sades bl.a. följande. Med dagens indelning händer det i vissa fall att en länsstyrelse tillståndsprövar och bestämmer villkor för en verksamhet medan en annan länsstyrelse avseende samma verksamhet utövar tillsyn/undersöker om villkoren efterlevs. Det skulle därför vara bättre om de administrativa gränserna kunde styra vem som prövar vad.

I fråga om prövningsmyndigheternas formella ställning uttalades bl.a. följande. Förmodligen blir respekten hos externa aktörer större genom en konstruktion liknande miljöprövningsdelegationerna, även om det internt saknar betydelse. Det är mer en pedagogisk fråga. Det kan vara bra att förstärka legitimiteten genom att sakkunniga i miljöprövningsdelegationen förordnas av regeringen. Det kan vidare vara lämpligt att tjänsterna i miljöprövningsdelegationen utannonseras av regeringen med individuell lönesättning. Det är viktigt att bevara självständigheten och inte ha några politiska inslag. Erfarenheten är att utomstående då får större förtroende för provningssystemet. Besluten avseende A-verksamheter och vattenverksamheter bör fattas i en sammansättning motsvarande domare, miljöråd och sakkunnig. Man kan tänka sig att använda flera olika miljö-sakkunniga beroende på ärendets art. En tänkbar lösning är en ordförande och tre sakkunniga. De sakkunniga skulle kunna vara experter inom naturvårdsområdet, vattenområdet och miljöskyddsområdet. Det kan tänkas att det skulle krävas mer än notariemeritering som kompetens för ordföranden när det gäller erfarenhet som domare.

Miljöprövningsdelegationen har enligt miljöbalken möjlighet att använda sig av experter (jfr 19 kap. 5 § 6. och 22 kap. 12 § MB).

Det är tänkbart att man skulle kunna använda sig av denna möjlighet i framtida tillståndsprövningar av större verksamheter. Det är dock viktigt att tillse att B-verksamheterna inte blir oprioriterade jämfört med A-verksamheterna och vattenverksamheterna. Ett alternativ är att ha olika handläggare för olika ärendetyper.

De miljöskunniga är i dag också handläggare på länsstyrelserna. Länsstyrelserna ifrågasätter vari problemet ligger med denna lösning eftersom verksamhetsutövarna inte ifrågasätter länsstyrelsens olika roller i detta avseende.

Även om det har hänt att landshövdingar tagit kontakt med miljöprövningsdelegationen är nuvarande regler tillräckliga för att miljöprövningsdelegationen ska ha en självständig ställning. Majoriteten av länsstyrelserna anser att regelsystemet i dag formellt sett är tillräckligt i fråga om miljöprövningsdelegationernas självständiga ställning, men att det vore lämpligt att stärka den självständiga ställningen genom särskilda tjänster med ett öppet tillsättningsförfarande. Det skulle innebära förstärkt legitimitet och en större konkurrens till tjänsterna vilket i sin tur medför en högre kvalitet på beslutsfattarna.

Budgetfrågor

Även budgetfrågan togs upp vid utredningens hearing. I denna del framkom bl.a. följande. Alla handläggare vid länsstyrelsen i Skåne län är knutna till miljöavdelningen där också resurserna finns. De särskilda medel som behövs för miljöprövningsdelegationen äskas av ordföranden. Det gäller löner, drift, utbildning och resor. I de enskilda ärendena går resorna på miljöavdelningens budget. I Skåne län håller delegationen ungefär 4–6 möten per år (offentlig besiktning). Miljöprövningsdelegationen går budgetmässigt in under miljöavdelningen och kostnaden syns inte särredovisad i årsredovisningen. Det finns 20 handläggare på miljöavdelningen och delegationen består av fyra personer.

Miljöprövningsdelegationen vid länsstyrelsen i Stockholms län har inte någon egen budget. Där uppskattas en kostnad motsvarande två helårsarbetskrafter för ordföranden och miljöskunnig.

De flesta länsstyrelser uppgav att miljöprövningsdelegationen inte har någon egen budget och att det finns konkurrens mellan

länsstyrelsens olika uppdrag. Dock prioriteras tillståndsprövning framför tillsyn. Prövningen prioriteras alltså även i de fall regeringen i regleringsbrev vill ha fler omprövningsärenden. Hierarkin är följande: 1. tillståndsprövning 2. tillsyn 3. tillsynsvägledning.

Regleringsbrevet är ett styrdokument men inte det viktigaste. I samtliga länsstyrelser finns kostnadsställe 5511 – som avser tidredovisning för ordföranden och miljöskakning. Detta framgår dock inte av årsredovisningarna.

Övriga frågor

I övrigt framkom vid utredningens hearing bl.a. följande. Det finns just nu många utredningar om länsstyrelsernas organisation. Om man blickar framåt är det mycket troligt att länen blir färre. Skåne och Blekinge län för en dialog om en eventuell sammanslagning av länen.

Den kritik som har riktats mot miljöprövningsdelegationerna gäller mestadels handläggningstiderna. Oenighet råder om handläggningstiderna ska räknas från ansökans inkomstdag alternativt från det att kungörelse sker. En synpunkt är att det kan vara viktigt att räkna tiden från inkomstdatum eftersom länsstyrelsen kan påverka sökanden under samrådsförfarandet. Man kan öka kvaliteten på det tidiga samrådet eftersom det kan ta lång tid att komplettera ett ärende. Det finns i dag en rimlig omloppstid från kungörelse till beslut. Det är dyrt att göra en miljökonsekvensbeskrivning och kvaliteten behöver höjas. Branschorganisationerna spelar en viktig utbildningsroll för förbättring av ansökningshandlingarnas kvalitet. Efter de ändringar i reglerna om miljökonsekvensbeskrivningar som genomfördes år 2005 har handlingarna blivit bättre.

3.1.3 Vattenmyndigheterna

I december 2000 antog Europaparlamentet och rådet ett direktiv om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område, det så kallade ramdirektivet för vatten (2000/60/EG). Ramdirektivet gäller för all vattenplanering och vattenvård inom EU med syfte att skydda kvaliteten hos vattnet

och vattenmiljön samt att trygga den långsiktiga vattenförsörjningen i unionen.

Av 5 kap. 10 § första stycket miljöbalken framgår att för förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön ska Sveriges landområden och kustvattenområden delas in i fem vattendistrikt. I 11 § första stycket samma kapitel finns en bestämmelse om att en länsstyrelse i varje vattendistrikt ska vara vattenmyndighet med ansvar för förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön i distriktet. Varje vattendistrikt är uppbyggt av flera avrinningsområden. Indelningen i vattendistrikt följer de stora havsbassängerna. Ytvatten, grundvatten, kustvatten och landområden vid kusten som inte kan hänföras till ett visst avrinningsområde hänförs till det vattendistrikt som är närmast eller lämpligast.

Vilka länsstyrelser som är vattenmyndigheter anges i 22 § länsstyrelseinstruktionen. Länsstyrelsen i Norrbottens län är vattenmyndighet för Bottenvikens vattendistrikt, Länsstyrelsen i Västernorrlands län är vattenmyndighet för Bottenhavets vattendistrikt, Länsstyrelsen i Västmanlands län är vattenmyndighet för Norra Östersjöns vattendistrikt, Länsstyrelsen i Kalmar län är vattenmyndighet för Södra Östersjöns vattendistrikt och Länsstyrelsen i Västra Götalands län är vattenmyndighet för Västerhavets vattendistrikt.

Vattenmyndigheterna har ansvar för förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön inom respektive distrikt. Myndigheterna samordnar arbetet i sitt vattendistrikt samt fastställer miljökvalitetsnormer, förvaltningsplaner och åtgärdsprogram. Det åligger vattenmyndigheten att på lämpligt sätt dela in sitt distrikt i delområden och därvid samverka med berörda länsstyrelser.

För varje vattenmyndighet finns det en särskild vattendelegation med uppgift att fatta beslut inom myndighetens ansvarsområde. Vattendelegationen beslutar till exempel om vilken vattenkvalitet som ska uppnås i ett visst vattendrag, vilka åtgärder som ska vidtas och hur områdena ska skötas för att vattenkvaliteten ska förbli hög. Delegationen får överlåta åt länsstyrelsen att utarbeta förslag till miljökvalitetsnormer, åtgärdsprogram, förvaltningsplaner och miljöövervakningsprogram samt genomföra åtgärdsprogram och miljöövervakning, ansvara för samordning inom delområden och fatta beslut i frågor om förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön i övrigt. Vattendelegationen får dock inte överlåta åt länsstyrelsen att fatta beslut om miljökvalitetsnormer, åtgärdsprogram och förvaltningsplaner. Det är länsstyrelsen som fattar beslut i

administrativa frågor och andra frågor som inte rör förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön.

Havsmiljöutredningen har i sitt slutbetänkande *En utvecklad havsmiljöförvaltning* (SOU 2008:48) föreslagit att vattenmyndigheten ska få förelägga den som bedriver eller har bedrivit verksamhet eller vidtagit en åtgärd som kan befaras ha medfört påverkan av en vattenförekomst att genomföra de kontroller och den miljöövervakning som behövs för att fastställa miljökvaliteten och orsakerna till förändringar av denna.

Övriga länsstyrelser inom distriktet ska biträda vattenmyndigheten. Inom varje länsstyrelse ska det finnas ett beredningssekretariat för att biträda vid samordningen av arbetet med förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön. Beredningssekretariaten sköter en stor del det operativa arbetet, det vill säga bedömer vattnens status, möter verksamhetsutövare, tar fram förslag till åtgärder m.m. De ska tillsammans med vattenmyndigheterna, ta fram kunskapsunderlag och lämna förslag till kvalitetskrav, övervakningsprogram och åtgärdsprogram för olika avrinningsområden. Arbetet ska ske i dialog med kommuner, vattenvårdsförbund och andra lokala vattenintressenter.

Ordförande för delegationen är landshövdingen i det län som svarar för vattenmyndigheten. Vattendelegationen är sammansatt av sakkunniga från länsstyrelser och andra instanser. Delegationen består av högst elva ledamöter som utses av regeringen för bestämd tid.

3.2 Överväganden och förslag

3.2.1 Prövningsmyndigheternas uppgifter, antal och lokalisering

Utredningens förslag: Miljöprövningsmyndigheternas verksamhetsområden ska överensstämja med vattendistriktet och miljödomstolarnas domkretsar. Miljöprövningsmyndigheter ska finnas i Umeå, Östersund, Stockholm, Göteborg och Malmö. Dessa myndigheter ska med undantag för civilrättsliga ersättningsfrågor pröva alla sådana ärenden om miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet som i dag prövas av länsstyrelsernas miljöprövningsdelegationer och miljödomstolarna.

Prövningsmyndigheternas uppgifter inom området miljöfarlig verksamhet

En utgångspunkt för utredningens överväganden ska enligt direktiven vara att A-verksamheterna och vattenverksamheterna ska prövas vid 3–5 administrativa myndigheter, medan B-verksamheterna ska prövas antingen enbart vid dessa 3–5 myndigheter eller, liksom hittills, vid samtliga 21 länsstyrelser. Flertalet av länsstyrelserna förordade vid remissbehandlingen av miljöbalkkommitténs delbetänkande *Alternativ för miljöbalkens prövningsorganisation* (SOU 2004:38) det sistnämnda alternativet. Som argument anfördes att samtliga länsstyrelser i så fall kan behålla nuvarande kompetens samt att avstånden mellan myndigheter och verksamhetsutövare blir rimliga. De remissinstanser som föredrog alternativet att samtliga ärenden prövas endast vid ett litet antal myndigheter anförde främst effektivitetsskäl.

Under utredningens gång har från flera håll framhållits att den nuvarande ordningen med förstainstansprövning i miljödomstol har fallit väl ut och bör behållas. Dessa åsikter har också framförts i remissyttrandena över utredningens andra delbetänkande. Utredningen vill framhålla att en tillståndsprövning av en verksamhet typiskt sett inte är en tvistefråga mellan enskilda. En sådan prövning är därför inte en domstolsangelägenhet utan en administrativ uppgift. Internationellt sett torde det vara synnerligen ovanligt att tillståndsfrågor av aktuellt slag prövas av en domstol som första instans. Inom det ifrågavarande området har under snart sagt 100 år övervägts att överlämna tillståndsgivningen av vattenverksamheter till administrativa myndigheter. Det är endast inslaget av civilrättsliga frågor som hindrat ett sådant överlämnande. Miljöfarliga verksamheter har sedan miljöskyddslagens tillkomst år 1969 med undantag för den senaste tioårsperioden tillståndsprovats i administrativ ordning.

En sådan ändrad instansordning som utredningen har till uppgift att föreslå är dock inte okontroversiell. Genom att administrativa myndigheter tillkommer som en ny instans för de största miljöfarliga verksamheterna och vattenverksamheterna blir det en prövning i fyra instanser om ärendena liksom hittills ska kunna föras upp i Högsta domstolen. I Finland sker överprövningen i två domstolsinstanser. Till den slutliga domstolsinstansen, högsta förvaltningsdomstolen, kan målen överklagas utan att det behövs

prövningstillstånd. Det ingår inte i utredningens uppdrag att överväga någon annan fråga om domstolsinstanserna än den som gäller prejudikatbildningen. Eventuellt bör dock frågan om antalet domstolsinstanser utredas i ett annat sammanhang.

Överprövningen av tillsynsbeslut kommer även i fortsättningen att ske i tre instanser. Enligt 19 kap. 1 § andra stycket miljöbalken får alla kommunala beslut överklagas till länsstyrelsen. Det är både beslut av normgivningskaraktär och beslut i särskilda fall. Även kommunernas beslut enligt PBL överklagas till länsstyrelsen. Förutsättningarna för att de kommunala besluten ska kunna överklagas direkt till domstol, vilket är fallet i Finland, bör utredas i syfte att ytterligare effektivisera miljöprövningen.

Prövningen av miljöfarlig verksamhet har alltsedan miljöskyddslagens tillkomst år 1969 skett på olika nivåer. De största verksamheterna, A-verksamheterna, prövades fram till miljöbalkens ikraftträdande år 1999 av Koncessionsnämnden för miljöskydd och har därefter prövats i första instans av miljödomstolarna. Det är sådan verksamhet som kan medföra de största riskerna för miljön (prop. 1980/81:92 s. 26). För annan miljöfarlig verksamhet där riskerna inte bedömts vara fullt så allvarliga gällde fram till år 1981 skyldighet att göra anmälan i god tid innan verksamheten påbörjades (a. prop. s. 26). Därefter har även länsstyrelserna utövat en tillståndsgivande verksamhet. När den uppgiften anförtroddes länsstyrelserna var tanken att vissa slag av miljöfarliga verksamheter av mindre allvarlig art i fortsättningen skulle prövas av länsstyrelserna i stället för av Koncessionsnämnden. De ärenden som prövats av länsstyrelserna har hela tiden varit av mycket varierande svårighetsgrad. Utvecklingen har dock gått mot att prövningen flyttats ner i instanserna. Som framgår av redogörelsen i avsnitt 2.3.1 har sålunda 1 000–1 300 ärenden flyttats från B-listan till C-listan. Ungefär 50 A-verksamheter har flyttats från A-listan till B-listan. Dessa ändringar trädde i kraft den 1 januari 2008. Redan dessförinnan handlade flera av länsstyrelserna ett förhållandevis litet antal tillståndsärenden varje år. Detta framgår av bilaga 5. Några regler om begränsningar av vilka personer på en länsstyrelses miljöavdelning som handlägger de ärenden som avgörs av en miljöprövningsdelegation finns inte. Den begränsning som gäller avser beslutsfattarna, främst ordförandena i miljöprövningsdelegationerna enligt jävsregler i länsstyrelseinstruktionen som utredningen har redogjort för i avsnitt 3.1.2. Om uppgiften att besluta flyttas från en länsstyrelse kan detta i och för sig inte anses

medföra någon större kompetensförlust för en länsstyrelses miljöenhet i dess helhet eftersom antalet personer som beslutar i tillståndsfrågorna är begränsat i förhållande till det totala antalet anställda på en länsstyrelse som är verksamma med miljöskyddsfrågor. Då kompetensöverföring är en normal effekt av en verksamhetsförändring har utredningen svårt att se en sådan effekt som ett motiv för att i detta fall undvika en i övrigt befogad omstrukturering.

Det är för svenska förhållanden en främmande ordning att göra en uppdelning av prövningen i samma instans beroende på ärendenas svårighetsgrad. I Finland delas tillståndsgivningen upp mellan de administrativa myndigheterna med utgångspunkt i bl.a. verksamheternas påverkan på miljön. Detta sägs dock vara en svaghet i det finländska systemet. Ärendena kan innehålla frågor som inte har med verksamhetens miljöfarlighet som sådan att göra och som rättsligt sett är likartade oavsett om en prövning gäller en A-verksamhet eller en B-verksamhet. Av redogörelsen i avsnitt 2.3.1 framgår att det kan vara en ganska liten skillnad i omfattningen mellan en A- och en B-verksamhet. Det kan vara svårt att motivera att de administrativa myndigheter som prövar ärenden som motsvarar de nuvarande A-ärendena har en kompetens och erfarenhet som mer påtagligt avviker från vad som gäller i miljödomstolarna. Detta betyder i allmänhet att de myndigheter som ska pröva A-verksamheter behöver förstärkas i förhållande till dagens situation vid miljöprövningsdelegationerna. Dessutom ska vattenverksamheterna prövas endast vid det mindre antalet myndigheter. Detta skulle, som länsstyrelsen i Stockholms län påpekat, kunna innebära att t.ex. en avfallsanläggning för deponering av 101 000 ton avfall per år (90.290) skulle prövas av en "stor-MPD" inom en länsstyrelse medan en anläggning för deponering av 99 000 ton avfall per år skulle prövas av en "vanlig MPD". I annat fall skulle ju B-verksamheten kunna komma att prövas av myndigheter med delvis olik sammansättning för olika länsstyrelser. En lösning på detta vore naturligtvis att behålla begreppen A- och B-verksamheter och ha skilda handläggningsregler. Detta vore dock som nyss påpekats svårt att motivera om man beaktar de frågor av olika slag som kan komma upp till bedömning. Vidare finns det vissa slag av miljöfarlig verksamhet som också ofta prövas som vattenverksamhet. Om man behåller prövningen vid samtliga länsstyrelser skulle vattenverksamheten prövas vid en "stor MPD" medan den miljöfarliga verksamheten,

som har beteckningen B, skulle prövas vid en "vanlig MPD". Om man i stället avsevärt begränsar prövningsmyndigheternas antal möjliggörs en samordning av prövningen av den miljöfarliga verksamheten och vattenverksamheten.

En uppdelning på A- och B- myndigheter ställer också krav på differentierade handläggningsregler. Överhuvudtaget är det uppenbart att regelsystemet blir mer invecklat med en sådan lösning.

Om man väljer alternativet med ett mindre antal myndigheter kan resurserna för prövningen i viss mån koncentreras till dessa myndigheter. I stället för att det som för närvarande finns ordförande, ersättare för dessa samt miljöskunniga vid samtliga länsstyrelser ger en lösning med prövning vid bara ett begränsat antal myndigheter förutsättningar för en mer kvalificerad och effektiv prövning vid dessa myndigheter. De som arbetar med tillståndsfrågor får möjlighet att göra detta på heltid. Detta ger uppenbart möjligheter till samordningsvinster jämfört med dagens utspridda organisation. Som utredningen återkommer till behöver en lösning med ett begränsat antal prövningsmyndigheter inte utesluta att även länsstyrelser som inte har prövningsmyndigheter deltar vid handläggningen av ett ärende. Att alla ärenden handläggs vid ett mindre antal myndigheter är ägnat att stärka dessa myndigheters självständighet i beslutsfattandet i förhållande till länsstyrelsen i övrigt.

Sammantaget anser utredningen att övervägande skäl talar för att samtliga tillståndsprövningar av miljöfarliga verksamheter och vattenverksamheter sker vid ett begränsat antal prövningsmyndigheter.

Förhållandet mellan prövningsmyndigheterna och vattenmyndigheterna

Av utredningens andra delbetänkande framgår att det finns ett sakligt samband mellan miljöprövningsmyndigheterna och vattenmyndigheterna. En anledning till att det finns ett samband är de genomförandekrav i fråga om miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram som EG-författningarna ställer. Detta är ett starkt skäl för en geografisk samordning av de olika myndigheternas verksamhetsområden. Således bör såväl prövningsmyndigheterna som miljödomstolarna geografiskt indelas efter landets indelning i huvudavrinningsområden. Utredningen utgår i det fortsatta

resonemanget från att detta, såsom föreslagits i det andra delbetänkandet, kommer att ske med en indelning som överensstämmer med vattendistriktet. På detta sätt kan en framsynt och enhetlig miljöpolitik genomföras med utgångspunkt i EU:s ramdirektiv för vatten. Samtidigt måste man hålla i minnet att det är fråga om två olika myndighetsorganisationer, var och en med sina uppgifter. Dessa myndigheter ska i sitt beslutsfattande vara sinsemellan oberoende och självständiga. Regler om miljöprövningsdelegationer och vattendelegationer finns i 16–21 §§ respektive 22–30 §§ länsstyrelseinstruktionen. En motsvarande åtskillnad mellan de regler som gäller för de olika delegationernas verksamhet bör finnas även i framtiden. En samordning av myndigheternas verksamheter är alltså inte eftersträvarvärd. Redan av detta skäl framstår inte en samlokalisering av vattenmyndigheterna och provningsmyndigheterna som en oundgänglig förutsättning när lokaliseringen av provningsmyndigheterna diskuteras.

Antalet provningsmyndigheter

Enligt utredningens direktiv är miljödomstolarnas antal en vägledning för hur många myndigheter som ska tillskapas för att pröva A-verksamheter och vattenverksamheter. Utredningen har i det andra delbetänkandet föreslagit ett oförändrat antal miljödomstolar. I det fortsatta resonemanget om provningsmyndigheterna utgår utredningen därför från att det även i fortsättningen kommer att finnas fem miljödomstolar.

Utredningen har också föreslagit att miljödomstolarnas domkretsar liksom hittills ska följa vattenavrinningsområdena. Vad som framförts under remissbehandlingen av utredningens andra delbetänkande föranleder inte ett ändrat ställningstagande i detta hänseende. Om det blir samma indelning för provningsmyndigheterna som för miljödomstolarna skapas förutsättningar för en enhetlig indelning. Detta innebär dock inte med nödvändighet att antalet miljödomstolar och provningsmyndigheter för A-verksamheter och vattenverksamheter måste vara detsamma.

Utredningen återkommer till frågorna om kompetensförsörjning och tillgänglighet när det gäller dessa provningsmyndigheter. Enligt utredningens bedömning måste en utgångspunkt vara att en provningsmyndighet ska sysselsätta åtminstone

fyra personer – två jurister och två tekniska experter – på heltid. Utredningen har gjort ett försök att uppskatta antalet A-verksamheter och vattenverksamheter om fördelning sker med utgångspunkt i de nuvarande miljödomstolarnas domkretsar. Denna uppskattning leder till slutsatsen att det i vart fall är uteslutet att föreslå fler än fem prövningsmyndigheter. Som redan nämnts ska en utgångspunkt för antalet prövningsmyndigheter vara antalet miljödomstolar. Enligt denna utgångspunkt skulle förslaget bli att fem prövningsmyndigheter inrättas. Ett sådant antal har också nämnts av flera remissinstanser som har avgett yttrande över miljöbalkkommitténs delbetänkande SOU 2004:38. Ett mindre antal myndigheter kan kanske motiveras med hänsyn till kravet på önskvärd kompetensförsörjning. Desto färre prövningsmyndigheterna är desto bättre bör naturligtvis vara och en av myndigheterna kunna rustas. När det gäller myndigheterna i Norrland talar dock de stora avstånden i den delen av landet mot att det skulle finnas bara en prövningsmyndighet under de två Norrlandsdomstolarnas domsområden. Detta gäller desto mer som utredningen i det andra delbetänkandet föreslagit att Dalälvens avrinningsområde ska föras till miljödomstolen i Östersund. Det återstår då att överväga antalet prövningsmyndigheter i övriga delar av landet. Miljöbalkskommittén angav antalet prövningsmyndigheter efter en ändrad instansordning till 3–5. Detta spann för prövningsmyndigheternas antal angavs såväl i det fallet att prövningsmyndigheterna för A- och vattenverksamheter endast prövar sådana ärenden som i det fallet att de nya prövningsmyndigheterna också anförtros uppgiften att pröva B-verksamheterna. Utredningens bedömning är att prövningsmyndigheterna blir tillräckligt stora om det finns en prövningsmyndighet inom varje miljödomstols domsområde. En sådan organisation vinner också i fråga om tydlighet och överblickbarhet.

Utredningen förordar alltså att det inrättas fem prövningsmyndigheter för tillstånd till miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet.

Lokaliseringen av prövningsmyndigheterna

Frågan är då var dessa myndigheter ska lokaliseras. Under det tidigare utredningsarbetet har det inte framkommit några förslag i denna del. En synpunkt är att hänsyn bör tas till närheten för

företagen och andra intressenter samt till länsstyrelsernas kompetensförsörjning. Det är även utredningens utgångspunkt att dessa myndigheter bör placeras på orter där det finns goda förutsättningar för att tillgodose myndigheternas kompetensbehov. Utredningen anser inte att koncentrationsutredningens förslag till placering av ett antal uppgifter till sju länsstyrelser behöver vara vägledande. Liksom under arbetet med utredningens andra delbetänkande är frågan om den framtida länsindelningen olöst. Det är svårt att bedöma när denna fråga får sin slutliga lösning. Redan av denna anledning är det uteslutet att föreslå en lokalisering som anknyter till koncentrationsutredningens förslag. Dessutom anser utredningen att indelningen i vattenavrinningsområden är en lämplig utgångspunkt när frågan om lokalisering av prövningsmyndigheterna övervägs. Enligt direktiven bör dock prövningsmyndigheterna ha någon anknytning till länsstyrelseorganisationen. Detta talar starkt för att prövningsmyndigheterna lokaliseras till residensstäder. Valet står därför mellan olika regionala centralorter. Redan detta är en garanti för att prövningsmyndigheterna ska kunna lokaliseras till lämpliga orter. Som tidigare framhållits är det myndigheten som besöker den plats där en verksamhet utövas och inte allmänheten som besöker myndigheten. Denna omständighet har naturligtvis betydelse när man tar ställning till i vilken omfattning en myndighet behöver vara tillgänglig för allmänheten med hänsyn till reseavstånd m.m.

I det område som motsvarar domsområdet för miljödomstolen vid Umeå tingsrätt finns två alternativ för prövningsmyndighetens placering; Luleå och Umeå. När det gäller storleken på miljöenheterna vid dessa länsstyrelser och miljöprövningsdelegationernas ärendemängd finns det inga skillnader av avgörande betydelse. Som ort för högre utbildning har dock Umeå ett klart försteg framför Luleå. Det går att avlägga jur. kand. examen i Umeå. Vidare finns miljödomstolen i Umeå. Dessutom finns där en hovrätt, med domarutbildning. Å andra sidan finns vattenmyndigheten för Bottenviken i Luleå. Som utredningen tidigare framhållit är det dock inte en självklarhet att vattenmyndigheterna och prövningsmyndigheterna samlokaliseras. Snarare är det av vikt att framhålla att det är fråga om sinsemellan självständiga myndigheter. Vid en sammantagen bedömning är det utredningens mening att prövningsmyndigheten i det nordligaste området bör vara belägen vid länsstyrelsen i Västerbottens län.

I domsområdet för miljödomstolen vid Östersunds tingsrätt finns det, om Dalarnas län enligt utredningens förslag i det andra delbetänkandet tillförs denna domstol, länsstyrelser i Falun, Gävle, Härnösand och Östersund. Vattenmyndigheten finns i Härnösand. När det gäller miljöenheternas resurser och antalet ärenden hos miljöprövningsdelegationerna finns det inte heller i det här området några skillnader av avgörande betydelse. I Östersund finns miljödomstolen. Där har också Naturvårdsverket ett lokalkontor med ca 60 anställda. Lokalkontoret sorterar bl.a. under verkets miljörättsenhet. Detta förhållande bör underlätta rekryteringen av kvalificerad personal till prövningsmyndigheten. Det är utredningens bedömning att Östersund är en lämplig lokalisering för en prövningsmyndighet.

I domsområdet för miljödomstolen i Nacka tingsrätt finns det länsstyrelser i Nyköping, Stockholm, Uppsala, Västerås och Örebro. Vattenmyndigheten finns i Västerås. I det här området måste man, även vid en försiktig bedömning, anse att länsstyrelsen i Stockholms län hanterar ett större antal ärenden i miljöprövningsdelegationen än vad som är fallet vid de övriga länsstyrelsernas delegationer. Däremot har verksamhetsgrenen miljötillsyn inte större budget vid den länsstyrelsen än vid övriga myndigheter. Vid en sammantagen bedömning framstår dock Stockholm som den lämpligaste orten för myndigheten.

Inom domsområdet för miljödomstolen i Vänersborg finns länsstyrelse i Halmstad, Karlstad och Göteborg. Vid länsstyrelsen i Göteborg handläggs fler B-ärenden än vid de andra två länsstyrelserna tillsammans. Göteborg har ett gynnsamt läge i domsagan och i förhållande till miljödomstolen samt framstår i fråga om möjligheterna att dra till sig kvalificerad personal som den lämpligaste av de ifrågavarande orterna.

Domsområdet för miljödomstolen vid Växjö tingsrätt sträcker sig från Bråviken i norr till Skanör/Falsterbo i söder. Det finns länsstyrelser i Karlskrona, Visby, Jönköping, Kalmar, Växjö, Malmö och Linköping. Vid länsstyrelsen i Malmö handläggs betydligt fler ärenden än vid någon av de andra länsstyrelserna. Sydvästra Skåne är en region inom vilken det finns goda förutsättningar att rekrytera kvalificerad personal med kompetens i alla relevanta avseenden. Det finns dock nackdelar med en lokalisering till Malmö. En nackdel är att avståndet till miljödomstolen är betydande. Det rör sig om 20 mil. Dessutom är den norra delen, det vill säga Linköpings- och Norrköpingsområdet

av storstadskaraktär. Avståndet från Malmö till Norrköping är 46 mil. Som utredningen tidigare nämnt är det dock inte allmänheten utan myndigheten som i första hand drabbas av de långa resorna. Utredningen anser att fördelarna med att knyta prövningsverksamheten till en större länsstyrelse väger så tungt att det finns skäl att föreslå Malmö som en lämplig lokalisering för prövningsmyndigheten inom domsområdet för miljödomstolen i Växjö.

3.2.2 Prövningsmyndigheternas organisation

Utredningens förslag: Prövningsmyndigheternas beslut ska fattas av en juristordförande och en teknisk expert. I besluten ska också delta två särskilt utsedda miljöakkunniga. Samtliga dessa personer ska vara utsedda av regeringen. Ordföranden och experten ska vara anställda i prövningsmyndigheten. Beredningen av ärendena ska kunna utföras av personal hos den länsstyrelse inom vars område en verksamhet är belägen efter ett särskilt avtal mellan länsstyrelsen och prövningsmyndigheten. Prövningsmyndigheterna ska dock också ha egen anställd beredningspersonal. Prövningsmyndigheterna ska såsom nämndmyndigheter vara självständiga. Länsstyrelserna ska vara värmyndigheter med ansvar för att tillhandahålla lokaler och administrativ service samt, i den utsträckning det behövs, beredningspersonal. Prövningsmyndigheterna ska kallas Koncessionsnämnder för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet. De ska ha en gemensam instruktion.

I utredningens uppdrag ingår att bedöma hur man i en ändrad instansordning bäst tillgodoser behovet av att bygga upp och behålla en hög kompetens i prövningen. Det bör också analyseras närmare hur miljöprövningsdelegationernas och länsstyrelsernas olika roller ges bäst förutsättningar för att åstadkomma en effektiv och rättssäker verksamhet.

Före miljöbalken innehöll den dåvarande länsstyrelseinstruktionen inga särskilda regler om handläggningen av ärenden om tillstånd till miljöfarlig verksamhet. Trots detta hade länsstyrelserna, efter ändringar i miljöskyddslagen år 1981 prövat s.k. B-ärenden och hade också alltsedan miljöskyddslagens tillkomst år

1969 ansvarat för den dåvarande förprovningen samtidigt som länsstyrelserna också hade haft ansvaret att vara tillsynsmyndigheter. I förarbetena till 1981 års ändringar i miljöskyddslagen gick man inte in på frågan om länsstyrelsens olika roller (jfr prop. 1980/81:92 s. 25 ff.).

Frågan togs upp av miljöskyddskommittén (SOU 1993:27 s. 544 f.). Enligt kommittén fanns i en länsstyrelses organisation en inbyggd risk för kollisioner mellan motstridiga intressen genom att länsstyrelsen skulle tillgodose och göra avvägningar mellan å ena sidan miljö- och hälsoskyddsintressen och å andra sidan närings- och sysselsättningspolitiska intressen. Särskilt pekades på det inflytande som exploateringsintressena kunde befaras vinna. Emellertid framhöll kommittén att intressekonflikter ligger i den lokala och regionala demokratin natur och att det torde vara svårt att göra något åt problemet enbart genom en ändring av handläggningsformerna. Dessa kunde visserligen stramas upp så att de även för länsstyrelsens vidkommande mer skulle komma att likna dem som gällde för Koncessionsnämnden, exempelvis genom striktare regler om sammansättningen vid avgörande av miljöskyddsärenden. Att helt komma från problemet med intressekollisioner inom länsstyrelsen till följd av dennas skilda uppgifter syntes kommittén inte möjligt på annat sätt än att lyfta bort tillståndsprovningen från länsstyrelsen och i stället lägga denna provning på någon annan regional administrativ myndighet som inte har den nämnda intressekonflikten inbyggd i sin organisation eller på regionala miljödomstolar. Kommittén, som inte föreslog inrättande av miljödomstolar, fann det önskvärt med mer enhetliga handläggningsformer för tillståndsprovningen i länsstyrelsen, på tjänstemannanivå under medverkan av miljövärdstjänstemän och jurister enligt bestämmelser i länsstyrelseinstruktionen.

Under det fortsatta lagstiftningsarbetet med miljöbalken genomfördes – sedan tankegångar om en miljöombudsman förkastats – en prövningsorganisation med miljödomstolar och en provning i länsstyrelserna på det stora taget i enlighet med de synpunkter som framfördes av miljöskyddskommittén. Den svaghet som systemet har jämfört med en ordning med en fristående miljöombudsman är naturligtvis risken för att från miljösynpunkt angelägna domstolsprövningar inte kommer till stånd i de situationer då det inte finns några motstående intressen vid provningen hos t.ex. en tillsynsmyndighet. Rätten för ideella organisationer att överklaga är enligt 16 kap. 13 § miljöbalken

förenad med väsentliga inskränkningar. En ideell organisations möjligheter att agera i en process är dessutom av naturliga skäl tämligen begränsad. Det är dock inte utredningens sak att närmare överväga denna fråga.

Ett förslag till reglering av organisationen inom länsstyrelsen av miljöprövningen som miljöbalksutredningen lade fram kom inte att genomföras fullt ut. Utredningen föreslog således (SOU 1996:103 s. 486 f.) en särskild förordning om miljöprövning vid länsstyrelser. Enligt detta förslag kunde vissa frågor avgöras av ordföranden ensam. Det gällde avvisning av ansökan, avskrivning av ett ärende samt handläggning av överklagande av myndighetens beslut. Vidare föreslog utredningen särskilda regler om samverkan om en gemensam miljöprövningsmyndighet mellan två eller flera länsstyrelser efter beslut av regeringen.

I dagens system finns gentemot länsstyrelserna den kontrollfunktionen att besluten kan överprövas av en miljödomstol. Det nuvarande systemet med överprövning måste på det hela taget anses tämligen tillfredsställande för att parera de problem med intressekonflikter som miljöskyddskommittén var inne på. Det kan tilläggas att det under utredningens gång inte har angetts några konkreta exempel på s.k. ovidkommande hänsyn vid länsstyrelsernas handläggning.

Det blir skillnader av konstitutionell art när prövningen av A-verksamheter och vattenverksamheter flyttas från domstolar till förvaltningsmyndigheter. Bestämmelser om rättskipning och förvaltning finns i 11 kap. regeringsformen. Enligt 11 kap. 1 § regeringsformen ska en domstol inrättas genom lag. Om domstolarnas rättskipningsuppgifter, om huvuddragen av deras organisation och om rättegången ska det finnas föreskrifter i lag. Motsvarande gäller inte för förvaltningsmyndigheterna. Som framgår av utredningens andra delbetänkande ansåg dock riksdagen att indelningen av Sveriges landområden och kustvattenområden i vattendistrikt skulle göras i lagform, se 5 kap. 10 och 11 §§ miljöbalken. Vidare gäller enligt 11 kap. 2 § regeringsformen att ingen myndighet, ej heller riksdagen, får bestämma, hur domstol ska döma i det enskilda fallet eller hur domstol i övrigt ska tillämpa en rättsregel i ett särskilt fall. Enligt 11 kap. 6 § regeringsformen lyder bl.a. länsstyrelserna under regeringen. Ingen myndighet, ej heller riksdagen eller kommuns beslutande organ, får enligt 11 kap. 7 § regeringsformen bestämma, hur förvaltningsmyndighet ska i särskilt fall besluta i ärende som rör myndighetsutövning mot

enskild eller mot kommun eller som rör tillämpning av lag. De statliga förvaltningsmyndigheterna står alltså – i motsats till domstolarna – principiellt i ett lydadsförhållande till regeringen. Regeringen kan utfärda generella riktlinjer för myndigheternas handläggning av ärenden. Regeringen kan också – utanför tillämpningsområdet för 11 kap. 7 § regeringsformen – ge direktiv för hur ett enskilt ärende ska hanteras. Det är regeringen som kollektiv, inte något enskilt statsråd som har en sådan befälsrätt. Detta är ett förhållande som talar för att reglerna om myndigheternas handläggning av tillståndsärendena liksom hittills bör vara reglerade i lag. Tjänst vid domstol eller vid förvaltningsmyndighet som lyder under regeringen tillsätts enligt 11 kap. 9 § regeringsformen av regeringen eller av myndighet som regeringen bestämmer. Vid tillsättningen av en statlig tjänst ska avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet. Endast den som är svensk medborgare får inneha eller utöva domartjänst, ämbete som lyder omedelbart under regeringen eller tjänst eller uppdrag såsom chef för myndighet som lyder omedelbart under riksdagen eller regeringen. Huvudregeln är alltså att utlänningar är likställda med svenska medborgare i fråga om behörigheten att få statlig eller kommunal anställning. Det görs dock undantag för vissa tjänster av bl.a. hänsyn till rikets säkerhet och önskemålet att beslut som rör enskildas rättsliga ställning ska fattas av svenska medborgare. Med ämbete som lyder omedelbart under regeringen avses sådana enmansmyndigheter som Justitiekanslern. Detta innebär alltså en möjlighet för en utländsk medborgare, som inte är ordinarie domare, att vara ordförande i en regional miljöprövningsmyndighet. Slutligen ska anmärkas att regeringsformen innehåller särskilda regler om domares anställningsförhållanden. Enligt 11 kap. 5 § regeringsformen får den som har utnämnts till ordinarie domare skiljas från tjänsten endast om han genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av tjänsteåliggande har visat sig uppenbart olämplig att inneha tjänsten eller om han har uppnått gällande pensionsålder eller annars enligt lag är skyldig att avgå med pension. Vidare har en domare alltid rätt att påkalla domstols prövning om han entledigas. Om det påkallas av organisatoriska skäl, får den som har utnämnts till ordinarie domare förflyttas till en annan jämställd domartjänst.

När prövningen av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet ska flyttas över till en administrativ myndighet, innebär detta när det gäller miljöfarlig verksamhet en återgång till den ordning som

gällde före miljöbalkens ikraftträdande, då Koncessionsnämnden för miljöskydd hade ansvaret för prövning av A-verksamheter. Syftet med Koncessionsnämnden var att tillskapa en självständig myndighet. Anledningen var att man ville åstadkomma ett förfarande i administrativ ordning som bättre än domstolsförfarandet tillgodosåg önskemålen om effektivitet, snabbhet och smidighet (prop. 1969:28 s. 196). Länsstyrelserna skulle kopplas in som koncessionsmyndigheter efterhand som deras resurser ökade. Koncessionsnämnden skulle ha en domstolsliknande ställning. Den borde inrymma bl.a. högt kvalificerad sakkunskap. Detta skulle bäst kunna tillgodoses om man som ordförande i nämnden hade en lagfaren person med långvarig domarerfarenhet (a. prop. s. 200 f.). Härigenom skulle nämndens opartiska ställning bäst markeras. I 11 § miljöskyddslagen föreskrevs att ordföranden skulle vara lagfaren och erfaren i domarvärv. Han förordnades av regeringen.

Enligt förarbetena till miljöbalken ska prövningen av de enskilda ärendena ske under fullständig självständighet. De ärendekategorier som nu förs över till administrativa myndigheter är generellt sett betydligt mer omfattande och komplicerade än de ärenden som hittills prövats av miljöprövningsdelegationerna. I och med att även vattenverksamheterna ska prövas av de nya myndigheterna kan det hävdas att dessa får väl så komplicerade uppgifter som Koncessionsnämnden hade. Samtidigt finns det skäl att framhålla att det inte är fråga om att inrätta nya domstolar. De konstitutionella skillnaderna gentemot domstolarna som utredningen nyss redogjort för kommer att gälla. Den skillnaden finns också gentemot Koncessionsnämnden att de nya myndigheternas beslut kommer att kunna överprövas av miljödomstolarna. Denna möjlighet till överklagande är en garanti för ett rättssäkert prövningsförfarande. Trots detta är det dock angeläget att prövningsmyndigheterna redan från början får en sådan organisation och kompetens att den respekt för prövningsförfarandet som har vunnits genom den hittillsvarande länsstyrelseprövningen bevaras även när ärendena blir av mer komplicerad beskaffenhet. Vad som anfördes när Koncessionsnämnden för miljöskydd inrättades samt reglerna om sammansättningen av miljödomstolarna är lämpliga utgångspunkter för överväganden om kompetensbehovet vid myndigheterna. När det gäller myndigheternas förhållande till länsstyrelserna i övrigt äger enligt utredningens bedömning de överväganden som gjordes vid miljöbalkens tillkomst fortfarande giltighet.

Bestämmelserna i regeringsformen om förvaltningsmyndigheterna utgör den formella ramen för det regelverk som ska styra myndigheternas verksamhet. Dessa bestämmelser är allmänt hållna och medger i olika avseenden en långtgående självständighet för miljöprövningsmyndigheten såsom en del av länsstyrelsen. Administrativt kan fördelar vinnas med att prövningsmyndigheterna har samband med länsstyrelsernas organisation. I fråga om de beslutsfattande funktionerna är det viktigt att tillräckligt kompetent personal rekryteras.

I organisatoriskt hänseende har länsstyrelseinstruktionen använts som styrmedel för miljöprövningsdelegationernas verksamhet. Det är dock att märka att länsstyrelsernas allmänt beskrivna uppgifter enligt 2–5 §§ att tillgodose regionala intressen inte är tillämpliga vid miljöprövningsdelegationernas beslutsfattande. Detta förhållande framgår inte av länsstyrelseinstruktionen. Miljöprövningsdelegationerna är nämligen enligt 16 § länsstyrelseinstruktionen i sin verksamhet skyldiga att strikt tillämpa miljöbalken. Bestämmelserna om miljömålsarbete i 5 § länsstyrelseinstruktionen gäller således inte för miljöprövningsdelegationernas beslutsfattande.

För närvarande finns bestämmelserna om miljöprövningsdelegationerna i 15–21 §§ länsstyrelseinstruktionen. Den ändrade instansordningen nödvändiggör ett antal förändringar bl.a. i dessa regler.

Den nuvarande benämningen miljöprövningsdelegation är inte tillräckligt klargörande. Dels prövas även vid länsstyrelserna i övrigt ett flertal miljöfrågor som inte avser tillstånd till eller omprövning av miljöfarlig verksamhet. Dels framgår det av den nuvarande beteckningen inte att verksamhetsområdet i fortsättningen också kommer att omfatta vattenverksamhet. Dessutom är beteckningen delegation inte adekvat rent språkligt. Uttrycket delegation anger att det är fråga om ett underställt organ som beslutar eller utför uppdrag på någon överordnads vägnar. Ett lämpligare uttryck är nämnd, som mer än delegation för tanken till en självständig prövning. Eftersom länsstyrelserna företar miljöprövning i fler olika avseenden än tillståndsgivning för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet är miljöprövning inte heller en adekvat benämning. Förledet koncession ligger närmre till hands för att ange att det är fråga om tillståndsprövning. En heltäckande och adekvat benämning är därför Koncessionsnämnd för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet tillsammans med

en lokal angivelse. Det är inte särskilt svårt att hitta en mer lätthanterlig beteckning för vardagsbruk, t.ex. ”Koncessionsnämnden i Stockholm”, etc.

Enligt utredningens direktiv ska en utgångspunkt vara att finansiering av förslag bör ske genom omfördelning av resurser mellan berörda myndigheter. Att utföra denna del av uppdraget är inte helt enkelt när det gäller miljöprövningsdelegationerna. Visserligen ska enligt 27 kap. 1 § miljöbalken och förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken myndigheternas kostnader för prövning och tillsyn enligt balken vara avgiftsfinansierade. Intäkterna från dessa avgifter anges i länsstyrelsernas årsredovisningar. Intäkterna får emellertid inte disponeras av länsstyrelserna. I stället ingår kostnaderna för miljötillsyn, prövning samt övriga aktiviteter inom verksamhetsområdet miljöskydd i det ramanslag som varje länsstyrelse tilldelas. I länsstyrelsernas årsredovisningar anges varken vilket belopp som anslås för miljöprövningsdelegationernas verksamhet eller hur mycket arbetskraft som går åt för denna verksamhet. Enligt den undersökning som utredningen har gjort uppgår de totala kostnaderna i landet för miljöprövningsdelegationernas verksamhet till ca 50 milj. kr om året. I framtiden, med ett mindre antal självständiga myndigheter, är det naturligt att de nya koncessionsnämnderna genom det årliga regleringsbrevet får medel anvisade särskilt för sin verksamhet och att ordförandena i nämnderna dessutom ges ett ansvar för de medel som anvisas för nämndens verksamhet när det gäller de personer som är anställda hos länsstyrelserna men som anlitas för en nämnds verksamhet. En sådan ordning bidrar till att öka allmänhetens insyn i nämndernas verksamhet, ett förhållande som i sig självt är förtroendeskapande. Men med den ordning som gäller för närvarande anser utredningen det inte möjligt att ange vilka förändringar i statens kostnader den nya instansordningen kommer att medföra. Detta beror naturligtvis på att den slutliga kostnaden är avhängig av politiska överväganden som delvis ligger utanför utredningens kompetensområde. Beredningen av frågan om den framtida länsindelningen har naturligtvis betydelse i sammanhanget. Vidare anser utredningen att samarbetet mellan en länsstyrelse och en nämnd bör regleras genom avtal i varje särskilt fall. Om det skulle vara möjligt att föra över hela den uppskattade kostnaden för miljöprövningsdelegationernas verksamhet till de nya koncessions-

nämnderna, skulle beloppet 50 milj. kr i betydande mån vara tillräckligt för att bekosta nämndernas verksamhet.

Enligt 15 § länsstyrelseinstruktionen ska det för en miljöprövningsdelegation för organisationen och verksamheten finnas en särskild arbetsordning eller ett särskilt beslut. Innebörden av bestämmelsen torde vara att en sådan arbetsordning beslutas av länsstyrelsen och inte av ordföranden i miljöprövningsdelegationen. Arbetsordningen är i en myndighet det viktigaste interna styrinstrumentet. I en arbetsordning ska enligt 4 § 2. myndighetsförordningen (2007:515), myndighetsförordningen, beslutas de närmare föreskrifter som behövs om myndighetens organisation, arbetsfördelningen mellan styrelse och myndighetschef, delegeringen av beslutanderätt inom myndigheten, handläggningen av ärenden och formerna i övrigt för verksamheten. Arbetsordning för den regionala koncessionsnämnden bör beslutas av ordföranden i nämnden.

I 16 § länsstyrelseinstruktionen anges vilka uppgifter miljöprövningsdelegationerna har i fråga om tillståndsgivning m.m. när det gäller miljöfarlig verksamhet. Dessa bestämmelser bör i en ny författning kompletteras med de uppgifter som i framtiden ska ankomma på nämnderna i fråga om vattenverksamhet, nämligen tillstånd till vattenverksamhet enligt 11 kap. 9 § miljöbalken, godkännande enligt 11 kap. 16 § miljöbalken av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete eller av åtgärder som strider mot meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten, vissa provningar som anges i 7 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (LSV i fortsättningen), frågor om tvångsrätt enligt 28 kap. 10–13 §§ miljöbalken samt ärenden enligt lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929.

I 17 § länsstyrelseinstruktionen finns bestämmelser om miljöprövningsdelegationernas sammansättning. När de nya nämnderna ska ta över de uppgifter av mer komplicerad art som hittills handlagts av miljödomstolarna och pröva tillståndsfrågor m.m. för A-verksamhet och vattenverksamhet är det naturligt att nämnderna liksom domstolarna beslutar kollegialt med en juridisk och saklig kompetens som motsvarar vad som gällt för domstolarna och som tidigare gällde för Koncessionsnämnden för miljöskydd, se avsnitt 3.1.1. En nämnd bör således bestå av en ordförande som är jurist och tre andra ledamöter. Vid förberedande åtgärder, vid provning

av fråga om avvisning av ansökan eller avskrivning av ärende samt vid handläggning av överklagande av nämndens beslut får nämnden bestå av ordföranden ensam. Vid avgörande av ärenden av enkel beskaffenhet får nämnden bestå av ordföranden och en ytterligare ledamot. Vid bedömning av vad som kan anses vara av enkel beskaffenhet kan ärenden av den typ som hittills kallats B-ärenden utgöra riktmärke. Det är givetvis en fördel om ordföranden också har särskild erfarenhet av miljöfrågor, frågor om vattenverksamhet och andra frågor som behandlas i miljöbalken. För en befattning som juristledamot i en nämnd bör erfarenhet som domare inte vara en nödvändig förutsättning. En förklaring till detta är att bevisvärdering inte förekommer i samma omfattning vid en nämnd som vid en domstol i allmänhet. Genom att det i nämnden ingår teknisk expertis och sakkunskap kan nämnden tillföras önskvärd miljökompetens. De tekniska experterna bör i princip ha samma ställning som miljödomstolarnas nuvarande miljøråd. Det bör alltså finnas minst en ledamot som är teknisk expert med teknisk eller naturvetenskaplig utbildning inklusive vattenbyggnadsteknisk kunskap. Den tekniske experten bör också ha erfarenhet av miljöfrågor. Dessutom bör det i nämnden ingå två sakkunniga, en med erfarenhet av frågor som faller inom verksamhetsområdet för Naturvårdsverket och en med erfarenhet av industriell eller kommunal verksamhet. Till skillnad mot vad som gällt för miljöprövningsdelegationerna kan koncessionsnämnderna komma att få ansvaret för prövningen även av de mest omfattande tillståndsärendena. Den enda begränsningen anges i 17 kap. miljöbalken, där det finns regler om att tillåtlighetsprövningen i vissa fall ska göras av regeringen. Även i sådana fall kommer dock den närmare villkorsprövningen att göras av en nämnd. Det bör därför vara möjligt att utöver ordföranden, ytterligare en juristledamot deltar i nämndens avgöranden.

Varje nämnd bör ha ett eget kansli med ansvar för diarieföring och andra administrativa uppgifter som har direkt samband med ärendehantering. Det kan t.ex. förutses att en hel del administrativt arbete måste ägnas åt planering av nämndens resor för sammanträden på de orter där verksamheterna utövas. En av de jurister som tjänstgör som ordförande bör också vara myndighetens chef och därmed chef för kansliet. Den som är ersättare bör också vara vice ordförande i nämnden.

Juristledamöter och tekniska experter bör ha tillsvidareanställning i nämnden. Såväl dessa personer som de två sakkunniga

ledamöterna bör förordnas av regeringen och omfattas av chefsavtalet. Juristerna och de tekniska experterna bör utses efter ett öppet anställningsförfarande. De sakkunniga ledamöterna bör utses av regeringen i enlighet med de kriterier som tillämpas av Domarnämnden när det gäller att utse sakkunniga ledamöter i miljödomstolarna.

Enligt utredningens bedömning bör det finnas minst fyra heltidsanställda beslutsfattare vid en regional koncessionsnämnd. Bilaga 5 innehåller statistik över ärendetillströmningen till miljöprövningsdelegationerna. I *bilaga 7* har utredningen försökt uppskatta den slutliga målfördelningen mellan miljödomstolarna. Med hänsyn till det sammanlagda antalet inkomna mål och ärenden kan det inte ifrågasättas att samtliga nämnder kan sysselsätta fyra beslutsfattare på heltid. I sammanhanget måste beaktas den förväntade totala arbetsbelastningen hos nämnderna. Många av de mål som ska flyttas över till nämnderna har en stor omfattning och kräver långa handläggningstider. För att systemet ska bli hanterligt och överblickbart bör ineliggande mål och ärenden överlämnas från miljödomstolarna i samband med ikraftträdandet, möjligtvis med undantag för sådana mål där handläggningen i praktiken är avslutad och det bara återstår att meddela dom. Det kommer att vara ett omfattande arbete att komma igång med den nya verksamheten. Utredningen får inte lämna förslag som påverkar handläggningen av pågående miljömål. Det är därför angeläget att nämnderna redan från starten utrustas med de resurser som behövs för en effektiv handläggning. Mot denna bakgrund är förslaget om minst fyra heltidsanställda beslutsfattare högst försvarligt.

Nämnderna bör när det gäller beredningen av ärendena samverka med de länsstyrelser som finns inom en nämnds geografiska ansvarsområde. Liksom hittills har gällt vid miljöprövningsdelegationerna bör länsstyrelsens tjänstemän under vissa förutsättningar medverka vid beredningen av ärendena. Det är angeläget att den kompetens och lokalkännedom som finns hos länsstyrelserna tas till vara vid beredningen av ärendena i nämnderna. För att garantera en nämnds självständiga ställning bör länsstyrelsepersonalens medverkan regleras genom särskilda avtal mellan respektive länsstyrelse och koncessionsnämnd. Några särskilda jävsregler behövs inte för de tjänstemän som bereder ärendet eftersom de inte ska delta i beslutsfattandet. Dessutom bör det i tillräcklig omfattning finnas fast anställd beredningspersonal hos nämnderna med ett övergripande ansvar för beredningsarbetet. Det

är inte möjligt för utredningen att i detalj ange hur stor andel av beredningspersonalen som ska vara fast anställd och hur många som ska tjänstgöra vid en nämnd efter särskild överenskommelse med en länsstyrelse. Det är dock viktigt att beakta att nämnderna i alla situationer uppfattas som helt fristående och oavhängiga i sitt beslutsfattande.

När även ärenden om tillstånd till vattenverksamhet ingår i förvaltningsmyndigheternas ansvarsområde, vidgas kompetenskraven för de tekniska ledamöterna. Bland annat kommer vattenbyggnadsteknisk kunskap att krävas. Vidare kan man förvänta en skillnad i arbetsbelastningen mellan de olika nämnderna. För en effektiv användning av resurserna är det därför lämpligt att juristerna och de tekniska experterna har tjänstgöringsskyldighet i samtliga nämnder. Utredningen anser att en sådan ledamot bör ha sin anställning vid någon av nämnderna men vara skyldig att tjänstgöra också vid de andra nämnderna. Det bör finnas ett väl utvecklat samarbete mellan nämnderna. Detta bör komma till uttryck genom att såväl instruktion som arbetsordning bör gälla gemensamt för nämnderna.

Det är också viktigt att de nya koncessionsnämnderna blir en plats för den allmänna kompetensuppbyggnad som behövs på det miljörättsliga området. Enligt 3 § notarietjänstgöringsförordningen (1990:469) får efter särskild prövning sex månaders tjänstgöring hos en arbetsgivare tillgodoräknas som notarietjänstgöring. Tjänstgöring vid en koncessionsnämnd bör kunna anses som sådan tjänstgöring som får tillgodoräknas som notarietjänstgöring. En motsvarande utbildningstjänstgöring bör vara möjlig att anordna även för personer med teknisk utbildning.

När det gäller kompetensen hos nämndens fast anställda ledamöter bör den nivå som finns i domstolarna vara ett riktmärke. I samband med anställningsförfarandet blir det givetvis aktuellt att föra löneförhandlingar i varje enskilt fall. Ett riktmärke bör dock vara de lönenivåer som gäller för miljödomstolarnas ordinarie domare och tekniska ledamöter.

I 20 och 21 §§ länsstyrelseinstruktionen finns jävsregler för ordföranden, ersättaren för ordföranden och miljösakskunniga i miljöprövningsdelegationerna. Dessa personer har för närvarande sin anställning i länsstyrelserna vilket medför att de i princip är skyldiga att utföra sådana arbetsuppgifter som tilldelas dem oberoende av om uppgiften ankommer på miljöprövningsdelegationen eller på någon annan del av länsstyrelsens verksamhet.

Eftersom de fast anställda nämndledamöterna enligt utredningens förslag redan genom anställningsbeslutet ska ha arbetsuppgifter som är begränsade till deras arbete i nämnden är dessa jävsregler inte längre behövliga.

Liksom hittills bör uppgiften att vara den enskildes motpart i miljödomstolen åvila länsstyrelsen.

Bestämmelserna om miljöprövningsdelegationerna finns i länsstyrelseinstruktionen. Allt eftersom tiden gått och länsstyrelserna har fått mer kvalificerade ärenden att pröva har kraven på en oberoende, rättssäker och domstolsliknande prövning ökat. Dessa krav får nu än större bäring. Visserligen finns reglerna om miljöprövningsdelegationen i en särskild avdelning i länsstyrelseinstruktionen. Det framgår dock inte av instruktionen att bestämmelserna i 1–5 §§ länsstyrelseinstruktionen om länsstyrelsens uppgifter inte är tillämpliga på miljöprövningsdelegationerna. Enligt förarbetena till miljöbalken (prop. 1997/98:45 del 1 s. 471) har länsstyrelsen tre olika roller enligt miljöbalken, nämligen som tillståndsmyndighet, som tillsynsmyndighet och som företrädare för allmänna intressen. I den anförda propositionen förutsattes att fördelning av prövning och tillsyn kunde åstadkommas internt inom länsstyrelsen. Det allmänna intresset förutsattes i prövningsärendena bli tillvaraget genom att den handläggare på miljövårdsenheten som bereder ett ärende i miljöprövningsdelegationen avslutar sin beredning med att som företrädare för det allmänna intresset avge ett yttrande med länsstyrelsens förslag till villkor m.m. Det antogs i propositionen att detta yttrande sedan av miljöprövningsdelegationen skulle kommuniceras med sökanden och övriga berörda (a. prop. s. 473). Författningsregleringen av länsstyrelsernas olika roller har gjorts genom att länsstyrelseinstruktionen innehåller bestämmelser, vad gäller det allmänna intresset, i nyssnämnda 1–5 §§ samt i 20 § andra stycket om rätten att företräda länsstyrelsen i mål om miljöfarlig verksamhet i miljödomstolen, vad gäller tillståndsprövningen i 16–21 §§ länsstyrelseinstruktionen samt i fråga om tillsynsrollen i olika författningar där tillsynsansvaret delegeras till länsstyrelsen. Därtill kommer att länsstyrelsen också har ansvar för ett flertal tillståndslänkande frågor enligt miljöbalken som inte beslutas av miljöprövningsdelegationen. Ofta finner man att miljöprövningsdelegationen instämmer i den bedömning som länsstyrelsens yttrande i ett ärende innehåller, ett uttryckssätt som inte är helt tydligt mot bakgrund av att prövningsbefogenheten med stöd av

9 kap. 8 § miljöbalken tilldelats länsstyrelsen. Det nuvarande systemet är behäftat med otydligheter i frågan om länsstyrelsens olika uppgifter. Klarhet måste åstadkommas inför de betydande uppgifter som ska överlämnas till den administrativa prövningsmyndigheten.

Den befogenhet för länsstyrelserna att besluta om tillstånd till miljöfarlig verksamhet som infördes genom 1981 års lagstiftning avsatte inga spår i den dåvarande länsstyrelseinstruktionen. Miljöbalksutredningen föreslog en särskild förordning om miljöprovning hos länsstyrelse. Lösningen blev i stället att bestämmelserna togs in i länsstyrelseinstruktionen.

Myndighetsförordningen, som trädde i kraft den 1 januari 2008, efter det att utredningens ursprungsdirektiv beslutats, innehåller allmänna bestämmelser om förvaltningsmyndigheter under regeringen. En myndighet kan ledas av en myndighetschef (en enrådsmyndighet som t.ex. en länsstyrelse), en styrelse (styrelsemyndighet) eller en nämnd (nämndmyndighet). Nämndmyndigheter har sedan länge funnits i stor omfattning. I verksförordningen (1995:1322), som ersattes av myndighetsförordningen, fanns dock inga uttryckliga regler om sådana myndigheter.

I betänkandet *Från verksförordning till myndighetsförordning* (SOU 2004:23) presenterades ett författningsförslag som legat till grund för myndighetsförordningen. Enligt betänkandet är nämndmyndigheterna den minst enhetliga kategorin myndigheter. De kännetecknas av ett begränsat ansvarsområde, en liten organisation och en kollektiv beslutsform. Uppgifterna är ofta reglerade i lag eller förordning. Myndigheten leds av en nämnd eller ett råd. I instruktionen eller i lag regleras antalet ledamöter och i vissa fall även vilka erfarenheter/kunskaper dessa ska ha. Vissa nämnder har en domstolsliknande karaktär. I betänkandet föreslogs (a. prop. s. 127 ff.) att nämndmyndighetsformen ska användas endast undantagsvis i fall där myndighetens uppgift är olämplig att hantera inom en annan organisation och där inte heller en myndighet som leds av en myndighetschef är en lämplig lösning. Om verksamheten gäller frågor som behöver avgöras av ett kollektivt organ bör man överväga om det inte är möjligt att organisera nämnden som ett särskilt beslutsorgan inom någon redan befintlig myndighet. En nämndmyndighets främsta uppgift ska vara att fatta beslut i de specifika ärenden som angetts i lag eller förordning eller i myndighetens instruktion och som därmed ankommer på nämnden. Mindre nämndmyndigheter bör som regel knytas till en

större myndighet och fungera som självständiga myndigheter inom den större myndighetens organisation. Vårdmyndigheten sköter då nämndmyndighetens kanslifunktioner däribland arbetet med beredning av ärenden och nämnden svarar i första hand för att fatta beslut i myndighetens ärenden. Nämndmyndigheten bör dock lämpligen ha ett eget anslag för sina kostnader. Förhållandet mellan myndigheterna ska i första hand regleras genom myndigheternas instruktioner. Instruktionen bör kompletteras med en överenskommelse som närmare reglerar vilket arbete vårdmyndigheten ska utföra, vilken utrustning och vilka tjänster vårdmyndigheten ska svara för och andra frågor som gäller specifikt för myndigheterna.

En organisation av de regionala koncessionsnämnderna i överensstämmelse med de ovan angivna riktlinjerna om nämndmyndigheter skulle stämma väl med de krav som bör ställas med utgångspunkt i strävandena mot en tydligare ställning för prövningsmyndigheten och en konstitutionellt sett helt självständig prövning. Det är också en fördel om en koncessionsnämnd är formellt fristående från länsstyrelsen när det inte ska finnas en sådan nämnd vid varje länsstyrelse. Nämnden å ena sidan och de länsstyrelser som tillhör respektive nämnds geografiska verksamhetsområde å andra sidan bör sluta de överenskommelser som behövs i förhållandet mellan nämndmyndighet och vårdmyndighet. En organisation enligt de angivna huvuddragen har klara fördelar gentemot den nuvarande ordningen. Utredningens förslag är därför att de regionala koncessionsnämnderna inrättas som fristående nämndmyndigheter. För nämnderna bör det finnas en gemensam instruktion innehållande föreskrifter om sammansättning, kompetens m.m. i huvudsaklig överensstämmelse med vad utredningen ovan anför. En gemensam instruktion är också en viktig förutsättning för ett gott gemensamt utnyttjande av de resurser som nämnderna sammantagna förfogar över.

De föreskrifter som behövs utöver en myndighetsinstruktion med anledning av den ändrade instansordningen är ändringar i miljöbalken och i LSV av de regler som avser miljödomstolarnas uppgifter som tillståndsgivande myndigheter för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet. Vidare bör reglerna om delegation och tillståndsgivning såvitt avser länsstyrelsen och miljödomstolen i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd ändras. Dessutom bör handläggningsreglerna i 19 och 22 kap. miljöbalken ses över. Utredningen tar upp dessa regler i avsnitt 7.

Utredningen har i ett tidigare delbetänkande redogjort för miljöboken, där beslut om miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet registreras, se SOU 2008:31 s. 36 och 96. Det får förutsättas att huvudansvaret för att föra miljöboken i framtiden kommer att ligga på koncessionsnämnderna. Det pågår för närvarande ett arbete med att digitalisera miljöboken. I samband med detta arbete bör ställning tas till om Domstolsverket eller någon annan central myndighet i framtiden ska ha ansvar för att meddela föreskrifter om hur miljöboken ska föras. Det ingår inte i utredningens uppdrag att lägga fram något förslag i detta avseende.

3.2.3 Alternativt förslag till prövningsmyndigheternas organisation

Utredningens förslag: Prövningsmyndigheterna ska kallas miljöprövningsnämnder och ska finnas som särskilda avdelningar vid länsstyrelserna i Umeå, Östersund, Stockholm, Göteborg och Malmö. Miljöprövningsnämndens arbete leds av en ordförande som ska vara jurist. Ordföranden ska efter samråd med övriga miljöprövningsnämnders ordförande besluta om en arbetsordning. Nämndernas beslut ska fattas av en juristordförande och en teknisk ledamot. I besluten ska också delta två särskilt utsedda sakkunniga ledamöter. Ordföranden, ersättare för ordförande och tekniska ledamöter ska vara anställda i länsstyrelsen. Beredningen av ärendena ska utföras av personal vid den miljöprövningsnämnd inom vars område en verksamhet är belägen. Personalen ska vara placerad vid miljöprövningsnämnden. Ordföranden, ersättare för ordförande, tekniska ledamöter och beredningspersonal vid miljöprövningsnämnd får inte ha andra arbetsuppgifter. Sakkunniga ledamöter som deltar i prövningen får inte ha befattat sig med den verksamhet som är föremål för prövning i något annat sammanhang.

Utredningen redovisar i avsnitt 3.2.1 sitt huvudförslag avseende prövningsmyndigheternas uppgifter, antal och lokalisering och i avsnitt 3.2.2 sitt huvudförslag avseende dessa myndigheters organisation. I utredningen har det framförts synpunkter att förslaget, i den del det avser prövningsmyndigheternas organisa-

tion, går utöver direktiven så till vida att det inte är möjligt att föreslå en organisation där de enskilda prövningsmyndigheterna utgör egna myndigheter. Samtidigt har det i och till utredningen betonats vikten av att prövningsmyndigheterna i sin verksamhet är helt fristående från länsstyrelserna, såväl vad gäller beslutandefunktionen som beredningspersonal.

Mot den bakgrunden har utredningen valt att utforma ett alternativt författningsförslag, se *bilaga 8*, i vilket den befintliga myndighetsstrukturen med miljöprövningsdelegationerna som en del av länsstyrelsen behållits. Utredningen vill dock poängtera att dess huvudsakliga uppfattning är i enlighet med huvudförslaget, dvs. att prövningsmyndigheterna bör vara fristående från länsstyrelserna.

Den nuvarande benämningen miljöprövningsdelegation är på de skäl som nämnts i avsnitt 3.2.2 inte tillräckligt klargörande. Ett lämpligare uttryck är således nämnd, som mer än delegation för tanken till ett självständigt prövningsorgan. Utredningen har i sitt huvudalternativ med hänsyn till där fört resonemang föreslagit namnet koncessionsnämnd. För att främst hålla isär utredningens förslag i dessa delar föreslås här att miljöprövningsdelegationen får beteckningen *miljöprövningsnämnd*.

På motsvarande sätt och med motsvarande resonemang som framförs i avsnitt 3.2.1 ska miljöprövningsnämndernas verksamhetsområden överensstämja med vattendistriktet och miljödomstolarnas domkretsar. Miljöprövningsnämnder ska således finnas vid länsstyrelserna i Umeå, Östersund, Stockholm, Göteborg och Malmö. Nämnderna ska utgöra särskilda avdelningar vid dessa länsstyrelser. Nämnderna ska med undantag för civilrättsliga ersättningsfrågor pröva alla sådana ärenden om miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet som i dag prövas av länsstyrelsernas miljöprövningsdelegationer och miljödomstolarna.

För närvarande finns bestämmelserna om miljöprövningsdelegationerna i 15–21 §§ länsstyrelseinstruktionen. Den ändrade instansordningen nödvändiggör ett antal förändringar bl.a. i dessa regler.

Enligt 15 § länsstyrelseinstruktionen ska det för en miljöprövningsdelegation för organisationen och verksamheten finnas en särskild arbetsordning eller ett särskilt beslut. Utredningen föreslår alternativt att det införs en ny 15 a § i vilken det framgår att ordföranden i miljöprövningsnämnden efter samråd med övriga

miljöprövningsnämnders ordförande ska besluta om en arbetsordning.

I 16 § länsstyrelseinstruktionen anges vilka uppgifter miljöprövningsdelegationerna har i fråga om tillståndsgivning m.m. när det gäller miljöfarlig verksamhet. Utredningen föreslår alternativt att det i 16 § införs en hänvisning till en ny 16 a § i vilken dagens bestämmelser om miljöprövningsdelegationernas uppgifter kompletteras med de uppgifter som i framtiden ska ankomma på nämnderna i fråga om vattenverksamhet, nämligen tillstånd till vattenverksamhet enligt 11 kap. 9 § miljöbalken, godkännande enligt 11 kap. 16 § miljöbalken av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete eller av åtgärder som strider mot meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten samt vissa provningar som anges i 7 kap. 1 § LSV. I 16 § länsstyrelseinstruktionen bör anges de länsstyrelser vid vilka det ska finnas miljöprövningsnämnder och orterna där dessa nämnder ska vara placerade.

I 17 och 18 §§ länsstyrelseinstruktionen finns bestämmelser om miljöprövningsdelegationernas sammansättning, kompetenskraven för ordföranden m.m. samt bestämmelser om tjänstetillsättning. Utredningen redogör i avsnitt 3.2.2 för den sammansättning som en koncessionsnämnd bör ha jämte anställningsformerna för nämndens ledamöter. Motsvarande resonemang kan appliceras på miljöprövningsnämnderna. Ordföranden för nämnden, ersättare för ordförande, samt tekniska ledamöter ska emellertid vara anställda i länsstyrelsen. Miljöprövningsnämndens arbete leds av en ordförande som således är chef för den avdelning i länsstyrelsen som utgör miljöprövningsnämnd. Ordföranden kommer på så vis att ha budgetansvar för miljöprövningsnämnden och råda över den personal som är knuten till nämnden. En följd av detta blir att kostnaden för miljöprövningsnämndens arbete kommer att särredovisas i årsredovisningarna för de länsstyrelser som har miljöprövningsnämnder. Utredningen föreslår alternativt att det införs en ny 18 a § i vilken det framgår sammansättning i miljöprövningsnämnden vid tillståndsfrågor enligt 16 a § samt vid övrig handläggning av ärenden i nämnden.

Beredningen av ärendena ska utföras av personal hos den länsstyrelse vid vilken miljöprövningsnämnden är lokaliserad. Beredningspersonalen ska vara anställd av länsstyrelsen med placering vid miljöprövningsnämnden (19 §). Genom att ordföranden är avdelningschef för den avdelning vid länsstyrelsen som

utgör miljöprövningsnämnd kommer ordföranden att kunna styra rekrytering av beredningspersonal till nämnden. Ledamöterna i nämnden samt beredningspersonalen får inte utföra andra arbetsuppgifter hos länsstyrelsen än sådana som tillhör nämndens verksamhet (20 §). Sakkunniga ledamöter som deltar i prövningen får inte ha befattat sig med den verksamhet som är föremål för prövning i något annat sammanhang.

Sammanfattningsvis innebär utredningens alternativa förslag en tydligare funktionsfördelning mellan länsstyrelsens olika roller på sätt som eftersträvades i förarbetena till miljöbalken.

4 Prövningen av vissa civilrättsliga frågor

4.1 Gällande ordning

4.1.1 Bakgrund

I ansökningsmål om tillstånd till vattenverksamhet får miljödomstolarna, till skillnad mot vad som gäller för ansökningar om tillstånd till miljöfarlig verksamhet, anledning att även pröva vissa civilrättsliga frågor. I utredningens uppdrag ingår att utreda om de civilrättsliga frågorna även i fortsättningen ska prövas av miljödomstolarna eller om dessa frågor liksom tillståndsfrågorna i framtiden ska prövas av en administrativ myndighet.

Systemet med samlad prövning av tillstånds- och ersättningsfrågor fanns både i 1918 års och 1983 års vattenlag. I motiven¹ till den äldre lagen framhölls att vattenbyggnadsfrågor så gott som alltid hade en privaträttslig innebörd, varför en domstolsprövning inte kunde undvaras. En av huvudanmärkningarna mot tidigare vattenlagstiftning hade varit att behandlingen av vissa frågor hade varit uppdelad i en administrativ och en judiciell prövning, vilket hade föranlett tidsutdräkt och kostnader.

Under arbetet med det som skulle bli 1983 års vattenlag var dock den sammanhållna prövningen inte självklar. Vattenlagsutredningen föreslog i sitt slutbetänkande (SOU 1977:27) att tillstånd och väsentliga villkor skulle prövas separat i administrativ ordning av regeringen, Koncessionsnämnden för miljöskydd eller länsstyrelse, beroende på företagets omfattning. Tillståndshavaren skulle sedan, på samma sätt som enligt expropriationslagens regler, fullfölja tillståndet med en ansökan till domstol (en av vissa

---

¹ Förarbetena till 1918 års vattenlag utgörs bl.a. av ett betänkande från år 1910 med förslag till vattenlag m.m., avgivet av vattenrätts- och dikningslagskommittéerna, ett andra betänkande från år 1917 av särskilt tillkallade sakkunniga för överarbetning av vissa av lagförslagen och proposition 1918 nr 128.

utpekade fastighetsdomstolar, samma som de dåvarande vatten-domstolarna). Domstolen skulle pröva såväl de villkorsfrågor som inte hade avgjorts i tillståndsärendet som skaderegleringen. I princip skulle tillståndet inte få tas i anspråk förrän skaderegleringen hade avslutats. I det slutliga lagförslaget (prop. 1981/82:130) bibehölls den samlade prövningen. Kraven på effektivitet och snabbhet vid prövningen bedömdes bli sämre uppfyllda genom ett delat system. Vidare borde beaktas att villkorsfrågorna vanligen hängde intimt samman med ersättningsfrågorna.

Utredningen har frågat miljödomstolarna om antalet civilrättsliga frågor i målen om tillstånd till vattenverksamhet. Svaren på vår enkät till domstolarna, se *bilaga 9*, visar att antalet ansökningsmål med ersättningsfrågor under åren 2003–2007 varierade mellan 27 och 51 med ett medeltal om 40,2. Antalet fastigheter för vilka ersättning hade erbjudits av sökanden eller yrkats av sakägarna varierade mellan 69 och 1168. Mängden mål med många sakägare var dock olika vid de olika domstolarna med en stor dominans för Nacka tingsrätt. Vid övriga domstolar var det största antalet berörda fastigheter under ett visst år 66. Nacka tingsrätt har kommenterat sitt enkätsvar med att det är ett fåtal mål som står för en mycket stor del av antalet fastigheter, 5 av målen står för mer än 85 procent och något mål för mer än hälften av det totala antalet.

4.1.2 Rådighet

Rätten att disponera över vattenområden för olika verksamheter kallas rådighet. Att uppfylla kraven på rådighet är en grundläggande förutsättning för att bedriva vattenverksamhet. Särskild betydelse har rådigheten vid tillståndsprövning. Endast den som har rådighet till ett vattenområde kan söka tillstånd. Saknar sökanden rådighet avvisas ansökan utan sakprövning.

Bestämmelserna om rådighet finns i 2 kap. LSV. I kapitlets 1 § finns den grundläggande bestämmelsen om att verksamhetsutövaren ska ha rådighet över vattnet inom det område där han vill bedriva vattenverksamhet.

Enligt 2 kap. 2 § LSV råder var och en över det vatten som finns inom hans fastighet. Rådighet över en fastighets vatten kan också någon ha till följd av upplåtelse av fastighetsägaren eller, enligt vad som är särskilt föreskrivet, förvärv tvångsvis.

Rådigheten över vattnet är alltså principiellt knuten till den fastighet som vattnet enligt bestämmelser i jordabalken tillhör. Det är fastighetsägaren som disponerar över den naturresurs som vattnet inom fastigheten utgör och som har befogenheten att begära och få tillstånd enligt miljöbalken till vattenverksamhet inom fastigheten.

För att genomföra ett vattenverksamhetsprojekt krävs normalt att rådigheten omfattar hela det vattenområde som verksamheten avser. När det gäller bortledande av yt- eller grundvatten räcker det dock med att verksamhetsutövaren råder över det begränsade område varifrån bortledandet sker.

En exploatör kan få rådighet genom avtal med ägaren. De upplåtelseformer som normalt kommer i fråga är servitut och nyttjanderätt. Ett typiskt exempel är en jordbruksarrendator som genom ett arrendeavtal får rådighet att leda bort yt- eller grundvatten för bevattning. En nyttjanderätt är alltid tidsbegränsad och det gäller då också den rådighet som grundas på nyttjanderättsavtalet. En konsekvens av detta är att tillstånd grundade på sådan rådighet måste tidsbegränsas.

Rådigheten över allmänt vatten, vilket inte ingår i fastighetsindelningen, anses tillkomma staten. Kammarkollegiet upplåter rätt att utnyttja allmänt vattenområde. En sådan upplåtelse ger rådighet för att använda det aktuella vattenområdet för en vattenverksamhet.

Den som inte är fastighetsägare kan också få rådighet genom tvångsförfoganden, alltså genom myndighetsbeslut av olika slag. För vissa ändamål kan fastighetsägaren åläggas att avstå sin rätt till vattnet enligt expropriationslagen (1972:719). Mera vanliga exempel på tvångsförvärv enligt bestämmelsen i 2 kap. 2 § LSV är rättigheter som tillskapas genom förrättningar enligt ledningsrättslagen (1973:1144) eller anläggningslagen (1973:1149).

För icke tillståndspliktiga verksamheter kan servitut enligt 7 kap. 2 § andra stycket fastighetsbildningslagen (1970:988) komma i fråga.

Den som är beroende av bestående vattenförhållanden har enligt 2 kap. 5 § andra stycket LSV också rådighet för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp.

De rådighetsregler som har behandlats i det föregående har det gemensamt att det är den civilrättsliga dispositionsrätten som

avgränsar verksamhetsutövarens befogenheter enligt miljöbalken. Möjligheterna att få till stånd en tillståndsprövning och att genomdriva projektet gentemot omgivningen sträcker lika långt som de civilrättsliga rättigheterna.

I LSV finns också bestämmelser där lagen direkt har tillagt andra än fastighetsägaren den grundläggande rådigheten för vattenverksamhet, s.k. legal rådighet. Enligt 2 kap. 4 § LSV har den som vill bedriva vattenverksamhet för detta ändamål rådighet som anges i 1 §, om vattenverksamheten avser

1. vattenreglering,
2. vattentäkt för allmän vattenförsörjning, allmän värmeförsörjning eller bevattning,
3. markavvattning,
4. vattenverksamhet som behövs för allmän väg, allmän farled eller allmän hamn,
5. vattenverksamhet som behövs för att motverka förorening genom avloppsvatten, eller
6. vattenverksamhet som behövs för järnväg.

Om någon vill ha rätt att förfoga över annans vattenkraft gäller ett kvalificerat rådighetskrav, s.k. utbyggnadsvitsord 2 kap. 8 § LSV. Om en fallsträcka tillhör olika ägare, får en av dem medges rätt att tillgodogöra sig vattenkraften i hela sträckan endast om han råder över mer än hälften av vattenkraften. Till stöd för detta måste han då åberopa äganderätt eller annan sakrätt som inte är begränsad till tiden, t.ex. servitut.

Enligt 2 kap. 5 § första stycket LSV har staten, kommuner och vattenförbund rådighet som anges i 1 § för att bedriva sådan vattenverksamhet som är önskvärd från allmän miljö- eller hälsosynpunkt eller som främjar fisket.

Rådighet som grundas på 2 kap. 4 eller 5 §§ första stycket LSV ger i sig ingen civilrättslig dispositionsrätt utan endast den processuella befogenhet som krävs för att få till stånd en tillståndsprövning av verksamheten. Den civilrättsliga dispositionsrätten, markåtkomsten, måste verksamhetsutövaren ordna på annat sätt. Fördelen för verksamhetsutövaren vid en jämförelse med 2 kap. 2 § LSV består dels i att han kan få en tillåtlighetsprövning redan innan han har ordnat sin markåtkomst, dels i att han har större möjligheter till markåtkomst tvångsvis.

På samma sätt som regleras i 2 kap. 2 § LSV kan markåtkomsten lösas genom avtal med fastighetsägaren eller genom expropriativa förfaranden enligt regler utanför miljöbalken, t.ex. expropriationslagen. Om tillstånd har lämnats till verksamheten kan servitut tillskapas enligt 7 kap. 2 § andra stycket fastighetsbildningslagen. Den som har rådighet enligt 2 kap. 4 eller 5 §§ första stycket LSV är dock inte hänvisad till att lösa sin markåtkomst enligt regler utanför miljöbalken utan kan få de erforderliga rättigheterna direkt enligt bestämmelser i balken.

4.1.3 Tvångsrätter

Enligt 28 kap. 10 § första stycket miljöbalken kan verksamhetsutövaren ges rätt att utföra anläggningar eller åtgärder inom fastigheter som tillhör någon annan och ta i anspråk mark eller annat utrymme för detta, när det är fråga om

1. vattenverksamhet som utövas av staten, kommuner eller vattenförbund och som är önskvärda från hälso- eller miljösynpunkt eller som främjar fisket,
2. vattenverksamhet för att motverka förorening genom avloppsvatten,
3. vattenverksamhet som avser tillgodogörande av yt- eller grundvatten,
4. vattenreglering,
5. vattenverksamhet som avser allmän farled eller allmän hamn, eller
6. markavvattning.

Bestämmelsen gör det möjligt för den som har legal rådighet för t.ex. en vattentäkt för allmän vattenförsörjning att erhålla tvångsrätt till den mark som behövs för verksamheten. Ägaren av ett strömfall kan få rätt att uppföra en regleringsdamm på annan fastighet än den egna. Bestämmelsen kan bl.a. åberopas för rätt till utmål på annans fastighet, dvs. mark för byggnader som behövs för t.ex. en kraftstation.

Tvångsrättsreglerna korresponderar med de legala rådighetsfallen på så sätt att den som har legal rådighet för en viss verksamhet också kan få tvångsrätt för att utföra verksamheten på annans fastighet. Undantag från den principen gäller för allmän väg och järnväg, där verksamhetsutövarna kan skaffa sig erforderliga

tvångsrättigheter enligt väglagen (1971:948) resp. lagen (1995:1649) om byggande av järnväg.

Anspraak på tvångsrätt handläggs normalt i det ansökningsmål där också frågan om tillstånd till den verksamhet som tvångsrätten gäller ska prövas. Tvångsrättsfrågan prövas enligt miljöbalkens tillåtlighetsregler. Det är de särskilda bestämmelserna om vattenverksamhet samt de generella reglerna i balkens första avdelning, bl.a. försiktighetsprincipen i 2 kap. 3 § och lokaliseringsregeln i 2 kap. 6 §. Om tvångsrätt beviljas tas beslutet om detta in i tillståndsdomen (7 kap. 6 § 1. LSV).

Även om det normala alltså är att tvångsrättsfrågor prövas tillsammans med tillståndsfrågan förekommer det separata processer om särskilda tvångsrätter. Om verksamhetsutövaren väcker frågan separat handläggs den som ett stämningssmål enligt 7 kap. 2 § 6. LSV. Målet handläggs enligt rättegångsbalkens vanliga regler om tvistemål. En konsekvens av detta är att det gäller andra rättegångskostnadsregler än i ansökningsmålen. Fastighetsägarna kan bli skyldiga att betala verksamhetsutövarens rättegångskostnader. Utredningens enkät visar att separata processer om tvångsrätt är sällsynta. Så bör det också vara eftersom tillståndshavarens behov av en sådan process förutsätter att han tidigare har misstagit sig om fastighetsägarnas inställning till projektet eller helt enkelt har förbisett frågan.

4.1.4 Ersättningsfrågor i samband med tillståndsprovning

Större projekt för att utnyttja vattenresurserna, t.ex. för vattenkraft, medför regelmässigt skador på andra fastigheter än verksamhetsutövarens egna. Kraftverks- och regleringsdammar har också, särskilt i norrlandsälvarna, fört med sig en storskalig omdaning av landskapet. Enskilda fastigheter kan ha förändrats mycket kraftigt eller helt försvunnit under de sjöar som har bildats uppströms dammarna. Eftersom vattenverksamhetens påverkan på omgivningen ofta går långt utöver vad omgivningen bör tåla utan ersättning har skaderegleringen varit en viktig del av vattenlagstiftningen. Enligt vattenlagarna var regleringen en integrerad del av tillståndsprovningen.

Även i markavvattningsmålen kan olika typer av ersättningsfrågor aktualiseras. Ett exempel är markförlust när nya diken ska anläggas i jordbruksmark. Det vanliga scenariot är att för- och

nackdelar med markavvattningsföretaget stannar inom deltagarkretsen för den kommande (eller existerande) samfälligheten. Ytterligare exempel på ersättningsfrågor är vad som kan kallas tredjemansskador. Det kan vara en pumpanläggning som placeras på en fastighet som inte är jordbruksfastighet och vars ägare inte drar någon nytta av markavvattningsföretaget. Ett annat exempel är när diken passerar under vägar och kräver ändringar i broar m.m., eller medför skador på tekniska föremål.

I miljöbalken finns ersättningsreglerna vid ingrepp i annans egendom på grund av vattenverksamhet i 31 kap. Reglerna grundas på expropriationsrättsliga principer. Enligt 31 kap. 2 § miljöbalken ska expropriationsregler tillämpas också vid bestämmande av ersättning enligt balken om denna inte innehåller avvikande bestämmelser. Den rätt att ta i anspråk, skada eller göra intrång på fast egendom som kan medges enligt reglerna om vattenverksamhet, och tidigare enligt vattenlagarna, har också ansetts kunna betraktas som en form av expropriation.

De specifika bestämmelserna om ersättning vid ingrepp i annans egendom på grund av vattenverksamhet finns i 31 kap. 16–19 §§ miljöbalken.

I 31 kap. 16 § första stycket miljöbalken finns den grundläggande ersättningsregeln, som anger att den som med stöd av tillstånd enligt 11 kap. genom inlösen eller på annat sätt tar i anspråk annans egendom, eller vidtar en åtgärd som skadar annans egendom, ska betala ersättning. Bestämmelsen gäller om en skada följer av en tillståndsgiven verksamhet eller till följd av förbud mot fiske enligt 28 kap. 13 § miljöbalken. Om den skadegörande handlingen har vidtagits utan tillstånd, t.ex. en olaga dämning, bestäms ersättningen inte enligt den aktuella bestämmelsen utan enligt andra skadeståndsrättsliga regler, såsom 32 kap. miljöbalken eller skadeståndslagen (1972:207).

Enligt 31 kap. 16 § andra stycket miljöbalken ska ersättning endast betalas för den skada som återstår efter skadeförebyggande åtgärder. Hänsyn till de skadelidande tas i första hand genom jämkningar i själva företaget och i andra hand genom skadeförebyggande åtgärder. Att en verksamhetsutövare kan åläggas att utföra sådana åtgärder framgår av 2 kap. 3 § miljöbalken. Endast restskadan skulle sedan ersättas i pengar.

För särskilt kvalificerade skadefall finns bestämmelser om inlösen i 31 kap. 17 § miljöbalken. Enligt paragrafens första stycke ska fastigheter eller fastighetsdelar, som drabbas av synnerliga

olägenheter, lösas in av sökanden om ägaren begär det. En bestämmelse i paragrafens andra stycke gör det möjligt även för den ersättningsskyldige verksamhetsutövaren att få inlösa en fastighet eller fastighetsdel. Förutsättningen är att inlösenersättningen endast medför en ringa höjning av fastighetsägarens ersättning och att fastighetsägaren inte har något beaktansvärt intresse av att behålla egendomen i det skadade skicket.

31 kap. 18 § miljöbalken innehåller en regel om att skadeersättning ska bestämmas även för fastigheter som tillhör verksamhetsutövaren. Meningen är att skydda dem som har panträtt i fastigheterna.

I 31 kap. 19 § miljöbalken regleras ersättningsskyldigheten för skador vid utrivning, när en vattenanläggning tas bort utan att ersättas av en ny.

4.1.5 Oförutsedda skador

Som framgår i det föregående bygger miljöbalkens ersättnings-system på att skador på grund av vattenverksamhet regleras i tillståndsmålet. När ersättningsfrågorna har avgjorts i det målet, eventuellt efter uppskov enligt 22 kap. 27 § miljöbalken för svårutredda skador, är sakägarnas anspråk till följd av verksamheten i princip slutligt reglerade. Sökandens motparter får finna sig i verksamhetens negativa effekter så länge som den bedrivs enligt tillståndet. Detta är innebörden i vad som brukar kallas den allmänna tvångsrätten.

Regeln om att en slutlig skadereglering ska ske i tillståndsmålet har dock undantag för skador som visar sig inom en viss tid efter tillståndsdomen. Om en vattenverksamhet eller en vattenanläggning medför skador som inte förutsågs av miljödomstolen när tillståndet meddelades, får den skadelidande enligt 24 kap. 13 § miljöbalken framställa anspråk på ersättning. Typiska exempel är erosionsskador och andra skador som uppkommer först efter lång tid, kanske genom att verksamheten utvidgats inom ramen för det givna tillståndet.

I 24 kap. 13 § första stycket finns huvudregeln om rätt till talan på grund av oförutsedda skador. En förutsättning för att talan ska få föras är att domen i tillståndsmålet har inneburit en felbedömning av de faktiska skadeverkningarna av den prövade vattenverksamheten. Felbedömningen kan ha bestått i att dom-

stolen har förbisett eller missbedömt risken för att vissa skador skulle uppkomma. Felbedömningen kan också ha gällt omfattningen av skadorna. Däremot gäller inte bestämmelsen det fallet att domstolen visserligen bedömde skadans omfattning rätt men tog miste när den taxerade skadans värde.

Utöver sådana skador som verkligen var oförutsedda har bestämmelserna i praxis tillämpats även för skador som kunde förutses men inte har värderats i tillståndsmålet. I stället för att ersättningsfrågan då togs upp till prövning av domstolen efter viss tid hänvisades parterna till att föra talan om skadan enligt reglerna om oförutsedd skada. Initiativet till att återuppta processen i ersättningsfrågan flyttades alltså från domstolen till parterna. Fördelen med det systemet var naturligtvis att om parterna själva kunde göra upp ersättningsfrågan behövdes ingen fortsatt process vid domstolen.

Det är i första hand fråga om ersättning i pengar åt skadelidandena. Det har dock ansetts att dessa alternativt skulle kunna begära förpliktande för tillståndshavaren att utföra vissa skadeförebyggande åtgärder. Om det t.ex. visar sig att ett erosionskydd har fått otillräcklig omfattning borde tillståndshavaren kunna åläggas att bygga ut det.

I fråga om mera betydande skador för enskilda sakägare eller för något allmänt intresse (t.ex. fisket) finns en uttrycklig regel i 24 kap. 13 § andra stycket om möjlighet att föreskriva ändringar av verksamheten. Verksamhetsutövaren ska då på egen bekostnad utföra sådana ändringar av verksamheten eller anläggningen som utan att medföra skador för tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador. Det kan t.ex. vara fråga om ändrade bestämmelser om innehållande och tappning av vattnet. För allmänna intressen förs talan av Naturvårdsverket, Kammarkollegiet, länsstyrelse eller kommun.

Som framgår av det närmast föregående kan bestämmelserna om oförutsedd skada föra med sig att tillståndet och villkoren för detta justeras och att tillståndshavaren i efterhand åläggs ytterligare förpliktelser. De förpliktelser om åtgärder m.m. som tillståndshavaren kan åläggas får för framtiden samma funktion som villkoren för tillståndet. Bestämmelserna om oförutsedd skada kan alltså i vissa fall medföra en villkorsreglering i efterhand.

Anspråk på grund av oförutsedda skador måste enligt 24 kap. 13 § tredje stycket miljöbalken framställas till miljödomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha

bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den arbetstid som domstolen bestämmer i tillståndsdomen.

I paragrafens fjärde stycke finns en specialbestämmelse om anspråk till följd av skador då bestämmelser om innehållande och tappning av vatten för osedvanliga förhållanden har utnyttjats och domstolen i tillståndet skjutit upp frågan om sådana ersättningar.

Paragrafens femte stycke innebär att de allmänna preskriptionsreglerna inte ska tillämpas på anspråk på grund av oförutsedda skador. Den allmänna preskriptionstiden om tio år kommer alltså att kunna förkortas eller förlängas för de anspråk som paragrafen behandlar beroende på hur villkoren för den enskilda verksamheten utformas.

Bestämmelserna om oförutsedd skada är i huvudsak oförändrade sedan 1918 års vattenlag.

Mål om oförutsedda skador är relativt ovanliga. Under undersökningsperioden varierade antalet mellan 2 och 9 mål per år med ett medeltal om 5,6. Målen kan handläggas som ansökningsmål eller som stämningssmål beroende på om det finns några sakägare utöver tillståndshavaren och den skadelidande.

4.1.6 Bygdemedel

När tiden för att anmäla oförutsedd skada har löpt ut är också enskilda sakägares möjligheter att påverka tillståndets innehåll eller att få ersättning för skador uttömda. Härefter får verksamhetens omgivning tåla skadeverkningarna (den allmänna tvångsrätten). Möjligheterna till återkallelse eller omprövning av tillståndet är endast öppna för dem som företräder allmänna intressen. För vissa större verksamheter gäller dock att sakägarna har en fortsatt möjlighet att få ersättning för skador som visar sig sedan det är för sent att anmäla oförutsedda skador. Detta kan ske inom systemet med bygdeavgifter. En sådan avgift betalas enligt 6 kap. 1 § LSV för vattenkraftverk, vattenreglering som avser års- eller flerårsreglering, vattenöverledning för annat ändamål än kraftändamål samt ytvattentäkt. Avgiften betalas årligen till fonder som förvaltas av länsstyrelserna. Storleken bestäms i samband med tillståndsbeslutet enligt bestämmelserna i 6 kap. 2 och 3 §§ LSV. Motsvarande avgifter som har beslutats enligt någon av vattenlagarna behandlas som bygdeavgifter enligt miljöbalken, se andra punkten i över-

gångsbestämmelserna till förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter.

Bygdeavgiftsmedlen används mestadels till att ge bidrag åt olika projekt som allmänt gynnar en bygd. De kan också användas för att förebygga eller minska eller gottgöra sådana skador av företaget som inte blivit ersatta tidigare. De skadelidande kan vid miljödomstolarna söka bidrag ur fonderna. Bifall till ansökningarna förutsätter dels att skadan verkligen är en följd av den verksamhet för vilken avgifterna ska betalas, dels att ersättning inte redan har betalats för skadan. Vid avgörandet ska hänsyn också tas till vad som i varje särskilt fall kan anses skäligt, 5 § andra stycket. förordningen om bygde- och fiskeavgifter.

Vid handläggningen av bidragsärendena håller domstolen regelmässigt sammanträde och syn på platsen. Ärendena handläggs enligt lagen om domstolsärenden.

Resultatet av utredningens enkät till miljödomstolarna visar att bidragsärendena utgör en betydande andel av den totala mängden mål och ärenden om skadeersättning på vattenrättslig grund. Under undersökningsperioden varierade ärendeantalet mellan 23 och 35 med ett medeltal om 28,6. Sett över perioden var detta ca 38 procent av det totala antalet. Bidragsärendena är i första hand en angelägenhet för miljödomstolarna i Norrland (drygt 94 procent). De allra flesta ärendena gäller ersättning för skada på enstaka fastigheter.

4.1.7 Civilrättsliga frågor i övrigt vid miljödomstolarna

Miljödomstolarnas befattning med civilrättsliga anspråk regleras i 31 och 32 kap. miljöbalken och i 7 kap. LSV.

I 31 kap. miljöbalken finns, utöver bestämmelser om vattenrättsliga ersättningsfrågor som behandlas i ansökningsmålen, regler om ersättningsanspråk till följd av vissa ingripanden av det allmänna. I dessa senare fall grundas ersättningsanspråken på föreskrifter eller beslut som gäller t.ex. nationalparker, naturreservat och vattenskyddsområden. Dessa ersättningsfrågor liknar de vattenrättsliga på så sätt att det gäller expropriativa, lagenliga, ingrepp i annans egendom och att expropriationslagens regler tillämpas vid prövningen av ersättnings storlek.

En annan kategori civilrättsliga mål regleras i 32 kap. Det är här fråga om anspråk på grund av miljöskador och liknande grannelags-

rättsliga olägenheter. Tvisterna gäller vanligen ekonomisk ersättning för uppkomna skador. Det gäller främst skador som har orsakats med uppsåt eller genom vårdslöshet. Annan skada ersätts bara i den utsträckning den störning som har orsakat skadan inte skäligen bör tålas med hänsyn till förhållandena på orten eller till dess allmänna förekomst under jämförliga förhållanden. En tvist kan också avse förbud mot en viss verksamhet eller skyldighet för verksamhetsutövaren att vidta skyddsåtgärder eller andra försiktighetsåtgärder. Ersättning för framtida skador ersätts på expropriationsrättsliga grunder.

En ytterligare målkategori, som mycket liknar miljöskademålen, är de vattenrättsliga anspråk som handläggs enligt 7 kap. 2 § LSV. Även här kan det vara fråga såväl om rena ersättningsanspråk som om andra skyldigheter, t.ex. att riva ut en olagligt tillkommen vattenanläggning.

4.1.8 Handläggningen av ersättningsfrågor

De vattenrättsliga ersättningsfrågorna handläggs tillsammans med tillståndsfrågan i ansökningsmålet. Det är i första hand sökanden som ska utreda skadorna och lämna förslag till ersättning. Huvudregeln är att detta ska ha skett före ansökan så att ersättningserbjudandena lämnas i ansökan om tillstånd. En bestämmelse om detta finns i 22 kap. 1 § andra stycket 2. miljöbalken.

Sedan ansökan om tillstånd har kungjorts har de skadelidande möjlighet att kommentera sökandens ersättningserbjudanden och att komma med egna ersättningsyrkanden. Det är relativt vanligt att sakägarna anlitar egna tekniska biträden som gör skadeutredningar till grund för anspråken. Sakägarna kan komma med egna yrkanden under hela handläggningen till och med huvudförhandlingen (22 kap. 19 § MB).

Prövningen av ersättningsfrågorna bygger, liksom ersättningsrätten i allmänhet, på dispositionsprincipen. Domstolen kan inte döma ut lägre ersättningsbelopp än vad sökanden har erbjudit och inte högre än vad sakägaren har yrkat. Det finns dock ett undantag i 22 kap. 22 § miljöbalken för det – vanliga – förhållandet att det finns ersättningsanspråk från flera olika sakägare att pröva i målet. Om domstolen då för någon av sakägarna dömer ut högre ersättning än vad sökanden har erbjudit, alltså efter en sakprövning av

anspråket, får domstolen för att åstadkomma en likformig reglering höja övriga sakägares ersättning utöver vad de har yrkat.

Den utredning som parterna lägger fram när ersättningsfrågor handläggs i ansökningsmål skiljer sig inte från motsvarande utredningar i andra ersättningsmål enligt 31 kap. miljöbalken eller skadeståndsmål enligt 32 kap. i balken. Parterna anlitar sakkunniga värderare som gör egna utredningar och sammanställer dem i skriftliga utlåtanden. I de (fåtaliga) fall där verksamheten orsakar klassiska dämningsskador förutsätts sökanden ha gjort en särskild markskadekarta.

Förberedelsen i ansökningsmål är – även när ersättningsfrågor förekommer – normalt skriftlig. Muntliga förberedelser är ovanliga. Målen anses ofta klara för huvudförhandling efter det att sökanden har yttrat sig över inkomna synpunkter. Många mål handläggs också helt utan någon egentlig förberedelse. När den ansökta verksamheten bedöms ha begränsade eller åtminstone överblickbara verkningar utnyttjar domstolarna möjligheten i 22 kap. 17 § miljöbalken att kalla till huvudförhandling direkt i kungörelsen.

När muntlig förberedelse anses motiverad är det i allmänhet inte så mycket för att få en allmän förberedande genomgång av processmaterialet som för att reda ut någon viss oklarhet. Särskilt kan det krävas sammanträde för att domstolen ska få underlag för utredningsbeslut, t.ex. kompletteringsförelägganden till sökanden eller förordnande av en extern sakkunnig. Den oklara frågan kan naturligtvis lika gärna vara teknisk som juridisk och förberedelse-sammanträden kombineras ofta med undersökning enligt 22 kap. 13 § miljöbalken, ”ingenjörsundersökning”, som utförs av ett miljöråd. Sådana undersökningar kan bestå av besiktningar på berörda platser, men också av kontrollmätningar och liknande åtgärder.

Den slutliga handläggningen av ersättningsfrågorna sker normalt vid samma huvudförhandling som för tillståndsfrågan och de avgörs i tillståndsdomen (22 kap. 25 § första stycket 4. MB). I svårbedömda fall kan domstolen dock enligt 22 kap. 27 § första stycket miljöbalken skjuta upp frågan om ersättning under en provotid.

Handläggningen av ersättningsfrågor vid huvudförhandlingen grundas naturligen på parternas skriftliga värderingsutlåtanden. Parternas tekniska biträden och de som har utfört skadeutredningarna – ofta samma personer – är regelmässigt med under

hela förhandlingen och handläggningen vid själva sammanträdet utvecklas ofta till ett meningsutbyte mellan dessa tekniker. Enligt 40 kap. 19 § andra stycket rättegångsbalken ska sakkunniga som parterna har anlitat behandlas som vittnen vid huvudförhandlingen, men i praktiken hålls sällan separata bevisförhör med dem om deras iakttagelser och slutsatser. Även i övrigt är det ovanligt med vittnesförhör liksom med partsförhör under sanningsförsäkran.

Huvudregeln är att domstolen håller syn på berörda fastigheter under huvudförhandlingen. Även kontrollmätningar och andra undersökningar kan göras i det sammanhanget, men detta är sällsynt.

I mindre mål om tillstånd t.ex. till vägbroar och småbåtshamnar finns sällan någon särskild skadeutredning av sökanden. Sakägarna saknar ofta ombud och tekniska biträden. Eftersom målen också handläggs utan särskild förberedelse kommer ersättningsanspråken att väckas vid huvudförhandlingen. Domstolen får då hjälpa sakägarna att formulera om sina synpunkter till bestämda ersättningsanspråk. Sökanden förväntas lämna synpunkter på anspråken genast. Utredningen består då egentligen av parternas egna redogörelser och domstolens iakttagelser vid synen. När detta framstår som alltför otillräckligt kan ersättningsfrågan skjutas upp så att parterna får möjlighet att komplettera utredningen.

Utredningskostnaden kan vara betydande även för ersättningsanspråk om små belopp. Vissa skador kan heller inte beräknas på något meningsfullt sätt utan får bedömas efter skälighet. Sådana skälighetsuppskattningar, eller åtminstone uppskattningar på begränsat underlag, får anses vara vanliga i ansökningsmålen.

Som nämnts i det föregående följer prövningen av ersättningsfrågorna dispositionsprincipen. En annan följd av att ersättningsanspråken är dispositiva är att en bindande reglering av ersättningen inte behöver ske i domstolen utan lika gärna kan regleras i avtal mellan sökanden och sakägaren. Sådana förhandlingslösningar är vanliga, särskilt i mål där sakägarna har anlitat juridiska ombud. För sökanden kan avtalet ge fördelar genom snabbare handläggning av tillståndsmålet och lägre rättegångskostnader. Sakägarna kan ha möjlighet att förhandla sig till en bättre ersättning än vad de skulle ha fått vid domstolen vid prövning strikt enligt miljöbalkens bestämmelser.

Liksom i andra mål där dispositionsprincipen gäller ska domstolen verka för att förlikningsmöjligheterna tas till vara. Den kan sondera parternas förhandlingsvilja och fungera som medlare

mellan dem. Så sker under hela handläggningen, även under pågående huvudförhandling, oftast så att ordföranden eller miljörådet talar enskilt med parterna i förhandlingspauser. En sak som underlättar uppörelser är att sakägarna anlitar egna ombud.

4.1.9 Särskilt om förrättningsprövning

Markavvattning

Enligt vattenlagarna prövades markavvattningsfrågor inte som andra tillståndsfrågor utan i särskilda förrättningar. Förrättningsformen hade också använts för prövningen enligt 1879 års dikningslag.

Förrättningarna leddes av en särskilt förordnad förrättningsman. Förfarandet byggde på officialprincipen. Förrättningsmannen skulle sörja för att ärendet blev i alla avseenden ordentligt utrett samt utreda förutsättningarna för att företaget kunde komma till stånd. Om utredningen visade att företaget inte var tillåtligt skulle förrättningen inställas. I annat fall skulle förrättningsmannen utarbeta en allmän plan över företaget och göra de utredningar som krävdes för att genomföra det. Förrättningsmannen skulle samråda med sökanden, övriga sakägare och berörda myndigheter. Sammanträde skulle hållas med sakägarna. I tillståndsbesluten skulle regleras bl.a. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning, vilka fastigheter som skulle delta i företaget och varje deltagares andelstal, särskilda tvångsrätter som medgavs för företaget samt skyldigheten att betala ersättning eller utföra skadeförebyggande åtgärder.

Förrättningsverksamheten enligt vattenlagarna hade stor betydelse för jordbruket och det fanns en särskild yrkeskår, statens lantbruksingenjörer, för att sköta den.

I miljöbalken avskaffades förrättningsförfarandet. Markavvattningsfrågorna prövas antingen av länsstyrelsen eller också av miljödomstolen och då i ett vanligt ansökningsmål (jfr avsnitt 6). Genom systemet med markavvattningssakkunniga finns dock en rest av det gamla systemet kvar. Det utredningsarbete som den sakkunnige ska utföra och det yttrande som han ska lämna till domstolen liknar i mycket förrättningsmannens utredning och beslut.

Förrättningsförfaranden inom närliggande rättsområden

Som nämnts i det föregående förekommer inte längre förrättningsformen i miljöbalkens prövningssystem. Enligt direktiven ska utredningen överväga om frågorna om markåtkomst och ersättning i framtiden kan handläggas inom ramen för ett förrättningsförfarande. I det följande presenterar utredningen exempel från närliggande rättsområden där förrättningsförfaranden kommer till användning vid prövningen av tillstånds-, markåtkomst- och ersättningsfrågor.

Enligt PBL sker tillståndsprövningen genom detaljplan och bygglov, dvs. enligt ett administrativt förfarande. Detaljplanen, som kan sägas utgöra en allmän lokalisering- och tillåtlighetsprövning, ger inte rätt att uppföra en byggnad eller rätt till markåtkomst. För byggande krävs bygglov. Markåtkomst får kommunen eller annan huvudman genom att väcka talan i domstol, varvid också ersättningsfrågan kan prövas. Om förvärvaren inte väljer domstolsvägen kan markåtkomsten lösas genom avtal eller via fastighetsregleringsförrättning som genomförs av lantmäterimyndighet.

Genom fastighetsreglering är det möjligt att tvångsförvärva mark och få tillträda mark i de flesta situationer och även lösa uppkommande ersättningsfrågor. I domstol förekommer i dag knappast några fall där talan om markåtkomst och ersättning väckts enligt PBL. I stället används fastighetsreglering. För att möjliggöra fastighetsreglering vid genomförande av detaljplan skedde vissa ändringar i fastighetsbildningslagen år 1993. Det kan utgå ersättning för ekonomiska skador som uppkommer på grund av vissa beslut enligt PBL (14 kap. 3–8 §§ PBL). För ersättning ska talan väckas vid fastighetsdomstol. Sådana skador kan inte regleras av förrättningsmyndighet som första instans.

Förrättningen betalas av sökanden. Utredningar till grund för beslut tas fram av förrättningsmyndigheten. Någon rätt för markägare att få ersättning för ombud och egna utredningskostnader föreligger inte.

I lagen om byggande av järnväg är förfarandet beträffande frågor om tillstånd, markåtkomst och ersättning uppbyggt på ungefär samma sätt som i PBL. Tillståndsprövningen sker genom att järnvägsplan upprättas. Lagen anvisar domstol som första instans för frågor om markåtkomst och ersättning. Motsvarande möjlighet som i PBL att använda fastighetsreglering för markåtkomst och

ersättning föreligger. Även här tillämpas regelmässigt fastighetsreglering för dessa frågor. Järnvägsutbyggnaden kännetecknas vidare av tämligen omfattande skadebegränsande åtgärder vilket i stor utsträckning sker genom olika förrättningsåtgärder.

Vid anläggande av högspänningsledningar sker tillståndsprövningen i form av en koncessionsprövning hos administrativ myndighet. Markåtkomst (ledningsrätt) och ersättning prövas vid förrättning enligt ledningsrättslagen av lantmäterimyndighet som första instans. Domstolsalternativet till förrättning är expropriation som i praktiken numera aldrig utnyttjas.

Enligt väglagen uppkommer vägrätt när mark eller annat utrymme tagits i anspråk enligt en arbetsplan som upprättas av Vägverket. Vägrätten ger rätt till tillträde. Ersättningsfrågor prövas av fastighetsdomstol i första instans efter stämning av fastighetsägare eller Vägverket. Av 66 § väglagen framgår att talan vid domstol av lagstiftaren setts som en utväg i sista hand när en frivillig uppgörelse inte går att åstadkomma. Här finns inte något förrättningsalternativ för markåtkomst och ersättning.

Enligt minerallagen (1991:45) sker prövning av tillstånd, markåtkomst och ersättning i första instans genom förrättning som utförs av en specialmyndighet, Bergmästaren.

Förrättningsförfarandet har ansetts vara ett effektivt och relativt billigt men ändå tillfredsställande rättssäkert alternativ till domstolsprövning. Förfarandet bygger på officialprincipen. Myndigheten ska självmant bevaka de allmänna intressen som berörs av förrättningen och även vissa enskilda intressen. Den ska se till att ärendena blir ordentligt utredda och kan själv ta initiativ till förändringar i förrättningens omfattning eller inriktning. Den förutsätts bistå sakägarna med råd och upplysningar. Myndighetens officialprövningsskyldighet utesluter inte att sakägarna är aktiva i förrättningen och för in egen utredning i den.

Till skillnad från en domstol kan myndigheten inte tvinga en sakägare att närvara vid sammanträdena. Den kan inte höra sakägare under sanningsförsäkran eller vittnen under ed och inte heller tvinga parterna att lägga fram skriftliga handlingar som de innehar. Förrättningsksammanträdena är i princip inte offentliga.

Till förrättningsförfarandets fördel har anförts att det innebär en rimlig avvägning mellan å ena sidan effektivitets- och kostnads-synpunkter och å andra sidan rättssäkerhetssynpunkter. Domstolsförfarandet har ansetts ha företräde när det gäller rättssäkerhetsgarantierna och vid prövningen av mera invecklade civilrättsliga

tvister och av frågor där det finns starka motsättningar mellan parterna. Frågan behandlades vid tillkomsten av fastighetsbildningslagen, se prop. 1969:128. Från olika remissinstanser hade anförts att lantmätaren inte hade samma fristående och självständiga ställning som en domstol. Detta framgick bl.a. av att bevakningen av det allmännas intresse i fastighetsbildningsfrågor under pågående förrättning skulle ske genom förrättningsmännens försorg. Lantmätaren stod i ett instruktionsmässigt subordinationsförhållande till (dåvarande) överlantmätaren. Olikheterna mellan förrättningsförfarandet och ett domstolsförfarande förelåg i synnerhet beträffande parternas möjligheter att förebbringa utredning. De var särskilt framträdande i mål där motsättningarna mellan olika intressen vanligen är starka. Kännetecknande för domstolsprocessen var vidare den omsorg och noggrannhet som läggs ned på dokumentationen av vad som har förekommit vid handläggningen av ett mål.

4.1.10 Rättegångskostnaderna

Sakägarbegreppet

Inom den vattenrättsliga tillståndsprocessen fungerar "sakägare" som en samlingsbeteckning för sådana enskilda som är så berörda av den ansökta verksamheten att de kan uppträda som sökandens motparter i processen. Bland deras processuella befogenheter ingår att framställa yrkanden om handläggningen – t.ex. att begära huvudförhandling – och att överklaga domar i tillståndsmålen. De har också rätt till ersättning av sökanden för sina rättegångskostnader enligt särskilda bestämmelser i miljöbalken. Ibland skiljs mellan detta "processuella" sakägarbegrepp och ett annat "materiellt", som avser dem som har rätt till ersättning till följd av verksamheten. Eftersom just påverkan på den enskildes ekonomiska intressen är den typiska grunden för att någon är sakägare sammanfaller begreppen oftast.

Det bör framhållas att man inte behöver vara sakägare för att få göra sig hörd i tillståndsprocessen. I princip vem som helst har rätt att lägga fram utredning och synpunkter rörande ansökan. Frågan om någon är sakägare eller inte får därför normalt endast någon praktisk betydelse om han vill överklaga något avgörande eller begär ersättning för rättegångskostnader.

I vattenlagarna fanns ingen särskild definition av sakägarbegreppet, utan detta hade överlämnats åt rättstillämpningen. Som sakägare enligt 1983 års vattenlag betraktades först och främst ägare till sakskadad fastighet och därutöver den som innehade någon särskild rätt till en fastighet som gick förlorad eller rubbades. Särskild rätt betydde i detta sammanhang oftast servitut eller nyttjanderätt.

Tendensen i praxis under vattenlagarnas tid var att sakägarbegreppet utökades utöver vad som beskrevs i det närmast föregående. Särskilt nyttjande- eller servitutsrätter till tvätt- eller båtplats godtogs som grund för sakägarskap även om rättigheten bara grundades på muntlig upplåtelse eller tyst medgivande. I fråga om rätt till båtfart och virkesutdrivning tenderade kravet på sakrättslig anknytning till det berörda vattenområdet att tunnas ut eller helt överges.

För yrkesfiskare gällde enligt vattenlagarna att de på samma sätt som andra nyttjanderättshavare hade sakägarställning om de fiskade med stöd av en upplåtelse från fastighetsägaren (förutsatt att företaget kunde skada fisket). Inom allmänt vattenområde ansågs endast de som fiskade med fasta redskap efter särskilt tillstånd från staten som sakägare. Den principen fick dock ett undantag i ett mål om rättsprövning av regeringens tillståndsbeslut angående Öresundsbron. Regeringsrätten fann här att fiskarna, som hade behandlats som sakägare vid vattendomstolen och hos regeringen, hade rätt att begära prövning av regeringsbeslutet.

Även om sakägarkretsen som nämnts främst avgränsades i domstolspraxis fanns lagbestämmelser i frågan, nämligen i 22 kap. 2 § i 1983 års vattenlag, där det reglerades i vilka fall en verksamhet skulle anses beröra en viss fastighet. Så skulle anses vara fallet

1. när ett yrkande framställdes om skyldighet för fastighetens ägare att delta i företaget,
2. när fastigheten eller dess vatten togs i anspråk för verksamheten eller för en anläggning i samband med företaget, eller
3. när företaget kunde medföra skador på mark eller vatten tillhörande fastigheten, på byggnader eller anläggningar som finns på fastigheten eller på fastighetens användningssätt.

Lagbestämmelsen var inte avsedd att vara begränsande utan lämnade, som framgått i det föregående, utrymme för att andra än de som räknades upp i den kunde vara sakägare.

En fastighet behövde inte påverkas på något betydande sätt för att intressenterna i fastigheten skulle vara sakägare. Varje konstaterbar påverkan genom intrång eller risk för skador, om än ekonomiskt oväsentliga, gjorde intressenterna till parter i vattenmålet. Synsättet är inte unikt för vattenlagarna utan förekommer även t.ex. i praxis till väglagen.

I de – vanliga – fall där det framstod som tveksamt om en viss fastighet berördes av verksamheten, behandlades fastighetsägaren som sakägare även om hans anspråk inte bedömdes som sannolika men det ändå var möjligt att han berördes. Beviskravet för sakägarskap var alltså lågt.

En begränsning av sakägarkretsen låg dock i att inte varje form av intrång i ett intresse med anknytning till det berörda vattenområdet omfattades av vattenlagarnas regler. Intrånget måste ha något vattenrättsligt inslag. T.ex. ansågs intrång i form av minskat skönhetsvärde utan samband med sakskada på fastighet inte omfattas av vattenlagarnas ersättningsregler utan skulle bedömas enligt allmänna grannelagsrättsliga grundsatser.

Även med hänsyn till den utvidgning av sakägarkretsen som behandlats i det föregående framstår det som en riktig sammanfattning av vattenlagens ståndpunkt att som sakägare räknades ägare och innehavare av skriftligen eller muntligen upplåten rätt till fast egendom som direkt skadas av ett vattenföretag eller annars lider intrång i något för fastighetens ekonomiska nyttjande väsentligt intresse med anknytning till det vattenområde där företaget utfördes.

I propositionen till miljöbalken (1997/98:45 prop. del 1 s. 482 ff.) anförde regeringen att det i miljöbalken borde finnas ett enhetligt sakägarbegrepp. Det borde inte göras skillnad om den överklagade frågan rörde t.ex. vattenverksamhet eller miljöfarlig verksamhet. En skillnad i gällande rättspraxis som enligt regeringen inte borde upprätthållas var beträffande yrkesfiskare. Det var knappast möjligt att direkt i lagtexten ange vem som är att anse som sakägare, men regeringen var av den uppfattningen att yrkesfiskare bör kunna vara sakägare även i mål om vattenverksamhet trots att de inte fiskar med fasta redskap. Vidare borde en anknytning som endast grundar sig på allemansrätt aldrig vara tillräcklig för att talerätt ska föreligga. Gällande sakägarbegrepp enligt miljöskyddslagen borde utgöra utgångspunkt. En generös tillämpning var således avsedd.

Lagbestämmelserna om vilka fastigheter som skulle anses berörda av vattenverksamheter överfördes i sak oförändrade till LSV (9 kap. 2 §).

Det enligt lagmotiven avsedda förenhetligandet av sakägarbegreppet har också slagit igenom i domstolspraxis. Högsta domstolen avgjorde 2004 två mål som gällde sakägarbegreppet vid vattenverksamhet (NJA 2004 s. 590). Båda målen gällde utbyggnader av småbåtshamnar. De flesta av de fastigheter vars ägare uppträdde i målen hade inte del i berörda vattenområden. Den inverkan som ägarna åberopade var, i det ena målet störningar under anläggningstiden (bl.a. grumling inom en fastighet som hade ett mindre vattenområde) och från verksamheten vid de blivande hamnarna, i det andra målet störningar från den blivande verksamheten och från trafiken på land till och från hamnen samt att landskapsbilden skulle förändras. I skälen till sina avgöranden anförde Högsta domstolen bl.a. att vid tillämpningen av vattenlagen ansågs sakägare vara ägare eller innehavare av skriftligen eller muntligen upplåten rätt till fast egendom som direkt skadades av ett vattenföretag eller annars led intrång i ett för fastighetens ekonomiska utnyttjande väsentligt intresse med anknytning till det vattenområde där företaget utfördes. I fråga om miljöskyddslagen tillämpades ett mer omfattande sakägarbegrepp. Som sakägare ansågs den som kunde tillfogas skada eller utsättas för annan olägenhet genom den miljöfarliga verksamheten. En enbart teoretisk eller helt obetydlig risk för skada eller olägenhet räckte emellertid inte.

Ett syfte med miljöbalken var att få till stånd en övergripande och sammanhållen miljölagstiftning och att skapa förutsättningar för en integrerad tillämpning av denna lagstiftning sett ur de enskilda verksamhetsutövarnas synvinkel. I miljöbalken hade införts ett antal rättsligt bindande principer och allmänna hänsynsregler som skulle tillämpas på all i balken reglerad verksamhet. Vidare hade införts en mer enhetlig ordning för att pröva verksamheter som regleras i miljöbalken.

I linje med detta uttalades i propositionen till miljöbalken att balken skulle ha ett enhetligt sakägarbegrepp. Vidare sades att sakägarbegreppet enligt miljöskyddslagen borde utgöra utgångspunkt och att en generös tillämpning var avsedd.

Bestämmelsen i 16 kap. 12 § miljöbalken hade i här aktuellt hänseende samma lydelse som den allmänna regeln i 22 § förvaltningslagen (1986:223), i fortsättningen förvaltningslagen, om

rätt att överklaga ett förvaltningsbeslut, och det var därför naturligt att rätten att överklaga ett beslut enligt balken följde allmänna förvaltningsrättsliga principer. Motivuttalandena gav också vid handen att rätten enligt miljöbalken att föra talan som part i ansökningsmål om tillstånd till vattenverksamhet och att överklaga avgöranden i sådana mål hade avsetts bli utvidgad jämfört med vad som gällde enligt vattenlagen. Hänvisningen till sakägarbegreppet enligt miljöskyddslagen fick anses innebära att rätten att vara part och att överklaga skulle tillkomma varje person som kunde tillfogas skada eller utsättas för annan olägenhet genom den verksamhet för vilken tillstånd söks, om risken för skada eller olägenhet rörde ett av rättsordningen skyddat intresse och inte var enbart teoretisk eller helt obetydlig. Det krav på fastighetsanknytning som gällde enligt vattenlagen syntes inte böra upprätthållas, låt vara att ändringen i detta hänseende kanske inte fick så stor praktisk betydelse, eftersom en risk för skada eller olägenhet av en vattenverksamhet normalt torde förutsätta en viss anknytning till en fastighet som berörs av verksamheten.

Rättegångskostnaderna i mål om vattenverksamhet

Enligt 25 kap. 2 § miljöbalken ska sökanden i ansökningsmål om vattenverksamhet i princip svara för sina egna och motparternas kostnader vid miljödomstolen.

Förarbeten

Kostnadsregeln har i stort sett varit densamma sedan 1918 års vattenlag. Principen om sökandens kostnadsansvar framställs som okontroversiell i motiven till den lagen. I det ursprungliga förslaget från år 1910 motiveras bestämmelsen endast med att den följde av det allmänna rättsförhållandet mellan sökanden och hans motparter. Motparternas kostnader var i själva verket från deras sida sett att likställa med skada och förlust, som vållas genom själva företaget.

Tillstånd att ta i anspråk mark genom expropriation prövas av regeringen eller i vissa fall av länsstyrelsen eller Energimyndigheten. Den som fått tillstånd att expropriera måste sedan fullfölja sitt tillstånd i en process vid fastighetsdomstolen, där rätten att ta

marken i anspråk och ersättningsfrågorna avgörs genom dom. Den utdömda ersättningen fördelas sedan i ett särskilt ärende av länsstyrelsen mellan fastighetsägare och panthavare. Enligt 7 kap. 1 § expropriationslagen ska den exproprierande (sökanden) svara för samtliga kostnader som uppkommit i ärendet om tillstånd till expropriation, i målet vid fastighetsdomstolen och i ärendet om fördelning av expropriationsersättningen. Kostnadsersättningsfrågan ska prövas av fastighetsdomstolen, även om frågan inte gäller kostnad vid domstolen.

Enligt miljöskyddslagen kunde sökandens motparter inte få ersättning för sina kostnader i tillståndsärendena. I lagstiftningsärendet framhöll lagrådet att en sådan ordning skulle innebära en försämring och försvagning av sakägares ställning i förhållande till vad som hade gällt i vattenföroreningsmål enligt 1918 års vattenlag. Sakägaren kunde enligt lagrådets mening ha stort intresse av att bevaka sin rätt redan i samband med tillståndsprövningen för att eventuellt kunna förhindra företaget eller få till stånd ändamålsenliga skyddsåtgärder. Förslaget kunde enligt lagrådet medföra att möjligheterna att få ärendena allsidigt belysta minskade. Bl. a. med hänvisning till den förbättrade miljövårdsorganisationen och till koncessionsnämndens möjligheter att bättre än en domstol aktivt verka för en uttömmande och allsidig utredning av ärendena infördes dock ingen regel om rätt till kostnadsersättning i miljöskyddslagen.

Vattenlagsutredningen, vars arbete resulterade i 1983 års vattenlag, föreslog en ordning där tillståndsfrågorna skulle prövas av en administrativ myndighet och där sökanden sedan skulle fullfölja tillståndet med en process hos fastighetsdomstolen, i princip på samma sätt som enligt expropriationslagen. Utredningen framhöll att prövningen av miljöskyddsåtgärder i första hand ansågs gälla förhållandet mellan sökanden och motstående allmänna intressen. Enskild sakägare var visserligen oförhindrad att föra talan i ansökningsärenden. Hans intressen ansågs emellertid i stor utsträckning sammanfalla med de allmänna och han ansågs bl.a. för den skull inte böra ha rätt att företa egna sakkunnigutredningar på sökandens bekostnad. I vattenmålen kunde de enskilda intressena inte på samma sätt anses sammanfalla med de allmänna. Från allmän synpunkt kunde det t. ex. saknas anledning att bestrida en ansökt dämning eller vattentappning som ändå kunde böra jämkas med hänsyn till skadeverkningarna på enskild egendom. Vidare kunde enskild rätt böra vika till förmån för byggnadsintresset inte

bara därför att företaget allmänt sett var tillåtligt i vad det påverkade vattenförhållandena utan också därför att det behövdes olika arbeten på land för att det skulle kunna genomföras. I den situationen stod i regel inga allmänna intressen på spel. Prövningen av den administrativa tillståndsmyndigheten avsåg alltså inte bara frågor rörande företags tillåtlighet. Ett tillstånd till ett vattenföretag medförde också en rätt för sökanden att skada och kanske att ta i anspråk sakägarens egendom. Ett tillståndsbeslut kunde vidare innebära en preklusion av annan än sökanden tillkommande rätt till vatten. För behandlingen av sådana frågor krävdes ibland omfattande utredningar av såväl teknisk som rättslig natur. Förhållandena liknade mer expropriationsfallen än miljöskyddsfallen, som inte innefattade tvångsrechtsfrågor. Sakägarna kunde alltså ha stort intresse av att bevaka sin rätt redan i samband med tillståndsprövningen. Det skulle naturligtvis liksom tidigare främst åligga sökanden att tillhandahålla den utredning som behövdes i tillståndsärendet och i målet om skadereglering. Fastighetsägare och andra sakägare kunde emellertid behöva verkställa kompletterande utredningar. Vattenföretagens ofta svåröverskådliga verkningar och komplicerade natur medförde också att sakägarna kunde behöva anlita juridiskt och tekniskt biträde. Vattenlagsutredningen förordade därför att sakägare borde ha rätt till ersättning för sina nödvändiga kostnader för förfarandet inför administrativ tillståndsmyndighet.

När 1983 års vattenlag infördes ändrades inte prövnings-systemet. Tillståndsfrågorna prövades liksom tidigare av vatten-domstolarna. Huvudregeln om kostnadsansvaret i ansökningsmål var liksom enligt 1918 års lag att sökanden skulle svara för både sina egna och motparternas kostnader. I lagmotiven hänvisades till äldre regler och till vattenlagsutredningens förslag.

Miljöbalksutredningens förslag innebar att vattenlagens processuella bestämmelser flyttades över till miljöbalken, med nödvändiga anpassningar. Utredningen anförde att de processuella reglerna hade sin grund i gällande regler som hade visat sig fungera väl.

I motiven till miljöbalken (prop. 1997/98:45 del 1 s. 469) anförde regeringen att den hade övervägt att utvidga rätten till ersättning för rättegångskostnader, främst till att avse inte bara vattenverksamheter utan också miljöfarliga verksamheter. När det gällde luftföroreningar var dock sakägarbegreppets omfattning så vidsträckt att det inte skulle vara lämpligt att låta en sökande betala

rättegångskostnader i sådan omfattning som skulle kunna bli fallet. Det ansågs därför olämpligt att ge sakägare i mål om miljöfarlig verksamhet rätt till ersättning för rättegångskostnader.

Miljöbalkskommittén behandlade rättegångskostnadsfrågan i sina delbetänkanden *Miljöbalken under utveckling* (SOU 2002:50) och *Alternativ för miljöbalkens prövningsorganisation* (SOU 2004:38).

I det första betänkandet behandlade kommittén förslag till en administrativ tillståndsprövning av vattenverksamheter. För det fallet att myndighetens tillståndsprövning inte skulle omfatta civilrättsliga frågor ansåg kommittén att reglerna om ersättning för rättegångskostnader i större utsträckning än i dag borde vara desamma som i mål om miljöfarlig verksamhet. Nuvarande regler gjorde det lättare för sakägare att ta till vara sin rätt i mål om vattenverksamhet än i mål om miljöfarlig verksamhet. Det föreföll mindre lämpligt att ändra gällande regler för miljöfarlig verksamhet genom att ge sakägare rätt till ersättning för kostnader vid tillståndsprövningen. Det låg i stället närmast till hands att överväga om rätten till kostnadsersättning för sakägare i vattenmål i fortsättningen kunde begränsas till prövningen av civilrättsliga frågor. En sakägare skulle alltså kunna få ersättning för kostnader i tvister om tvångsrätt och skadereglering.

I det andra betänkandet anförde kommittén att det vid utformningen av reglerna om rättegångskostnader i vattenmål bl.a. borde vägas in vad som kunde anses vara karaktäristiskt för vattenverksamheter. Det är inte ovanligt att vattenverksamheter orsakar skador på annans fastighet. Framför allt större verksamheter kan förutsätta att verksamhetsutövaren tar i anspråk annans mark- och vattenområden. Något som hörde nära samman med detta var att olika typer av ersättningar kan aktualiseras i vattenmål. Ett slags ersättning kan utgå till följd av att verksamhetsutövaren tar i anspråk annans mark- och vattenområden, exempelvis vid byggandet av en kraftverksdamm (intrångsersättning). En annan typ av ersättning kan utgå för skador på grund av vattenverksamhetens mer allmänna inverkan på mark- och vattenområden (ersättning för skador). I omfattande vattenmål kan båda typerna av ersättning bli aktuella. När det gäller ersättning för skador på grund av vattenverksamhetens allmänna inverkan på omgivningen fanns det enligt kommittén ingen egentlig skillnad mellan vattenverksamheter och miljöfarliga verksamheter, eftersom störningarna från de senare på liknande sätt kan orsaka skador (utsläpp till luft och vatten, buller

m.m.). Vad som också borde vägas in i frågan om kostnadsersättning var att tillståndsprövningen av vattenverksamheter efter miljöbalksreformen på ett tydligare sätt än tidigare utgår från två delvis olika synsätt.

Det ena synsättet, som motiverat de nuvarande reglerna om rättegångskostnader, utgår från det expropriativa inslaget i framför allt vissa större vattenmål. På samma sätt som vid prövning enligt expropriationslagen finns det här skäl att med hänsyn till verksamhetens påverkan på enskilda intressen ställa krav på ett starkt skydd för sakägarna. Det andra synsättet, som präglat prövningssystemet för miljöfarliga verksamheter, utgår från behovet av att skydda miljön från skadeverkningarna av olika verksamheter. Vid en sådan miljöprövning framhävs betydelsen av officialprövningen, dvs. att prövningsmyndigheten ansvarar för att ett tillräckligt underlag finns för att fatta ett korrekt beslut. Vid prövningen kommer fokus att hamna på frågan om verksamheten är tillåtlig utifrån miljöbalkens allmänna hänsynsregler och andra krav som främst utgår från miljöskyddsintresset. Det kunde hävdas att sakägarnas behov av att anlita biträde för att föra talan i tillståndsfrågan är begränsat vid en sådan prövning, eftersom det är myndighetens skyldighet att ta in ett tillräckligt underlag och väga in alla de allmänna och enskilda intressen som berörs av den planerade verksamheten.

En utgångspunkt för kommitténs resonemang i frågan var att behovet av skydd för sakägare var särskilt tydligt vid prövningen av tvångsrätts- och ersättningsfrågor. Skälen för att låta sakägare få ersättning för rättegångskostnader var i allmänhet starkare vid dessa prövningar än vid prövningen av om en verksamhet uppfyller de krav som främst utgår från det allmänna miljöskyddsintresset. Kommittén föreslog att sakägare skulle kunna få ersättning för rättegångskostnader vid prövningen av ersättningsfrågor. Däremot skulle inte eventuella kostnader för tillståndsprövningen ersättas av verksamhetsutövaren.

Nuvarande ordning

Kostnadsregeln i 25 kap. 2 § miljöbalken är ett avsteg från rättegångsbalkens huvudregel att kostnadsansvaret bestäms av vem som vinner eller förlorar processen. I mål om tillstånd till miljöfarlig verksamhet är skillnaden mot rättegångsbalken ännu större, här får

enligt 25 kap. 1 § miljöbalken varje part alltid själv svara för sina kostnader.

Sökandens betalningsskyldighet enligt 25 kap. 2 § gäller både gentemot sådana myndigheter som har rätt att uppträda som hans eller hennes motparter i ansökningsmålet och gentemot enskilda sakägare. Däremot har sådana miljöorganisationer som enligt 16 kap. 13 § miljöbalken har talerätt i vissa frågor ingen rätt till kostnadsersättning.

Kostnader är ersättningsgilla om de skäligen varit påkallade för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning ska utgå för kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud och biträden. Det är i detta avseende samma regler som enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken gäller för tvistemål i allmänhet. Som ”rättegångens förberedande” räknas också sådana förhandlingar mellan sökanden och motparterna som har betydelse för deras ställningstaganden i målet, som t.ex. förlikningsförhandlingar i en ersättningsfråga. Också partens eget arbete och tidsspillan ska ersättas.

Enligt 25 kap. 5 § miljöbalken begränsas ersättningsskyldigheten också av bestämmelsen i 18 kap. 6 § rättegångsbalken att part inte får ersättning för merkostnader som han orsakat genom försumlig processföring.

De viktigaste ersättningsposterna är normalt arvoden till sakägarnas ombud och tekniska biträden. Storleken på dessa arvoden kan bli betydande. Ersättningsanspråken ska enligt 18 kap. 14 § andra stycket rättegångsbalken prövas i sak av domstolen i den mån sökanden inte har medgivit dem.

Huvudregeln om sökandens kostnadsansvar har undantag. I 25 kap. 2 § första stycket andra meningen finns en specialregel för ansökningsmål som innefattar bildande av vattenrättsliga samfälligheter. Då gäller inte sökandens kostnadsansvar enligt första meningen för deltagare i samfälligheten. Bakgrunden till det undantaget är att deltagande fastigheter har nytta av den verksamhet som ansökan gäller.

I mål som gäller återkallelse, förbud mot fortsatt verksamhet eller omprövning av tillstånd till vattenverksamhet enligt 24 kap. 3–6 §§ eller enligt 7 kap. 15 § LSV, ska de myndigheter, Naturvårdsverket, Kammarkollegiet och länsstyrelsen, som har rätt att ansöka om åtgärderna, samt tillståndshavaren svara för sina egna kostnader vid miljödomstolen. I mål enligt 24 kap. 5 § om omprövning för att tillgodose allmänna intressen ska den myndighet som

ansökte om omprövning dessutom svara för kostnader vid miljödomstolen som uppkommer för andra motparter än tillståndshavaren. Detta gäller dock inte omprövning enligt 24 kap. 5 § första stycket 11. av bestämmelser till skydd för fisket. Gäller en omprövningsansökan förbättring av anläggningens säkerhet enligt 24 kap. 5 § första stycket 10. ska tillståndshavaren i stället för myndigheten svara för övriga motparters kostnader.

Vid omprövning på grund av ändrade förhållanden i samfälligheter enligt 7 kap. 17 § LSV i fråga om kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen eller då målet gäller fastställelse enligt 7 kap. 18 § i den lagen av överenskommelse mellan deltagare ska varje part svara för sina egna kostnader.

I 25 kap. 5 § andra stycket finns en särregel beträffande ”särskilda frågor i ansökningsmål om vattenverksamhet”. Som exempel på fall då stadgandet bör kunna tillämpas har nämnts den situationen att sakägare tvistar inbördes om fördelningen mellan dem om ett ersättningsbelopp. Sökanden har i regel inget eget intresse att bevaka i tvister, som inte rör ersättnings belopp utan endast fördelningen av beloppet. I sådana fall bör man enligt förarbetena till bestämmelsens äldre motsvarighet kunna se till den verkliga partsställningen i målet när det gäller att avgöra vem som ska stå för rättegångskostnaderna.

De bestämmelser som har behandlats i det närmast föregående gäller kostnaderna i första instans. Bestämmelsen i 25 kap. 2 § andra stycket innebär att en sakägare som klagat till högre rätt får stå för sina egna kostnader, om han förlorar, men att han inte kan åläggas att betala sökandens kostnader annat än med tillämpning av 18 kap. 6 § rättegångsbalken.

4.2 Överväganden och förslag

4.2.1 Hanteringen av civilrättsliga frågor i den nya prövningsorganisationen

Utredningens förslag: Frågor som gäller särskilda vattenrättsliga tvångsrätter prövas av en koncessionsnämnd. Det samma gäller ställande av säkerhet. Övriga civilrättsliga frågor om vattenverksamhet ska även i fortsättningen prövas av miljödomstol.

Ett förslag till ny prövningsorganisation i första instans tillåter olika lösningar för den framtida hanteringen av de civilrättsliga frågor som nu handläggs i ansökningsmålen vid miljödomstolarna. Om inte alla frågor flyttas över till de föreslagna koncessionsnämnderna kan de frågor som inte övertas ligga kvar hos miljödomstolarna eller flyttas över till någon tredje myndighet. I det sammanhanget ska enligt direktiven övervägas om det är lämpligt att frågorna prövas inom ramen för ett förrättningsförfarande.

Särskilda vattenrättsliga tvångsrätter

Det finns ett nära samband mellan prövningen av en tvångsrättsfråga för en viss verksamhet och tillåtlighetsprövningen av samma verksamhet i ett ansökningsärende på så sätt att både de relevanta omständigheterna och de tillämpliga reglerna överlappar varandra. Som utredningen har beskrivit i det föregående (avsnitt 4.1.3) prövas tvångsrättsyrkanden mot de generella reglerna i miljöbalkens första avdelning, bl.a. försiktighetsprincipen i 2 kap. 3 § och lokaliseringsregeln i 2 kap. 6 §. De argument som en sakägare kan vilja anföra till stöd för att en yrkad tvångsrätt är oacceptabelt ingripande i hans fastighet bör i stora delar vara desamma som han har haft anledning att åberopa även i tillståndsärendet. Utredningen om verksamheten och de motstående intressena kommer att vara i stort sett densamma i både tillstånds- och tvångsrättsfrågan. Det finns alltså systematiska skäl för att hålla ihop prövningen av de båda frågorna.

Även processekonomiska skäl talar för en sammanhållen prövning. Två skilda processer vid olika myndigheter om närliggande och delvis överlappande frågor kan bli dyrare än en samlad prövning. Separat prövning av tvångsrättsfrågan för också med sig en risk för förseningar av prövningen och därmed av det prövade projektet. Visserligen bör det vara möjligt för sökanden att ansöka (separat) om tvångsrätt parallellt med tillståndsansökan, men något slutligt avgörande i tvångsrättsärendet kan knappast komma till stånd förrän det underliggande tillståndsbeslutet har vunnit laga kraft. Tillståndsbeslutet kan ju innebära att delar av ansökan ogillas, eller att beslutsmyndigheten sätter upp inskränkande villkor, så att ett föregående tvångsrättsbeslut måste omprövas.

Beroende på hur reglerna om separat tvångsrättsprövning skulle utformas mera i detalj kan det också finnas en risk för en faktisk

dubbelprövning av tillåtlighetsfrågan och en större tidsutdräkt än som behandlats i det närmast föregående. Ska den separata prövningen omfatta en självständig bedömning av det lagenliga och proportionella i tvångsingripandet är det ofrånkomligt att den processen i praktiken blir en andra tillåtlighetsprövning, åtminstone i sådana fall där tvångsrätten är en förutsättning för att det ansökta projektet alls ska kunna genomföras. Tillåtlighetsfrågan kommer alltså i tvistiga fall i praktiken att passera upp genom ännu en instanskedja.

Reglerna skulle i och för sig kunna utformas så att prövningsmyndigheten i tvångsrättsärendet var bunden av tillståndsmyndighetens bedömning av att verksamheten kan komma till stånd även med hänsyn till motstående enskilda intressen. Frågan blir då i stället vad som i så fall återstår av den separata prövningen mer än en formell granskning av tillståndsbeslutet. Det är svårt att se någon egentlig mening med en så inskränkt separat prövning.

Enligt utredningens mening talar alltså starka skäl för att prövningen av särskilda tvångsrätter, liksom hittills, bör ske i samma process som tillståndsprövningen, dvs. i tillståndsärendet hos prövningsmyndigheten.

Sambandet mellan tillstånds- och tvångsrättsfrågorna bör medföra att prövningen sker hos tillståndsmyndigheten även i sådana fall då tvångsrättsfrågan kommer upp separat, efter att tillståndsfrågan redan har prövats. Möjligheten till en sådan separat prövning måste finnas kvar. Även i fortsättningen får man räkna med att en verksamhetsutövare förbiser eller felbedömer behovet av särskild tvångsrätt för att genomföra ett projekt.

Ersättningsfrågor

En närliggande möjlighet är att låta de nya nämnderna överta även ersättningsfrågorna.

Att en förvaltningsmyndighet prövar tvister om ersättningskyldighet mellan enskilda har i Sverige ingen motsvarighet inom miljörätten. I Finland är det delvis en annan ordning. Där prövas även ersättningsfrågor i de tillståndsärenden som avgörs av de regionala miljötillståndsverken. Dessa myndigheters beslut överklagas till förvaltningsdomstolen i Vasa. Denna domstol var tidigare vattenöverdomstol. Från förvaltningsdomstolen i Vasa överklagas även civilrättsliga tvister till Högsta förvaltnings-

domstolen i Helsingfors som sista instans. En beskrivning av den finländska lagstiftningen finns i *bilaga 10*. Även de finländska tingsrätterna kan pröva ersättningsfrågor. Någon motsvarighet till de dispositiva forumbestämmelserna i 10 kap. 17 § rättegångsbalken finns inte i motsvarande kapitel i den finländska rättegångsbalken. I Sverige prövas traditionellt civilrättsliga tvister av domstol. Konstitutionellt finns inget hinder mot att prövningen sker hos en administrativ myndighet. Kravet är enligt 11 kap. 3 § regeringsformen att en rättstvist mellan enskilda inte utan stöd av lag får avgöras av annan myndighet än domstol. En domstolsprövning i nu avsedda fall kan åstadkommas genom överklagande.

Eftersom utredningen också föreslår att myndigheterna ska pröva frågor om särskild tvångsrätt skulle dagens sammanhållna prövning kunna bibehållas om koncessionsnämnderna också övertog ersättningsregleringen från miljödomstolarna. Att på så sätt bibehålla dagens system skulle i olika avseenden vara gynnsamt för dem som berörs av det ansökta projektet, främst genom att de normalt bara behövde delta i en enda process. Under utredningens arbete har bl.a. framhållits att sökandenas totala utgifter för rättegångskostnader skulle begränsas.

Som har framhållits i tidigare lagstiftningsärenden (se avsnitt 4.1.4) finns det också ofta ett nära samband mellan villkorsfrågorna och ersättningsfrågorna. Under vattenlagarnas, särskilt den äldres, tid förutsatte prövningen av vattenmål regelmässigt att vattendomstolen taxerade företagets skadeverkningar på ett antal berörda fastigheter. Det var under den perioden som den huvudsakliga vattenkraftutbyggnaden ägde rum. Frågan är dock vilken vikt det angivna sambandet mellan tillstånds- och ersättningsfrågorna numera ska tillmätas. Utredningens enkät till miljödomstolarna visar (se avsnitt 4.1.1) att antalet tillståndsmål med ersättningsfrågor inte är särskilt stort, i medeltal färre än tio mål per domstol och år. Verksamheternas inverkan på enskilda fastigheter kan alltså inte längre förmodas ha samma centrala betydelse för tillståndsprövningen som tidigare. Detta är bl.a. en naturlig följd av miljöbalkens hänsynsreglers inriktning på frågor om människors hälsa och miljön.

Mot att låta ersättningsfrågorna följa med till de nya nämnderna finns såväl praktiska som principiella skäl. Vid utredningens hearing med företrädare för länsstyrelsernas miljöprövningsdelegationer framhölls att den underliggande förvaltningslagstiftningen saknar processregler för hantering av sådana civil-

rättsliga frågor. Som exempel kan nämnas att den svenska förvaltningslagen, till skillnad från sin finländska motsvarighet, inte tillåter vittnesförhör i förvaltningsmyndigheterna. Ett annat problem med en överflyttning av frågorna till prövningsmyndigheterna är det krav på kompetens som måste ställas. En tillfredsställande prövning av ersättningsfrågorna förutsätter att prövningsmyndigheten har en egen, kvalificerad värderingsteknisk kompetens. Det måste ifrågasättas om det är resursmässigt rimligt att förse prövningsmyndigheterna med värderingsteknisk kompetens för att ta hand om det fåtal ersättningsärenden som kan förväntas mot bakgrund av enkätresultaten. Miljödomstolarnas uppgifter i stort förutsätter under alla omständigheter att de bibehåller den kompetens som behövs för att hantera även vattenrättsliga ersättningsfrågor. Från resurssynpunkt framstår det som naturligt att miljödomstolarna behåller dessa frågor. Att samla alla miljörättsliga ersättningsfrågor vid samma instans kan också föra med sig betydande processekonomiska fördelar. Konflikter kring en viss anläggning eller verksamhet kan generera många olika tvister mellan berörda enskilda. Om alla sådana tvister hör hemma i samma prövningsinstans kan gränsdragningsproblem och dubbelprövningar av närliggande ersättningsanspråk undvikas.

Farhågorna för särskilda ersättningsprocesser framstår som överdrivna. Det ligger närmare till hands att anta att benägenheten att träffa frivilliga överenskommelser ökar om risken finns att man måste gå igenom ytterligare en process för att få ersättningsanspråk reglerade. De ombud som uppträder i målen om vattenverksamhet har ofta en avsevärd erfarenhet av uppkommande frågor, vilket enligt utredningens mening utgör en god förutsättning för en effektiv och processekonomiskt lämplig hantering av de relativt få ersättningsfrågor som enligt enkätsvaren från miljödomstolarna numera förekommer.

I civilrättsliga processer, som ju ersättningstvister till sin natur är, är vittnesbevisning enligt reglerna i 36 kap. rättegångsbalken självklart tillåten. Då rättegångsbalken tillämpas i de nuvarande ansökningsmålen enligt miljöbalken kan enligt gällande rätt vittnesförhör förekomma i ersättningsmål. Till skillnad mot de regler som gäller för förvaltningsmyndigheterna i Finland, däribland miljötillståndsverken, är vittnesförhör inte tillåtna enligt den svenska förvaltningslagen. Om ersättningsmålen flyttas till den administrativa myndigheten skulle detta innebära att ett nytt

bevismedel tillkommer i den överprövande instansen, vilket i sig förringar värdet av den första instansens avgörande.

En anläggning kan generera tvister på flera grunder. Det kan gälla skadestånd till följd av olovlig verksamhet då tillstånd inte sökts, ersättning för oförutsedd skada och ersättning för verksamhet i strid mot ett tillstånd. I alla dessa fall rör det sig vid prövningen om ett ersättningsanspråk som avser en skada som har uppkommit i förfluten tid. I sådana processer är vittnesbevisning ett viktigt bevismedel. För att åstadkomma en enhetlig instansordning vore det logiskt att de administrativa myndigheterna fick ansvaret för handläggningen också av sådana anspråk. Särskilt i dessa fall skulle dock en ordning där ersättningsfrågorna prövades på administrativ väg bryta mot rättsordningen i övrigt.

I dag provas civilrättsliga frågor av domstol i första instans. Ska prövningen av ersättningsfrågorna inledas vid koncessionsnämnderna kommer utredningens föreslagna förfaranderegler att föra med sig att överprövningen av ersättningsbeslut i princip kommer att stanna i Miljööverdomstolen. Konsekvensen skulle alltså bli den att även helt likartade civilrättsliga frågor inom miljöbalkens område skulle behandlas olika när det gäller överprövningsmöjligheterna och prejudikatbildningen. Som framgår av avsnitt 12 anser utredningen att huvudregeln även framgent bör vara att sådana mål som i miljödomstolen inletts genom överklagande inte ska få fullföljas till Högsta domstolen.

Även i ett bredare principiellt perspektiv finns det invändningar mot att bibehålla en speciallösning just för de vattenrättsliga ersättningsfrågorna. Med de nya koncessionsnämnderna tillskapas en enhetlig organisation för att pröva tillståndsfrågorna för alla verksamheter. En sådan ökad överskådlighet och konsekvens är med utredningens synsätt ett viktigt mål också vid utformningen av det miljörättsliga processsystemet i övrigt. Det målet tillgodoses bäst om såväl tillståndsprövningar som ersättningsregleringar sker efter enhetliga principer utan onödig hänsyn till vilken art av verksamhet som prövningarna gäller.

Den vanliga fördelningen av prövningen av fastighetsrättsliga ingripanden med en tillståndsdel och en ersättningsdel är att tillståndsfrågan avgörs av en administrativ myndighet medan ersättningsfrågan prövas i fastighetsdomstol. Fastighetsdomstolarna prövar redan ersättningsfrågor enligt ett antal lagar, se *bilaga 11*. De ersättningsfrågor som regleras inom ramen för ett förrättningsförfarande enligt fastighetsbildningslagen är typiskt sett av mindre

komplex art än de civilrättsliga tvister som kan uppstå till följd av ett tillstånd till vattenverksamhet. Om utredningens förslag om samorganisation av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna genomförs, kommer även ersättningsfrågorna i fastighetsmålen att prövas av miljödomstolarna. Utredningen ska enligt tilläggsdirektiven (dir. 2007:184) utreda frågan om samordning av 9 och 11 kap. miljöbalken. Det finns anledning att anta att en sådan samordning underlättas av att ersättningsfrågor prövas skilda från förvaltningsmyndigheternas prövning av tillståndsfrågor. Det är ju bara vid tillämpningen av 11 kap. som civilrättsliga frågor prövas. Likväl kan frågor enligt både 9 och 11 kap. komma upp vid prövning av en och samma verksamhet.

I samband med diskussioner om en samlad prövning av ersättningsfrågorna och tillståndsfrågorna har utredningen mött invändningen att en uppdelning skulle strida mot kravet i 11 kap. 6 § miljöbalken om prövning av kostnaderna för en vattenverksamhet. Enligt paragrafen får en vattenverksamhet bedrivas endast om dess fördelar från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den. Huvudsyftet med bestämmelsen är dock att hindra vattenverksamhet som inte är samhällsekonomiskt motiverad.² Bedömningen som ska göras enligt paragrafen syftar inte till avvägningar med en sådan precision som blir aktuell i en civilrättslig tvist. Samhällsnyttoparagrafen i 11 kap. miljöbalken hindrar alltså inte att tillståndsprövningen skiljs från ersättningsprövningen.

I betraktande av det anförda anser utredningen att ett bibehållande av ersättningsfrågorna vid miljödomstolarna är att föredra framför en fortsatt sammanhållen prövning hos de nya prövningsmyndigheterna. Utredningen utgår därför i det följande från att myndigheterna inte ska ta över ersättningsfrågorna. Det bör här tilläggas att de ersättningsfrågor som handläggs vid förrättningsförfarande enligt 5 kap. fastighetsbildningslagen i fastighetsbildningsmål och som inte kan avse oförutsedda skador inte är av sådan beskaffenhet att de föranleder någon annan bedömning.

---

² Prop. 1981/82:130 s. 101 och 1997/98:45 del 2 s. 129.

Förrättningsförfarande som alternativ vid prövningen av civilrättsliga frågor

I det föregående har utredningen övervägt hur de civilrättsliga frågorna skulle kunna fördelas mellan de nya prövningsmyndigheterna och miljödomstolarna. Efter detta återstår att bedöma om samma frågor i stället med fördel skulle kunna hanteras inom ramen för ett förrättningsförfarande. Så sker i dag t.ex. vid tvångsförvärv enligt PBL och lagen om byggande av järnväg. Ett förrättningsförfarande i samband med vattenrättslig tillståndsprövning skulle kunna utformas på följande sätt.

Tillståndsprövningen sker hos den nya prövningsmyndigheten. Markåtkomst- och ersättningsfrågorna prövas sedan separat, efter särskild ansökan, vid förrättning. Förrättningen skulle ske hos lantmäterimyndighet eller i ett system med särskilt förordnade förrättningsmän utanför lantmäteriorganisationen.

Förrättningsmyndigheten skulle i ett särskilt "vattenrättsbeslut" ange tvångsrättens omfattning, dvs. vilket utrymme som tas i anspråk samt vilka befogenheter som beslutet ska innehålla och vilka aktsamhetsbestämmelser som ska iakttas. I och med att ett lagakraftvunnet tillståndsbeslut föreligger, finns också den nödvändiga förutsättningen för myndigheten att meddela beslut som innebär inskränkningar i enskilds rätt. De tvångsrättigheter som beslutas skulle i allt väsentligt stå i överensstämmelse med tillståndet. Vissa mindre avvikelser kan tänkas. Avsikten är att förrättningen endast ska ta upp markåtkomst- och ersättningsfrågan och att beslutet såvitt gäller markåtkomsten ska följa tillståndet. Möjligheter att besluta om förhandstillträde av mark ska föreligga. Likaså skulle kunna beslutas att ersättningsfrågorna prövas först när vattenverksamheten har kommit till stånd och uppkommande skador bättre kan överblickas om så är lämpligt.

För förrättningsmyndighetens prövning av ersättningsfrågorna skulle miljöbalkens ersättningsregler för vattenverksamhet gälla. Förrättningsmannen hade därmed att pröva alla de ersättningsfrågor som prövas i dag vid domstol. Officialutredningsprincipen skulle tillämpas men inget hinder för parterna att ta fram egen utredning skulle föreligga. Möjlighet till framskjuten skadeprovning för svårbedömbara skador i en ny separat förrättning bör föreligga. Även från tillståndsprövningen mer fristående ersättningsfrågor kunde prövas av förrättningsmyndigheten som första instans. För frågor som kräver särskild sakkunskap kan sakkunnig

förordnas. Kostnaderna för förrättningsförfarandet skulle betalas av sökanden.

Ett förrättningsförfarande som det beskrivna skulle förete stora likheter med det tidigare förrättningsförfarandet i vattenlagen och på så sätt delvis innebära återskapandet av ett system som visat sig fungera väl under lång tid. Det finns också i övrigt en lång tradition att använda förrättningsförfarandet för markåtkomst- och ersättningsfrågor. Rättssäkerhetsaspekterna bör vara tillgodosedda. Organisatoriskt vore det rationellt att utnyttja lantmäteriets kompetens och erfarenhet av förrättningshandläggning, vilket borde innebära låga systemkostnader.

Utredningen har tidigare behandlat frågan om det är lämpligt att tvångsrättsfrågor handläggs åtskilt från tillståndsfrågorna. Utredningen fann starka skäl tala för att prövningen av särskilda tvångsrätter, liksom hittills, bör ske i samma process som tillståndsprövningen, dvs. i tillståndsärendet hos prövningsmyndigheten. Den bedömningen framstår som hållbar även då alternativet till den samlade prövningen är ett förrättningsförfarande. Utredningen anser alltså inte att frågor om särskild tvångsrätt bör handläggas i ett separat förrättningsförfarande.

Utredningens slutsats i det närmast föregående utesluter i och för sig inte ett system med separat förrättningsprövning av ersättningsfrågorna, inklusive möjligheten till reglering av skadeförebyggande åtgärder. Resultatet av utredningens enkät till domstolarna gör dock en sådan ordning tveksam redan av resursskäl. Antalet ansökningsmål med ersättningsfrågor var färre än tio per domstol och år. Frågan blir om det skulle vara rationellt att bygga upp och vidmakthålla den erforderliga kompetensen hos en separat organisation för den ärendestocken. Det framstår också som tveksamt om fördelarna med förrättningsssystemet mera allmänt skulle komma till sin rätt i de vattenrättsliga ersättningsärendena. Dessa fördelar synes vara störst i ärenden med ett stort antal ersättningsanspråk eller där det annars blir fråga om att tillämpa enhetliga ersättningsprinciper av mindre komplicerad beskaffenhet. Enkätsvaren tyder på att antalet sådana ärenden är relativt litet. En ytterligare anledning att undvika ett separat system är de gränsdragningsproblem som kunde uppkomma. Som utredningen har redogjort för kan konflikter kring en viss anläggning eller verksamhet generera många olika tvister mellan berörda enskilda. Om några, men inte alla, sådana tvister ska prövas vid förrättning kan det uppkomma gränsdragningsproblem och

dubbelprovningar av närliggande ersättningsanspråk. Uppenbarligen kan inte alla frågor som kan komma upp i ett tillståndsärende prövas i ett förrättningsförfarande. Förfarandet enligt miljöbalken i större tillståndsfrågor, som kan gälla tillämpningen av 9 och 11 kap. miljöbalken i ett och samma ärende, kan inte hanteras inom ramen för ett förrättningsförfarande. Det är inte lämpligt att samma verksamhet prövas i parallella förfaranden av två olika förvaltningsmyndigheter. I mål om vattenverksamhet är frågan om markåtkomst i princip inte en integrerad del av förfarandet utan utgör en processförutsättning, även om vissa markåtkomstfrågor kan lösas i ett tillståndsmål. Under utredningsarbetet har jämförelser gjorts mellan förfarandet i ett mål om vattenverksamhet med t.ex. handläggningen enligt väg- och järnvägsbyggnadsbestämmelserna, där markåtkomsten är en integrerad del av förfarandet. Enligt utredningens bedömning är det inte hållbart att med utgångspunkt i en sådan jämförelse föreslå att de vattenrättsliga ersättningsfrågorna hanteras i ett förrättningsförfarande. Förvaltningsmyndigheternas arkivbildning av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet bör liksom tidigare följa en miljöbok som ansluter till indelningen i vattenavrinningsområden. Det finns ingen anledning att i stället ansluta till fastighetsregistret. Utredningen föreslår alltså inte någon förrättningsprövning av vattenrättsliga ersättningsfrågor.

En särskild ersättningsprocess vid miljödomstolarna

Även om ersättningsprövningen upphör att vara en integrerad del av tillståndsprocessen kvarstår frågan om varje tillstånd ska följas upp med en skadereglering, eller om utgångspunkten ska vara att parterna själva gör upp om ersättningen, så att domstolsprövning blir aktuell bara när en sakägare eller verksamhetsutövare väcker talan.

Om skaderegleringen ska vara obligatorisk bör reglerna utformas så att tillståndshavaren innan tillståndet tas i anspråk får inleda en process vid miljödomstolen, som då utfärdar stämning (eller kungörelse) gentemot berörda fastigheter. Härfter skulle processen förlöpa ungefär som det normala expropriationsförfarandet. Det var ett sådant system som vattenlagsutredningen föreslog.

Fördelen med en obligatorisk skadereglering är främst att ersättningsfrågan kan bli omhändertagen och avgjord relativt

snabbt efter tillståndsbeslutet. Att samtliga anspråk till följd av ett visst tillstånd i princip prövas i en och samma process bör gynna möjligheten till enhetlig skadevärdering och föra med sig process-ekonomiska fördelar för berörda enskilda.

Ett system med obligatorisk skadereglering har dock uppenbara nackdelar. Den främsta torde vara att regleringen är onödig när den tillståndsprovade verksamheten inte föranleder några ersättningsanspråk eller då parterna själva kan komma överens om ersättningen. Utredningens enkät visar att ersättningsfrågor väcktes i knappt 20 procent av ansökningsmålen (tillstånd till eller lagligförklaring av vattenverksamhet). I det perspektivet framstår en separat obligatorisk ersättningsprocess som en olämplig resursanvändning.

Alternativet till en obligatorisk ersättningsprocess är ett system som utgår från att berörda parter i första hand förutsätts själva komma överens om ersättningen. Någon egentlig ersättningsprocess kommer då till stånd endast när parterna inte själva kan reglera frågan. Väglagens ersättningsregler bygger på ett sådant system. Även inom mera närliggande rättsområden såsom reglerna om förordnanden om områdesskydd enligt 7 kap. miljöbalken sker i praktiken alltid en ersättningsförhandling mellan vanligtvis en statlig myndighet och berörda fastighetsägare. De korta tider som gäller för att anmäla ersättningsanspråk i dessa fall gör dock att fastighetsägarna ibland måste vända sig till domstolen innan förhandlingarna har hunnit avslutas.

Nackdelen med ett system som bygger på att regleringen endast inleds på initiativ av parterna är främst att ett och samma tillstånd kan komma att generera flera processer beroende på hur förhandlingarna mellan parterna utvecklas.

Enligt utredningens mening är det klart att fördelarna med ett system där de berörda själva i första hand får reglera sina mellanhavanden överväger nackdelarna. Ersättningsprocessen bör alltså bygga på att den som vill göra anspråk på ersättning (eller inlösen) får väcka talan vid miljödomstolen. Även tillståndshavaren har naturligtvis ett sådant intresse av att få ersättningsfrågorna reglerade att han bör kunna påkalla domstolsprövning av dem.

Ersättningsprocessen bör alltså inledas med ansökan om stämning vid miljödomstolen. Genom hänvisningen till expropriationslagen i 31 kap. 2 § miljöbalken kommer sedan processen i det väsentliga att likna expropriationsprocessen och andra ersättningsprocesser enligt 31 kap.

Som i andra liknande sammanhang bör det finnas en tidsgräns för när ersättningsanspråk senast ska göras gällande vid domstolen. Generellt är det naturligtvis en fördel att ersättningsregleringen avslutas så snabbt som möjligt. I det perspektivet kunde en ettårsfrist anses lämplig. Den fristen gäller t.ex. för ersättningar på grund av förordnanden om områdesskydd enligt 7 kap. miljöbalken.

Korta frister för att inleda processer har dock nackdelar. Vattenrättsliga ersättningsfrågor kan vara svåröverskådliga och ibland bedöms de bäst sedan anläggningarna har kommit till stånd och tagits i drift. Om talefristen är kort i förhållande till den tid som parterna behöver för förhandlingar kan resultatet bli att sakägarna ofta kommer att inleda egentligen onödiga processer som sedan får vila medan parterna förhandlar färdigt.

Ett argument mot en kort frist är också det ofrånkomliga problemet med oförutsedda skador. Det måste förutsättas att felbedömningar görs även i framtiden angående vilka skador en verksamhet förorsakar, och skadornas omfattning. Enligt utredningens mening bör det inte komma i fråga att försämra sakägarnas möjligheter att göra gällande anspråk på grund av oförutsedda skador under en längre tid efter arbetstidens utgång.

Det anförda skulle tala för att det bör finnas en enhetlig, tämligen lång frist för att göra anspråk på ersättning eller inlösen till följd av tillståndet. Ett ytterligare argument för den lösningen skulle vara att den skulle bidra till ökad enhetlighet. Enligt dagens regler finns ingen tidsgräns för ersättningsanspråk som riktas mot tillståndsgiven miljöfarlig verksamhet.

En lång frist har dock även klara nackdelar. Rent allmänt finns ett intresse att inte olika anspråk som en tillståndsgiven verksamhet föranleder hålls svävande under lång tid efter att verksamheten har inletts. Under utredningens arbete har det också framhållits att sökandena kan ha ett starkt intresse att tidigt få en överblick över dessa anspråk. I vissa fall skulle de potentiella ersättningarna kunna påverka sökandens intresse av att ta sitt tillstånd i anspråk.

Mot argumenten i det närmast föregående kan framhållas att det i första hand är sökandens uppgift att utreda och skapa sig en tillförlitlig bild av de ersättningsanspråk som verksamheten kan ge upphov till. Skälen för en snabb reglering av ersättningsanspråken får ändå anses överväga. Reglerna bör därför utformas utifrån förutsättningen att den som vill framställa ersättningsanspråk bör göra detta inom en kortare tid efter tillståndsbeslutet. En ettårsfrist

framstår allmänt som lämplig och stämmer överens med vad som gäller i flera andra liknande sammanhang.

Utgångspunkten för beräkningen av talefrister i liknande sammanhang är ofta den tidpunkt då det underliggande beslutet vinner laga kraft. Det kan ses som naturligt att använda denna tidpunkten även för de vattenrättsliga ersättningsanspråken. Under utredningens arbete har dock framhållits att en på så sätt bestämd frist skulle kunna bli alltför snäv, åtminstone i fall där verksamheten för med sig mera kännbar omgivningspåverkan. Sådan påverkan kan ofta inte bedömas mera tillförlitligt innan anläggningarna för verksamheten har utförts och tagits i drift. Om talefristen löper ut tidigare än så tvingas sakägarna att väcka talan på ett otillfredsställande underlag och det kan visa sig att processen till slut var onödig eller att nedlagda kostnader i ett tidigt skede av processen blev onyttiga. En bättre utgångspunkt får därför anses vara tidpunkten då tillståndet tas i anspråk.

Som utredningen har anfört i det närmast föregående finns en risk för onödiga eller onödigt kostsamma rättegångar om talan väcks innan tillståndet och dess verkningar kan bedömas mera tillförlitligt. Intresset att undvika sådana processer får anses motivera en bestämmelse om att talan inte får väckas förrän det underliggande tillståndsbeslutet har tagits i anspråk. Utredningen föreslår att en sådan bestämmelse införs. Bestämmelsen hindrar inte sakägaren att begära säkerhet enligt 22 kap. 14 § miljöbalken.

Även med en sådan kortare talefrist som utredningen föreslår kan det komma att dröja avsevärd tid innan ersättningsanspråk med anledning av ett tillstånd blir slutligt prövade. Det klagorand-intresse som motiverar korta frister för ersättningstalan kommer alltså, fastän i betydligt mindre mån, att stå kvar även med en sådan frist. Detta bör i allmänhet inte utgöra något problem, men det kan inte uteslutas att sökandens intresse att få överblick över eventuella ersättningsanspråk i undantagsfall är sådant att även ettårsfristen framstår som alltför lång. En annan aspekt är att ersättningskrav från sakägare som framställs under handläggningen av tillståndsfrågan kan leda till att sökanden i någon mån modifierar verksamheten eller genomför skadeförebyggande åtgärder. Den uppkomna ersättningsfrågan kan också hanteras så att sökanden accepterar att den befarade skadan, om den inträffar, betraktas som en oförutsedd skada.

Om sakägarna ges incitament att ta upp ersättningsfrågor med sökanden redan i samband med tillståndsärendet ökar möjligheten

för parterna att komma överens genom att sökanden anpassar verksamheten, genomför skadeförebyggande åtgärder eller betalar ut ersättning under hand. Liksom i dag kan detta bidra till att ersättningskrav kan klaras ut i samband med handläggningen i koncessionsnämnden. Detta medför naturligtvis i så fall klara processekonomiska fördelar.

Klargörandeintresset kan tillgodoses genom att sakägarna kan föreläggas att redan i tillståndsärendet anmäla att de vill kunna väcka ersättningsanspråk. Det som då bör krävas att sakägarna klargör för sökanden är att denne kan möta framtida anspråk till följd av den ansökta verksamheten. Det kan däremot inte anses lämpligt att i ett så tidigt skede av processen kräva att sakägarna ska ange något preciserat belopp. Ett sådant krav skulle sannolikt endast resultera i att sakägarna uppgav anspråk med så väl tilltagen marginal att sökanden ändå inte skulle få någon bild av anspråkens omfattning.

Tiden för anmälan av ersättningsanspråk bör inte knytas till något visst skede i handläggningen vid koncessionsnämnderna. I stället får det ankomma på nämnderna att sätta ut en lämplig frist.

Regeln om anmälan av anspråk bör vara dispositiv, dvs. förfarandet bör tillämpas endast på sökandens begäran. Det finns ingen anledning att låta anmälningsförfarandet belasta andra ärenden än de där sökanden själv har ett intresse av att så sker. Begäran om ett anmälningsförfarande bör ske i samband med ansökan, så att föreläggandet till sakägarna kan tas in i den första kungörelsen i ärendet.

Utredningens resonemang i det föregående utgår från att det är sakägaren som inleder ersättningsprocessen. Även tillståndshavaren bör dock naturligtvis kunna ta initiativ till ersättningsregleringen genom att väcka talan mot de berörda sakägarna.

Med det system som föreslås i det närmast föregående kommer behovet av regler för prövning av oförutsedda skador att kvarstå. Även i framtiden kommer förbiseenden och felbedömningar att ske vid den primära skaderegleringen. Som utredningen anför i det föregående kan det inte komma i fråga att i sådana fall inskränka sakägarnas rätt till ersättning i förhållande till dagens regler. Möjligheten att framställa anspråk på grund av oförutsedda skador måste alltså bibehållas.

Eftersom någon obligatorisk skadereglering inte ska ske kan avgränsningen av vilka skador som ska anses oförutsedda skador inte längre ske utifrån resultatet av en sådan primär reglering.

Avgränsningen bör i stället utgå ifrån vilka skador och olägenheter med den ansökta verksamheten som har behandlats i tillstånds-ärendet, och därmed varit synbara för sakägarna. Ersättningsanspråk på grund av sådana skador och olägenheter bör anses prekluderade när ettårsfristen har löpt ut, medan anspråk på grund av andra skadeförlopp bör behandlas som oförutsedda.

Inskränkningar i verksamheten och skadeförebyggande åtgärder

I det föregående har utredningen behandlat möjligheten för berörda sakägare att få ersättning i pengar för en verksamhets skadeverkningar. Det vattenrättsliga ersättningssystemet har dock byggt på principen att hänsynen till omgivningen ska tas i första hand genom jämkning av verksamheten och i andra hand genom skadeförebyggande åtgärder. Endast den restskada som sedan återstår ska ersättas i pengar.

Enligt reglerna om oförutsedda skador i 24 kap. 13 § miljöbalken kan miljödomstolen besluta om sådana ändringar i den tillståndsgivna anläggningen eller verksamheten som kan förebygga eller minska framtida skador. Detta innebär att domstolen har möjlighet att i efterhand förena tillståndet med bestämmelser som liknar ytterligare villkor. Med den ordning som utredningen föreslår får prövningsmyndigheten inte samma möjlighet som miljödomstolarna har i dag att göra en samlad prövning av villkors- och ersättningsfrågorna. Skälen för att jämkningar av verksamheten och skadeförebyggande åtgärder ska kunna föreskrivas har därmed blivit ännu starkare än i dagens system. Det framstår också som angeläget att domstolen ska kunna besluta även om andra skadeförebyggande åtgärder än sådana som ryms inom den nämnda paragrafen. Det bör alltså finnas möjlighet till en viss efterföljande reglering av tillståndet.

Säkerhet

Enligt gällande regler ska ersättningar i princip vara betalda innan ett tillstånd tas i anspråk av sökanden. Det är visserligen inte ovanligt att ersättningsfrågor skjuts upp för att behandlas efter själva tillståndsfrågan, men då har domstolen först bedömt

skadefrågan översiktligt och funnit att uppskovet inte medför någon risk för sakägarna i det konkreta fallet.

Om ersättningsfrågor behandlas åtskilt från tillståndsfrågorna kan verksamheten komma till utförande, och skadorna alltså realiseras, redan innan ersättningarna har beslutats och betalats. Detta kan i sin tur medföra att sakägarna helt blir utan ersättning om det tillståndsgivna projektet misslyckas och tillståndshavaren inte kan betala skadorna.

Enligt utredningens mening är det orimligt att sakägarna ska stå någon risk för tillståndshavarens betalningsförmåga. Sakägarna måste kunna få säkerhet för den blivande ersättningen. Även det sammanhållna system som man har i Finland, se bilaga 10, har krav på att säkerhet ställs. Utredningen menar också att det krävs en särskild bestämmelse i miljöbalken om säkerheten. De allmänna civilrättsliga säkerhetsbestämmelserna i 15 kap. rättegångsbalken är inte så utformade att de kan ge en sådan allmän garanti mot förlust hos sakägarna som behövs. Bestämmelserna om säkerhet i 16 kap. 3 § miljöbalken är inte heller tillämpliga i fall som nu avses. Ersättningsbestämmelserna bör därför kompletteras med en regel i miljöbalken om säkerhet för blivande ersättningar. Bestämmelsen bör utformas så att säkerhet ska ställas på sakägarens begäran om det finns en risk att skada uppkommer på dennes intresse. Som i andra liknande sammanhang bör staten och kommuner undantas från skyldigheten att ställa säkerhet. En fråga om säkerhet kan komma upp både hos en koncessionsnämnd och hos en miljödomstol. Givetvis går det inte att jämföra förfarandet när en säkerhet prövas med själva ersättningsprocessen.

Den verksamhetsutövare som väljer att fullfölja skaderegleringen innan tillståndet tas i anspråk ska naturligtvis inte behöva ställa någon säkerhet.

Ersättning för skada på egen fastighet

Enligt dagens bestämmelser i 31 kap. 18 § miljöbalken ska domstolen bestämma ett ersättningsbelopp även för skador på fastigheter som tillhör sökanden. Syftet med bestämmelsen är att skydda sökandens fordringsägare med pant i fastigheterna. I det föregående föreslår utredningen att någon obligatorisk skadereglering inte ska ske för varje meddelat tillstånd. I stället bör ersättningsprocesser endast genomföras på parternas initiativ, när

de inte själva kan komma överens om ersättningen. Enligt utredningens mening finns det då inget behov av bestämmelser om ersättning för skada på egen fastighet. Den nuvarande bestämmelsen bör upphävas.

Bygdemedel

Utredningens uppdrag omfattar inte att överväga några ändringar i systemet med bygdemedel. Som har beskrivits i det föregående fungerar möjligheten till bidrag ur bygdemedel som en sista utväg för sakägaren att få skadeersättning sedan andra ersättningsmöjligheter har uttömts. Sakligt sett är det ingen stor skillnad mellan prövningen av bidragsärendena och prövningen av ersättningsfrågor i övrigt. Bygdemedelsärendena bör därför ligga kvar hos miljödomstolarna och utredningen föreslår ingen regeländring i den frågan.

4.2.2 Alternativt förslag med bibehållen samlad prövning

Utredningens alternativa förslag: Dagens samlade prövning av tillstånds-, tvångsrätts- och ersättningsfrågor bibehålls vid de nya koncessionsnämnderna.

Utredningen redovisar i avsnitt 4.2.1 sitt huvudförslag om hanteringen av ersättningsfrågorna i samband med tillstånd till vattenverksamhet. Förslaget innebär att dessa frågor även i framtiden ska prövas vid miljödomstolarna, skilda från tillståndsprövningen vid de nya koncessionsnämnderna.

I utredningen har det framförts synpunkter att fördelarna med en samlad prövning av tillstånds-, tvångsrätts- och ersättningsfrågor bör leda till att en sådan prövning bibehålls även i det framtida prövningssystemet. Mot den bakgrunden har utredningen valt att utforma ett alternativt författningsförslag, se *bilaga 12*. Utredningen vill framhålla att det förslaget inte har utformats som ett komplett alternativ till huvudförslaget utan endast innehåller de bestämmelser där de båda förslagen skiljer sig åt. Den som vill bilda sig en fullständig bild av det alternativa reformförslaget måste alltså jämföra med huvudförslaget.

I alternativet bibehålls den samlade prövningen på så sätt att även ersättningsfrågorna flyttas över till koncessionsnämnderna. I vattenrättsliga tillståndsärenden kommer nämndernas prövning därmed att vara avgränsad på samma sätt som vid miljödomstolarna i dagens system och dessförinnan vid vattendomstolarna.

Det alternativa förslaget har utformats så att de förfarandebestämmelser som avser ersättningsfrågorna har arbetats in bland handläggningsreglerna i 19 kap. miljöbalken. Bestämmelserna gäller ansökans innehåll (6 §), tid för att anmäla ersättningsanspråk i ärendet (9 § och 21 a §), likformighet i skadevärdering (21 b §), värdering av fastighet som belastas av särskild rättighet (21 c §), dokumentation av fastighetsdel som ska lösas in (21 d §), beslutets innehåll (22 §) och provisorisk ersättning m.m. (26 och 27 §§).

I instruktionen för koncessionsnämnderna införs bestämmelser (i 2 §) om nämndernas behörighet att pröva frågorna.

De föreslagna bestämmelserna anknyter nära till dagens motsvarande regler för miljödomstolarna. Vissa ändringar är dock nödvändiga med hänsyn till att den underliggande processlagstiftningen är olika för domstolar och förvaltningsmyndigheter, bl.a. kan tiden för att anmäla ersättningsanspråk inte relateras till huvudförhandlingen. En annan konsekvens blir att rättegångsbalkens regler om muntlig bevisning vid domstolarna inte längre kommer att gälla i ersättningstvister vid koncessionsnämnderna.

Förslaget utgår från att ersättningsfrågorna ska avgöras tillsammans med tillstånds- och villkorsfrågorna i ett gemensamt beslut, men på samma sätt som enligt dagens regler finns möjlighet att skjuta upp ersättningsregleringen till ett senare tillfälle.

Liksom för den primära ersättningsregleringen flyttas handläggningen av anspråk på ersättning m.m. för oförutsedd skada enligt 24 kap. miljöbalken till koncessionsnämnderna. Bestämmelser om detta införs i 13 och 14 §§ i kapitlet.

Eftersom det kan finnas motstående intressen mellan sakägare i ärendena t.ex. om inbördes fördelning av ersättningsbelopp bibehålls den speciella kostnadsfördelningsregeln för sådana fall i dagens 25 kap. 5 § miljöbalken.

Ärenden om bidrag ur bygdemedel har sådana inslag av skadereglering att de bör handläggas vid samma myndighet som ersättningsfrågor i övrigt. I alternativförslaget införs därför en bestämmelse i instruktionen för koncessionsnämnderna (2 §) och i förordningen om bygde- och fiskeavgifter (4 §) om att nämnderna ska pröva ärendena.

Vidare förslås en bestämmelse i instruktionen för koncessionsnämnderna (11 §) om att besluten i ersättningsfrågor får verkställas (enligt utsökningsbalkens regler). En sådan bestämmelse är nödvändig för att en sakägare, om det undantagsvis kan behövas, ska kunna driva in en ersättningsfordran utan att gå omvägen över domstol.

En konsekvens av att koncessionsnämnderna prövar ersättningsfrågorna i första instans blir att samma överklaganderegler kommer att gälla för dessa frågor som för andra beslut av nämnderna. Möjligheten att föra upp frågorna till Högsta domstolen blir alltså inskränkt i förhållande till dagens regler och utredningens huvudförslag.

4.2.3 Rättegångskostnader

Utredningens förslag: I ett ärende om vattenverksamhet ska sökanden vara skyldig att ersätta sådana motparter som är fastighetsägare eller innehavare av särskild rätt till berörd fastighet för kostnader.

Olika bestämmelser gäller om rättegångskostnaderna vid miljödomstolarnas förstainstansprövning. I mål om vattenverksamhet har sakägare rätt till kostnadsersättning. Detta gäller inte mål om miljöfarlig verksamhet. Hos länsstyrelserna finns ingen rätt till kostnadsersättning. När prövningsorganisationen ändras så att all tillståndsprövning sker vid samma myndighet och enligt samma handläggningsregler blir frågan om även kostnadsreglerna bör vara enhetliga.

Till en början måste påpekas att en samordning av kostnadsreglerna kan ske på så sätt att rätten till ersättning avskaffas vid vattenverksamhet men också så att den utvidgas till att gälla även vid prövning av miljöfarlig verksamhet. En utvidgning skulle dock få långtgående och svåröverskådliga konsekvenser, särskilt som de hittillsvarande B-ärendena skulle omfattas. De skäl som tidigare har anförts mot en sådan utvidgning (se avsnitt 4.1.10) får alltså anses vara hållbara. Övervägandena begränsas därför till att gälla ersättningsreglerna vid prövning av vattenverksamhet.

Generellt finns det givetvis fördelar med enhetliga regler. Gränsdragningsproblem uppkommer inte och lika fall kan

behandlas lika. Enligt utredningens mening har dock sådana systematiska skäl endast begränsad betydelse. Ändring av ersättningsreglerna får konsekvenser som gör att frågan ligger på rättspolitisk nivå. Om sakägarna inte kan processa på sökandens bekostnad innebär detta en kraftig förskjutning av balansen mellan exploateringsintressena och de motstående enskilda intressena. I praktiken får då sakägarna ingen möjlighet att anlita den juridiska eller tekniska expertis som gör det möjligt för dem att argumentera på samma villkor som sökanden.

Som vattenlagsutredningen framhöll (se avsnitt 4.1.10) är det en skillnad mellan vattenverksamhet och miljöfarlig verksamhet på så sätt att i frågor om miljöfarlig verksamhet sammanfaller oftast de allmänna och enskilda intressen som står mot sökanden med varandra, medan detta inte kan förutsättas vid vattenverksamhet. Sakägarna kan då inte räkna med något stöd för sin sak från de berörda myndigheterna när det gäller att bevaka privaträttsliga frågor.

Det finns också relevanta skillnader mellan ärenden om miljöfarlig verksamhet och ärenden om vattenverksamhet. Skillnaden ligger främst i typen och intensiteten av de störningar som verksamheterna för med sig för sin omgivning.

I tillståndsärenden i industriella sammanhang om miljöfarlig verksamhet koncentreras prövningen ofta till verksamhetens mera generella inverkan på miljön, särskilt till frågorna om utsläpp till luft och vatten av olika betänkliga ämnen. När det gäller relationen mellan sökanden och berörda enskilda (närboende) kommer dock bedömningen i många fall att handla om andra och mera lokala störningar, såsom buller, lukt och stoftnedfall från anläggningen samt om trafikstörningar i anläggningens närhet. Det rör sig om störningar som inte är unika för den miljöfarliga verksamhet som är under prövning i ett särskilt fall, utan som förekommer mer eller mindre allmänt i samhället. En industri i en tätort är t.ex. sällan den enda bullerkällan för dem som bor i närheten av anläggningen. En naturlig konsekvens av detta är att prövningen av miljöfarlig verksamhet, när det gäller påverkan på närboende, riktas in på vad som är en acceptabel störningsnivå. Både tillståndsfrågan i sig och villkorsfrågorna bedöms utifrån vad omgivningen "skäligen bör tåla". Om det dessutom uppkommer skada för en enskild som ligger över skälighetsnivån får särskild talan föras enligt reglerna i 32 kap. miljöbalken. I en sådan rättegång gäller vanliga regler om rättegångskostnader.

I vattenrättsliga sammanhang riktas prövningen inte in på frågan huruvida verksamheternas påverkan liksom vid miljöfarlig verksamhet ligger inom gränserna för det socialadekvata. Typisk omgivningspåverkan vid vattenverksamhet är överdämning av mark, förstörda dräneringsledningar, skador på bryggor, vägar och olika tekniska föremål liksom försvårad användning på annat sätt av mark- och vattenområden. Dessa typiska skador till följd av vattenverksamhet innebär ett ingrepp i omgivningens rättigheter som går långt utöver vad man kan begära att de berörda skäligen ska tåla. Skadorna träffar mestadels de skadelidandes fastigheter och medför därmed inskränkning i sakägarnas äganderätt eller särskilda rätt till en fastighet. Den expropriativa aspekten vid tillståndsprövningen är därför betydligt mer framträdande än vid miljöfarlig verksamhet. Den aspekten förstärks också i många fall genom ingreppens karaktär av integritetsintrång för de drabbade.

De sakliga skillnaderna mellan miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet motiverar en fortsatt åtskillnad när det gäller rättegångskostnadsreglerna. Fördelarna med enhetliga regler väger inte upp principen att den som utsätts för expropriativa ingrepp ska kunna processa utan egen kostnad i åtminstone en instans.

Kostnadsreglerna bör alltså utformas så att sakägarna ska ha ersättning för sina kostnader i samband med tillståndsärendena hos prövningsmyndigheterna.

Inom miljörätten har det tidigare inte förekommit att förvaltningsmyndigheter prövar rättegångskostnadsfrågor. Utredningen kan dock inte se några principiella hinder mot ett sådant system. Bestämmelser om kostnadsersättning i liknande sammanhang finns redan i 8 kap. 12 § och 9 kap. 21 § minerallagen. I fastighetsbildnings-sammanhang prövas kostnadsfördelningsfrågor redan nu vid förrättningar på så sätt att lantmäterimyndigheten fördelar förrättningskostnaderna mellan sakägarna.

Principen om rätt till kostnadsersättning i första instans innebär dock inte i sig att dagens regler om ersättningsrätten vid miljödomstolarna bör föras över helt oförändrade till de nya myndigheterna. Miljöbalkens sakägarbegrepp omfattar även andra än de som utsätts för typiska vattenrättsliga skador. Det kan vara fråga om fastighetsägare som inte berörs annat än genom försämrad utsikt eller genom buller från transporter till och från den aktuella verksamheten. I sådana fall är motiven för att låta sökanden betala kostnaderna betydligt svagare än vid de mera expropriationsliknande situationerna. Den påverkan som grundar

sakägarskapet skiljer sig inte från vad som typiskt förekommer vid miljöfarlig verksamhet. Beror rätten till kostnadsersättning då enbart på om påverkansfrågan kommer upp till bedömning i samband med vattenverksamhet eller miljöfarlig verksamhet kan ersättningsreglerna med rätta anses slumpartade. Enligt utredningens mening finns det därför skäl att begränsa ersättningsrätten i förhållande till dagens vattenrättsliga regler. En lämplig avgränsning kan då vara att ägare och innehavare av särskild rätt till sådana fastigheter som enligt 9 kap. 2 § LSV ska anses berörda av den ansökta verksamheten får ersättning, men inte andra sakägare. På så sätt kommer sökandens kostnadsansvar att stå kvar endast gentemot sådana sakägare som riskerar att få sina rättigheter påverkade på ett mera ingripande sätt. En sådan bestämmelse innebär att utövare av renskötselrätt men inte den som yrkesfiskar på allmänt vatten omfattas av bestämmelserna om sökandens kostnadsansvar.³

Utredningen vill framhålla att ändringsförslaget endast gäller den begränsade frågan om kostnadsersättning i tillståndsärendena. Att rätten till ersättning förbehålls vissa särskilt berörda sakägare betyder inte att sakägarnas befogenheter i tillståndsärendena i övrigt inskränks. Annorlunda uttryckt kommer dagens sakägarbegrepp som sådant inte att påverkas. Vilka enskilda som kan uppträda som sökandens motpart vid tillståndsmyndigheten och överklaga tillståndsbeslut m.m. kommer även i fortsättningen att bestämmas i praxis.

I konsekvens med att rätten till ersättning för rättegångskostnadsregler bibehålls i första instans bör dagens bestämmelser om rättegångskostnaderna i överinstanserna fortsätta att gälla i motsvarande omfattning.

Utredningen föreslår alltså att kostnadsreglerna för de vattenrättsliga tillstånds- och tvångsrättsfrågorna i det väsentliga ska kvarstå oförändrade. Detta utesluter dock inte att prövningsreformen får konsekvenser för sökandenas kostnadsansvar. Tillstånds- och ersättningsfrågor kommer i fortsättningen att behandlas i separata processer vid koncessionsnämnd och domstol. Det funktionella sambandet mellan tillstånds- och ersättningsfrågorna gör att ombudsarbete och utredningsåtgärder i de olika processerna kan överlappa varandra. Under utredningens arbete har

---

³ jfr Strömberg, *Vattenlagen*, s. 132.

det framhållits att detta kan leda till att sökanden får betala sakägarna dubbelt.

Enligt utredningens bedömning finns det inte skäl att befara någon mera allmän ökning av kostnadsbelastningen på verksamhetsutövarna. Sakägarna har till slut inget att vinna på höga processkostnader och måste själva ligga ute med beloppen under någon tid. Principen att sökanden alltid svarar för kostnaden medför samtidigt att det naturliga kostnadsmedvetandet hos den part som riskerar att själv få stå åtminstone för sina egna kostnader inte kan påräknas på samma sätt som i andra processer. Det kan därför inte uteslutas att den ändrade processordningen ibland skulle leda till att sökanden fick stå för rättegångskostnader till belopp som sammantaget är direkt oskäligen. Bestämmelser för att motverka en sådan kostnadsbelastning framstår alltså som befogade.

En möjlighet att hålla sökandenas kostnadsansvar på en skälig nivå skulle vara att i tillståndsärendena ha strängare kriterier för de yrkade beloppens nödvändighet. En annan möjlighet vore att avgränsa ersättningsrätten så att ersättning (främst) skulle utgå för att ta till vara civilrättsligt betonade intressen i ärendena. Båda de nämnda möjliga begränsningarna skulle dock föra med sig mycket vanskliga avgränsningsproblem. Oavsett utformning skulle ändrade bestämmelser riskera att medföra en oavsiktlig försämring av sakägarnas möjligheter att göra sina intressen gällande gentemot exploateringsintressena. Som utredningen har utvecklat i det föregående är en sådan generell förskjutning inte önskvärd. Något förslag om begränsning av ersättningsrätten i tillståndsärendena läggs alltså inte fram.

Ett annat sätt att motverka att de nya processreglerna leder till att sökandens kostnadsansvar blir direkt orimligt är att låta redan ersatta kostnader beaktas vid prövningen av kostnadsanspråken i den efterföljande ersättningsprocessen. Domstolen skulle alltså kunna vägra att döma ut ersättning för kostnader som hade bort undvikas eller begränsas genom att ta till vara det material som har förekommit i tillståndsärendet. Begränsningen skulle också kunna gälla kostnader som i övrigt framstår som omotiverade i belysning av utredningen i tillståndsärendet om verksamhetens påverkan på sakägarens intressen, dvs. domstolen skulle begränsa ersättningen till vad sakägaren kan anses berättigad till enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken för hela mellanhavandet med verksamhetsutövarna. En sådan begränsning skulle sannolikt få sin största betydelse i

fall där sakägaren bytt ombud eller tekniskt biträde mellan processerna eller låtit utföra flera olika utredningar om påverkan på den berörda egendomen. En begränsningsregel som den beskrivna kan från sakägarsynpunkt inte ses som någon egentlig försämring i förhållande till dagens regler. Det finns inte heller skäl att förvänta problem att åstadkomma en rättssäker tillämpning av regeln. Vad gäller utredningskostnader i ersättningsmålen kommer sakägarna att ha rätt att få ett förhandsbesked av domstolen enligt 5 kap. 12 § andra stycket expropriationslagen.

Med hänsyn till det anförda föreslår utredningen en bestämmelse om att rätten till ersättning för kostnader i ersättningsmålen ska prövas mot bakgrund av den kostnadsersättning som har utgått i det föregående tillståndsärendet.

Ett annat rättegångskostnadsproblem som har framhållits är att ersättningsskyldigheten oavsett processens utgång gör att anspråk på nivå med typiska rättegångskostnader inte är processbara från tillståndshavarens synpunkt. Sakägare kan därmed använda processkostnadsfaktorn i förhandlingar med tillståndshavaren för att driva igenom ogrundade eller våldsamt överdrivna ersättningsanspråk. Enligt utredningens mening är det klart att kostnadsreglerna om möjligt bör utformas så att den effekten undviks. Skälen för sökandens allmänna kostnadsansvar gentemot sakägarna kan naturligtvis inte motivera ersättning till den som vill driva process utan att ha rimliga skäl för sina anspråk.

Sådana spärregler som avses i det närmast föregående finns redan i annan lagstiftning. Ett närliggande exempel på detta är 15 kap. 6 § PBL. Den paragrafen fick sin utformning under beredningen av lagstiftningsärendet i Bostadsutskottet. Utskottet anförde då bl.a. följande (BoU 1986/87:1 s. 160).

En fullständig anslutning till expropriationslagens regler skulle /.../ enligt utskottets mening föra för långt. I expropriationsfall är det ju alltid en kommun eller ett organ som företräder ett allmänt intresse som inleder förfarandet. I ersättningsmål enligt PBL är det däremot ofta en enskild sakägare som väcker talan. Rena okynnesmål inledda av en sakägare bör inte föranleda att en kommun – eller den huvudman för allmän plats e.d. som är svarande i målet – skall bära oskäligen rättegångskostnader.

En viss spärr mot okynnesmål finns i 18 kap. 6 § rättegångsbalken, som är tillämplig enligt expropriationslagen. Denna regel är dock främst tillämplig på försummelse i en redan inledd rättegång och täcker alltså inte helt de fall där en sakägare väcker talan utan tillräckliga skäl. En särskild reglering är därför motiverad för dessa fall.

Man bör vid bedömning av om okynne förelegat eller inte kunna ställa det kravet på en sakägare att han i förhandlingar med kommunen preciserat sina anspråk och angett sådana omständigheter till stöd för sina yrkanden att förhandlingarna kan grundas på detta material. Ett beslut av sakägaren att inleda rättegång mot kommunen bör vidare grundas på kommunens ställningstagande till hans yrkanden och åberopade omständigheter, såvida kommunen inte undandragit sig att svara. Om skillnaderna mellan parternas ståndpunkter under förhandlingarna varit små eller om det eljest varit övervägande sannolikt för sakägaren att ingen väsentlig vinst skulle kunna uppnås genom en rättegång, bör en sakägare som förlorar målet kunna förpliktas att svara för sin egen kostnad. Om det måste ha varit uppenbart för sakägaren att hans anspråk saknade skälig grund, bör han kunna förpliktas betala båda parternas kostnader.

Enligt utredningens mening är de skäl som Bostadsutskottet anförde i ärendet om PBL bärande även vad gäller de vattenrättsliga ersättningsmålen. Både intresset att motverka det som utskottet kallade okynnesmål och den underliggande processrättsliga regleringen framstår som helt likartade. En spärregel för kostnaderna vid obefogade eller överdrivna anspråk kan därför utformas i enlighet med motsvarande regel i PBL.

5 Den svensk-norska vattenrättskonventionen

5.1 Gällande ordning

För vattenverksamheter på ömse sidor om den svensk-norska gränsen finns en särskild reglering i den svensk-norska vattenrättskonventionen. Konventionen gäller vid sidan om andra regler om verksamheter med gränsöverskridande effekter, som t.ex. 1974 års nordiska miljöskyddskonvention. De vattenrättsliga prövningsmyndigheterna, miljödomstolarna och länsstyrelserna (för markavvattning), tillämpar konventionen både vid sin egen tillståndsprövning och i samband med att norska myndigheter prövar norska projekt med verkningar i Sverige.

Om en svensk tillståndsansökan berör norska intressen skickas handlingarna till Utrikesdepartementet, som sänder dem vidare till behörig norsk myndighet. Den fortsatta handläggningen av ansökan blir sedan beroende av om den norska myndigheten lämnar eller vägrar samtycke till verksamheten. Ges samtycke kan det ställas villkor, som då binder den svenska prövningsmyndigheten. Vid norska projekt med verkningar i Sverige bedömer prövningsmyndigheterna frågorna om samtycke och villkor från svensk sida. Bedömningen lämnas i ett yttrande till regeringen, som sedan prövar samtyckesfrågan. Om ett norskt projekt tar i anspråk (inte bara påverkar) strömfall eller fastigheter i Sverige ska en särskild prövning göras av om det möter något hinder mot att ansökan prövas i Norge. Svenska myndigheter handlägger också vissa formella frågor i samband med att norsk myndighet prövar projekt som omfattas av konventionen. Handläggningen vid de svenska myndigheterna liknar den i vanliga ansökningsmål/ärenden. För miljödomstolarnas del finns en särskild beslutsförelsesregel som säger att ordföranden ensam

prövar ärenden (inte mål) enligt tillämpningslagen (det enda exemplet på enmansbehörighet vid domstolarna).

5.2 Överväganden och förslag

Utredningens förslag: De nya koncessionsnämnderna får ansvaret för handläggning av ärenden enligt den svensk-norska vattenrättskonventionen.

Handläggningen enligt konventionen vid prövningen av svenska projekt kan inte gärna ske annat än vid prövningsmyndigheterna. Eftersom det i konventionen inte finns någon överenskommelse om det tillståndsgivande organets konstitutionella ställning kan något hinder mot en ändrad instansordning inte anses föreligga. Även handläggningen i Sverige av norska projekt har sådana inslag av tillståndsprövning att de nya prövningsmyndigheterna bör ta över den uppgiften från miljödomstolarna. Den särskilda beslutsförehetsregeln i 12 § tillämpningslagen bör utgå. Ärendena enligt konventionen behöver inte vara mindre komplexa än vattenrättsliga ärenden i allmänhet och det saknas anledning att myndigheten ska ha en enklare sammansättning just i dem.

6 Markavvattning

6.1 Gällande ordning

Markavvattning är i miljöbalken en vattenverksamhet som delvis regleras enligt särskilda regler genom ett system med en särskild markavvattningssakkunnig. Med markavvattning avses i 11 kap. 2 § 4. miljöbalken åtgärder som utförs för att avvattna mark, när det inte är fråga om avledande av avloppsvatten, eller som utförs för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten, när syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål.

Markavvattningsbegreppet omfattar ett antal olika åtgärder som vidtas för att avlägsna vatten eller för att skydda mot vatten. Ett typiskt exempel är dikning. Vanligast är dikningar inom jord- och skogsbruket. Dikning kan också ske för vägbyggnad, bebyggelse, torvtäkt m.m. Ett annat exempel på markavvattning är sänkning och urtappning av ett vattenområde. Reglering, liksom fördjupning, utvidgning och rätning av ett vattendrag för att skydda mot översvämning, är också att hänföra till markavvattning. Detta gäller även anläggande av vallar och liknande anläggningar i eller invid ett vattenområde till skydd mot vattnet (invallning).

En markavvattning i miljöbalkens mening måste varaktigt öka markens lämplighet för något visst ändamål, såsom odling, bebyggelse eller torvtäkt. Det är effekten av markavvattningen som ska vara varaktig. Av kravet på varaktighet följer att skyddsdikning, dvs. dikning som utförs efter skogsavverkning i avsikt att hindra att grundvattnet stiger, normalt inte utgör markavvattning i lagens mening. Av varaktighetskravet följer vidare att en invallning i samband med en tillfällig översvämning inte är markavvattning. Kravet på varaktighet är dock uppfyllt när invallningen avses bli kvar för att skydda även mot framtida översvämningar.

Markavvattning får inte utföras utan tillstånd. Vidare krävs tillstånd, i den utsträckning regeringen föreskriver det, för andra åtgärder som utförs för att avvattna mark i de fall åtgärden kan förväntas få en bestående negativ effekt på växt- och djurlivet. Huvudavsikten med reglerna om markavvattning är att skydda landets våtmarker. Undantagsregeln i 11 kap. 2 § miljöbalken om att tillstånd inte behövs om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena gäller inte markavvattning.

Regeringen får förbjuda markavvattning som skulle kräva tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken i områden där det är särskilt angeläget att våtmarkerna bevaras. I en bilaga till förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m. anges de län och kommuner i sin helhet och andra områden inom vilka förbud mot markavvattning gäller. Förbud gäller i större delen av södra Sverige och för övriga delar av landet beträffande särskilt värdefulla moss- och myrmarker.

Länsstyrelsen får meddela dispens från ett förbud om det finns särskilda skäl. Bedömningen av vad som ska anses utgöra särskilda skäl måste enligt propositionen till miljöbalk främst ske mot bakgrund av intresset från naturvårdssynpunkt att bevara de återstående våtmarkerna inom området. Möjligheten att meddela dispens är avsedd att utnyttjas restriktivt. Som förutsättning för dispens ska gälla att området som berörs av markavvattning i princip saknar betydelse från naturskyddssynpunkt (prop. 1997/98:45 del 2 s. 136).

Om dispens meddelas fordras för utförandet av markavvattningen att tillstånd söks enligt 11 kap. 9 § miljöbalken. Tillståndsmyndigheten är inte formellt bunden av dispensbeslutet utan kan avslå ansökningen vid sin prövning enligt de allmänna hänsynsreglerna m.m. Beslutet om dispens upphör att gälla om tillstånd till markavvattningen meddelas.

Antalet markavvattningsföretag och antal ärenden

Miljöprocessutredningen har i en enkätundersökning ställt till samtliga länsstyrelser efterfrågat uppgifter angående antalet ärenden om tillstånd till markavvattning för åren 2003–2007.¹ Detta antal har varit relativt konstant under de senaste fem åren. År

---

¹ Se bilaga 13.

2003 tillståndsprövades totalt 61 markavvattningsföretag i landet och motsvarande siffror för åren 2004 är 64 företag, år 2005 63 företag, år 2006 78 företag och år 2007 76 företag.

Antalet markavvattningsärenden som överlämnas från länsstyrelserna alternativt lantmäterimyndigheten till miljödomstolarna med stöd av 7 kap. 19 och 20 §§ LSV är mycket litet. Under åren 2004–2007 överlämnades totalt nio ärenden till miljödomstolarna. Under samma period överklagades totalt 13 ärenden i hela landet.

Tillståndsprövning m.m.

Ansökan om tillstånd till markavvattning prövas av länsstyrelsen, om den inte ska prövas av miljödomstolen enligt 7 kap. 19 eller 20 § LSV.

Enligt 4 § förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m. ska en ansökan om tillstånd till markavvattning enligt 11 kap. 9 § miljöbalken som prövas av en länsstyrelse vara skriftlig. Den ska innehålla ritningar och tekniska beskrivningar med uppgifter om förhållandena på platsen, produktionsmängd m.m., uppgifter om bl.a. art och mängd av förutsebara utsläpp, en miljökonsekvensbeskrivning när det krävs enligt 6 kap. miljöbalken och uppgift om det samråd som skett enligt 6 kap. 4 och 6 §§ miljöbalken, förslag till skyddsåtgärder eller andra försiktighetsmått samt de övriga uppgifter som behövs för att bedöma hur de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken iaktas, förslag till övervakning och kontroll samt uppgifter om det finns fastigheter som berörs av vattenverksamheten.

Enligt 7 kap. 19 § LSV ska länsstyrelsen med eget yttrande avseende den ansökta verksamhetens inverkan på allmänna intressen, med särskild vikt vid naturvårdsfrågorna, överlämna ärenden enligt miljöbalken om tillstånd till markavvattning till miljödomstolen, om det framställs yrkande om att även någon annan än sökanden ska delta i markavvattningen, särskild tvångsrätt enligt 28 kap. 10 § miljöbalken, eller ersättning enligt 31 kap. 16 § miljöbalken eller inlösen enligt 31 kap. 17 § miljöbalken. Länsstyrelsen får också överlämna ärenden enligt miljöbalken, om andra fastigheter än sökandens kan komma att beröras.

Om det vid en fastighetsreglering beslutas att en fråga om markavvattning ska prövas enligt miljöbalken ska detta anmälas av lantmäterimyndigheten till miljödomstolen.

Om det vid prövningen av en markavvattning enligt miljöbalken framställs yrkande om att även någon annan än sökanden ska delta i markavvattningen, ska miljödomstolen förordna en markavvattnings-sakkunnig. En markavvattnings-sakkunnig ska förordnas även i mål som inletts genom en anmälan av lantmäterimyndigheten. Någon markavvattnings-sakkunnig behöver dock inte förordnas om det är uppenbart hur frågan om delaktighet ska lösas. Miljödomstolen får även i annat fall förordna en markavvattnings-sakkunnig. Särskilda bestämmelser om behörighet att vara markavvattnings-sakkunnig meddelas av Statens jordbruksverk och Skogsstyrelsen.

Av Jordbruksverkets författningssamling (SJVFS 1998:128) framgår att Jordbruksverket beslutar om behörighet att vara markavvattnings-sakkunnig när det gäller verksamhet avseende avvattning av mark som inte endast består av skogsmark. När det gäller verksamhet där det endast är fråga om avvattning av skogsmark är det i stället Skogsstyrelsen som efter ansökan meddelar behörighet att vara markavvattnings-sakkunnig (SKSFS 2000:2).

Behörighet att vara markavvattnings-sakkunnig enligt Jordbruksverkets föreskrifter kan meddelas den som avlagt civilingenjörs-examen med vattenbyggnadsteknisk inriktning kompletterad med av Jordbruksverket godkänd agrar utbildning eller den som avlagt agronomexamen med hydroteknisk inriktning kompletterad med godkända studier i vattenbyggnadstekniska ämnen vid teknisk högskola. En sökande ska dessutom ha genomgått en av Jordbruksverket anordnad kurs och genom praktisk tjänstgöring ha vunnit grundlig kännedom om behandlingen av vattenfrågor. Behörig enligt Skogsstyrelsens föreskrifter är den som med godkänt resultat har genomgått minst treårig skoglig högskole-utbildning. Även i detta fall finns krav på genomgången kurs och på praktisk erfarenhet.

Som markavvattnings-sakkunnig får inte förordnas någon som står i ett sådant förhållande till saken eller någon av parterna att tillförlitligheten kan anses förringad. Den markavvattnings-sakkunnige bör samråda med sökanden och övriga sakägare samt med de myndigheter som berörs av markavvattningen. Han får utföra besiktning. Sökanden, övriga sakägare och de myndigheter som berörs av markavvattningen ska underrättas om besiktningen. Om det behövs med anledning av besiktningen, har den markavvattnings-sakkunnige rätt att gå in i byggnader, beträda ägor, göra mätningar och markundersökningar samt utföra därmed samman-

hängande eller jämförliga åtgärder. I trädgårdar eller liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke. Även i övrigt ska skador undvikas, om det är möjligt. Rätt att beträda annans ågor har också den som vid miljödomstolen för talan i målet.

Den markavvattningssakkunnige ska ge in ett yttrande till miljödomstolen. Om den markavvattningssakkunnige anser att ansökan ska bifallas, ska yttrandet innehålla förslag om hur markavvattningen ska utformas, med angivande av de miljökonsekvenser en sådan utformning kommer att medföra, vilka som ska delta i markavvattningen, och varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för verksamheten.

Någon möjlighet att särskilt överklaga yttrande från länsstyrelse eller den markavvattningssakkunnige finns inte. Den som är missnöjd med yttrandet kan i stället framföra sina åsikter till domstolen, som är oförhindrad att göra en annan bedömning än den som länsstyrelsen eller den markavvattningssakkunnige har gjort.

Därefter ska miljödomstolen pröva målet i sin helhet enligt de vanliga bestämmelserna om ansökningsmål och avgöra det genom dom.

Om tillstånd meddelas till en markavvattning i mål som avses i 7 kap. 19 § LSV, ska sökandens kostnader fördelas mellan deltagarna i markavvattningen efter vad som är skäligt. Meddelas inte tillstånd till markavvattningen, ska sökanden betala de kostnader som har uppkommit, om inte särskilda omständigheter föranleder att betalningsskyldigheten fördelas mellan samtliga sakägare eller vissa av dem. Om tillstånd inte meddelas till en markavvattning i ett mål som enligt 7 kap. 20 § LSV har inletts på grund av ett beslut vid en fastighetsreglering, ska kostnaderna anses som förrättningskostnader vid fastighetsregleringen.

6.2 Överväganden och förslag

Utredningens förslag: Bestämmelserna om prövning av markavvattning enligt 7 kap. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet utgår. De nya koncessionsnämnderna får meddela dispens från ett förbud som meddelats av regeringen enligt 11 kap. 14 § miljöbalken. Möjligheten att förordna markavvattningssakkunnig finns kvar och regler om detta införs i 19 kap. miljöbalken. Kostnaden för den markavvattningssakkunniges utlåtande och övriga förfarandekostnader fördelas efter vad som är skäligt också vid en omprövning av markavvattning. Ärenden om markavvattning handläggs vid samma myndighet och enligt samma regler som andra tillståndsärenden.

Tillståndsprovning

Ett övergripande syfte med utredningens uppdrag är att effektivisera miljöprovningen, dvs. att göra provningen snabbare och enklare utan att åsidosätta rättssäkerhet och hälso- och miljöskyddskraven. En utgångspunkt härvidlag är att bestämmelserna och kraven ska vara enkla, tydliga, samordnade och ändamålsenliga.

Utredningen har fått i uppdrag att föreslå hur en ändrad instansordning för A-verksamheter och vattenverksamheter ska utformas. På sätt som redogjorts för i avsnitt 3.2.1 föreslår utredningen bland annat att de nya koncessionsnämnderna ska pröva alla ärenden om vattenverksamhet som i dag prövas av miljödomstolarna och att alla ersättningsfrågor ska behandlas åtskilda från tillståndsprovningen.

I dag prövas markavvattningsfrågor antingen av länsstyrelse eller av miljödomstol. När miljöbalken trädde i kraft fick markavvattningsbestämmelserna en särställning i balken och i LSV.

Jordbruksverket har i en promemoria till utredningen anfört att markavvattningsbegreppet tolkas olika av olika intressegrupper och har utförligt beskrivit problematiken härvidlag. Eftersom markavvattning specialbehandlas på flera sätt i miljöbalken och LSV är det viktigt att gränsdragningen mellan markavvattning och övriga former av vattenverksamhet inte är oklar.

Ett sätt att komma till rätta med vissa gränsdragningsproblem skulle vara att låta samtliga markavvattningsärenden handläggas av en och samma instans. På sätt Jordbruksverket anfört skulle också denna lösning kunna bidra till en snabbare och enklare hantering av tillståndsfrågorna. Genom att också låta tillståndsmyndigheten vara den myndighet som prövar dispensfrågor skulle ytterligare samordningsvinster kunna uppnås.

Frågan blir då var dispens- och tillståndsprövningen av markavvattningsfrågor ska äga rum.

Av förarbetsuttalandena till miljöbalken (prop. 1997/98:45 del 1 s. 476) framgår att vägande skäl för att välja miljödomstolarna var att dessa ansågs bäst lämpade att bedöma vilka hänsyn som skulle tas till enskilda intressen samt att typiska bedömningar som borde göras av domstol är hur förhållandet mellan flera deltagare ska regleras, vilka ersättningar som ska utgå till skadelidande samt om sökanden ska medges rätt att utföra åtgärder på annans mark. Ett tungt vägande skäl för dagens lösning, dvs. att länsstyrelserna prövar de enkla ärendena, var att det var fråga om massärenden.

Numera är markavvattning i stort sett förbjuden i södra Sverige och också på många ställen i övriga landet, vilket naturligtvis medför att antalet ärenden om markavvattning är begränsat. Av utredningens undersökning framgår också att det totala antalet ärenden om markavvattning, dvs. både de som prövas av länsstyrelsen i första instans och de som prövas av miljödomstol i första instans, inte har den omfattning att särreglering behövs för att hindra att markavvattningarna blir en oproportionellt stor del av prövningsmyndigheternas totala arbetsbörda. Av undersökningen framgår också att antalet ärenden rörande markavvattning som handläggs vid miljödomstolarna är försvinnande litet.

Sammanfattningsvis bör ärendena om markavvattning handläggas vid samma prövningsmyndigheter och enligt samma regler som övriga tillståndsärenden. Detta medför att vissa av dagens gränsdragningsproblem kan minimeras och man slipper också hålla särregleringen aktuell vid framtida lagändringar. Civilrättsliga frågor om markavvattning ska således på sätt som gäller för övriga vattenverksamheter även i fortsättningen prövas av miljödomstol.

Markavvattningssakkunnig

I propositionen till miljöbalk (prop. 1997/98:45 del 1 s. 476 f.) uttalade regeringen att ett särdrag med markavvattningar är att de ibland kan utföras så att deras positiva effekter även kommer omgivningen till del. Sökanden till företaget har emellertid inte alltid något intresse av att andra fastigheter gynnas. Det åligger därför i dag förrättningsmannen att utforma en markavvattning som passar samtliga inblandade. Förrättningsmannen tar aktiv del i företagets utformning och föreslår de ändringar som han anser vara behövliga. Trots att markavvattning i framtiden kommer att bli mer sällsynt finns det ändå ett fortsatt behov av denna experthjälp. För att tillgodose detta behov bör ett system liknande det med förrättningsmän därför finnas. I miljöbalkens system ska dock endast en tillståndsprövning ske och "förrättningsmännen" kommer därför inte att meddela tillstånd. De nya sortens "förrättningsmän" kommer att ha uppgifter som gör att de närmast kan liknas vid sakkunniga. Det är därför lämpligt att i stället för benämningen förrättningsmän använda benämningen markavvattningssakkunnig.

Markavvattningar kan enligt vad utredningen erfarit vara mycket komplicerade. Förarbetsuttalandena har alltså betydelse. Uppgifter till utredningen visar att all kompetens på området finns inom kretsen markavvattningssakkunniga och hos enskilda miljöråd. Regler om markavvattningssakkunniga bör finnas kvar, men flyttas från LSV till 19 kap. miljöbalken.

Kostnader

Enligt äldre bestämmelser fördelades förrättningsmannens kostnader på dem som var berörda av en förrättning efter vad som var skäligt. Detta gällde både vid ursprunglig markavvattningsförrättning och vid omprövningsförrättning. Enligt miljöbalken kan kostnaden fördelas efter vad som är skäligt endast vid prövning av ny markavvattning och således inte vid en omprövning.

Enligt 7 kap. 17 § andra stycket LSV kan en delägare i en samfällighet under vissa omständigheter ansöka om omprövning. En dylik ansökan handläggs som ett ansökningsmål (jfr 7 kap. 1 § 4. LSV). Enligt 25 kap. 4 § miljöbalken ska i mål, som gäller omprövning på grund av ändrade förhållanden i samfälligheter

enligt 7 kap. 17 § LSV, varje part svara för sina kostnader. Att sökanden ska betala domstolens kostnader framgår av 25 kap. 8 § miljöbalken. Detta innebär att sökanden ska betala exempelvis den markavvattningsakkunniges kostnader. I 10 § samma kapitel finns en bestämmelse som bland annat innebär att om tillstånd meddelas till en markavvattning ska sökandens kostnader fördelas mellan deltagarna i markavvattningen efter vad som är skäligt. Denna sistnämnda bestämmelse gäller emellertid endast nya ansökningar om markavvattning enligt 7 kap. 19 § LSV och således inte omprövningar enligt 17 § samma kapitel.

Dagens lagstiftning innebär följaktligen att den som söker omprövning helt får svara för domstolens kostnader i målet, vilket är ett hinder för en enskild fastighetsägare eller ett mindre dikningsföretag, som upplever behov av omprövning. En vanlig situation, enligt vad Jordbruksverket anfört i sin skrivelse till utredningen, är att en fastighetsägare med eller utan fri vilja avstyckar en fastighetsdel som svarar för all eller en betydande del av den båtnad, som har genererat andelstal i samfälligheten. Detta ligger dock kvar på stamfastigheten så länge andelstalsfrågan inte är omprövad. Ägaren till den avstyckade delen har förstås inte något omedelbart intresse att initiera en omprövning. Med nu gällande bestämmelser har stamfastighetens ägare hamnat i ett svårare läge jämfört med tidigare när det gäller kostnaden för omprövning. En annan vanlig situation, enligt Jordbruksverket, är att en exploatör, t.ex. Vägverket eller Banverket, genom hårdgörning av avrinningsytor har medverkat till ökade flöden och risk för översvämningar i ett dikningsföretag. Återigen har exploatören inte något omedelbart intresse att kompensera för sådana skador. Det ligger då på dikningsföretaget eller berörda delägare i företaget att söka omprövning med nu nämnda kostnadskonsekvenser alternativt stämning.

Med hänsyn till de angivna omständigheterna anser utredningen att dagens kostnadsbestämmelser bör ändras såtillvida att samma bestämmelser ska gälla både vid prövning av en ny markavvattning och vid en omprövning av ett dylikt företag.

7 Handläggningsregler för koncessionsnämnderna

7.1 Inledning

I 19 kap. miljöbalken finns vissa bestämmelser om förvaltningsmyndigheternas och kommunernas prövning av ärenden enligt miljöbalken. I den mån särskilda bestämmelser om prövningen inte har meddelats i miljöbalken eller med stöd av bemyndigande i balken, gäller förvaltningslagen (1986:223). Ärenden enligt miljöbalken som inleds i en kommun eller en förvaltningsmyndighet överprövas av miljödomstolarna och därefter av Miljööverdomstolen. I de överklagade målen och vid prövning av utdömande av vite efter särskild ansökan av myndighet gäller bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen (1971:291). Vid miljödomstolarnas handläggning av ärenden tillämpas lagen (1996:242) om domstolsärenden. Vid prövning av övriga mål tillämpas i huvudsak vad som i rättegångsbalken är föreskrivet om tvistemål i allmän domstol samt de särskilda bestämmelserna i 22 kap. miljöbalken om handläggningen av ansökningsmål. När prövningen av A-verksamheter och vattenverksamheter ska prövas av förvaltningsmyndigheter bör utredas om de handläggningsregler som gäller för prövningen av sådana verksamheter i miljödomstolarna i framtiden bör tillämpas också av förvaltningsmyndigheterna.

7.1.1 Handläggningsreglerna för Koncessionsnämnden för miljöskydd

Före den 1 juli 1999 när miljöbalken trädde i kraft prövades ansökningar om tillstånd till miljöfarlig verksamhet enligt miljöskyddslagen (1969:387) av Koncessionsnämnden för miljöskydd. För-

farandereglerna för Koncessionsnämnden återfanns i 13 och 14 §§ miljöskyddslagen och innebar i korthet följande.

Tillståndsansökan skulle vara skriftlig och innehålla de uppgifter, ritningar och tekniska beskrivningar som behövdes för att bedöma den miljöfarliga verksamhetens beskaffenhet och omfattning. Ansökan skulle vidare innehålla en miljökonsekvensbeskrivning som skulle möjliggöra en samlad bedömning av den planerade anläggningens, verksamhetens eller åtgärdens inverkan på miljön, hälsan och hushållningen med naturresurser. Det skulle finnas ett förslag till de skyddsåtgärder eller andra försiktighetsmått som skulle behövas för att förebygga eller avhjälpa olägenheter från verksamheten och förslag till hur kontroll av verksamheten borde ske. Ansökan skulle också innehålla en redogörelse för det samråd som ägt rum med de statliga och kommunala myndigheter, organisationer och enskilda som haft ett intresse i saken.

Om inte ansökningen uppfyllde de ovan angivna kriterierna eller om den inte gavs in i tillräckligt antal exemplar skulle Koncessionsnämnden förelägga sökanden att avhjälpa bristen inom viss tid. Föreläggandet kunde ske vid vite. Om sökanden inte efterkom ett föreläggande fick nämnden besluta att bristen skulle avhjälpas på sökandens bekostnad eller, om bristen var så väsentlig att ansökningen inte kunde ligga till grund för prövningen av ärendet, avvisa ansökningen. Om inte erforderligt samråd ägt rum fick Koncessionsnämnden vid vite förelägga sökanden att vidta nödvändiga åtgärder.

Koncessionsnämnden skulle sörja för en fullständig utredning av ärenden som kom under nämndens prövning. De som kunde beröras av den miljöfarliga verksamheten skulle genom kungörelse i tidning eller på annat lämpligt sätt beredas tillfälle att yttra sig. Vidare skulle det ske ett samråd med de statliga och kommunala myndigheter som hade väsentliga intressen att bevaka i frågan. Om det inte var uppenbart onödigt skulle nämnden hålla sammanträde med dem som saken angick och besiktning på platsen. Den som gjort ansökan eller framställt erinran skulle underrättas om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv och han skulle också beredas tillfälle att yttra sig över inkomna synpunkter.

Nämnden hade möjlighet att uppdra åt en eller flera ledamöter att hålla sammanträde eller besiktning och kunde också ge en sakkunnig uppdrag att verkställa en särskild utredning.

Kostnaden för kungörelse och för utredning av sakkunnig skulle betalas av den som utövade eller ämnade utöva den miljöfarliga verksamheten. Nämnden skulle på yrkande fastställa ersättningen för utredningen.

Av 17 § miljöskyddslagen framgick att regeringen fick föreskriva att frågor om tillstånd beträffande vissa slag av ärenden skulle prövas av länsstyrelsen. I fråga om dessa ärenden gällde i tillämpliga delar bestämmelserna i miljöskyddslagen om ärenden som skulle prövas av Koncessionsnämnden med den skillnaden att länsstyrelsen skulle hålla sammanträde med dem som saken angick och besiktning på platsen endast om det behövdes för utredningen i ärendet

Administrativa föreskrifter för koncessionsnämnden fanns i förordningen (1969:389) med instruktion för Koncessionsnämnden för miljöskydd.

7.1.2 Handläggningsreglerna för miljödomstolarna i ansökningsmål

I detta avsnitt finns en redogörelse för de särskilda reglerna om handläggning av ansökningsmål som gäller för miljödomstolarna och i stor utsträckning också för miljöprövningsdelegationerna.

I 22 kap. miljöbalken finns detaljerade regler om hur en ansökan om tillstånd ska handläggas i miljödomstol. Domstolen ska se till att utredningen i ett mål får den inriktning och omfattning som krävs. Miljödomstolen har full utredningsskyldighet i tillståndsfrågan och ska ställa de frågor och begära in de kompletteringar som behövs för att kunna bedöma tillåtligheten av verksamheten. Miljöbalkens förfaranderegler kompletteras av rättegångsbalkens bestämmelser om tvistemål i allmän domstol. Genom regleringen i 22 kap. miljöbalken får tillståndsprövningen ett starkt inslag av administrativ prövning. Det förklaras främst av att prövningsmyndigheten har ett ansvar för att bevara skyddet för miljön.

Ansökan och inledningen av förfarandet

En ansökan i ett ansökningsmål ska vara skriftlig och innehålla ritningar och tekniska beskrivningar med uppgifter om förhållandena på platsen, produktionsmängd eller annan liknande uppgift

samt användningen av råvaror, andra insatsvaror och ämnen liksom energianvändning. I en ansökan ska vidare finnas uppgifter om utsläppskällor, art och mängd av förutsebara utsläpp samt förslag till de åtgärder som kan behövas för att förebygga uppkomsten av avfall.

Om det krävs en miljökonsekvensbeskrivning enligt 6 kap. miljöbalken ska denna ingå i ansökan och uppgift ska också finnas om det samråd som skett enligt 6 kap. 4 och 6 §§ miljöbalken. För att kunna bedöma hur de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken beaktas ska det finnas ett förslag till skyddsåtgärder eller andra försiktighetsmått samt de övriga uppgifter som behövs. Det ska vidare finnas ett förslag till övervakning och kontroll av verksamheten samt, i fråga om tillstånd att anlägga, driva eller ändra en verksamhet, en säkerhetsrapport i de fall det finns skyldighet att upprätta en sådan enligt lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvariga kemikalieolyckor. Ansökan ska slutligen innehålla en icke-teknisk sammanfattning av ovan angivna uppgifter.

Om en ansökan gäller vattenverksamhet ska den dessutom innehålla uppgift om de fastigheter och fastighetsägare m.fl. som berörs. Det ska också finnas uppgifter om de ersättningsbelopp som sökanden erbjuder, om beloppen inte på grund av verksamhetens omfattning bör anstå med sådana uppgifter. Om vattenverksamheten avser ett vattenkraftverk, ska ansökan innehålla uppgift om det område som bör utgöra strömfallsfastighet. Ansökan om vattenverksamhet ska dessutom innehålla ritningar, beskrivning av strömfalls läge och beskaffenhet, uppgift om erbjudna ersättningsbelopp samt övriga upplysningar som behövs för att bedöma ersättningsfrågan. När en vattenverksamhet gäller överflyttning av rätten till andelskraft ska till ansökan fogas dels ett gravationsbevis rörande den fastighet varifrån rätten till andelskraft ska flyttas över, dels överenskommelser som har träffats med borgenärer med panträtt i fastigheten och andra rättsägare.

Har ansökningshandlingarna inte getts in i tillräckligt antal exemplar eller finner miljödomstolen att ansökan är ofullständig ska domstolen förelägga sökanden att avhjälpa bristen inom viss tid. Följer sökanden inte ett föreläggande, får domstolen besluta att bristen ska avhjälpas på sökandens bekostnad eller, om bristen är så väsentlig att ansökan inte kan ligga till grund för prövning av målet, avvisa ansökan.

I fråga om miljöfarlig verksamhet är den som erhållit tillstånd, dispens eller godkännande vid prövning av frågor som avser återkallelse eller omprövning av tillstånd (24 kap. 3, 5 och 8 §§ miljöbalken) skyldig att tillhandahålla den utredning om verksamheten och övriga förhållanden som behövs för prövningen. Miljödombstolen får förelägga verksamhetsutövaren att tillhandahålla den utredning som behövs. Föreläggandet får förenas med vite.

Kungörelse

Om en ansökan tas upp till prövning, ska miljödombstolen utfärda kungörelse. Kungörelsen ska bl.a. innehålla en kortfattad redogörelse för ansökan och i mål om vattenverksamhet uppgift om de fastigheter som kan beröras.

Det åligger miljödombstolen att förordna en eller flera personer att förvara ett exemplar av handlingarna i målet. Kungörelsen ska innehålla namn och adress till den så kallade aktförvararen.

Kungörelsen ska snarast införas i ortstidning. I mål om vattenverksamhet ska en utskrift av kungörelsen sändas till varje sakägare som har angetts i ansökningen eller som på annat sätt är känd för domstolen.

Ett exemplar av ansökningshandlingarna och av kungörelsen ska sändas till Naturvårdsverket, Kammarkollegiet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Fiskeriverket, länsstyrelsen och den eller de berörda kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet. Handlingarna behöver dock inte sändas över om det kan antas att det allmänna fiskeintresset eller något annat allmänt intresse inte berörs av verksamheten. Kungörelsen ska även sändas till berörda kommuner och andra myndigheter vars verksamhet kan beröras av ansökan.

Talerätt

När det behövs för att ta till vara miljöintressen och andra allmänna intressen ska Naturvårdsverket, Kammarkollegiet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och länsstyrelsen föra talan i målet. På motsvarande sätt får en kommun föra talan för att tillvarata miljöintressen och andra allmänna intressen inom kommunen. När handlingarna i målet sänds till Fiskeriverket ska verket

yttra sig om vattenanläggningens eller verksamhetens inverkan på det allmänna fiskeintresset samt föreslå de bestämmelser som behövs till skydd för fisket. Om verket anser att ett yttrande kräver undersökning på platsen ska verket anmäla detta till miljödomstolen som ska förordna om sakkunnigutredning.

Om en sakägare har uppgetts eller på annat sätt blivit känd för miljödomstolen först efter det att kungörelsen utfärdats och inte har fört talan i målet, ska han ges tillfälle att yttra sig. Handläggningen av målet får dock inte uppehållas.

Om det råder tvist om en fastighet som påverkas av den i målet avsedda verksamheten, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten i målet tills den lagligen vinnns från innehavaren. En ny ägare får inte rubba överenskommelser som den förre ägaren har ingått eller andra åtgärder som har vidtagits i målet och som är bindande för den förre ägaren. Om den förre ägaren har erhållit meddelanden och kallelser i målet, behövs inte några nya meddelanden eller kallelser till den nye ägaren.

Förberedelsen och miljödomstolens officialprövningsplikt

Som nämnts ovan ska eventuella synpunkter på ansökan lämnas skriftligen och lämnas in till miljödomstolen i det antal exemplar som domstolen finner behövligt. De ska vidare lämnas inom den tid som domstolen har bestämt och ett exemplar ska också sändas till sökanden. Den fortsatta förberedelsen av målet kan vara skriftlig eller muntlig. Miljödomstolen ska under förberedelsen se till att utredningen i målet får den inriktning och omfattning som krävs. Det är domstolen som bestämmer vad en muntlig förberedelse ska avse och vilka parter som ska kallas till förberedelsen. Kallelsen ska delges parterna eller kungöras i ortstidning. Vid den muntliga förberedelsen får tredskodom inte meddelas. Parterna får åberopa skrifter som de har gett in och en redogörelse bör lämnas för skrifternas innehåll.

Om det för bedömningen i målet behövs någon särskild utredning eller värdering, kan miljödomstolen förordna en eller flera sakkunniga att efter förberedande undersökning avge utlåtande i målet. Sådan undersökning ska verkställas snarast möjligt. Om det behövs med hänsyn till målets beskaffenhet eller

ändamålet med undersökningen, ska domstolen på ett lämpligt sätt underrätta parterna om tiden för undersökningen.

Miljödomstolen får vidare om det är lämpligt uppdra åt en eller flera ledamöter av domstolen att göra en undersökning på platsen. Parterna ska på lämpligt sätt underrättas om tiden för en sådan undersökning. Vid undersökningen ska protokoll föras.

Skadeförebyggande åtgärder

Miljödomstolen får utan huvudförhandling på begäran av sökanden besluta att åtgärder får vidtas för att förebygga eller minska skador eller olägenheter, innan frågan om sådana åtgärder slutligen avgörs. Som villkor gäller att den sökande hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning sökanden kan bli skyldig att betala på grund av åtgärderna. Beslutet gäller omedelbart, men det kan ändras när förhållandena föranleder det.

Huvudförhandling och syn m.m.

Framgår det av ett sakkunnigutlåtande eller på annat sätt att den sökta verksamheten berör fastigheter som inte har angivits i kungörelsen ska miljödomstolen ge ägare och innehavare av särskilda rättigheter till sådana fastigheter tillfälle att yttra sig. Miljödomstolen får om det är lämpligare i stället kalla sakägarna till huvudförhandlingen i målet. Kallelserna ska senast åtta dagar före huvudförhandlingen delges sakägarna i den ordning som gäller för delgivning av stämning i tvistemål.

Miljödomstolen ska när målet är klart för huvudförhandling bestämma tid och plats för förhandlingen. En huvudförhandling behöver inte hållas om det är uppenbart onödigt, men ska hållas om parterna begär det. Om domstolen funnit att verksamheten är tillåtlig och om verksamhetens snara genomförande är angeläget, får domstolen utan huvudförhandling i särskild dom meddela tillstånd till arbeten som behöver utföras. På motsvarande sätt får domstolen utan huvudförhandling avgöra målet på annat sätt än genom dom, meddela dom i anledning av talan som medgivits eller eftergivits och stadfästa en förlikning.

Parterna ska i god tid och i den ordning som har bestämts för kallelserna till dem få besked om tid och plats för huvud-

förhandling. Om det finns anledning ska det i kallelsen lämnas uppgift om de frågor som ska behandlas vid huvudförhandlingen. Om någon part bör infinna sig personligen vid huvudförhandlingen ska miljödomstolen förelägga vite och delge förläggandet. Miljödomstolen får hålla en huvudförhandling även om en part uteblir, men domstolen får inte meddela tredsdom.

Om fråga är om ett enkelt ansökningsmål kan domstolen underlåta skriftväxling och muntlig förberedelse och i stället i kungörelsen omedelbart kalla till huvudförhandling i målet vid vilken samtliga frågor i målet behandlas. Huvudförhandlingen får hållas tidigast tre veckor efter det att kungörelsen skedde.

Syn ska hållas i målet om det inte är obehövt. Detta sker i normalfallet i samband med huvudförhandlingen.

Yrkanden om ersättning till följd av vattenverksamhet eller genom att anläggning för bortledande av grundvatten helt eller delvis tas ur bruk ska framställas skriftligen eller muntligen senast vid huvudförhandlingen. Detsamma gäller synpunkter i anledning av sakkunnigutlåtande om verksamheten. Miljödomstolen får avvisa senare framställda yrkanden och synpunkter, om de inte har föranletts av iakttagelser vid syn eller av andra omständigheter som har förekommit under huvudförhandlingen.

Vid huvudförhandlingens början bör ordföranden eller någon annan ledamot kort redogöra för ansökan och de yrkanden som har framställts i målet. För utredning av frågor av teknisk art får parterna åberopa ingivna skrifter och det ska också lämnas en redogörelse för skrifternas innehåll. Vid en uppskjuten huvudförhandling ska målet återupptas i samma skick som det hade vid den tidigare handläggningens slut. Har de ledamöter som vid det senare sammanträdet tjänstgör i domstolen inte deltagit i den tidigare handläggningen, ska dock målet tas upp till ny huvudförhandling. Bevis som har tagits upp vid tidigare handläggning behöver inte tas upp på nytt om det kan antas vara utan betydelse att det tas upp eller om det skulle medföra oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet.

Dom

Miljödomstolens dom ska grundas på vad som har förekommit vid syn och annan förhandling inför domstolen och på vad handlingarna innehåller. Domen ska meddelas så snart som möjligt med

hänsyn till målets art och omständigheterna i övrigt. Om det inte finns synnerliga skäl ska, om huvudförhandling hållits, domen meddelas inom två månader efter det att huvudförhandlingen avslutades. Skyldigheten enligt 17 kap. 9 § sjunde stycket rättegångsbalken att underrätta parterna om innehållet i domen ska anses fullgjord genom att ett exemplar av domen hålls tillgängligt hos den eller de aktförvarare som har förordnats.

I fråga om meddelande av domar gäller i övrigt 17 kap. 9 § rättegångsbalken. Vid huvudförhandlingens slut ska domstolen antingen avkunna dom, bestämma viss dag för meddelande av domen eller ange att parterna kommer att få meddelande om tid för domen och plats där den hålls tillgänglig i den för kallelser bestämda ordningen.

Bestämmelser om vad en dom som innebär att tillstånd lämnas till en verksamhet ska innehålla finns i 22 kap. 25 § miljöbalken. I första stycket finns en uppräkningslista av bestämmelser om vad en dom kan innehålla. Uppräkningen är exemplifierande och domen måste inte innehålla samtliga bestämmelser. Om ett tillstånd avser arbeten för vattenverksamhet måste dock alltid i domen anges den tid inom vilken arbetena ska vara utförda. Tiden får sättas till högst tio år. Vidare måste den tid inom vilken igångsättande av miljöfarlig verksamhet ska ha skett anges. I tredje stycket anges när en domstol kan delegera villkorsskrivning till en tillsynsmyndighet. I fjärde stycket finns en erinran om att LSV innehåller ytterligare bestämmelser om vad en dom i mål om vattenverksamhet och vattenanläggningar ska innehålla.

I 22 kap. 25 a och 25 b §§ miljöbalken finns dessutom särskilda bestämmelser om vad domar som omfattar tillstånd att bedriva verksamhet med deponering av avfall respektive förbränning av avfall alltid måste innehålla.

På yrkande av sökanden får miljödomstolen i särskild dom avgöra frågan om verksamhetens tillåtlighet om frågan inte ska prövas av regeringen. Om domstolen funnit att verksamheten är tillåtlig och om verksamhetens snara genomförande är angeläget, får domstolen utan huvudförhandling i särskild dom meddela tillstånd till de arbeten som behöver utföras. Meddelas särskild dom, får miljödomstolen förordna att målet i övrigt ska vila till dess domen fått laga kraft.

När verkningarna av en verksamhet inte kan förutses med tillräcklig säkerhet, får miljödomstolen vid meddelande av tillstånd till verksamheten skjuta upp frågan om ersättning eller andra

villkor till dess erfarenhet har vunnits av verksamhetens inverkan. I samband med uppskovsbeslutet ska miljödomstolen, i fråga om skada eller förlust som kan antas bli mera kännbar, meddela provisoriska föreskrifter om ersättning eller skadeförebyggande åtgärder. Om det är nödvändigt för att motverka olägenheter, ska provisoriska föreskrifter om skyddsåtgärder eller andra försiktighetsmått meddelas. Den uppskjutna frågan ska avgöras så snart som möjligt. Ersättning får inte bestämmas till lägre belopp än vad som har bestämts provisoriskt. Då målet har skjutits upp i en viss del, ska miljödomstolen som villkor för att tillståndet till verksamheten ska få tas i anspråk föreskriva att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den slutliga ersättningen samt för den ersättning som bestämts provisoriskt och som inte ska betalas innan tillståndet tas i anspråk. Preskriptionslagen (1981:130) gäller inte ersättningsanspråk som omfattas av ett uppskovsbeslut.

När det finns skäl, får miljödomstolen förordna att tillståndet till en verksamhet får tas i anspråk även om domen inte har vunnit laga kraft. Som villkor ska föreskrivas att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som för en vattenverksamhet kan komma att utgå, om domstolens dom ändras. Om sökanden, sedan tillstånd till en verksamhet enligt balken har meddelats, åläggs skyldighet att förebygga eller minska skador eller att betala ersättning, får miljödomstolen förordna att domen ska gå i verkställighet som om den hade fått laga kraft.

7.1.3 Tillståndsprövningen i förvaltningsmyndigheter och kommuner

Förvaltningslagen

Förvaltningsmyndigheternas handläggning av ärenden regleras i förvaltningslagen. Förvaltningsmyndigheter ska enligt förvaltningslagen lämna upplysningar, vägledningar, råd och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör myndigheternas verksamhetsområden. Varje ärende där någon enskild är part ska handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. Med säkerhet avses intresset av riktiga avgöranden. Vid handläggningen ska en myndighet beakta möjligheten att själv inhämta upplysningar och yttranden från andra myndigheter, om sådana behövs. Vill en sökande, klagande eller annan part lämna uppgifter

muntligt i ett ärende som avser myndighetsutövning mot någon enskild, ska han få tillfälle till det, om det kan ske med hänsyn till arbetets behöriga gång. I andra fall bestämmer myndigheten om handläggningen ska vara muntlig. Myndigheten ska särskilt beakta att muntlig handläggning kan underlätta för enskilda att ha med den att göra. Den enskilde kan emellertid inte med stöd av förvaltningslagen kräva ett sammanträde eller en förhandling. Föreskrifter om förhandlingar vid handläggning enligt förvaltningslagen förekommer emellertid i specialförfattningar, se t.ex. 13 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716) och 19 kap. 4 § miljöbalken. Enligt den sistnämnda bestämmelsen ska länsstyrelsen hålla sammanträde med den som saken angår och besiktning på platsen om det behövs för utredningen i ärendet.

En sökande, klagande eller annan part i ett ärende har enligt förvaltningslagen rätt att ta del av det som tillförts ärendet med de begränsningar i partsinsynen som följer av sekretesslagen (1980:100). Ett ärende får som huvudregel inte avgöras utan att part har underrättats om och fått möjlighet att yttra sig över en uppgift som har tillförts ärendet genom någon annan. Ett beslut ska motiveras och om det visar sig vara uppenbart oriktigt ska förvaltningsmyndigheten ändra beslutet om det kan ske snabbt och enkelt och utan att det blir till nackdel för någon enskild part.

Miljöbalken

För länsstyrelsernas och de kommunala nämndernas prövning av ärenden enligt miljöbalken och med stöd av balken meddelade föreskrifter gäller förvaltningslagens förfaranderegler. I 19 kap. 4 och 5 §§ miljöbalken har dock föreskrivits regler om dessa myndigheters prövning av miljöfarlig verksamhet, som innebär att flera av de processuella bestämmelser som gäller förfarandet i miljödomstol ska tillämpas helt eller i modifierad form. I 19 kap. 5 § miljöbalken hänvisas således till vissa bestämmelser i 22 kap. miljöbalken som blir direkt tillämpliga vid länsstyrelsens och kommunal nämnds prövning av miljöfarlig verksamhet. I 4 § finns vissa bestämmelser om förfarandet vid dessa myndigheter, som i vissa andra hänseenden innebär en större frihet för förvaltningsmyndigheterna än för miljödomstolarna att anpassa handläggningen till förhållandena i det enskilda ärendet. Den sistnämnda

paragrafen överensstämmer med 14 § andra stycket och 17 § tredje meningen miljöskyddslagen (jfr ovan avsnitt 7.1.1).

Länsstyrelser eller kommunala nämnder ska genom kungörelse i ortstidning eller på annat lämpligt sätt bereda den som kan beröras av verksamheten tillfälle att yttra sig. Kungörelse om ansökan är följaktligen inte obligatorisk. Av förarbetena till miljöskyddslagen (prop. 1969:28 s. 272) framgår att kungörelse i ortstidning bör vara det normala sättet att bereda sakägare att komma till tals. Om det är uppenbart att syftet med kungörandet kan nås på ett enklare sätt än genom införande i tidning, bör det ske. Om en ansökan i ett ärende om tillstånd till miljöfarlig verksamhet innehåller en miljökonsekvensbeskrivning, ska detta kungöras tillsammans med kungörelsen om ansökan (6 kap. 8 § första stycket MB).

Länsstyrelser eller kommunala nämnder ska också samråda med de statliga och kommunala myndigheter som har väsentliga intressen att bevaka i saken.

Länsstyrelser eller kommunala nämnder ska hålla sammanträde med den som saken angår och besiktning på platsen om det behövs för utredningen i ärendet. Kravet på muntligt sammanträde är mindre långtgående än för miljödomstolen. För att underlätta för enskilda sakägare bör sammanträdet hållas på eller i närheten av platsen för den prövade verksamheten. Besiktning kan hållas antingen fristående eller i samband med sammanträde. Av 10 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd framgår att besked om tid och plats för sammanträdet ska meddelas genom kungörelse i ortstidning. Naturvårdsverket, sökanden och andra som har yttrat sig i ärendet ska på lämpligt sätt underrättas.

Slutligen ska länsstyrelser och kommunala nämnder underrätta den som gjort en ansökan eller kommit med synpunkter genom någon annan än honom eller henne själv och ge honom eller henne tillfälle att yttra sig om inte annat följer av 17 § förvaltningslagen. Den som kommit med synpunkter behöver således inte formellt vara part för att bli underrättad. De undantag från underrättelseskyldigheten som gäller enligt 17 § förvaltningslagen och som kan bli aktuella är om uppgiften saknar betydelse eller om åtgärderna av annan anledning är uppenbart obehövliga, om det kan befaras att det annars skulle bli avsevärt svårare att genomföra beslutet i ärendet eller om avgörandet inte kan uppskjutas. Av 17 § tredje stycket förvaltningslagen följer att myndigheten kan låta underrättelse ske muntligt, genom vanligt brev, genom delgivning eller på annat sätt.

I 19 kap. 5 § miljöbalken anges vilka processuella stadganden för miljödomstolarnas prövning som också ska gälla för länsstyrelsernas och de kommunala nämndernas prövning av miljöfarlig verksamhet. I första stycket hänvisas i 12 punkter till förfaranderegler i 22 kap. miljöbalken. Den första punkten hänvisar till 22 kap. 1 § och avser ansökans form och innehåll.

Punkt 2 hänvisar till 22 kap. 2 § om ansökans ingivande och brister i den.

Punkt 2 a hänvisar till 22 kap. 2 a §, som ålägger en tillståndshavare att tillhandahålla den utredning av verksamheten och övriga förhållanden som behövs för prövningen av en ansökan om återkallelse av tillstånd eller omprövning av tillstånd eller villkor enligt 24 kap. 3, 5 och 8 §§ miljöbalken.

Punkt 3 hänvisar till 22 kap. 3 § om kungörelsens innehåll. Enligt 8 kap. 1 § första stycket förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn är sökanden skyldig att ersätta länsstyrelsens kungörelsekostnader. Det krävs för en kommunal nämnds del att kommunfullmäktige har meddelat föreskrift om sådan skyldighet, se 27 kap. 1 § miljöbalken och 1 kap. 2 § angivna avgiftsförordning.

Punkt 4 hänvisar till 22 kap. 6 § om talerätt där det bl.a. anges vilka statliga myndigheter som har rätt att föra talan, att kommun får föra talan för att tillvarata miljöintressen samt att Fiskeriverket i vissa fall har skyldighet att yttra sig.

Punkt 5 hänvisar till 22 kap. 9 § om rätt att företräda fastighet vilket torde ha störst betydelse i mål rörande vattenverksamhet.

Punkt 6 hänvisar till 22 kap. 12 § om möjligheten att förordna sakkunnig att avge utlåtande. Sökanden är på motsvarande sätt som angetts ovan avseende kostnaderna för kungörelse skyldig att ersätta kostnaderna för sakkunnigutredningen.

Punkt 7 hänvisar till 22 kap. 13 § som gör det möjligt för miljödomstol att uppdra åt en eller flera ledamöter att göra undersökning på platsen. För länsstyrelsens del kan ett sådant uppdrag lämnas åt miljöprövningsdelegationens ordförande och/eller den miljöskunnige. För en kommunal nämnds del gäller stadgandet ledamöterna i nämnden, däremot inte tjänstemän i den kommunala miljöförvaltningen.

Punkt 8 hänvisar till bestämmelserna i 22 kap. 25 § om vad en tillståndsdom ska innehålla.

Hänvisningarna till 22 kap. 25 § andra stycket sista meningen avser bestämmelser om igångsättningstid för miljöfarlig verksam-

het och om möjlighet för tillståndsmyndigheten att delegera fastställandet av villkor av mindre betydelse till tillsynsmyndigheten. Då miljöprövningsdelegationen beslutar på länsstyrelsens vägnar torde delegation till länsstyrelsen som tillsynsmyndighet inte kunna ske, utan det kan endast bli fråga om delegation från länsstyrelse till kommunal tillsynsmyndighet. Av andra stycket i 19 kap. 5 § framgår att i ärenden som rör deponering eller förbränning av avfall ska också de bestämmelser som anges i 22 kap. 25 a § respektive 25 b § om en tillståndsdoms innehåll tillämpas vid tillståndsprovning av länsstyrelse och kommunal nämnd.

Punkt 9 hänvisar till den möjligheten enligt 22 kap. 26 § för miljödomstol att i särskild dom avgöra frågan om verksamhetens tillåtlighet och, om verksamheten befunnits tillåtlig och dess snara genomförande är angeläget, meddela tillstånd till behövliga byggnadsarbeten.

Punkt 10 hänvisar till bestämmelser i 22 kap. 27 § om uppskjutna frågor och provisoriska föreskrifter. Ersättningsfrågor omfattas emellertid inte av hänvisningen eftersom länsstyrelsernas och kommunala nämndernas provning inte avser dylika frågor.

Punkt 11 hänvisar till bestämmelser i 22 kap. 28 § första stycket första meningen, som gör det möjligt att meddela ett verkställighetsförordnande, dvs. förordna att ett tillståndsbeslut får tas i anspråk utan hinder av att det överklagas.

Punkt 12 innebär att beslut i frågor om sakkunniga enligt 22 kap. 12 § ska överklagas särskilt och inte i samband med överklagande av det slutliga beslutet i ansökningsärendet.

Av 11 § FMH framgår att länsstyrelsen ska sända ett beslut i ett tillståndsärende rörande miljöfarlig verksamhet till Naturvårdsverket och den kommunala nämnden. Har samråd skett med någon annan myndighet, ska beslutet även sändas till den myndigheten. Rör beslutet jordbruksverksamhet och liknande, ska beslutet sändas till Statens jordbruksverk.

7.2 Överväganden och förslag

Utredningens förslag: Förutom förvaltningslagen ska regler i miljöbalken gälla för koncessionsnämndernas prövning. Nuvarande bestämmelser i 22 kap. miljöbalken flyttas till 19 kap. miljöbalken och ska i väsentliga delar gälla för de nya koncessionsnämndernas handläggning.

I avsnitt 7.1.2 och 7.1.3 finns en redogörelse för de nuvarande reglerna om handläggningen i miljödomstolarna samt i länsstyrelsernas miljöprövningsdelegationer av ansökningar om miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet. När sådana ärenden i fortsättningen ska handläggas av förvaltningsmyndigheter behövs inte längre den omfattande regleringen i 22 kap. miljöbalken om miljödomstolarnas handläggning av ansökningsmål. Utredningen kommer att behandla handläggningsreglerna för överklagade mål i de nya miljödomstolarna senare i detta betänkande. Den grundläggande författningen för koncessionsnämnderna kommer liksom för andra förvaltningsmyndigheter att vara förvaltningslagen. Enligt 3 § förvaltningslagen gäller avvikande bestämmelser i annan lag eller förordning före bestämmelserna i förvaltningslagen. För hanteringen av de aktuella ärendena enligt miljöbalken behövs uppenbarligen bestämmelser som går långt utöver regleringen enligt förvaltningslagen. För prövningen av aktuella ärendeslag framträder särskilt behovet av regler som garanterar att berörda sakägare kan komma till tals och att viktiga allmänna intressen som anknyter till miljöbalkens väsentliga tillämpningsområde kan bevakas.

Som framgår av utredningens bakgrundsbeskrivning innehöll 1969 års miljöskyddslag ett flertal handläggningsregler för Koncessionsnämnden för miljöskydd. I vattenlagen fanns handläggningsregler som tillsammans med de nyssnämnda reglerna i miljöskyddslagen utgör grunden för bestämmelserna i 22 kap. miljöbalken. Enligt 19 kap. miljöbalken har ett flertal av reglerna i 22 kap. tillämpats också av länsstyrelserna och gällt dessa myndigheters handläggning av ansökningar om tillstånd till miljöfarlig verksamhet. När förvaltningsmyndigheterna nu kommer att ta över prövningen även av frågor om vattenverksamhet medför detta att de särskilda regler som gäller för handläggningen av sådana frågor bör gälla för de nya koncessionsnämnderna.

Det ligger inte i utredningens uppdrag att bedöma hur reglerna om de nya tillståndsmyndigheterna förhåller sig till den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter. De rättigheter som avses i konventionen i fråga om domstolsprövning är dock under alla förhållanden beaktade genom den efterkommande överprövningen i domstol av tillståndsmyndigheternas beslut.

När prövningsverksamheten flyttas från domstol till administrativ myndighet bortfaller behov av regler som har sin bakgrund i domstolsförfarandet. Det gäller t.ex. regler som anknyter till det principiella kravet på att ett mål ska avgöras efter huvudförhandling i domstol. Vidare finns det i enlighet med vad som i övrigt gäller för förvaltningsmyndigheternas verksamhet inte möjlighet att åberopa muntlig bevisning. Likväl bör reglerna för koncessionsnämndernas handläggning i stor utsträckning motsvara de bestämmelser som redan finns i 19 och 22 kap. miljöbalken. En närmare redogörelse för de handläggningsregler som bör gälla för de nya koncessionsnämnderna finns i författningskommentaren.

8 Samorganisation av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna

8.1 Bakgrund

8.1.1 Utredningsuppdraget

Utredningen ska överväga hur fastighetsdomstolsorganisationen ska vara utformad i framtiden och på vilket sätt en samordning kan ske med miljödomstolsorganisationen. Målet är att skapa en gemensam, ändamålsenlig och bestående organisation för dessa rättsområden. Utredaren ska ta ställning till om detta bäst uppnås genom en samlokalisering av verksamheterna eller om det finns förutsättningar för en gemensam organisation.

När ärenden enligt PBL ska överklagas till miljödomstolarna samtidigt som miljödomstolarna ska samordnas med fastighetsdomstolarna finns det anledning att överväga antalet fastighetsdomstolar. Utredaren ska därför föreslå antalet fastighetsdomstolar och var dessa ska vara lokaliserade. Mot bakgrund av att avsikten är att prövningen av fastighetsmål ska koncentreras till färre domstolar och att en samordning ska ske med miljödomstolarna, ska utredaren även överväga hur instansordningen för fastighetsmålen ska utformas. Oavsett vilken organisatorisk lösning i övrigt som förordas finns det anledning att överväga om instansordningen för miljö- och fastighetsmålen bör utformas på ett likartat sätt.

8.1.2 Domstolsorganisationen

Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen ska enligt 1 kap. 9 § regeringsformen beakta allas likhet inför lagen samt

iaktta saklighet och opartiskhet. I 2 kap. regeringsformen finns regler om medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter. Enligt 2 kap. regeringsformen har domstolarna viktiga uppgifter för att skydda de enskilda från övergrepp från det allmänna. Det gäller bl.a. olovliga frihetsberövanden, 2 kap. 9 § regeringsformen, och ingrepp i den privata äganderätten, 2 kap. 18 § regeringsformen. I 11 kap. regeringsformen finns bestämmelser om rättsskipning och förvaltning. Ingen myndighet, inte heller riksdagen, får bestämma, hur domstol ska döma i det enskilda fallet eller hur en domstol ska tillämpa en rättsregel i ett särskilt fall. Rättstvist mellan enskilda får inte utan stöd av lag avgöras av annan myndighet än domstol. Om domstolarnas rättsskipningsuppgifter ska föreskrifter meddelas i lagform.

Enligt lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ska nämnda konvention gälla som lag här i landet tillsammans med angivna tilläggs- eller ändringsprotokoll. Artikel 6 i konventionen garanterar rätten till en rättvis rättegång. Var och en ska, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag. Domen ska avkunnas offentligt, men pressen och allmänheten får uteslutas från förhandlingen eller en del därav med hänsyn till den allmänna moralen, den allmänna ordningen eller den nationella säkerheten i ett demokratiskt samhälle eller då minderårigas intressen eller skyddet för parternas privatliv så kräver eller, i den mån domstolen finner det strängt nödvändigt, under särskilda omständigheter när offentlighet skulle skada rättvisans intresse. I artikel 6 finns också regler om grundläggande rättigheter för den som blivit anklagad för brott. Dessa regler är dock inte av intresse för denna utredning.

Enligt 1 kap. 1 § rättegångsbalken är tingsrätt allmän underrätt och, om ej annat är föreskrivet, första domstol. Av rättegångsbalkens disposition framgår att tingsrätt handlägger tvistemål och brottmål. Domstolens avgöranden överklagas till hovrätt och till Högsta domstolen. Innebörden av detta är att ansvaret för de rättsskipningsuppgifter som nämns i regeringsformen och för det skydd för de mänskliga rättigheter i den europeiska konventionen som nyss nämnts, ligger på dessa domstolar. Det är först när det finns särskilda föreskrifter som en rättegång äger rum vid en annan

domstol i första instans än en tingsrätt. Det finns således i 14 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar föreskrivet att om det i lag eller annan författning föreskrivs att talan ska väckas vid eller beslut ska överklagas till allmän förvaltningsdomstol, ska det göras vid en länsrätt. Målen i förvaltningsdomstolarna gäller i princip angelägenheter där den enskildes intressen och civila rättigheter står i motsatsställning till statliga och kommunala intressen. Vanliga måltyper i de allmänna förvaltningsdomstolarna är skattemål och socialförsäkringsmål. En annan tydlig skillnad mellan domstolsslagen gäller sättet att avgöra målen. I tingsrätterna förekommer det ofta muntlig bevisning och målen avgörs regelmässigt efter en särskild huvudförhandling. Endast det som förekommer vid huvudförhandlingen får, som huvudregel, läggas till grund för en dom. Även vid de allmänna förvaltningsdomstolarna förekommer muntliga förhandlingar. Processmaterialet är emellertid inte begränsat till vad som läggs fram under ett sammanträde utan ett avgörande ska grundas på vad handlingarna innehåller och vad i övrigt förekommit i målet.

Även inom de allmänna förvaltningsdomstolarnas organisation finns det en instansordning. Länsrätternas domar får överklagas till kammarrätterna. Regeringsrätten är högsta instans och har liksom Högsta domstolen på den allmänna sidan en i huvudsak prejudikatskapande funktion.

En annan framträdande skillnad mellan de allmänna domstolarna och förvaltningsdomstolarna är att tingsrätterna nästan uteslutande tar upp mål som första instans, medan en stor del av målen vid förvaltningsdomstolarna gäller överklaganden av förvaltningsmyndigheters beslut.

Domstolsorganisationen omfattar också några specialdomstolar, med partsrepresentanter, för särskilda rättsområden. Arbetsdomstolen och Marknadsdomstolen är sådana specialdomstolar. De har dock ingen betydelse för vår utredning.

Inom tingsrättsorganisationen avgörs en del mål av domstolar som har en särskild, i lag bestämd, sammansättning. Sådana domstolar finns inom ramen för vår utredning. Det är de fem miljödomstolarna och de 25 fastighetsdomstolarna.

De mål som förekommer vid miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna har såväl förvaltningsrättsliga som civilrättsliga inslag. Däremot förekommer inte brottmål vid dessa domstolar.

Det förvaltningsrättsliga draget i målen vid fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna kommer till synes främst i över-

klagade mål och i de mål i miljödomstolarna som kallas ansökningsmål. De överklagade målen gäller beslut av en kommun eller en förvaltningsmyndighet. I ansökningsmålen prövar miljödomstolarna ansökningar om tillstånd till verksamheter, en funktion som annars utövas av förvaltningsmyndigheterna. Vidare har miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna i överklagade mål och i de nyssnämnda fastighetsmålen en officialprövningsplikt som annars är sällsynt i de allmänna domstolarnas verksamhet.

Handläggningen vid miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna är efter det inledande skedet skriftlig i långt högre grad än vid tingsrätterna i allmänhet. I de mål där talan enligt rättegångsbalkens regler väcks genom stämning företer målen i fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna stora likheter med tvistemål som handläggs i tingsrätterna. Sådana mål gäller för det mesta ersättningsfrågor och ofta är det expropriationsrättsliga värderingar som ska göras. Det som skiljer dessa mål från vanliga mål i tingsrätterna är det deltagande av teknisk expertis som sedan länge ansetts nödvändigt. Utredningen har i det första delbetänkandet (SOU 2007:111) i enlighet med statsmakternas ställningstaganden föreslagit att mål enligt PBL fortsättningsvis ska överklagas från länsstyrelserna till miljödomstolarna i stället för till länsrätterna eller regeringen, när det gäller planärenden. PBL-målen är på många sätt lika de mål som redan överklagas till miljödomstolarna och till fastighetsdomstolarna.

Gemensamt för miljöbalken, PBL och fastighetsbildningslagen är att samtliga lagar i huvudsak reglerar markanvändningen, om än ur delvis olika perspektiv. Inte bara parterna i målen utan också ett större eller mindre antal sakägare är regelmässigt berörda.

I miljöbalken, PBL och fastighetsbildningslagen samt i ett antal angränsande lagar finns åtskilliga regler med syftet att samordna tillämpningen av lagarna.

Som exempel kan nämnas att ett tillstånd eller en dispens enligt miljöbalken i princip inte får ges i strid med en detaljplan eller områdesbestämmelser enligt PBL (2 kap. 6 § tredje stycket MB). En motsvarande regel om hänsynstagande till detaljplaner och områdesbestämmelser finns i 3 kap. 2 § fastighetsbildningslagen. Enligt samma paragraf gäller också att naturvårdsföreskrifter eller andra särskilda bestämmelser för bebyggande eller användning ska beaktas vid fastighetsbildningen, så att syftet med bestämmelserna inte motverkas. Kommunerna har alltså i fråga om markanvändningen ett försteg genom att med tillämpning av PBL kunna

använda institutet rättsverkande planer. Naturvårdsföreskrifter kan enligt miljöbalken begränsa möjligheterna till ny fastighetsbildning. Reglerna i 3 kap. 1 § fastighetsbildningslagen aktualiseras särskilt ofta inom sådana områden som enligt 7 kap. miljöbalken är strandskyddade. Samtidigt måste vid den kommunala planeringen även annan markanvändningslagstiftning tillämpas. För begränsade områden av en kommun, som inte omfattas av en detaljplan, får områdesbestämmelser antas, om det behövs för att syftet med en översiktsplan ska uppnås eller för att säkerställa att riksintressen enligt 3 eller 4 kap. miljöbalken tillgodoses. Vid tillämpningen av PBL ska enligt 2 kap. 1 § andra stycket vid planläggning och i ärenden om bygglov bestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken tillämpas. Enligt 5 kap. 3 § andra stycket miljöbalken ska miljökvalitetsnormer iakttas vid planering och planläggning. En plan får inte medverka till att en miljökvalitetsnorm överträds. Vid upprättande av översiktsplan ska föreskrifterna i 6 kap. 11–18 och 22 §§ miljöbalken tillämpas om planens genomförande kan antas medföra en sådan miljöpåverkan som avses i 6 kap. 11 § miljöbalken. Även reglerna i miljöbalken om områden av riksintresse och om miljökvalitetsnormer aktualiseras alltså i samband med att en översiktsplan upprättas. Det finns åtskilliga andra regler i markanvändningslagstiftningen som syftar till ett inbördes hänsynstagande när lagarna tillämpas. När anspråk på ersättning framställs i målen vid dessa domstolar ska ofta värdering ske enligt expropriationslagens regler, se 5 kap. 10 a § fastighetsbildningslagen, 31 kap. 2 § miljöbalken och 14 kap. 9 § PBL. Även i åtskilliga andra fastighetsmål, dock inte av alla slag, tillämpas värderingsreglerna i 4 kap. expropriationslagen. Värderingsreglerna i den lagen är, med undantag för vissa fastighetsbildningsmål, tillämpliga i de ersättningsmål som handläggs av fastighets- och miljödomstolarna i första instans. Givetvis är det därför av värde att det i dessa domstolar finns tekniska ledamöter med särskild erfarenhet av värderingsfrågor. Angivna beröringspunkter mellan markanvändningslagarna motiverar att en samordning av miljö- och fastighetsdomstolarna utreds. Den pågående omorganisationen av tingsrätterna finns också med i sammanhanget. De förvaltningsmyndigheter som meddelar de beslut som överklagas till miljö- och fastighetsdomstolarna är, när det gäller fastighetsbildningsmål lantmäterimyndigheterna och när det gäller mål enligt PBL och miljöbalken länsstyrelserna. I PBL-målen tillämpar länsstyrelserna förvaltningslagen.

Lantmäterimyndigheten ska vid en fastighetsbildningsförrättning utöver förvaltningslagen tillämpa de särskilda reglerna om förrättningsförfarandet som finns i 4 kap. fastighetsbildningslagen.

8.1.3 Tingsrättsorganisationen

Sedan år 1999 har tingsrättsorganisationen varit föremål för omfattande förändringar. Mellan åren 1999 och 2007 minskades antalet tingsrätter från 96 till 53. När samtliga beslutade förändringar är genomförda kommer antalet tingsrätter att vara 52. I skrivelsen *En långsiktig hållbar tingsrättsorganisation* (Skr. 2007/08:117) har regeringen anmält att flera sammanläggningar kommer att ske med följd att ytterligare fyra tingsrätter kommer att läggas ner. Vid en av dessa tingsrätter, den i Mariestad, finns fastighetsdomstol. I detta sammanhang kan nämnas att Domstolsverket i rapporten *Länsrättsutredningen* (2008:2), föreslagit en omorganisation av förvaltningsdomstolarna i första instans, från 23 länsrätter till tio förvaltningsrätter.

8.1.4 Fastighetsdomstolarna

Föregångare till fastighetsdomstolarna var ägodelningsrätterna. Dessa domstolar tillkom i samband med att laga skifte ersatte storskifte och enskifte som ägodelningsprincip i början av 1800-talet. Under storskiftets tid hade ärenden rörande tvisters avgörande och delningens fastställande hört till de allmänna domstolarna med undantag för de byar, där det bara fanns kronohemman. I fråga om sådana byar skulle ett skifte konfirmeras/fastställas av länsstyrelsen. Den som var missnöjd med länsstyrelsens beslut fick överklaga till Kammarkollegium. I de landskap där enskiftet kom att genomföras från slutet av 1700-talet till början av 1800-talet skulle ändringarna i fastighetsindelningen fastställas av länsstyrelsen. Missnöjd part kunde klaga hos Högsta domstolen genom att anföra besvär.

För avdömande av tvister rörande det laga skiftet inrättades en specialdomstol, den s.k. ägodelningsrätten, som bestod av ordinarie häradshövding jämte tre i lantushållning kunniga, inom häradet boende bofasta män som bisittare. Laga skiftet kunde genomföras i hela landet utom i Kopparbergs län, där jordförhållandena visade

sig vara synnerligen komplicerade.¹ Sedermera reglerades fastighetsbildningen av lagen om delning av jord å landet och lagen om fastighetsbildning i stad. Ägodelningsrätten bestod av ägodelningsdomare som ordförande och tre ägodelningsnämndemän. Ägodelningsrätterna handlade även mål enligt den s.k. ensittarlagen, lagarna om allmänna och enskilda vägar och lagen om vissa gemensamhetsanläggningar.

I varje domsaga, det vill säga häradsrätts domsområde, och i varje stad med rådhusrätt skulle det finnas en sådan ägodelningsrätt. År 1970, året innan tingsrättsreformen genomfördes, fanns det 136 allmänna underrätter, 108 häradsrätter och 28 rådhusrätter. Vid landets ägodelningsrätter handlades år 1966 637 mål, varav 100 blev avskrivna. Den tyngsta kritiken mot ägodelningsrätterna gick ut på att handläggningen tog för lång tid. 1954 års fastighetsbildningskommitté (SOU 1963:68) ansåg att problemen berodde på att rättens ordförande inte kunde odelat ägna sig åt ägodelningsmålen utan hade sin huvudsakliga verksamhet förlagd till härads- eller rådhusrätten och de allmänna rättegångsmålen med huvudförhandlingar på bestämda tider. Till detta kom enligt kommittén att flertalet ägodelningsdomare torde ha begränsad erfarenhet av ägodelningsmål och de särskilda problem som mötte vid handläggningen av dem.

Det förslag som kommittén lade fram innebar att hovrätterna skulle tjänstgöra som instans i fastighetsbildningsmålen omedelbart över förrättningsmännen, antingen i ordinarie sammansättning eller också med ett begränsat antal lagfarna ledamöter samt specialister och företrädare för ortsintressena. Högsta domstolen skulle behållas som slutinstans. Enligt kommitténs mening var det värdefullt för att säkerställa en enhetlig rättstillämpning och trygga rättssäkerheten, att fastighetsbildningsmålen i sista hand kunde prövas av den allmänna rättsskipningens högsta instans. För att åstadkomma snabbare avgöranden i Högsta domstolen pekade kommittén dock på behovet av tilläggsbestämmelser i arbetsordningen för nedre justitierevisionen. Enligt kommitténs förslag skulle prövningstillstånd inte behövas vid överklagande till Högsta domstolen. När hovrätten prövade fastighetsbildningsmål skulle den enligt kommitténs förslag kallas jorddomstol.

För rättegången i expropriationsmål inrättades år 1949 särskilda specialdomstolar, expropriationsdomstolar, en för varje domsaga

¹ Jan-Eric Almquist, *Svensk rätts historia III, Fastighetsrättens historia*, 1964, Juridiska föreningens förlag, s. 238 f.

eller stad med rådhusrätt. Expropriationsdomstolen bestod av ordförande och fyra ledamöter. Ordförande var ägodelningsdomaren i orten. Av ledamöterna skulle två vara särskilt utsedda expropriationstekniker och två nämndemän i orten. I mål av mindre betydelse var expropriationsdomstolen domför med, förutom ordförande och nämndemän, endast en expropriationstekniker. Till tjänstgöring i expropriationsdomstol fick ordföranden kalla den eller de expropriationstekniker som ordföranden med hänsyn till erforderlig sakkunskap och övriga förhållanden fann lämpligast. Expropriationsmål skulle upptas av expropriationsdomstolen i den ort där fastigheten var belägen. Beträffande fullföljdsrätten i expropriationsmål tillämpades de vanliga reglerna i rättegångsbalken. Talan kunde alltså fullföljas till hovrätt och därifrån till Högsta domstolen. Expropriationsdomstolarna handlade också vissa andra mål rörande fast egendom, exempelvis mål enligt 1924 års lag om återköpsrätt till fast egendom, 1947 års byggnadslag, 1964 års naturvårdslag samt vissa frågor om tomträtt. Enligt prop. 1969:44 s. 100 handlades år 1966 329 mål vid expropriationsdomstolarna, varav 263 efter huvudförhandling.

Under arbetet i slutet av 1960-talet med en ny expropriationslagstiftning framkom att det dåvarande domstolsförfarandet vid expropriation hade väsentliga brister och att en förbättring inte var möjlig utan att förändra domstolsorganisationen. En ny organisation måste utformas så, att den möjliggjorde ett snabbare förfarande och dessutom gav förutsättningar för ökad säkerhet och allsidighet i bedömningen av värderingsfrågorna. Något som särskilt framhölls var att ordföranden inte hade kunnat ägna sig helt åt expropriationsmålen utan hade haft sin huvudsakliga verksamhet till den allmänna underrätten. Genom att expropriationsmålen fördes över till fastighetsdomstol skulle handläggningen kunna koncentreras till ett mindre antal organisationsenheter. De lagfarna domarna skulle få möjlighet att mer kontinuerligt ägna sig åt expropriationsrättsliga frågor. Den tekniska sakkunskapen skulle bli fastare knuten till domstolen (prop. 1972:109 s. 148).

Föredragande departementschefen (prop. 1969:44 s. 207 ff.), som ansåg det kontradiktoriska förfarandet vid domstol överlägset förrättningsprövningen vid mera invecklade civilrättsliga tvister, fann det inte riktigt att jämställa förrättningsförfarandet med en domstolsprocess. Olägenheterna med tre domstolsinstanser skulle kunna begränsas om den lägsta domstolsinstansen gavs en sammansättning som gjorde den väl skickad att avgöra målen. Ett

sammanförande av målen till större enheter syntes ofrånkomligt. I propositionen föreslogs därför lösningen att föra samman såväl fastighetsbildningsmålen som expropriationsmålen inom samma län till en större domstol. Denna bedömning gjordes trots att fastighetsbildningsmålen men inte expropriationsmålen före domstolsförfarandet handlagts vid en förrättning. Därvid framhöll departementschefen att värderingsfrågorna framöver bedömdes få en större plats i fastighetsbildningsmålen. Enligt departementschefen borde rättegångsförfarandet i fastighetsbildningsmålen utformas så, att möjligheten av en samordning med expropriationsmålen hölls öppen. Det framhölls som en fördel att även länsvisa domstolar skulle få en viss lokal anknytning. I domstolens sammansättning borde två juristdomare ingå eftersom målsättningen var att skapa en högt kvalificerad domstol. Härigenom skulle man få större möjligheter att fördela arbetet med att förbereda målen och utforma domstolens utslag. I domstolen skulle vidare ingå en ledamot med speciell sakkunskap med stadigvarande anställning vid fastighetsdomstol. Expropriationsdomstolarna och vattendomstolarna nämndes som förebilder. Enligt departementschefen talade starka skäl för att lekmanrepresentanter också i fortsättningen fick möjlighet att medverka vid prövningen av jordmål. Lekmännen ansågs värdefulla vid prövning av markvärderingsfrågor och på grund av sin lokal-kännedom. Vidare motiverade det starka allmänintresset i mål enligt fastighetsbildningslagstiftningen medverkan av nämndemän.

I propositionen diskuterades också att lägga ansvaret för prövning av koncessionsärenden enligt immissionslagstiftningen på fastighetsdomstolarna. Departementschefen fann att flera skäl talade för en administrativ tillståndsprövning av dessa frågor. Med en sådan lösning ansågs det dock naturligt att lägga immissionslagstiftningens ersättningsfrågor på samma domstol som skulle komma att pröva fastighetsbildningsmål och expropriationsmål. Även vissa med dessa målkategorier besläktade tvistefrågor skulle kunna komma att läggas under fastighetsdomstolens kompetens. När fastighetsdomstolarna kom till ställdes kravet på nämndemännen att dessa skulle vara allmänt betrodda och väl förtrogna med sin Orts förhållanden. Av detta följde enligt departementschefen att nämndemän som kom från ett typiskt landsbygdsområde borde ha god kännedom om jordbruk och skogsbruk och andra näringar som bedrevs i området. I fråga om domstolens sammansättning borde enligt departementschefen som huvudregel

gälla att man uppställde krav på samtliga yrkesdomares medverkan. Undantag skulle bara gälla förberedande åtgärder. Bland annat behöver inte båda juristdomarna delta vid särskild undersökning på platsen. Huvudförhandling inför fastighetsdomstol ska i regel hållas vid syn på stället. Om syn inte behövs, ska huvudförhandlingen hållas på plats som bestäms med hänsyn främst till att minsta möjliga kostnader uppstår. Detta innebär att man vid bestämmande av platsen för förhandlingen i första hand ska ta hänsyn till de kostnader som denna kommer att föra med sig. Härvid ska man beakta inte endast sakägarnas kostnader utan också det allmännas utgifter för domstolens resa m.m. Kostnadsfrågan ska emellertid inte vara helt utslagsgivande utan också andra faktorer bör kunna tillmätas betydelse. För sina sammanträden har fastighetsdomstolen rätt att disponera allmänna lokaler. När det gäller huvudförhandlingen gäller i princip reglerna i 43 kap. rättegångsbalken. Vissa särskilda regler finns dock i 11 § lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål.

Lagen om domstolar i fastighetsmål innehöll de första åren inga särskilda regler om hovrätternas sammansättning. Efter förslag i prop. 1974:144 infördes en bestämmelse om att hovrätt enligt huvudregeln ska bestå av tre lagfarna ledamöter och en teknisk ledamot. De skäl som låg bakom förstärkningen av den första instansen i fastighetsmål ansågs göra sig gällande också i fråga om hovrätts prövning av underrätternas avgöranden i sådana mål.

Rättegångsutredningen föreslog i sitt betänkande *Expertmedverkan och specialisering* (SOU 1987:13) att fastighetsdomstolarna skulle avskaffas och att fastighetsmålen skulle handläggas vid samtliga tingsrätter. Utredningen framförde som skäl för sitt förslag önskemål om ett mer enhetligt domstolsväsende samt att gränsdragningen mellan mål som skulle tas upp av fastighetsdomstol och mål som skulle tas upp av tingsrätt som allmän domstol vållat problem. Remissutfallet gjorde dock att förslaget inte ledde till lagstiftning fullt ut. Inom Justitiedepartementet utarbetades dock en departementspromemoria (Ds 1989:40) med förslag om att vissa måltyper som handlades av fastighetsdomstolarna skulle flyttas över till de vanliga tingsrätterna. Förutom hyresmålen och bostadsrättsmålen som flyttades över från fastighetsdomstolarna till de vanliga tingsrätterna föreslogs i promemorian att även arrendetvister som avses i 8 kap. 32 § första stycket jordabalken skulle överföras från fastighetsdomstolarna till de vanliga tingsrätterna att där handläggas enligt de vanliga

sammansättningsreglerna för dispositiva tvistemål. Det rörde sig enligt promemorian huvudsakligen om anspråk på obetalda avgifter och frågor om förverkande av arrenderätt. Efter remissbehandling behandlades promemoriaförslaget i prop. 1989/90:71.

Utredningen har till uppgift att överväga en samorganisation av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna. En konsekvens av att fastighetsmålen förs över till miljödomstolarna blir i många fall avsevärt längre avstånd till domstolarna för parter och ombud. Hyresmålen och bostadsrättsmålen, som i allmänhet avgörs efter förhandling i domstolens lokaler och har karaktär av rena fordringsmål, kan då givetvis inte komma i fråga för överflyttning från tingsrätterna till miljödomstolarna. Därför finns det inte anledning att här redogöra för bakgrunden till nuvarande ordning i fråga om dessa måltyper. Vid remissbehandlingen av departementspromemorian Ds 1989:40 var de flesta remissinstanserna positiva till att flytta arrendemålen från fastighetsdomstolarna till tingsrätterna. Föredragande departementschefen anförde att tolkningen av begreppet arrendetvist hade vållat processuella problem. Det gällde bl.a. de bristande möjligheterna att handlägga sådana tvister gemensamt med vanliga dispositiva tvistemål. Om en tingsrätt tagit upp en tvist som rätteligen borde ha tagits upp av en fastighetsdomstol, måste den högre rätt, som får målet till prövning, undanröja den lägre rättens dom och antingen avvisa käromålet eller, på yrkande av part, hänvisa målet till behörig domstol. Detta är en följd av att reglerna om rättens behörighet på detta område är obligatoriska (10 kap. 17 § första stycket RB). Kompetensfördelningen mellan fastighetsdomstol och allmän domstol begränsar också möjligheterna att förena skilda mål mellan samma eller olika parter och att framställa motkrav genom genstämning eller kvittningsyrkande. Remissbehandlingen visade emellertid på grupper av mål som med fördel skulle kunna föras över från fastighetsdomstolarna till arrendenämnderna. Enligt departementschefen talade mycket för att man efter en överflyttning från fastighetsdomstolarna till arrendenämnderna av vissa arrendemål skulle kunna låta de kvarvarande arrendemålen handläggas av tingsrätt i vanlig sammansättning på samma sätt som hyresmålen och bostadsrättsmålen. Fastighetsdomstolarnas befattning med arrendemålen skulle därmed upphöra. Efter ett resonemang om överklaganden av arrendenämndernas beslut kom dock departementschefen till slutsatsen att frågan om instansordningen i arrendemål borde undersökas ytterligare.

I och med att hyres- och bostadsrättsmålen fördes över till tingsrätterna förlorade fastighetsdomstolarna den största målkategorin. Av de 8 271 mål som år 1986 kom in till fastighetsdomstolarna var 5 256 hyrestvister.

En annan, kvantitativt betydligt mindre målgrupp försvann från fastighetsdomstolarna i och med miljöbalkens ikraftträdande. Det var ersättningsmålen enligt naturvårdslagen och miljöskadelagen. Detta skedde utan någon särskild kommentar i förarbetena till miljöbalken.

8.1.5 Fastighetsmålen

Enligt 1 § andra stycket lagen om domstolar i fastighetsmål ska fastighetsdomstol uppta mål eller ärende enligt vad som föreskrivs i lag eller annan författning. Sådana mål benämns i lagen fastighetsmål. Uttrycket fastighetsmål har alltså i detta sammanhang en snävt legal betydelse. Lagstiftningen som rör fastigheter överhuvudtaget är dock mer omfattande. Den grundläggande fastighetsrättsliga lagen är jordabalken (1970:994). Balken innehåller bestämmelser om rättsförhållanden rörande fast egendom samt om inskrivningsväsendet. Det är i allt väsentligt privaträttsliga regler. Reglerna gäller bl.a. fastighet och dess gränser, förvärv av och nyttjanderätt till fast egendom samt verkan av inskrivning i fastighetsregistrets inskrivningsdel. Rent civilrättsliga fastighetstvister handläggs mestadels i tingsrätterna. Det kan gälla frågor i samband med förvärv av fastigheter, fordringar i hyresförhållanden m.m. Utsökningsbalken (1981:774) innehåller särskilda bestämmelser om försäljning av utmätt fast egendom. Bestämmelser som också gäller fastigheter finns bl.a. i äktenskapsbalken (1987:230) och ärvdabalken (1958:637) samt i lagen (1904:48 s.1) om samäganderätt och i lagen (1989:31) om förvaltning av vissa samägda jordbruksfastigheter. Även dessa lagar rör civilrättsliga frågor om ägande och nyttjande av fastigheterna.

Regler om markanvändning finns i PBL, miljöbalken och de lagar som innehåller regler om att vissa tvister ska handläggas som fastighetsmål. När det gäller fastighetsdomstolarnas kompetensområde har man som huvudsakliga riktlinjer haft att dit ska hänföras dels sådana mål som tidigare ankom på ägodelningsrätterna och expropriationsdomstolarna, dels vissa mål som före fastighetsdomstolarnas tillkomst handlades av de allmänna under-

rätterna men som i sak står fastighetsbildnings- och expropriationsmålen nära, dels slutligen mål om arrende och vissa därmed närbesläktade mål. Utredningen återkommer till de processuella regler som gäller för fastighetsdomstolarnas dömande.

Man skulle också kunna uttrycka det så att det i fråga om fastigheter finns fem lagstiftningsgrupper.

1. *Den grundläggande regleringen* om att jord är indelad i fastigheter och vad fastigheterna består av samt hur olika rättigheter till fastigheter förvärfvas finns främst i jordabalken. Med undantag för arrendetvister och vissa tvister om tomträtt samt mål enligt viss speciallagstiftning handläggs målen av de vanliga tingsrätterna.
2. *Hur nya fastigheter bildas och hur indelningen av fastigheterna ändras* regleras allmänt i fastighetsbildningslagen med tillhörande lagstiftning. Tvister i dessa frågor gäller ofta privaträttsliga angelägenheter men har offentlighetsrättsliga inslag. Målen handläggs i fastighetsdomstolar.
3. Regler, med utgångspunkt i fastighetsindelningen, *om markanvändningen i fråga om planering och bebyggelsestruktur* finns främst i PBL. I dessa frågor har i princip kommunerna beslutanderätten. De tvister som förekommer står ofta mellan enskilda personer men är av offentlighetsrättslig karaktär. Även fastighetsdomstolarna har uppgifter enligt PBL. Vissa frågor, som inte har betydelse för denna utredning, avgörs i förvaltningsdomstolarna.
4. Det finns ett antal lagar som medger rätt till *tvångsingripanden mot fastighetsägare till förmån för olika exploateringsintressen*. Mest omfattande är expropriationslagen som ger möjlighet till förfogande över mark för särskilt angivna allmänna ändamål. Lagens fjärde och femte kapitel innehåller ersättnings- och rättegångsregler som gäller för flertalet fastighetsmål. Även miljöbalken är, i fråga om vattenverksamhet, i viss utsträckning att betrakta som lagstiftning till förmån för exploateringsintressen. De tvister som förekommer enligt denna lagstiftning rör ofta ersättningsfrågor, där förlikningsmöjligheterna, enligt lagstiftningen, är obegränsade så länge som inteckningshavares och andra sakägares intressen är tillgodosedda. Målen handläggs, med undantag för frågor som inte har betydelse i detta sammanhang, i fastighetsdomstolarna.

5. Miljöbalken är en lagstiftning som inte enbart reglerar fastighetsrättsliga frågor. Balken innehåller *verksamhetsinriktade skyddsregler* som omfattar markanvändningen utan begränsning till fastighetsindelningen. Delvis är miljöbalken också en *produktkontrolllag* utan anknytning till markanvändningen. Vidare finns i lagen regler om sanitära förhållanden. Sambandet mellan miljöbalken och lagstiftningen i grupperna 2–4 kommer främst till uttryck genom regler om vilka hänsyn som vid markanvändningen ska tas till de genom miljöbalken reglerade miljöintressena. Med undantag för ersättningsmål, där förlikningsmöjligheterna rättsligt sett är obegränsade, gäller för prövningen i mål enligt miljöbalken att myndigheterna och domstolarna har utredningsplikt. Målen handläggs i miljödomstolarna.

I bilaga 11 finns en redogörelse för fastighetsmålen.

8.1.6 Målutvecklingen i fastighetsdomstolarna

En för fastighetsdomstolarna betydelsefull lagändring trädde i kraft den 1 januari 1991. De mål angående hyra och bostadsrätt som enligt tidigare gällande ordning handlades av fastighetsdomstolarna i första instans prövas efter nyssnämnda datum av samtliga tingsrätter i den sammansättning som gäller för tvistemål i allmänhet. Lagändringen föregicks av två utredningar som bl.a. behandlade fastighetsdomstolarna. Det genomförda lagförslaget presenterades i departementspromemorian *Fastighetsdomstolarna – överprövningen av arrendenämndernas verksamhet* (Ds 1989:40). Dessförinnan hade Rättegångsutredningen i delbetänkandet *Expertmedverkan och specialisering* (SOU 1987:13) föreslagit bl.a. att såväl hyresmål som arrendemål skulle flyttas till allmänt fastighetsforum. Enligt Rättegångsutredningens betänkande (s. 115) utgjorde antalet till fastighetsdomstolarna år 1986 inkomna mål 8 271. Mer än hälften av dessa togs upp av fastighetsdomstolarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Av det totala antalet mål avsåg 329 mål handräckning som återupptagits efter återvinning, 658 mål talan mot beslut av fastighetsbildningsmyndighet, 154 mål och ärenden angående expropriation, inlösen eller ersättning enligt byggnadslagen eller tomträtt, 5 256 hyrestvist, 137 arrendetvist, 22 mål och ärenden enligt miljöskyddslagen och 1 715 annat fastighetsmål. I den

sistnämnda målgruppen ingick å ena sidan måltyper som torde förekomma relativt ofta vid fastighetsdomstolarna, exempelvis mål enligt bostadsrättslagen (1971:479), och å andra sidan måltyper som torde förekomma mera sällan, t.ex. mål enligt lagen (1902:71, s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, lagen (1933:269) om ägofred, lagen (1945:119) om stängsel-skyldighet för järnväg m.m. samt rennäringslagen (1971:437).

År 2000 kom det in 1 126 mål till fastighetsdomstolarna. Därav inkom 486 mål till de tre storstadsdomstolarna. Åren 2004–2006 kom det in i genomsnitt 1 168 mål till fastighetsdomstolarna. Av dessa kom 449 mål in till storstadsdomstolarna. Av inkomna fastighetsmål år 2004 var 564 fastighetsbildningsmål, 322 mål om tomträtt och arrende samt 168 övriga fastighetsmål, varav 87 mål gällde klandertalan enligt samfällighetslagen. Till hovrätterna inkom varje år under perioden 2004–2006 i genomsnitt 176 fastighetsmål. Därav kom det in 56 mål till Svea hovrätt. Till Högsta domstolen kom det under samma period, extraordinära rättsmedel inräknade, in i genomsnitt 73 fastighetsmål om året. Under åren 2004–2006 beviljade Högsta domstolen prövningstillstånd i respektive två, två och fyra mål. Som jämförelse kan nämnas att i miljömål beviljades prövningstillstånd i två mål år 2004, i fyra mål år 2005 och i fem mål år 2006.

8.1.7 Domstolsverkets rapport

Domstolsverket fick i regleringsbrevet för år 2005 i uppdrag att göra en översyn av fastighetsdomstolarnas verksamhet. Verket föreslog i rapporten *Översyn av fastighetsdomstolarnas verksamhet* (DV-rapport 2006:2) att antalet fastighetsdomstolar skulle minska från 25 till 7 enligt Domstolsverkets förslag alternativ 2 och att dessa huvudsakligen skulle lokaliseras till de tingsrätter som är miljödomstolar. En majoritet av de remissinstanser som Domstolsverket hade remitterat rapporten till var positiva till en förändrad organisation. Flera domstolar pekade dock på att denna fråga borde samordnas med förändringar i organisationen för miljödomstolarna. Även i flera av remissvaren till PBL-kommitténs slutbetänkande framfördes att fastighetsdomstolarna borde införlivas i den nya organisationen vid miljödomstolarna. Enligt Domstolsverkets bedömning finns ett behov av att förändra fastighetsdomstolsorganisationen. Domstolsverket anser att en långsiktigt hållbar

organisation för dömandet i fastighetsmål bör ha fastighetsdomstolar som i större utsträckning än i dag gör det möjligt att:

- bygga upp och bibehålla en mycket hög kompetens hos de lagfarna ledamöterna
- permanent knyta minst ett fastighetsråd till varje fastighetsdomstol
- ha ett beredningsstöd som är specialiserat på fastighetsmål
- ha ett utbyte mellan domare i fastighetsdomstol och miljödomstol.

Domstolsverket remitterade ett utkast till sin slutliga rapport. Bara en av remissinstanserna hade en annan uppfattning än Domstolsverket i fråga om behovet av en förändring av fastighetsdomstolsorganisationen för att uppnå ett bättre utnyttjande av domstolarnas personal och för att öka kompetensen bland de lagfarna domarna inom området. Endast ett fåtal remissinstanser ifrågasatte Domstolsverkets allmänna utgångspunkter för en reform.

Syftet med uppdraget till Domstolsverket var att utreda och erhålla klarhet i om den yttre organisationen för fastighetsdomstolarna är lämplig samt att ta ställning till om en annan organisationslösning skulle kunna innebära att resurserna utnyttjas på ett bättre sätt. Några andra utgångspunkter för organisationsöversynen hade inte givits. Domstolsverket gjorde, med beaktande av statistik om måltillströmning och synpunkter som inkommit från remissinstanserna, bedömningen att de totala resurserna i fastighetsdomstolarna borde kunna utnyttjas mer rationellt.

Rapporten innehöll bl.a. följande.

De domare som handlägger fastighetsmål måste inte bara ha kännedom om ett tämligen komplext regelverk. De måste också, enligt Domstolsverket, ha en förmåga att sätta sig in i invecklade tekniska och ekonomiska spørsmål samt kunna se de aktuella problemen i ett större fastighetsrättsligt sammanhang. Antalet mål vid fastighetsdomstolarna var högst varierande i antal. Till vissa domstolar inkom färre än tio mål per år medan det till dåvarande Stockholms tingsrätt inkom omkring 250 mål per år. Endast vid Stockholms tingsrätt arbetade lagfarna domare på heltid med fastighetsmål. Vid Göteborgs tingsrätt lottades fastighetsmålen till en tvistemålsavdelning. Målen lottades inom avdelningen på tre rotlar, vilket innebar att rotelinnehavarna till knappt hälften ägnade

sig åt fastighetsmål. Vid Malmö tingsrätt var arbetet organiserat på liknande sätt. Målen lottades där emellertid på samtliga rotlar på avdelningen. Det innebar att domarna arbetade med fastighetsmål till ungefär en femtedel av heltid. Vid Vänersborgs tingsrätt, som också är miljödomstol, lottades målen till den avdelning som handlade miljömålen. Målen lottades på fyra av sex rotlar. Det torde innebära att varje rotelinnehavare arbetade med fastighetsmål till tio procent av heltid. Även vid Östersunds tingsrätt, som likt Vänersborgs tingsrätt är miljödomstol, lottades fastighetsmålen till den avdelning som handlägger miljösmål. Båda rotlarna vid den avdelningen hade fastighetsmål. Rådmanen och chefsrådmannen arbetade till 15 procent vardera med fastighetsmål. Övriga domstolar hade ingen särskild organisation för fastighetsmålen. Vid vissa domstolar lottades målen till samtliga rotlar medan de vid andra domstolar lottades endast till en viss rotel. I något fall, när målen lottades till endast en rotel, tilldelades den roteln i övrigt tvistemål upp till full lottning. Det vanligaste var enligt Domstolsverkets uppfattning att fastighetsmålen lottades in på helt blandade rotlar. Trots att fastighetsmålen kräver specialistkunskaper var således många juristdomare som arbetade med fastighetsmål inte i särskilt hög grad specialiserade på fastighetsmål. Domstolsverket ansåg att specialiseringen i fastighetsdomstolarna, med några få undantag, framförallt handlade om att fastighetsråden är knutna till dessa domstolar. I detta avseende skiljer sig enligt Domstolsverket fastighetsdomstolarna från miljödomstolarna, i vilka de lagfarna ledamöterna i väsentligt större utsträckning är specialiserade.

Enligt Domstolsverket bör det inte bli en ändrad fördelning av arbetsuppgifterna mellan fastighetsrådet och juristdomarna.

Så många fastighetsdomstolar som 12 hade 24 eller färre fastighetsmål om året. Det kan enligt Domstolsverket antas att handläggningen av två eller färre fastighetsmål per månad kan fungera bra för den som har flera års erfarenhet av fastighetsmål. Annars kan dömandet enligt Domstolsverkets antagande bli mindre effektivt. Enligt Domstolsverkets uppfattning måste det finnas en organisation som möjliggör en viss personalomsättning utan att kvaliteten i dömandet blir starkt beroende därav. Detta är ett mycket viktigt skäl till en koncentration av handläggningen rent generellt sett. Vidare anser Domstolsverket att fastighetsmålen liksom miljömålen är så särpräglade att det finns mycket starka skäl för en specialisering. Det handlar inte om att de lagfarna domarna i

fastighetsdomstolarna ska bli experter på samma sätt som fastighetsråden är. Syftet är endast att ge de lagfarna ledamöterna den rutin som behövs för att omloppstiden för målen ska bli kortare och handläggningen och dömandet mer effektivt. För att kunna bygga upp en mycket hög kompetens i fastighetsdomstolarna anser Domstolsverket att man bör rikta in sig på att skapa en organisation som ger juristdomarna förutsättningar att i större utsträckning specialisera sig på fastighetsmål. För att kunna bibehålla en mycket hög kompetens inom en fastighetsdomstol och för att minska sårbarheten bör man ha ett tillräckligt antal juristdomare som är specialiserade på fastighetsmål. I detta sammanhang finns det enligt Domstolsverket även skäl att lyfta fram fördelarna med att ha flera kollegor på nära håll. Man bör därför sträva efter en organisation för fastighetsdomstolarna som innebär att varje fastighetsdomstol får ett tämligen stort målunderlag.

Domstolsverket framhåller att det i fastighetsdomstolarna är fastighetsråden som har den ”tekniska sakkunskapen”. Deras uppgift är att svara för sammanvägningen av de ofta komplicerade tekniska och ekonomiska frågor som förekommer i målen och förklara denna sammanvägning för juristdomarna. Fastighetsråden tjänstgör i regel vid flera fastighetsdomstolar vilket innebär att fastighetsdomstolarna inte alltid har ett fastighetsråd till hands på plats. I de allra flesta fall deltar fastighetsråden redan på ett mycket tidigt stadium i handläggningen av målen. Detta sker, i de fastighetsdomstolar som inte har något eget fastighetsråd, genom att kopior av handlingar skickas till fastighetsrådet samt genom att kontakter tas via e-post och telefon. Det förefaller visserligen som om dagens system med fastighetsråd som tjänstgör vid en rad olika domstolar i regel fungerar bra. Samtidigt måste enligt Domstolsverket beaktas att fastighetsråden är mycket involverade i beredningen av målen. Det är därför en fördel om fastighetsråden är på plats i den dagliga verksamheten vid en fastighetsdomstol. Den tekniska sakkunskapen kan under sådana förhållanden utnyttjas mer effektivt. Enligt Domstolsverkets uppfattning bör därför en av utgångspunkterna för en ändrad organisation vara att varje fastighetsdomstol har minst ett fastighetsråd fast knutet till sig. Dessutom har fastighetsråden framhållit värdet av kollegial samverkan mellan fastighetsråden. Det handlar exempelvis om att diskutera gällande lagstiftning och praxis. Enligt fastighetsråden finns det klara fördelar med att ha mer än ett fastighetsråd vid varje fastighetsdomstol. Fastighetsråden har enligt anställningsfull-

makten tjänstgöringsskyldighet i hela landet. Domstolsverket åsyftar inte någon förändring av tjänstgöringsskyldigheten.

Enligt rapporten finns det svårigheter med domstolssekreterarnas befattning med fastighetsmålen. Notarierna tjänstgör vid fastighetsdomstolarna huvudsakligen som protokollförare. Vid vissa av domstolarna får notarierna också hjälpa till med tryck till huvudförhandlingar, rättsutredningar och förslag till avgöranden. Notarier arbetar i mindre utsträckning med fastighetsmål än med andra mål. Detta beror bland annat på att notariernas tjänstgöringstid vid domstolarna är kort samt att det tar lång tid att lära sig den juridik som tillämpas i fastighetsmålen. Inte heller är det särskilt vanligt med beredningsjurister i fastighetsdomstolarna eftersom domarna i fastighetsdomstolarna själva vill och behöver delta mycket aktivt i beredningen av målen. Fastighetsrådets kompetens behövs redan på ett mycket tidigt stadium av handläggningen. Det är ur effektivitetssynpunkt också viktigt att referenten aktivt följer handläggningen från början till slut eftersom ett avgörande i ett fastighetsmål i många fall grundas på vad handlingarna i akten innehåller, oberoende av om huvudförhandling äger rum eller inte. Behovet av att anlita andra jurister än domare som beredare av fastighetsmålen är enligt företrädare för fastighetsdomstolarna således inte så stort i fastighetsmålen. Enligt Domstolsverket bör dock en inriktning vara att framöver förstärka beredningsstödet med beredningsjurister. Detta är framförallt viktigt ur ett utbildnings- och rekryteringsperspektiv. För en breddad rekryteringsbas för anställning som domare är det enligt Domstolsverket av vikt att finna former för kunskapsuppbyggnad inom den egna organisationen. Frågan om att förstärka beredningsstödet med beredningsjurister har inte haft någon avgörande betydelse vid Domstolsverkets bedömning att det finns ett behov av att reformera fastighetsdomstolarnas organisation. Däremot anser verket att det bör finnas förutsättningar i en organisation där antalet fastighetsdomstolar är färre att pröva ett arbetssätt där beredningsjurister ingår. Avgörande för verket har dock varit att en koncentration av målen, oberoende av domstolens upplägg av beredningsorganisationen, kommer att leda till en effektivare beredning. Domstolsverket vidhåller således uppfattningen att en utgångspunkt för en ändrad prövningsorganisation bör vara att skapa så stora fastighetsdomstolar att det är möjligt att ha ett specialiserat beredningsstöd.

Det finns enligt rapporten ett flertal domare i fastighetsdomstolarna som anser att dömandet i fastighets- och miljömål borde samordnas. Många målgrupper har beröringspunkter med varandra. Ett utbyte mellan domare i dessa domstolar kan leda till en breddning och fördjupning av kunnandet på båda håll. Specialistkunskaper som vissa domare redan har skulle bättre kunna tillvaratas. I fastighetsmålen behövs ibland den kompetens som ett miljøråd besitter på samma sätt som fastighetsrådets kunskaper ibland kan tillvaratas i miljömålen. Enligt tingsrättsinstruktionen får tingsrätten utse ett fastighetsråd att tjänstgöra som domare i ett miljömål och ett miljøråd att tjänstgöra som domare i ett fastighetsmål. Fem tingsrätter är såväl fastighets- som miljödomstolar. Fyra av dessa tingsrätter har fastighetsdomstolen knuten till miljödomstolen. Förutom det som tidigare nämnts om möjligheterna att tillvarata specialistkunskaper och möjligheterna för juristdomarna att fördjupa sina kunskaper skapar en blandning av miljö- och fastighetsmål bättre förutsättningar för arbetsro eftersom miljömålen inte tränger ut fastighetsmålen på samma sätt som exempelvis brottmål eller familjemål kan göra på grund av de olika tidsfrister som ska iaktas i dessa mål. Det är inte lämpligt att förena tunga fastighetsmål med en ordinär blandning av brottmål som innefattar brottmål med häktade. Många typer av fastighetsmål kräver att det sätts av hela dagar för inläsning. Vid en blandad lottning av fastighetsmål och brottmål är det svårt att få den tiden.

Fastighets- och miljömålen har gemensamma beröringspunkter. Det gäller t.ex. målets karaktär som ofta domineras av olika tekniska inslag, behov av syn och myndighetsyttranden som bevismedel, förekomsten av tekniska partsutredningar, inslag av officialprövning samt behov av teknisk ledamot i rätten. Frågorna som uppkommer i målen har i regel anknytning till användning av eller verksamhet på fastighet, där olika fastighetsrättsliga förhållanden är avgörande för talerätt, tillståndsprövning m.m. i ett ofta komplext sammanhang. Vid den aktuella prövningen ställs vidare markanvändningsfrågor, fysisk planering och olika ekonomiska frågor ofta på sin spets enligt en i huvudsak samordnad lagstiftning. Frågan om fastighetsdomstolarnas organisation kommer, som nämns i rapporten, att påverkas av de reformarbeten som pågår och berör miljödomstolarnas organisation. Den av PBL-kommittén föreslagna utvidgade plan- och miljödomstolen föreslås att tillföras mål där beröringspunkterna är än mer framträdande än beträffande miljömålen. T.ex. kan i detaljplan med

bindande verkan fastläggas den blivande fastighetsindelningen samt nödvändiga rättighetsupplåtelser och gemensamhetsanläggningar. I allt väsentligt ska de materiella regler som gäller enligt fastighetsbildningslagstiftningen tillämpas. Den samlade bilden är, enligt Domstolsverkets uppfattning, att det finns stora synergieffekter att uppnå med en samordning, dels för att dagligen kunna utbyta erfarenheter mellan olika specialister vars områden berörs, dels för att juristdomarna som arbetar med båda måltyperna får en fördjupad förståelse för de bakomliggande frågeställningarna och de speciella arbetssätt som krävs för handläggning av måltyperna. Domstolsverket anser i rapporten att starka sakliga skäl talar för en organisationslösning för fastighetsdomstolarna som skulle ge ökade möjligheter till ett samarbete mellan fastighets- och miljödomstolarna. En sådan lösning skulle ge möjlighet till ett mer rationellt utnyttjande av de båda domstolarnas samlade resurser på området. En allmän utgångspunkt för en framtida organisation för dömandet i fastighetsmål bör därför vara att i större utsträckning än i dag ha samlokaliserade fastighets- och miljödomstolar.

Domstolsverket pekar på att ett förslag att omfördela fastighetsmålen knappast innebär någon särskilt påtaglig förändring varken för de domstolar som inte längre ska handlägga sådana mål eller för dem som ska handlägga fler sådana mål. Det rör sig om så få mål att det endast i några enstaka fall på någon tingsrätt kan bli tal om en utökning av antalet anställda.

Domstolsverket anser att fastighetsdomstolarnas närmande till miljödomstolarna inledningsvis bör ske genom att fastighetsdomstolarna i viss utsträckning lokaliseras till de tingsrätter som också är miljödomstolar. En sådan lösning är enligt rapporten flexibel och förutsätts kunna innebära stora fördelar såväl inom ramen för miljödomstolarnas nuvarande organisation som inom ramen för en framtida prövningsorganisation för miljödomstolarna.

Eftersom antalet fastighetsmål är få är det enligt Domstolsverkets uppfattning inte någon mening med att på lång sikt reducera antalet fastighetsdomstolar med några stycken eller ens med hälften. Den absoluta merparten av de "kvarvarande" domstolarna skulle ändå få handlägga ett mycket begränsat antal fastighetsmål och skulle därför inte vinna särskilt mycket mer erfarenhet på området.

I Domstolsverkets rapport presenterades tre alternativ till ny lokalisering av fastighetsdomstolarna.

1. Fastighetsdomstolarna samlokaliseras med miljödomstolarna.

Till fastighetsdomstolen i *Umeå tingsrätt*, överförs fastighetsdomstolen i *Luleå tingsrätt*.

Till fastighetsdomstolen i *Östersunds tingsrätt* överförs fastighetsdomstolarna i *Ångermanlands tingsrätt*, *Sundsvalls tingsrätt* och *Gävle tingsrätt*.

Till fastighetsdomstolen i *Nacka tingsrätt* överförs fastighetsdomstolarna i *Falu tingsrätt*, *Uppsala tingsrätt*, *Västmanlands tingsrätt*, *Eskilstuna tingsrätt*, *Gotlands tingsrätt* och *Nyköpings tingsrätt*.

Till fastighetsdomstolen i *Vänersborgs tingsrätt* överförs fastighetsdomstolarna i *Göteborgs tingsrätt*, *Örebro tingsrätt*, *Värmlands tingsrätt* och *Mariestads tingsrätt*.

Till fastighetsdomstolen i *Växjö tingsrätt* överförs fastighetsdomstolarna i *Linköpings tingsrätt*, *Jönköpings tingsrätt*, *Kalmar tingsrätt*, *Halmstads tingsrätt*, *Blekinge tingsrätt* och *Malmö tingsrätt*.

Om man använder sig av siffrorna avseende måltillströmningen till fastighetsdomstolarna under åren 2002–2004 skulle

- fastighetsdomstolen i *Umeå tingsrätt* få 71–102 mål och ett fastighetsråd,
- fastighetsdomstolen i *Östersunds tingsrätt* få 80–97 mål och ett fastighetsråd,
- fastighetsdomstolen i *Vänersborgs tingsrätt* få 229–298 mål och två fastighetsråd,
- fastighetsdomstolen i *Växjö tingsrätt* få 228–507 mål och två fastighetsråd och
- fastighetsdomstolen i *Nacka tingsrätt* få 355–407 mål och tre fastighetsråd.

2. Fastighetsdomstolarna lokaliseras till de tingsrätter som också är miljödomstolar med undantag för att fastighetsdomstolarna i Malmö och Göteborg finns kvar.

Detta förslag skulle överensstämma med det ovan redovisade förslaget i fråga om lokalisering till tingsrätterna i *Umeå*, *Östersund* och *Nacka*. I övrigt skulle detta förslag medföra följande indelning.

Till fastighetsdomstolen i *Vänersborgs tingsrätt* överförs fastighetsdomstolarna i Örebro tingsrätt, Värmlands tingsrätt och Mariestads tingsrätt.

Till fastighetsdomstolen i *Växjö tingsrätt* överförs, fastighetsdomstolarna i Linköpings tingsrätt, Jönköpings tingsrätt, Kalmar tingsrätt och Halmstads tingsrätt.

Till fastighetsdomstolen i *Malmö tingsrätt* överförs fastighetsdomstolen i Blekinge tingsrätt.

Fastighetsdomstolen i *Göteborgs tingsrätt* kvarstår.

Om man använder sig av måltillströmningen som grund skulle

- Vänersborgs tingsrätt få 113–131 mål och ett fastighetsråd,
- Växjö tingsrätt få 124–397 mål och ett fastighetsråd,
- Malmö tingsrätt få 104–114 mål och ett fastighetsråd och
- Göteborgs tingsrätt få 116–184 mål och ett fastighetsråd.

3. Fastighetsdomstolarna lokaliseras till de tingsrätter som också är miljödomstolar med undantag för fastighetsdomstolarna i Malmö, Göteborg och Falun som får kvarstå.

Detta förslag skulle överensstämma med alternativ 1 och 2 såvitt gäller tingsrätterna i Umeå och Östersund samt med alternativ 2 när det gäller tingsrätterna i Vänersborg, Växjö, Malmö och Göteborg.

Till fastighetsdomstolen i *Falu tingsrätt* överförs fastighetsdomstolarna i Uppsala tingsrätt, Västmanlands tingsrätt, Eskilstuna tingsrätt och Nyköpings tingsrätt.

Till fastighetsdomstolen i *Nacka tingsrätt* överförs fastighetsdomstolen i Gotlands tingsrätt.

Med angiven beräkningsgrund skulle

- Nacka tingsrätt få 247–288 mål och två fastighetsråd, och
- Falu tingsrätt få 108–122 mål och ett fastighetsråd.

Domstolsverkets förslag bygger i huvudsak på att fastighetsdomstolarna ska lokaliseras till de tingsrätter som också är miljödomstolar. Med detta följer dock inte vilka av de nuvarande fastighetsdomstolarna som ska föras till vilken miljödomstol.

Det skulle enligt Domstolsverket vara en stor fördel om domkretsarna för fastighetsdomstolarna respektive plan- och miljödomstolarna är desamma. Verket har föreslagit att domstolarna ska

läggas samman utifrån utgångspunkterna närhet och de nuvarande kopplingar som finns mellan de olika fastighetsdomstolarna. En annan aspekt är att hitta en fördelning av mål mellan de nya domstolarna så att de i så hög grad som möjligt får en jämn fördelning av arbetsbördan utifrån en möjlig bemanning. I alternativ 1 skulle det i och för sig fungera att följa plan- och miljödomstolarnas indelning. När det gäller de övriga alternativen blir det däremot svårare att låta målen från Hallands län höra till Vänersborg. För Hallands läns del står då valet mellan Växjö och Göteborg. Om Hallands län skulle föras till Göteborg skulle ofrånkomligt krävas ytterligare en fastighetsrådstjänst i Göteborg samtidigt som måltillströmningen till både Växjö och Vänersborg blir för liten. Det blir då således en lämpligare avvägning om Örebro län förs till Vänersborg och Hallands län förs till Växjö. Motsvarande resonemang gäller för alternativ 3.

Den nuvarande indelningen bygger på länsindelningen enligt vilken det ska finnas en fastighetsdomstol i varje län. Principen att länet skulle utgöra huvudregel för indelningen innebar inte att det skapades likformiga enheter eftersom länens storlek kraftigt varierar såväl i geografisk utbredning som befolkningsmässigt.

Ett undantag från länet som utgångspunkt för domkretsindelningen är miljödomstolarna. De har i stället en indelning som bygger på olika vattendrags avrinningsområden. I stor utsträckning följer även de indelningarna länsgränserna.

En fråga som kan ha betydelse för den framtida organisationen av fastighetsdomstolarna är Ansvarskommitténs arbete med landets regionala indelning. Arbetet med regionindelningen är enligt Domstolsverkets rapport på inget sätt färdigbearbetad. Vid översynen av fastighetsdomstolarnas jurisdiktionsområde kan således inte hänsyn tas till annan länsindelning än den nu rådande. Dock får vid den samlade bedömningen hänsyn tas till att frågan om den regionala indelningen inom ett längre perspektiv är oklar.

En sammanslagning av fastighetsdomstolar kommer att innebära att det geografiska avståndet mellan fastighetsdomstolarna och enskilda rättssökande ökar, vilket enligt Domstolsverkets rapport kan framstå som olyckligt ur ett medborgarperspektiv. I detta sammanhang beaktas dock att de sammanträden och besiktningar som sker i fastighetsmålen regelmässigt sker på de orter där de berörda fastigheterna är belägna, dvs. på de rättssökandes hemorter. Man bör också beakta dagens möjligheter för parter och andra att närvara vid sammanträden genom videokonferens.

Under Domstolsverkets utredning underströks behovet av att en fastighet besöks av rätten. Det sägs att ett besök på platsen har en mycket stor psykologisk betydelse för parterna. Dessa fäster stor vikt vid att rätten besöker platsen och att de där får lägga fram sin syn på tingens ordning. Besök på fastigheten kan många gånger öppna för förlikningslösningar. Kartor ger inte alltid full förståelse för problematiken i ärendet. I många domstolar sker undersökningen på platsen i samband med, eller omedelbart efter den muntliga förberedelsen. Fastigheten besöks i en mycket hög utsträckning, antingen i samband med syn, vid undersökning på platsen eller vid mer informella besök. En förändrad organisation får under inga förhållanden innebära att fastighetsdomstolen på grund av långa avstånd avstår från att besöka fastigheten trots att skäl talar för besök. En organisation som leder till sådana effekter måste anses som mycket olycklig såväl ur ett rättssäkerhetsperspektiv som utifrån domstolens legitimitet.

Fastighetsdomstolarna håller syn i ungefär vart femte fastighetsmål, dvs. i ungefär 200 mål om året. Rättens resande i fastighetsmålen kommer att bli mer omfattande om man får en organisation med färre fastighetsdomstolar. Detta kommer att innebära ökade effektivitetsförluster. Det kommer naturligtvis också att innebära ökade kostnader för resor. Det finns dock ett antal åtgärder som kan vidtas för att reducera effektivitetsförlusterna. Man kan t.ex. samla mål och ärenden som berör ett antal närliggande orter till särskilda sammanträdes- och besiktningss dagar.

Den reform av fastighetsdomstolarna som föreslås bygger enligt rapporten i första hand inte på ekonomiska överväganden. Övergångsvis kan reformen innebära ökade kostnader medan de i ett längre perspektiv beräknas bli lägre i jämförelse med dagens organisation. Reformen bör leda till att domstolarna får en effektivare organisation med högre kvalitet och rättssäkerhet. Av nuvarande 25 fastighetsdomstolar är det bara två, nämligen Stockholm och Göteborg, som har ett målunderlag som räknat i årsarbetskrafter kräver hela tjänster i form av kanslipersonal och domare. Detta innebär i sin tur att det på kort sikt, bortsett från vad som gäller beträffande Göteborg i modell 1, inte går att minska antalet anställda vid de fastighetsdomstolar vars mål flyttas till en annan domstol. Däremot kan det enligt rapporten i många fall bli aktuellt med resursförstärkning på domstolar som får ett större målunderlag. Hur många nyanställningar som behövs är svårt att uppskatta eftersom det är många faktorer som måste beaktas.

Bland dessa kan enligt Domstolsverket nämnas resultatet av PBL-utredningen, hur organisationen på domstolarna ser ut vid tidpunkten för genomförandet, vilken kompetens som kommer att krävas och hur måltillströmningen ser ut.

8.2 Överväganden och förslag

8.2.1 Samlokalisering

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att fastighetsdomstolarna läggs samman med miljödomstolarna. De nya domstolarna får den lokalisering och de domkretsar som föreslagits i utredningens delbetänkande SOU 2008:31. Alla överklaganden i fastighetsmål ska prövas av Miljööverdomstolen.

Utredningens förslag angående handläggningen av A-verksamheter och vattenverksamheter innebär att miljödomstolarna inte kommer att handlägga några ansökningar om sådana verksamheter i första instans. I stället för ansökningsmål kommer miljödomstolarna att handlägga överklaganden enligt PBL och enligt miljöbalken samt sådana mål, nästan uteslutande ersättningsmål av olika slag, i vilka talan väcks vid en miljödomstol genom stämning. På motsvarande sätt kan målen vid fastighetsdomstolarna indelas i fastighetsbildningsmålen, vilka inleds vid fastighetsdomstolarna genom överklagande av lantmäterimyndigheternas beslut och de mål i vilka talan väcks genom stämning vid fastighetsdomstolen. Även de mål som handläggs av fastighetsdomstol som första instans gäller ofta ersättningsfrågor. En gemensam nämnare för förstainstansmålen är att värderingsfrågor ofta avgörs enligt 4 kap. expropriationslagen. Av bakgrundsbeskrivningen och av Domstolsverkets rapport framgår att de olika aktuella lagarna anknyter till varandra även på flera andra sätt. I och för sig är det numera inte ovanligt att tingsrätterna prövar överklaganden av förvaltningsmyndigheternas beslut. Det gäller då i allmänhet ärenden där reglerna i ärendelagen, med vissa kompletterande bestämmelser i de särskilda lagarna som reglerar sakförhållandena, är tillräckliga för att styra handläggningen. När det gäller å ena sidan fastighetsbildningsmålen och å andra sidan de överklagade målen enligt PBL och miljöbalken gäller visserligen olika handläggningsregler. I praktiken är det dock inga större skillnader i handläggningen. Gemensamt är att förfarandet i

stor utsträckning är skriftligt, att avgörandet förhållandevis ofta föregås av syn på stället och att förutom parterna ofta andra sakägare är berörda och har talerätt. Dessa förhållanden utgör en god grund när en samorganisation övervägs. Domstolsverket har i sin rapport tagit fram ytterligare argument av allmän domstolspolitisk natur för en samorganisation. Utredningen har i dessa avseenden ingen annan uppfattning än Domstolsverket. Enligt utredningens mening har Domstolsverket på ett övertygande sätt argumenterat för behovet av ett bredare beredningsstöd i de mål som handläggs vid fastighetsdomstolarna. Detta gäller särskilt fastighetsbildningsmålen som liksom de flesta miljömålen och PBL-målen överklagas till domstolen. Domstolsverkets rapport har, med något enstaka undantag, tagits väl emot av de berörda domstolarna. Utredningen har vid sammanträffanden i olika sammanhang med företrädare för domstolarna mött samma inställning. Utredningen kan därför sammanfattningsvis inte se något skäl att frånga Domstolsverkets förslag om en långtgående samorganisation mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

Enligt två av de alternativ som Domstolsverket presenterade skulle fastighetsdomstolarna vid vissa tingsrätter inte samorganiseras med miljödomstolarna. Domstolsverket har dock inte haft anledning att ta ställning till miljödomstolarnas framtida organisation.

Samorganisationen och samlokaliseringen av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna kan ske på olika sätt. Det går att förena det alternativ när det gäller fastighetsdomstolarna som Domstolsverket har prefererat i sin rapport med utredningens förslag i det andra delbetänkandet om miljödomstolarna. Med en sådan lösning skulle det finnas fastighetsdomstolar, förutom vid de fem tingsrätter som har miljödomstolar, vid tingsrätterna i Malmö och Göteborg. Detta alternativ, som bygger på att det bör finnas en fastighetsdomstol i varje storstad, torde vara klart fördelaktigt jämfört med nuvarande ordning. Alternativet tar i stor utsträckning vara på möjligheterna till specialisering. Budgetmässigt förefaller det vara en enkel lösning. Med en sådan lokalisering av fastighetsdomstolarna ligger det nära till hands att för dessa domstolar behålla nuvarande handläggningsregler. En samordning som ändå medför ett annat antal fastighetsdomstolar än miljödomstolar ger också anledning att överväga att behålla den nuvarande instansordningen. Fastighetsdomstolens avgöranden

skulle då överklagas till hovrätterna inom vars område domstolarna är belägna. Det skulle innebära att Hovrätten för Västra Sverige skulle stå som mottagare av överklaganden från två fastighetsdomstolar samt övriga hovrätter som mottagare av överklagandena från vardera en fastighetsdomstol. Den nu behandlade lösningen skulle också medföra att miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna skulle skilja sig åt i fråga om domkretsindelningen. För fastighetsdomstolarna i Göteborg och Malmö samt i viss mån för fastighetsdomstolarna i Vänersborg och Växjö skulle domkretsindelningen inte följa indelningen i vattenavrinningsområden. För de andra fastighetsdomstolarna skulle fastighetsdomstolarnas domkretsar följa vattenavrinningsområdena om inte miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna skulle ha olika domkretsar. I vart fall är denna lösning mindre olämplig än det tredje alternativet enligt rapporten, att även fastighetsdomstolen vid Falu tingsrätt skulle finnas kvar. Den fastighetsdomstolen har inte större måltillströmning än någon annan fastighetsdomstol med jämförbart upptagningsområde. Det av Domstolsverket förordade alternativet innebär att två av fastighetsdomstolarna skulle vara placerade förhållandevis nära varandra. Det gäller domstolarna i Vänersborg och Göteborg. Ett sådant förslag är enligt utredningens mening svårt att motivera.

För att utveckla domstolarnas verksamhet är det klart gynnsammare att det inte finns någon fastighetsdomstol som ligger utanför miljödomstolsorganisationen. Förutsättningarna för specialisering ökar om det finns miljömål, PBL-mål och fastighetsmål i samma domstol. Den utveckling av beredningsorganisationen som Domstolsverket förordar och som redan finns vid miljödomstolarna och även hos länsrätterna när dessa handlägger PBL-mål är lättare att genomföra i de samordnade domstolarna. Enligt utredningens mening bör det därför inte finnas fler än fem samordnade domstolar. Utredningen har i det andra delbetänkandet angett varför miljödomstolarna bör behålla sin nuvarande lokalisering. Att samorganisationen ska omfatta även fastighetsdomstolarna leder inte till någon annan bedömning.

Förslaget innebär i princip följande förflyttningar.

- Fastighetsdomstolen vid Luleå tingsrätt förs till miljödomstolen vid Umeå tingsrätt.

- Fastighetsdomstolarna vid Falu tingsrätt, Ångermanlands tingsrätt, Sundsvalls tingsrätt och Gävle tingsrätt förs till miljödomstolen i Östersund.
- Fastighetsdomstolarna vid Uppsala tingsrätt, Västmanlands tingsrätt, Eskilstuna tingsrätt och Nyköpings tingsrätt förs till miljödomstolen i Nacka.
- Fastighetsdomstolarna vid Göteborgs tingsrätt, Örebro tingsrätt, Värmlands tingsrätt och Mariestads tingsrätt förs till miljödomstolen i Vänersborg.
- Fastighetsdomstolarna vid Linköpings tingsrätt, Jönköpings tingsrätt, Kalmar tingsrätt, Halmstads tingsrätt, Blekinge tingsrätt, Malmö tingsrätt och Gotlands tingsrätt förs till miljödomstolen i Växjö.

Man måste observera att detta är en mycket grov uppskattning. Utredningens förslag är att en fastighets belägenhet ska vara avgörande för domstollhörigheten. Detta innebär sannolikt betydande avvikelser från den nuvarande indelningen, bl.a. vid överlämnandet av ineliggande mål till de nya domstolarna.

När fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna samorganiserar till fem tingsrätter är det naturligt att alla domar och beslut överklagas till Miljööverdomstolen. Vidare bör de beslut som kommer direkt till hovrätterna från arrendenämnderna i fortsättningen överklagas till Svea hovrätt. Det beror på att fastighetsråd kan ingå i hovrätternas sammansättning i sådana mål. Förutom i fastighetsmål är det bara vid överklaganden i arrendemål från arrendenämnderna som fastighetsråd deltar i mål vid hovrätterna.

8.2.2 Undantag från samlokaliseringen

Utredningens förslag: Sådana mål angående fastighetsrättsliga förhållanden som inte kräver medverkan av värderingsteknisk expertis och som har samma karaktär som civilrättsliga tvister i allmänhet bör, på grund av att avståndet till domstolens lokaler ökar, handläggas vid de ordinarie tingsrätterna.

En samlokalisering av domstolarna som utredningen nyss har förespråkats medför för många parter och andra inblandade väsentligt ökade avstånd till domstolarnas lokaler. Konsekvenserna

i detta avseende är förmodligen minst påtagliga i de mål som överklagas till domstolarna. I dessa mål förekommer i allmänhet inte förhandlingar i domstolarnas lokaler. Åtskilliga sådana mål avgörs dessutom på handlingarna. När det gäller överklagade miljömål och PBL-mål finns inget alternativ till miljödomstolarna. Med hänsyn till den tekniska kompetens som krävs för fastighetsbildningsmålen är det självklart att dessa mål ska handläggas vid domstolar där det finns sådan kompetens, det vill säga vid de sammanslagna domstolarna. Någon anledning att ifrågasätta att samtliga grupper av mål som överklagas ska handläggas vid de samlokaliserade domstolarna finns därför inte.

En anledning till att fastighetsdomstolarna inrättades var behovet av medverkan av värderingsteknisk expertis bland domstolarnas ledamöter. Enligt 31 kap. 2 § och 32 kap. 10 och 11 §§ miljöbalken ska reglerna i 4 kap. expropriationslagen tillämpas i många av de ersättningsmål som handläggs enligt miljöbalken. Detsamma gäller i fråga om flertalet av de mål som handläggs vid fastighetsdomstolarna och som omfattas av redogörelsen för fastighetsmål i bilaga 11. I några fall föreskriver dock lagtexten inte en tillämpning av expropriationslagens bestämmelser. I dessa fall torde dessutom förhandling i domstolens lokaler och annan handläggning som i vanliga tvistemål förekomma. Det blir för många avsevärt större avstånd till domstolslokalerna om miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna samlokaliseras. Därför finns det, med hänsyn till det krav på tillgänglighet som gäller för domstolsorganisationen, starka skäl för att sådana mål handläggs av de vanliga tingsrätterna. Som framgår av avsnitt 8.1.5 finns det åtskilliga fastighetsrättsliga måltyper som handläggs av sådana domstolar. I 10 kap. 10 § rättegångsbalken finns det regler om s.k. fastighetsforum. Som närmare beskrivits i avsnitt 8.1.4 har redan tidigare övervägts att flytta sådana arrendemål som enligt 8 kap. 32 § jordabalken handläggs av fastighetsdomstol till de vanliga tingsrätterna. Utöver vad som återges som grund för ett sådant förslag i avsnitt 8.1.4 kan följande anföras. De ifrågavarande målen har stora likheter med ordinära tvistemål, närmast hyresmål och andra mål om nyttjanderätt till fast egendom. De grunder som åberopas av käranden i sådana nyttjanderättsmål kan hänföra sig till skriftliga avtal men detta är inte ett formkrav när det gäller nyttjanderätt i allmänhet enligt 7 kap. jordabalken eller hyresavtal enligt 12 kap. jordabalken. När det gäller arrende krävs skriftligt avtal för jordbruksarrende, bostadsarrende och anläggningsarrende.

Däremot kan enligt 8 kap. 3 § första stycket jordabalken muntligt avtal träffas om lägenhetsarrende även om skriftlig form kan anses vara huvudregeln. En vanlig form av lägenhetsarrende är avtal om nyttjanderätt till enskilt vatten för anläggningsplats för fritidsbåtar eller för fiskodling. Ett betydande antal nyttjanderättsavtal avseende fast egendom mellan privatpersoner ingås alltså i muntlig form. Det ligger i sakens natur att tvister angående sådana avtal, som i de flesta fall torde avse utebliven betalning, lämpligen handläggs av de vanliga tingsrätterna. Naturligtvis förekommer i många fall också skriftliga avtal. Inte sällan väcker dessa avtal – om de upprättats av privatpersoner – och de tvister avtalen ger upphov till, svårlösta frågor om till vilken avtalskategori enligt jordabalken som ett avtal är att hänföra. I dessa situationer försvårar ofta de indispositiva reglerna om forum i 10 kap. rättegångsbalken handläggningen av rättegången. Om en vanlig tingsrätt vid den slutliga tolkningen av ett avtal kommer fram till att detta är ett arrendeavtal måste domstolen avbryta handläggningen, i vilket skede av rättegången det vara må. Det är inte ens tillåtet att stadfästa en förlikning. Det skulle förmodligen underlätta för domstolarna i många fall att inte behöva tänka på forumreglerna i dessa tvister. Därför finns det starka skäl för att de vanliga tingsrätterna ska handlägga dessa mål. Detta gäller särskilt när de enligt gällande forumregler behöriga domstolarnas antal minskar väsentligt genom att fastighetsdomstolarna läggs samman med miljödomstolarna. Utredningen föreslår därför att de vanliga domstolarna ska handlägga dessa arrendemål. Motsvarande resonemang gäller sådana mål som enligt 17 § lagen (1957:390) om fiskearrenden ska handläggas av fastighetsdomstol.

En annan sorts mål där reglerna i 4 kap. expropriationslagen inte ska tillämpas är mål om klander av stämmobeslut enligt 46 och 53 §§ lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter samt mål om skadeståndsskyldighet enligt 54 § samma lag. Dessa mål är av rent förmögenhetsrättslig karaktär. Klanderfallen gäller mest stämmans beslut om uttaxering av bidrag med åtföljande betalningstvist. Även när tvisten rör tolkning av ett anläggningsbeslut är ett klander av stämmobeslut av sådan karaktär att målet väl lämpar sig för avgörande av en vanlig tingsrätt (se Högsta domstolen mål nr T 4486-07). I fråga om skadeståndsmålen finns i nyssnämnda 54 § en hänvisning till 13 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. Det är mål av associationsrättslig natur. Vid en omläggning som den aktuella till ett färre antal domstolar

finns det starka skäl för att de angivna målen enligt samfällighetslagen handläggs vid de vanliga tingsrätterna.

Ytterligare en målkategori bör övervägas i detta sammanhang. Det är mål om inlösen enligt jordförvärvslagen (1979:230). Vid prövning av fråga om inlösen är det pris som parterna avtalat utgångspunkt för bedömningen. Det avtalade priset kan frångås vid en skälighetsbedömning. Bestämmelserna i 4 kap. expropriationslagen är inte tillämpliga. En motsvarande bestämmelse om inlösen finns i förköpslagen (1967:868). Talan om inlösen enligt 14 § förköpslagen ska väckas vid en vanlig tingsrätt. Det finns inte anledning att ha en annan forumbestämmelse när det gäller inlösen enligt jordförvärvslagen.

I och för sig kan övervägas att mål enligt flera lagar än vad som nyss har föreslagits ska handläggas vid de vanliga tingsrätterna. Utredningen anser dock att det ovan redovisade förslaget är lämpligt med tanke främst på hur ofta målen förekommer.

9 Principer för processregler för samorganiserade fastighetsdomstolar och miljödomstolar

9.1 Gällande ordning

9.1.1 Inledning

I detta betänkande har utredningen hittills övervägt och lämnat förslag om

- Prövningsmyndigheternas uppgifter, antal och lokalisering
- Prövningsmyndigheternas organisation
- Prövningen av civilrättsliga frågor
- Förfarandereglerna för de nya prövningsmyndigheterna
- Samorganisation av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna

Det återstår att behandla de processuella regler som till följd av en förändrad instansordning samt samorganisationen av fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna ska gälla för de nya domstolarna.

Utredningsdirektivens föreskrifter om redovisningstidpunkter har fått den konsekvensen att utredningen lämnar förslag i processuella frågor i två betänkanden utom i detta. De processuella frågorna har delvis behandlats i utredningens delbetänkanden *En ny instansordning för mål enligt Plan- och bygglagen* (SOU 2007:111) och *Miljödomstolarna – domkretsar, lokalisering, handläggningsregler* (SOU 2008:31). Dessa betänkanden har remissbehandlats. Som redan inledningsvis anförts har remissbehandlingen inte gett anledning till ändring av tidigare ställningstaganden. Till stor del upptogs övervägandena i det andra delbetänkandet av frågan om ärendelagen i stället för förvaltningsprocesslagen bör vara den grundläggande processlagen vid

handläggningen av överklaganden. Under utredningens gång har emellertid motståndet mot ärendelagen blivit allt tydligare. Även om redovisningen av gällande rätt och vissa överväganden i det andra delbetänkandet har relevans också i detta sammanhang medför detta att utredningen vad gäller innehållet i ärendelagen och närmare överväganden angående den lagen i första hand hänvisar till framställningen i det andra delbetänkandet. I frågor som gäller miljödomstolarnas domkretsar och lokalisering hänvisas också till det andra delbetänkandet.

Redovisningen av gällande rätt i detta betänkande är en förkortad version av framställningen i det andra delbetänkandet med sikte främst på de frågor som nu är aktuella. Även redogörelser för överväganden i tidigare betänkanden har förkortats eftersom de i vissa avseenden inte längre är relevanta. För fullständiga texter hänvisas till nyssnämnda betänkanden.

9.1.2 Jämförelser mellan olika processlagar

Rättegångsbalken innehåller bortemot 800 paragrafer och ska tillämpas i samtliga instanser i de allmänna domstolarna. Förvaltningsprocesslagen upptar ett 50-tal paragrafer. Lagen gäller såväl mål som överklagas till en förvaltningsdomstol som mål som inleds genom att talan väcks i domstolen.

Den processuellt sett viktigaste skillnaden mellan rättegångsbalken och förvaltningsprocesslagen är att den senare lagen har ett förfarande som i grunden är skriftligt med möjligheter till en kompletterande muntlig förhandling medan förfarandet enligt rättegångsbalken bygger på att ett mål normalt ska avgöras efter en huvudförhandling som karakteriseras av principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Ett avgörande enligt förvaltningsprocesslagen grundas på vad handlingarna i målet innehåller och vad som i övrigt har förekommit i målet medan avgörandet efter en huvudförhandling enligt rättegångsbalken får grundas endast på det som har förekommit vid huvudförhandlingen. De nu angivna skillnaderna medför att förfarandet enligt förvaltningsprocesslagen inte som förfarandet enligt rättegångsbalken behöver vara stringent uppdelat i ett förberedande och ett avgörande skede.

Domstolsutredningen föreslog i betänkandet *Domstolarna inför 2000-talet- arbetsuppgifter och förfaranderegler* (SOU 1991:106) en

ny processlag som skulle ersätta både förvaltningsprocesslagen och 1946 års ärendelag. Lagen skulle alltså gälla såväl i allmän domstol som i förvaltningsdomstol. Lagförslaget var i väsentliga delar byggt på förvaltningsprocesslagen. Ett av skälen till förslaget var att förvaltningsprocesslagen ansågs ofullkomlig i vissa hänseenden. Ett annat skäl var att den primära prövningen av många sådana ärenden, för vilka 1946 års ärendelag avsetts, var på väg att flyttas från tingsrätterna till förvaltningsmyndigheter och att det behövdes en förfarandelag som i motsats till den lagen och till rättegångsbalken passade även för fall där myndighetens beslut överklagades till tingsrätten. På grund av remisskritik kom Domstolsutredningens förslag inte att genomföras. I stället infördes för de allmänna domstolarna 1996 en ny ärendelag som i de flesta viktiga hänseendena hade förvaltningsprocesslagen som förebild. Det finns därför väsentliga likheter men också en hel del skillnader mellan förvaltningsprocesslagen och ärendelagen. Båda lagarna innehåller en relativt fullständig reglering av förfarandet från det att målet eller ärendet inletts vid domstolen till dess att det slutligt har avgjorts. Båda lagarna reglerar såväl mål som överklagas till domstolen som mål som inleds där. I båda lagarna sker regleringen i viss utsträckning genom hänvisningar till rättegångsbalken. För båda lagarna gäller dessutom att balken kan vara analogt tillämplig i en fråga som inte fått en uttrycklig reglering. Om det i annan lagstiftning finns en avvikande processuell bestämmelse för viss måltyp gäller för båda lagarna alltid den bestämmelsen som *lex specialis* (2 § FPL, 2 § ÄL). Båda lagarna bygger på att ersättning inte ska utgå för rättegångskostnader, varför reglerna om ombud och rättegångskostnader är summariska i de båda lagarna, 48 och 49 §§ förvaltningsprocesslagen samt 47 § ärendelagen. Med hänsyn till de förekommande målens och ärendenas art och natur är det uppenbart att handläggningen enligt ärendelagen liksom enligt förvaltningsprocesslagen i de allra flesta fall måste vara rent skriftlig (prop. 1995/96:115 s. 77).

Förvaltningsprocesslagen avser rättskipning i Regeringsrätten, kammarrätt och länsrätt (1 § FPL). Ärendelagen innehåller genom hänvisningar till rättegångsbalken en reglering av frågor om domstolarna, deras sammansättning, omröstning och jäv (3 § ÄL). Motsvarande bestämmelser för förvaltningsdomstolarna finns inte i förvaltningsprocesslagen utan i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. Den lagen gäller inte i en miljödomstol. I

miljöbalken finns i stället särskilda bestämmelser om miljödomstolarnas sammansättning.

Om en enskild överklagar en förvaltningsmyndighets beslut, är enligt båda lagarna förvaltningsmyndigheten motpart till den enskilde sedan handlingarna i ärendet överlämnats till domstolen (7 a § FPL, 11 § ÄL). När en enskild överklagar ett beslut av en miljöprövningsdelegation är länsstyrelsen den enskildes motpart i miljödomstolen. I fastighetsbildningsmål har lantmäterimyndigheten ingen partsställning i fastighetsdomstolen. Endast förvaltningsprocesslagen preciserar bestämmelsen till att gälla den myndighet som först beslutade i saken.

När det gäller särskilda rättsmedel mot ett avgörande kan skillnaderna mellan förvaltningsprocesslagen och ärendelagen förefalla betydande. Förvaltningsprocesslagen har nämligen vid sidan av reglerna i 11 kap. 11 § regeringsformen endast mycket allmänt hållna regler om resning (37 b § FPL), medan ärendelagen hänvisar till rättegångsbalkens mer fullständiga regler om resning i tvistemål, domvillocklagen och återställande av försutten tid med en tilläggsregel som ger en allmän möjlighet till resning vid synnerliga skäl (42 § ÄL). I praktiken torde dock skillnaderna sakligt sett vara ganska små. De fall som i allmän domstol enligt ärendelagen och rättegångsbalken behandlas som domvillofall behandlas i förvaltningsdomstol som resningsfall. I sista instans är det alltid Högsta domstolen som beslutar i ett extraordinärt fall, när en domstol som är inordnad i den allmänna domstolsorganisationen är högsta instans för det mål eller ärende som det gäller (11 kap. 11 § regeringsformen). Detta gäller alltså oavsett vilken processlag som tillämpats i det grundläggande målet eller ärendet.

9.1.3 Den nuvarande processordningen i miljödomstolarna

Bestämmelser om vilka processlagar som ska tillämpas i miljödomstolarna finns i miljöbalken. Huvudregeln är att rättegångsbalkens tvistemålsbestämmelser tillämpas, om inte annat följer av miljöbalken eller annan lag (20 kap. 3 § första stycket MB). Vid handläggning av ärenden tillämpas ärendelagen liksom i tingsrätterna i övrigt. I 5 § förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter finns dock särskilda regler bl.a. om miljödomstolens sammansättning i ärenden om ersättning enligt förordningen. I de mål som kommer till en miljödomstol genom överklagande och vid

prövning av utdömande av vite efter särskild ansökan av myndighet tillämpas förvaltningsprocesslagen (20 kap. 3 § andra stycket MB). I förarbetena till miljöbalken angavs att förvaltningsprocesslagen är ett något enklare och friare förfarande som är anpassat till överprövning av ärenden som prövats av förvaltningsmyndighet. Förvaltningsprocesslagen ansågs dessutom till skillnad från rättegångsbalken vara särskilt anpassad för ärenden som prövats av förvaltningsmyndighet. För överprövningen av sådana ärenden ansågs rättegångsbalken passa mindre väl (prop. 1997/98:45 del 1 s. 459). Det kan i sammanhanget nämnas att förslaget till miljöbalken föredrogs i lagrådet våren 1997 inför samma sammansättning som hösten 1995 fått lagrådsremissen till ärendelagen för sig föredragen. Lagrådet hade inga synpunkter på att förvaltningsprocesslagen och inte ärendelagen förordades som processlag för mål som inleddes genom överklagande till miljödomstolen.

Det finns i 20–25 kap. miljöbalken ett stort antal processuella särbestämmelser för handläggningen i miljödomstol i första instans av mål enligt miljöbalken. Många av dessa bestämmelser behöver i fortsättningen, som framgår av avsnitt 7.2, gälla för handläggningen i de förvaltningsmyndigheter som enligt utredningens direktiv ska företa den primära prövningen av tillståndsfrågorna. Andra särbestämmelser behöver även i fortsättningen, ibland med viss justering, gälla för handläggningen i miljödomstolarna och detta oavsett vilken processlag som görs tillämplig för miljödomstolarna.

9.1.4 Den nuvarande processordningen i fastighetsdomstolarna

De tingsrätter som regeringen bestämmer ska enligt 1 § lagen om domstolar i fastighetsmål vara fastighetsdomstolar. En fastighetsdomstol upptar mål och ärenden enligt vad som föreskrivs i lag eller annan författning. Ett sådant mål eller ärende benämns med samlingsbeteckningen fastighetsmål (se NJA II 1974 s. 674). Enligt 2 § samma lag gäller om domstolarna i fastighetsmål och rättegången i sådant mål i tillämpliga delar det som är föreskrivet om allmän domstol i den mån inte annat följer av lag eller annan författning. I huvudsak är det rättegångsbalken som därmed blir tillämplig. Exempel på att ärendelagen ska tillämpas i fastighetsdomstol ger 9 kap. 24 § jordabalken som handlar om utseende av synemän i samband med att ett arrendeställe avträds. I motiven till

lagen om domstolar i fastighetsmål (se NJA II 1969 s. 473) anfördes att det med hänsyn till förekommande måls varierande beskaffenhet skulle komma att bli nödvändigt att i såväl lagen om domstolar i fastighetsmål som i olika speciallagar ta upp kompletterande bestämmelser om förfarandet. Det framhölls att detta särskilt skulle komma att bli fallet i fråga om fastighetsbildningsmålen.

I många fall inleds ett mål vid en fastighetsdomstol genom att en part väcker talan genom en stämningsansökan. Detta gäller t.ex. målen enligt expropriationslagen. De särskilda bestämmelserna i 5 kap. expropriationslagen om rättegången i expropriationsmål, vilka genom hänvisningar i många andra lagar som tillämpas av fastighetsdomstol har stor betydelse för fastighetsmålen, aktualiseras därför i huvudsak i de mål där fastighetsdomstol dömer som första instans. Enligt fastighetsbildningslagen sker den primära prövningen hos en lantmäterimyndighet vars beslut enligt 15 kap. fastighetsbildningslagen i allmänhet kan överklagas till en fastighetsdomstol. Omfattande bestämmelser om förfarandet i överklagade mål vid fastighetsdomstolen finns i 16 kap. samma lag. För processen i hovrätt och Högsta domstolen finns bestämmelser i 17 och 18 kap. Bestämmelserna bygger på att rättegångsbalken ska tillämpas trots att målet vid den första domstolsinstansen inleds genom ett överklagande, vilket är naturligt med tanke på att fastighetsbildningslagen tillkom innan det ännu fanns någon annan grundläggande processlag som var praktiskt tillämpbar. Bestämmelserna utgör särbestämmelser i förhållande till rättegångsbalkens bestämmelser och gäller enligt principen om *lex specialis*. Lagstiftningen synes ha utformats utifrån att fastighetsdomstolen vid ett överklagande dit närmast skulle vara att i processuellt hänseende likställa med en hovrätt och detta trots att fastighetsdomstolen utgörs av en tingsrätt (se t.ex. NJA II 1970 s. 465).

Bestämmelserna i 16 kap. fastighetsbildningslagen ger en relativt fullständig reglering av prövningen av ett överklagande. Av reglerna i 16 kap. fastighetsbildningslagen ska här nämnas 4 och 5 §§ som innebär att målet normalt ska avgöras efter en huvudförhandling till vilken sakägarna kallats. Enligt 16 kap. 8 § får domstolen dock avgöra målet utan huvudförhandling, om en sådan kan antas sakna betydelse för prövningen samt sakägare eller företrädare för allmänt intresse inte begärt en sådan förhandling. Vid överklagande av vissa slags beslut av lantmäterimyndigheten, främst vissa pro-

cessuella sådana, eller om domstolen finner uppenbart att talan är ogrundad, får målet alltid avgöras på handlingarna. Reglerna ger därmed inte parterna helt och hållet samma rätt till muntlighet som reglerna i t.ex. ärendelagen och förvaltningsprocesslagen. Enligt 16 kap. 10 § fastighetsbildningslagen sker domstolens avgörande av saken genom utslag och inte som enligt rättegångsbalken och vid tillämpningen av förvaltningsprocesslagen genom dom. Enligt 16 kap. 10 § gäller att utslaget ska grundas på vad som förekommit vid syn eller annan förhandling och vad handlingarna innehåller i övrigt. Därmed är den förhandling som ska hållas endast till sin beteckning en huvudförhandling i processrättslig mening. Sakligt sett har förhandlingen samma karaktär som en förhandling enligt ärendelagen eller förvaltningsprocesslagen. I 16 kap. 14 och 14 a §§ fastighetsbildningslagen finns regler om ansvar för processkostnaderna. Huvudregeln är att fastighetsdomstolen, efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna, får besluta att en sakägare som förlorar målet ska ersätta en annan sakägare dennes kostnader. Detta liknar den ordning som i tvistemål tillämpades enligt gamla rättegångsbalken. Det allmänna kan inte tillerkännas ersättning för sina kostnader, men en sakägare kan vid synnerliga skäl få ersättning av det allmänna för sina kostnader.

9.1.5 Utredningens överväganden i delbetänkandet SOU 2008:31

Med de förslag som utredningen enligt direktiven ska lägga fram tillförs miljödomstolarna ytterligare stora målgrupper. Det gäller framför allt målen enligt PBL där kommuner och förvaltningsmyndigheter har att företa den primära prövningen och myndighetsbesluten ska kunna överklagas till en miljödomstol. De stora förändringar som utredningen har att överväga när det gäller målsammansättningen i miljödomstolarna och sättet för inledande av ett mål påkallar således en genomgripande översyn av handläggningsreglerna. Om det blir en fullständig integrering mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna, kommer de nya domstolarna att få handlägga de mål som för närvarande ankommer på dem enligt miljöbalken, mål enligt PBL, vilket utredningen föreslagit i det första delbetänkandet, samt de fastighetsmål enligt ett trettiotal lagar som för närvarande handläggs vid fastighetsdomstolarna. För handläggningen av dessa mål kommer det att

krävas en rad särskilda regler med undantag från de allmänna processlagarna. Processregler för tillämpningen av så många lagar bör inte ingå i miljöbalken. Som jämförelse kan nämnas att en särskild processlag ansågs erforderlig när fastighetsdomstolarna inrättades, trots att man då endast förutsåg att tre måltyper skulle handläggas av dessa domstolar, nämligen fastighetsbildningsmål, expropriationsmål och miljöskademål (se NJA II 1969 s. 467). Målet för utredningens fortsatta arbete bör därför vara att de särskilda bestämmelser som behövs för domstolarnas handläggning av miljömålen, PBL-målen och fastighetsmålen införs i en ny lag.

Rättegångsbalken

För tingsrätterna gäller primärt rättegångsbalken som tillämplig processlag, medan ärendelagen fungerar som ett komplement. Rättegångsbalken innehåller visserligen inga regler som är anpassade till att prövningen i en domstol i första instans inleds genom ett överklagande. Ändå är det naturligt att först överväga om rättegångsbalken kan vara den grundläggande processlagen för miljödomstolarna i överklagade ärenden såsom fallet är vid fastighetsdomstolarnas handläggning av överklagade fastighetsbildningsärenden. En tillämpning av rättegångsbalken och dess huvudförhandlingsprincip är särskilt ändamålsenlig i dispositiva tvistemål och brottmål som innehåller bevisfrågor. Det handlar i sådana mål regelmässigt om bevisning rörande något som har hänt i förfluten tid. Sådan bevisning är ofta svår att bedöma, särskilt om den är av muntligt slag, t.ex. om det är fråga om iakttagelser av flera personer av ett visst händelseförlopp om vilket ofta uppgift står mot uppgift. Den koncentrerade huvudförhandling som normalt ska hållas enligt rättegångsbalken ger garantier för att domstolen får förutsättningar för att väga samman förekommande bevis. Till detta kommer att i dispositiva tvistemål den allmänna civilrättens komplexitet medför att grunderna för ett anspråk eller ett bestridande ofta kan konstrueras på många alternativa sätt. Ett slutligt klarläggande av parternas ståndpunkter i sådana mål kräver nästan alltid en muntlig förhandling. Genom att domstolen i ett dispositiv tvistemål inte har rätt att döma på grunder som inte har åberopats vid huvudförhandlingen är en part skyddad mot att för målets utgång avgörande grunder ligger dolda i till domstolen ingivna skrivelser. Särskilt för brottmålen del kan tilläggas att huvudförhand-

lingsprincipen i vissa fall kan ge de bästa förutsättningarna för en offentlig kontroll av dömandet. Rättegångsbalken är visserligen lämplig som grundläggande processlag vid handläggningen av ersättningsanspråk när prövningen sker fristående från handläggningen av en tillståndsfråga, eftersom det i sådana fall är fråga om rättegångar som ligger nära de dispositiva tvistemålen.

När det gäller tillståndsfrågor har skälen för att tillämpa rättegångsbalken aldrig varit lika starka. Signifikativt är att det i miljöbalken har gjorts så många djupa ingrepp i rättegångsbalkens grundläggande principer att förfarandet knappast företer några egentliga skillnader i förhållande till en process enligt förvaltningsprocesslagen eller ärendelagen. Givetvis är ändå ett muntligt förfarande ofta till nytta även i mål där bevisupptagning av nyss angivet slag inte äger rum. Det gäller särskilt i stora och komplicerade mål där ett muntligt förfarande är ägnat att snabbt och enkelt undanröja risken för att en parts talan inte uppfattas på rätt sätt.

Rättegångsbalken, men inte övriga processlagar, innehåller en detaljerad reglering av processrättsliga frågor vilka i vissa fall aldrig blir aktuella i ett mål angående en tillståndsfråga i en miljödomstol eller i en fastighetsdomstol eller vilka kanske till och med behöver för åtminstone vissa situationer regleras på ett delvis annat sätt än enligt rättegångsbalken. Det gäller i första hand åtskilliga regler i 42–44 kap. rättegångsbalken om förberedelse, huvudförhandling och följderna av utevaro från ett sammanträde. Det gäller också åtskilliga processrättsliga institut, t.ex. rätten till taleändring (13 kap. 3 § RB), partssuccession (13 kap. 7 § RB), förening av mål, (14 kap. 1–6 §§ RB) intervention (14 kap. 9–11 §§ RB), säkerhetsåtgärder (15 kap. RB), processmaterialet (17 kap. 2 § RB), rättens bundenhet vid yrkande (17 kap. 3 § RB) och rättegångskostnader (18 kap. RB). Övervägande skäl får mot den nu angivna bakgrunden anses tala emot att man för handläggningen i miljödomstolarna låter rättegångsbalken vara den grundläggande processlagen för sådana fall där ett myndighetsbeslut har överklagats till domstolen. Miljödomstolen kommer dock även i fortsättningen att som första instans pröva bl.a. åtskilliga med tillståndsfrågorna sammanhängande frågor om enskildas rätt till ersättning av andra enskilda. Även åtskilliga fastighetsmål ska prövas av de framtida miljödomstolarna som första instans. Den typen av ersättningsfrågor har i våra domstolar av hävd nästan undantagslöst behandlats enligt rättegångsbalkens regler och detta

oavsett domstolstyp. Det finns ingen anledning att nu ändra på det förhållandet. Rättegångsbalken bör alltså fortfarande vara tillämplig i de mål där miljödomstolen är första instans.

Förvaltningsprocesslagen och ärendelagen

Det bör enligt utredningens direktiv krävas relativt starka skäl för att låta en processordning som inte är avsedd för tingsrätterna gälla för vissa mål i miljödomstolarna. Bestämmelserna i ärendelagen ger i flera avseenden lika lämpliga lösningar som en tillämpning av förvaltningsprocesslagen. Ärendelagen är dessutom en processlag, som i motsats till förvaltningsprocesslagen systematiskt och terminologiskt är anpassad till vad som i allmänhet gäller inom den allmänna domstolsorganisationen. I de fall där en myndighets avgörande överklagas till en miljödomstol bör således utgångspunkten vara att de handläggningsregler som gäller för de allmänna domstolarna ska vara tillämpliga i den mån det inte i miljöbalken ges särbestämmelser. Miljödomstolarna och Miljööverdomstolen är inordnade i den allmänna domstolsorganisationen och kommer även i fortsättningen att vara det. Det ligger därför nära till hands att mål och ärenden i en domstol som är inordnad på det sättet handläggs enligt processlagar som är anpassade för de allmänna domstolarna. Den ärendelag som nu gäller är mer lämpad vid prövning av överklagade beslut än 1946 års ärendelag. Även om man för miljödomstolarnas del skulle välja ärendelagen som tillämplig processlag i stället för förvaltningsprocesslagen måste dock särskilda bestämmelser införas om miljödomstolarnas handläggning av mål och ärenden. Valet av processordning kan också ha betydelse för att skapa förutsättningar för en god prejudikatbildning. Detta är viktigt för PBL-målen, eftersom behovet av vägledande avgöranden har visat sig vara särskilt stort på det området. I utredningens första delbetänkande har inte föreslagits någon ändring av den föreskrift i 23 kap. 8 § miljöbalken enligt vilken talan inte får föras mot ett avgörande av Miljööverdomstolen i ett mål som har överklagats till en miljödomstol. Utredningen har i stället föreslagit att Miljööverdomstolen i principiellt viktiga mål ska kunna ha en förstärkt sammansättning men återkommer till frågan i det kommande arbetet. Med hänsyn till de aktuella målens offentlighetsrättsliga karaktär och då det inte har framkommit att det varit förenat med några praktiska svårigheter för miljödomstolarna

att tillämpa förvaltningsprocesslagen är det angeläget att i allt väsentligt i praktiken behålla det förfarande som för närvarande förekommer i miljödomstolarna. Särskilt viktigt är det att en ny processordning inte ger domstolarna anledning att tveka om sin officialprövningsskyldighet i förhållande till viktiga regler i miljöbalken angående miljöhänsyn. Behovet av undantagsregler vid en övergång från förvaltningsprocesslagen till ärendelagen är påtagligt. Enligt utredningens direktiv talar starka skäl för att miljödomstolarna ska tillämpa ärendelagen i överklagade mål. Utredningen har lämnat en redogörelse för likheter och skillnader mellan ärendelagen och förvaltningsprocesslagen. Några av de skillnader som utredningen konstaterat har sådan betydelse för miljödomstolarnas verksamhet att en övergång från förvaltningsprocesslagen till ärendelagen under alla förhållanden måste förenas med undantagsregler i förhållande till vad som föreskrivs i ärendelagen. Här följer en preliminär bedömning av vilka undantagsregler som skulle behövas.

Det bör vara tydligt att miljödomstolarna har en generell officialprövningsskyldighet. Därför skulle det behöva föreskrivas att rätten ska tillse att utredningen blir så omfattande som målets beskaffenhet kräver. Rätten skulle också behöva ges en uttrycklig befogenhet att anvisa hur utredningen bör kompletteras och avvisa onödig utredning samt att inhämta yttrande från förvaltningsmyndighet som tidigare beslutat i saken (jfr 8 och 13 §§ FPL). Ärendelagens och förvaltningsprocesslagens regler om muntlig förhandling och syn uppvisar sådana skillnader att det även i denna del skulle behövas en särreglering. Det skulle således behövas en särskild regel om att muntlig förhandling eller syn ska hållas, om enskild som för talan i målet begär det samt förhandlingen eller synen inte är obehövlig och inte heller särskilda skäl talar mot det (jfr 9 § tredje stycket och 23 § FPL). De regler om ersättning till vittnen och sakkunniga som finns i förvaltningsprocesslagen skulle också såsom undantagsregler från ärendelagen behöva överföras till miljöbalken. Som 34 § ärendelagen är utformad skulle den ge möjlighet för miljödomstolen att i ett mål om utdömande av vite eller uttag av tilläggsavgift ompröva sitt beslut eftersom sådana mål enligt förslagen i utredningens första betänkande ska handläggas enligt samma regler som till miljödomstolen överklagade mål. Även i detta avseende vore en undantagsregel påkallad. På samma sätt som vid tillämpning av förvaltningsprocesslagen bör ett avgörande av saken betecknas som dom, medan avgörandena i sådana ärenden

som miljödomstolarna nu handlägger enligt ärendelagen bör betecknas beslut.

De undantagsregler som utredningen ovan har redovisat att det finns ett behov av, kan vid en närmare granskning sannolikt visa sig otillräckliga med hänsyn till de omfattande förändringar av miljödomstolarnas uppgifter som utredningen enligt direktiven ska överväga i det fortsatta arbetet. Den nya instansordningen för mål och ärenden enligt miljöbalken samt samordningen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna kräver i betydande utsträckning överväganden och förslag om nya processuella regler. Naturligtvis är det bäst att utarbeta sådana förslag i ett sammanhang. Redan utredningens hittillsvarande arbete med att jämföra handlägningsreglerna i förvaltningsprocesslagen med dem i ärendelagen i ljuset av behovet av sådana regler i miljödomstolarnas verksamhet har gett den erfarenheten att nya frågeställningar dyker upp efter hand. Risken är uppenbar för att utredningen innan den har kommit in på frågor som rör den nya instansordningen för vissa ärenden enligt miljöbalken och samordningen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna förbiser väsentliga problemställningar. I ett sådant läge skulle utredningen inte kunna undgå kritik för bristande omsorg i lagstiftningsarbetet. Givetvis innebär det dessutom ett visst dubbelarbete att utreda miljödomstolarnas handlägningsregler i två steg. Med hänsyn till de snäva tidsramar som gäller för utredningens uppdrag är dubbelarbete något som bör undvikas. Nya handlägningsregler får vad gäller en övergång till tillämpning av ärendelagen i huvudsak anses ha en principiell snarare än en sakligt motiverad bakgrund eftersom tillämpningen av förvaltningsprocesslagen inte har medfört några särskilda svårigheter i miljödomstolarnas arbete. De regler om handläggningen som slutligt kommer att föreslås medför inte större sakliga förändringar i förhållande till gällande ordning än att de nya handlägningsreglerna kan tillämpas även i de mål som redan finns i miljödomstolarna när de nya reglerna träder i kraft. Det finns därför inga praktiska skäl som talar emot att förvaltningsprocesslagen tillämpas på överklagade mål till dess att slutresultatet av utredningens arbete med processuella frågor föreligger.

Sakligt sett framstår det som mest lämpligt att utredningen i det betänkande där förslag kommer att lämnas om en ny instansordning för A-verksamheter och vattenverksamheter samt om samordning av fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna åter-

kommer med förslag om de regler som behövs för miljödomstolarnas prövning av överklagade mål. De stora förändringar som utredningen har att överväga när det gäller målsammansättningen i miljödomstolarna och sättet för inledande av ett mål påkallar således en genomgripande översyn av handläggningsreglerna. Ett slutligt ställningstagande med förslag till de handläggningsregler som ska gälla för de framtida miljödomstolarna bör enligt utredningens bedömning därför anstå till utredningen av de övriga processuella frågor som ingår i uppdraget. Flertalet av de sakkunniga och experter som deltar i utredningens arbete och som yttrat sig i frågan instämmer i denna uppfattning. I utredningens tilläggsdirektiv ställs kravet att belysa frågan om vilken processordning som ska tillämpas av miljödomstolarna. Däremot kan direktiven inte uppfattas som ett åläggande för utredningen att redan nu föreslå en övergång till ärendelagen om utredningens överväganden leder till ett annat resultat. Utredningens ställningstagande blir därför att inte lägga fram några förslag i detta betänkande till en ändrad processordning för miljödomstolarna i dit överklagade mål.

9.1.6 Remissyttranden

Som framgår av vad som tidigare anförts har utredningen inte tagit ställning när det gäller de processuella reglerna för överklagade mål. Utredningens ställningstagande att skjuta på avgörandet till detta betänkande har fått stöd av remissinstanserna. Ska man döma av yttrandena över utredningens två första delbetänkanden finns det inte stöd för att gå över till en tillämpning av ärendelagen i de nu aktuella målen.

Följande synpunkter har lämnats.

Kammarrätten i Göteborg instämmer i utredarens bedömning att det framstår som lämpligt att avvakta med ny processlag till dess utredningsarbetet är avslutat samt att det tills vidare är ändamålsenligt att i mål enligt PBL tillämpa förvaltningsprocesslagen. PBL-målen uppvisar drag av civilrätt i de fall då enskilda är såväl klagande som motpart men en mer förvaltningsrättslig prägel i de fall då partsställningen utgörs av enskilda med byggnadsnämnd som motpart. Den förvaltningsrättsliga prägelns är särskilt uttalad i planärenden och i de fall då bedömningar enligt 2 kap. PBL är aktuella.

Miljödomstolen och fastighetsdomstolen vid Nacka tingsrätt framhåller att miljödomstolarna tillämpar förvaltningsprocesslagen i de mål som överklagats dit. Det rör sig om mycket varierande måltyper från kommuner, länsstyrelser och andra förvaltningsmyndigheter. Vad som prövas är beslut av dessa myndigheter och beträffande dessa mål fungerar miljödomstolarna i praktiken som de allmänna förvaltningsdomstolarna. Förvaltningsprocesslagen är inte, som rättegångsbalken, en genomgripande processreglering. Förvaltningsprocesslagen är till stor del kodifierad praxis som vuxit fram vid överprövning av myndighetsbeslut. Förvaltningsdomstolarnas verksamhet styrs av förvaltningsprocesslagen, men praxis och s.k. förvaltningsrättsliga principer har vid sidan av förvaltningsprocesslagen stor betydelse för olika processuella frågor. Det ska betonas att dessa delar av miljödomstolarnas verksamhet tillhör förvaltningsrätten, och praxis från förvaltningsdomstolarna har alltså stor vikt för de processfrågor som uppkommer i miljödomstolarna. Det ska betonas att om förvaltningsprocesslagen överges som processlag så uppkommer problemet hur dessa frågor ska lösas när processlagen är ärendelagen. I vart fall innebär detta att myndighetsbeslut på miljöområdet inte överprövas i samma ordning som andra förvaltningsbeslut. Förvaltningsprocessen är en etablerad ordning för överprövning av förvaltningsbeslut. Det kan direkt konstateras att ett byte av processlag är en mycket genomgripande reform som kommer att kräva stora utredningsinsatser för att skapa ett fungerande system. Tillämpningen av förvaltningsprocesslagen i miljödomstolarna har inte inneburit några större problem för domstolarna, utan har tvärtom utgjort en väl fungerande processreglering för de överklagade målen. Sammanfattningsvis ställer sig miljödomstolen tveksam till om det är önskvärt eller ens praktiskt möjligt att överge förvaltningsprocesslagen som reglering vid prövningen av de myndighetsbeslut som överklagas till miljödomstolarna.

Miljödomstolen och fastighetsdomstolen vid Växjö tingsrätt anför att det är viktigt att så långt möjligt harmonisera handläggningsreglerna för de olika mål- och ärendetyper som framöver kommer att hanteras av miljödomstolarna. Överklagade mål vid miljödomstolarna har hittills och med gott resultat hanterats enligt förvaltningsprocesslagen. Den lagstiftningen är enkel och ändamålsenlig att tillämpa och ger utrymme för att hantera mål på effektivt och rättssäkert sätt. Miljödomstolen förordar att utredningen framöver koncentrerar sig på en lösning som har sin grund i den

lagstiftningen. Eftersom det kan bli fråga om flera olika typer av mål som kommer att hanteras i miljödomstolarna i framtiden med behov av särlösningar kan en modell vara den som tillämpas i dag med förvaltningsprocesslagen som bas och med utfyllande regler i miljöbalken och annan lagstiftning. En annan väg att gå kan vara att inom ramen för miljöbalken tillskapa de processregler som behövs för handläggningen av mål som överklagas till miljödomstol. Ytterligare ett angreppssätt är att samla samtliga processregler som behövs för att handlägga de överklagade målen i en särskild lag och utmönstra processregler ur miljöbalken.

Det finns enligt *Länsstyrelsen i Jönköpings län* goda skäl för utredningen att inte lämna förslag till handläggningsregler förrän innebörden av miljödomstolarnas utökade uppgifter har klarlagts ytterligare. Länsstyrelsen vill dock redan nu framföra att det utöver principskäl också måste krävas bärande funktionella skäl för att i överklagningsärenden frångå tillämpningen av förvaltningsprocesslagen.

Uppsala universitet erinrar om att frågan om de framtida handläggningsreglerna i miljödomstolarna för de aktuella PBL-målen berörs något i SOU 2008:31 men inte fullständigt. Någon utförligare analys av den kommande handläggningsordningen kan alltså inte göras här. Emellertid finns det skäl att framhålla, att enbart en jämförelse, paragraf för paragraf, mellan förvaltningsprocesslagen och lagen om handläggning av domstolsärenden inte tillfredsställande kan spegla skillnaden mellan ärendehantering i allmän domstol och ett förvaltningsrättsligt förhållningssätt. Skillnaden mellan rättskipning enligt förvaltningsprocesslagen och handläggning av rättsvårdsärenden i domstol utplånas heller inte av en ändring: ”mål enligt ärendelagen”. Framförallt behöver den enskildes ställning belysas bättre. Behovet av syn och tillfälle för parter att framföra muntliga synpunkter i samband därmed är framträdande när det gäller PBL. I förvaltningsrättsliga sammanhang förväntas inte en enskild part behöva uppträda biträdd av rättslig expertis utan det åligger förvaltningsmyndigheten/domstolen att fullt ut tillämpa officialprincipen. Rättshjälpsreglerna är också utformade utifrån det synsättet, varför det är svårt att erhålla rättshjälp. Det vore olyckligt, om ett systemskifte skulle försämra möjligheterna för enskilda att söka sin rätt.

Enligt *Naturvårdsverket* framgår av betänkandet att en övergång till en tillämpning av ärendelagen främst skulle vara principiellt motiverad och knappast innebära någon ändring i sak jämfört med

förvaltningsprocesslagen. Ett antal specialregler skulle dock behöva läggas till i miljöbalken. Det framgår också att miljödomstolarna inte har haft några problem med att tillämpa förvaltningsprocesslagen. Även enligt Naturvårdsverkets uppfattning fungerar förvaltningsprocesslagen bra. Förvaltningsprocesslagen är väl anpassad till den typ av mål som miljömålen utgör, där det t.ex. ofta finns ett stort antal parter. Naturvårdsverket anser därför inte att förvaltningsprocesslagen bör bytas ut mot ärendelagen enbart av det skälet att förvaltningsprocesslagen inte är skriven för tingsrättsorganisationen. Varje måltyp bör handläggas efter den mest lämpade lagstiftningen snarare än att lagstiftningen anpassas efter organisationen av domstolarna (det kan härvid inte uteslutas att ytterligare organisatoriska förändringar genomförs i framtiden). En fortsatt tillämpning av förvaltningsprocesslagen har dessutom den fördelen att det blir samma regler som gäller i större delen av de förvaltningsrättsliga ärenden som överklagas till domstol.

Karlskrona kommun, slutligen, anser att det är viktigt att förvaltningsärenden hanteras enhetligt och förordar därför att man hanterar förvaltningsrättsliga ärenden enligt förvaltningsprocesslagen eftersom den lagen är anpassad till hantering av mål i förvaltningsärenden. I utredningens direktiv anförs att det måste finnas starka skäl för att låta en processlag som ej är avsedd för tingsrätterna gälla för vissa mål i miljödomstolen. Detta resonemang, anser Karlskrona kommun, förstärker kommunens tanke att föra över miljödomstolarna till förvaltningsdomstolarna och där använda sig av förvaltningsprocesslagen vid hanteringen av ärendena.

9.2 Överväganden och förslag

9.2.1 Principiellt ställningstagande

Utredningens förslag: Rättegångsbalken ska i betydande omfattning tillämpas i alla mål som handläggs i de sammanslagna miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna. De särskilda processregler som behövs utöver rättegångsbalken samlas i en ny lag som ersätter lagen om domstolar i fastighetsmål. Den nya lagen upptar inte regler om rättegångskostnader. Samtliga överklaganden ska göras hos Miljööverdomstolen.

När det gäller de mål som inleds genom att talan väcks vid en domstol fann utredningen i det andra delbetänkandet att rättegångsbalken bör tillämpas. Det finns inte anledning till något annat ställningstagande när fastighetsdomstolarna ska samlokaliseras med miljödomstolarna. Detta innebär att rättegångsbalken även i fortsättningen blir den grundläggande processlagen för dessa måltyper. Vissa särskilda regler om handläggningen av sådana mål som nu finns i 20 kap. 3 a § och 21 kap. 4 § miljöbalken samt 9–12 §§ lagen om domstolar i fastighetsmål bör dock gälla även i fortsättningen för mål i vilka miljödomstolen är första instans. Dessutom bör naturligtvis även i fortsättningen sammansättningsregler finnas som avviker från vad som gäller för tingsrätterna i allmänhet. Vidare kommer för förstainstansmålen att gälla särskilda regler enligt flera av de lagar som redovisas i bilaga 11. Här märks särskilt de processuella regler som finns i 5 och 6 kap. expropriationslagen och som ska tillämpas i många fall där reglerna i 4 kap. expropriationslagen är tillämpliga.

Enligt de ursprungliga direktiven (dir. 2007:94) ska utredningen överväga och vid behov lämna författningsförslag om vilka handläggningsregler som ska gälla i de mål och ärenden som miljödomstolen och fastighetsdomstolen ska avgöra. Vidare sägs i de ursprungliga direktiven att de processuella reglerna för PBL-, miljö- och fastighetsmålen bör ses över för att uppnå fördelarna av en samlad organisation. Reglerna ska enligt de ursprungliga direktiven vara enkla, ändamålsenliga och flexibla för att skapa förutsättningar för en rationell samordning i dömandet. Utredningen ska enligt de ursprungliga direktiven även överväga om det är en ändamålsenlig ordning att flertalet mål i miljödomstolen prövas enligt förvaltningsprocesslagen eller om i stället ärendelagen bör tillämpas för de mål som inletts vid förvaltningsmyndighet. Enligt utredningens tilläggsdirektiv (dir. 2007:184) är det angeläget att den nya instansordningen för miljöbalks- och PBL-ärenden redan från början följer de processuella regler som är mest lämpade för domstolarnas hantering. Mål och ärenden i de allmänna domstolarna bör enligt dessa tilläggsdirektiv handläggas enligt processuella regler som är avsedda och anpassade för de allmänna domstolarna. En ordning där allmänna domstolar följer processuella regler som är anpassade för förvaltningsdomstolarna bör fortsätta att gälla endast om det finns mycket starka skäl. Direktiven är i denna del inte helt lättbegripliga. Det är svårt att förstå varför förvaltningsprocesslagen, som omvitnat fungerat väl i

miljödomstolarnas verksamhet, mindre än ärendelagen skulle vara lämpad som processlag. Det är ju så att ärendelagen i stor utsträckning har förvaltningsprocesslagen som förebild. Men ärendelagen är till skillnad från förvaltningsprocesslagen inte anpassad för mål där det utöver parterna förekommer ett större eller mindre antal personer som ska ges rätt att komma till tals.

Som framgår av avsnitt 9.1.5 ansåg utredningen i första delbetänkandet att rättegångsbalken inte är lämplig som processlag för mål och ärenden som överklagas till miljödomstolarna. Vissa regler blir aldrig tillämpliga för att handlägga tillståndsfrågor. Utredningen hänvisade till regler i rättegångsbalken som blir aktuella i främst dispositiva tvistemål som anknyter till rättegångsbalkens huvudförhandlingskrav. Utredningen uteslöt dock inte att det finns åtskilliga regler i rättegångsbalken som är tillämpliga även i de överklagade mål som avses här. Genom hänvisningen i 20 kap. 3 § andra stycket miljöbalken till förvaltningsprocesslagen som i sin tur i vissa avseenden hänvisar till rättegångsbalken tillämpas redan regler i balken i mål som överklagas till miljödomstolarna. Dessutom förekommer en analogisk lagtolkning som också den leder till tillämpning av rättegångsbalken. Saken har nu delvis kommit i ett annat läge när även handläggningsreglerna för fastighetsbildningsmålen och de övriga mål som överklagas till fastighetsdomstolen kommit i stöpsleven.

I de mål som har överklagats till miljödomstolen har hittills genom en generell hänvisning bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen varit tillämpliga. Som framgår av utredningsdirektiven anser regeringen att en processordning som är avsedd för de allmänna domstolarna ligger närmre till hands att tillämpa. Dock ska de processuella regler väljas som är mest lämpade för domstolarnas hantering av förekommande mål. Under utredningens gång har från flera håll framförts att bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen har varit välfungerande för miljödomstolarnas del. En modell kan därför vara att införa en lag med de särskilda regler som behövs på grund av målens speciella karaktär och i övrigt hänvisa till handläggning enligt förvaltningsprocesslagen. Utredningen anser dock att det kan ifrågasättas om detta är en lämplig lösning på längre sikt. Som anges i direktiven bör handläggningen av mål i de allmänna domstolarna inte följa de regler som gäller för förvaltningsdomstolarna. Dessutom måste man beakta att förvaltningsprocesslagen är avsedd för tillämpning i mål av vitt skilda slag. Det är allt från socialförsäkringsmål, skatte-

mål, mål om psykiatrisk tvångsvård, utlänningsrätt till körkortsfrågor m.m. Det finns genom att förvaltningsdomstolarna handlägger skattemål en stor övervikt för regler om den skriftliga handläggningen. I förvaltningsprocesslagen finns inga regler som särskilt avser miljödomstolarnas verksamhet. Genom en hänvisning till förvaltningsprocesslagen lik den som nu finns riskerar man att missa möjligheten att utveckla handlägningsreglerna för miljödomstolarna i en riktning som passar bäst för de mål som handläggs där.

Överklaganden till miljödomstolarna har sedan miljöbalkens tillkomst handlagts som mål och inte som ärenden, se 20 kap. 3 § andra stycket och 5 § andra stycket miljöbalken. Det finns inget uttalande i utredningsdirektiven som anger att ett annat betraktelsesätt ska anläggas nu. För handläggningen av mål i de allmänna domstolarna gäller rättegångsbalken. Lagen om domstolar i fastighetsmål gäller i fastighetsmål som komplement till rättegångsbalken. I förhållandet till förvaltningsprocesslagen och ärendelagen utgör däremot rättegångsbalkens regler ett komplement. Med den valda tekniken har ett system åstadkommit enligt vilket domarna i miljödomstolen, som tillhör de allmänna domstolarna, först hänvisas från miljöbalken till förvaltningsprocesslagen och därifrån i vissa fall till rättegångsbalken. Motsvarande skulle gälla om den nuvarande hänvisningen i 20 kap. 3 § andra stycket miljöbalken skulle bytas ut mot en hänvisning till ärendelagen. Ordningen innebär att de särskilda förhållanden som gäller för miljödomstolarna lätt förbises vid ändringar i den processrättsliga lagstiftningen.

Ett exempel på detta är de regler om en modernare rättegång som trädde i kraft den 1 november 2008 och som behandlas i regeringens proposition 2004/05:131. Från och med den 1 november 2008 har möjligheterna utökats att använda elektroniska hjälpmedel i rättegångarna. Genom den nyss nämnda hänvisningen till förvaltningsprocesslagen får även miljödomstolen tillämpa dessa bestämmelser. De särskilda behov av tekniska hjälpmedel som kan finnas för att handlägga måltyper där olika sorters sammanträden ofta förekommer utanför domstolens lokaler behandlas överhuvudtaget inte i propositionen.

Jämfört med såväl länsrätterna som de vanliga tingsrätterna får man dock räkna med att miljödomstolen har ett eget och speciellt behov av elektroniska hjälpmedel. Dels kommer miljödomstolen att ha ett betydligt större behov än andra domstolar av att inhämta

kunskap om förhållanden på den plats som prövningen i ett mål gäller. Dels kommer domstolarna att ha ett mycket större behov av kommunikation med varandra om de tekniska ledamöterna liksom hittills ska ha tjänstgöringsskyldighet vid samtliga miljödomstolar. En domstol kan behöva överlägga eller på annat sätt handlägga ett mål en dag då en teknisk ledamot befinner sig hos en annan domstol. Det är uppenbart att elektroniska hjälpmedel är särskilt väl ägnade att i kostnadsbesparande syfte användas i miljödomstolens verksamhet.

I den nuvarande lagstiftningen om miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna finns vissa regler som kan anknytas till ett resonemang om tekniska hjälpmedel. Enligt 20 kap. 3 a § miljöbalken är statliga myndigheter och kommuner skyldiga att utan ersättning till domstolarna låna ut de lokaler som domstolarna behöver för sina sammanträden, förutsatt att lokalerna inte är upptagna för sitt huvudsakliga ändamål. Upplåtaren ska dock få ersättning för de särskilda kostnader som sammanträdet kan medföra. En bestämmelse med i stort sett samma innebörd finns i 17 § lagen om domstolar i fastighetsmål. I kommentaren till den sistnämnda lagen nämns som exempel på särskilda kostnader vad som går åt för exempelvis städning, uppvärmning eller belysning. Även 20 kap. 3 a § miljöbalken torde enligt författningskommentaren i prop. 2001/02:65 vara att tolka på samma sätt. Någon motsvarande bestämmelse finns inte för länsrätternas handläggning av PBL-målen.

En stor del av miljödomstolarnas mål avgörs och kommer att avgöras i samband med syn på platsen. Detta beror bl.a. på att prövningen i de flesta fall inte går ut på att konstatera vad som har hänt. Detta sker i den vanliga tvistemåls- eller brottmålsrättegången. Där förekommer ofta vittnesförhör. I miljömålen, inklusive målen enligt PBL samt fastighetsbildningsmålen gäller det däremot oftast att med utgångspunkt i de aktuella förhållandena på en plats bedöma de framtida effekterna av en tillämnad markanvändning. Det är i mål om skadereglering som det kan bli aktuellt att utreda vad som hänt i förfluten tid. Om ett mål inte kan avgöras på handlingarna är det därför naturligt att avgöra målet efter syn på platsen, där det regelmässigt förekommer att rätten håller sammanträde med parter och sakägare.

De nya bestämmelserna om videokonferens m.m. har till följd av det nyss anförda för miljödomstolarnas del betydelse främst i de

delar bestämmelserna avser annat än upptagning av muntlig bevisning.

När miljödomstolarna söker förhandlingslokaler på andra platser än den egna kansliorten torde befintliga domstolslokaler i första hand komma i fråga. Under senare år har emellertid antalet tingsrätter minskat väsentligt. Detsamma kommer troligen att hända med länsrätterna. Miljödomstolarna kommer därför ofta att vara hänvisade till andra lokaler i samband med syn på platsen. En förutsättning för att domstolarna ska kunna tillämpa de nya reglerna om framför allt videokonferens är alltså att erforderlig utrustning finns i de lokaler där domstolarna håller sina sammanträden. För det mesta torde detta utesluta möjligheten att använda tekniken med videokonferens och kanske också videoupptagning i miljödomstolarnas verksamhet.

Prop. 2004/05:131 om en modernare rättegång innehåller alltså ett flertal förslag som dock inte utan vidare är tillämpliga i miljödomstolarnas verksamhet.

Genom reformen om en modernare rättegång har de allmänna domstolarnas och förvaltningsdomstolarnas handläggningsregler närmat sig varandra. Ett exempel är att förbudet mot vittnesattester i tvistemålsrättegången har luckrats upp. Miljödomstolarnas förhållanden har dock, som tidigare nämnts, inte uppmärksammats i tillräcklig omfattning. Således gäller bestämmelserna inte i tillräcklig omfattning vid sammanträden i andra lokaler än domstolens egna. Reglerna gäller inte heller vid miljödomstolarnas undersökningar på platsen. Det är vidare otydligt hur reglerna om videoupptagning vid syn på platsen är avsedda att tillämpas. Med hänsyn till den tämligen kortfattade redovisningen i den nyssnämnda propositionen av förfarandet torde tillämpningsområdet vara ganska smalt. Miljödomstolarnas förhållanden behandlas överhuvudtaget inte alls i propositionen. Trots allt kommer det årligen att röra sig om ca 5 000 mål, varav en betydande del kommer att avgöras efter sammanträde med syn. Av process-ekonomiska skäl kan ifrågasättas om det inte borde vara möjligt med bevisupptagning genom syn med elektroniska hjälpmedel.

När det gäller användningen av tekniska hjälpmedel blir enligt nuvarande lagstiftning miljödomstolen genom hänvisningen till förvaltningsprocesslagen beroende av rättsutvecklingen inom lagstiftning som gäller i rättegångar som genomförs på annat sätt än rättegången i miljödomstolen. Såväl ärendelagen som förvaltningsprocesslagen är närmast accessoriska till rättegångsbalken i fråga

om regelförändringar som tar till vara de möjligheter som teknikutvecklingen ger.

Till skillnad från andra mål som överklagas till miljödomstolen gäller för fastighetsbildningsmålen del som huvudregel att de i princip ska avgöras efter en huvudförhandling. Det finns emellertid, som framgår av avsnitt 9.1.4, åtskilliga skillnader jämfört med vad som gäller för handläggningen av tvistemål enligt rättegångsbalkens regler. Enligt rättegångsbalken får bara det som avhandlats vid huvudförhandlingen ligga till grund för ett avgörande. Enligt 16 kap. 8 § fastighetsbildningslagen får fastighetsdomstolen avgöra mål utan huvudförhandling bl.a. om sådan förhandling kan antas sakna betydelse för prövningen samt sakägare eller företrädare för allmänt intresse inte begärt huvudförhandling. Enligt 16 kap. 10 § fastighetsbildningslagen gäller vidare att fastighetsdomstolens avgörande ska grundas på vad som förekommit vid syn eller annan förhandling och vad handlingarna i övrigt innehåller. Enligt de regler som till följd av utredningens förslag om en ny instansordning för mål enligt PBL kommer att gälla i överklagade mål enligt såväl miljöbalken som PBL ska rättens avgörande även i dessa mål grundas på vad handlingarna innehåller och vad som i övrigt förekommit i målet. Bestämmelsen om detta finns i 30 § förvaltningsprocesslagen. Enligt utredningens bedömning, vilken stöds av vad som sagts vid sammanträffanden med företrädare för fastighetsdomstolarna, är i själva verket huvudförhandlingskravet så uttunnat för fastighetsbildningsmålen del att det inte innebär någon skillnad i sak om man även i dessa mål tillämpar vad som föreskrivs i 30 § förvaltningsprocesslagen.

Ett förslag om en generell hänvisning till ärendelagens handläggningsregler skulle mötas av invändningar från de flesta håll. Utformningen av processreglerna för överklagade mål måste övervägas slutligt med anledning av den ändrade instansordningen för PBL- och miljömålen samt samordningen med fastighetsmålen. Först kan konstateras att en hänvisning till ärendelagen eller förvaltningsprocesslagen för mål som överklagas till miljödomstolarna inte kan avse dessa lagar i deras helhet. Lagarna avser såväl mål som inleds genom att talan väcks i domstolarna som mål som överklagas dit. Detta kan medföra tveksamhet i fråga om vissa regler ska tillämpas. Det är en fördel om de regler som ska tillämpas i de överklagade målen utgår från att det rör sig om sådana mål. Utredningen fann i det andra delbetänkandet att ärendelagen inte utan vidare kan tillämpas i de överklagade målen.

Som framgår av dessa överväganden måste ett antal kompletterande bestämmelser övervägas med hänsyn till de aktuella målens beskaffenhet om ärendelagen ska vara processlag för de nya domstolarna. I syfte att utveckla en processordning som är ändamålsenlig för miljödomstolarna bör en annan lösning övervägas. Utredningen finner därför anledning att i första hand överväga möjligheten att i den nya lagen om miljödomstolar föra in särskilda regler för handläggningen av överklagade mål i dessa domstolar. På detta sätt kan förutsättningar skapas för att med utgångspunkt i hittills välfungerande handlägningsrutiner bygga upp ett regelverk som är anpassat till miljödomstolarnas särskilda behov och förutsättningar.

De överklagade mål som det nu är fråga om har åtskilliga gemensamma drag. Detta har utredningen tidigare redogjort för. Redan dessa förhållanden talar för att handlägningsreglerna samordnas. Genom handlägningsregler som är gemensamma för de olika måltyperna, skapas förutsättningar för en rättssäker handläggning av målen. Om samma processuella regler gäller kan domstolarnas handläggning bli smidig i samband med sammanträden på platsen för en verksamhet eller en fastighet.

Om man väljer att föra in handlägningsregler direkt i en lag om miljödomstolar, är det ofrånkomligt att åtskilliga bestämmelser företer stora likheter med främst bestämmelserna i ärendelagen och förvaltningsprocesslagen. En invändning, som har framförts, är att det blir oklart hur bestämmelserna ska tolkas. Den invändningen bör dock ses i ljuset av den nuvarande organisationen. För närvarande tillämpar åtskilliga av de jurister som tjänstgör i miljödomstolarna såväl förvaltningsprocesslagen (i mål enligt miljöbalken) som ärendelagen (t.ex. vid handläggning av utskökningsärenden vid tjänstgöring utanför miljödomstolen). En sådan domare måste alltså ständigt växla mellan tillämpning av förvaltningsprocesslagen och ärendelagen i fråga om regler som i stor utsträckning liknar varandra men där det också finns betydelsefulla skillnader. De särskilda bestämmelser om skriftväxling, muntliga sammanträden etc. som det för det mesta är fråga om att tillämpa torde dock i och för sig sällan medföra några tolkningssvårigheter. Ärendelagen, som anses vara lämpad för de allmänna domstolarnas verksamhet, bygger som framgår av vad som tidigare framförts, till stora delar på förvaltningsprocesslagen. Det finns ingen anledning att anta att en lag som i sak motsvarar den lag som redan gäller, skulle medföra några särskilda

tillämpningssvårigheter för miljödomstolarna. Redan nu handlägger flertalet av miljödomstolarna också fastighetsmål och tillämpar de skilda processregler som gäller för de båda måltyperna. Utredningen kan därför inte se att det skulle medföra några särskilda svårigheter med handläggningsregler som i någon mån överensstämmer med förvaltningsprocesslagen, vars tillämpning i huvudsak fungerat väl.

Inom tingsrättsorganisationen kommer miljödomstolen att inta en särställning genom att en betydande del av verksamheten kommer att gälla överprövning av tämligen omfattande mål.

Inom det fastighetsrättsliga området är det i de överklagade målen inte bara parter utan i de flesta fall också andra sakägare eller berörda som för talan. Detta förhållande föranleder regler som andra domstolar inte behöver i fråga om kommunikation av handlingar, kallelser till förhandlingar, delgivning av beslut m.m. Detta gäller givetvis också miljömålen och PBL-målen.

Genom framför allt bestämmelserna i lagen om domstolar i fastighetsmål, 16 kap. fastighetsbildningslagen samt vissa bestämmelser i 21 och 22 kap. miljöbalken finns det för de mål som miljödomstolarna ska handlägga i betydande omfattning redan en särskild processlagstiftning. När PBL-målen flyttas över från förvaltningsdomstolarna tillkommer en målkategori av likartad beskaffenhet.

Miljödomstolarna ska organisatoriskt tillhöra tingsrätterna. Detta ifrågasätts av några av de remissinstanser som yttrat sig över utredningens två första delbetänkanden. Det ligger dock utanför utredningens uppdrag att förslå att miljödomstolarna ska vara självständiga specialdomstolar eller tillhöra förvaltningsdomstolarna. För såväl Marknadsdomstolen som Arbetsdomstolen finns det särskilda rättegångsregler. Eftersom dessa domstolar är specialdomstolar är förhållandena kanske inte helt jämförbara. Likväl bör rättegångsreglerna för miljödomstolarna sammanföras till en särskild lag. Frågan blir då vilka frågor som bör regleras i lagen. Med hänsyn till att de överklagade målen ska handläggas inom tingsrättsorganisationen är det naturligt att hänvisa till sådana bestämmelser i rättegångsbalken som kan tillämpas vid handläggningen av ifrågavarande mål.

En lag om miljödomstolar bör innehålla de regler som ska gälla för handläggningen av de mål som överklagas till miljödomstolen. Vidare bör i så stor utsträckning som möjligt de särskilda handläggningsregler som nu finns i lagen om domstolar i fastighetsmål,

fastighetsbildningslagen och miljöbalken föras in i den nya lagen. Resultatet bör bli en lag som är anpassad för de nya domstolarnas verksamhet, på samma sätt som lagen om domstolar i fastighetsmål på sin tid utfärdades för att passa för de då inrättade fastighetsdomstolarna. En fördel med detta är att domarna i miljödomstolarna i alla mål kan tillämpa rättegångsbalken med undantag för de regler som behövs på grund av de överklagade målens förvaltningsrättsliga karaktär. Denna systematik överensstämmer som nyss sagts med vad som redan gäller enligt lagen om domstolar i fastighetsmål och 16 kap. fastighetsbildningslagen.

De särskilda bestämmelserna för handläggningen av mål i lagen om miljödomstolar bör när det är lämpligt utformas med motsvarande regler i förvaltningsprocesslagen som förebild eftersom dessa regler sägs vara i huvudsak välfungerande i miljödomstolarnas verksamhet. I 16 kap. fastighetsbildningslagen finns det förfaranderegler som är mer detaljerade än vissa av de regler som bör tas in i lagen om miljödomstolar från förvaltningsprocesslagen. Givetvis bör det även i fortsättningen finnas regler som tillgodoser de speciella förhållanden som i vissa fall finns i fastighetsbildningsmålen. I övrigt är de mer allmänt hållna regler som förslås ingå i lagen om miljödomstolar lämpliga att tillämpa även i fastighetsbildningsmål.

Lagen bör innehålla regler om hur mål inleds och om domstolarnas inbördes behörighet. Regler om förfarandet bör omfatta skriftväxling och annan kommunikation med parter, sakägare och myndigheter. Principiella regler om domstolarnas utredningsskyldighet bör också ingå. Lagen bör också innehålla föreskrifter om hur ett mål avgörs, däribland regler om sammanträden och annat muntligt förfarande. Vidare behövs regler om förfarandet i högre rätt, inklusive regler om prejudikatbildningen.

I miljöbalken, fastighetsbildningslagen, expropriationslagen och flera andra lagar med regler om fastighetsmål finns särskilda regler om rättegångskostnader. Dessa bestämmelser är utformade med hänsyn tagen till vissa särskilda förhållanden som är speciella för de olika måltyperna. Det vore ägnat att komplicera lagstiftningen att föra in dessa bestämmelser i lagen om miljödomstolar. Bestämmelser om rättegångskostnader bör därför även i fortsättningen finnas kvar i de olika speciallagarna.

Det finns inte behov av att föra in beteckningar för de olika måltyperna, såsom fastighetsmål etc., i lagen.

Sammanfattningsvis leder utredningens överväganden till slutsatsen att en särskild reglering bör finnas för processen i de mål som gäller PBL, miljöbalken, fastighetsbildningslagen och angränsande lagstiftning.

9.2.2 Lagens tillämpningsområde

Utredningens förslag: Lagen ska tillämpas av de nuvarande miljödomstolarna i de mål som hittills har handlagts av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna samt i överklagade mål enligt PBL.

Inledningsvis bör framgå att lagen gäller alla mål och ärenden i miljödomstolen och Miljööverdomstolen samt sådan handläggning i Högsta domstolen som föreskrivs i lagen. En given utgångspunkt för utredningens överväganden är att miljödomstolen även i fortsättningen ska ingå i tingsrättsorganisationen. Liksom hittills bör det överlåtas åt regeringen att bestämma vid vilka tingsrätter det ska finnas miljödomstol. Utredningen har i det andra delbetänkandet föreslagit att det ska finnas miljödomstol vid tingsrätterna i Umeå, Östersund, Nacka, Vänersborg och Växjö samt att miljödomstolarnas domkretsar ska överensstämma med indelningen av landet i vattendistrikt. Det har inte framkommit anledning för utredningen att ändra detta ställningstagande. I fortsättningen kommer miljödomstolarna huvudsakligen att handlägga mål enligt miljöbalken, PBL och fastighetsbildningslagen. Detta bör lämpligen framgå av lagtexten. Eftersom ersättningsreglerna i expropriationslagen är av stor betydelse i de mål som inleds genom att talan väcks i domstolarna bör det direkt av lagtexten framgå att även den lagen ska tillämpas av domstolarna. Liksom lagen om domstolar i fastighetsmål bör dock den nya lagen inte innehålla någon uppräkningslista av de lagar som omfattas av lagens tillämpningsområde. Detta bör i stället framgå genom hänvisningar i de olika lagarna. Av lagtexten bör det också framgå att ett mål kan inledas genom ett överklagande eller genom att talan väcks direkt vid domstolen.

Enligt 1 § lagen om domstolar i fastighetsmål gäller bestämmelserna i den lagen i den mån annat inte följer av annan lag eller författning. Vidare finns i 1 § i nämnda lag ett bemyndigande för

regeringen att föreskriva vid vilka tingsrätter det ska finnas fastighetsdomstolar. Miljödomstolarna tillämpar f.n. i huvudsak inte någon annan lagstiftning än miljöbalken och LSV. I balken finns inte heller någon föreskrift om att miljödomstolen tillämpar andra lagar än balken, rättegångsbalken och i överklagade mål förvaltningsprocesslagen. Uttrycket "annan författning" har funnits i lagen om domstolar i fastighetsmål sedan den lagens tillkomst. Detta skedde när 1809 års regeringsform fortfarande var grundlag. Uttrycket författning kan enligt nutida språkbruk avse både en lag och en av regeringen med riksdagens bemyndigande utfärdad förordning. Om domstolarnas rättskipningsuppgifter ska dock enligt 11 kap. 4 § regeringsformen meddelas föreskrifter i lag. Uttrycket författning bör därför inte finnas i detta sammanhang.

9.2.3 Domstolarnas namn

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att domstolarna ska benämnas miljödomstolar och Miljööverdomstolen.

Det förhållandet att domstolarnas ansvarsområde blir betydligt mer omfångsrikt genom att målen enligt PBL och fastighetsbildningslagen tillkommer, förutsätter enligt direktiven ett nytt namn på miljödomstolarna för att tydliggöra att domstolarna ska få uppgiften att överpröva både miljöbalks- och PBL-ärenden. En eventuell organisatorisk samordning av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna förstärker enligt direktiven ytterligare behovet av nya namn på domstolarna. Utredarens uttryckliga uppdrag är dock begränsat till att överväga och alltså inte under alla förhållanden föreslå nya namn på miljödomstolarna och Miljööverdomstolen.

I prop. 2006/97:98 s. 9 erinras om att PBL-kommittén föreslog att domstolarna skulle kallas plan- och miljödomstolar resp. Plan- och miljööverdomstolen. Som framgår av avsnitt 8.1.4 var det på sin tid på tal att fastighetsmålen skulle handläggas av hovrätterna som vid fullgörandet av denna uppgift skulle kallas jorddomstolar.

I utredningens expertgrupp har som alternativ till miljödomstol föreslagits fastighetsdomstol samt mark- och miljödomstol. Ett annat förslag i gruppen är att domstolarna inte ska ha någon särskild beteckning. I en särskild förordning skulle i stället anges

vilka tingsrätter som har de särskilda uppgifter som anges i de aktuella lagarna.

Den nuvarande lagstiftningstekniken att ge domstolarna en särskild benämning anknyter på ett enkelt sätt till att vissa mål ska avgöras av en tingsrätt i en särskild sammansättning. Hänvisningarna i anknytande lagar blir otvetydiga. Från allmänhetens synpunkt blir domstolsorganisationen lätt att förstå. Detta gäller särskilt då miljödomstolar eller motsvarande bara kommer att finnas vid ett fåtal tingsrätter. Mot detta kan möjligen invändas att flera beteckningar för särskilda funktioner inom en tingsrätt på senare tid har utmönstrats. Exempel på detta är att vid tingsrätterna numera, av skilda skäl, inte finns konkursdomare eller inskrivningsdomare och inskrivningsmyndighet. Anknytningen till annan lagstiftning är dock inte av sådan omfattning enligt dessa lagar att jämförelsen är relevant. Övervägande skäl talar för att de ifrågakvarande domstolarna även fortsättningsvis har en särskiljande beteckning.

Förledet ”miljö” diskuterades redan i inledningen av arbetet med en miljöbalk. Det var då fråga om namnet på lagen. Att inrätta särskilda domstolar var inte aktuellt. I stället planerades att sammanfoga olika lagar, såsom naturvårdslagen (1964:822), miljöskyddslagen (1969:387), hälsoskyddslagen (1982:1080), lagen (1985:426) om kemiska produkter och lagen (1987:12) om hus hållning med naturresurser m.m. I propositionen *En god livsmiljö* (prop. 1990/91:90) slog regeringen fast att alla lagar som avser att bevara, skydda och förbättra tillståndet i miljön, att garantera medborgarna rätten till en ren och hälsosam miljö och att säkerställa ett hänsynsfullt tillvaratagande av naturresurserna skulle samlas i en miljöbalk (a. prop. s. 58). Under de därpå följande förarbetena som ledde fram till dagens miljöbalk och miljödomstolar synes förledet ”miljö” inte ha varit ifrågasatt.¹ Även PBL har sakligt sett ansetts passa in i en samlad miljölagstiftning men har närmast av utrymmesskäl lämnats utanför balken (se bl.a. *Miljöbalken*; SOU 1996:103 s. 218). Som framgår av utredningens betänkande *Prövning av vindkraft* (SOU 2008:86 s. 178) innehåller den danska planlagstiftningen såväl miljöskydds- som naturvårdsregler. Detsamma är förhållandet i Finland och Norge. Vid arbetet med den slutliga propositionen med förslag till miljöbalk synes

---

¹ Se tilläggsdirektiv (dir. 1991:54 s. 4) till kommittén om översyn av miljöskyddslagstiftningen (ME 1989:04), betänkandet *Miljöbalk* (SOU 1993:27 s. 165) och tilläggsdirektiv om nytt förslag till miljöbalk (dir. 1994:134 s. 3).

förledet ”miljö-” snarast ha betraktats som en självklarhet, såväl när det gäller namnet på balken som på domstolarna (se prop. 1997/98:45 del 1 s. 154 ff. och 456 ff.)

I PBL-kommitténs slutbetänkande *Får jag lov? Om planering och byggande* (SOU 2005:77) presenterades några namnförslag:

- miljö- och samhällsbyggnadsdomstolar
- mark- och miljödomstolar
- plan- och miljödomstolar
- fastighetsdomstolar

Kommittén föreslog motsvarande namnändring för domstolen i andra instans. Som nyss nämnts förordade kommittén benämningen plan- och miljödomstolar. Kommitténs tanke var att det kunde finnas anledning att byta namn för att få acceptans för reformen med en ny instansordning för mål enligt PBL och för att synliggöra att det är en vidare kompetens och prövning som kan förväntas vid domstolarna.

Beteckningen miljö- och samhällsbyggnadsdomstolar motsvarar den beteckning som det nuvarande Miljödepartementet hade när PBL-kommittén lade fram sitt slutbetänkande. Då liksom nu hade departementet ansvaret för såväl miljöbalken som PBL. Eftersträvas en namnmässig samordning med det ansvariga departementet ligger det således nära till hands att behålla nuvarande benämning på domstolarna. Till de myndigheter som lyder under Miljödepartementet hör såväl Lantmäteriet som Boverket. De sakfrågor som de nya domstolarna ska hantera ligger på det politiska planet huvudsakligen inom departementets ansvarsområde. Miljö- och samhällsbyggnadsdomstol är dessutom en alltför lång och krånglig benämning. Med två eller flera förled till ordet domstol blir det också svårt att konstruera en språkligt sett logisk benämning på överinstansen, t.ex. kan det ifrågasättas om inte överklaganden av avgöranden av en miljö- och markdomstol borde göras till en miljööver- och marköverdomstol. Såväl med tanke på de många hänvisningar i lagtexter som blir aktuella som med hänsyn till behovet av en beteckning som är lätt ihågkomlig och hanterlig i den vardagliga användningen bör eftersträvas att benämningen är så kort och allmänt tillgänglig som möjligt. Av dessa skäl är prefixen ”mark-” och ”plan-” framför ”miljödomstol” inte så tilltalande. Förledet ”mark-” är tämligen intetsägande och tillför inte så mycket av upplysning om att en vidare kompetens

och prövning kan förväntas vid domstolarna. Ordet mark är vidare en synonym till jord och kan leda till missuppfattningen att domstolarna även handlägger sådana tvister enligt jordabalken som avgörs av de vanliga tingsrätterna. Avsikten bakom förslaget plan- och miljödomstol torde vara att leda tanken till de nya domstolarnas handläggning av PBL-mål. Ett problem med det förslaget är att det inte fångar upp de i särklass vanligaste målen enligt PBL, nämligen de som gäller bygglov. Dessutom finns för substantivet "plan" ett antal synonymer med såväl konkret som abstrakt betydelse och torde därför inte vara särskilt upplysande för allmänheten.

Det namn som eventuellt skulle kunna komma i fråga som ett alternativ till miljödomstolar är fastighetsdomstolar. Förledet fastighet vore dock inte heltäckande. Som framgår av avsnitt 8.1.5 finns det åtskilliga tvister av fastighetsrättslig karaktär som inte kommer att prövas av de nu aktuella domstolarna. Vidare har ordet fastighet en ganska snäv betydelse och tar bara sikte på hur jorden är indelad genom fastighetsbildning. De nya domstolarna kommer att pröva många frågor, där fastighetsbegreppet som sådant inte har någon större betydelse. Det kan t.ex. vara miljöfarlig verksamhet eller kemikaliekontroll.

Benämningen Miljödepartement, miljöbalk och miljödomstol är vid det här laget väl inarbetade och täcker på ett adekvat sätt de politiska, lagstiftningsmässiga och judiciella frågor som avses. Av de namn som det är rimligt att överväga ligger därför den nuvarande benämningen miljödomstol och miljööverdomstol närmast till hands att föreslå även för de delvis nya domstolarna.

10 Sammansättningsregler

10.1 Gällande ordning

Miljödomstolarna och Miljööverdomstolen

Utredningen har i avsnitt 3.1.1 i samband med redogörelsen för den nuvarande prövningsorganisationen beskrivit miljödomstolarnas sammansättning.

Bestämmelserna om Miljööverdomstolens sammansättning finns i 20 kap. 11 § miljöbalken. Förutom lagfarna domare ska det finnas miljöråd. Dessa ska ha teknisk eller naturvetenskaplig utbildning och erfarenhet av miljöfrågor. Enligt förslag i utredningens första delbetänkande *En ny instansordning för mål enligt Plan- och bygglagen* (SOU 2007:111) ska även Miljööverdomstolens miljöråd besitta utbildning och erfarenhet i fråga om sådana sakfrågor som domstolen prövar. Miljööverdomstolen är domför med fyra ledamöter, av vilka minst tre ska vara lagfarna. Vid behandlingen av frågor om prövningstillstånd ska Miljööverdomstolen bestå av tre lagfarna domare. Ett miljöråd får dock ingå i rätten i stället för en av de lagfarna domarna. Vid alla andra typer av prövning ska Miljööverdomstolen bestå av minst fyra ledamöter. Det gäller såväl vid prövning av själva saken som vid ställningstagande till yrkande om avvisning, inhibition och avskrivning på grund av återkallelse. Fler än fem ledamöter får inte delta.

Fastighetsdomstolarna

Bestämmelser om fastighetsdomstolens sammansättning finns i lagen om domstolar i fastighetsmål. Fastighetsdomstolen består av två lagfarna ledamöter, en teknisk ledamot och två nämndemän. Om särskilda skäl föreligger, kan efter ordförandens bestämmande ytterligare en teknisk ledamot ingå i domstolen. I mål eller ärende

angående arrende eller tvångsförvaltning av bostadsfastighet består domstolen dock av två lagfarna ledamöter och tre nämndemän. Teknisk ledamot får efter ordförandens bestämmande ingå i domstolen i stället för en av nämndemännen, om målets beskaffenhet eller annat särskilt skäl föranleder det. Om det föreligger särskilda skäl med hänsyn till målets omfattning eller svårighetsgrad, får antalet lagfarna ledamöter utökas med en. Detsamma gäller i fråga om antalet nämndemän. En av de lagfarna ledamöterna ska vara ordförande i fastighetsdomstolen. Denne utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten. Annan lagfaren ledamot ska vara lagfaren domare i tingsrätten eller i annan tingsrätt. Teknisk ledamot ska ha teknisk utbildning och erfarenhet av fastighetsbildning eller fastighetsvärdering. Nämndemännen bör vara allmänt betrodda och väl förtrogna med sin Orts förhållanden. Om det sedan huvudförhandling har påbörjats inträffar förfall för en av de lagfarna ledamöterna eller för en av nämndemännen eller, om två tekniska ledamöter deltar, för en av dem, är rätten ändå domför.

När mål enligt särskilda bestämmelser efter prövning av själva saken avgörs utan huvudförhandling är fastighetsdomstolen domför utan nämndemännen. I fastighetsbildningsmål är domstolen i dessa fall domför med en lagfaren ledamot när enighet om utgången i målet föreligger mellan klaganden samt övriga sakägare och företrädare för allmänt intresse som hörts över överklagandet, eller det med hänsyn till målets beskaffenhet är tillräckligt att det avgörs av en lagfaren ledamot och parterna samtycker till det. I övrigt är fastighetsdomstol domför med en lagfaren ledamot vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling och vid huvudförhandling i fall som avses i 1 kap. 3 a § andra och tredje styckena rättegångsbalken.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer utser ordföranden samt utnämner eller förordnar teknisk ledamot i fastighetsdomstol. Nämndeman i fastighetsdomstol utses genom val. Regeringen eller myndighet, som regeringen bestämmer, fastställer för varje län det antal nämndemän som ska utses. Val av nämndeman i fastighetsdomstol förrättas av landstingsfullmäktige. Nämndeman i fastighetsdomstol ska vara folkbokförd i det län eller den del av länet som hör till fastighetsdomstolen. Nämndeman tjänstgör efter kallelse av fastighetsdomstolens ordförande. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas nämndemän från den del av domkretsen till vilken målet närmast har anknytning.

En hovrätt är domför med tre lagfarna domare. I mål som överklagats från tingsrätt ska dock minst fyra lagfarna domare delta när hovrätten avgör målet, om tingsrätten består av tre lagfarna domare. Med vissa undantag ska enligt 13 § lagen om domstolar i fastighetsmål en teknisk ledamot ingå i hovrätten i fastighetsmål, såvida inte hovrätten finner att medverkan av sådan ledamot uppenbart inte är behövlig. Om särskilda skäl föreligger kan två tekniska ledamöter ingå i hovrätten.

10.1.1 Överväganden och förslag i delbetänkandet SOU 2007:111

Utredningen anförde i det första delbetänkandet bl.a. följande.

Miljöråden

Det har inte krävts någon särskild erfarenhet av länsrätternas nämndemän när de deltagit i handläggningen av PBL-mål. Nämndemän förekommer överhuvudtaget inte i miljödomstolarna. Enligt utredningens direktiv är det inte heller aktuellt att i detta sammanhang överväga att nämndemän deltar i miljödomstolarna. Det är enligt utredningens mening uppenbart att PBL-mål kan vara av sådan beskaffenhet att de bör kunna avgöras av fullsutten miljödomstol, dvs. förutom med en lagfaren domare också med deltagande av ett miljöråd och två sakkunniga. Miljöråden har en viktig funktion då de enligt gällande lag alltid ska medverka i miljödomstolens beslut. Frågan om miljörådets kompetens berördes bara kortfattat under förarbetena till miljöbalken. Miljöråden ska ha naturvetenskaplig eller teknisk utbildning och erfarenhet av miljöfrågor. Vattenfrågor är då att anse som miljöfrågor. Det sägs också att miljödomstolarna avses få i princip samma sammansättning som Koncessionsnämnden för miljöskydd (prop. 1997/98:45 del 1 s. 460). Det är därför ganska tydligt att miljörådets kompetens i första hand ska användas för att möta de krav som ställs vid prövning av mål och ärenden om miljöfarlig verksamhet som var området för koncessionsnämndens verksamhet. Redan enligt nuvarande ordning omfattar emellertid miljödomstolarnas prövning ett betydligt bredare fält. Det kan gälla skydd av områden, särskilda bestämmelser om skydd för djur- och växtarter, hälsoskydd,

förorenade områden, jordbruk och annan verksamhet, kemiska produkter och biokemiska organismer samt avfall och producentansvar. Till detta kommer nu PBL-målen. Visserligen får en tingsrätt enligt 41 § fjärde stycket förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion för ett särskilt mål eller ärende förordna ett fastighetsråd att tjänstgöra som miljøråd eller ett miljøråd att tjänstgöra som fastighetsråd. Härvid bör emellertid då först beaktas att möjligheten att förordna fastighetsråd att tjänstgöra som miljøråd begränsas av att varken Östersunds tingsrätt eller Umeå tingsrätt har ett fast placerat fastighetsråd och att de fastighetsråd som är fast placerade vid de andra tingsrätterna som har miljödomstol tjänstgör vid flera andra domstolar än den där de har sin fasta placering. Enligt PBL-kommittén (SOU 2005:77 s. 931 f.) kommer det ofta att vara en annan typ av kompetens än den som miljøråden har som efterfrågas i PBL-ärendena, exempelvis sådan kompetens som arkitekter, byggnadsantikvarier och lantmätare har avseende samhällsplanering, byggteknik, strukturfrågor eller genomförandefrågor. För att tydliggöra den breddade kompetens som alltså framstår som önskvärd i fråga om miljøråden bör bestämmelsen om vilken erfarenhet ett miljøråd ska ha ändras så att det klart framgår att erfarenheten kan gälla inte bara miljöfrågor utan även övriga typer av frågor som det ankommer på en miljödomstol att pröva. På sikt bör miljøråden vid en miljödomstol tillsammans ha en kompetens som i fråga om sakkunskap täcker alla de frågor som domstolen har att pröva. Motsvarande bör gälla för Miljööverdomstolen.

De sakkunniga ledamöterna

I miljödomstolens sammansättning ingår två ledamöter utan anställning vid domstolen men med sakkunskap och erfarenhet från särskilda verksamhetsfält om de frågor som miljödomstolen ska pröva handlar om. Vid tillkomsten av miljöbalken framstod det enligt föredragande departementschefen (prop. 1997/98:45 del 1 s. 460) som naturligt att ha en ledamot med erfarenhet från Naturvårdsverkets verksamhetsområde. När nu miljödomstolens prövning också ska omfatta PBL-mål är det på samma sätt naturligt att i sådana mål en sakkunnig med erfarenhet från Boverkets verksamhetsområde deltar vid prövningen.

Ensamdomarbehörighet

Regeln om att det alltid ska delta ett miljöråd vid handläggning i miljödomstol härrör från Koncessionsnämndens verksamhet. Den som var ordförande i Koncessionsnämnden behövde inte vara ordinarie domare. Ändå gällde enligt 11 § miljöskyddslagen att nämnden kunde bestå av ordföranden ensam vid förberedande åtgärd, vid prövning av fråga om avvisning av ansökan, vid avskrivning av ärende samt vid handläggning av överklagande av nämndens beslut. För en ordinarie lagfaren domare måste det allmänt sett anses vara en egendomlig ordning att inte ensam få råda i sådana enkla frågor. Överklagade PBL-mål kommer i stor utsträckning att röra rent rättsliga frågor. Det finns utrymme för att avgöra ett stort antal av PBL-målen som rör sådana frågor med en ensam lagfaren domare i rätten. Dessutom är det svårt att förklara varför en domare i miljödomstol inte ensam skulle få t.ex. skriva av ett PBL-mål efter återkallelse när domare i länsrätt har sådana möjligheter. Det kan anmärkas att även i fastighetsdomstolarna är förutsättningarna för en domare att ensam fatta beslut snävare än vad som gäller enligt rättegångsbalken och lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. Med hänsyn till att många frågor är av samma beskaffenhet som de som förekommer i länsrättsmål och i tingsrättsmål i allmänhet kommer ensamdomarbehörigheten i miljödomstolarna att bli en av de frågor som utredningen tar upp i ett kommande delbetänkande om processuella frågor. En tanke med den nya instansordningen är att tillskapa mer specialiserade enheter. Dessutom är det fråga om så många mål att det även från ekonomisk synpunkt är befogat att när det gäller PBL-målen införa ensamdomarkompetens. Utredningen föreslår därför att en sådan regel införs med bestämmelserna i 18 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar som förebild.

Miljödomstolens sammansättning

Eftersom det finns olika bestämmelser om miljödomstolens sammansättning i överklagade mål beroende på om det rör sig om en tillståndsfråga eller någon annan angelägenhet är det svårt att med de nuvarande reglerna åstadkomma den av PBL-kommittén eftersträfvade samordningen mellan mål enligt PBL och mål enligt miljöbalken. Det kan för övrigt ifrågasättas om det finns något

praktiskt behov av gemensamma sammansättningsregler i den typ av massärenden som kommittén nämner. Många sådana mål torde kunna avgöras av en domare ensam om de gäller PBL. Något praktiskt problem kan det knappast vara att engagera miljöråd i denna typ av mål eftersom miljöråden inte alls i den utsträckning som fastighetsråden gör delar sin tid mellan flera domstolar. De PBL-mål som inte avgörs av en domare ensam torde i betydande omfattning komma att avgöras efter muntlig förhandling i samband med syn. De alternativ som finns och som är förenliga med miljöbalkens sammansättningsregler är att domstolen antingen består av en domare och ett miljöråd eller av domare, miljöråd och två sakkunniga ledamöter. I många fall torde det vara tillräckligt att miljödomstolen består av en lagfaren domare och ett miljöråd som har en sådan kompetens som är lämplig vid prövning av PBL-mål. Vi föreslår därför att denna sammansättning ska vara huvudregeln vid prövning av PBL-målen. Eftersom miljöråden vid en miljödomstol, i samband med den nu föreslagna hanteringen av mål enligt PBL, kommer att behöva representera flera mer eller mindre skilda kompetensområden är det lämpligt att det miljöråd vars kompetens och erfarenhet som lämpar sig bäst med hänsyn till målets beskaffenhet ingår i domstolens sammansättning i ett enskilt mål. Såväl miljödomstolarna som länsrätterna kan ha en förstärkt sammansättning i större mål. Vi anser att denna möjlighet bör finnas också när PBL-mål avgörs av miljödomstolarna. I sådana mål bör den ene sakkunnige ledamoten ha erfarenhet av frågor som faller inom verksamhetsområdet för Boverket. Eftersom PBL-målen inte är att anse som tillståndsfrågor föranleder det nu anförda inga ändringar av de sammansättningsregler som redan finns i 20 kap. 5 § andra stycket miljöbalken.

10.1.2 Remissyttranden över delbetänkandet SOU 2007:111

Flertalet remissinstanser har inte gjort några invändningar mot utredningens förslag.

Länsstyrelsen i Stockholms län uttalar sig om miljörådets kompetens enligt följande. Länsstyrelsen finner anledning att betona betydelsen av att de nuvarande miljöråden erbjuder möjligheter till utbildning och att det vid utseendet av nya miljöråd strävas efter att dessa har sådan utbildning och erfarenhet som krävs vid bedömningen av överklagade ärenden enligt PBL. Enligt

länsstyrelsens mening är det av stor vikt att miljøråden besitter den gestaltungs- och planeringskompetens som krävs vid bedömning av PBL-frågor avseende bl.a. byggnaders utformning och åtgärders påverkan på stads- och landskapsbild. Det är väsentligt att miljøråden har utbildning i och erfarenhet av byggnadstekniska frågor och samhällsplanering.

Även *Länsstyrelsen i Östergötlands län* har tagit upp frågan om miljørådets kompetens. Länsstyrelsen bedömer att det är mycket viktigt att domstolarna tillförs sådana resurser och utbildningsinsatser att den kompetens som är nödvändig för att döma i PBL-mål erhålls. Det är då viktigt att bygga upp en god juristkompetens inom PBL-området. Det bör emellertid enligt länsstyrelsen poängteras att bedömningarna enligt PBL ofta även kräver arkitektonisk och byggnadsteknisk kompetens.

10.2 Överväganden och förslag

Utredningens förslag: De nya miljödomstolarna ska vid avgörandet av ett mål bestå av två ledamöter. Vid huvudförhandlingar och vid avgörande i sak av tillståndsfrågor enligt miljöbalken ska emellertid fyra ledamöter delta. Dock bör motsvarande ensamdomarbehörighet som har gällt för länsrätterna vid handläggning av PBL-mål, gälla även vid handläggning av andra måltyper. Förslaget innebär att nämndemän inte ska delta vid handläggningen av sådana mål som övertas från fastighetsdomstolarna och länsrätterna. Vidare införs en regel som gör det möjligt att fortsätta handläggningen av ett mål även om en ledamot får förhinder att delta. Benämningarna miljøråd och fastighetsråd byts ut mot benämningen teknisk ledamot. De sakkunniga ledamöterna ska i fortsättningen kallas särskilda ledamöter.

10.2.1 Allmänna utgångspunkter

De hittillsvarande reglerna om miljödomstolarnas sammansättning överensstämmer med vad som gällde för Koncessionsnämnden för miljöskydd på miljöskyddslagens tid. Kravet på sakkunskap för de sakkunniga ledamöterna är inte på samma sätt som när det gäller de nuvarande miljøråden och fastighetsråden inriktat på teknisk

ämneskunskap. Det är här i stället fråga om en erfarenhet i vidare bemärkelse där även t.ex. en långvarig erfarenhet i en relevant administrativ befattning kan utgöra en värdefull tillgång.

För flertalet av de mål som kommer att avgöras i de nya miljödomstolarna enligt miljöbalken, PBL och fastighetsbildningslagen kommer den tekniska sakkunskapen även i framtiden att vara en nödvändig del av domstolens kompetens.

Sammansättningen av miljödomstolarna har när det gäller de tekniska ledamöterna styrts av den kompetens som har behövts i mål om miljöfarlig verksamhet. Således har som nyss nämnts reglerna i miljöskyddslagen om Koncessionsnämnden för miljöskydd använts som förebild vid tillskapandet av miljödomstolarnas sammansättningsregler.

Vissa av de mål som inleds genom att talan väcks i miljödomstolen har tidigare handlagts av fastighetsdomstolarna enligt huvudregeln för dessa domstolars sammansättning. Det gäller dels mål som omfattades av 1986 års miljöskadelag, dels mål om enskilt anspråk, förbud eller försiktighetsmått enligt 1969 års miljöskyddslag. En av anledningarna till att fastighetsdomstolarna inrättades var ju som tidigare nämnts behovet av en domstol för handläggning av de civilrättsliga frågorna enligt miljöskyddslagen. När det gäller miljöskademålen finns det också en möjlighet att sådana mål handläggs av en vanlig tingsrätt. Det kan således hända att en skada enligt 32 kap. 3 eller 4 §§ miljöbalken orsakats genom brott. I så fall kan enligt 22 kap. 2 § rättegångsbalken skadestandsfrågan handläggas i brottmålet. Om en sådan skadestandsfråga också avgörs i brottmålet består tingsrätten av en juristdomare och tre nämndemän. Tingsrätten får dock enligt 22 kap. 5 § rättegångsbalken i stället handlägga skadestandsfrågan enligt reglerna för tvistemål. Då kan rätten bestå av antingen en eller tre juristdomare. Detta torde gälla även om brottmålet handläggs vid en av de tingsrätter som f.n. har miljödomstolar.

Genomförandet av den nya instansordningen kommer att medföra en väsentligt förändrad målstruktur i miljödomstolarna. När ansökningsmålen försvinner renodlas domstolarnas uppgifter. Rollen som överprövande instans medför att avgörandena träffas mot bakgrund av den prövning som skett i första instans. Kraven på teknisk sakkunskap kvarstår men utredningsansvaret blir mindre omfattande.

Inriktningen mot överklagade mål gör det också möjligt att i större utsträckning överlåta ansvaret för förberedande åtgärder till beredningspersonal som har såväl juridisk som teknisk utbildning.

Utgångspunkten för domstolarnas sammansättning bör vara att reglerna ska vara flexibla och medge att målen handläggs och avgörs med den sammansättning som i varje fall är den lämpliga.

Enligt dagens lagstiftning ska miljödomstolen bestå av en juristdomare, ett miljøråd och två sakkunniga ledamöter i stämningssmål och i ansökningsmål. I andra överklagade mål än sådana som gäller tillståndsansökan samt i vissa andra mål är domstolen domför med en juristdomare och ett miljøråd. Miljödomstolen kan också ha en förstärkt sammansättning. En redogörelse för dessa sammansättningsregler finns i avsnitt 3.1.1.

10.2.2 Nämndemäns medverkan

Till skillnad mot vad som gäller för miljödomstolarna krävs enligt huvudregeln deltagande av två juristdomare vid fastighetsdomstolens avgöranden. Detta gäller även i de fall då en eller flera ledamöter enligt 9 § lagen om domstolar i fastighetsmål gjort en undersökning på platsen.

En annan skillnad är att nämndemän deltar i fastighetsdomstolarnas avgöranden. Utredningen har i avsnitt 8.1.4 redogjort för de sammansättningsregler som gäller för fastighetsmålen. Som framgår av redogörelsen har nämndemän sedan länge medverkat i sådana mål. En viktig anledning till nämndemännens medverkan i fastighetsmålen framgår av 8 § lagen om domstolar i fastighetsmål. Till tjänstgöring i fastighetsdomstolen bör enligt den paragrafen kallas nämndemän från den del av domkretsen till vilken målet närmast har anknytning. Den lokala anknytningen och lokalkännedomen har alltså haft stor betydelse. Som framgår av redogörelsen i avsnitt 8 finns det också sedan länge en tradition som innebär att nämndemän deltar i rättegångar som gäller fastighetsbildning. När fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna samorganiseras blir domkretsarna för fastighetsmålen betydligt större än för närvarande. Därför får av naturliga skäl önskemålet om lokal anknytning träda tillbaka. Enligt utredningens förslag i det första delbetänkandet ska nämndemän inte längre delta i mål enligt PBL. Detta ställningstagande har inte ifrågasatts vid utredningens sammanträden med expertgruppen och har inte i nämnvärd utsträckning

kritiserats under remissförfarandet. Nämndemän deltar inte heller i mål enligt miljöbalken. I förmögenhetsrättsliga civilmål om fast egendom som är den måltyp i tingsrätterna som närmast påminner om fastighetsmålen deltar inte heller nämndemän. Generellt sett kan det inte anses finnas större behov av nämndemän i fastighetsmål än i nu nämnda måltyper. För juristdomarnas del är nämndemännens medverkan ovärderlig i sådana mål där muntlig bevisning ofta förekommer, främst brottmål. Den typen av bevisning är inte vanlig i de mål som ska prövas av miljödomstolen. Som ytterligare ett skäl för nämndemäns medverkan brukar anföras att det ger en offentlig insyn i domstolarnas verksamhet. Genom att förfarandet i stor utsträckning är skriftligt och handlingarna är offentliga är detta behov inte av samma art som i brottmål. Det är dessutom svårt att förstå varför insynsbehovet skulle vara större i ett fastighetsmål än i ett mål enligt miljöbalken. Enligt utredningens mening är det angeläget att reglerna i de nya domstolarna är så enhetliga som möjligt vad gäller sammansättning och handläggning. Utredningen har efter sammanträffanden med företrädare för fastighetsdomstolarna kommit till den uppfattningen att verksamheten vid domstolarna inte skulle påverkas i negativ riktning om nämndemän inte deltar i den dömande verksamheten. Sammanfattningsvis föreslås att nämndemän fortsättningsvis inte ska delta i handläggningen av fastighetsmål.

10.2.3 Domstolarnas normala sammansättning

Det återstår att bedöma vilken sammansättning domstolen ska ha när ett mål avgörs. I sådana mål som enligt rättegångsbalkens regler avgörs efter huvudförhandling är det inga svårigheter att avgöra vilket skede under rättegången som här avses. Detta är inte lika självklart i mål som avgörs utan huvudförhandling, dvs. flertalet av de mål som miljödomstolarna kommer att handlägga i framtiden. Enligt förvaltningsprocesslagen omfattar uttrycket handläggning såväl förberedande åtgärder som måls avgörande. Reglerna i 17 § första stycket lagen om allmänna förvaltningsdomstolar om förhinder som inträder sedan handläggningen påbörjats avser uppenbarligen inte förberedande åtgärder. Den aktuella frågan har inte behandlats överhuvudtaget i förarbetena till miljöbalken, som inte heller innehåller någon regel om vad som gäller när förhinder inträffar under handläggningen av ett överklagat mål. Inte heller

ärendelagen har någon regel om detta. Frågan har emellertid uppmärksamats i en lagkommentar till lagen om allmänna förvaltningsdomstolar och i förarbetena till den lagen.¹ Detta får en särskild betydelse bl.a. när det införs regler om kompetens för en ensam lagfaren domare i fråga om vissa förberedande åtgärder. För domförhet med två nämndemän krävs enligt 17 § första stycket lagen om allmänna domstolar att förfall inträffar sedan handläggningen påbörjats. Med hänsyn till förvaltningsprocesslagens konstruktion kan man inte knyta rätten att fortsätta handläggningen till att huvudförhandling pågår när hindret inträffar utan till att förfallet inträffar under pågående handläggning. När det gäller tolkningen av detta begrepp anförs i författningskommentaren att en länsrätt arbetar på det sättet att nämndemännen före ett sammanträde tillställs åtminstone ett förslag till domar i de mål som ska behandlas på sammanträdet och förutsätts vara pålästa när de kommer till sammanträdet. Det kan vara fråga om ett relativt stort antal mål som ska föredras vid sammanträdet. Vid ett sammanträde föredras målen ett och ett. Överläggning hålls och dom beslutas mål för mål. Den tolkning som ligger närmast till hands är enligt kommentaren att en ny handläggning påbörjas mål för mål vid sammanträdet. Det skulle betyda att, om en nämndeman insjuknar medan ett mål är under handläggning vid en länsrätts sammanträde, det målets handläggning kan avslutas utan henne eller honom. Något nytt mål kan inte påbörjas. Utan att tillkalla en ny nämndeman som ersättare kan länsrätten inte fortsätta sitt sammanträde. Motsvarande resonemang torde kunna föras när det gäller att avgöra när miljödomstolen ska anses domför. När det är fråga om avgörande efter en muntlig förhandling torde böra krävas att domstolen ska ha föreskriven sammansättning när förhandlingen inleds och behålla den sammansättningen när avgörandet beslutas.

Även i miljödomstolarnas verksamhet bör det finnas regler om att handläggningen av mål under vissa förutsättningar får fortsätta om förhinder inträffar för en ledamot sedan handläggningen påbörjats.

Oavsett domstolens sammansättning i övrigt bör det alltid krävas att en lagfaren domare deltar i en miljödomstols beslutsfattande, såväl när det gäller ett beslut under rättegången som när ett mål avgörs. Det kan nog finnas frågor som kan avgöras

---

¹ Bertil Wennergren, Norstedts Juridik, rättsdatabasen Zeteeo.

utan juristkompetens, t.ex. om inhämtande av viss utredning. Frånsett vissa förberedande åtgärder som kan delegeras till kanslipersonal, bör det, för att tveksamma situationer ska undvikas, ändå krävas att en juristdomare deltar i beslutsfattandet. Om mer än en ledamot deltar i ett avgörande bör dock minst en vara teknisk ledamot eller särskild ledamot.

Samtliga ledamöter i miljödomstolen måste förutsättas ha den kompetens som krävs för ett självständigt ställningstagande i sak i en fråga som är föremål för prövning. Den normala sammansättningen i miljödomstolen är en juristdomare, en teknisk ledamot (miljöråd med fast anställning) samt två sakkunniga ledamöter. Länsrätten består av en domare och tre nämndemän. I fastighetsdomstolen ingår som huvudregel två juristdomare och en teknisk ledamot (fastighetsråd med fast anställning). När det gäller miljödomstolarna finns det olika undantagsregler om sammansättning och domförhet. En redogörelse för de olika sammansättningsmöjligheterna finns i avsnitt 3.1.1. När det gäller fastighetsdomstolarna finns motsvarande redogörelse i avsnitt 10.1. Förslaget att nämndemän inte ska delta i fastighetsmålen förändrar väsentligt förutsättningarna för att skapa regler om domstolarnas sammansättning. En annan väsentlig förändring att beakta i det här sammanhanget är den ändrade instansordningen för miljömålen. Ansvarsområdet för miljödomstolarna blir dessutom när målen enligt PBL och fastighetsbildningslagen tillkommer betydligt utvidgat.

Som fast anställd personal i en miljödomstol bör det finnas kanslipersonal, juristdomare och tekniska ledamöter. Med hänsyn till den stora andelen överklagade mål finns det anledning att anta att många uppgifter av beredande karaktär kan utföras av personal som är anställd för just detta ändamål. Även tingsnotarier kan givetvis ha sådana uppgifter. Vid varje miljödomstol bör det liksom hittills finnas ett antal tekniska ledamöter. Dessa ledamöter samt de särskilda ledamöterna, se avsnitt 10.2.6, bör kunna tillföra domstolarna en sådan kompetens att det i varje mål finns en tillräcklig sakkunskap vid sidan av juristdomaren. Utredningen återkommer strax med synpunkter på rekryteringen av de sakkunniga ledamöterna.

Enligt gällande ordning består alltså miljödomstolen av fyra ledamöter, varav en juristdomare, ett miljöråd och två tekniska ledamöter. Flera undantag finns dock. I praktiken deltar fyra ledamöter i avgöranden i sak av tillståndsfrågor och vid huvud-

förhandling i stämningssmål. Om målen är av enkel beskaffenhet får domstolen bestå av ordföranden och ett miljøråd. I andra mål består miljödomstolen av ordförande och ett miljøråd.

Under utredningsarbetet har det föreslagits att domstolarna också fortsättningsvis ska vara domföra med en lagfaren domare och en teknisk ledamot. Denna sammansättningsform har kunnat användas vid handläggning som inte avsett avgörande av ett mål, vid förenklad huvudförhandling, i överklagade mål som inte avsett tillståndsfrågor samt i överklagade mål om tillståndsfrågor om saken varit av enkel beskaffenhet.

Som framgår av redogörelsen för den finländska lagstiftningen, bilaga 10, deltar tre ledamöter i Vasa förvaltningsdomstols avgöranden. Om tre ledamöter deltar garanteras också sammantaget den kompetens som kan förväntas av en överinstans.

Flera av de domare från miljödomstolar som deltar som experter i utredningsarbetet har framhållit att den nuvarande möjligheten att avgöra ett mål med en juristdomare och ett miljøråd har fungerat väl. Eftersom erfarenheterna av de nuvarande sammansättningsreglerna är goda anser utredningen därför att dessa regler bör läggas till grund även för de nya domstolarnas sammansättning. När en tillståndsfråga har avgjorts av en koncessionsnämnd med fyra ledamöter bör också fyra ledamöter ingå i domstolen. En miljödomstol bör därför bestå av fyra ledamöter vid avgörande i sak av tillståndsfrågor enligt miljöbalken samt vid huvudförhandling. Om sådana mål är av enkel beskaffenhet bör dock domstolen vara domföra med två ledamöter.

I fråga om mål enligt PBL har utredningen i delbetänkandet SOU 2007:111 gjort bedömningen att det är tillräckligt att miljödomstolen består av två ledamöter. Även i fastighetsbildningsmål torde det vara lämpligt att ett mål avgörs av en juristdomare och en tekniker. I andra överklagade mål enligt miljöbalken än sådana som gäller avgörande i sak av tillståndsfrågor brukar miljödomstolarna nästan undantagslöst bestå av en juristdomare och ett miljøråd. Förutom vid avgörande i sak av ansökningsmål enligt miljöbalken och vid avgörande efter huvudförhandling bör en miljödomstol därför vara domföra med två ledamöter.

Om det behövs med hänsyn till ett måls omfattning eller svårighetsgrad bör ytterligare två ledamöter ingå i domstolen. Detta bör gälla oavsett om målet enligt huvudregeln ska avgöras av två eller av fyra ledamöter. När ansökningsmålen i fortsättningen ska handläggas av koncessionsnämnderna samt PBL-målen och

fastighetsmålen tillkommer blir det svårare att ange i vilka fall miljödomstolen bör ha en förstärkt sammansättning. När sakens beskaffenhet kräver bör dock fyra ledamöter ingå i domstolen. Det bör ankomma på domstolen att se till att det alltid ingår tillräcklig kompetens när miljödomstolen ska avgöra ett mål.

När flera än en domare ska avgöra ett mål bör som tidigare nämnts i regel en ledamot som inte är juristdomare medverka. Hur domstolen mer exakt ska vara sammansatt bör få bero på omständigheterna i det enskilda fallet. Det bör överlåtas åt miljödomstolen att avgöra denna fråga. I domstolarnas arbetsordningar kan vid behov förordnas om sammansättningen i vissa måltyper. I tingsrättsinstruktionen bör det föras in regler om icke-ordinarie domares deltagande i miljödomstolarnas avgöranden.

I mål som är av rent civilrättslig karaktär kan det vara lämpligt att tre juristdomare och en tekniker deltar i avgörandet. I fastighetsbildningsmål kan det vara lämpligt att rätten består av en juristdomare och en teknisk ledamot. I vissa miljösmål är det kanske lämpligt att rätten består av två juristdomare och två tekniska ledamöter. Kombinationsmöjligheterna är många. Klart är dock att det är bättre att frågan om den lämpliga sammansättningen av miljödomstolen i det enskilda fallet överläts åt domstolen än att lagstiftaren har ambitionen att med generella regler söka åstadkomma en reglering som sedan i den praktiska vardagen kanske inte alltid håller måttet.

Liksom hittills bör det alltså vara möjligt att flera ledamöter än normalt deltar i ett avgörande när detta behövs i mål av osedvanlig omfattning. Antalet ledamöter som deltar i ett avgörande bör dock begränsas till sex. Miljödomstolarna bör när sammansättningsfrågor övervägs ha som utgångspunkt att varje avgörande ska få sådan bärkraft att principen om att tyngdpunkten i rättsskipningen ska ligga i den första domstolsinstansen kan upprätthållas.

Genom den nya endomarkompetensen, som behandlas i nästa avsnitt, och genom att det aldrig kan ställas krav på att två sakkunniga ledamöter ska anlitas bedömer utredningen att förslaget jämfört med dagens förhållanden leder till ett smidigare och mer lättarbetat system samtidigt som kravet på en rättssäker handläggning upprätthålls.

Ett problem som har fått särskild uppmärksamhet avser domförhållningarna för fastighetsdomstolarna. Det händer att en sådan undersökning som avses i 9 § lagen om domstolar i fastighetsmål utförs av en juristdomare och en teknisk ledamot.

Förutsättningar kan sedan föreligga att med stöd av 4 § lagen om domstolar i fastighetsmål avgöra målet utan nämndemäns deltagande. Enligt huvudregeln i 3 § lagen om domstolar i fastighetsmål om domförhet måste även i en sådan situation två juristdomare delta i avgörandet. Det är naturligtvis så att det huvudsakliga processmaterialet i en situation som nu avses kan utgöras av de iakttagelser som gjorts vid undersökningen. Det kan ligga i parternas intresse att få målet avgjort så snart som möjligt efter det att en undersökning ägt rum. Det är rimligt att målet i en sådan situation får avgöras av den eller de ledamöter som har genomfört undersökningen om parterna samtycker.

Enligt 20 kap. 6 § miljöbalken och 5 § lagen om domstolar i fastighetsmål utser regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ordföranden och de tekniska ledamöterna i miljö- och fastighetsdomstolarna. Enligt utredningens bedömning behövs det, lika lite som när det gäller mål som handläggs enligt rättegångsbalken, något beslut av regeringen om vem som ska vara ordförande i miljödomstolen. I detta hänseende är i och för sig de regler som finns i tingsrättsinstruktionen och hovrättsinstruktionen tillräckliga. Dessa författningar är utfärdade med stöd av regeringens s.k. restkompetens. Med stöd av instruktionerna kan också regleras när domare som inte har en ordinarie tjänst i domstolen får delta i ett avgörande. I förtydligande syfte föreslås dock en regel av vilken följer att tingsrätten och Svea hovrätt utser de domare som ska döma i miljödomstolen resp. Miljööverdomstolen.

10.2.4 Ensamdomarbehörighet m.m.

Redan i utredningens första delbetänkande lämnades, som nyss nämnts, förslag som syftar till en större flexibilitet genom ensamdomarbehörighet vid handläggningen av mål enligt PBL. Förebilden för förslaget var reglerna om sådan behörighet i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar.

Bestämmelser om en ensam lagfaren domares behörighet finns också i fastighetsbildningslagen. Med hänsyn till att det nu tillkommer mål enligt fastighetsbildningslagen finns det skäl att justera förslaget om ensamdomarbehörighet i det första delbetänkandet.

Som tidigare har nämnts kan man dela in de mål som kommer att handläggas av domstolarna i två kategorier, de som inleds genom att talan väcks i domstolen och de som inleds genom överklagande till domstolen. Den förstnämnda kategorin kommer enligt vad som gäller för tvistemål som huvudregel att avgöras efter huvudförhandling.

När det gäller mål som inleds genom att talan väcks vid domstolen framstår domförhållningsregeln i 4 § andra stycket lagen om domstolar i fastighetsmål som ändamålsenlig. Enligt bestämmelsen är fastighetsdomstolen domför med en lagfaren ledamot vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling och vid huvudförhandling i fall som avses i 1 kap. 3 a § andra och tredje styckena rättegångsbalken. I 42 kap. 18 § rättegångsbalken anges i vilka fall ett mål får avgöras utan huvudförhandling. Till skillnad mot vad som gäller enligt 1 kap. 3 c § rättegångsbalken bör det inte krävas särskilda skäl för att avgöra även frågor under rättegången med fullsuttet rätt. I och med att huvudförhandlingskravet tas bort från fastighetsbildningsmålen blir en motsvarighet till bestämmelsen om ensamdomarbehörighet i 4 § första stycket lagen om domstolar i fastighetsmål, som främst avser mål enligt 16 kap. 8 § första stycket fastighetsbildningslagen, överflödig.

När det gäller ensamdomarbehörigheten i överklagade mål bör, i enlighet med förslaget i utredningens första delbetänkande, 18 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar tjäna som förebild. Flera av de fall som avses i 18 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar gäller frågor utanför den lagstiftning som tillämpas av miljödomstolarna och kommer därför inte i fråga i detta sammanhang. Under remissbehandlingen av utredningens första delbetänkande har det inte riktats någon kritik mot förslaget i det betänkandet om ensamdomarbehörighet. Utredningens fortsatta uppdrag föranleder dock vissa förtydliganden av förslaget. Ensamdomarbehörigheten bör för det första omfatta beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende. Vidare bör behörigheten avse beslut eller annan åtgärd som inte innefattar slutligt avgörande av mål. Någon särskild föreskrift om att detta också innefattar förberedande åtgärder och förhör som begärts av annan domstol behövs inte. Slutligen bör ensamdomarbehörigheten gälla beslut om avvisning och avskrivning samt avgörande av andra mål av enkel beskaffenhet än sådana som avgörs efter huvudförhandling eller som gäller avgörande i sak av tillståndsfrågor. Den ensamdomarbehörighet som här åsyftas gäller

enklare överklagade mål där det inte behövs någon teknisk expertis. Från miljödomstolarnas nuvarande verksamhetsområde kan nämnas strandskyddsdispenser, förelägganden av olika slag från tillsynsmyndigheter, stängselgenombrott, djurhållning, miljöstraffavgifter, landstigningsförbud inom skyddade områden m.m. I delbetänkandet SOU 2007:111, s. 57 f. och s. 71, har utredningen gett exempel på när en ensam domare bör kunna avgöra PBL-mål av enkel beskaffenhet.

Vidare bör det liksom hittills vara möjligt för domstolen att, med hänsyn till vad som är lämpligt i det enskilda fallet, uppdra åt en eller flera ledamöter att göra en undersökning på platsen, se 22 kap. 13 § miljöbalken och 9 § lagen om domstolar i fastighetsmål.

10.2.5 Tekniska ledamöter

Utredningen har tidigare redogjort för vad som gäller i fråga om de tekniska ledamöterna i miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna. I lagen om domstolar i fastighetsmål är det beteckningen teknisk ledamot som används. Normalt kallas dock de tekniska ledamöterna i fastighetsdomstolarna fastighetsråd. Den benämningen används t.ex. i tingsrättsinstruktionen. I miljödomstolarna är benämningen miljöråd.

Utredningen utvecklade i delbetänkandet SOU 2007:111 synpunkter på den kompetens i tekniskt avseende som behövs när miljödomstolarna tar över ansvaret för överklagade mål enligt PBL. I fråga om fastighetsmålen finns naturligtvis tillräcklig kompetens inom fastighetsdomstolarnas organisation. Fastighetsråden torde också ha kunskaper som är värdefulla vid handläggning av PBL-mål. Givetvis kan inte varje teknisk ledamot behärska hela det område som omfattas av en miljödomstols verksamhet. Det viktiga är att de tekniska ledamöterna sammantaget har en sådan kompetens. De tekniska ledamöterna ska ha sin huvudsakliga placering vid en angiven domstol men bör liksom hittills ha tjänstgöringskyldighet vid samtliga miljödomstolar. Detta innebär garantier för att miljödomstolsorganisationen totalt sett har den sakkunniga kompetens som behövs för att handlägga målen. Utredningen återkommer i avsnittet om konsekvenser till det totala personalbehovet när det gäller tekniska ledamöter.

Med hänsyn till domstolarnas ändrade uppgifter bör benämningen i fortsättningen vara teknisk ledamot.

10.2.6 Sakkunniga ledamöter

Liksom hittills bör de sakkunniga ledamöterna förordnas av nuvarande Domarnämnden. Benämningen bör dock vara särskilda ledamöter.

För närvarande förordnas de sakkunniga ledamöterna av Domarnämnden för treårsperioder.

Nuvarande period löper från och med den 1 januari 2008 till och med den 31 december 2010. I beslutet av dåvarande Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet indelades de sakkunniga i verksamhetsområden. Det är sakkunniga inom

- Naturvårdsverkets ansvarsområde
- området kommunal verksamhet
- området industriell verksamhet

För varje miljödomstol finns ett antal sakkunniga förordnade inom vart och ett av dessa områden enligt följande uppställning.

Tabell 10.1 Sakkunnigförordnanden

	SNV:s område	Kommunal verksamhet	Industriell verksamhet	Summa
Nacka	25	15	12	52
Växjö	21	12	10	43
Vänersborg	10	12	7	29
Östersund	7	7	10	24
Umeå	11	9	7	27
Summa	74	55	46	175

Enligt förordnandena ska de sakkunniga vara verksamma i miljödomstolarna med tillägget att de företrädesvis ska vara verksamma vid viss angiven miljödomstol. I princip förordnas inte personer som uppnått 70 år. Några undantag har dock medgetts. Sålunda förordnades nio personer för tiden till och med den 31 december 2009. För närvarande finns det alltså 184 sakkunniga ledamöter förordnade vid miljödomstolarna. Vidare förlängdes två

förordnanden för en kortare tid för att göra det möjligt att slutföra pågående mål.

Handläggningen inför beslutet med förordnanden inleddes den 9 augusti 2007 med en förfrågan till berörda domstolar med begäran om uppgifter om hur många sakkunniga inom respektive kompetensområde som domstolen behövde. Domstolarna fick också tillfälle att lämna synpunkter på lämpliga kandidater.

Sedan yttranden inkommit från domstolarna skickade nämnden den 17 oktober 2007 ut en lista med aktuella kandidater till Naturvårdsverket, SKL och Svenskt Näringsliv för remissyttrande. Miljööverdomstolen fick också tillfälle att yttra sig. Yttranden önskades senast den 20 november 2007. Då hade nämnden den 5 oktober 2007 gett de personer som hade löpande förordnande tillfälle att senast den 23 oktober 2007 lämna besked om de önskade fortsatt förordnande. Med reservation för felräkning skickades ca 170 sådana förfrågningar ut. Av de tillfrågade sakkunniga ledamöterna kom 80–90 in med besked att de önskade fortsatt förordnande. Drygt 80 personer nyrekryterades alltså. Dessa nyrekryteringar skedde på grundval av de inhämtade yttrandena. Yttrandena innehöll ganska kortfattade uppgifter om kandidaternas kompetens och erfarenhet. Nämndens beslut fattades den 12 december 2007. Det skriftliga förfarandet kompletterades med att uppgifter inhämtades under hand från remissinstanserna.

Av handlingarna framgår att personkännedomen i det här fallet inte fanns hos Tjänsteförslagsnämndens ledamöter utan hos remissinstanserna. Det ingick inte någon representant för miljödomstolarna vid nämndens sammanträde. Numera är en av lagmännen vid de tingsrätter som har miljödomstol ledamot i Domarnämnden, vilket synes vara lämpligt.

Det nuvarande förfarandet bör i huvudsak tillämpas även i fortsättningen. Beredningstiden synes dock något snålt tilltagen. I lagtexten bör det inte finnas någon uttömmande uppräkningslista av vilka erfarenheter de särskilda ledamöterna ska ha. Det bör vara tillräckligt att ange att en sådan ledamot ska ha erfarenhet inom domstolens ansvarsområde. Detta område utvidgas när målen enligt PBL och fastighetsmålen kommer in i bilden. De erfarenhetsområden inom vilka särskilda ledamöter i framtiden bör sökas bör förutom kommunal och industriell verksamhet samt jordbruk och skogsbruk avse frågor som tillhör Naturvårdsverkets, Boverkets och Lantmäteriets verksamhetsområden. De två sist-

nämnda myndigheterna bör tillkomma som remissinstanser vid beredningsförfarandet. Vidare bör yttrande inhämtas från Lantbrukarnas riksförbund. Det får sedan ankomma på domstolen att i varje enskilt fall tillse att ett mål avgörs med lämplig sammansättning. För att detta ska fungera är det naturligtvis angeläget att domstolen redan i samband med att de särskilda ledamöterna förordnas ges tillfälle att skaffa personkännedom av lämplig omfattning. Därför kan det vara lämpligt att beredningen hos Domarnämnden i samband med utseende av ledamöter ges längre tid och att kunskaperna om de tilltänkta ledamöterna vidgas. Det bästa vore om miljödomstolarna i samråd med Domarnämnden och remissinstanserna arbetade fram kravprofiler i god tid före beredningen i övrigt. I samband med detta bör man också mer konkret överväga i vilken omfattning de särskilda ledamöterna kan förväntas delta i de nya domstolarna med hänsyn till sammansättningsregler och målens beskaffenhet. Vidare torde de nya sammansättningsreglerna i vissa lägen ställa större krav på de särskilda ledamöternas kompetens. Det framstår därför som lämpligt att en utökad beredningstid används för att inhämta fylligare personkunskaper än vad som synes ha varit tillgänglig vid tidigare förordnanden.

10.2.7 Domstolssekreterare och tingsnotarier

Utredningen konstaterade i delbetänkandet SOU 2008:31 att det saknas en föreskrift med bemyndigande att delegera vissa arbetsuppgifter till personal som inte har juristutbildning. Därvid anförde utredningen följande.

Det har ifrågasatts om tingsrättsinstruktionen är fullt ut tillämplig i miljödomstolarnas verksamhet eftersom dessa domstolar i viss utsträckning tillämpar förvaltningsprocesslagen. Tingsrättsinstruktionen innehåller vissa regler om delegation i den dömande verksamheten och i övrigt rent administrativa föreskrifter. I vart fall i de delar som gäller administrativa frågor gäller tingsrättsinstruktionen för tingsrätterna även i deras funktion som miljödomstolar och detta i princip oavsett om den miljödomstol det gäller ska ha att tillämpa rättegångsbalken eller förvaltningsprocesslagen. Detta beror på att tingsrättsinstruktionen i huvudsak inte är utfärdad med stöd av någon delegation i rättegångsbalken

utan bygger på regeringens restkompetens enligt 8 kap. 13 § regeringsformen.

Något hinder mot att genom bestämmelser i tingsrättsinstruktionen delegera dömande uppgifter till en tingsnotarie kan inte anses föreligga i de fall det är tillräckligt att en lagfaren domare är beslutsfattare eftersom en tingsnotarie som avlagt domared är att anse som en lagfaren domare enligt såväl rättegångsbalken som miljöbalken. Föreskrifterna om tingsnotariernas behörighet i 18–20 §§ tingsrättsinstruktionen skulle med ett sådant synsätt snarast vara att anse som begränsningsregler. Av de delegationsmöjligheter avseende tingsnotarier som ges i 19 § tingsrättsinstruktionen är egentligen bara två fall aktuella för miljödomstolarnas vidkommande.

Enligt 19 § tingsrättsinstruktionen får en tingsnotarie förordnas att handlägga ärenden enligt ärendelagen om ärendena kan handläggas av en lagfaren domare och inte är tvistiga. Alla ärenden som är överklagade är emellertid definitionsmässigt tvistiga. I detta hänseende har det därför ingen betydelse om det är ärendelagen eller förvaltningsprocesslagen som tillämpas av miljödomstolarna. Vidare får enligt 19 § tingsrättsinstruktionen en tingsnotarie förordnas att handlägga tvistemål om värdet av det tvisten gäller inte överstiger ett halvt basbelopp. De mål i miljödomstolarna som kan komma i fråga för sådana förordnanden handläggs av miljödomstolen som första instans med rättegångsbalken som tillämplig processlag. Om övriga förutsättningar föreligger finns det alltså inget hinder mot att förordna en tingsnotarie att handlägga ett sådant mål i en miljödomstol.

Däremot är de delegationsregler i tingsrättsinstruktionen som inte avser personer som är att anse som lagfarna domare, t.ex. domstolssekreterare, beroende av lagstöd när det är fråga om uppgifter som är av betydelse för parterna eller som är väsentliga från rättssäkerhetssynpunkt. Ett sådant lagstöd finns vid tillämpning av rättegångsbalken och även ärendelagen i 1 kap. 3 e § första stycket första meningen rättegångsbalken. Bemyndigandet i den paragrafen kan dock inte tillämpas i mål som överklagas till miljödomstolen. Här finns sannolikt en lucka i lagstiftningen genom att tingsrätten som miljödomstol i vissa fall ska tillämpa förvaltningsprocesslagen. Samtidigt är det klart att skälen för en tillämpning av de behörighetsbestämmelser som tingsrättsinstruktionen ger med stöd av rättegångsbalken är lika starka när miljödomstolar tillämpar förvaltningsprocesslagen. En fortsatt

tillämpning av förvaltningsprocesslagen kan därför för de fall som nu avses i viss mån anses bekymmersam rent formellt sett. Problemet kan sägas öka genom det stora antal mål som ska hanteras enligt förvaltningsprocesslagen när miljödomstolarna också ska pröva överklaganden enligt PBL. Det redovisade problemet har dock funnits så länge som miljöbalken har varit i kraft. I praktiken torde miljödomstolarna utnyttja delegationsmöjligheterna i 18 a § tingsrättsinstruktionen genom en analogisk regeltolkning, vilket framstår som helt rimligt. Något hinder mot att detta förhållande kvarstår ytterligare något år kan utredningen inte se.

Som framhållits i det andra delbetänkandet saknas alltså för de överklagade målens del en motsvarighet till rättegångsbalkens delegationsbestämmelse när det gäller möjligheten att delegera förberedande åtgärder till personal som inte har juristutbildning. En sådan bestämmelse bör föras in i den nya lagen. I sak torde detta inte föranleda några ändrade rutiner i förhållande till rådande ordning.

Enligt Domstolsverkets rapport *Översyn av fastighetsdomstolarnas verksamhet* (DV-rapport 2006:2) lägger domstolssekreterarna nästan lika mycket tid på fastighetsmålen som domarna. Rent generellt upplevs enligt rapporten fastighetsmålen även bland domstolssekreterarna som särskilt svåra att hantera. Ett flertal domare påpekade att det finns klara fördelar med att i fastighetsdomstolarna ha domstolssekreterare med god erfarenhet av fastighetsmål.

Som framhålls i Domstolsverkets rapport avviker fastighetsmålen från andra mål genom att inte bara parter utan även andra sakägare m.fl. omfattas av förfarandet i domstolen. På detta sätt liknar fastighetsmålen miljömålen. PBL-målen, däremot, torde vid domstolarnas handläggning omfatta en mer begränsad personkrets. Utredningen har inte erfarit att domstolssekreterarna vid miljödomstolarna skulle anse miljömålen som svårhanterade. Givetvis kräver dock dessa mål särskild uppmärksamhet och kunskap. Uppenbarligen är koncentrationen till ett mindre antal domstolar en stor fördel när det gäller de viktiga rutiner som måste fungera för att alla som har rätt att komma till tals också ska få tillfälle att göra det.

11 Förslag till en lag om miljödomstolar

11.1 Forumbestämmelser

Utredningens förslag: Endast en fastighets, verksamhets eller åtgärds geografiska belägenhet ska vara av betydelse för en miljödomstols behörighet att handlägga ett mål. Miljödomstolarnas inbördes behörighet ska inte kunna prövas av högre rätt i större omfattning än för närvarande.

Reglerna om behörig domstol i PBL-mål och miljömål har behandlats i utredningens båda första delbetänkanden.

Fastighetsbildningsmål ska prövas av den fastighetsdomstol inom vars domkrets den eller de berörda fastigheterna är belägna. I mål där talan väcks vid miljödomstolen är det den berörda fastighetens eller verksamhetens geografiska belägenhet som avgör vilken domstol som är behörig. Enligt 20 kap. 9 § första stycket miljöbalken är det vid överklagande till miljödomstolen belägenheten av den myndighet som först har prövat det överklagade beslutet som är avgörande för domstolens behörighet. Detta föreslås i utredningens första delbetänkande gälla också för överklagade mål enligt PBL. Den diskrepans som finns mellan den administrativa indelningen och indelningen i vattenavrinningsområden, vilken styr miljödomstolarnas domsområden, kan förväntas bli något mer påtaglig om de domkretsändringar som föreslås i det andra delbetänkandet genomförs.

Bestämmelsen i 20 kap. 9 § första stycket miljöbalken överensstämmer med vad som i allmänhet gäller för länsrätterna, se 14 § andra stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. Av målen vid förvaltningsdomstolarna torde det främst vara målen

enligt PBL som är fastighetsanknutna. Dessa utgör endast cirka två procent av målen vid förvaltningsdomstolarna.

Enligt utredningens mening är det angeläget att forumbestämmelserna för miljödomstolen är enhetliga. Med hänsyn till att många mål kommer att avgöras efter syn på stället finns det naturliga skäl för att låta fastighetens eller verksamhetens belägenhet vara avgörande för vilken miljödomstol som i första hand ska vara behörig. Detta motsvarar principerna för forumreglerna i rättegångsbalken. Sålunda är svarandens hemvist enligt huvudregeln tvistemålsforum. I brottmål är det platsen där en gärning har begåtts som i princip avgör vilken domstol som ska handlägga ett mål.

När det gäller miljödomstolarnas inbördes behörighet får enligt 20 kap. 8 a § miljöbalken överlämnande för gemensam handläggning ske av mål mellan miljödomstolar om det finns skäl och det kan göras utan olägenhet för någon part. Denna regel bör gälla även i fortsättningen. Det finns enligt utredningens mening inte något behov av bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om överlämnande av mål mellan miljödomstolarna.

Enligt 20 kap. 9 § andra stycket miljöbalken får frågan om miljödomstolarnas inbördes behörighet, utom i fall som avses i 10 kap. 20 § andra stycket rättegångsbalken, inte tas upp i högre rätt. Det finns inte anledning att högre rätt i större omfattning än för närvarande ska få ta upp frågan om miljödomstolarnas inbördes behörighet. Någon rätt att överklaga ett beslut att ta upp ett mål behövs inte annat än i det fallet att målet borde ha tagits upp av en vanlig tingsrätt eller av en förvaltningsdomstol eller då miljödomstolen vägrat att ta upp ett mål.

11.2 Vitesmål

Utredningens förslag: Mål om utdömande av vite ska handläggas enligt reglerna i rättegångsbalken om handläggning av mål om brott som inte kan medföra strängare straff än böter. Detsamma bör gälla i fråga om tilläggsavgift enligt PBL.

Om myndigheter begär att viten som de har beslutat att förelägga någon ska dömas ut kan den frågan komma att bedömas av en allmän domstol eller av en förvaltningsdomstol. Huvudregeln är

enligt 6 § lagen (1985:206) om viten att frågor om utdömning av vite prövas av förvaltningsdomstol. Enligt 1 § andra stycket lagen om viten ska dock den lagen inte tillämpas i den mån annat följer av vad som är särskilt föreskrivet. I förvaltningsdomstolarna regleras då förfarandet av förvaltningsprocesslagen. För de allmänna domstolarnas del ska enligt 8 § lagen om viten mål om utdömning av vite handläggas enligt reglerna i rättegångsbalken om mål som gäller brott för vilket svårare straff än böter inte är föreskrivet (bötesmål).

För miljödomstolarna gällde till en början att mål om utdömning av viten som förelagts med stöd av miljöbalken skulle handläggas som bötesmål. Erfarenheterna av den ordningen var dock inte odelat goda. I Miljöbalkskommitténs betänkande *Uppföljning av miljöbalken – Vissa lagtekniska frågor* (SOU 2000:116) anges (s. 97) att det förhållandet att handläggningen byggde på muntlighet och var avsedd att avslutas med en huvudförhandling hade medfört svårigheter. Miljödomstolarna och i viss mån parterna hade tvingats till långa och tidskrävande resor trots att målen varit av relativt enkel beskaffenhet. Vidare hade parts utevaro medfört att förhandlingar i vissa fall fått inställas. Även det förhållandet att företrädare för den sökande myndigheten i vissa fall hade haft bristande behörighet att bemöta vid huvudförhandlingen framställda invändningar hade medfört problem. Efter förslag från kommittén ändrades handlägningsreglerna på så sätt att förvaltningsprocesslagen skulle tillämpas i stället för rättegångsbalken. Ändringen genomfördes trots Lagrådets principiella invändningar (prop. 2001/02:65 s. 139).

I dag gäller alltså den ordningen att miljödomstolarnas vitesmål handläggs enligt förvaltningsprocesslagen. Detta innebär att handläggningen i princip är skriftlig. Muntlig förhandling får dock enligt förvaltningsprocesslagen ingå om det kan antas vara till fördel för utredningen eller främja ett snabbt avgörande av målet (9 § andra stycket). Om en enskild part begär det ska förhandling hållas om den inte är obehövligt och särskilda skäl inte talar emot det (9 § tredje stycket). I belysning även av artikel 6 i Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, vilken numera intar ställning som svensk lag, får enskilda parter alltså normalt anses ha rätt att på begäran få till stånd en muntlig förhandling.

Miljödomstolarna kommer i framtiden att pröva frågor om utdömning av viten som har förelagts med stöd av miljöbalken eller PBL. De erfarenheter som Miljöbalkskommittén behandlade skulle

tala för att då undvika en processordning där muntlig handläggning var obligatorisk. Detta skäl för att anse rättegångsbalken mindre lämplig än förvaltningsprocesslagen kan dock inte längre anses hållbart. Fr.o.m. den 1 november 2008 gäller nya bestämmelser för handläggningen av bötesmål (och vissa andra likartade brottmål). Enligt en ny 10 a § i 45 kap. rättegångsbalken får sådana mål handläggas skriftligt. Huvudförhandling behöver endast hållas om detta begärs av någon av parterna eller behövs med hänsyn till utredningen i målet, se prop. 2004/05:131 s. 141 f. Den i praktiken obetydliga skillnaden mellan en process enligt den nya bestämmelsen i rättegångsbalken och enligt dagens ordning med handläggning i miljödomstolen enligt reglerna i förvaltningsprocesslagen när det gäller möjligheterna att få till stånd en förhandling motiverar inte ett undantag från huvudregeln i 8 § lagen om viten att dessa mål ska handläggas som bötesmål. När en tingsrätt i andra fall beslutar om utdömande av vite ska alltså enligt 8 § lagen om viten bestämmelserna i rättegångsbalken om bötesmål tillämpas. Som exempel på lagar enligt vilka handläggningen sker i allmän domstol och där bötesmålsreglerna tillämpas kan nämnas föräldrabalken (16 kap. 13 § och 21 kap. 3 §), utsökningsbalken (2 kap. 12 och 15 §§), konkurrenslagen (2008:579, 6 kap. 2 §) marknadsföringslagen (2008:486, 49 §), lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (9 §), lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare (5 §) och diskrimineringslagen (2008:567, 4 kap. 17 §). Av utredningens direktiv följer att för miljödomstolarnas del en samstämmighet ska eftersträvas med de regler som tingsrätterna i övrigt tillämpar (dir. 2007:184 s. 22). Enligt utredningens mening är det mot denna bakgrund självklart att de processuella regler som gäller enligt andra lagar också ska tillämpas när en miljödomstol beslutar i frågor om utdömande av viten.

Utredningen föreslår alltså att vitesmålen i fortsättningen ska handläggas som bötesmål. Någon särskild bestämmelse i frågan behövs då inte i lagen om miljödomstolar. Däremot bör PBL och miljöbalken innehålla bestämmelser av vilka det framgår att målen ska handläggas enligt reglerna i lagen om viten, vilket bl.a. innebär en hänvisning till 8 § lagen om viten, där det föreskrivs att vitesmål som handläggs av tingsrätt ska behandlas som bötesmål. Detsamma bör gälla i mål om tilläggsavgift enligt 10 kap. 7 § PBL.

11.3 Handläggningen av mål som har överklagats till miljödomstol,

Utredningens förslag: I lagen införs sådana handläggningsregler som är avpassade för miljödomstolarnas verksamhet. I sådana frågor där det inte krävs särskilda regler för mål som inlettts vid miljödomstolen genom överklagande hänvisas till bestämmelserna i rättegångsbalken.

11.3.1 Överklagande till en miljödomstol

Regler om rätt att överklaga finns i 16 kap. 12 och 13 §§ miljöbalken, i 13 kap. 4 § PBL (enligt utredningens förslag i SOU 2007:111), i 13 kap. 5 § PBL samt i 15 kap. fastighetsbildningslagen.

Bestämmelser om förfarandet vid överklagande av en förvaltningsmyndighets beslut finns i 23–25 §§ förvaltningslagen och i 6 a § förvaltningsprocesslagen.

I 13 kap. 3 § PBL finns dels en hänvisning till bestämmelserna i förvaltningslagen, dels särskilda bestämmelser om överklaganden i vissa fall. I mål enligt PBL gäller därför reglerna i förvaltningslagen.

Om en annan lag eller förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från förvaltningslagen gäller den bestämmelsen. I förvaltningsprocesslagen finns bestämmelser om överklaganden i 6 a §. Bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen torde till följd av hänvisningen i 20 kap. 3 § andra stycket miljöbalken gälla vid överklagande till miljödomstol.

Bestämmelserna i 15 kap. fastighetsbildningslagen avviker i viss mån från bestämmelserna i förvaltningslagen.

Jämförelsevis kan nämnas att 7 § ärendelagen innehåller regler om vad ett överklagande ska innehålla. I övrigt torde reglerna i förvaltningslagen vara tillämpliga vid överklagande av en förvaltningsmyndighets beslut, se prop. 1995/96:115 s. 151.

Reglerna i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen överlappar varandra. Reglerna i den senare lagen är främst avsedda för överklaganden till förvaltningsdomstolar och mellan förvaltningsdomstolar.

Reglerna i förvaltningslagen är i princip tillräckliga även för överklagande till miljödomstolarna och bör gälla eftersom det inte

är fråga om överklagande till en förvaltningsdomstol. Dock bör det i en lag om miljödomstolar finnas en bestämmelse som innebär att reglerna i 23 § andra stycket andra meningen förvaltningslagen gäller även för överklagande till miljödomstolar. Vidare bör det framgå att det vid sidan av reglerna i förvaltningslagen finns särskilda regler om överklaganden i PBL och fastighetsbildningslagen.

11.3.2 Enskilds motpart

Om en enskild överklagar en förvaltningsmyndighets avgörande är enligt förvaltningsprocesslagen den förvaltningsmyndighet som först beslutat i saken motpart till den enskilde sedan handlingarna i målet överlämnats till miljödomstolen, om inte annat är särskilt föreskrivet. Denna regel har i princip hittills gällt i fråga om överklaganden till miljödomstolen. I den nya lagen bör särskilda föreskrifter meddelas i detta avseende. När det gäller koncessionsnämndernas beslut bör länsstyrelsen vara den enskildes motpart. Sådana föreskrifter bör meddelas när det gäller överklaganden från de nya koncessionsnämnderna. I sådana fall bör liksom hittills länsstyrelsen vara den enskildes motpart. De särskilda bestämmelser som i nu berört hänseende finns för fastighetsbildningsmål bör gälla även i fortsättningen. Vidare bör en kommun alltid vara den enskildes motpart när en detaljplan överklagas.

11.3.3 Allmänna handlägningsregler

De mål som överklagas är av förvaltningsrättslig natur och omfattas generellt sett av officialprövningsskyldighet. Som utredningen funnit redan i det andra delbetänkandet är det därför lämpligt att den bestämmelse om utredningsskyldighet som gäller enligt 8 § förvaltningsprocesslagen även i fortsättningen tillämpas av miljödomstolarna.

Såväl i 9 § förvaltningsprocesslagen som i 13 § ärendelagen anges att förfarandet enligt dessa lagar är skriftligt. Det är något oklart vilken direkt rättslig betydelse en sådan regel har. Eftersom det inte finns något krav på att målen enligt dessa lagar ska avgöras efter huvudförhandling, kan det tyckas överflödigt med en särskild regel, utöver de handlägningsregler som finns i övrigt, om att förfaran-

det ska vara skriftligt. Regeln kan också ifrågasättas med hänsyn till förhandlingskravet i artikel 6 i Europakonventionen om mänskliga rättigheter. Enligt artikeln ska man vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling vid prövning av ens civila rättigheter och skyldigheter. I sammanhanget kan det framhållas att någon motsvarande portalparagraf inte fanns i 1969 års miljöskyddslag såvitt gällde verksamheten hos Koncessionsnämnden för miljöskydd. För att framhålla att rättegångsbalkens huvudförhandlingskrav inte gäller vid handläggning av överklagade mål kan det ändå finnas skäl att införa en regel av nu behandlat slag i den nya lagen.

Liksom enligt förvaltningsprocesslagen bör det vara möjligt att hålla muntlig förhandling beträffande en viss fråga. Vidare bör domstolen vara skyldig att hålla muntlig förhandling, om enskild som för talan i målet begär det samt förhandlingen inte är obehövlig och inte heller särskilda skäl talar emot det. Under utredningsarbetet har framförts att det finns en risk för att antalet överklaganden blir stort och kommer att kräva avsevärda resurser. De mål som överklagas till miljödomstolarna avser beslut som meddelats av ett avsevärt antal förvaltningsmyndigheter. Att föreslå regler som begränsar möjligheterna till överklagande är inte aktuellt. Många mål kan naturligtvis avgöras efter ett rent skriftligt förfarande. Detta gäller inte minst när ett överklagande riktar sig mot rent allmänna intressen. Der är dock också fråga om mål i vilka syn på stället redan med dagens instansordning förekommer relativt ofta. Överklaganden enligt miljöbalken kommer med den nya instansordningen att avse mer komplicerade mål än tidigare. Det är av största vikt att sådana mål avgörs rättssäkert och att avgörandena bygger på den utredning som behövs i det enskilda fallet. Även i fastighetsbildningsmål och i PBL-mål torde det liksom hittills bli tämligen vanligt med muntliga förhandlingar. Å andra sidan finns det anledning att erinra om att uppskattningsvis 80 % av mål som gäller A-verksamhet och vattenverksamhet i fortsättningen inte kommer att handläggas av miljödomstolarna utan av koncessionsnämnderna om det blir samma överklagandefrekvens som hittills varit fallet i fråga om miljöprövningsdelegationernas avgöranden angående B-verksamheter. Genom att de flesta mål där syn på stället förekommer handläggs vid ett litet antal domstolar ökar möjligheterna för domstolarna att planera och samordna sina resor till verksamhetsorterna högst avsevärt. Ett mindre antal domstolar ökar även i övrigt förutsättningarna för en rättssäker och rationell handläggning av målen.

Enligt 22 kap. 13 § miljöbalken och 9 § lagen om domstolar i fastighetsmål får en eller flera ledamöter av domstolen göra en undersökning på platsen. Även i Miljööverdomstolen får en sådan undersökning äga rum. En motsvarande regel saknas i förvaltningsprocesslagen och ärendelagen. Bestämmelsen är bl.a. ett uttryck för domstolarnas officialprövningsskyldighet. En motsvarande regel bör finnas också för de nya domstolarnas verksamhet.

Reglerna om skriftväxling skiljer sig något åt i ärendelagen och i förvaltningsprocesslagen. Endast förvaltningsprocesslagen omfattar den i miljödomstolarna vanliga situationen att det förutom en motpart också finns sakägare eller annan mot vilken en åtgärd ifrågasätts. I fastighetsbildningslagen finns en bestämmelse om skriftväxling i 16 kap. 3 §. Där föreskrivs att sakägare ska delges ett överklagande. Det är dock inte obligatoriskt att en sakägare tillställs ett överklagande. I 10 § förvaltningsprocesslagen, som för närvarande tillämpas, finns ingen regel om obligatorisk delgivning. Utredningen anser att bl.a. bestämmelserna i 33 kap. rättegångsbalken ska vara tillämpliga vid handläggning av överklagade mål. Detta innebär att 33 kap. 2 § rättegångsbalken ska tillämpas. Ska rätten underrätta någon om innehållet i en handling eller om något annat, får det enligt paragrafen ske genom delgivning. Delgivning ska användas, om det är särskilt föreskrivet eller om det med hänsyn till syftet med bestämmelsen om underrättelse framgår att delgivning bör ske, men bör i övrigt tillämpas bara om det är påkallat med hänsyn till omständigheterna. En likalydande bestämmelse finns i 47 § förvaltningsprocesslagen. Utredningen anser att reglerna i 33 kap. 2 § rättegångsbalken bör kunna tillämpas även när det gäller fastighetsbildningsmål. Ett översändande av ett överklagande till motparten bör kunna underlåtas i samma utsträckning som enligt 10 § förvaltningsprocesslagen. I 10 § förvaltningsprocesslagen finns också en möjlighet att underlåta översändande av ett överklagande om det skulle avsevärt försvåra genomförandet av beslut i målet. Denna bestämmelse, som i huvudsak avser genomförande av tvångsåtgärder, är inte aktuell eller behövlig för miljödomstolarnas vidkommande.

Enligt 16 § andra stycket ärendelagen ska den som besvarar ett överklagande ange om han eller hon medger eller inte medger yrkandena i målet eller, när ärendet inlett genom en anmälan, medger eller inte medger den åtgärd som ärendet gäller. Om yrkandena eller åtgärden inte medges, ska motparten ange skälen för detta och de bevis som åberopas. Uppenbarligen är bestäm-

melsen i första hand avsedd för ärenden som inleds genom ansökan till domstolen eftersom grunderna för bestridande av ett överklagande knappast är okända när en fråga prövas i andra instans. I 11 § andra stycket förvaltningsprocesslagen finns regler med samma innebörd. Ett medgivande har en särskild rättslig betydelse och ska få som rättsföljd att klagandens talan vinner bifall. I de indispositiva mål som miljödomstolen handlägger torde ett medgivande i ett överklagat mål kunna få en sådan effekt främst då det bara finns en motpart till den som överklagar eller när samtliga motparter medger ett yrkande i ett överklagande. Då en klagande i ett mål i miljödomstolen för det mesta har både en förvaltningsmyndighet och en eller flera enskilda som motpart torde fallen när ett överklagande medges inte vara så vanligt förekommande att medgivandets vara eller inte vara bör vara styrande för utformningen av reglerna om vad svaret på ett överklagande ska innehålla. Ofta är ett medgivande naturligtvis ändå en omständighet som det är viktigt för domstolen att känna till vid handläggningen av ett mål. Med hänsyn till målens skiftande karaktär är det dock viktigt att domstolen på ett så tidigt stadium som möjligt försöker klarlägga parternas ståndpunkter. Därför är det angeläget att förelägganden att svara får det innehåll som är lämpligt med hänsyn tagen till omständigheterna i det enskilda fallet.

I de allra flesta fall bör ett svar vara skriftligt. Även ett svar som avges i e-post bör accepteras som ett skriftligt svar. Redan nuvarande regler torde medge att alla skrifter utom ett överklagande ges in till miljödomstolen i elektronisk form.

I vissa situationer kan det dock finnas utrymme för att ett svar lämnas muntligt. Det måste då vara helt klarlagt att svaret lämnas av rätt person och att svaret dokumenteras i rättens akt. Det rör sig naturligtvis om okomplicerade fall. Exempelvis kan ett kortfattat svar på ett överklagande lämnas och antecknas vid en förhandling eller när ledamöter av rätten gör en undersökning på platsen.

Bestämmelserna i 42 kap. rättegångsbalken ska tillämpas såväl vid den skriftliga som den muntliga förberedelsen i ett tvistemål. Bestämmelserna är tämligen omfattande och inte lämpade för handläggningen i miljödomstolen av överklagade mål. En grundtanke är dock att rätten aktivt ska ta ställning till när förberedelsen ska anses avslutad. En motsvarande grundtanke bör genomsyra skriftväxlingen i miljödomstolarna. Principen kan naturligtvis uttryckas på olika sätt. Utredningens förslag är att endast en skrift

ska ges in från varje part eller sakägare. Det bör ses mot bakgrund av att den sak målet gäller redan har prövats i minst en instans.

I den nya lagen bör det finnas regler om att miljödomstolen vid behov ska inhämta yttrande från en myndighet som tidigare beslutat i saken. I likhet med vad som gäller enligt 16 kap. fastighetsbildningslagen bör det finnas en regel som ger domstolen rätt att kalla en företrädare för en myndighet eller kommun som tidigare har meddelat beslut i saken till en förhandling.

Det bör finnas en regel om inhibition m.m. Ett beslut genom vilket domstolen förordnat om saken i avvaktan på målets avgörande bör få överklagas.

11.3.4 Sammanträden och bevisning m.m.

Samma regler som för närvarande bör gälla om när sammanträden med muntlig förhandling ska äga rum. I den här frågan bör de regler som finns i förvaltningsprocesslagen tas in i lagen om miljödomstolar.

Reglerna om kallelse till förhandling i fastighetsbildningslagen skiljer sig från motsvarande bestämmelser i förvaltningsprocesslagen. Till en muntlig förhandling bör enligt den föreslagna lagen om miljödomstolar kallas den som har överklagat, dennes motpart samt andra som har förelagts att svara i målet. Dessutom bör det i lagen finnas en särskild bestämmelse om kallelser till sammanträden i fastighetsbildningsmål. Den som kallas bör kunna föreläggas att inställa sig med upplysning om att hans eller hennes utevaro inte utgör hinder för att handlägga målet. I miljöbalken och fastighetsbildningslagen men inte i förvaltningsprocesslagen och rättegångsbalken finns regler om att kallelser ska delges. Även i detta fall bör bestämmelserna i 33 kap. 2 § rättegångsbalken tillämpas. Det ligger dock i sakens natur att kallelser som innehåller vitesförelägganden och upplysning om att ett mål kan avgöras i den kallades utevaro måste delges. Då en kallelse får utfärdas med påföljd att ett mål kan avgöras utan att en part är närvarande, behövs inte en sådan bestämmelse som finns i 16 kap. 6 § fastighetsbildningslagen att ett mål får avgöras i en parts utevaro. Domstolen är dock, formellt sett, inte förhindrad att kalla till ett nytt sammanträde om partens närvaro behövs vid sammanträdet.

I överklagade mål som handläggs enligt förvaltningsprocesslagen får enskilda parter, som inställt sig till muntlig förhandling,

tillerkännas ersättning av allmänna medel för kostnad för resa och uppehälle, om rätten finner att en part skäligen bör ersättas för sin inställelse. Även vittnen har rätt till ersättning för sin inställelse. Rättegångsbalken innehåller i 11 kap. 6 § och 36 kap. 24 § regler om ersättning till parter och vittnen. I 16 kap. fastighetsbildningslagen saknas regler i dessa frågor. Enligt 2 § lagen om domstolar i fastighetsmål är dock rättegångsbalkens regler tillämpliga i frågor som inte behandlas i den särskilda lagstiftningen. Med ett färre antal domstolar i fastighetsmål ökar generellt sett resesträckorna för parter och vittnen. I ett sådant läge måste det naturligtvis vara möjligt att betala ut ersättning av allmänna medel. Mot den bakgrunden bör reglerna om ersättning till parter och vittnen kunna utformas med förvaltningsprocesslagens regler som förebild. Enligt 15 § förvaltningsprocesslagen ska en skälighetsbedömning göras när betalning av allmänna medel beslutas. En sådan prövning ska ske även enligt 11 kap. 6 § rättegångsbalken. Med hänsyn till att det är en fråga som kan komma upp även i mål som inleds genom att talan väcks vid miljödomstolen, bör reglerna i 11 kap. 6 § rättegångsbalken vara vägledande för en parts möjligheter att få ersättning för sin inställelse.

I sammanhanget uppkommer frågan om i vilken utsträckning de särskilda reglerna om videokonferens och videodokumentation av bevis som trätt i kraft den 1 november 2008 bör vara tillämpliga i miljödomstolarnas verksamhet.

Videoupptagning av bevis inklusive dokumentation av vad som iakttas vid syn på platsen torde kunna förekomma i överklagade mål i miljödomstolen i samma utsträckning som i andra mål, t.ex. mål som inletts genom att talan väcks vid miljödomstolen. Även undersökning på platsen som företas av en eller flera ledamöter bör omfattas av möjligheten till videodokumentation enligt 6 kap. 6 a § rättegångsbalken.

Möjligheterna till videokonferens och deltagande per telefon bör formellt sett vara desamma för miljödomstolen som för andra domstolar. Deltagande per telefon är naturligtvis i många situationer ett synnerligen praktiskt hjälpmedel. Däremot torde möjligheterna till videokonferens vara begränsade. Tekniken bygger i princip på att såväl rätten som den med vilken konferensen ska hållas befinner sig i en domstolslokal. Allt eftersom domstolslokaler i Sverige blir färre torde möjligheterna för miljödomstolen att hitta lämpliga lokaler för videokonferenser avta. På sikt är det dock uppenbart att möjligheterna att använda elektroniska

hjälpmedel i miljödomstolarnas verksamhet bör bli föremål för noggranna överväganden. En utökad teknikanvändning framstår som angelägen för att nedbringa reskostnader och restider samtidigt som kraven på ett rättssäkert förfarande tillgodoses. Det ligger dock utanför ramen för vad som är möjligt för denna utredning att närmare överväga denna fråga.

Förvaltningsprocesslagen och ärendelagen innehåller ett flertal hänvisningar till rättegångsbalken när det gäller bevisningen. Enligt tidigare angivna principer bör lagen om miljödomstolar i sin tur innehålla en hänvisning direkt till rättegångsbalken. Reglerna om bevisning blir därmed ett exempel på att utredningens förslag innebär en förenkling jämfört med gällande ordning. Just bevisningen är också ett område där det på sikt kan bli aktuellt att utveckla särskilda regler för miljödomstolarnas verksamhet. I 16 kap. fastighetsbildningslagen finns det inga bestämmelser om fastighetsbildningsmål som behöver beaktas när det gäller bevisningen.

11.3.5 Avgörande av mål m.m.

I fråga om parts rätt att få del av uppgifter föreslås ingen ändring i förhållande till vad som gäller för närvarande genom hänvisningen i 20 kap. 3 § andra stycket miljöbalken till bl.a. 18 § förvaltningsprocesslagen.

Enligt 20 kap. 3 § andra stycket miljöbalken och 30 § förvaltningsprocesslagen ska miljödomstolens avgörande av ett mål grundas på vad handlingarna innehåller och vad i övrigt förekommit i målet. I 16 kap. 10 § fastighetsbildningslagen föreskrivs att en fastighetsdomstols avgörande av saken ska ske genom utslag och grundas på vad som förekommit vid syn eller annan förhandling och vad handlingarna innehåller i övrigt. I sak är det ingen skillnad på dessa bestämmelser. I lagen om miljödomstolar kan det därför tas in en bestämmelse med samma lydelse som 30 § förvaltningsprocesslagen.

Ett avgörande får enligt 20 kap. 3 § andra stycket miljöbalken och 29 § förvaltningsprocesslagen inte gå utöver det som yrkats i målet. När det finns särskilda skäl får dock miljödomstolen även utan yrkande avgöra till det bättre för en enskild part, om det inte är till nackdel för något motstående enskilt intresse. I 16 kap. 11 och 12 §§ fastighetsbildningslagen finns en del bestämmelser om

vad fastighetsdomstolen ska iaktta i samband med ett avgörande. Utredningen behandlar nedan vilket behov det finns av särbestämmelser för fastighetsbildningsmålens del i lagen om miljödomstolar. Det finns inget hinder mot att en bestämmelse som överensstämmer med 29 § förvaltningsprocesslagen tillsammans med vissa särbestämmelser för fastighetsbildningsmålens del tas in i lagen om miljödomstolar såvitt gäller utrymmet för miljödomstolens prövning.

Eftersom de överklagade målen i miljödomstolen inte avgörs enligt rättegångsbalkens omedelbarhetsprincip ska ett avgörande inte träffas efter vad som förekommit vid en huvudförhandling utan ska grundas på vad handlingarna innehåller och vad som i övrigt förekommit i ett mål. Varken förvaltningsprocesslagen eller ärendelagen innehåller någon regel om när ett mål ska avgöras. Den ändrade instansordningen innebär att även de största miljömålen kommer upp i miljödomstolen som överklagade mål. I ansökningsmålen ska enligt 22 kap. 21 § andra stycket miljöbalken dom meddelas inom två månader efter det att en huvudförhandling har avslutats. Någon regel om när dom ska meddelas när ett mål avgörs utan huvudförhandling finns inte i ärendelagen eller förvaltningsprocesslagen.

I rättegångsbalken finns det regler om dom och beslut i 17 kap. Miljödomstolens avgöranden i överklagade mål kallas domar. Eftersom förvaltningsprocesslagen tillämpas kan det ifrågasättas vilket rättsligt stöd som finns för detta. Det är enligt 30 § förordningen (1979:575) om protokollföring m.m. vid de allmänna förvaltningsdomstolarna som länsrätternas avgöranden betecknas domar. Miljöbalken innehåller inget ställningstagande i denna fråga.

Bestämmelserna i rättegångsbalkens 17 kap. om hur ett avgörande ska betecknas (1 §), om deldom (4 §), om mellandom (5 §) och om hur ett avgörande ska avfattas torde emellertid redan tillämpas analogiskt i miljödomstolen, varför det är lämpligt att lagen om miljödomstolar innehåller en hänvisning till dessa bestämmelser. Vidare bör lagen innehålla en hänvisning till 17 kap. 9 § rättegångsbalken om överläggning och om tid för doms meddelande. Det är bestämmelser som är välbekanta för alla domare och någon svårighet att urskilja vilka regler som går att tillämpa i mål som överklagas till miljödomstolarna bör det inte finnas. Genom denna hänvisning blir också bestämmelsen i paragrafens tredje stycke om att dom i mål som avgörs utan huvudförhandling ska meddelas så snart som möjligt tillämplig. Hänvisningen till 17 kap. 9 § rätte-

gångsbalken innebär också att miljödomstolen även i överklagade mål ska tillämpa 2 § förordningen (2003:234) om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m. Avgörandet ska alltså expedieras samma dag som det har meddelats. Om förvaltningsprocesslagen är tillämplig processlag ska enligt 4 § nyssnämnda förordning expediering av ett avgörande ske inom en vecka. Vidare bör lagen om miljödomstolar innehålla en hänvisning till 17 kap. 10 § rättegångsbalken om uppsättande och underskrift av dom, till 11 § om domens rättskraft och 12 § om slutliga beslut samt till 15 § om rättelse.

Hänvisningen till 17 kap. 10 § rättegångsbalken innebär att en dom ska undertecknas av de lagfarna domare som har deltagit i ett avgörande. Motsvarande regel finns för förvaltningsdomstolarnas del i 34 § andra stycket förordningen (1979:575) om protokollföring m.m. vid de allmänna förvaltningsdomstolarna. Detta innebär, på samma sätt som gäller för beteckningen av avgöranden, att frågan om vem som ska underteckna miljödomstolarnas avgöranden i dit överklagade mål för närvarande är oreglerad. Den föreslagna hänvisningen till 17 kap. 10 § rättegångsbalken innebär att de tekniska ledamöterna inte skulle underteckna avgörandena. Det är dock en fast praxis vid vissa miljödomstolar att domarna undertecknas av miljøråden. Detsamma torde gälla fastighetsdomstolarnas utslag. Vidare anges i miljödomstolarnas domar vem som har varit föredragande. Bestämmelsen i 17 kap. 10 § rättegångsbalken är att anse som en föreskrift som anger vem som under alla förhållanden ska underteckna en dom och innebär inget hinder mot att domarna undertecknas i enlighet med den praxis som har utbildat sig i domstolarna.

Frånsett sådana regler som särskilt anknyter till handläggningen av tvistemål och brottmål finns det i rättegångsbalken regler av allmän natur som lagen om miljödomstolar bör innehålla en hänvisning till. Det är bestämmelserna om tolk och översättning av handlingar i 5 kap. 6–8 §§ rättegångsbalken, om rättegångsförseelser, hämtning och vite i 9 kap. rättegångsbalken, om part och ställföreträdare i 11 kap. 1–3 §§ rättegångsbalken, om ombud och biträde i 12 kap. rättegångsbalken, om frister och laga förfall i 32 kap. rättegångsbalken, om inlaga i rättegång och om delgivning i 33 kap. rättegångsbalken. I de angivna kapitlen finns det bestämmelser som uppenbart inte kan tillämpas av miljödomstolarna i överklagade mål, t.ex. regler som uttryckligen bara gäller brottmål. Hänvisningarna till rättegångsbalken bör därför formuleras så att

det framgår att balkens regler gäller i tillämpliga delar. Denna hänvisningsteknik är vanlig och finns bl.a. i förvaltningsprocesslagen. I ärendelagen sägs i stället att vissa bestämmelser i rättegångsbalken ”tillämpas”. Detta uttryck torde dock vara praktiskt taget synonymt med ”i tillämpliga delar”.

Varken i förvaltningsprocesslagen eller i ärendelagen finns det bestämmelser motsvarande reglerna i 34 kap. rättegångsbalken om rättegångshinder. I domstolarnas verksamhet ingår likväl som en viktig uppgift att pröva om det finns något hinder mot att handlägga ett mål eller ärende. En rättegång inleds i de mål som överklagas till miljödomstolen inte förrän överklagandet kommer in till domstolen. Förfarandet hos olika förvaltningsmyndigheter ger inte anledning att utesluta möjligheten att rättegångshinder föreligger. Ett exempel är att överklagandet innehåller ett yrkande som inte har prövats av förvaltningsmyndigheten. Ett annat fall kan vara att det saknas en miljökonsekvensbeskrivning. I sådana fall kan det strida mot instansordningens princip att ta upp ett mål till behandling. En annan tvingande processförutsättning som ska beaktas av rätten *ex officio* gäller talerätten. Lagen om miljödomstolar bör därför innehålla en hänvisning till 34 kap. 1 § rättegångsbalken. Med hänsyn till bl.a. de föreslagna reglerna om miljödomstolarnas behörighet finns det däremot inte anledning att i den nya lagen ta in en hänvisning till 34 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken.

Liksom när det gäller förvaltningsprocesslagen och ärendelagen kan hänvisningarna i lagen om miljödomstolar till rättegångsbalken inte göra anspråk på att vara exakta och fullständiga. Ofrånkomligen uppstår situationer då en analogisk tolkning av rättegångsbalkens regler måste göras. Exempelvis finns det för förvaltningsdomstolarnas del ingen motsvarighet till reglerna i 50 kap. 26–29 §§ rättegångsbalken om undanröjande av dom. Ett betydande antal av de föreslagna reglerna för miljödomstolen har dessutom sin motsvarighet i förvaltningsprocesslagen. För att tolka en bestämmelse i kapitlet i lagen om miljödomstolar om överklagade mål kan det därför hända att en domare måste studera rättspraxis för den motsvarande bestämmelsen i förvaltningsprocesslagen. Detta är inte unikt utan står i överensstämmelse med gängse juridisk metodik och kan svårligen anföras som ett argument mot förslaget till handläggningsregler i lagen om miljödomstolar. En invändning som riktar sig mot att det i ett förslag till en ny lag om miljödomstolar inte i alla avseenden används samma språkbruk som

i den snart 40 år gamla förvaltningsprocesslagen kan lämnas utan avseende. Utredningens bedömning är därför sammanfattningsvis att det är till uppenbar fördel att reglera handläggningen av överklagade mål i den lag som ska gälla för miljödomstolarna i överensstämmelse med nu redovisade överväganden.

11.3.6 Förening av mål

Enligt 21 kap. 3 § miljöbalken får även i annat fall än som avses i 14 kap. 1–7 §§ rättegångsbalken mål eller ärende enligt balken handläggas i en och samma rättegång, om de har samma sökande och avser samma verksamhet eller verksamheter som har samband med varandra. Om en miljödomstol prövar ett sådant mål eller ärende, får en ansökan i ett annat sådant ärende göras hos domstolen, även om ärendet annars skulle ha prövats av en förvaltningsmyndighet eller kommun. Om ett ärende som prövats av en förvaltningsmyndighet eller kommun handläggs gemensamt med ansökningsmål, gäller inte vad som sägs i 20 kap. 3 § andra stycket miljöbalken om tillämpningen av bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen.

I de mål som handläggs med tillämpning av 21 kap. 3 § miljöbalken ska alltså rättegångsbalken tillämpas på handläggningen i dess helhet. Även en verksamhet som är en så kallad B-verksamhet kan på grund av gemensam handläggning med en verksamhet som är en A-verksamhet därigenom undantas från förbudet i 23 kap. 8 § miljöbalken att överklaga Miljööverdomstolens avgörande.

I de fall där ett mål inleds genom att talan väcks i miljödomstolen torde i flertalet fall bestämmelserna i 14 kap. rättegångsbalken kunna tillämpas när en fråga om kumulation blir aktuell. Bestämmelsen i 21 kap. 3 § miljöbalken synes därför ha sin betydelse främst för handläggningen av ansökningsmålen. I den nya instansordningen kommer det inte att finnas några ansökningsmål i miljödomstolen. Bestämmelsen i dess nuvarande utformning behövs därför inte längre.

Frågan inställer sig då vilket behov det finns av regler om förening av mål när den nya instansordningen genomförs. I propositionen till miljöbalken (prop. 1997/98:45 del 2 s. 869) lämnas exempel på olika fall där bestämmelsen i 21 kap. 3 § miljöbalken skulle kunna tillämpas. Exempelen avser bl.a. behovet av

att kunna handlägga ärenden om miljöfarlig verksamhet och om vattenverksamhet gemensamt. Sådana tillståndsfrågor kommer i den ändrade instansordningen bara att handläggas av förvaltningsmyndigheterna i första instans. Inom ramen för det förfarandet finns det inget som hindrar en gemensam handläggning av olika ärenden om detta framstår som lämpligt. Därvid måste man naturligtvis ta hänsyn till att kretsen av sakägare och andra berörda i största möjliga utsträckning är gemensam för de ärenden som ska handläggas gemensamt. Något behov av en särskild regel om gemensam handläggning av mål som överklagas till miljödomstolen synes inte föreligga.

Enligt 21 kap. 4 § miljöbalken får miljödomstolen inte avgöra ett mål om förbudstalan m.m. om en fråga om tillstånd är under prövning. En sådan bestämmelse bör finnas även i den nya lagen. I fortsättningen kan även den situationen uppkomma att en talan om ersättning för skada på grund av vattenverksamhet kan komma upp innan en tillståndsfråga är slutligt avgjord. I sådana mål är rättegångsbalken tillämplig. I 32 kap. 5 § rättegångsbalken finns en regel om vilandeförklaring av mål. Den bestämmelsen är tillräcklig för att hantera sådana situationer.

Enligt 12 § miljöskadelagen fick fastighetsdomstolen gemensamt med vissa miljöskademål handlägga även andra mål mellan samma parter om det med hänsyn till utredningen och övriga omständigheter var lämpligt. I samband med en tvist rörande fastighet kan också andra ersättningsanspråk förekomma, t.ex. ersättning för skada på lös egendom. Många gånger är det lämpligt att alla tvistefrågor mellan parterna kan behandlas i samma rättegång. Det kan vidare ibland vara önskvärt att olika skadelidandes krav på ersättning av en eller flera skadeståndsansvariga kan handläggas gemensamt, t.ex. om utredningen är helt eller delvis gemensam. Den särskilda kumulationsregeln i 12 § miljöskadelagen gjorde det möjligt med en sådan gemensam handläggning, om det med hänsyn till utredningen och övriga omständigheter var lämpligt. Det saknade betydelse om de olika käromålen vilade på samma eller olika grund eller grunder. Det avgörande var att målen hade ett sådant samband att det tedde sig naturligt och ändamålsenligt att handlägga dem gemensamt.¹ Enligt 10 kap. 17 § rättegångsbalken får vanliga tingsrätter inte ta upp mål som ska handläggas av miljödomstolen. En regel som den i 12 § miljöskade-

---

¹ NJA II 1986 s. 149.

lagen skulle dock leda till att mål där både grunder som tar sikte på miljöbalkens ersättningsregler och allmänna skadeståndsrättsliga grunder åberopas, kunde handläggas i samma rättegång. Detta skulle vara betydelsefullt processekonomiskt sett. Utredningen föreslår därför en sådan regel i den nya lagen.

11.4 Särskilda rättsmedel

Utredningens förslag: I lagen om miljödomstolar görs en hänvisning till rättegångsbalkens regler om resning m.m. i tvistemål.

I utredningens delbetänkande SOU 2008:31 s. 81 f., finns en redogörelse för bestämmelserna i ärendelagen och förvaltningsprocesslagen om särskilda rättsmedel. Reglerna i 37 b § förvaltningsprocesslagen är mer allmänt hållna. Ärendelagen hänvisar i 42 § till rättegångsbalkens mer fullständiga regler om resning i tvistemål, domvilloklagen och återställande av försutten tid med en tillägsregel som ger en allmän möjlighet till resning vid synnerliga skäl. Det sägs att skillnaderna i praktiken är ganska små. De fall som i allmän domstol enligt ärendelagen och rättegångsbalken behandlas som domvillofall behandlas i förvaltningsdomstol som resningsfall. I sista instans är det alltid Högsta domstolen som beslutar i ett extraordinärt fall när det gäller mål som prövats av en domstol som är inordnad i den allmänna domstolsorganisationen. Detta gäller oavsett vilken processlag som tillämpats i det grundläggande målet eller ärendet.

För tillståndsfrågor om miljöfarlig verksamhet enligt miljöbalken blir konsekvenserna av nuvarande regler att Högsta domstolen i fråga om resning av ett avgörande angående en A-verksamhet ska tillämpa bestämmelserna i 58 och 59 kap. rättegångsbalken om resning och domvilla. Är det däremot fråga om en B-verksamhet ska 37 b § förvaltningsprocesslagen tillämpas. Som framgår av den tidigare redogörelsen kan skillnaden mellan vad som är en A-verksamhet och vad som är en B-verksamhet vara obetydlig, på gränsen till godtycklig.

Vid val av processregler ska utredningen enligt regeringens direktiv preferera de regler som gäller för de allmänna domstolarna. Att förvaltningsprocesslagen ändå genomgående har fått tjäna som

förebild för utredningens förslag beror på att reglerna har varit välfungerande i miljödomstolarnas tillämpning. Den anledningen är inte giltig när det gäller särskilda rättsmedel. Utredningen anser därför att liksom i ärendelagen bör det i en ny lag om miljödomstolar finnas en hänvisning till reglerna i rättegångsbalken om särskilda rättsmedel. Därigenom blir det i fråga om överklagade mål den förändringen att en tidsfrist för ansökan om resning införs som är enhetlig för alla mål som miljödomstolarna avgör. Särskilt för den som har fått ett tillstånd, t.ex. till miljöfarlig verksamhet, är detta en uppenbar fördel.

Enligt utredningens bedömning är en sådan bestämmelse om synnerliga skäl som finns i 42 § ärendelagen inte behövt när det gäller de mål som kommer under miljödomstolarnas prövning. I ärenden som inte överklagats från förvaltningsmyndighet till miljödomstol gäller 11 kap. 11 § regeringsformen.

11.5 Särskilda överväganden om fastighetsbildningsmål och mål enligt miljöbalken

Utredningens förslag: I lagen införs handläggningsregler som behövs med hänsyn till fastighetsbildningsmålen och miljöbalksmålen speciella karaktär.

Avgörandena enligt fastighetsbildningslagen har, liksom enligt PBL, en konstituerande betydelse. I sådana frågor bör det finnas särskilda bestämmelser i den nya lagen om miljödomstolar. I 16 kap. 11 § fastighetsbildningslagen finns särskilda regler om utrymmet för fastighetsdomstolen att ändra lantmäterimyndighetens beslut. Enligt paragrafens första stycke förutsätter ett ändringsbeslut att de personer som är berörda har fått tillfälle att yttra sig. I sak torde bestämmelsen inte omfatta någon skyldighet för domstolen att agera utöver vad som följer av 10 § förvaltningsprocesslagen. Det finns därför inte anledning att föra in en bestämmelse med samma lydelse som 16 kap. 11 § första stycket fastighetsbildningslagen i en ny lag om miljödomstolar. Däremot bör det i den nya lagen finnas bestämmelser som i sak motsvarar 16 kap. 11 § andra stycket fastighetsbildningslagen. I 16 kap. 5 § fastighetsbildningslagen finns regler om kallelse av vissa företrädare för allmänna intressen. Även om den nya lagen inte innehåller

bestämmelser om huvudförhandling bör motsvarande regler fortsättningsvis gälla för kallelser till sammanträden. I 16 kap. 9 § fastighetsbildningslagen finns regler som gör det möjligt för domstolen att avbryta en pågående förrättning och att besluta om förtida tillträde. Dessa bestämmelser bör finnas i den nya lagens bestämmelser om fastighetsbildningsmål.

Vidare bör den nya lagen innehålla bestämmelser om undanröjande av förrättning och om ram för prövningen när det gäller överklagande av kommunal lantmäterimyndighets beslut. Det är fråga om regler som finns i 16 kap. 12 och 12 a §§ fastighetsbildningslagen.

Vid en övergång till ett förfarande som inte omfattas av krav på huvudförhandling uppkommer frågan om domstolens utredningsskyldighet. Varken lagen om domstolar i fastighetsmål eller 16 kap. fastighetsbildningslagen ger upplysning i frågan om fastighetsbildningsmålen är att betrakta som dispositiva eller indispositiva tvistemål. Grundläggande i detta sammanhang är givetvis instansordningens princip. I ett överklagat mål bör i princip bara sådana frågor tas upp som varit föremål för underinstansens bedömning.

Enligt de handläggningsregler som gäller för miljödomstolen och som föreslås gälla även i fortsättningen, ska rätten tillse att ett mål blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Enligt 7 § förvaltningslagen har förvaltningsmyndigheter i allmänhet en omfattande officialprövningsskyldighet. Bestämmelser om lantmäterimyndigheternas utredningsskyldighet finns i 4 kap. 25 § fastighetsbildningslagen. Lantmäterimyndigheten ska utreda förutsättningarna för fastighetsbildningen. Bestämmelsen innebär att det åligger lantmäterimyndigheten att självant sörja för att fullständig utredning förebringas beträffande förutsättningarna för fastighetsbildningens genomförande. Denna officialutredning ska avse alla de omständigheter som inverkar på fastighetsbildningens tillåtlighet.² Lika lite som ett indispositivt mål enligt föräldrabelken förändrar sin karaktär när det överklagas från tingsrätt till hovrätt får ett fastighetsbildningsmål annan karaktär än vid förvaltningsmyndigheten.

Enligt utredningens bedömning gäller i fråga om skyldigheten till officialprövning sådana regler för miljödomstolen som med hänsyn till lantmäteriförrättningarnas karaktär är väl lämpade för

---

² Bonde-Dahlsjö-Julstad, *Fastighetsbildningslagen*, 2007, s. 4:25:5.

överprövningen också av dessa ärenden. Jämfört med dagens regler om officialprövning i fastighetsbildningsmål vinnas enligt utredningens mening en betydande klarhet om reglerna, som finns i förvaltningsprocesslagen om utredningsskyldighet och som också bör finnas i lagen om miljödomstolar, även är tillämpliga i fastighetsbildningsmål. Några särskilda regler om utredningsskyldighet i fastighetsbildningsmål behövs då inte i den nya lagen. När det gäller mål som stäms in direkt till domstolen gäller rättegångsbalkens regler om dispositiva tvistemål om inte annat är särskilt föreskrivet.

I övrigt innehåller enligt utredningens bedömning 16 kap. fastighetsbildningslagen inga föreskrifter som i sak har annan innebörd än de mer allmänt formulerade handläggningsreglerna i förvaltningsprocesslagen.

I mål som har överklagats från en koncessionsnämnd och där kungörelse har utfärdats i nämnden bör det vara tillåtet att utfärda kungörelse om överklagandet i miljödomstolen. En bestämmelse motsvarande 23 kap. 5 § miljöbalken bör därför tas in i den nya lagen.

De bestämmelser som nu gäller enligt 22 kap. miljöbalken för handläggningen av ansökningsmål i miljödomstolarna bör i enlighet med vad utredningen har föreslagit i avsnitt 7.2 gälla för de nya koncessionsnämndernas verksamhet. Vissa bestämmelser måste dock även i fortsättningen, genom hänvisningar från lagen om miljödomstolar till miljöbalken, gälla även för miljödomstolarna. De bestämmelser som även i fortsättningen bör gälla för miljödomstolarna avser förordnande av sakkunniga (22 kap. 12 § MB) samt vissa regler om vad en dom ska innehålla i fråga om villkor m.m. (22 kap. 24–28 §§ MB). Vidare bör det finnas en hänvisning till 7 kap. 5 § LSV om karta och strömfallsfastighet.

11.6 Rättegången i Miljööverdomstolen

Utredningens förslag: I fråga om handläggningen av mål som inletts i miljödomstolen genom överklagande hänvisas till reglerna för handläggningen av motsvarande bestämmelser i miljödomstolarna.

I överklagade mål åsyftas ingen förändring av Miljööverdomstolens nuvarande handläggningsregler. I mål som har inletts i miljödomstolen ska således även i fortsättningen målen handläggas enligt reglerna i rättegångsbalken. I mål som överklagats till Miljööverdomstolen kan i princip samma regler tillämpas som i miljödomstolen.

Enligt 17 kap. 3 § tredje stycket fastighetsbildningslagen får en hovrätt uppta bevis genom syn på stället i ett fastighetsbildningsmål bara om det finns synnerliga skäl. Såvitt utredningen kan bedöma har utvecklingen gått åt det hållet att syn i hovrättsprocessen förekommer i något större omfattning än vad som motsvarar uttrycket ”synnerliga skäl”. Det torde i vart fall inte finnas skäl att reglerna om när Miljööverdomstolen ska ha syn på stället i fastighetsbildningsmål avviker från vad som i övrigt gäller om domstolens handläggning av mål som överklagats till miljödomstolen. Inte heller i övrigt finns det anledning att vad gäller rättegången i Miljööverdomstolen föreslå särskilda regler för handläggningen av fastighetsbildningsmål.

12 Prejudikatregler

12.1 Gällande regler m.m.

12.1.1 Inledning

Enligt direktiven ska utredningen föreslå hur prejudikatbildningen ska tillgodoses vid en ändrad prövningsordning. I regeringens proposition om Högsta domstolen och rättsbildningen (prop. 1988/89:78) anges att med prejudikat brukar avses avgöranden som är av betydelse för en enhetlig lagtolkning och rättstillämpning. Regeringen framhåller i propositionen att prejudikaten utgör ett alltmer betydelsefullt komplement till lagstiftningen och att de leder till att rättstillämpningen blir mer enhetlig och likformig samt att det ofta är prejudikaten som ger lagstiftningen dess fulla genomslagskraft. I propositionen konstateras att det inte finns några regler som säger att ett avgörande av Högsta domstolen i något sammanhang ska ha bindande verkan annat än för det mål som har prövats, men likväl har Högsta domstolens avgöranden stor betydelse för rättslivet i allmänhet (prop. 1988/89:78 s. 19 f.).

I lagtexten talas om avgöranden som är vägledande för rättstillämpningen. Enligt rättsinformationsförordningen (1999:175) ska det i syfte att tillförsäkra den offentliga förvaltningen och enskilda tillgång till grundläggande rättsinformation i elektronisk form finnas ett offentligt rättsinformationssystem. Systemet ska innehålla uppgifter om vägledande avgöranden från, såvitt nu är av intresse, Högsta domstolen, Regeringsrätten, hovrätterna, kammarrätterna och Miljööverdomstolen. Domstolarna prövar själva om ett avgörande är att anse som vägledande. De domstolar som nyss angetts ska lämna informationen till Domstolsverket enligt de närmare föreskrifter som verket meddelar. Domstolsverket har inte gett ut några föreskrifter i sin författningssamling men har formulerat vissa upplysningar av redaktionell natur.

Principen att överrätterna själva bestämmer vilka avgöranden som ska publiceras som vägledande är hävdvunnen i Sverige, bl.a. genom publikationerna Nytt Juridiskt Arkiv I, Regeringsrättens årsbok och rättsfall från hovrätterna, tidigare Svensk Juristtidning.

Fram till år 1971 kunde Högsta domstolen meddela både ändringsdispens och prejudikatdispens. Numera är de högsta rättsinstanserna i princip renodlade prejudikatinstanter.

För hovrätterna infördes regler om prövningstillstånd år 1973. Den prejudikatdispens som meddelas av hovrätterna är avsedd att möjliggöra fullföljd till Högsta domstolen av mål med prejudikatintresse. Å andra sidan är det fullt tillräckligt att det från prejudikatsynpunkt finns anledning att pröva målet i hovrätt. Prejudikatdispens meddelas i första hand när prejudikat saknas. Att underrättens avgörande avviker från lagtolkning, rättstillämpning eller allmän rättsgrundsats som kommit till uttryck i Högsta domstolens eller hovrätts avgörande utgör inte i och för sig skäl för prejudikatdispens. Prejudikatdispens får i dessa fall meddelas bara om det behövs för att förstärka tidigare praxis eller i övrigt klarlägga rättsläget. Prejudikatdispens kan också komma i fråga när det är angeläget med en ändring i gällande praxis. (NJA II 1973 s. 288). Skälen för prejudikatdispens i Högsta domstolen är i allt väsentligt desamma som gäller för hovrätten. I Fitgers kommentar till rättegångsbalken sägs vidare att det är särskilt betydelsefullt med prejudikat i de fall där frågan kan antas ofta komma under domstols prövning. Det kan vidare komma att visa sig att en rad avgöranden av Högsta domstolen behövs för att täcka in ett område som inte tillräckligt ingående regleras genom lagstiftning. De ändringar som gjordes år 1971 när det gäller prejudikatdispens innebar att kravet på att prövningen i Högsta domstolen skulle vara av synnerlig vikt togs bort. Det ansågs vara av stor betydelse att ha tillgång till ett rikligt antal vägledande avgöranden av Högsta domstolen. Enligt Fitger kan det förhållandet att praxis i lägre domstolar är oenhetlig rörande en viss fråga vara ett starkt skäl för prövningstillstånd. Fitger upplyser också om att antalet beviljade tillstånd i brottmål är fem procent och i andra mål omkring tio procent.

12.1.2 Miljödomstolsmålen enligt den nya instansordningen

PBL-mål

En kommuns beslut i ärenden som avser rättsverkande planer, dvs. detaljplaner, fastighetsplaner och områdesbestämmelser, överklagas i dag till länsstyrelsen och därefter till regeringen. Till regeringen överklagas också vissa beslut enligt 12 kap. PBL och vissa beslut som rör försvaret. Sådana ärenden omfattas inte av utredningens uppdrag och ska således även fortsättningsvis handläggas enligt nuvarande ordning. Regeringen är alltså i dag sista instans vid prövning av rättsverkande planer. I dessa ärenden finns också en möjlighet att ansöka om rättsprövning hos Regeringsrätten.

De beslut enligt PBL som efter länsstyrelsens prövning inte överprövas av regeringen, överklagas till förvaltningsdomstol, dvs. länsrätt. Flertalet beslut som fattas av kommunerna med stöd av PBL överklagas först till länsstyrelsen och därefter till länsrätt. Frågor om tilläggsavgift enligt 10 kap. PBL prövas dock direkt av länsrätt på talan av byggnadsnämnden. För vissa ansökningar om bygglov utanför detaljplanelagt område sker också prövningen gentemot 2 kap. PBL, där det anges vilka allmänna intressen som ska beaktas vid planläggning och lovgivning. Regeringen ansvarade för prövningen gentemot 2 kap. fram till den 1 juli 2003. Prövningen i denna del är således en ganska ny uppgift för de allmänna förvaltningsdomstolarna. Prövningstillstånd krävs i kammarrätt och i Regeringsrätten.

Utredningen har i sitt första delbetänkande föreslagit en ny instansordning för PBL-mål. Enligt förslagen ska domstolsprövningen av kommunernas och länsstyrelsernas beslut enligt PBL i framtiden ske vid miljödomstolarna och Miljööverdomstolen. Om ett avgörande kan få stor principiell betydelse får enligt förslaget ett mål avgöras med sju ordinarie domare, varav högst två får vara tekniska ledamöter.

Fastighetsmål

Fastighetsmål handläggs av fastighetsdomstolarna, se avsnitt 8.1.5. Domstolarnas avgöranden överklagas till de sex hovrätterna. En hovrätts avgörande får, om inte annat är föreskrivet, överklagas till Högsta domstolen. Prövningstillstånd behövs för att överklagande

ska tas upp i högre rätt. I fastighetsdomstolarnas och hovrätternas prövning av fastighetsmål deltar tekniska ledamöter, fastighetsråd.

Miljöbalksmål

Ärenden enligt miljöbalken som inleds i en kommun eller en förvaltningsmyndighet överprövas av miljödomstolarna och där- efter av Miljööverdomstolen. Vid överklagande av sådana mål krävs prövningstillstånd i Miljööverdomstolen, som också är sista instans. Andra domar och beslut av Miljööverdomstolen får, om inte annat är föreskrivet, överklagas hos Högsta domstolen. Även i dessa fall krävs prövningstillstånd, såväl vid överklagande till Miljööverdomstolen som till Högsta domstolen.

12.1.3 Grunderna för prövningstillstånd

Den 1 november 2008 trädde nya bestämmelser om prövningstillstånd i kraft. Enligt de nya reglerna gäller bl.a. ett generellt krav på prövningstillstånd i hovrätt och Miljööverdomstolen samt infördes en ny grund för prövningstillstånd, granskningsdispens. Sedan tidigare finns det ändringsdispens för sådana fall då anledning förekommer till ändring av tingsrättens dom eller beslut samt prejudikatdispens om det är av vikt för rättstillämpningen att ett överklagande prövas av högre rätt. Prövningstillstånd får också meddelas om det annars finns synnerliga skäl att pröva ett överklagande.

För att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande krävs antingen prejudikatdispens eller att det föreligger synnerliga skäl, vilka exemplifieras i 54 kap. 10 § rättegångsbalken.

I den proposition som ligger till grund för lagändringarna, *En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol* (prop. 2004/05:131 s. 82, 173 och 178), framhålls att en effektiv domstolsorganisation förutsätter att varje instans ägnar sig åt det som den är avsedd för. Det ställer enligt regeringen krav på att arbetsformerna är anpassade efter domstolens uppgifter i instansordningen och att instansordningen ska bygga på en funktionsfördelning mellan de olika nivåerna i domstolsorganisationen. Med tyngdpunkten i rättskipningen i första instans bör hovrättens uppgift framför allt vara att granska de tingsrättsavgöranden som

överklagas och rätta eventuella felaktigheter. Reglerna om prövningstillstånd i prejudikatfall är fortfarande främst avsedda att möjliggöra överklaganden till Högsta domstolen av mål med prejudikatintresse. Hovrättens roll som prejudikatinstans är mindre framträdande. Hovrätternas avgöranden får främst betydelse för rättsbildningen i fråga om mål i vilka hovrätten är sista instans och mål inom sådana områden där prejudikat från Högsta domstolen av något annat skäl saknas. Den centrala grunden för beviljande av prövningstillstånd vid överklagande till hovrätten är enligt vad som anges i propositionen den som tillämpas i ändringsfall.

Grundtanken är att hovrätten ska koncentrera sig på sådana tingsrättsavgöranden där en förnyad prövning fyller någon saklig funktion, dvs. i huvudsak avgöranden som kan vara felaktiga. Man kan säga att hovrätten enligt dagens ordning i flertalet fall undersöker om det överklagade avgörandet är felaktigt och i förekommande fall rättar detta inom ramen för samma förfarande. Om det överklagade avgörandet är en dom, sker den samlade prövningen vanligtvis först vid en huvudförhandling. Denna ordning innebär ofta ökade kostnader för parterna och en längre handläggningstid. Utgångspunkten bör enligt regeringen i stället vara att hovrätten så snart som möjligt gör en inledande prövning av riktigheten i tingsrättens avgörande. Om redan denna inledande prövning tydligt ger vid handen att tingsrättens avgörande är riktigt, finns det givetvis inget behov av en fullständig rättegång i hovrätten. Om den inledande prövningen däremot ger anledning att ifrågasätta riktigheten av tingsrättens avgörande, bör handläggningen fortsätta och hovrätten har då att pröva målet i hela dess vidd och, om det därvid bekräftas att tingsrättens avgörande är felaktigt, rätta avgörandet. Därför har systemet med prövningstillstånd för överklagande från tingsrätt till hovrätt utvidgats. Genom ett utvidgat system som innefattar möjligheten att meddela prövningstillstånd i de fall det finns anledning att betvivla riktigheten av tingsrättens avgörande är det tanken att hovrätten på ett enkelt sätt ska kunna skilja ut de mål som kräver en mer omfattande prövning från de där hovrätten på ett tidigt stadium kan konstatera att det inte finns anledning att betvivla riktigheten av tingsrättens avgörande.

I vissa fall kan ett beslut av en förvaltningsmyndighet överklagas direkt till hovrätt. Det gäller bl.a. beslut av övervakningsnämnd, hyresnämnd samt Statens va-nämnd. Regeringen konstaterade att reformen som omfattas av propositionen handlar om prövnings-

tillstånd i hovrätt som andra domstolsinstans och att de överväganden som är aktuella inte utan vidare kan överföras på överklaganden som i första instans behandlas av förvaltningsmyndighet och inte tingsrätt. Såvitt gäller övervakningsnämnderna och hyresnämnderna påpekade regeringen att det pågår ett reformarbete. För hyresnämndernas del är såväl organisatoriska som processuella frågor föremål för översyn. Mot denna bakgrund ansåg regeringen att beslut av dessa myndigheter inte bör omfattas av ett utvidgat system med prövningstillstånd. Av okänd anledning undantogs också överklaganden från miljödomstol i mål som överklagats till en sådan domstol, trots att överklagandet till Miljööverdomstolen inte kommer direkt från en förvaltningsmyndighet. För miljömålen del innebär alltså de nya reglerna att frågan om prövningstillstånd i Miljööverdomstolen kommer att avgöras antingen enligt reglerna i förvaltningsprocesslagen eller enligt reglerna i rättegångsbalken, beroende på om målet har inletts i förvaltningsmyndighet eller i domstol. Även i vitesmålen tillämpas reglerna i förvaltningsprocesslagen trots att dessa mål inleds i miljödomstolen. Enligt 23 kap. 8 § miljöbalken blir följden att vissa beslut om prövningstillstånd kan överklagas, t.ex. sådana som gäller A-verksamhet medan andra, som kan innehålla identiska rättsfrågor, dvs. sådana som gäller B-verksamhet inte kan överklagas. I fall med vindkraftverk stannar alltså även de allra största anläggningarna i Miljööverdomstolen när det är fråga om en landbaserad anläggning, medan alla vattenbaserade vindkraftverk, när det gäller frågan om prövningstillstånd, kan komma under Högsta domstolens prövning.

Regeringen konstaterade i propositionen att det i bland är svårt att på grundval av innehållet i en tingsrätts dom bedöma om det finns skäl att ändra tingsrättens avgörande. Kanske finns det inte någon särskild anledning att betvivla riktigheten i avgörandet men det går inte heller att med någon högre grad av säkerhet säga att avgörandet faktiskt är riktigt. Det skulle i så fall tala för prövningstillstånd inte bara där det finns en konkret anledning att betvivla riktigheten av tingsrättens avgörande utan också i vissa andra fall där tingsrättens avgörande framstår som svårbedömt. Frågan om prövningstillstånd borde kunna meddelas i sådana fall diskuterades redan av Hovrättsprocessutredningen (SOU 1995:124). Den grundläggande tanken var att prövningstillstånd skulle meddelas i situationer där det inte går att bedöma riktigheten i tingsrättens avgörande utan att göra en fullständig prövning av

målet. Även regeringen ansåg att prövningstillstånd bör kunna ges i sådana fall. Behovet av en sådan möjlighet blir enligt regeringen särskilt tydligt när systemet föreslås omfatta även omfattande eller komplicerade tvistemål. En möjlighet att meddela prövningstillstånd på denna grund är avsedd att fungera som ett slags säkerhetsventil när riktigheten av tingsrättens avgörande inte låter sig bedömas utan en fullständig rättegång i hovrätten. Därmed kan också risken för att felaktiga tingsrättsavgöranden inte blir omprövade i hovrätt hållas på en helt försumbar nivå. Möjligheten att ge prövningstillstånd i dessa fall, dvs. granskningsdispens, bör enligt regeringen gälla i samtliga slags mål och ärenden.

I propositionen anfördes vidare att syftet med ett prövningstillståndsförfarande är att hovrätten på ett enkelt och snabbt sätt ska kunna skilja sig från sådant som det från saklig synpunkt inte finns anledning att pröva ytterligare. För att det syftet ska tillgodoses fullt ut och för att uppnå en rationell handläggning av överklagade mål i ett utvidgat system med prövningstillstånd bör hovrätten enligt regeringen ges möjlighet att meddela partiella prövningstillstånd, dvs. prövningstillstånd som avser enbart en del av det överklagade avgörandet. Att ge hovrätten möjlighet att meddela partiellt prövningstillstånd för en fråga som inte är särskiljbar från andra delar av målet och därmed göra det nödvändigt att vilandeförklara de delar där skäl för prövningstillstånd saknas kan enligt regeringen motverka intresset av att få till stånd en snabbare och mer effektiv handläggning. Partiella prövningstillstånd i hovrätten bör därför enligt propositionen begränsas till att avse de delar av ett mål vars utgång inte kan påverka övriga delar. I det sammanhanget behandlades också frågan om rätten att överklaga beslut om partiellt prövningstillstånd. Om hovrätten meddelar partiellt prövningstillstånd och alltså inte beviljar prövningstillstånd i övriga delar, får beslutet i avslagsdelen enligt vad som anförts i propositionen anses vara ett slutligt beslut som genast kan överklagas till Högsta domstolen enligt vanliga regler. Regeringen noterade att några remissinstanser hade anført att en sådan möjlighet att genast överklaga kan vara förenad med betydande olägenheter. Regeringen framhöll att det i praktiken skulle vara mycket svårt att införa en ordning som innebär att ett beslut att inte meddela prövningstillstånd för en viss del av målet får överklagas först i samband med att hovrättens beslut i den del prövningstillstånd beviljats överklagas. I det sammanhanget påpekade regeringen att om ett beslut att inte meddela prövning-

tillstånd för viss del av målet överklagas, kan hovrätten i vissa fall finna anledning att vilandeförklara den i hovrätten kvarvarande delen i avvaktan på Högsta domstolens ställningstagande.

I enlighet med propositionen föreskrivs numera i 49 kap. 14 § rättegångsbalken att prövningstillstånd ska meddelas om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

I den nya 49 kap. 14 a § rättegångsbalken föreskrivs att prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss del av en dom eller ett slutligt beslut, om utgången i den delen inte kan påverka andra delar av det överklagade avgörandet. Ett prövningstillstånd som meddelas utan en sådan begränsning gäller

1. domen eller det slutliga beslutet i den utsträckning parten har överklagat avgörandet,
2. överklagade beslut som har tagits in i domen eller det slutliga beslutet och som inte angår ett ombud, ett vittne, en sakkunnig eller någon annan som inte var part eller intervenient i tingsrätten, och
3. överklagade beslut som får överklagas endast i samband med att domen eller det slutliga beslutet överklagas.

I paragrafens tredje stycke föreskrivs att om prövningstillstånd inte meddelas ska tingsrättens avgörande stå fast och att en upplysning om det ska tas in i hovrättens beslut.

12.1.4 Alternativa regler om prejudikatbildning

Det finns flera rättsliga lösningar som huvudsakligen har till syfte att tillgodose behovet av vägledande avgöranden. I det följande redovisas dels ett sådant alternativ som ännu inte förekommer som ett institut i svensk rätt, dels regler vilka har tillkommit på senare tid för att uppfylla nyssnämnda behov.

Språngrevision

I propositionen *Högsta domstolen och rättsbildningen* (prop. 1988/89:78) behandlade regeringen Rättegångsutredningens idéskiss om ett system som innebär rätt för part att med förbigående av hovrätt överklaga ett avgörande från tingsrätten direkt till Högsta domstolen genom s.k. språngrevision. Varken propositionen eller Rättegångsutredningens betänkande innehöll något lagförslag. Idéerna hade utländska förebilder och syftade till att skapa förutsättningar för en snabbare och billigare prejudikatbildning. Många av remissinstanserna ifrågasatte emellertid behovet av en sådan möjlighet. Regeringen noterade att också Rättegångsutredningen ansåg att ett sådant system endast skulle kunna komma i fråga för vissa måltyper och då under särskilda förutsättningar samt att regleringen skulle bli komplicerad. Regeringen var inte övertygad om att det var en framkomlig väg för att förbättra prejudikatbildningen, men ansåg att det likväl i en del fall skulle kunna medföra fördelar och en ytterligare förfining av regelsystemet. Därvid nämndes att förslaget i samma proposition om hänskjutande av prejudikatfråga ligger ganska nära ett system som tillåter part att överklaga direkt till Högsta domstolen. Särskilt mot den bakgrunden och med hänsyn till de regler som föreslogs om att Högsta domstolen efter fullföljd i vanlig ordning ska kunna begränsa prövningstillståndet till en prejudikatfråga i målet var det enligt regeringen inte uteslutet att någon form av s.k. språngrevision i framtiden skulle kunna vara en möjlig väg att ytterligare förbättra prejudikatbildningen. Erfarenheterna av reglerna om hänskjutande av prejudikatfråga ansågs kunna tjäna till ledning vid dessa fortsatta överväganden.

I lagstiftningsärendet *Ändringar i rättegångsbalken – hovrättsfrågor m.m.* (prop. 1998/99:37) blev frågan om språngrevision, eller språngöverklagande som det benämndes i det bakomliggande betänkandet, återigen aktuell. Sedan regeringen redogjort för skälen till att reglerna om hänskjutande av prejudikatfråga borde ändras för att reformen skulle få större genomslagskraft, konstaterades utan närmare skäl att det vid sidan av reglerna om hänskjutande av prejudikatfråga knappast fanns något utrymme för att införa regler om språngöverklagande.

I propositionen 1998/99:37 noterade regeringen att ett system med språngöverklagande finns i t.ex. England, Tyskland och Norge.

I Norge gäller sedan den 1 januari 2008 en ny tvistemålsprocesslag, *Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)*. Enligt § 30-2 får avgöranden av en *tingsrett* som annars ska överklagas till *lagmannsrett* efter prövningstillstånd i stället direkt tas upp av *Høyesterett (direkte anke)*. Tillstånd kan ges bara om målet omfattar särskilt viktiga principiella frågor som det är brådskande att *Høyesterett* prövar och hänsynen till en tillfredsställande handläggning av målet inte talar emot ett direktöverklagande. Begäran om direktöverklagande kan göras av klagande part eller motparten innan fristen för yttrande över överklagandet löper ut. Om *Høyesterett* inte ger prövningstillstånd sänds målet till *lagmannsrett* som behandlar målet enligt vanliga överklaganderegler.

I Tyskland kan underrättsavgöranden i bl.a. civilrättsliga och förvaltningsrättsliga mål direkt underställas prövning av en slutinstans med förbigående av mellaninstansen. Möjlighet till en s.k. *sprungrevision* föreligger om motparten samtycker till förfarandet och slutinstansen lämnar prövningstillstånd. Sådant tillstånd kan lämnas om målet omfattar en fråga av fundamental betydelse eller när rättsutvecklingen eller upprätthållandet av en enhetlig rättstillämpning kräver domstolens prövning. Om slutinstansen inte lämnar prövningstillstånd vinner underrättens avgörande laga kraft. Prövningen vid en *sprungrevision* avser enbart rättsfrågor och omfattar inte sakfrågor.

I Storbritannien används benämningen *leapfrog procedure* för ett förfarande som innebär att ett avgörande i tvistemål tas direkt till *House of Lords* från en *High Court* förbi *Court of Appeal (section II, ss12-15 Administration of Justice Act 1969)*. Flera villkor måste vara uppfyllda innan ett sådant direktöverklagande kan tas upp. Bland annat krävs att såväl prövningsdomaren som *House of Lords* lämnar tillstånd till prövning av målet. En prövningsdomare kan ge tillstånd endast om alla parter har samtyckt till åtgärden och målet innehåller en rättsfråga av allmän betydelse i vissa särskilt angivna fall samt frågan till fullo behandlats under processen och beaktats i avgörandet av målet. Prövningsdomarens beslut om beviljat eller vägrat tillstånd får inte överklagas.

I USA finns på federal nivå ett förfarande med direktöverklagande (*direct appeal*) från första instans till *Supreme Court* som tillämpas bl.a. inom konkurrensrätten, s.k. Sherman Act mål (*Expediting Act, 15 U.S.C. § 29*). Den förstainstansdomare som avgjort målet kan vid ett överklagande intyga att ett direktupp-

tagande av det överklagade målet av *Supreme Court* är av allmän betydelse för rättstillämpningen. *Supreme Court* kan vägra prövningstillstånd och sända målet till en *court of appeals* för sedvanlig handläggning.

Språngrevision nämns också i regeringens direktiv till en utredning som har till syfte att föreslå åtgärder för att åstadkomma särskild snabbhet eller särskild kompetens i domstolsförfarandet (dir. 2008:49). Enligt direktiven utgör språngrevision en möjlighet till att uppnå ett snabbt domstolsförfarande för vissa speciella fall. En sådan ordning kan enligt direktiven övervägas exempelvis för mål som liksom de immaterialrättsliga registreringsmålen föregås av prövning i en starkt specialiserad prövningsmyndighet.

Fullföljdsförbud med s.k. ventil

Vissa avgöranden av hovrätten får inte överklagas till Högsta domstolen, s.k. fullföljdsförbud. Ett generellt fullföljdsförbud till Högsta domstolen kan dock förenas med en rätt till prövning i vissa fall, en s.k. ventil. Det finns ett flertal bestämmelser som ger rätt till prövning i Högsta domstolen i vissa fall. Bestämmelserna har sin grund i Rättegångsutredningens idéer och behandlades i propositionen *Högsta domstolen och rättsbildningen* (prop. 1988/89:78). Rättegångsutredningen hade föreslagit att nya regler om fullföljdsförbud med ventil skulle införas bl.a. för de mål som uteslutande handlar om underhållsbidrag till barn. Regeringen delade Rättegångsutredningens och remissinstansernas uppfattning om att en reform på detta område inte borde stanna vid de befintliga fullföljdsförbuden, men tillade att om måltypen är av ett sådant slag att ett principiellt fullföljdsförbud inte är lämpligt då borde inte heller fullföljdsförbud med ventil komma i fråga. Det ansågs vara uppenbart att en reform som innebär att man i princip inför ett förbud mot att överklaga till Högsta domstolen måste inskränkas till ganska klart avgränsbara delar av det juridiska området och att målen är relativt sett mindre betydelsefulla. Här noterades att det inte är nödvändigt att de är av masshanteringskaraktär, men det ansågs ha stora fördelar om de är rutinbetonade. En omständighet av betydelse borde enligt regeringen vara om antalet överklaganden till Högsta domstolen är stort för ifrågasvarande målgrupp, samtidigt som antalet beviljade dispenser är litet samt att prejudikatbehovet inte får vara för stort. Med den

inriktning på reformen som förordades var det enligt regeringen också av avgörande betydelse att målen är av sådant slag att hovrätterna har förutsättningar för att enkelt ta ställning till frågan om att fullföljd, trots allt, ska få ske med hänsyn till prejudikatintresset.

Sedan regeringen övervägt i vilka fall som en ordning med fullföljdsförbud med ventil kunde komma i fråga framhölls också att den mest ändamålsenliga ordningen var att man tar ställning till frågan om att införa ett fullföljdsförbud med ventil i samband med framtida översyn på respektive materiella områden. För ett sådant ställningstagande krävdes bl.a. en ingående kunskap om målens art liksom om prejudikatbehovet. Särskilt betydelsefullt var enligt regeringen att målen över huvud taget är sådana att det är lämpligt och möjligt att lägga uppgiften att gallra ut prejudikatvärda mål på hovrätterna. De förslag som lades i propositionen ansågs i och för sig inte få några särskilt genomgripande konsekvenser.

I enlighet med regeringens förslag infördes en ventil med möjlighet för hovrätten att tillåta ett överklagande om särskilda skäl föreligger för prejudikatdispens i befintliga regler om fullföljdsförbud i 10 a § lagen (1976:206) om felparkeringsavgift och i 23 § bötesverkställighetslagen (1979:189). Dessutom infördes nya regler om fullföljdsförbud med ventil i bl.a. 20 kap. 12 § föräldrabalken (underhållsbidrag till barn) och 18 kap. 4 § äkten-skapsbalken (underhållsbidrag till make). En liknande bestämmelse finns i 43 § andra stycket lagen (1999:116) om skiljeförfarande. Domstolsprövningen enligt den lagen omfattar dock inte sakfrågor.

Sedan den 1 januari 2006 finns bestämmelser om fullföljdsförbud med ventil också i jordabalken. Enligt 8 kap. 31 a § andra stycket jordabalken krävs inte prövningstillstånd för att hovrätten ska pröva arrendenämndens beslut. I 8 kap. 31 d § jordabalken föreskrivs att vissa i stadgandet uppräknade beslut av hovrätten i arrendetvister inte får överklagas, dock får hovrätten tillåta att ett sådant beslut får överklagas om det finns särskilda skäl för en prövning av om tillstånd ska ges enligt 54 kap. 10 § första stycket 1. rättegångsbalken, dvs. prejudikatdispens. I lagstiftningsärendet (prop. 2005/06:10) konstaterade regeringen att det för några typer av ärenden i vilka besluten måste uppfattas som mindre ingripande och där kravet på ett snabbt slutligt avgörande är särskilt framträdande bör det råda ett principiellt förbud mot överklagande. Regeringen räknade upp som sådana fall där arrendenämnden prövat frågor om uppskov med avträde från arrende (såväl de

arrendetyper som regleras i jordabalken som fiskearrenden), om byggnadsskyldighet, om ny täckdikning och om framtida investering.

Det finns flera refererade avgöranden från Högsta domstolen som rör omfattningen av fullföljdsförbudet i 18 kap. 4 § äktenskapsbalken och 20 kap. 12 § föräldrabalken. I bl.a. NJA 1992 s. 36 och 1992 s. 278 kom Högsta domstolen fram till att bestämmelsen inte var tillämplig, men fann ej skäl att meddela prövningstillstånd i något av målen. De refererade avgörandena rör emellertid inte frågan om hovrätten borde ha gett rätt till överklagande i det enskilda fallet trots fullföljdsförbudet eller prövning i Högsta domstolen sedan hovrätten tillåtit överklagande. Några refererade avgöranden vad gäller övriga lagrum finns inte.

Hänskjutande av prejudikatfråga

Enligt 56 kap. 13 § rättegångsbalken får en tingsrätt med parternas samtycke hänskjuta en viss fråga i ett dispositivt tvistemål till prövning av Högsta domstolen. Av 56 kap. 14 § rättegångsbalken framgår dock att en fråga som hänskjutits enligt 13 § inte får komma under Högsta domstolens prövning utan att domstolen meddelat tillstånd till detta. Sådant tillstånd får ges endast om det gäller en sådan prejudikatfråga som avses i 54 kap. 11 § första stycket rättegångsbalken. I det stadgandet föreskrivs att prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss fråga i målet, vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatfråga) eller en viss del av målet.

Bestämmelserna om hänskjutande av prejudikatfråga har också sin grund i Rättegångsutredningens idéer för att lösa brister i prejudikatbildningen. I propositionen om *Högsta domstolen och rättsbildningen* (prop. 1988/89:78) anförde regeringen att en sådan reglering innebär en snabb, billig och enkel väg att skapa prejudikat samt att en stor fördel är att prejudikatbehovet kan tillgodoses också då den som förlorar målet inte har intresse av att överklaga. Vidare anfördes att det för den enskilda parten kan vara betungande om målet blir ett pilotfall och förs genom instanserna upp till Högsta domstolen, medan andra mål får vila i avvaktan på prejudikatet. Det skulle således många gånger vara bättre för alla inblandade om prejudikatfrågan kunde prövas på ett så tidigt stadium som möjligt. Vissa remissinstanser var kritiska till

Rättegångsutredningens idéer eftersom de skulle strida mot instansordningens princip och begränsar tingsrätternas och hovrätternas funktioner. Kritikerna anförde vidare att det är principiellt felaktigt med en ordning som innebär att en domstol ska fråga en annan domstol till råds och att en sådan reform skulle kunna innebära en urholkning av principen om att tyngdpunkten i domstolsprocessen ska ligga i tingsrätten. Som svar på den kritiken anförde regeringen bl.a. att man kan undvika de problem remissinstanserna pekat på om man knyter an till reglerna om partsavtal om fullföljdsförbud och samtidigt uppväga de nackdelar för prejudikatbildningen som ett avtal om eninstansprövning innebär. Till övriga fördelar med ett avtal om fullföljdsförbud i form av tidsvinst och överblickbara kostnader skulle enligt regeringen därmed kunna läggas den fördelen att tingsrättens dom kan få ett moment av Högsta domstol-prövning.

Bestämmelsen i 56 kap. 13 § rättegångsbalken kom sålunda i sin ursprungliga lydelse att innehålla ett krav på avtal om att inte överklaga tingsrättens dom. Genom en lagändring år 1999 slopades emellertid det kravet. I regeringens proposition *Ändringar i rättegångsbalken – hovrättsfrågor m.m.* (prop. 1998/99:37) behandlades Hovrättsprocessutredningens förslag till åtgärder för ett mera ändamålsenligt hovrättsförfarande och för att begränsa flödet av mål till hovrätterna. Flera förslag var av betydelse även Högsta domstolen. Regeringen anförde att förklaringen till att reformen inte hade genomslag låg i ovissheten för parterna att förbinda sig till att inte överklaga tingsrättens dom utan att veta om Högsta domstolen skulle meddela prövningstillstånd. Regeringen ansåg att ändringsförslaget skulle ge bättre möjligheter för 1989 års reform att få ett ordentligt genomslag, men den insåg att det fanns en risk för att processen förlängs om man tillåter överklagande av tingsrättens dom. Det fanns enligt regeringen emellertid skäl att tro att parterna som regel avstår från att överklaga tingsrättens dom när Högsta domstolen har avgjort prejudikatfrågan.

Flera refererade fall från Högsta domstolen har avsett en dit hänskjuten prejudikatfråga. Från senare praxis kan nämnas NJA 2002 s. 173 (Frågan gällde rätt till utslutning av bolagsman i handelsbolag.), NJA 2005 s. 438 (En bolagsmans ansvar för ett handelsbolags förpliktelser har ansetts inte bli föremål för särskild preskription efter bolagsmannens utträde ur handelsbolaget.), NJA 2006 s. 420 (En konkursförvaltare som väcker talan om s.k. bristtäckning enligt aktiebolagslagen har inte någon generell

skyldighet att vid skadeståndsansvar tillse att svaranden vid ogillande av talan kan få ersättning för sina av domstol utdömda rättegångskostnader.) och NJA 2006 s. 732 (Begreppet vattenledningsskada i 7 kap. 12 § tredje stycket bostadsrättslagen omfattar inte skada till följd av läckage av vatten från ledningar och anordningar för värme.).

Miljöbalkskommittén

I Miljöbalkskommitténs delbetänkande *Alternativ för miljöbalkens prövningsorganisation* (SOU 2004:38) föreslogs att prövningen av överklagade mål och ärenden även i fortsättningen skulle ske i miljödomstolarna och att utgångspunkten borde vara att Miljööverdomstolen är slutinstans i överklagade tillståndsärenden. En möjlighet som också diskuterades i delbetänkandet var att förena ett fullföljdsförbud i Miljööverdomstolen med en möjlighet att i vissa fall få överklaga till Högsta domstolen, dvs. en ventil. Bestämmelserna skulle kunna utformas på så sätt att Miljööverdomstolen i ett visst fall får tillåta att ett avgörande överklagas om det finns särskilda skäl för att Högsta domstolen prövar om det finns skäl för prejudikatdispens. Miljööverdomstolen skulle enligt de anförda tankegångarna inte behöva peka ut vilken prejudikatfråga som Högsta domstolen skulle kunna ta upp till prövning eftersom ventilen inte skulle kopplas till en viss typ av fråga.

Som en variant på det nyss redovisade alternativet övervägdes i betänkandet att låta en fristående instans ha möjlighet att överklaga Miljööverdomstolens avgöranden i prejudikatfrågor. Den fristående instansen skulle ha möjlighet att föra ett mål av prejudikatintresse vidare till Högsta domstolen för dispensprövning, men skulle inte nödvändigtvis själv förfoga över dispensinstitutet. Den möjligheten ansågs väcka frågor om vems intressen som den fristående instansen skulle bevaka samt om överklagandet skulle kunna ske både utifrån enskilda och allmänna intressen. Vidare ställdes frågan om det är rimligt att en fristående instans får till uppgift att avgöra vilka enskilda intressen som skulle kunna bli föremål för prövning hos Högsta domstolen. Om så inte är fallet ställdes frågan om det är rimligt att en möjlighet till prövning i Högsta domstolen öppnas i frågor som rör allmänna intressen men inte i frågor som rör enskilda intressen. De olika frågeställningarna

konstaterades visa på svårigheterna att utforma ett sådant rättsligt institut på ett lämpligt sätt.

12.1.5 Avgöranden i högsta instans

Under åren 2005–2007 överklagades i genomsnitt 351 PBL-mål från kammarrätterna till Regeringsrätten. Av dessa var 45 mål enligt 10 kap. PBL, mål där talan också kan ha väckts i länsrätten. I genomsnitt beviljades prövningstillstånd i fem mål om året, dvs. i 1,4 % av målen. Under samma period kom det in 298 överklagade planärenden till regeringen och till Högsta domstolen i genomsnitt 69 miljömål och 95 fastighetsmål om året. Högsta domstolen beviljade under perioden prövningstillstånd i genomsnittligen 5 miljömål och 3 fastighetsmål om året. En utförligare statistik finns i bilaga 4.

I *bilaga 14* finns en uppställning över avgöranden från Högsta domstolen och Regeringsrätten i miljö- och fastighetsmål respektive bygglovsärenden m.m. under perioden 2000 och framåt. Högsta domstolen har i miljömålen antingen prövat rena rättsfrågor, eller, när Miljööverdomstolens avgörande ändrats, återförvisat målet till Miljööverdomstolen för villkorsprövning.

12.1.6 Förstärkt sammansättning i Miljööverdomstolen

Utredningen föreslog i det första delbetänkandet *En ny instansordning för mål enligt Plan- och bygglagen* (SOU 2007:111) att Miljööverdomstolen under vissa förutsättningar skulle kunna träffa sina avgöranden med en förstärkt sammansättning. I utredningens överväganden anfördes följande.

Ett överflyttande av PBL-målen till miljödomstolsorganisationen innebär att Miljööverdomstolen blir sista instans i dessa mål. Detta har blivit föremål för kritik under remissbehandlingen av PBL-kommitténs betänkanden. Således har Regeringsrättens ledamöter anført bl.a. följande.

Att radikalt förändra en etablerad instansordning utan att ha klart för sig vad de överprövande instanserna skall syssla med förefaller vara en bakvänd ordning. --- Om förvaltningsdomstolarna och därmed Regeringsrätten frånhänds plan- och byggmålen försvinner inte bara Regeringsrättens prejudikatbildning på detta materiella rättsområde. Minst lika allvarligt är att underlaget för domstolens prejudikat-

bildning i processuella frågor minskar. --- Enligt kommittéförslaget skulle Miljööverdomstolen, ---, i princip bli slutinstans i plan- och byggärenden. Någon form av möjlighet att bringa avgörandena under HD:s prövning förutskickas dock, men även en sådan ordning har påtagliga svagheter, då man därmed öppnar för möjligheten av olika ställningstaganden i samma frågor från de båda högsta domstols-hierarkierna. Det vore djupt olyckligt och för rättssäkerheten äventyrligt att tillskapa denna onödiga komplikation.

Kammarrätten i Sundsvall anförde:

Miljööverdomstolen har inte en sådan roll och inte heller en sådan organisation att den kan ersätta Regeringsrätten som prejudikatinstans. Det kan vidare uppstå problem om två slutinstanser inom förvaltningsområdet kommer till skilda slut i processuella frågor såsom exempelvis rörande sakägarbegreppets räckvidd. Regeringsrätten som prejudikatinstans har också stor betydelse för den praktiska tillämpningen.

Frågan om prejudikatinstans behandlades också av lagrådet vid dess behandling av förslaget till miljöbalk. Lagrådet anförde bl.a. följande (prop. 1997/98:45 del 2 s. 501).

Bland de mål och ärenden som till följd av förslaget skall stanna i Miljööverdomstolen ingår sådana där för närvarande Regeringsrätten är sista instans, t.ex. sådana som rör renhållnings- och hälso-skyddsområdet. Genom att lagstiftningen på dessa områden integreras med miljöbalken, där de allmänna förvaltningsdomstolarna inte ingår som prövningsmyndigheter, innebär förslaget att ingen av de domstolar som traditionellt är prejudikatinstanser kan få befattning med dessa och liknande måltyper. Prejudikatbildningen kommer i stället att ligga på Miljööverdomstolen. Såsom Lagrådet framhållit under allmänna synpunkter vid 16 kap. bör ett sådant avsteg från vad som vanligtvis gäller kunna motiveras av speciella skäl.

Kritiken i frågan om prejudikatbildningen har tagits *ad notam* i prop. 2006/07:98 om ny instansordning för PBL-ärenden, där det sägs att utredningen ska överväga hur prejudikatbildningen på ett lämpligt sätt tillgodoses även med en ny instansordning. Det påpekas i propositionen att flera remissinstanser påtalat behovet av en ”ventil” till Regeringsrätten för prejudikatbildning.

Enligt 16 kap. 3 § utlänningslagen får Migrationsöverdomstolen om den finner att ett avgörande kan få stor principiell betydelse avgöra målet eller, om det kan ske, en viss fråga i målet, med sju lagfarna ledamöter. Annars gäller samma regler om Migrationsöverdomstolens sammansättning som för kammarrätterna. Liksom

Migrationsöverdomstolen är det i fråga om utlänningsärenden, kommer Miljööverdomstolen att vara den enda domstolen i andra instans när det gäller mål som kommer till miljödomstolarna efter överklagande. Detta medför att förutsättningar skapas för att en enhetlig praxis fortsättningsvis bildas i bl.a. PBL-mål som en följd av Miljööverdomstolens avgöranden. Av väsentlig betydelse är att minska antalet instanser i förhållande till den nuvarande ordningen. Samtidigt finns det ett intresse av att avgöranden i sista instans kan ges en särskild tyngd. Detta kan enligt vår mening uppnås genom att Miljööverdomstolen liksom Migrationsöverdomstolen får möjlighet att avgöra frågor av stor principiell betydelse med en förstärkt sammansättning i mål som har överklagats till miljödomstol. I sammanhanget bör nämnas att miljödomstolarna redan har en möjlighet att döma med en förstärkt sammansättning i dit överklagade mål. När det gäller juristdomarna bör endast ordinarie lagfarna domare få delta i avgörandet. Med hänsyn till de speciella frågor som avgörs av Miljööverdomstolen bör det ges möjlighet att två miljøråd deltar i avgörandena. I enstaka fall bör den förstärkta sammansättningen kunna begränsas till en enda fråga i målet.

I enlighet med ovanstående överväganden föreslog utredningen i första delbetänkandet att en ny paragraf (20 kap. 12 § miljöbalken) med följande lydelse införs.

Om rätten vid handläggningen av ett mål i Miljööverdomstolen, som enligt 23 kap. 8 § inte får överklagas, finner att avgörandet kan få stor principiell betydelse får målet eller, om det kan ske, en viss fråga i målet avgöras av Miljööverdomstolen med sju ordinarie domare, varav högst två får vara miljøråd.

Remissyttranden

Regeringen har remissbehandlat utredningens delbetänkanden *En ny instansordning för mål enligt Plan- och bygglagen* (SOU 2007:111) och *Miljödomstolarna – domkretsar, lokalisering, handlägningsregler* (SOU 2008:31). Av remissinstanserna har följande yttrat sig i den del som avser prejudikatbildningen och utredningens förslag om förstärkt sammansättning i Miljööverdomstolen.

Miljööverdomstolen instämmer i utredningens överväganden beträffande prejudikatbildningen och anser att förslaget på ett bra

sätt tillgodoser det behov som uppkommer genom att domstolen i ännu högre grad kommer att vara slutinstans.

Kammarrätten i Sundsvall anser att Miljööverdomstolen inte har en sådan roll och inte heller en sådan organisation att den kan ersätta Regeringsrätten som prejudikatinstans. Kammarrätten har anfört att utredaren synes endast ha berört prejudikatproblematiken ur PBL-synpunkt. Enligt kammarrättens mening är det viktigt att det bara finns en prejudikatinstans avseende tillämpningen av de processuella reglerna.

Luleå tekniska universitet har anfört att vi i dag har en situation där Miljööverdomstolens praxis inte är konsekvent vid bedömning av vissa miljöfrågor, såsom tillståndsvillkor för så kallade externa transporter till och från en industriell anläggning. Universitetet har vidare anfört att Miljööverdomstolens domar har en vägledande betydelse för rättstillämpningen och att vissa ärenden därför bör avgöras i stor sats.

Naturvårdsverket bedömer att prejudikatbildningen inte kommer att påverkas negativt när prövningen flyttas från Regeringsrätten till Miljööverdomstolen. Miljööverdomstolen är redan i dag sista instans för flertalet miljöbalksmål och såvitt verket kan bedöma har prejudikatbildningen inte påverkats negativt av detta. Med Miljööverdomstolen som sista instans blir enligt verket också instansordningen kortare för de mål som i dag överklagas till förvaltningsdomstol.

Linköpings kommun anser att Miljööverdomstolen behöver minst den förstärkta sammansättning som föreslås i utredningen för att kunna ha rollen som prejudikatinstans och att detta måste vara utgångspunkt för det fortsatta utredningsarbetet.

Mannheimer Swartling Advokatbyrå har avstyrkt förslaget och anfört följande. Att anordna ett slags prövning i "plenum" i Miljööverdomstolen kan inte ersätta en prövning i Högsta domstolen. Prejudikatmål innehåller ofta juridiskt mycket komplexa frågor som spänner över flera rättsområden, exempelvis kan miljösmål innehålla bolagsrättsliga frågor och PBL-mål kan innehålla skadestånds- och fastighetsrättsfrågor. Det vore mycket olyckligt om så centrala rättsområden inte får sin prejudikatbildning i Högsta domstolen. Risken för divergerande praxisbildning är uppenbar, något som är till förfång för den fortsatta rättsutvecklingen. För det fall prövning i Högsta domstolen inte kan ordnas genom en normal instanskedja med Högsta domstolen som sista instans, bör en prejudikatfrågedispens

i stället övervägas där särskilda frågor av prejudicerande karaktär kan hänskjutas till Högsta domstolen, medan tekniska och materiella frågor har Miljööverdomstolen som sista instans.

Svenskt Näringsliv har i sitt remissvar anfört bl.a. följande. Avsaknaden av en prövning i Högsta domstolen eller Regeringsrätten kan inte kompenseras med en möjlighet till utökad sammansättning i Miljööverdomstolen. Denna domstol har inte och kommer aldrig att ha samma kompetens och erfarenhet av prejudikatbildning som Regeringsrätten och Högsta domstolen. Vidare kan noteras att regeringen föreslås behålla prövningen vid överklagande av ärenden där länsstyrelsen upphävt ett kommunalt beslut med stöd 12 kap. 3 § PBL. Detta innebär att det skulle bli två spår för praxisutvecklingen i vissa viktiga frågor inom ramen för PBL. Regeringens beslut skulle kunna rättsprövas av Regeringsrätten som därvid kommer att avgöra PBL-mål i viss utsträckning rörande de punkter som tas upp i 12 kap. 1 § PBL. Samma frågor skulle även kunna aktualiseras vid annan överprövning enligt PBL där länsstyrelsen valt att inte upphäva beslutet. I det fallet skulle Miljööverdomstolen bli sista instans. En sådan uppdelning är inte en tillfredställande ordning. Näringslivet är i hög grad beroende av förutsägbarhet och långsiktighet och osäkerhet om praxis är ett uppenbart problem, inte minst när det gäller ärenden som börjar i myndighet eller kommun. I själva verket kan behovet av en prejudikatinstans vara ännu större i sådana mål än i andra eftersom det där kan skönjas vissa brister när det gäller respekten för regler och rättssäkerhet. Organisationerna ser därför mycket allvarligt på förslaget att skära i besvärskedjan uppifrån vilket ger intryck av att det saknas förståelse för betydelsen av förutsebarhet och rättssäkerhet.

12.2 Överväganden och förslag

Utredningens förslag: Om det är av vikt för en enhetlig rättstillämpning att ett mål prövas av Högsta domstolen får Miljööverdomstolen överlämna målet till Högsta domstolen för avgörande. Om Högsta domstolen inte beviljar prövningstillstånd ska målet återlämnas till Miljööverdomstolen. Miljööverdomstolen ska också få fatta beslut i förstärkt sammansättning i principiellt viktiga frågor.

12.2.1 Inledning

Om den nya instansordningen för A-verksamheter och vattenverksamheter får se dagens ljus, genomförs en sedan länge diskuterad förändring av tillståndsgivningen för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet. I första instans återförs prövningen av miljöfarlig verksamhet till en administrativ myndighet. Den ur rättslig synpunkt svårförståeliga skillnaden i instansordningen mellan å ena sidan vattenverksamheter och A-verksamheter och å andra sidan B-verksamheter kan också upphöra. Genom att även PBL-målen och fastighetsmålen kommer att prövas av miljödomstolen kommer samma instansordning att gälla för all domstolsprövning av markanvändning. Frågor om tillståndsprövning kommer att handläggas av miljödomstolen efter överklagande från den administrativa myndigheten. Civilrättsliga frågor kommer att inledas genom att talan väcks vid miljödomstolen.

Den nya instansordningen är dock inte fri från komplikationer. För planärendena innebär den prövning i ytterligare en instans. Detsamma blir fallet för A-verksamheterna och vattenverksamheterna om avgörandena liksom hittills ska kunna prövas av Högsta domstolen. Jämfört med Finland där prövningen av de mål som utredningen gäller aldrig sker i mer än tre instanser, förvaltningsmyndigheterna inräknade är skillnaden avsevärd. Det kan dock inte anses ingå i utredningens uppdrag att undersöka förutsättningarna för att avskaffa tingsrätts- eller hovrättsledet.

Den nya instansordningen innebär att de flesta mål enligt miljöbalken inleds i miljödomstolen genom överklagande. Detsamma gäller flertalet fastighetsmål samt så gott som alla mål enligt PBL. Gemensamt för de nämnda målgrupperna kommer att vara att de före anhängiggörandet i miljödomstolen har handlagts av förvaltningsmyndigheter med hög kompetens. Före överklagandet till Miljööverdomstolen har dessutom målen prövats av miljödomstolen. För prövning i tredje instans, Miljööverdomstolen, krävs prövningstillstånd. Sedan den 1 november 2008 gäller kravet på prövningstillstånd för alla mål som överklagas till Miljööverdomstolen. Med förbudet enligt 23 kap. 8 § miljöbalken att överklaga avgöranden av Miljööverdomstolen i mål som överklagats till miljödomstolen blir Miljööverdomstolen slutinstans och därmed prejudikatinstans för alla sådana mål.

Utredningens förslag till processuella regler innebär för samtliga måltyper att gemensamma regler ska gälla för handläggningen av målen och domstolens sammansättning.

Regeringens beslut enligt 12 kap. PBL och 17 kap. miljöbalken kommer även i fortsättningen att bli föremål för Regeringsrättens prövning enligt rättsprövningslagen. Utredningens uppdrag har inte omfattat en översyn av dessa bestämmelser. Dessa avgöranden kommer sannolikt i flera fall att få en principiell betydelse. Oavsett utredningens förslag om prejudikatbildning i de allmänna domstolarna kommer därför en viss dualism att kvarstå.

När det gäller prejudikatbildningen gäller för närvarande delvis skilda regler för de olika måltyperna.

För fastighetsmålen finns inga särskilda regler som begränsar möjligheterna att överklaga till högsta instans.

PBL-målen företer sinsemellan skillnader på prejudikatbildningens område. Skillnaden beror på om en ifrågasatt åtgärd omfattas av en plan som är gällande gentemot enskilda eller inte. I det förstnämnda fallet är prövningen i princip bunden av kommunens tidigare planbeslut. I sådana fall sker domstolsprövningen utan att några särskilda begränsningsregler gäller. Denna situation gäller sedan några år även för bygglovsansökningar avseende fastigheter utanför planlagda områden. Hittills finns dock prejudikat i bygglovsärenden huvudsakligen i fall som avser fastigheter inom planområden. Det nu sagda gäller i huvudsak bygglovsärenden. När det gäller överklaganden av detaljplaner och andra planer med rättsverkan är situationen en annan. Detaljplanebeslut påminner visserligen om normbeslut men har bara i begränsad omfattning normgivningseffekt. Den normgivande effekten kommer då inte till uttryck genom själva detaljplaneinstitutet utan genom det omgivande regelverket. Ett exempel är att ett beslut om tillstånd enligt miljöbalken inte får stå i strid med gällande detaljplan för berört område. Detta har medfört att detaljplanebeslut, liksom andra förvaltningsbeslut som är ingripande i den enskildes rättigheter, överklagas genom s.k. förvaltningsbesvär. Dock finns i 13 kap. 8 § PBL den specialbestämmelsen att en överprövande myndighet i princip inte får besluta om ändring i en överklagad plan. Den överprövande myndighetens beslut kan i regel bara innebära att en plan förkastas eller antas. Hittills har planbesluten överklagats till länsstyrelsen och därefter till regeringen. Enligt den s.k. rättsprövningslagen har också funnits möjligheter till en i huvudsak formell prövning i

Regeringsrätten. Någon generell prejudikatbildning kan inte anses föreligga när det gäller denna måltyp. Detta beror på att möjligheterna att få till stånd en rättsprövning inte alls är lika begränsade som när det gäller att få en angelägenhet prövad i Regeringsrätten efter prejudikatdispens. Även vissa avgöranden enligt rättsprövningslagen anses dock vara vägledande för rättstillämpningen.

I fråga om miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet gäller också olika regler. Mål om A-verksamhet och vattenverksamhet inleds i miljödomstolen och kan således överklagas till Högsta domstolen enligt vanliga regler. B-verksamheter stannar enligt 23 kap. 8 § miljöbalken i Miljööverdomstolen. Samma rättsfråga kan dock komma under prövning i ett mål om B-verksamhet och i ett mål om A-verksamhet. Utredningen har gjort en översiktlig genomgång av ett sextiotal avgöranden från Miljööverdomstolen under åren 2007 och 2008. Den slutsatsen torde kunna dras att det inte finns någon större skillnad vad gäller rättsfrågornas beskaffenhet mellan de olika måltyperna. Den nuvarande situationen att tillståndsfrågor avseende A-verksamheter och vattenverksamheter kan prövas av Högsta domstolen medan B-verksamheter stannar i Miljööverdomstolen medför därför en prejudikatbildning som inte tar hänsyn till rättsfrågornas beskaffenhet.

Som framgår av redogörelsen i bilaga 14 har från och med år 2000 ett avsevärt antal mål, som ska överklagas till miljödomstol enligt förslaget om en ny instansordning, dvs. mål som gällt A-verksamheter och vattenverksamheter, fått både prövningstillstånd och refererats som prejudikat. Om man behåller nuvarande bestämmelse i 23 kap. 8 § miljöbalken skulle samtliga sådana mål i framtiden stanna i Miljööverdomstolen. Frågan är om detta är en lämplig ordning och vilka alternativ som är tänkbara.

12.2.2 Olika sätt att tillgodose behovet av prejudikatbildning

Flera alternativ kan övervägas för att åstadkomma den prejudikatbildning som behövs.

En utgångspunkt måste vara att tyngdpunkten för domstolsprövningen ska finnas i första instans. Detta utesluter överklagande direkt från förvaltningsmyndighet till Miljööverdomstolen eller Högsta domstolen.

Utan tvekan kommer genom den nya instansordningen ett flertal måltyper i vilka det finns ett betydande prejudikatintresse att

tillföras Miljööverdomstolen som tredje instans eller fjärde instans. Enligt utredningens bedömning är det inte lämpligt att skilja ut vissa måltyper från överklagandeförbudet i 23 kap. 8 § miljöbalken.

Ett alternativ är att upphäva begränsningen i 23 kap. 8 § miljöbalken i rätten att överklaga avgöranden som Miljööverdomstolen har träffat i mål som inletts genom överklagande till miljödomstolen. Den nuvarande ordningen har funnits sedan miljöbalken trädde i kraft. Lagrådet påpekade vid miljöbalkens tillkomst (prop. 1997/98:45 del 2 s. 501 f.) bl.a. att det föreslagna fullföljdsförbudet mot vissa av Miljööverdomstolens avgöranden skulle resultera i att mål om tillämpningen av en stor del av de materiella bestämmelserna på miljöbalkens område inte kunde komma under bedömande av en instans med särskild inriktning på de prejudikatbildande uppgifterna. Ett sådant avsteg från vad som vanligtvis gäller på domstolsområdet syntes Lagrådet kräva alldeles speciella skäl, eftersom det här inte kan hävdas att de ifrågavarande målen regelmässigt skulle vara av mindre vikt eller att de inte skulle kunna vara rättsligt komplicerade. Lagrådet redovisade som sin uppfattning att spørsmålet om prejudikatbildningen ingick bland de frågor som förtjänade ytterligare och mer allsidiga överväganden innan miljödomstolar inrättades med ett kompetensområde omfattande även de målkategorier inom miljöbalksområdet som enligt dåvarande ordning handlades vid de allmänna förvaltningsdomstolarna. Enligt regeringen fanns dock speciella skäl för den ordning som kom att väljas. Skälen var att målen redan i Miljööverdomstolen har prövats i tre instanser samt att Miljööverdomstolen till skillnad från kammarrätterna är ensam överprövningsinstans. Detta motiverade enligt regeringen ett avsteg från vad som normalt gällde och målen borde kunna stanna i Miljööverdomstolen (prop. 1997/98:45 del 1 s. 455).

Argumentet att målen redan i Miljööverdomstolen har prövats i tre instanser är naturligtvis väsentligt men förhållandet är inte unikt för angelägenheter som överklagas till domstolar från förvaltningsmyndigheter. Det som skiljer ut målen i miljödomstolarna är att alla överklaganden från domstolarna går till Miljööverdomstolen. De mål det gäller är i de flesta fall anknutna till samhällsutbyggnaden och onödiga dröjsmål när det gäller igångsättande av de aktuella verksamheterna bör undvikas. En ytterligare rättsinstans medför dessutom regelmässigt betydande kostnadsökningar både för samhället och för enskilda. Jämfört med när miljöbalken kom till aktualiseras dock genom de nu ifrågavarande ändringarna i

instansordningen frågan om utebliven prövning av den högsta domstolsinstansen för ett betydligt större antal målgrupper. De mål som, när gällande instansordning ändras, skulle undantas från prejudikatprövning i högsta instans är mål om tillstånd till A-verksamhet och vattenverksamhet, alla överklagade mål enligt PBL samt alla fastighetsbildningsmål.

I propositionen *Ny instansordning för PBL-ärenden* (prop. 2006/07:98 s. 9) anføres att en överprövning av kommunernas beslut i länsstyrelserna och därefter i miljödomstolen och Miljööverdomstolen ger en instansordning med en kortare instanskedja som möjliggör kortare handläggningstider för PBL-ärenden samtidigt som den möjliggör samordning när det gäller hanteringen av vissa ärenden enligt PBL och miljöbalken.

Innebörden i detta propositionsuttalande, som utredningen måste anses vara bunden av, torde vara att det nuvarande fullföljdsförbudet i 23 kap. 8 § miljöbalken ska vara kvar.

Det praktiska behovet av en så kort instansordning som möjligt samt det nyssnämnda statsmaktsuttalandet är i och för sig tillräckliga skäl för utredningen för att inte föreslå att den nuvarande begränsningsregeln i 23 kap. 8 § miljöbalken upphävs. Till detta kommer att det i Högsta domstolen till skillnad från miljödomstolen och Miljööverdomstolen inte ingår tekniska ledamöter. Detta är för övrigt också en skillnad i förhållande till sammansättningen av den högsta domstolsinstansen för miljömål i Finland. Där ingår i högsta förvaltningsdomstolen vid avgörandet av vattenmål och miljömål två ledamöter med teknisk sakkunskap. Frågan är om man kan bortse från att avsaknaden av sådan sakkunskap i Högsta domstolen på sikt kan befaras påverka avgörandenas kvalitet i aktuella måltyper. Prövningen i Högsta domstolen medför i vissa fall att ett avgörande försenas inte bara genom att ytterligare en instans tillkommer. I mål som gäller tillstånd till en verksamhet kan dessutom noteras att Högsta domstolen i betydligt större omfattning än Miljööverdomstolen återförvisar målen till lägre instans för den slutliga villkorsprövningen. Det är inte orimligt att anta att detta har ett samband med domstolarnas olika sammansättning.

Sammanfattningsvis är det inte den bästa lösningen att föreslå att alla slags avgöranden av Miljööverdomstolen ska få överklagas till Högsta domstolen.

Som framgår av utredningens direktiv och remissyttrandena över utredningens första betänkanden finns det dock önskemål om

att prejudikatfrågor ska kunna komma under Högsta domstolens prövning.

I avsnitt 12.1.4 har olika exempel på tänkbara möjligheter till prejudikatbildning som ligger utanför det ordinarie förfarandet beskrivits.

Där finns bl.a. en beskrivning av vissa regler om fullföljdsförbud i kombination med en s.k. ventil. Hovrätten kan enligt dessa regler tillåta att en dom eller ett beslut överklagas, om det finns särskilda skäl för att en prövning om tillstånd ska ges enligt 54 kap. 10 § första stycket rättegångsbalken. Detta innebär att Högsta domstolen kan komma att pröva ett mål som tredje domstolsinstans. Det förutsätts vara fråga om mål som är relativt sett mindre betydelsefulla. Enligt förarbetena är det en stor fördel om målen är rutinbetonade. Det ska också vara lätt för hovrätterna att ta ställning till frågan om fullföljd. Prejudikatintresset ska vara begränsat.

Genom att Miljööverdomstolen är den enda överdomstol till vilken mål från miljödomstolen överklagas, bör Miljööverdomstolen i och för sig ha goda förutsättningar för att välja ut rättsfrågor av prejudikatintresse. De allmänna kriterier som enligt propositionsuttalanden ska utmärka mål som överklagas till Högsta domstolen enligt "ventilreglerna" passar dock inte för överklaganden från Miljööverdomstolen. De mål som avgörs av Miljööverdomstolen kommer nämligen att vara av skiftande karaktär och utgör inte en homogen målgrupp. Mål som skulle kunna omfattas av en ventilbestämmelse ska enligt förarbetsuttalanden också vara av tämligen enkel beskaffenhet. Detta hänger samman med att det i princip inte är lämpligt att en domstol själv väljer ut vilka av dess avgöranden som får överklagas.¹ Miljööverdomstolens avgöranden avser emellertid generellt sett tämligen komplicerade mål och går inte att jämföra med de avgöranden som omfattas av existerande ventilregler. Att bara avgöranden i mål av enkel beskaffenhet skulle få överklagas framstår inte som meningsfullt. Något annat urvalskriterium finns inte heller. Då det alltså inget principiella betänkligheter och dessutom skulle innebära prövning av ett mål i minst fyra instanser, anser utredningen att en ventilregel liknande de regler som redan finns i olika författningar inte är en lämplig lösning för att tillgodose intresset av prejudikatbildning.

---

¹ Welamson, *Rättegång VI*, s. 151, 1974.

Ett alternativ skulle kunna vara att i lagtexten ange vilka mål som skulle omfattas av ett överklagandeförbud och låta resten av målen kunna bli överklagade till Högsta domstolen.

En gemensam nämnare för många av de mål som omfattas av fullföljdsförbudet i 23 kap. 8 § miljöbalken enligt den nya instansordningen är att de gäller grannelagsrättsliga angelägenheter. Utredningen har visserligen inte gjort någon total inventering av överklagandena till Miljööverdomstolen. Ändå torde det inte vara alltför djärvt att anta att en avsevärd del av överklagandena sker utan att man kan se en befogad förhoppning om ändring i det överklagade avgörandet. Överklaganden, som främst har till syfte att försena eller försvåra verkställigheten av ett beslut, förekommer dock inom alla rättsområden. Företeelsen bör inte bemötas med inskränkningar i rätten att överklaga utan genom regler om omedelbar verkställighet, när detta är lämpligt, samt genom en snabb och effektiv handläggning i överprövande instanser. Någon annan gemensam nämnare för mål som inte skulle få överklagas kan utredningen inte ange.

Vidare finns i avsnitt 12.1.4 en redogörelse för vissa bestämmelser om hänskjutande av prejudikatfråga, s.k. "hiss". Denna möjlighet finns redan för miljödomstolarna i sådana mål där talan väcks i domstolen i den mån målen är av dispositiv natur. Detta torde, när det gäller dagens lagstiftning, utesluta mål i tillståndsfrågor, dvs. ansökningsmål, från bestämmelsens tillämpningsområde. De överklagade mål som här diskuteras är nästan uteslutande av samma indispositiva karaktär som ansökningsmålen. Dessutom innebär ett förfarande med hiss att ett mål skulle kunna komma att prövas av fyra instanser om part överklagade miljödomstolens avgörande sedan målet avgjorts efter Högsta domstolens besked i prejudikatfrågan. Även detta alternativ är därför olämpligt.

I avsnitt 12.1.4 finns också en redogörelse för tankar och utländska regler om s.k. språngrevision. Som framgår av redogörelsen har det funnits och finns tankar på att införa ett sådant institut i svensk rätt. En bakgrund är de allmänt omvittnat långa tiderna för prövning av främst dispositiva tvistemål. För utredningens del är det dock bara aktuellt att bedöma frågan inom miljödomstolarnas kompetensområde då det gäller mål som inletts i miljödomstolen genom överklagande.

Som framgår av avsnitt 12.1.4 finns det i flera länder ett system där man i prövningskedjan går förbi den instans som motsvarar

våra hovrätter. Det har inte varit möjligt för utredningen att tränga in i detaljerna i de utländska rättsordningarna. Detta är kanske inte heller nödvändigt eftersom olika länders processrättsliga regler sällan är direkt jämförbara. Utredningen vill ändå något ytterligare fästa uppmärksamheten på det i Norge ganska nyligen införda systemet.

Ett direktöverklagande kan enligt den norska lagstiftningen göras i ett civilmål. Tillstånd kan ges bara när saken gäller särskilt viktiga principiella frågor som det är av betydelse att snabbt få avgjorda av *Høyesterett* och hänsynstagandet till en försvarlig behandling av saken inte talar mot ett direktöverklagande. Tillstånd till direktöverklagande kan inte ges när det gäller överklagande i vissa mindre mål. Direktöverklagande innebär också enligt norsk rätt ett undantag från den ordinära processen, och ska bara tillåtas när det finns ett särskilt behov. Kravet på att saken gäller särskilt viktiga principiella frågor ska ses i sammanhang med den allmänna regeln i § 30-4 i tvisteloven om att få överklaganden behandlade i *Høyesterett*. Samtycke till överklagande av domar ska ges bara när överklagandet gäller frågor som har betydelse utanför den föreliggande saken, eller det av andra skäl är särskilt viktigt att få saken avgjord av *Høyesterett*. Bakgrunden är *Høyesteretts* huvuduppgift att bidra till ”rettsenhet, rettsavklaring og rettsutvikling” (Ot. prp. nr 51, s. 479).

Olika länders regler om språngrevision utesluter såvitt utredningen kunnat finna inte den ordinarie instansordningen. Det vill säga om språngrevision inte medges kan ett underrättsavgörande i stället bli föremål för prövning av en mellaninstans och sedan överklagas till högsta instans. Mellaninstansen är inte heller inblandad i förfarandet. Eftersom språngrevision inte utesluter en domstolsprövning i tre instanser och inte heller skulle ta till vara Miljööverdomstolens kompetens för att välja ut prejudikatfall är en sådan konstruktion enligt utredningens mening inte lämplig inom det aktuella området.

Som anges i föregående avsnitt krävs sedan den 1 november 2008 Miljööverdomstolens prövningstillstånd i alla slags mål som överklagas till domstolen. Utredningens förslag är att de i 49 kap. 14 och 14 a §§ rättegångsbalken föreskrivna förutsättningarna för prövningstillstånd ska gälla även i Miljööverdomstolen i sådana mål som överklagats till miljödomstolen. Tillstånd ska kunna ges som ändringsdispens, granskningsdispens och prejudikatdispens. Vidare ska prövningstillstånd kunna meddelas om det annars finns

synnerliga skäl. Från dessa sistnämnda fall bortses i det följande resonemanget om prejudikatbildning.

När det nu gäller frågan om överklagande till Högsta domstolen av Miljööverdomstolens avgöranden är det uppenbarligen endast de fall där Miljööverdomstolen ger prejudikatdispens som är av intresse. I de flesta fall torde sådan dispens meddelas bara när det inte finns anledning att meddela ändringsdispens eller granskningsdispens. Detta beror på att skälen för att meddela ändringsdispens eller granskningsdispens inte behöver vara lika starka som för att meddela prejudikatdispens. För det sistnämnda slaget av dispens krävs inte bara att det finns oklarheter i underrättens avgörande eller att det finns anledning att ändra. Dessutom krävs att det rör sig om en rättsfråga vars avgörande är av betydelse som vägledning för rättstillämpningen. När ändringsdispens eller granskningsdispens meddelas torde målen i många fall innefatta frågor som bör bli avgjorda under medverkan av en teknisk ledamot. Sådana fall där prövningstillstånd ska meddelas utan att det är fråga om ändringsdispens eller granskningsdispens måste av naturliga skäl vara väl genomgångna och renodlade. De avser per definition bara rättsfrågor och är därför egentligen inte sådana mål i vilka en hovrätt eller motsvarande instans ska fälla det slutliga avgörandet om man ser till tankegångarna om överinstansernas olika funktioner enligt propositionen om en modernare rättegång.

Om Miljööverdomstolen vid prövningen av en ansökan om prövningstillstånd finner att ett prejudikatintresse föreligger, kan Miljööverdomstolen finna att frågan om vilken betydelse som det slutliga avgörandet i målet har som vägledning för rättstillämpningen lämpligen bör avgöras av Högsta domstolen. Om Högsta domstolen kommer till samma uppfattning som Miljööverdomstolen bör målet avgöras av Högsta domstolen och inte av Miljööverdomstolen. Eftersom målet dels varit föremål för prövning i två instanser, dels inte bör prövas av ändrings- eller gransknings-skäl kan det antas att målet är så renodlat att det är väl lämpat för prövning av Högsta domstolen. Om Miljööverdomstolen finner att prejudikatdispens bör meddelas i en viss fråga och en begränsning enligt 49 kap. 14 a § första stycket rättegångsbalken är möjlig kan Miljööverdomstolen avgränsa prövningstillståndet. I ett sådant fall kan målet såvitt gäller den begränsade frågan överlämnas för avgörande till Högsta domstolen medan miljödomstolens avgörande står fast i övrigt. På så sätt skulle viktiga prejudikatfrågor kunna komma under Högsta domstolens prövning

utan att antalet instanser behöver utökas i förhållande till dagens situation.

När ett överlämnande sker bör de vanliga reglerna gälla i så stor utsträckning som möjligt. En part ska i ett överklagande ange skälen för att prövningstillstånd ska beviljas och vid Högsta domstolens avgörande av om prövningstillstånd ska beviljas behöver hänsyn tas bara till sådana omständigheter som har åberopats av klaganden. Detta innebär att det i sista hand ligger på Högsta domstolen att besluta om målet, och i så fall i vilken omfattning, ska beviljas prövningstillstånd i högsta instans. Om prövningstillstånd beviljas bör målet också avgöras av Högsta domstolen i den omfattning som prövningstillstånd har meddelats.

Om Högsta domstolen inte meddelar prövningstillstånd bör Miljööverdomstolens beslut om prövningstillstånd gälla. Målet bör därför lämnas tillbaka till Miljööverdomstolen för det slutliga avgörandet. Det kan, till följd av Högsta domstolens beslut i frågan om prövningstillstånd, eventuellt uppstå situationer då delar av målet finns i Miljööverdomstolen medan resten är föremål för prövning i Högsta domstolen. Enligt utredningens förslag till lag om miljödomstolar bör reglerna i 32 kap. 5 § rättegångsbalken om vilandeförklaring tillämpas även i mål som inletts i miljödomstolen genom överklagande. Dessa regler torde vara tillräckliga för att hantera nu angivna situationer.

En förutsättning för överlämnande bör vara att den som har överklagat ett avgörande som skäl angett att prejudikatdispens bör meddelas. Ett beslut om överlämnande kan inte anses ha någon särskild betydelse för den enskildes rättssäkerhet eftersom ett sådant beslut inte påverkar i hur många instanser ett mål prövas.

Liksom övriga beslut som Miljööverdomstolen meddelar i mål som inletts i miljödomstolen genom överklagande, bör ett beslut av Miljööverdomstolen i en fråga om överlämnande inte kunna överklagas. Utöver konstaterandet att Miljööverdomstolen tveklöst har den kunskap och kompetens som behövs för att bedöma prejudikatintresset i ett dit överklagat mål, ankommer det knappast på utredningen att ta upp frågeställningar som kan aktualiseras i detta sammanhang.

När frågan om prejudikatdispens prövas av Miljööverdomstolen finns det anledning att anta att man följer samma principer som gäller för prövning i *Høyesterett* enligt den norska tvisteloven. Målen bör alltså vara väl genomgångna och utredda. Vidare bör prejudikatintresset oftast avse en rättsfråga som kan komma upp

även i rättstillämpningen utanför miljödomstolarnas kompetensområde.

I utredningens arbete har den åsikten framförts att Miljöprocessutredningen nu tillsvidare borde välja att föreslå ett system för prejudikatbildning som är enkelt och okomplicerat och som helst ligger nära ett sådant system som redan förekommer i lagstiftningen. Åsikten har också framförts i ett särskilt yttrande till detta betänkande. Därvid har man hänvisat till ovannämnda pågående utredning som har till syfte att föreslå åtgärder för att åstadkomma särskild snabbhet eller särskild kompetens i domstolsförfarandet (dir. 2008:49). Utredningen har emellertid i det föregående gått igenom de olika system som redan förekommer i lagstiftningen och funnit att inget av dessa är lämpligt. Utredningens allmänna förhållningssätt är dessutom att inte lägga förslag som är beroende av att andra utredningars förslag eventuellt blir genomförda. Desto mindre anledning finns det att ta hänsyn till direktiv till en utredning som i den nu aktuella frågan inte alls kommit lika långt som denna utredning i sitt arbete.

12.2.3 Förstärkt sammansättning i Miljööverdomstolen

Om utredningens förslag om förstärkt sammansättning i Miljööverdomstolen genomförs, ges möjlighet till en praxisbildning som ger extra auktoritet åt avgörandena. Av rena rättssäkerhetsskäl torde denna ordning vara tillräcklig. I avsnitt 12.1.6 finns en omfattande argumentation i frågan. Där finns även en redogörelse för remissutfallet med anledning av förslaget i utredningens första betänkande om en förstärkt sammansättning i Miljööverdomstolen. Utredningen ser ingen anledning att dra tillbaka det förslaget. En prövning i sista instans med en förstärkt sammansättning framstår i stället som en särskilt lämplig lösning i sådana mål där det är lämpligt att en ledamot med teknisk sakkunskap deltar i avgörandet.

Det bör i sammanhanget framhållas att såväl Miljööverdomstolen som Naturvårdsverket under remissbehandlingen av utredningens första betänkande tillstyrkt förslaget om en förstärkt sammansättning av Miljööverdomstolen. Det förslag som utredningen har lämnat överensstämmer i stora drag med de regler om sammansättningen i miljömål som gäller för Högsta förvaltningsdomstolen i Finland.

Den stora mängden mål som prövas av Miljööverdomstolen kommer att vara mål där det meddelats ändringsdispens eller granskningsdispens. Frågorna behöver visserligen inte vara av prejudikatnatur när målet tas upp av Miljööverdomstolen men kan ändå ha en stor betydelse. När det är fråga om ändringsdispens är det i svårbedömda fall med omfattande utredning naturligtvis viktigt att det slutliga avgörandet omfattas av ett betydande förtroende. Vidare kan ett antal precedensfall vara väl så viktiga sammantagna som ett enstaka prejudikat. Det kan till exempel förutsättas att rättsbildningen i de allmänna domstolarna inom PBL-området kommer att utsättas för en omfattande granskning, dels på grund av överflyttningen till miljödomstolen, dels med hänsyn till kraven på en ram för domstolarnas prövning i planmålen. Dessutom kan det hända att Miljööverdomstolen kommer att döma i mål som återlämnats från Högsta domstolen. Slutligen kan man enligt utredningens mening inte bortse från att avsaknaden av teknisk sakkunskap i Högsta domstolen i vissa fall medför att det vid en helhetsbedömning framstår som lämpligare att ett mål avgörs av Miljööverdomstolen. I dessa situationer kan det enligt utredningens mening finnas goda skäl för att Miljööverdomstolen ska kunna avgöra målet i förstärkt sammansättning.

Utredningen anser därför, under alla omständigheter, att förslaget om förstärkt sammansättning i det första delbetänkandet är väl ägnat att tillgodose intresset av prejudikatbildning på området och bör genomföras.

13 Genomförandet av utredningens förslag

13.1 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Utredningens förslag: De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 juli 2010. Övergångsvis föreslås såvitt gäller den nya instansordningen för PBL-mål och de ändrade domkretsgränserna för miljödomstolarna samma regler som föreslagits i delbetänkandena SOU 2007:111 och SOU 2008:31. Mål som är under handläggning i fastighetsdomstolarna och i länsstyrelsernas miljöprövningsdelegationer föreslås bli överlämnade till miljödomstolarna respektive koncessionsnämnderna vid ikraftträdandetidpunkten. Vissa mål ska i stället överlämnas till tingsrätterna. Med undantag för ersättningsfrågor föreslås mål om A-verksamheter och vattenverksamheter bli överlämnade från miljödomstolarna till koncessionsnämnderna vid ikraftträdandet. I samtliga fall bör dock undantag göras för mål som står inför sitt snara avgörande.

Mot bakgrund av de redovisningstidpunkter som föreskrivits i utredningsdirektiven föreslogs i utredningens två första delbetänkanden att reglerna om en ny instansordning för mål enligt PBL och den nya domkretsindelningen för miljödomstolarna skulle träda i kraft den 1 januari 2009. Under utredningens gång har insikten vuxit fram att framförallt de organisationsförändringar som kan bli följden av utredningens förslag bör samordnas tidsmässigt. Det är sannolikt att ett omfattande beredningsarbete återstår innan de organisations- och författningsförändringar som utredningens arbete kan leda fram till är färdiga för sjsättning. Inte minst måste utredningens ställningstaganden kompletteras med bedömningar av politisk natur, vilket naturligtvis kan ta sin

tid. Samtidigt har utredningsarbetet på grund av de nyssnämnda redovisningstidpunkterna fått bedrivas med stor och påfrestande brådska. Detta ger befogad anledning att anta att regeringens målsättning måste vara tidigaste möjliga tidpunkt för ikraftträdande. Även om det kan förefalla väl optimistiskt är det därför utredningens förslag att organisations- och författningsändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2010.

I det följande utgår utredningen således från att den ändrade instansordningen för mål enligt PBL, miljöbalken och fastighetsbildningslagen samtidigt träder i kraft den 1 juli 2010. I det första delbetänkandet, SOU 2007:111, föreslogs övergångsvis i fråga om PBL-målen att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla för mål och ärenden som har anhängiggjorts före ikraftträdandet. Ändringarna av miljödomstolarnas domsagogränser föreslogs i betänkandet SOU 2008:31 övergångsvis bli genomförda så att mål eller ärenden som inletts före ikraftträdandet ska, i de fall de nya reglerna hade föreskrivit att målet inletts vid en annan miljödomstol, vid ikraftträdandet överlämnas till den miljödomstolen. Mål eller ärenden ska dock enligt förslaget inte överlämnas om det skulle vara till nackdel för handläggningen eller om det av andra skäl inte skulle vara lämpligt.

Utöver målen enligt PBL och de mål som ska flyttas från den ena miljödomstolen till den andra berörs övergångsvis sådana redan anhängiggjorda mål som gäller fastighetsbildning samt tillstånd till miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet av förslagen i detta betänkande.

Utöver förändringar av organisatorisk art innehåller detta betänkande i huvudsak förslag av processuell natur. För de processuella ändringarna behövs enligt utredningens bedömning inga särskilda övergångsbestämmelser.

Övergångsbestämmelserna för genomförandet av de organisatoriska förändringarna bör vara utformade så att de medverkar till att göra det möjligt att genomföra dessa vid den föreslagna tidpunkten. Bestämmelserna bör vidare vara utformade så att de totalt sett inte medför större belastning än nödvändigt för de myndigheter som inrättas eller får nya arbetsuppgifter, dvs. miljödomstolarna och de nya koncessionsnämnderna för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet. Vidare bör det vara möjligt att slutföra handläggningen av mål som vid ikraftträdandet står nära sitt avgörande.

Med hänsyn till vad som nyss anförts bör de förslag till övergångsbestämmelser som finns i utredningens två första betänkan- den fortfarande gälla.

När det gäller mål enligt fastighetsbildningslagen innebär utred- ningens förslag i princip att det inte kommer att finnas några fastighetsråd efter ikraftträdandet vid de tingsrätter som nu har fastighetsdomstolar men som inte ska ha det i fortsättningen. Dessa mål bör, med tillämpning av de nya reglerna om miljö- domstolarnas domkretsar, vid ikraftträdandet överlämnas till den miljödomstol där de enligt de nya reglerna skulle ha anhängiggjorts. Det bör dock vara möjligt att slutföra handläggningen av mål som håller på att avgöras.

Organisatoriskt sett är de mål enligt miljöbalken som berörs av organisationsförändringarna och som i fortsättningen ska hand- läggas av koncessionsnämnderna av två slag. Det är mål om till- stånd till A-verksamheter och vattenverksamheter som ska flyttas från miljödomstolarna till koncessionsnämnderna och ärenden om tillstånd till B-verksamheter som ska flyttas från länsstyrelserna till koncessionsnämnderna. Det är här fråga om mål och ärenden som det kan ta avsevärd tid att slutföra. Detta gäller särskilt de mål som ska flyttas från miljödomstolarna till koncessionsnämnderna. Om de mål och ärenden som redan är föremål för handläggning inte skulle flyttas över till koncessionsnämnderna skulle det ta orimligt lång tid innan den nya instansordningen får genomslag. De mål som nu avses bör därför i princip överlämnas till koncessions- nämnderna vid ikraftträdandet. Vad som nu sagts gäller dock inte sådana ersättningsfrågor som kan vara anhängiga vid miljödom- stolarna i ansökningsmål om vattenverksamhet. Dessa mål bör, i konsekvens med utredningens förslag om handläggningen av sådana frågor, ligga kvar i miljödomstolarna. Eventuellt får de ersättningsmål som blir kvar i miljödomstolarna vilandeförklaras i avbidan på att tillståndsfrågan blir avgjord av vederbörande koncessionsnämnd. Ansökningsmål som i stort sett är färdiga att avgöras bör av processekonomiska skäl inte överlämnas till en koncessionsnämnd. Om ett sådant mål eller ett annat ärende avgörs av miljödomstol efter ikraftträdandet bör överklagande av Miljööverdomstolens avgörande kunna ske utan hinder av begränsningsregeln i 23 kap. 8 § miljöbalken.

När det gäller B-ärendena löper alla förordnanden för miljö- prövningsdelegationernas ordföranden till den 31 december 2010. Dessa ärenden är vanligen av enklare beskaffenhet än de mål som

ska överlämnas från miljödomstolarna. Enligt utredningens mening är det såvitt gäller dessa mål enklare att konstruera en övergångsbestämmelse enligt vilken samtliga ärenden senast vid en viss tidpunkt ska vara överlämnade till respektive koncessionsnämnd. En relevant tidpunkt i detta sammanhang är den dag då en ansökan eller motsvarande har kungjorts. Om detta har skett senast vid ikraftträdandedagen den 1 juli 2010 återstår i allmänhet inte mer av handläggningen än att ärendet bör kunna vara avgjort till den 1 januari 2011. Utredningen föreslår därför att sådana ärenden i vilka kungörelse enligt 19 kap. 4 § 1. miljöbalken har utfärdats senast den 30 juni 2010 inte ska överlämnas till koncessionsnämnden.

I de alternativa förslagen om prövningsmyndigheter och sammanhållen prövning, se bilagorna 8 och 12, finns inga övergångsbestämmelser. I princip är dock övergångsbestämmelserna i huvudförslagen tillämpliga även i dessa fall. Som huvudregel bör alltså ineliggande mål och ärenden överlämnas vid ikraftträdandet.

13.2 Konsekvenser av utredningens förslag

Utredningens bedömning: Genom att olika typer av mål och ärenden koncentreras till ett betydligt mindre antal myndigheter uppstår uppenbara kostnadsbesparingar på sikt. Några kostnadsökningar eller negativa konsekvenser är inte att förvänta. I betänkandet har dock framhållits det negativa i att antalet instanser som prövar mål och ärenden i viss omfattning ökar. En särskild organisationsgrupp bör utses för införandet av de nya koncessionsnämnderna.

Utredningens skyldigheter att ange konsekvenser av framlagda förslag föreskrivs i direktiven 2007:94 och i kommittéförordningen (1998:1474). Frågan om finansiering av reformer ska beaktas. Finansieringen bör ske genom omfördelning mellan berörda myndigheter. Om förslagen påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda ska en beräkning av dessa konsekvenser redovisas.

Det kan först konstateras att utredningens uppdrag inte avser att utarbeta förslag till intäktsökningar för staten. Uppdraget berör inte heller sådan verksamhet som för närvarande är inkomstbringande.

Utredningen ska genomgående beakta konsekvenserna för små och medelstora företag samt redovisa hur förslagen kan förenkla miljöprövningen för dessa företag, minska tiderna för att få nödvändiga tillstånd och minska företagens administrativa kostnader. Utredningen har i enlighet med direktiven samrått med Näringslivets Regelnämnd. Samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt ska redovisas. Vid kostnadsökningar för staten, kommuner eller landsting ska förslag till finansiering lämnas.

De förslag som lämnas i detta betänkande gäller en förändrad organisation av vissa myndigheter samt förändringar av de regler som gäller för dessa myndigheters handläggning av mål och ärenden. Utredningen föreslår inga nya uppgifter för den berörda myndighetsorganisationen sedd som en helhet. Det föreslås att mål och ärenden enligt PBL, miljöbalken och fastighetsbildningslagen ska handläggas vid fem miljödomstolar och fem koncessionsnämnder i första instans i stället för som för närvarande vid de fem miljödomstolarna samt 21 länsstyrelser och 25 fastighetsdomstolar. Vidare föreslås i andra instans en koncentration av fastighetsmålen från sex hovrätter till en sådan domstol. På sikt måste man enligt utredningens bedömning kunna utgå från att omorganisationen leder till en mer specialinriktad personal samt en rationellare och effektivare handläggning av de berörda ärendena. Detta bör i sin tur leda till att kostnaderna för den berörda verksamheten minskar. De kostnadsökningar som den ändrade organisationen för med sig, i form av ökade reskostnader och viss ombyggnad av lokaler, är i sammanhanget av underordnad betydelse. Naturligtvis måste en omorganisation av den art och den storleksordning det här är fråga om på kort sikt medföra en utgiftsökning. I det långa loppet är dock möjligheterna till besparingar betydande. En effektivare organisation kommer givetvis även stora och små företag samt de enskilda medborgarna till godo. Det är mot denna bakgrund som detta avsnitt innehåller en redovisning av konsekvenserna av utredningens förslag i enlighet med vad som föreskrivits i utredningens direktiv.

Redovisningen sker i enlighet med 14–15 a §§ i kommittéförordningen. Sålunda har också 6–7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning beaktats.

13.2.1 Konsekvenser för länsstyrelserna

Konsekvenserna för länsstyrelserna av den nya instansordningen för PBL-målen har redovisats i delbetänkandet SOU 2007:111. Länsstyrelserna får enligt utredningens bedömning inte ökade kostnader eller några andra anmärkningsvärda konsekvenser. Det finns ingen anledning att revidera denna bedömning.

När det gäller den nya instansordningen för A- och vattenverksamheter blir kostnaderna desamma oavsett vilken formell ställning prövningsmyndigheterna får.

Enligt uppgifter till utredningen uppgår de totala kostnaderna i landet för miljöprövningsdelegationernas verksamhet årligen till ca 50 miljoner kronor. I framtiden, med ett mindre antal självständiga myndigheter, är det naturligt att de nya koncessionsnämnderna eller prövningsmyndigheterna genom det årliga regleringsbrevet får medel anvisade särskilt för sin verksamhet antingen som en del av länsstyrelserna eller som självständiga myndigheter. Sedan kostnadsberäkningen gjordes har antalet tillståndspliktiga B-ärenden minskat något, men samtidigt har en del A-ärenden flyttats till B-listan. Dessa förändringar bedöms inte ha lett till någon nämnvärd påverkan av kostnaderna för miljöprövningsdelegationerna. Enligt utredningens bedömning får beloppet 50 miljoner kronor därför anses vara tillräckligt för att bekosta också nämndernas verksamhet av nuvarande omfattning, men nedflyttningen av A- och vattenverksamheter kommer därutöver av naturliga skäl att kräva ytterligare resurser. Utredningen kan inte närmare beräkna denna kostnadsökning, men en rimlig utgångspunkt bör vara att ett belopp som motsvarar de resurser som frigörs vid miljödomstolarna till följd av den ändrade instansordningen, enligt Domstolsverkets uppskattning i storleksordningen 15 miljoner kronor, används för att tillgodose koncessionsnämndernas ökade resursbehov. För att undvika längre handläggningstider för prövning av A- och vattenverksamheter är det viktigt att rekryteringen till de nya tjänsterna påbörjas skyndsamt. En särskild organisationsgrupp bör utses inför igångsättandet av den nya organisationen. En sådan grupp bör medverka genom att sköta rekrytering och genom att närmare överväga arbetsformer. I samband med ikraftträdandet bör också reglerna om miljöboken ses över.

Utredningens bedömning är att förslagen på sikt genom koncentrationen av prövningsmyndigheterna till fem enheter ger förutsättningar för resursbesparing och en effektivare handlägg-

ning. Kostnaden för prövning av A- och vattenverksamheter i första instans bör sålunda totalt sett bli mindre än vid motsvarande prövning i miljödomstol. En ordning med renodlade prövningsmyndigheter utan ansvar för annan prövning än tillstånd för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet med en för just den måltypen anpassad organisationsstruktur kan generellt sett förväntas leda till snabbare och effektivare handläggning jämfört med dagens system.

13.2.2 Konsekvenser för domstolarna

För domstolsorganisationen som en helhet innebär den nya instansordningen kostnadsbesparingar genom att väsentliga arbetsuppgifter förs över till förvaltningsmyndigheter. Besparingen kan uppskattas till 70–80 procent av kostnaderna för de mest arbetskrävande ansökningsmålen i miljödomstolarna. I bilaga 7 finns en uppskattning av hur den ändrade arbetsfördelningen internt mellan domstolarna kan tänkas se ut.

När det gäller den ändrade instansordningen för mål enligt PBL har utredningen bedömt konsekvenserna i delbetänkandet SOU 2007:111. Det finns inte anledning att revidera denna bedömning. Det bör dock framhållas att det är genom den reformen som de största förändringarna inom domstolsorganisationen sedd som en helhet görs.

Domstolsverket har i en promemoria redovisat de utgifter, eller omställningskostnader, som hänger samman med igångsättandet av den nya instansordningen. Då domstolsorganisationens uppgifter inom det berörda området totalt sett minskar och då verksamheten enligt utredningens förslag ska bedrivas vid ett betydligt mindre antal myndigheter bör dessa utgifter inom en relativt sett snar framtid kompenseras genom de kostnadsbesparingar som den nya organisationen medför. Utredningsdirektiven kan inte anses innebära någon skyldighet för utredningen att redovisa hur omfördelningen av resurser mellan de allmänna domstolarna bör genomföras. Med detta sagt vill utredningen tillägga att det i och för sig inte finns någon anledning att ifrågasätta Domstolsverkets beräkningar.

Liksom när det gäller den nya instansordningen för PBL-mål underlättas samordningen mellan fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna av det stora antalet pensionsavgångar under de

närmaste åren. Några särskilda utbildningsinsatser synes inte behövligen eftersom de domstolar som är miljödomstolar redan handlägger fastighetsmål. Behövt antal tjänster som tekniska ledamöter i miljödomstolar och Miljööverdomstolen finns redan inom organisationen. Det finns därför inga kostnadsökningar av betydelse att redovisa med anledning av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

13.2.3 Konsekvenser för företag

Utredningens förslag har betydelse för ett stort antal små, medelstora och stora företag verksamma inom många olika branscher. Vissa företag vars verksamhet är starkt förknippad med miljö-tillstånd av något slag kommer att beröras i större utsträckning än företag som behöver tillstånd som inte omfattas av reglerna i 9 och 11 kap. miljöbalken. Förslagen är emellertid framförallt av processuell och inte av materiell art. Uppenbarligen finns det olika åsikter om det lämpliga för företagets vidkommande i att ändra instansordningen för A-verksamheter och vattenverksamheter. Denna förändring är emellertid given i utredningens direktiv, varför invändningarna mot den ändrade instansordningen inte är upp till utredningen att bedöma. Det föreslås inga skärpta regler för företagen. Visserligen kan koncentrationen av domstolar till följd av en ny instansordning medföra ökade resekostnader i viss utsträckning, men i likhet med vad som anförs i fråga om konsekvenser för allmänheten kommer i de fall muntlig förhandling ska hållas domstolen i normalfallet också att hålla syn på platsen. Det blir därför inte nödvändigt i dessa fall för parterna att ta sig till domstolarna.

Förslaget att tillståndsprövningen för A- och vattenverksamheter ska inledas vid koncessionsnämnderna innebär en oinskränkt rätt till överprövning i miljödomstolarna. Utredningens bedömning är att den nya samordnade instansordningen gynnar små och medelstora företag, framför allt för att handläggningstiderna kan förväntas minska. Även om effekterna av en samordnad instansordning för överprövning av mål och ärenden enligt olika lagar inte ska överskattas, bör en sådan prövningsorganisation i sig få positiva effekter. En samordning av överklagade mål innebär större möjligheter att tidsmässigt koordinera förfarandena, vilket bör leda till en ökad effektivitet i de fall det fordras prövning enligt

flera lagar. Det kan också medföra att företagens administrativa kostnader minskar.

De civilrättsliga frågor som kan uppstå vid en vattenverksamhet och som inte blir lösta i samförstånd mellan parterna kan komma att prövas i miljödomstolen i första instans och inte under tillståndsprövningen i koncessionsnämnden. Detta bör öka förutsättningarna att göra upp förekommande tvistefrågor i godo med utgångspunkt i vad som förekommit i tillståndsärendet och därigenom medverka till kostnadsbesparingar.

Utredningen bedömer att förslagen inte har några konsekvenser för företagens konkurrensförhållanden eller att de kräver förändringar i deras verksamhet. Förslagen bedöms vidare inte ha någon särskild påverkan på små företag.

13.2.4 Konsekvenser för det allmänna

Utredningens bedömning är att samordningsvinster av en enhetlig instansordning och ökad koncentration till fem specialiserade enheter på sikt kommer att leda till resursbesparingar, även med beaktande av de ökade resursbehoven till följd av förslagen för tillståndsprövningen av A- och vattenverksamheter i koncessionsnämnderna.

De förslag som utredningen lägger kan inte bedömas medföra några negativa verkningar för möjligheterna att uppnå de 16 nationella miljö kvalitetsmålen.

13.2.5 Övriga konsekvenser

Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Förslagen i detta betänkande är endast organisatoriska och innebär inga förändringar i de materiella reglerna eller reglerna som berör förfarandet i kommunerna och medför därför inte heller några förändringar av det kommunala självbestämmandet.

13.2.6 Konsekvenser för allmänheten

En enhetlig instansordning kan medföra att acceptansen för regleringen kan öka när överprövningen sker inom samma instanskedja. En sådan samordnad organisation bör för allmänheten och verksamhetsutövare framstå som mer begriplig och överskådlig än den nuvarande.

En koncentration till fem miljödomstolar i stället för dagens 23 länsrätter för PBL-målen respektive 25 fastighetsdomstolar för fastighetsmålen, innebär att möjligheten att få kontakt med domstolen genom besök minskar. Vid lokaliseringen av domstolar är tillgängligheten för allmänheten en viktig aspekt. De föreslagna reglerna innebär emellertid att handläggningen i överklagade mål som huvudregel är skriftlig. För samtliga mål som enligt den föreslagna nya instansordningen ska antingen överprövas av miljödomstolen eller prövas av den domstolen i första instans, kommer dessutom i normalfallet syn på platsen att hållas i samband med en muntlig förhandling. Det blir således domstolen som får ta sig ut till den aktuella platsen som omfattas av målet och inte parterna som ska ta sig till domstolen. Utredningen föreslår att negativa effekter ur tillgänglighetssynpunkt ska undvikas genom att vissa måltyper förs över till de vanliga tingsrätterna. För parterna kan den ökade koncentrationen av domstolarna därför förväntas medföra begränsade konsekvenser.

13.2.7 Konsekvenser i övrigt

Förslagen bedöms inte leda till några konsekvenser för jämställdheten, brottsligheten, sysselsättningen och den offentliga servicen i olika delar av landet, de integrationspolitiska målen eller medföra konsekvenser för den personliga integriteten. Förslagen bedöms vidare vara förenliga med de åtaganden som följer av Sveriges anslutning till EU.

13.2.8 Konsekvenser av alternativa lösningar

I fråga om länsstyrelser som föreslås ha en miljöprövningsnämnd inom sin organisation bör nämnden genom det årliga regleringsbrevet få medel anvisade särskilt för sin verksamhet.

Ska prövningen av ersättningsfrågorna inledas vid koncessionsnämnderna kommer utredningens föreslagna förfaranderegler att föra med sig att överprövningen av ersättningsbeslut i princip kommer att stanna i Miljööverdomstolen. Konsekvensen blir alltså den att även helt likartade civilrättsliga frågor inom miljöbalkens område behandlas olika när det gäller överprövningsmöjligheterna och prejudikatbildningen. För företagen innebär dock en sådan ordning att de administrativa kostnaderna kan förväntas bli något lägre genom att de civilrättsliga frågorna behandlas i ett sammanhang vid tillståndsprövningen.

13.2.9 Information

Utredningens förslag för med sig ett behov av tämligen omfattande informationsinsatser, framförallt i relation till de förslag som medför ändringar av den första instansen i prövningskedjan. I fråga om ändringar som rör överprövningsinstanserna är ju gången ändå sådan att ett överklagande av ett avgörande ska ges in till den myndighet som har beslutat i ärendet, men ställas till överprövningsinstansen. Behovet av informationsinsatser kan till stor del förväntas bli tillgodosett genom sedvanlig medlemsinformation från olika intresseorganisationer, särskilt sådana som tar tillvara företagets intressen. I förhållande till allmänheten bör framförallt de kommunala miljönämnderna och länsstyrelserna ansvara för informationsspridningen, t.ex. genom annonsering i dagspress. Enligt utredningens bedömning finns det goda möjligheter att sprida behövlig information i god tid före det föreslagna ikraftträdandet.

14 Författningskommentar

14.1 Förslaget till lag om miljödomstolar

Lagen, som är ny, ersätter lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål.

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 §

I paragrafen anges lagens tillämpningsområde. Liksom tidigare ska det ankomma på regeringen att bestämma vilka domstolar som ska vara miljödomstolar samt miljödomstolarnas områden. Enligt praxis anmäler regeringen mer omfattande förändringar i dessa avseenden i en skrivelse till riksdagen. Miljööverdomstolen ska finnas vid Svea hovrätt. Innebörden av bestämmelserna är att såväl miljödomstolarna som Miljööverdomstolen tillhör de allmänna domstolarnas organisation.

2 §

Lagen följer mönstret i lagen om domstolar i fastighetsmål såtillvida att lagen inte innehåller någon fullständig uppräknning av vilka lagar som tillämpas. Bilaga 11 till detta betänkande innehåller en redogörelse för de lagar som gäller fastighetsmål. Miljöbalken, fastighetsbildningslagen, expropriationslagen och PBL är centrala för miljödomstolarnas verksamhet och omnämns därför direkt i lagtexten.

Av andra stycket följer att mål kan inledas genom överklagande eller genom att talan väcks direkt vid miljödomstolen. När talan väcks direkt vid miljödomstol framgår av 3 § och 13 kap. 4 § rättegångsbalken att detta ska ske genom stämning om inte annat är stadgat.

3 §

Enligt första stycket tillämpas rättegångsbalken i mål där talan väcks direkt i miljöbalken. Undantag gäller enligt lagen främst i fråga om domstolarnas sammansättning. Vidare finns i annan lagstiftning regler om rättegångskostnader samt regler i vissa andra hänseenden. Sådana regler finns i bl.a. expropriationslagen, fastighetsbildningslagen och miljöbalken.

Processen vid de nya domstolarna ska enligt utredningsdirektiven följa de regler som är mest lämpade för domstolarnas hantering. Mål och ärenden i de allmänna domstolarna ska enligt direktiven, se dir. 2007:184 s. 22 handläggas enligt processuella regler som är avsedda och anpassade för de allmänna domstolarna. Enligt andra stycket tillämpas därför rättegångsbalken i överklagade mål endast i den utsträckning som anges i lagen. Detta överensstämmer med den lagstiftningsteknik som finns i förvaltningsprocesslagen och ärendelagen. En konsekvens av detta är att mål om vite och tilläggsavgifter enligt PBL ska handläggas enligt de bestämmelser som gäller för handläggning av brottmål som avser gärning som inte kan medföra strängare straff än böter.

I ärenden ska ärendelagen tillämpas. En tämligen vanlig typ av ärenden är framställningar om ersättning av bygdeavgiftsmedel. Det är dock lämpligt att sammansättningsreglerna i den nya lagen även gäller i sådana och andra domstolsärenden. Ett undantag från tillämpningen av ärendelagen görs därför såvitt gäller 3 § denna lag.

4 §

I paragrafen finns regler om miljödomstolens sammansättning. Till miljödomstolarnas organisation ska liksom tidigare höra ordinarie domare, fast anställda tekniska ledamöter samt särskilt utsedda ledamöter som inte har sin anställning i domstolen och som utses för viss tid.

I fråga om juristdomarna används den vedertagna beteckningen lagfaren domare. Därmed avses jurister som har avlagt domared, även tingsnotarier. En förutsättning för att en notarie ska få fatta ett beslut i en miljödomstol är dock enligt praxis att detta följer av bestämmelser i tingsrättsinstruktionen. När det gäller tingsfiskaler bör det också framgå av tingsrättsinstruktionen att dessa inte deltar i ett avgörande när särskilt stora krav måste ställas på juristkompetensen.

Miljödomstolen ska i normala fall vara domför med fyra ledamöter vid huvudförhandling och när en tillståndsfråga enligt miljöbalken avgörs i sak. När ett mål är av enkel beskaffenhet får domstolen bestå av två ledamöter. Detta torde i huvudsak överensstämma med hur motsvarande bestämmelser i miljöbalken tillämpas.

Liksom vid alla andra beslut enligt lagen gäller att minst en av ledamöterna ska vara jurist. Vilken kompetens de övriga ledamöterna ska ha bör miljödomstolen få bestämma med utgångspunkt i behovet i varje enskilt fall, eventuellt mot bakgrund av föreskrifter i domstolarnas arbetsordningar. Mot detta kan invändas att miljödomstolens speciella ställning borde framhåvas på det sättet att ett obligatoriskt deltagande av teknisk ledamot bör föreskrivas och att rättssäkerheten påkallar att sammansättningen anges direkt i lagtexten. Det är dock uppenbart att den hittillsvarande regleringen av domstolarnas sammansättning inte gett tillräckligt utrymme för flexibilitet med hänsyn till målens karaktär. Kraven på sådant utrymme känns betydligt starkare med det betydligt utvidgade målomfång som domstolarna enligt utredningens förslag får ansvaret för. Utöver kravet att en jurist alltid ska delta innehåller lagtexten därför i andra stycket endast en rekommendation i tredje stycket att en teknisk ledamot eller en särskild ledamot bör ingå i domstolen när den ska bestå av två eller flera ledamöter. Det finns dock utrymme för domstolen att avgöra ett mål med två juristdomare i mål av renodlat rättslig beskaffenhet.

I tredje stycket föreskrivs dessutom att miljödomstolen är domför med två ledamöter i andra fall än de som avses i andra stycket.

I fjärde stycket föreslås en regel om att ytterligare två ledamöter får ingå i domstolen om det påkallas med hänsyn till målets omfattning eller svårighetsgrad. Inte heller i detta fall anges i lagtexten ledamöternas kompetens. Med hänsyn till det materiella innehållet av miljödomstolarnas uppgifter ligger det dock i sakens

natur att tekniska ledamöter och/eller särskilda ledamöter i dessa fall deltar i ett avgörande. Regeln om förstärkt sammansättning kan tillämpas både i mål enligt andra och enligt tredje stycket.

Den hittillsvarande beteckningen miljöråd ersätts med titeln teknisk ledamot med hänsyn till dessa ledamöters utökade totala kompetensområde.

Med 1 kap. 8 § rättegångsbalken som förebild har beteckningen sakkunnig ledamot bytts ut mot särskild ledamot.

En nyhet är att en särskild regel införs för sådana situationer när en ledamot fått förhinder under handläggningen av ett mål. Frågan behandlas närmare i avsnitt 10.2.3. Bestämmelsen finns i paragrafens femte stycke.

Enligt det sjätte stycket får ett mål avgöras av domstolen i samma sammansättning som har genomfört en undersökning enligt 18 §. Detta är en undantagsregel, vilken har behandlats i avsnitt 10.2.3. och som förutsätter parternas samtycke.

5 §

Paragrafen innehåller regler om domstolens sammansättning i mål där talan väcks direkt vid domstolen vid annan handläggning än ordinär huvudförhandling. Jämfört med tidigare innebär de nya reglerna om ensamdomarbehörighet att de tekniska ledamöternas medverkan i huvudsak avser avgörandet av målen.

6 §

Paragrafen, som har behandlats i avsnitt 10.2.4. innehåller bestämmelser om ensamdomarbehörighet i mål som överklagats till miljödomstolen.

En särskild bestämmelse införs som gör det möjligt att delegera vissa arbetsuppgifter till personal som inte har juristutbildning. Sådana bestämmelser finns för tingsrätterna i övrigt i tingsrättsinstruktionen.

7 §

Liksom hittills anställs juristdomarna av regeringen för tjänstgöring vid den tingsrätt som är miljödomstol. Det ankommer sedan på lagmannen i tingsrätten att avgöra vilken personal som ska tjänstgöra i miljödomstolen.

Tredje stycket innehåller bestämmelser om de tekniska ledamöternas och de särskilda ledamöternas kompetens och erfarenhet.

8 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om Miljööverdomstolens sammansättning och domförhet. I sak motsvarar reglerna vad som hittills gällt enligt 20 kap. 11 § miljöbalken. Vidare införs en regel om ensamdomarbehörighet vid avskrivning av mål. Liksom när det gäller miljödomstolen införs en regel om delegation till personal som inte är juristutbildad.

9 §

Paragrafen innehåller bestämmelser som i fråga om de tekniska ledamöterna som motsvarar vad som enligt 7 § gäller för miljödomstolarnas del.

10 §

Paragrafen innehåller i fråga om jäv en hänvisning till 4 kap. rättegångsbalken.

11 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om rätt miljödomstol, har behandlats i avsnitt 11.1.

12 §

I bestämmelsen anges att högre rätt inte får ta upp fråga om miljödomstolarnas inbördes behörighet.

13 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om överlämnande av mål mellan miljödomstolar ersätter utan ändring i sak 20 kap. 8 a § första stycket första meningen och andra stycket miljöbalken.

14 §

Enligt bestämmelsen får miljödomstolen inte avgöra ett mål där talan väckts om förbud eller försiktighetsmått om en ansökan om tillstånd är under prövning. Bestämmelsen ersätter 21 kap. 4 § miljöbalken.

15 §

Paragrafen tar i första hand sikte på mål med s.k. blandade grunder. Den är bara tillämplig i mål som inleds genom att talan väcks vid miljödomstolen. I främst miljöskademål förekommer att grunder åberopas som hänför sig såväl till 32 kap. miljöbalken som till allmänna skadeståndsrättsliga regler. Problemen är dock inte begränsade till gränsdragningen runt miljöskadereglerna. Även andra behörighetskonflikter förekommer, t.ex. mellan allmänna skadeståndsrättsliga regler och processbestämmelser i anläggningslagen. Av processekonomiska skäl bör miljödomstolen kunna pröva sådana mål i dess helhet. Regeln innebär däremot ingen skillnad i fråga om de vanliga tingsrätternas behörighet. Dessa domstolar ska alltså avvisa målet i de delar där grunder enligt miljöbalken åberopas.

16 §

Bestämmelsen innehåller regler om omröstning. Första meningen innehåller en specialbestämmelse med hänsyn till att tekniska råd och särskilda ledamöter deltar i miljödomstolarnas avgöranden. I övrigt hänvisas till bestämmelserna i 16 kap. rättegångsbalken om dispositiva tvistemål. I vitesmål ska till följd därav enligt 16 kap. 6 § rättegångsbalken omröstningsreglerna i 29 kap. rättegångsbalken gälla.

17 §

Paragrafen motsvarar 20 kap. 3 a § miljöbalken och 17 § lagen om domstolar i fastighetsmål.

18 §

Paragrafen handlar om undersökning på platsen och har hämtats från 22 kap. 13 § miljöbalken samt 9 § lagen om domstolar i fastighetsmål. I likhet med vad som föreskrivs i dessa bestämmelser begränsas domstolens underrättelseskyldighet till parterna.

2 kap. Mål som överklagats till miljödomstolen

Detta kapitel innehåller bestämmelser om handläggningen av sådana mål som inleds genom överklagande till miljödomstolen. I kapitlet finns såväl sådana bestämmelser som behövs på grund av de aktuella målens speciella karaktär som regler av mer allmän art. En viss kritik har riktats mot att utredningen har valt att sammanställa alla regler som gäller för miljödomstolarnas handläggning av avgjorda mål till en särskild lag i stället för att föreslå bestämmelser som hänvisar till en befintlig processlag. Utredningen anser att den valda modellen stämmer väl överens med uttalandena i direktiven att det är angeläget att den nya instansordningen för miljöbalks- och PBL-ärenden redan från början följer de processuella regler som är mest lämpade för domstolarnas handläggning samt att man för att uppnå fördelarna av en samordnad organisation bör se över även de processuella reglerna för PBL-, miljö-, och fastighetsmålen. Ett förslag med enbart en hänvisning till förvaltningsprocesslagen, motsvarande bestämmelsen i 20 kap. 3 § andra stycket miljöbalken skulle knappast motsvara direktivens krav på en sådan översyn. En sådan hänvisning tillgodoser inte heller rimliga krav på en tydlig lagstiftning. När det gäller utredningens principiella ställningstagande hänvisas också till avsnitt 9.2.1.

1 §

I 23–25 §§ förvaltningslagen finns regler om hur förvaltningsmyndigheters beslut överklagas. Dessa bestämmelser är i de flesta avseenden tillämpliga när det gäller överklaganden från förvaltningsmyndigheter till miljödomstolar. I paragrafen har dock tagits in bestämmelser som kompletterar reglerna i förvaltningslagen.

Enligt andra stycket bör en klagande lämna en bevisuppgift.

Enligt tredje stycket finns, i förtydligande syfte klagotiden för en part som företräder det allmänna.

I fjärde stycket finns en påminnelse om att fastighetsbildningslagen och PBL innehåller särskilda regler om överklagande.

2 §

Paragrafen motsvarar 7 a § förvaltningsprocesslagen. Andra, tredje och fjärde styckena innehåller undantagsregler hänförliga till de särskilda förhållanden som finns i de mål som prövas av miljödomstolarna.

3 §

I förevarande paragraf anges hur miljödomstolen ska förfara om överklagandet ges in direkt till domstolen.

4 §

I paragrafen anges hur domstolen ska förfara om det finns brister i ett överklagande. Utrymmet för att avvisa ett överklagande på grund av formella brister torde vara näst intill obefintligt. Däremot kan naturligtvis avvisning aktualiseras på grund av rättegångshinder.

5 §

Bestämmelsen innehåller en allmän föreskrift om domstolens utredningsskyldighet. Den överensstämmer med 8 § förvaltningsprocesslagen. Någon skillnad mot vad som tidigare gällt åsyftas inte för någon av de berörda målkategorierna.

6 §

I första stycket anges att förfarandet i miljödomstolen är skriftligt. Bestämmelsen motsvarar 9 § förvaltningsprocesslagen och överensstämmer med vad som gällt för överklagade mål enligt miljöbalken och PBL. Enligt utredningens bedömning är det inte heller fråga om någon saklig förändring för fastighetsbildningsmålens vidkommande.

7 §

Enligt paragrafen ska motparter m.fl. tillställas föreläggande att yttra sig. Bestämmelsen motsvarar 10 § förvaltningsprocesslagen och 16 kap. 3 § första stycket fastighetsbildningslagen. Förfarandet har behandlats i avsnitt 11.3.3. Innebörden är, ifråga om sakägare, att det är de som har intressen att bevaka i det enskilda målet som ska tillställas ett överklagande.

8 §

Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 11.3.3. Den som besvarar ett överklagande ska enligt paragrafen göra detta skriftligt eller muntligen. Muntliga svar kan av naturliga skäl bara medges i de mest okomplicerade fallen.

Enligt andra stycket ska ett föreläggande att svara utformas med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet. Med hänsyn till målens ofta indispositiva natur behövs ofta uppgifter som inte passar med uttrycken medgivande och bestridande som finns i motsvarande paragraf i förvaltningsprocesslagen, 11 § andra stycket.

9 §

Paragrafen motsvarar 12 § förvaltningsprocesslagen.

10 §

För en effektiv handläggning av målen är det angeläget att skriftväxlingen inte är mer omfattande än vad som är nödvändigt. Innebörden av bestämmelsen är att mer än en skrift från varje part eller sakägare ska undvikas. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 11.3.3.

11 §

Paragrafen överensstämmer med 13 § förvaltningsprocesslagen. Om det behövs ska enligt paragrafen miljödomstolen inhämta yttrande från en myndighet som tidigare har beslutat i saken. Bestämmelsen kan tillämpas så, att länsstyrelsens yttrande inhämtas i en sak där det första beslutet har meddelats av en kommun. Bestämmelsen gäller däremot inte myndigheter som har varit engagerade i saken vid handläggningen i förvaltningsmyndigheten utan att själva vara beslutsfattare. Enligt praxis och i enlighet med domstolens utredningsskyldighet är det ändå ofta lämpligt att yttrande inhämtas från sådana myndigheter som har något allmänt intresse att bevaka.

12 §

Paragrafen handlar bl.a. om inhibition. Av 3 kap. 4 § framgår att ett beslut enligt paragrafen får överklagas särskilt. För miljömålen del finns en särskild bestämmelse genom hänvisningen i 37 § till 19 kap. 17 § miljöbalken.

13 §

Paragrafen behandlar kallelse till muntlig förhandling och motsvarar 14 § förvaltningsprocesslagen samt i sak 16 kap. 5 § fastighetsbildningslagen. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 11.3.4.

14 §

Paragrafen hänvisar till 5 kap. 10 § rättegångsbalken när det gäller videoförhandlingar och andra elektroniska hjälpmedel. Paragrafen innehåller också en hänvisning till rättegångsbalkens bestämmelser om offentlighet och ordning vid domstol.

15 §

Enligt paragrafen får en enskild part tillerkännas ersättning för sina kostnader för inställelse vid en förhandling enligt bestämmelserna i 11 kap. 6 § rättegångsbalken.

16 §

I paragrafen anges när protokoll ska föras och vad ett protokoll ska innehålla. Enligt paragrafen får den fakultativa bestämmelsen i 6 kap. 6 a § rättegångsbalken om videoupptagning vid syn tillämpas också vid undersökningar enligt 6 §.

17 §

Paragrafen, som handlar om parts rätt att yttra sig innan målet avgörs, motsvarar 18 § förvaltningsprocesslagen.

18–23 §§

Paragraferna innehåller bestämmelser om bevisning. Bestämmelserna motsvarar i sak 20–27 §§ förvaltningsprocesslagen.

24 §

Paragrafen motsvarar 30 § förvaltningsprocesslagen och 16 kap. 10 § fastighetsbildningslagen.

25 §

I paragrafen anges i vilken utsträckning domstolen är bunden av parts yrkande. En motsvarighet finns i 29 § förvaltningsprocesslagen. För fastighetsbildningsmålens del finns en särskild bestämmelse i 31 §.

26 §

Enligt paragrafen gäller åtskilliga delar i 17 kap. rättegångsbalken i fråga om dom och beslut. Skillnaderna beror i huvudsak på att huvudförhandling inte förekommer i samband med avgörande av mål enligt förevarande kapitel. En nyhet är att även domstolens avgöranden i sak i fastighetsbildningsmål ska betecknas dom. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 11.3.5.

27 §

I paragrafen hänvisas i fråga om tolk och översättning av handlingar till rättegångsbalkens bestämmelser.

28 §

I paragrafen hänvisas i fråga om bl.a. rättegångsförseelser till rättegångsbalkens bestämmelser.

29 §

Enligt paragrafen gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i rättegångsbalken om ombud, frister och laga förfall, delgivning av handlingar samt rättegångshinder. Genom de generella hänvisningarna i denna paragraf och i andra paragrafer till rättegångsbalkens regler eftersträvas att handläggningsreglerna blir så lik-

artade som möjligt i de mål som inleds genom att talan väcks vid miljödomstolen och de mål som inleds genom överklagande till miljödomstolen. En förenkling uppnås på så sätt att den som ska tillämpa bestämmelserna inte behöver gå via förvaltningsprocesslagen eller, i de fall förvaltningsprocesslagen inte innehåller hänvisning till rättegångsbalken, tillämpa analogisk lagtolkning för att träffa på en användbar rättsregel.

30 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om särskilda rättsmedel, har kommenterats i avsnitt 11.4.

31 §

Paragrafen motsvarar 16 kap. 11 § andra och tredje styckena fastighetsbildningslagen.

32 §

Paragrafen motsvarar 16 kap. 5 § fastighetsbildningslagen.

33 §

Paragrafen motsvarar 16 kap. 9 § fastighetsbildningslagen.

34 §

Paragrafen motsvarar 16 kap. 12 § första stycket fastighetsbildningslagen.

35 §

Paragrafen motsvarar 16 kap. 12 § andra stycket och 16 kap. 12 a § fastighetsbildningslagen.

36 §

Enligt paragrafen kan delgivning i överklagade mål enligt miljöbalken med motparter ersättas av kungörelse. Bestämmelsen är hämtad från 23 kap. 5 § miljöbalken. Det är inget som hindrar att miljödomstolen i andra typer av mål utfärdar en kungörelse. Det är en lämplighetsfråga. Således kan det bli aktuellt att utfärda en kungörelse enligt 16 § delgivningslagen (1979:428) om det finns en obestämd eller stor sakägarkrets.

37 §

Paragrafen hänvisar till vissa bestämmelser som ska tillämpas i mål om miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 11.5.

3 kap. Överklagande av miljödomstolens avgöranden i mål som överklagats till miljödomstolen samt Miljööverdomstolens och Högsta domstolens handläggning av sådana mål.

1 §

Paragrafen ersätter 23 kap. 1 § miljöbalken.

2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vad ett överklagande av miljödomstolens avgörande ska innehålla.

3 §

Enligt paragrafen krävs alltid prövningstillstånd för att Miljööverdomstolen ska ta upp ett avgörande till prövning. Enligt utredningens mening saknas skäl att ha olika förutsättningar för prövningstillstånd i mål som överklagats till miljödomstolen och i mål som inletts genom att talan väckts i den domstolen. Till skillnad mot tidigare hänvisas därför till rättegångsbalkens och inte förvaltningsprocesslagens regler om prövningstillstånd.

4 §

I paragrafen anges vilka avgöranden av miljödomstolen som får överklagas särskilt. Paragrafen motsvarar 34 § förvaltningsprocesslagen och 17 kap. 2 § andra stycket fastighetsbildningslagen.

5 §

Paragrafen, som handlar om undersökningar på platsen motsvaras av 23 kap. 4 § miljöbalken.

6 §

Paragrafen ersätter 23 kap. 6 § miljöbalken. Den nya bestämmelsen avser dock inte mål som inletts genom att talan väckts i miljödomstolen.

7 §

I den nya lagen gäller inte heller för Miljööverdomstolens handläggning förvaltningsprocesslagen. Enligt förevarande paragraf ska i stället bestämmelserna i 2 kap. i tillämpliga delar gälla även i Miljööverdomstolen i mål som inletts i miljödomstolen genom överklagande av förvaltningsmyndighets beslut.

8 §

Bestämmelsen motsvarar 23 kap. 8 § miljöbalken.

9 §

Enligt paragrafen ska vissa mål avgöras av Miljööverdomstolen med förstärkt sammansättning. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 12.1.6 och 12.2.3.

10 §

Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 12.2. När Miljööverdomstolen finner att det finns skäl att meddela prejudikatdispens får enligt förslaget målet överlämnas till Högsta domstolen för avgörande. Paragrafen avser i första hand renodlade rättsfrågor. När det gäller avgöranden som avser prejudikatbildningen inom miljödomstolens sakområde, t.ex. vid tillämpningen av PBL, miljöbalken eller fastighetsbildningslagen och där det är av vikt att teknisk expertis deltar torde det ofta ligga närmast till hands att målet avgörs av Miljööverdomstolen i förstärkt sammansättning enligt 9 §.

Enligt paragrafens tredje stycke ska Miljööverdomstolen vid prövningen av en fråga om överlämnande till Högsta domstolen ha samma sammansättning som när domstolen tar ställning till en ansökan om prövningstillstånd. Därigenom möjliggörs att besluten tas i ett sammanhang.

11 §

Bestämmelsen avser rättegången i Högsta domstolen i mål som överlämnats enligt 10 §.

14.2 Förslaget till ändring i rättegångsbalken (1942:740)

10 kap.*10 §*

Ändringen är en konsekvens av att sådana arrendemål som inte handläggs av arrendenämnd i fortsättningen ska handläggas av de vanliga tingsrätterna.

14.3 Förslaget till ändring i jordabalken (1970:994)

Utredningen föreslår att 8 kap. 32 § jordabalken ska upphävas. Detta är en följd av att sådana arrendemål som handlagts av fastighetsdomstolarna i fortsättningen ska handläggas av de vanliga tingsrätterna.

8 kap.

31 §

Ändringen innebär att överklaganden av avgörandena från samtliga arrendenämnder ska göras hos Svea hovrätt som är Miljööverdomstol. Detta beror på att fastighetsråden vid de övriga hovrätterna annars endast skulle ha som uppgift att delta vid handläggningen av överklagade arrendetvister. Av uppenbara skäl bör handläggningen av sådan tvister koncentreras till Svea Hovrätt, där det på grund av andra målgrupper som berörs i detta betänkande ska finnas tekniska ledamöter.

31 b §

Ändringen föranleds av att lagen om miljödomstolar ersätter lagen om domstolar i fastighetsmål.

13 kap.

23 och 24 §§

Ändringarna är en konsekvens av samorganisationen av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.4 Förslaget till ändring i miljöbalken (1998:808)

Utredningens förslag innebär att åtskilliga bestämmelser i miljöbalken upphör att gälla. Det gäller i första hand ett flertal processuella regler i 20 och 21 samt 23 kap., vilka flyttas till den nya lagen om miljödomstolar. Dessutom har föreskrifter i nuvarande 22 kap. flyttats till 19 kap.

6 kap.

8 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

9 kap.

8 §

Ändringen föranleds av att tillståndsprövningen av miljöfarlig verksamhet inte ska ske hos miljödomstolarna.

Andra stycket är oförändrat i sak. Det innebär att en ansökan om tillstånd inte får prövas av en kommun om saken gäller vissa verksamheter inom försvaret.

11 kap.

9 b, 14, 17, 20 och 22 §§

Ändringarna föranleds av att tillståndsprövningen av vattenverksamhet inte ska ske hos miljödomstolarna.

16 kap.

1 §

Ändringen föranleds av att 23 kap. ska upphöra att gälla.

2 §

Ändringen föranleds av att tillståndsprövningen av miljöfarlig verksamhet inte ska ske hos miljödomstolarna. Vidare förtydligas paragrafen så att det framgår att bemyndigandet för regeringen att meddela föreskrifter om innehållet i en ansökan gäller sådana förhållanden som inte regleras i balken.

13 §

Paragrafen har ändrats som en konsekvens av den nya instansordningen.

17 kap.

3 §

Ändringen föranleds av att tillståndsprövningen av miljöfarlig verksamhet inte ska ske hos miljödomstolarna.

8 §

Paragrafen motsvarar tidigare 19 kap. 2 § och 21 kap. 7 §. Redaktionellt har de olika myndigheternas skyldighet att överlämna ett ärende till regeringens prövning sammanfogats till en paragraf i 17 kap. om regeringens tillåtlighetsprövning.

19 kap.

1 §

Av paragrafen framgår att myndigheters och kommuners beslut enligt miljöbalken meddelas med stöd av bemyndiganden i eller enligt miljöbalken. Vidare framgår att förvaltningsmyndigheternas beslut överklagas till miljödomstolen. När det inte längre är länsstyrelsen som prövar tillstånd till miljöfarlig verksamhet finns det inte skäl att framhålla länsstyrelsen bland de statliga myndigheter, vars beslut överprövas av miljödomstolen.

4 §

I paragrafen anges vilka särskilda handläggningsregler som ska gälla för kommunala nämnders prövning av miljöfarlig verksamhet.

Bestämmelsen motsvarar i huvudsak gällande 19 kap. 4 §. Den fjärde punkten har jämkats redaktionellt.

Ändringen föranleds av att bestämmelser om länsstyrelsers prövning av miljöfarlig verksamhet flyttas från den aktuella be-

stämelsen och ersätts av bestämmelser som införs i 19 kap. 6–27 §§.

5 §

Bestämmelsen motsvarar i huvudsak gällande 19 kap. 5 §. Paragrafen har tidigare avsett kommunala nämnder och länsstyrelser. I fortsättningen ska bestämmelserna bara avse vilka regler som gäller när kommunala nämnder prövar ärenden om miljöfarlig verksamhet. Paragrafen hänvisar till de bestämmelser som ska gälla för de ordinarie tillståndsmyndigheterna. För de kommunala nämndernas verksamhet innebär lagändringen ingen nyhet i sak.

6 §

Bestämmelsen, som i vissa delar tidigare gällt för länsstyrelsen genom en hänvisning från 19 kap. 5 §, är ny och motsvarar upphävda 22 kap. 1 §. Den avser ansökans form och innehåll och innebär att ansökan ska vara skriftlig och innehålla vissa obligatoriska uppgifter.

En ansökan ska ges in till den myndighet inom vars område en verksamhet i huvudsak ska bedrivas.

När en ansökan kommer in till en tillståndsmyndighet ska myndigheten undersöka huruvida ansökan uppfyller kraven i paragrafen. Myndigheten bör också ta ställning till om ansökan har den omfattning som behövs för prövningen. De flesta ansökningar om tillstånd till miljöfarlig verksamhet gäller inte nya anläggningar utan ändringar av verksamheten. Myndigheten har då att bedöma hur prövningen ska avgränsas.

Också vid ansökningar om tillstånd till vattenverksamhet kan tillståndsmyndigheten behöva ta ställning till om en ansökans omfattning eller avgränsning kan ligga till grund för prövningen. Gäller ansökan bortledande av grundvatten och utförande av anläggningar för detta i en bergtäkt, som är tillståndspliktig som miljöfarlig verksamhet, bör prövningen avse både vattenverksamheten och den miljöfarliga verksamheten. Omfattar ansökan bara vattenverksamheten bör myndigheten se till att ansökan utvidgas till att omfatta båda slagen av verksamheter.

I ansökan om vattenverksamhet ska sökanden också ange om han eller hon begär att sakägare ska föreläggas att anmäla ersättningsanspråk enligt 24 kap. 13 a § andra stycket.

7 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 2 §. Den avser antalet ansökningshandlingar och om åtgärder som ska vidtas om antalet är för litet eller om det finns andra brister i ansökan.

Med stöd av denna bestämmelse kan tillståndsmyndigheten förelägga sökanden att komplettera ansökan eller, vid sådan väsentlig brist att ansökan inte kan ligga till grund för prövning av ärendet, avvisa den. Kompletteringsföreläggandet är inte överklagbart. Tillståndsmyndigheten har visserligen skyldighet att se till att utredningen i ärendet får den inriktning och omfattning som krävs men det är i princip sökanden som bär ansvaret för att utredningen är tillräcklig för en prövning av ärendet. Bevisbördan för att en verksamhet är tillåtlig ligger ju på sökanden och kan sökanden inte uppfylla vad som åligger honom eller henne ska tillståndsmyndigheten avvisa eller avslå ansökan.

Enligt tredje stycket får en ansökan avslås utan kungörelse om det är uppenbart att ansökan inte kan bifallas. En motsvarande regel finns när det gäller civilrättsliga tvister i 42 kap. 5 § rättegångsbalken. Förutsättningen för att bestämmelsen ska kunna tillämpas är att det av handlingarna som sökanden ger in framgår att det saknas lagliga förutsättningar för bifall till ansökan. Innan ett avslagsbeslut meddelas ska sökanden ha getts tillfälle att komplettera sin ansökan.

För att förenkla handläggningen av en ansökan får enligt fjärde stycket handlingarna i ärendet ges in i elektronisk form när det är lämpligt. Tillståndsmyndigheten får avgöra när det finns förutsättningar för att godta att handlingar ges in i elektronisk form. Bestämmelsen i fjärde stycket är således fakultativ och öppnar upp möjligheten för en mer omfattande elektronisk hantering av tillståndsmyndighetens arbete med tillståndsärendena. Om ansökningshandlingarna ges in i elektronisk form underlättar detta arbetet för tillståndsmyndigheten vad gäller myndighetens behandling av textmaterial och delgivning. Handläggningen blir följaktligen enklare och framförallt, i förlängningen, miljövänligare.

Om en ansökan bara ges in i pappersupplaga är detta ingen avvisningsgrund.

8 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 2 a §. Den ålägger en tillståndshavare att tillhandahålla den utredning av verksamheten och övriga förhållanden som behövs för prövningen av en ansökan om återkallelse av tillstånd eller omprövning av tillstånd eller villkor enligt 24 kap. 3, 5 och 8 §§ miljöbalken.

9 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 3 §. Den avser kungörandet av ansökan och kungörelsens innehåll.

En kungörelse ska enligt första stycket 2. innehålla en upplysning om sista tid för sådan anmälan som avses i 24 kap. 13 a § att framställa anspråk om ersättning för skada på grund av vattenverksamhet.

Bestämmelserna om aktförvarare har justerats i redaktionellt hänseende.

10 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 4 §. Den innehåller bestämmelser om till vilka myndigheter och kommuner som tillståndsmyndigheten är skyldig att sända kungörelsen och ansökningshandlingarna. Tillståndsmyndigheten får avgöra om det kan antas att det allmänna fiskeintresset eller något annat allmänt intresse inte berörs av verksamheten.

11 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 5 §. Som ett förtydligande anges att bestämmelsen bara gäller ansökningar angående vattenverksamhet. Den innehåller bestämmelser om att vissa rättssubjekt ska få del av kungörelsen. Delgivning sker enligt delgivningslagen (1970:428).

12 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 6 §. Den anger vilka statliga myndigheter som har rätt att föra talan, att kommun får föra talan för att tillvarata vissa miljöintressen inom kommunen samt att Fiskeriverket har skyldighet att i vissa fall yttra sig i fiskefrågor. Rätten att föra talan ger rätt att överklaga domar och beslut.

13 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 7 §. Den innehåller bestämmelser om fastighetsägarens uppgiftsskyldighet till skydd för innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft som belastar den fastighet som avses med ansökan.

Fastighetsägaren ska inte drabbas av något skadeståndsansvar om han utan eget vållande saknar kännedom om någon rättighetsinnehavare eller annars har ett giltigt förhinder att lämna föreskriven uppgift. Det kan inte heller bli fråga om något ansvar för det fall rättighetsinnehavaren känner till ansökningen och således kan bevaka sin rätt. Det är alltså inte fråga om ett strikt ansvar utan allmänna skadeståndsrättsliga regler bör tillämpas.

14 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 8 §. Den innehåller bestämmelser om tidigare okända sakägare.

15 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 9 §. Den gäller för fastigheter på sakägarsidan och innehåller bl.a. bestämmelser att om det råder tvist om äganderätten till en fastighet är det den som innehar fastigheten med äganderättsanspråk som får företräda fastigheten, även om han inte har lagfart.

16 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 10 §. En nyhet är dock att synpunkter får ges in i elektronisk form. Till skillnad från vad som gäller enligt 7 § kan myndigheten enligt förevarande paragraf inte vägra att ta emot en synpunkt som ges in elektroniskt. Rätten för sökande och andra att få ta del av handlingar är reglerad i 16 och 17 §§ förvaltningslagen. Tidigare föreskrift att synpunkter ska skickas till den sökande har därför som obehövlig utgått.

17 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 12 §. Den innehåller bestämmelser om möjligheten att förordna sakkunnig att efter förberedande undersökning avge utlåtande rörande en fråga, där det behövs särskild utredning för bedömningen. Som ett förtydligande anges i andra stycket att ett beslut inte får överklagas särskilt.

18 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 13 §. Tidigare skyldighet att föra protokoll är inte tillämplig när prövningen ska ske hos en förvaltningsmyndighet.

19 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 14 §. När prövningen flyttas till förvaltningsmyndighet behöver bestämmelsen i fortsättningen inte anknyta till en huvudförhandling. Bestämmelserna som utgör ett undantag från huvudprincipen att en vattenverksamhet inte får sätta igång innan tillstånd lämnats syftar till att bereda en sökande i ärende om tillstånd till vattenverksamhet möjlighet att ta annans mark i anspråk för att där kunna vidta en skyddsåtgärd som tillståndsmyndigheten bedömer motiverad. De praktiskt viktigaste fallen är de då sökanden redan i ett delbeslut har fått ett byggnadstillstånd och det senare visar sig att skyddsåtgärder behöver vidtas på annans mark.

20 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 15 §.

21 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 16 och 18 §§ samt när det gäller skyldigheten att hålla sammanträde 19 kap. 4 § 3. Sammanträde ska hållas med sakägarna om det inte är obehövligt. Till skillnad från vad som gällt för miljödomstolens handläggning ställs inget krav på att det ska vara uppenbart för att tillståndsmyndigheten ska få underlåta att hålla sammanträde. Den besiktning som avses i paragrafen ska äga rum i samband med sammanträdet. I fråga om annan undersökning finns bestämmelser i 18 §.

Vid sammanträde och syn ska protokoll föras.

22 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 25 §. Formellt sett framstår bestämmelserna som en reglering av utformningen av ett beslut i ett tillståndsärende. Då andra bestämmelser om detta saknas i balken har dock bestämmelserna även betydelse som anvisning om vilka frågor som kan tas upp till prövning i ett tillståndsärende. Av paragrafens inledning framgår att ett tillståndsbeslut ska kungöras. Givetvis ska en sådan kungörelse innehålla en upplysning om hur man kan få tillgång till det aktuella beslutet. Bestämmelsens första stycke innehåller en uppräkningslista som inte är uttömmande. Vad beslutet ska innehålla i varje enskilt ärende måste anpassas till ansökan och de frågor som denna aktualiserar i ärendet. Eftersom ersättningsfrågor inte ska prövas av tillståndsmyndigheten innehåller 4. bara en regel om att ett beslut ska innehålla bestämmelser om skyldigheter att utföra skadeförebyggande åtgärder. I stället ska ett beslut enligt 12. innehålla bestämmelser om den tid inom vilken anspråk på ersättning ska framställas. Enligt 14. ska ett beslut innehålla bestämmelser om sådan säkerhet som avses i 24 kap. 14 §. Tidigare 14. avsåg enligt ordalydelsen endast de fall då en ansökan om tillstånd bifölls. Det måste anses självklart att ett beslut i förekommande fall ska

innehålla bestämmelser om rättegångskostnader. Den särskilda bestämmelsen om detta har därför utgått.

23 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 25 a §.

24 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 25 b §.

25 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 26 §.

26 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 27 §. Bestämmelsen ger tillståndsmyndigheten möjlighet att skjuta upp avgörandet av en viss villkorsfråga när verkningarna av en verksamhet inte kan förutses med tillräcklig säkerhet. Förutsättning är dock att tillståndmyndigheten har bedömt att verksamheten är tillåtlig så att tillstånd kan meddelas.

27 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 kap. 28 §. Den innehåller bestämmelser om omedelbar verkställighet och om inhibition av verkställighetsförordnanden.

28 §

Bestämmelsen motsvarar tidigare 21 kap. 5 §.

29 §

Bestämmelsen har tidigare funnits i 20 kap. 3 a § miljöbalken och har då enbart avsett domstolarnas verksamhet. En motsvarande bestämmelse för domstolarna föreslås nu i 2 kap. 17 § lagen om miljödomstolar.

30 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 7 kap. 20 § LSV.

31 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 7 kap. 21 § LSV.

32 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 7 kap. 22 § LSV.

33 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 7 kap. 23 § LSV.

34 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 7 kap. 24 § LSV.

35 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 7 kap. 29 § LSV.

36 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 7 kap. 27 § LSV.

37 §

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 7 kap. 28 §. LSV.

20 kap.

Utredningen föreslår att 20 kap. 1 och 3–11 §§ ska upphöra att gälla. Bestämmelserna har, i stora delar oförändrade, tagits in i den föreslagna lagen om miljödomstolar.

2 §

I paragrafen anges vilka mål enligt miljöbalken som prövas av miljödomstol. Ersättningsmål enligt 24 kap. 13 § har tillkommit jämfört med gällande lydelse. Detta beror på att ersättningsfrågorna med anledning av vattenverksamhet tidigare har handlagts i ansökningsmålen som försvinner från miljödomstolarna i och med den nya instansordningen.

I fråga om utdömande av vite föreslås att lagen om viten ska tillämpas. Enligt 8 § den lagen ska i tingsrätten vitesmål handläggas som mål för vilka strängare straff än böter inte kan dömas ut.

Enligt nuvarande ordning ska mål enligt den s.k. Reach-förordningen inom EU om fördelningen av vissa kostnader handläggas av miljödomstolen som förstainstansmål. Någon särskild forumregel infördes inte i balken för sådana mål. Enligt utredningens bedömning är målen av sådan beskaffenhet att vanligt tvistemålsforum är det som i första hand bör komma i fråga. Måltypen bör därför fortsättningsvis inte handläggas av miljödomstolarna (prop. 2007/08:80 s. 92).

24 kap.

1 §

Paragrafen har ändrats eftersom frågor om omprövning inte längre ska prövas av miljödomstol i första instans.

3 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

4 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

7 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

13 §

Paragrafen har ändrats med anledning av att prövningen av tillståndsfrågor skiljs från prövningen av ersättningsfrågor, se avsnitt 4.2.1. Ändringen innebär att talan om ersättning för skada som avses i 31 kap. ska väckas vid miljödomstolen. Enligt andra stycket kan domstolen i ett mål om ersättning även pröva frågor om skadeförebyggande åtgärder. Det är fråga om åtgärder som inte påverkar tredje mans rätt.

13 a §

Paragrafen som är ny har behandlats i avsnitt 4.2.1 och innehåller bestämmelser om tidsfrist för att framställa krav på ersättning för skador på grund av ett tillstånd till vattenverksamhet. Liksom sakägare eller annan rättsägare kan verksamhetsutövaren påkalla prövning av en ersättningsfråga.

Enligt första stycket får ersättningstalan inte väckas förrän tillståndet har tagits i anspråk. I fall där prövningsmyndigheten meddelar särskilda beslut enligt 19 kap. 25 § om tillstånd till arbeten bör tiden inte räknas från när dessa sätts igång utan från den tidpunkt när ett komplett tillstånd att driva den prövade verksamheten föreligger och verksamhetsutövaren har påbörjat driften.

Eftersom det inte blir tiden för ett beslut utan verksamhetsutövarens faktiska åtgärder som bestämmer talfristen kan det finnas ett visst utrymme för oklarhet om den exakta tiden då fristen löper ut. Risken för sådana oklarheter bör ligga på tillståndshavaren.

Enligt andra stycket kan föreläggande meddelas om att anmälan ska göras innan den slutliga prövningen av ansökan om ett kommande ersättningskrav.

13 b §

Paragrafen innehåller regler om s.k. oförutsedda skador och har behandlats i avsnitt 4.2.1. Den motsvarar i huvudsak nuvarande 24 kap. 13 §. Avgränsningen av de anspråk som kan framställas med stöd av paragrafen är dock annorlunda än enligt gällande bestämmelse. Eftersom någon skadereglering inte ska ske i tillståndsärendet kan avgränsningen inte ske med utgångspunkt i tillståndsmyndighetens egen bedömning av skadorna. I stället ska bedömningen huruvida en skada faller in under bestämmelsen grundas på om skadan har förutsetts under handläggningen av tillståndsärendet, eller inte. Om alltså uppgifter om en viss skaderisk förekommer i utredningen i tillståndsärendet har risken varit synlig för sakägarna och om skadan sedan inträffar är den inte oförutsedd. Däremot är någon aktiv undersökningskyldighet för sakägarna inte avsedd. Det kan förväntas att det huvudsakliga underlaget för bedömningen blir sökandenas konsekvensutredningar, men även material som förs in i ärendet av myndigheter och andra som agerar i ärendet, liksom naturligtvis av sakägaren själv.

14 §

Paragrafen har fått en ny utformning. Ersättningsanspråk ska enligt 20 kap. 1 § anhängiggöras genom ansökan om stämning. Enligt den nya lydelsen kan den som kan antas ha rätt till ersättning enligt 24 kap. 13 § begära att säkerhet ställs. Sådan begäran kan göras såväl i tillståndsärendet som när talan väcks om ersättning.

25 kap.**1 §**

En följd av den nya instansordningen är att frågor om rättegångskostnader prövas av tillståndsmyndigheterna. Inledningsvis i kapitlet föreskrivs därför att rättegångsbalkens 18 kap. ska tillämpas.

2 §

Paragrafen har ändrats i fråga om vem som kan få ersättning för rättegångskostnader. De nya reglerna har behandlats i avsnitt 4.2.3.

3 §

Ändringarna är följdändringar föranledda av den ändrade instansordningen.

4 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

7 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

8 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

9 a §

Enligt paragrafen, som är ny, kan en slutlig bedömning av sökandens kostnadsansvar göras när ett tillståndsärende om vattenverksamhet överklagas till miljödomstolen. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 4.2.3.

10 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

28 kap.*3 a §*

Paragrafen är ny. Den ersätter 7 kap. 26 § LSV. Bestämmelsen i 7 kap. 26 § tredje stycket om polismyndighets biträde har ansetts obehövlig.

10 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen. Bestämmelsen i tidigare andra stycket om inlösen föreslås utgå som obehövlig då den veterligen inte har tillämpats de senaste 70 åren. En konsekvensändring har gjorts i tredje stycket.

31 kap.*37 §*

Paragrafen som är ny motsvarar tidigare gällande 22 kap. 23 och 24 §§ miljöbalken.

14.5 Förslaget till ändring i lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929

Ändringarna innebär att miljödomstolarnas uppgifter enligt konventionen flyttas över till de nya prövningsmyndigheterna. Den särskilda beslutsförhållningsregeln i 12 § tillämpningslagen utgår. I stället tillämpas myndighetens vanliga sammansättningsregler. Vidare har bestämmelser om vilket antal exemplar av ansökningshandlingar sökanden ska vara skyldig att ge in tagits bort.

14.6 Förslaget till ändring i ägofredslagen (1933:269)

I lagen föreslås ett flertal förändringar med anledning av att miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna samorganiseras.

14.7 Förslaget till ändring i lagen (1945:119) om stängselskyldighet för järnväg m.m.

I 4 § föreslås ändringar med anledning av att miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna samorganiseras.

14.8 Förslaget till ändring i lagen (1957:390) om fiskearrenden

17 § upphävs till följd av att sådana tvister som inte handläggs av arrendenämnd ska handläggas av de vanliga tingsrätterna.

14.9 Förslaget till ändring i lagen (1962:627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m.m.

Lagen är tillämplig när Sverige är i krig och när liknande utomordentliga förhållanden råder. Enligt lagen är det miljödomstolen som under vissa förutsättningar meddelar tillstånd till vattenverksamhet och beslutar i uppkommande frågor om ersättning. Utredningens förslag innebär att tillståndsfrågorna i fortsättningen ska avgöras av en administrativ myndighet motsvarande den ordning som gäller under normala förhållanden medan ersättningsfrågor också i fortsättningen ska handläggas av miljödomstolarna.

14.10 Förslaget till ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988)

I fastighetsbildningslagen innehåller 16–18 kap. regler om rättegången i fastighetsbildningsmål. I flera andra lagar som reglerar likartade frågor hänvisas till bestämmelserna i fastighetsbildningslagen. Utredningens förslag till lag om miljödomstolar innebär att rättegångsreglerna harmoniseras. I enlighet med vad utredningen föreslagit i fråga om miljöbalken bör därför rättegångsreglerna i 16–18 kap. fastighetsbildningslagen med undantag för bestämmelserna om rättegångskostnader upphävas.

16 kap. 1–12 a, 13 och 16 §§, 17 kap. 1 och 2 §§ samt 18 kap. upphör till följd av vad som nyss angetts att gälla. Motsvarande bestämmelser finns i den nya lagen om miljödomstolar.

Bestämmelser om rättegångskostnader finns kvar i fastighetsbildningslagen med nya beteckningar.

4 kap. 39 §, 9 kap. 5 § samt 15 kap. 1 och 10 §§ ändras som en konsekvens av samorganisationen av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.11 Förslaget till ändring i väglagen (1971:948)

I väglagen föreslås ändringar i 66, 68 och 70 §§ som konsekvens av att miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna samorganiseras.

14.12 Förslaget till ändring i lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering

I lagen föreslås en ändring i 27 § som en konsekvens av att miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna samorganiseras.

14.13 Förslaget till ändring i expropriationslagen (1972:719)

I expropriationslagen föreslås ändringar i ett antal paragrafer i 3, 5, 6 och 7 kap. till följd av samorganisationen av fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna.

14.14 Förslaget till ändring i lagen (1973:1084) om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag

En ändring föreslås i lagen som en följd av samorganisationen av fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna.

14.15 Förslaget till ändring i ledningsrättslagen (1973:1144)

I ledningsrättslagen föreslås ändringar i 29 och 29 a §§ som en följd av samorganisationen av fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna.

14.16 Förslaget till ändring i anläggningslagen (1973:1149)

31 §

Ändringen innebär att bestämmelserna i lagen om miljödomstolar och 16 kap. fastighetsbildningslagen ska tillämpas vid överklagande av beslut enligt anläggningslagen.

48 a §

Enligt paragrafen ska tvist om större slitage på en enskild väg än vad som svarar mot en fastighets andelstal i driftskostnaderna för en gemensamhetsanläggning lösas av fastighetsdomstolen. Den fastighetsägare som sålunda överutnyttjar en väg kan förpliktas att betala skälig ersättning till samfälligheten. Med hänsyn till att det är fråga om en skälighetsbedömning av ersättningens storlek kan övervägas att överlåta åt de vanliga tingsrätterna att lösa en tvist i enlighet med de överväganden som gjorts i avsnitt 8.2.2. En rad andra frågor som gäller enskilda vägar prövas dock vid överklagande enligt reglerna för fastighetsbildningsmål. Därför bör de nu ifrågavarande tvisterna efter samorganisationen prövas av miljödomstolarna.

14.17 Förslaget till ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter*3 §*

Ändringen är en konsekvens av att fastighetsdomstolarna samorganiseras med miljödomstolarna.

15 §

Ändringen är en konsekvens av att fastighetsdomstolarna samorganiseras med miljödomstolarna.

46 §

Utredningen föreslår att talan enligt paragrafen i fortsättningen ska väckas vid de vanliga tingsrätterna. Därför behövs ingen regel om vid vilken domstol talan ska väckas. Utredningens bedömning är att tvisterna har mer likhet med vanliga civilrättsliga tvister än med sådana mål som kräver medverkan av teknisk expertis och därför bör handläggas av miljödomstol. Avgörande för utredningens ställningstagande är de avsevärt längre avstånden till domstolarnas lokaler som blir en konsekvens av den nya organisationen.

53 §

I fortsättningen förs klandertalan mot stämmobeslut hos de vanliga tingsrätterna. Då behövs ingen regel om vid vilken domstol talan ska väckas. Förslaget har behandlats i avsnitt 8.2.2.

54 §

I fortsättningen ska skadeståndstalan mot vissa företrädare för en samfällighet väckas vid de vanliga tingsrätterna, se avsnitt 8.2.2. Då behövs ingen regel om vid vilken domstol talan ska väckas.

66 §

Ändringen är en konsekvens av att fastighetsdomstolarna samorganiserats med miljödomstolarna.

14.18 Förslaget till ändring i bostadsförvaltningslagen (1977:792)

I lagen ändras 23 och 28 §§ som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.19 Förslaget till ändring i lagen (1978:160) om vissa rörledningar

I lagen ändras 18 § som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.20 Förslaget till ändring i jordförvärvslagen (1979:230)

12 §

Förslaget föranleds av att talan om inlösen ska väckas vid de vanliga tingsrätterna. Förslaget behandlas i avsnitt 8.2.2.

14.21 Förslaget till ändring i skogsvårdslagen (1979:429)

I lagen ändras 19 § som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.22 Förslaget till ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kåranden att ställa säkerhet för rättegångskostnader

2 §

Den ändrade instansordningen enligt miljöbalken och samorganisationen av fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna medför, vad gäller mål som hittills har handlagts vid dessa domstolar, att det enda undantaget från skyldigheten för utländska kåranden att ställa säkerhet för rättegångskostnader som behöver gälla enligt paragrafen är i mål vid miljödomstol som avser ersättning vid ingripande av det allmänna.

14.23 Förslaget till ändring i lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter

I lagen ändras 18, 22, 23, 29 och 31 §§ som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.24 Förslaget till ändring i plan- och bygglagen (1987:10)

10 kap.

8 §

Utredningen har i delbetänkandet *En ny instansordning för mål enligt Plan- och bygglagen* (SOU 2007:111) föreslagit att frågor om tilläggsavgift ska prövas av miljödomstol på talan av byggnadsnämnden. Dessa mål bör i miljödomstolarna handläggas enligt

reglerna för bötesmål. Detta föranleder en ändring i det tidigare förslaget.

18 b §

Utredningen har i det nyssnämnda betänkandet föreslagit att miljödomstol ska pröva frågor om utdömande av vite. Även dessa mål bör handläggas som bötesmål. Detta bör framgå av en ny 18 a §.

13 kap.

1 §

Ändringen är en konsekvens av att fastighetsdomstolarna samorganiserats med miljödomstolarna.

15 kap.

3 och 8 §§

Paragraferna bör ändras som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.25 Förslaget till ändring i lagen (1987:11) om exploateringssamverkan

34 §

Paragrafen ändras som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.26 Förslaget till ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

17 §

Paragrafen ändras som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.27 Förslaget till ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen

I lagen ändras 2 kap. 25 § och 3 kap. 20 § som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.28 Förslaget till ändring i minerallagen (1991:45)

I lagen ändras 8 kap. 11 §, 10 kap. 7 §, 12 kap. 6 § samt 16 kap. 3, 5 och 6 §§ som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.29 Förslaget till ändring i bostadsrättslagen (1991:614)

I lagen ändras 9 kap. 18 § som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.30 Förslaget till ändring i ellagen (1997:857)

I lagen ändras 2 kap. 21 § som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.31 Förslaget till ändring i lagen (1997:1320) om kärnkraftens avvecklande

I lagen ändras 8 § som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.32 Förslaget till ändring i lagen (1998:811) om införande av miljöbalken

17 §

Paragrafen föreslås ändrad till följd av den nya instansordningen för prövning av tillstånd till vattenverksamhet.

14.33 Förslaget till ändring i lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamheter

1 kap.

3 a §

Paragrafen är ny. Enligt bestämmelsen prövas tillståndsfrågor enligt lagen av den tillståndsmyndighet som regeringen bestämmer, om inte annat anges i lagen.

4 kap.

1 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

2 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

3 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

7 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

5 kap.**1 §**

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

3 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

4 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

6 kap.**1 §**

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

5 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

6 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

9 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

7 kap.

1 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen. I fråga om reglerna för handläggning av en ansökan angående vattenverksamhet hänvisas till bestämmelserna i 19 kap. miljöbalken.

2 §

Av paragrafen framgår vilka mål enligt LSV som en miljödomstol tar upp som första instans.

3 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

5 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

6 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

11 §

Paragrafen har ändrats med anledning av att reglerna i miljöbalken om ansökningsmål har upphävts. Enligt paragrafen får tredskodom inte meddelas vid muntlig förberedelse. Vidare innehåller paragrafen hänvisningar till miljöbalken och lagen om miljödomstolar i frågor som tidigare reglerats i 22 kap. miljöbalken.

12 §

Om en tillståndshavare som blivit instämd till miljödomstol i ersättningsmål enligt 2 § för att bemöta käromålet gör en ansökan hos tillståndsmyndigheten om godkännande av vissa i paragrafen angivna åtgärder, ska ersättningsmålet förklaras vilande tills ansökan har slutligt prövats. Paragrafen har även i övrigt ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

13 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

14 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

15 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

16 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

17 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

18 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

8 kap.*2 §*

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

9 kap.*4 §*

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

7 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

14.34 Förslaget till ändring i lagen (1998:813) om införande av lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet

14 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

14.35 Förslaget till ändring i lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor

9 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

20 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

14.36 Förslaget till ändring i lagen (1999:1175) om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar

I lagen ändras 1 § som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.37 Förslaget till ändring i lagen (1999:1176) om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar

I lagen ändras 1 § som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.38 Förslaget till ändring i lagen (2004:875) om särskild förvaltning av vissa elektriska anläggningar

I lagen ändras 1 kap. 5 § och 3 kap. 17 § som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.39 Förslaget till ändring i (2004:1199) om handel med utsläppsrätter

I lagen ändras 9 kap. 2 § som en följd av att vissa processuella regler flyttas från miljöbalken till lagen om miljödomstolar.

14.40 Förslaget till ändring i naturgaslagen (2005:403)

I lagen ändras 2 kap. 17 § som en följd av samorganisationen mellan miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

14.41 Förslaget till förordning med instruktion för Koncessionsnämnderna för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet

1 §

I paragrafen anges i första stycket vilka de regionala koncessionsnämnderna för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet är och var de ska vara belägna. Av andra stycket framgår att nämndernas indelning följer miljödomstolarnas domkretsar.

2 §

I paragrafen bemyndigas koncessionsnämnderna att handlägga vissa angivna ärenden. De bemyndiganden som är mest omfattande finns i 9 kap. 6 och 8 §§ samt 11 kap. 9 b § miljöbalken. Dessa bemyndiganden omfattar samtliga frågor om tillstånd till verksam-

heter och ändring eller upphävande av tillstånd och villkor och andra bestämmelser enligt 24 kap. miljöbalken. Enligt 1 och 2. blir därför nämnderna behöriga att förutom ansökningar om tillstånd pröva ansökan om godkännande enligt 11 kap. 6 § miljöbalken av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete eller av åtgärder som strider mot meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten. Bemyndigandet omfattar också ansökan om tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken att riva ut eller ta en vattenanläggning ur bruk.

3 §

Enligt paragrafen ska en koncessionsnämnd ledas av en särskilt utsedd myndighetschef. Även om det inte direkt anges i paragrafen torde myndighetschefen i de flesta fall vara en av nämndens jurister.

4 §

Enligt paragrafen ska en nämnd ha ett eget kansli. Kansliet torde vanligtvis finnas i en länsstyrelses lokaler. Den formella kopplingen mellan en länsstyrelse och en nämnd görs genom avtal i administrativa angelägenheter, se avsnitt 3.2.2.

5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om en nämnds sammansättning vid prövning av ärenden enligt 2 §. Bestämmelserna har kommenterats i avsnitt 3.2.2.

6 §

Bestämmelserna om jäv i 4 kap. rättegångsbalken ska tillämpas av nämnderna.

7 §

Enligt paragrafen ska vid omröstning bestämmelserna i 16 kap. rättegångsbalken tillämpas. Det innebär att ordföranden har utslagsröst vid lika röstetal.

8 §

Av paragrafen framgår att det finns ytterligare bestämmelser om nämndernas verksamhet i 19 kap. miljöbalken och i FMH.

9 §

Paragrafen uttrycker att det bör finnas ett väl organiserat samarbetet mellan nämnderna. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 3.2.2.

10 §

Av paragrafen framgår att ledamöterna i en nämnd ska anställas av regeringen och att personalen i övrigt anställs av chefen vid respektive myndighet.

11 §

Enligt paragrafen finns regler om överklagande av en nämnds beslut i 19 kap. 1 § och 20 kap. 2 § miljöbalken.

14.42 Förslaget till ändring i kungörelsen (1971:549) om fastighetsdomstol

Kungörelsen föreslås upphöra att gälla som en följd av att miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna föreslås bli samorganiserade.

Enligt övergångsbestämmelser ska mål eller ärenden som inletts i fastighetsdomstol överlämnas till den miljödomstol eller annan

tingsrätt där den eller de fastigheter som saken gäller är belägna om det inte är olämpligt.

14.43 Förslag till ändring i förordningen (1983:1011) om vissa underrättelser enligt den svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929

Förordningen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

14.44 Förslaget till ändring i förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol

31 a §

Paragrafen som är ny motsvarar 16 kap. 15 § fastighetsbildningslagen. Bestämmelsen handlar om domstolens expeditionsskyldighet och kräver inte lagform. Förslaget är därför att den tas in i rubricerad förordning som bl.a. gäller vissa av en domstols expeditioner.

14.45 Förslaget till ändring i förordningen (1996:379) med hovrättsinstruktion

I instruktionen görs följdändringar som en konsekvens av att miljödomstolarna samorganiseras med fastighetsdomstolarna.

14.46 Förslaget till ändring i förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion

I instruktionen görs följdändringar som en konsekvens av att miljödomstolarna samorganiseras med fastighetsdomstolarna.

14.47 Förslaget till ändring i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd

4 §

Paragrafen föreslås ändrad med anledning av den ändrade instansordningen, vilken innebär att det inte längre kommer att vara huvudförhandling i ansökningsmål.

6 §

Enligt paragrafen ska alla tillståndsärenden i fortsättningen betecknas med bokstaven A och prövas av koncessionsnämnderna för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet. Denna ändring förutsätter, som framgår av avsnitt 3.2.1, att även bilagorna till förordningen ses över. Detta ingår inte i utredningens uppdrag.

11 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

20 a §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

50 §

Paragrafen har ändrats med anledning av den ändrade instansordningen.

14.48 Förslaget till ändring i förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter

5 §

Enligt 1 kap. 3 § i förslaget till lagen om miljödomstolar ska miljödomstolarna ha samma sammansättning i ärenden som i mål. Någon särskild föreskrift om miljödomstolarnas sammansättning vid handläggning av ärenden om bygdeavgifter behövs då inte.

14.49 Förslaget till ändring i förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken

I förordningen föreslås följändringar med anledning av den nya instansordningen.

14.50 Förslaget till ändring i förordningen (1998:1323) om miljödomstolarnas domkretsar

2 §

Paragrafen som är ny anknyter koncessionsnämnderna för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet till miljödomstolarna i geografiskt hänseende.

14.51 Förslaget till ändring i förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m.

6 §

I paragrafen införs en möjlighet att till markavvattningsakkunnig utse någon annan än den som är behörig enligt Jordbruksverkets eller Skogsstyrelsens föreskrifter.

9 §

I paragrafen föreslås en följdändring med anledning av den nya instansordningen.

10 §

I paragrafen föreslås en följdändring med anledning av den nya instansordningen.

11 §

I paragrafen föreslås en följdändring med anledning av den nya instansordningen.

18 a §

Paragrafen är ny. I ett ersättningsmål där tillståndshavaren har ålagts att vidta vissa åtgärder ska miljödomstolen sända domen till tillståndsmyndigheten. Detta har bl.a. betydelse för förandet av miljöboken.

14.52 Förslaget till ändring i förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion

15 §

Paragrafen har ändrats med anledning av att det inte längre ska finnas miljöprövningsdelegationer hos länsstyrelserna.

45 §

I paragrafen har ett nytt stycke införts. I den nya bestämmelsen finns en erinran om att länsstyrelsen kan utföra administrativa uppgifter åt en koncessionsnämnd för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet.

14.53 Övriga förordningsändringar

I betänkandet finns förslag till följdändringar i de förordningar som bedömts vara av störst vikt. Utredningens överväganden och förslag medför dessutom att följdändringar i ett stort antal författningar. Utan anspråk på fullständighet följer här en uppräknig av de förordningar som utredningen funnit böra ändras till följd av utredningens förslag.

1. Kungörelsen (1966:702) angående tillämpning av lagen den 16 december 1966 (nr 700) om vissa gemensamhetsanläggningar (5–7 §§)
2. Fastighetsbildningskungörelsen (1971:762) (26 §)
3. Expropriationskungörelsen (1972:727) (7 och 8 §§)
4. Kungörelsen (1973:261) om utbetalning av vissa ersättningar i mål eller ärende vid domstol, m.m. (7 §)
5. Förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m. (9 §)
6. Förordningen (1983:382) om antalet nämndemän i de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna (2 §)
7. Förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna (1 § och bilaga)
8. Nationalparksförordningen (1987:938) (10 §)
9. Förordningen (1992:128) om hovrätternas domkretsar
10. Förordningen (1995:1652) om byggande av järnväg (10 §)
11. Förordning (1998:904) om täkter och anmälan för samråd (2 och 12 §§)
12. Förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. (41 §)
13. Förordningen (2001:512) om deponering av avfall (36 och 45 §§)

14. Avfallsförordningen (2001:1063)
(53 §)
15. Förordningen (2002:814) om behörighet för tingsrätter att handlägga mål enligt lagen (2002:599) om grupprättegång, m.m.
(1 §)
16. Förordningen (2002:1060) om avfallsförbränning
(16, 17 och 20 §§)
17. Förordningen (2005:220) om retursystem för plastflaskor och metallburkar
(13 §)

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av experterna Mårten Bengtsson, Fredrik Bonde, Anders Dahlsjö och Liselotte Rågmark

Vi anser att de ersättningsfrågor som uppkommer som en följd av att tillstånd ges till vattenverksamhet ska kunna prövas redan i samband med att tillståndsfrågan prövas. Vi förordar därför en processordning som i huvudsak överensstämmer med det alternativa lagtextförslag som utredningen lämnat i bilaga 12. Vårt ställningstagande är främst motiverat av praktiska och process-ekonomiska skäl, men innebär även att enhetlighet uppnås med annan markåtkomstlagstiftning.

1) Tillstånd till vattenverksamhet innebär att s.k. generell tvångsrätt tillskapas. I samband med tillståndsprövningen kan även frågor om särskild tvångsrätt prövas. Att prövning av tvångsrätt förenas med tillståndsprövning är en ordning som avviker från vad som normalt gäller i annan markåtkomstlagstiftning (undantag väglagen). Det finns som anförs i betänkandet goda skäl för den avvikelser i fråga om vattenverksamhet. Enligt vår uppfattning ska emellertid även uppkommande ersättningsfrågor till följd av att tillstånd meddelats eller särskild tvångsrätt tillskapats hållas ihop i en sammanhållen prövning. Så fungerar det vid förhandlingar mellan verksamhetsutövaren och sakägare. En sakägare är normalt inte villig att träffa överenskommelse om ett intrång eller en skada om ersättningen inte regleras samtidigt.

2) Tillstånd till miljöfarlig verksamhet medför ingen generell tvångsrätt. Miljöskador ersätts endast till den del de är orsakade av störningar som inte är orts- eller allmänvanliga. Någon sådan begränsning finns inte vad gäller skador på grund av vattenverksamhet. Miljöskadeprövningen avser regelmässigt redan inträffade skador. Vattenverksamheten avser framtida skador. Det är

skillnader som motiverar olika prövningsförfaranden för vattenverksamhet jämfört med miljöfarlig verksamhet.

3) Tillståndsprövningen leder regelmässigt till någon form av påverkan på annans fastigheter och därmed uppkommer också ersättningskrav. Att ersättningsfrågan kan tas upp i och avgöras av prövningsmyndigheten måste typiskt sett medföra att förfarandet påskyndas och effektiviseras. Om t.ex. förlikning i ersättningsfrågan kan uppnås till viss del är det effektivt och resursbesparande att låta prövningsmyndigheten pröva resterande del av denna i stället för att lyfta frågan till miljödomstolen. Här kan paralleller dras med förrättningsförfarandet enligt fastighetsbildningslagstiftningen. Processen vid den nya prövningsmyndigheten, skulle om den också tillåts innefatta ersättningsfrågor, i princip inte bli annat än ett sådant förrättningsförfarande. Det effektiva förfarandet som kännetecknar förrättningen skulle därmed komma att präglade prövningen av vattenverksamheten.

För att i det enskilda fallet få till stånd en lösning som samtidigt tillgodoser sökandens önskemål på bästa sätt samt andra enskilda och allmänna intressen i nödvändig grad är det mest optimala ur alla aspekter att prövningsmyndigheten har möjlighet att väga samtliga dessa intressen mot varandra och förordna i frågorna vid ett och samma tillfälle. En avvägning, som inte enbart är begränsad till två intressen vilket är fallet om ersättningen prövas separat, kan då göras mellan olika åtgärder och ersättningar.

4) Genom att tvångsrätts- och ersättningsfrågorna håll ihop bortfaller behovet av att ställa säkerhet. De föreslagna bestämmelserna innebär i den delen att prövningsmyndigheten ändå måste befatta sig med ersättnings- och värderingsfrågor. Genom att i stället välja en sammanhållen process kan behovet av att ta i anspråk mark innan ersättningsfrågan avgjorts lösas på sedvanligt sätt via förskott, vilket för de ersättningsberättigade sakägarna är en betydligt bekvämare ordning.

5) Behov av ytterligare handlingsregler för att hantera ersättningsfrågorna på tillståndsmyndigheten torde vara begränsat. Jämförelse kan göras med hur förrättningsförfarandet i fastighetsbildningslagen utformats.

6) För att hantera tillståndsfrågorna är det nödvändigt att tekniker ingår i prövningsmyndigheten. Det är givetvis så att den tekniske ledamoten också besitter kunskap för att bedöma uppkommande fysiska skador och intrång. Det är rationellt att den kunskapen tas tillvara vilket skulle möjliggöras vid en samman-

hållen prövning av tillstånds och ersättningsfrågan men inte enligt huvudförslaget. Den juridiske ledamoten får vidare förutsättas kunna bedöma den ersättningsrättsliga frågan. Behövs särskild sakkunnig för att värdera eller beräkna intrång eller skada, dvs. värderingsteknisk kompetens, kan sådan förordnas. Kompetensfrågan är sålunda inte ett problem.

7) Överprövningen av ersättningsfrågorna kommer med vår inställning som regel att stanna i Miljööverdomstolen. Det kommer därmed att avvika från vad som gäller skador till följd av miljöfarlig verksamhet (32 kap. miljöbalken) och vid expropriativa förfaranden enligt expropriationslagen m.fl. men överensstämmer med den ordning som enligt förslaget ska gälla vid tvångsupplåtelse enligt fastighetsbildningslagstiftningen. Här kan bl.a. hänvisas till utredningen om expropriationsersättning SOU 2007:29 varav framgår att mål om expropriationsersättning är ytterst sparsamt förekommande. I stället svarar mål om ersättning vid tvångsupplåtelse enligt fastighetsbildningslagstiftningen för större delen av ersättningsmålen. För att få upp prejudikatfrågor till Högsta domstolen finns möjlighet att använda s.k. ventil eller att Miljööverdomstolen överlämnar målet till Högsta domstolen. Detta är en godtagbar ordning även vad gäller ersättningsfrågor.

Särskilt yttrande av sakkunnige Claes Kristensson samt experterna Fredrik Bonde och Anders Dahlsjö

4.3.2 Lagens tillämpningsområde och domstolens namn

Vi känner oss inte övertygade av utredningsmannens skäl för att de nya domstolarna även i fortsättningen ska heta "miljödomestolar" respektive "Miljööverdomstolen".

Det är viktigt både för de som arbetar i domstolarna och för den rättssökande allmänheten, att namnet på domstolarna så väl som möjligt speglar de uppgifter som domstolarna är satta att utföra. Ett sådant namn är ägnat att bidra till upprätthållandet av förtroendet för myndighetsutövningen. Förledet "miljö" kan visserligen sägas ha en vid innebörd rent språkligt sett och miljöfrågor är inte sällan för handen även i de nya typerna av mål och ärenden som domstolarna kommer att handlägga. Ordet i fråga är dock i vissa sammanhang värdeladdat och exempelvis en ledamot i dagens fastighetsdomstolar eller en sakägare i ett överklagat fastighets-

bildningsmål torde näppeligen känna sig "hemmastadda" i en domstol med enbart förledet "miljö".

Reformerna om en ny instansordning för PBL-ärenden och om en samordning av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna förutsätter därför enligt vår uppfattning ett nytt namn på miljödomstolarna och på Miljööverdomstolen för att tydliggöra att domstolarna i framtiden har uppgiften att pröva mål och ärenden, förutom enligt miljöbalken, även enligt en rad andra centrala lagar såsom plan- och bygglagen, expropriationslagen och fastighetsbildningslagen. I regeringens direktiv till utredningen betonas också särskilt behovet av nya namn på domstolarna (dir. 2007:94 s. 10).

De nya mål- och ärendekategorierna, även de som tillhör PBL-sfären, angår på ett eller annat sätt fastigheter. En lämplig lösning kunde därför vara en benämning som utgör en kombination av förledet "fastighets" i ordet fastighetsdomstolen och förledet "miljö" i ordet miljödomstolen. Namnet på den nya domstolen blir då "fastighets- och miljödomstolen". Häremot kan dock anföras att namnet möjligen är för långt. Ett alternativ till förledet "fastighets" kunde därför vara förledet "mark". Detta begrepp är visserligen mera allmänt och oprecist i jämförelse med begreppet fastighet men täcker ändå väl in de frågeställningar som de nya målkategorierna rör. Härtill kommer att kombinationen "mark och miljö" är lätt att uttala i jämförelse med andra kombinationer.

Sammanfattningsvis föreslår vi sålunda att miljödomstolarna bör byta namn till "mark- och miljödomstolarna" och som en konsekvens härav att Miljööverdomstolen bör benämnas "Mark- och miljööverdomstolen".

Särskilt yttrande av sakkunnige Peter Fitger och experten Sanna Viklund

Särskilt yttrande av Peter Fitger och Sanna Viklund angående dels handläggningsregler för de mål som har inletts genom ett överklagande till miljödomstol, dels hur rättsbildningsbehovet för dessa mål ska tillgodoses.

Handläggningsregler för de mål som har inletts genom ett överklagande till miljödomstol

Utredningen föreslår att förfarandet i de nya miljödomstolarna (med PBL- och fastighetsmål samt med en ändrad instansordning för mål om A-verksamheter och vattenverksamheter) ska regleras av en lag om miljödomstolar. För de många mål där överklagande kommer att ske från en förvaltningsmyndighet till en miljödomstol upptar den föreslagna lagen en självständig reglering som utan vidare kan betecknas som en helt ny processordning.

Vi ser i och för sig positivt på en samlad processuell reglering för de nya miljödomstolarna, men vi vill invända mot utredningens förslag rörande hur handläggningen av sådana mål som ska inledas i miljödomstolen genom ett överklagande ska regleras i den nya lagen.

Hela den statliga och kommunala förvaltningen utövas, med särbestämmelser för vissa ärenden, enligt en enda lag, förvaltningslagen. Förvaltningslagens flexibilitet och ramkaraktär medförde att den inte kunde läggas till grund för förfarandet i de allmänna förvaltningsdomstolarna när dessa byggdes upp i början av 1970-talet. I stället infördes för sådana domstolar förvaltningsprocesslagen (1971:291; FPL) som innehåller en från de allmänna domstolarnas rättegångsbalk (RB) fristående processordning. För ärendena i allmän domstol tillkom senare lagen (1996:242) om domstolsärenden (ÄL), som vid sin tillkomst hade FPL som förebild. FPL och ÄL uppvisar betydande likheter med varandra och ÄL kan sägas utgöra en till processen i allmän domstol anpassad variant av FPL. För våra domstolar finns det ingen annan fristående processordning än de som finns i RB, FPL och ÄL.

Hitintills har mål som inletts genom ett överklagande till en miljödomstol handlagts enligt FPL, medan miljödomstolarna i andra fall tillämpat RB eller, när det varit fråga om ärenden, ÄL.

Många av de regler som utredningen nu föreslår för de mål som i miljödomstolen ska inledas genom ett överklagande är identiska med regler som finns i FPL och ÄL. I åtskilliga andra fall finns det en huvudsaklig överensstämmelse mellan de föreslagna reglerna och regler i dessa lagar. I ytterligare andra fall innebär förslaget att en processuell fråga regleras på ett helt annat sätt än enligt FPL och ÄL. Det gäller t.ex. den grundläggande frågan om skriftlighet eller muntlighet. Det gäller bl.a. också hur bestämmelserna om inledandet av domstolsprocessen ska vara kopplade till de för den

föregående prövningen i förvaltningsmyndigheten gällande bestämmelserna i FL. Förslaget innehåller även åtskilliga förfaranderegler som inte har någon motsvarighet i ÄL eller FPL. Vissa av dessa regler motiveras av särskilda förhållanden på miljörättsområdet, medan andra utgör processrättsliga innovationer rörande sådant som inte har direkt anknytning till miljöfrågor. Det senare gäller t.ex. regler som innebär avvisande av skriftliga handlingar som inte ges in i tid och regler om parts skyldighet att ersätta kostnad för onödig muntlig bevisning.

Utredningens förslag innehåller vidare hänvisningar till RB i mängder av frågor som inte ansetts behöva någon uttrycklig reglering i FPL och ÄL. Sålunda hänvisas till RB i fråga t.ex. om deldom, om mellandom, om innehållet i dom och beslut, om meddelande av dom och beslut, om undertecknande av dom, om skäligt rådrum, om delgivning av stämning, om ändring av utsatta terminer och frister, om möjlighet att vid hinder ställa in en utsatt förhandling, om vilandeförklaring och om hanteringen av frågor om rättegångshinder.

Ett införande av ytterligare en fristående processordning utöver de som redan finns, dvs. RB, FPL och ÄL, är problematiskt ur flera synvinklar. Ett sådant införande leder till ett krångligt processuellt system.

Tillämpningen av det föreslagna regelsystemet försvåras av att flera av de föreslagna reglerna har getts en från reglerna i FPL och ÄL avvikande utformning trots att det verkar finnas saklig anledning att reglera fallen lika. Trots de stora likheter som finns med regleringen i FPL och ÄL är inte heller dispositionen av regelmassan densamma som den i FPL och ÄL.

Rättsbildningen kring det föreslagna regelsystemet kan försvåras och försenas av att man beträffande de skillnader som i förslaget finns i förhållande till FPL och ÄL inte säkert kan bedöma om det rör sig om sakliga skillnader vilka motiverar en annan rättslig bedömning eller om det endast rör sig om skillnader i uttryckssätt och språk. Det kan under alla förhållanden behövas fler prejudikat i fråga om processuella bestämmelser genom att det rör sig om till stor del parallella regleringar. Utredningsförslagets konstruktion medför onödiga komplikationer och oklarheter för dem som ska använda reglerna. Den föreslagna regleringen minskar alltså förutsebarheten för användaren. Med få processlagar och färre processuella särbestämmelser är det lättare för domare och andra jurister att arbeta med olika rättsområden och över

domstolsgränser. Det sistnämnda är inte bara eftersträvansvärt utan i många fall en nödvändighet.

Med kompletterande särbestämmelser för skilda måltyper är RB med dess huvudförhandlingsprincip tillräcklig för regleringen av all sådan rättskipning där det i allmänhet finns ett behov av att kunna bedöma vad som har hänt i förfluten tid. Miljödomstolarnas verksamhet i de mål som överklagas från förvaltningsmyndigheter kommer huvudsakligen att vara av ett annat slag. FPL och ÄL har hitintills, med särbestämmelser för vissa mål- och ärendetyper, varit tillräckliga för all sådan domstolsverksamhet.

Till det redan anförda kommer att det framstår som mindre lämpligt att införa en ny processordning i samband med att man även i sakligt och organisatoriskt hänseende gör mycket stora förändring av miljödomstolarnas verksamhet. Den nya organisationen med de nya måltyperna måste få rimliga förutsättningar att redan från början fungera vilket försvåras, om man bygger in processrättsliga problem i lagstiftningen.

Vi anser mot denna bakgrund att det finns starka skäl som talar emot att införa en ny fristående processordning för de ifrågasvarande måltyperna. De mål som ska handläggas i miljödomstolarna efter ett överklagande från en förvaltningsmyndighet är visserligen säregna i vissa hänseenden men enligt vår mening inte av sådan karaktär att de inte liksom alla andra domstolsmål i landet ska kunna handläggas med utgångspunkt från regleringen i någon redan existerande processlag. Utgångspunkten för regleringen av förfarandet i dessa mål bör mot denna bakgrund enligt vår uppfattning vara en av de grundläggande processlagar som bygger på principen att prövningen inte i första hand ska avse utredning om förhållanden i förfluten tid. Den lagen bör kompletteras med de särbestämmelser som motiveras av hänsyn till den speciella karaktären hos de mål som ska handläggas i miljödomstolarna.

I sakligt hänseende kan man åstadkomma samma resultat oavsett om man väljer FPL eller ÄL som utgångspunkt för regleringen av handläggningen i de mål som vid miljödomstolen inleds genom ett överklagande. Handläggningen bör ske i målform oavsett vilken lag som väljs.

Hur rättsbildningsbehovet i mål som har inletts genom ett överklagande till miljödomstol ska tillgodoses

En fråga som betonas i utredningens direktiv är hur rättsbildningsbehovet ska kunna tillgodoses i sådana fall där förfarandet i miljödomstolen har inletts genom ett överklagande. Utredningen förslår att Miljööverdomstolen, liksom hittills, i princip ska vara sista instans i sådana fall. Om avgörandet kan få stor principiell betydelse ska Miljööverdomstolen kunna besluta i en förstärkt sammansättning. Det ska dessutom enligt utredningsförslaget finnas möjlighet för den domstolen att, när det är av vikt för rättstillämpningen, utan eget avgörande överlämna målet till Högsta domstolen för avgörande där.

Utredningsförslaget i den nu berörda delen avviker från redan befintliga lösningar för prejudikatbildning och är inte oproblematiskt. Uppgiften att välja en lämplig metod för åstadkommandet av en god prejudikatbildning försvåras av att det pågår en särskild utredning om hur bl.a. prejudikatbildningsbehovet mer allmänt ska kunna tillgodoses i sådana fall där instansordningen på ett eller annat sätt ska vara begränsad (se dir. 2008:49). Detta talar för att man nu tillsvidare bör välja ett system som är enkelt och okomplicerat och som helst ligger nära ett sådant system som redan förekommer i lagstiftningen.

Särskilt yttrande av experten Ulrik Johansson

Miljöprocessutredningens uppdrag är enligt direktiven att förenkla, samordna och på så sätt effektivisera handläggningen av bl.a. mål enligt miljöbalken och PBL. Det bakomliggande syftet med en effektivisering torde vara att med oförändrade miljökrav underlätta för företagen att investera i sina verksamheter. Samtliga betänkanden – Vindkraftsbetänkandet undantaget – har dock helt saknat det nödvändiga företagarperspektivet. Detta märks också i det föreliggande betänkandet som mer fokuserat på domstolars och myndigheters behov och intressen. Jag vill i sammanhanget understryka att näringslivet redan under Miljöbalkskommitténs arbete presenterade konkreta förslag på hur en effektiv organisation skulle kunna vara uppbyggd för att tillgodose såväl samhällets behov av en grundlig prövning som näringslivets behov av förenklingar.

Samordningen av PBL- och MB-prövningen har främst varit en fråga vid vindkraftsetableringar som inte är representativ för näringslivet som helhet. I Vindkraftsbetänkandet har utredningen dock löst problemet på ett förtjänstfullt sätt genom att ta bort parallellprövningen där den inte behövs. Den föreslagna samordningen av domstolsprövningen är dock ingen reell samordning och något som näringslivet inte efterfrågat. För det första startar alla PBL-ärenden i kommun medan MB-ärenden/-mål av någon betydelse startar i länsstyrelse eller miljödomstol. Redan där sätts således samordningen ur spel. Vidare kommer PBL-ärendena inte att prövas i samma organ på länsstyrelsenivån, eftersom PBL-ärenden prövas av länsstyrelsen och MB-ärendet av miljöprövningsdelegationen alternativt föreslagna Koncessionsnämnd eller annat organ knutet till länsstyrelsen. Det är således först i tredje instans som PBL-målet och MB-målet kan mötas. I miljödomstolen är det emellertid inte heller sannolikt att målen kan samordnas eftersom sammansättningsreglerna för rätten gör att i de mer krävande fallen fordras olika miljøråd och sakkunniga. Det är endast i de allra enklaste fallen som en samordning är möjlig och i sådana fall fyller den ingen funktion.

Detta är omständigheter som utredningen borde synliggjort för att det inte ska framstå som om flytten av PBL-målen från länsrätt till miljödomstol innebär någon förbättring för företagen. Visserligen anger utredningen att samordningsfördelarna inte ska över-skattas, men vidhåller ändå att det är en fördel. Utredningen påstår till och med under avsnittet Konsekvenser att företagens administrativa kostnader skulle minska, vilket det inte finns något som helst belägg för. Det är tvärtom så att handläggningstiderna troligen ökar om det snabbaste ärendet ska invänta det långsammaste för att möjliggöra samordnade resor för miljödomstolen i händelse av syn och muntlig förhandling. Handläggningstiderna är för övrigt redan i dag korta i länsrätt och kammarrätt (ca fem månader i vardera instansen). Den instans som utgör ett tidsmässigt problem är regeringen och den bör avlastas PBL-prövningen.

När det sedan gäller nedflyttningen av A-målen, d.v.s. prövningen av större industriinvesteringar och vattenverksamheter från miljödomstol till länsstyrelsenivå, innebär det att den mest funktionella och effektiva instanskedjan på miljörättsområdet förlängs med en underinstans. I dag, efter den lagändring som trädde i kraft den 1 november 2008, sker det en total prövning av

nämnda verksamheter i miljödomstol. Därefter krävs det prövningstillstånd i såväl Miljööverdomstol som Högsta domstolen (HD). Detta är en viktig reform för att effektivisera prövningen av större industriinvesteringar som med utredningens förslag skulle omintetgöras.

Tanken att miljödomstolarna ska fokusera på tvistlösning och inte bör pröva tillståndsärenden i första instans kan, sett ur ett processteoretiskt perspektiv, vara riktig. Trots detta ifrågasätter jag starkt förslaget i denna del utifrån två aspekter, nämligen den samlade tidsåtgången för ett ärende och kvaliteten på prövningen i första instans.

Handläggningen av A-mål i miljödomstol tar erfarenhetsmässigt mellan 7–12 månader för en snabb till normal handläggning. Ser man till handläggningstiderna i nuvarande miljöprövningsdelegationerna varierar de avsevärt. Den kortaste genomsnittstiden var 1,5 månader och den längsta genomsnittstiden var 2 år och 9 månader utifrån siffror för år 2007. Även om extremvärdena tas bort och det görs en viktning mellan A- och B-ärenden (baserad på omfattning och svårighetsgrad) samt hänsyn tas till att de nya koncessionsnämnderna föreslås bli färre samt få högre kompetens och större självständighet, framgår det mycket tydligt att utredningens förslag att flytta handläggningen av A-målen riskerar att leda till betydligt längre handläggningstider i framtiden (minst 12 månaders förlängning). På kort sikt, innan de nya prövningsorganen hunnit organisera verksamheten och bygga upp kompetens, kommer situationen att vara ännu värre. Härvid finns det anledning att känna särskilt stor oro för att samtliga mål omedelbart ska flyttas över till de nya prövningsorganen. Risken är här uppenbar att handläggningstiderna kommer att bli mycket långa under ett stort antal år, vilket utredningen över huvud taget inte synes reflektera över.

I utredningen nämns den förlängda prövningskedjan och de effekter den kan få på tidsåtgången endast mycket kortfattat i konsekvensavsnittet och någon egentlig analys saknas.

Det finns också en allvarlig oro för att prövningen i de nya Koncessionsnämnderna inte kommer att ske med den höga kompetens som utredningen anger och att beroendet av länsstyrelsernas handläggare kommer att bli stort. I dag är det i realiteten länsstyrelsens handläggare som avgör ärendena i miljöprövningsdelegationerna (MPD) genom att bereda ärendena och skriva förslag till beslut. Påverkan blir mycket tydlig om man jämför

MPD:ernas följsamhet mot länsstyrelsehandläggarnas förslag med miljödomstolarnas självständiga bedömning i A-målen i förhållande till länsstyrelsens och Naturvårdsverkets yttranden. Det finns således en stor risk att vi går mot ett system där part och beslutande är en och samma i samtliga miljömål, inklusive vattenmålen. Obalansen förstärks dessutom av att Naturvårdsverket både är part och överordnad myndighet i förhållande till länsstyrelsen och dess tillsynspersonal. Naturvårdsverket har hittills inte agerat i B-ärenden i någon omfattning, men i A-mål har man ofta agerat för att se var gränserna för tillämpningen av miljöbalken går. Detta är i och för sig ingen orimlig hållning även om det förlänger handläggningstiderna. Det kan dock bli betydande problem om prövningen av A-målen kommer att flyttas ner till länsstyrelsenivån och handläggningen kommer att skötas av länsstyrelsepersonal. Det kommer då att bli svårt för dessa att göra en självständig bedömning i förhållande till den tillsynsvägledande myndigheten.

Jag är således djupt oroad över vilka de samlade effekterna skulle bli av utredningens förslag att förlänga instanskedjan genom flyttningen av A-målen och vattenmålen till administrativ myndighet utan att bygga in tillräckliga garantier för en i alla avseenden självständig och kompetent prövning.

Ska prövningen flyttas måste det ske till en helt självständig och oberoende myndighet med egen beredningspersonal. Länsstyrelsen och övriga myndigheter ska ha en renodlad partsroll utan kopplingar till beslutsfattandet. Problemet kvarstår dock med den förlängda instanskedjan.

Därmed är jag framme vid det avslutande problemet som gäller prejudikatbildningen. Det skulle vara otillfredsställande om huvudregeln blev att miljömålen stannar i Miljööverdomstolen. Som har påpekats av flera aktörer har denna domstol inte förutsättningar att fylla rollen som prejudikatinstans, inte ens med förstärkt sammansättning som utredningen föreslår. Samtidigt är den nuvarande ordningen djupt otillfredsställande i det att vissa mycket viktiga frågeställningar, exempelvis kring 10 kap miljöbalken, aldrig kan komma under HD:s prövning och om man ska se någon fördel med utredningens förslag så är det att möjligheten till prövning i HD – om än begränsad – skulle omfatta hela det miljöjuridiska fältet. Svagheten är dock att det skulle bli Miljööverdomstolen som avgör om en fråga ska lyftas till HD eller inte. Hittills har Miljööverdomstolens praxis varit svajig och i vissa fall, t.ex. i fråga

om transporter, har man visat en direkt ovilja att följa avgöranden från HD. Det finns därmed en risk att prejudikatbildningen kan strypas på ett olyckligt sätt. Det bästa vore därför om vanliga regler fick gälla för överklagande av Miljööverdomstolens domar, innebärande att överklagandesparren till HD togs bort. Miljöområdet är föremål för en omfattande och komplicerad lagreglering och det finns inga likheter mellan miljömålen och andra mål där man ansett att möjligheten till överklagande till högsta instans inte behövs. Det är inte fråga om enkla mål och de är inte heller av masskaraktär. Enda skälet för en spärr skulle vara att korta instanskedjan för att öka effektiviteten. Det är dock inget bra argument eftersom överklagande till högsta instans inte är något problem i sig. Av de mål som överklagats till högsta instans i tillståndsärenden är det nästan uteslutande verksamhetsutövaren som begärt prövningen. Verksamhetsutövare som är angelägna att ta ett tillstånd i anspråk yrkar också regelmässigt på verkställighetsförordnande och behöver därmed inte invänta att domen vinner laga kraft. Däremot är det väsentligt för förutsägbarheten att vi har en bra prejudikatbildning även på miljö- och PBL-området. Ska det trots allt införas en möjlighet för Miljööverdomstolen att själv avgöra vilka mål som ska släppas upp till Högsta domstolen måste beslut att inte bevilja prejudikatprövning vara överklagbart. I annat fall kommer kvaliteten, trovärdigheten och tilltron till systemet att allvarligt skadas.

Särskilt yttrande av experten Lennart Sandebjer

Jag ansluter mig till vad experten Ulrik Johansson framför i sitt särskilda yttrande och väljer att koncentrera mig på frågor som rör förutsättningarna för en framtida effektiv, rättssäker och förutsebar prövning av vattenverksamheter. Dessa aspekter är särskilt viktiga med hänsyn till att vattenkraften har betydelsefulla roller genom att vara både förnybar och särskilt lämpad som reglerresurs i ett framtida kraftsystem med stort inslag av vindkraftproduktion. En väsentlig ökning av vattenkraftens produktionsförmåga och reglerförmåga förutsätter att nya verksamheter kan få tillstånd samt att befintliga tillstånd (vattendomar) efter prövning kan uppgraderas med nya villkor.

Jag anser att den samlade effekten av utredningens förslag, att flytta ned prövningen av vattenverksamheter från miljödomstol till

en prövningsmyndighet på länsstyrelsenivå, innebär en väsentlig försämring i förhållande till nuvarande ordning när det gäller rättssäkerhet, kompetens, effektivitet och kostnader samt prejudikatbildning. Miljörätten är ett av de mest dynamiska områdena inom såväl svensk rätt som EG-rätten. Stora krav på rättssäkerhet och effektivitet måste därför ställas på de eventuella prövningsmyndigheter och domstolar som ska svara för den praktiska tillämpningen av rättsområdet och prejudikatbildningen.

Prövningsmyndighetens självständighet

Jag anser att det är ett oeftergivligt krav att prövningsmyndigheten, såväl formellt som reellt, blir självständig. Modellen med särskilda avtal mellan prövningsmyndigheten och länsstyrelser är därför inte acceptabel. Jag ser en uppenbar risk för att den beredande personal som prövningsmyndigheten hyr in från länsstyrelser kommer att sammanblanda sina olika arbetsuppgifter och roller. De aktuella resurserna som hyrs in torde vara handläggare vars normala arbetsuppgifter är att svara för tillsyn/övervakning av vatten- eller miljöfarlig verksamhet. Vidare anser jag det olämpligt att prövningsmyndigheten lokaliseras i länsstyrelsens lokaler. Om prövningen av vattenverksamheter ska flyttas från miljödomstol är det alltså viktigt att det sker till en helt självständig och oberoende myndighet med egen beredningspersonal.

Kompetens och effektivitet

Den föreslagna nedflyttningen av prövningen av vattenverksamheter till länsstyrelsenivå innebär att en funktionell och effektiv instanskedja förlängs med en underinstans. Detta ska alltså ställas mot nuvarande ordning som innebär förstainstansprövning i miljödomstol med krav på prövningstillstånd i såväl Miljööverdomstol som Högsta domstolen. Den nya ordningen med obligatoriskt prövningstillstånd i Miljööverdomstolen infördes så sent som 2008-11-01 och får ses som en effektivisering. Jag anser därför att utredningens förslag går i fel riktning.

Det bakomliggande motivet för att flytta tillståndsprövning i första instans från miljödomstol är att domstolar principiellt ska ägna sig åt tvistlösning. Den principen bör dock inte få leda till

ökad tidsåtgång och försämrad kvalitet på prövningen i första instans, vilket ofrånkomligen skulle bli konsekvensen av utredningens förslag.

Jag delar utredningens uppfattning att prövningsmyndigheterna måste kunna svara mot högt uppställda krav i fråga om organisation och kompetens, vilket bl. a. innebär att den kompetens som nu finns hos miljödomstolarna ska finnas hos de nya prövningsmyndigheterna. Jag ifrågasätter dock starkt om det finns tillräckligt kunniga och erfarna personer att tillgå. Omfattande erfarenhet från länsstyrelsernas och miljöprövningsdelegationernas arbete talar med styrka för motsatsen. Jag kan därför varken i ett kort eller medellångt perspektiv finna att prövningsmyndigheterna har förutsättningar att bemannas med kompetenta och erfarna medarbetare om miljödomstolarna ska finnas kvar med uppgift att överpröva tillståndsärenden och handlägga ersättningsfrågor.

Prövningens omfattning

Vid uppförande av nya eller vid utbyggnad av befintliga vattenkraftverk kommer, liksom i dag, utformandet av skadeförebyggande åtgärder, t.ex. omlöp för akvatiska organismer, att vara intimt förknippat med hur kraftverket utförs. Inte sällan sker en ömsesidig anpassning av åtgärder och anläggning och villkoren för denna. Dessa åtgärder berör såväl enskilda som allmänna intressen.

Det är först när det står klart att det trots ovan angivna åtgärder kvarstår skada som skadeersättning utges.

För vattenkraftstationer är uppdelningen mellan en process för tillstånd och tvångsrätter å ena sidan och en process för skadeersättning å andra sidan långt ifrån självklar och oproblematiske.

Kostnader

Jag delar inte utredningens ståndpunkt att införandet av en helt ny prövningsorganisation, med tillräckliga resurser för att helt självständigt handlägga såväl de stora miljöfarliga verksamheterna – A-verksamheterna och vattenverksamheter, med bibehållandet av miljödomstolarna, innebär en kostnadsbesparing. Det sannolika är tvärtom att detta kommer att innebära en kostnadsökning eftersom

miljödomstolarna bibehålls för överprövning och handläggning av ersättningsfrågor.

Prejudikatbildning

Ett sätt att lösa prejudikatbildningen vid införande av nya fristående och helt oberoende prövningsmyndigheter skulle kunna vara att inte lägga överprövning av dessa myndigheters beslut hos miljödomstolarna, utan låta all överprövning ske i Miljööverdomstolen. Om man inte löser problemet på detta sätt förordar jag att "vanliga" regler för överklagande av Miljööverdomstolens domar även ska gälla i en ny prövningsordning, dvs. att den föreslagna överklagandesparren till Högsta domstolen inte ska införas. Detta mot bakgrund av att miljöretten är ett relativt nytt och i snabb förändring varande rättsområde, bl.a. beroende på EG rättens utveckling. Dessutom har ett stort antal frågor i miljöbalken uttryckligen, i förarbetena, överlämnats att lösas av rättspraxis. Om det införs en möjlighet för Miljööverdomstolen att själv avgöra vilka mål som ska släppas upp till Högsta domstolen måste ett beslut att inte bevilja prejudikatprövning vara överklagbart. Detta är väsentligt för trovärdighet och tilltro till systemet samt för förutsebarhet.

Särskilt yttrande av experten Jan Darpö

Inledning

Inledningsvis vill jag poängtera att jag sympatiserar med den allmänna inriktningen i utredningens arbete. Att styra överprövningen av beslut enligt plan- och bygglagen (PBL) till miljödomstolarna ökar samordningen och effektiviserar beslutsgången på miljöområdet. Likaså är det positivt att miljöprövningen skjuts nedåt i instansordningen. Att tillståndsbeslut på miljöområdet tas av förvaltningsmyndigheter ansluter till den allmänna ordningen bland EU:s medlemsstater. Inrättandet av fem regionala och självständiga koncessionsnämnder kan utgöra ett stort steg framåt i effektivitetshänseende. Genom tillskapandet av dessa kvalificerade organ kan också ytterligare koncentration av miljöprövningen ske, exempelvis genom att uppdelningen av prövningen av Natura 2000-tillstånd avskaffas.

I några delar menar jag emellertid att resonemangen är alltför präglade av ett snävt domstolsperspektiv. Inställningen står i tydlig konflikt med den viktigaste målsättningen för utredningen enligt direktiven, nämligen att öka effektivitet i miljöprovningen. För att uppnå detta är det nödvändigt att förstå att det är fråga om ett mycket vidsträckt lagstiftningsområde med stort inslag av tekniska, naturvetenskapliga och biologiska frågor i en utpräglad flerpartsprocess som är starkt präglad av officialprövningsprincipen.

Den svenska miljöprovningen kan sägas vara enkel eftersom alla beslut avgörs i en enda domstolslinje. Det är en fördel då provningsordningen därmed bidrar till enhetlig rättspraxis. Samtidigt är den svenska miljöprovningen internationellt sett långsam vilket delvis beror på att processen börjar i en myndighetslinje och slutar i upprepade överprövningar i allmän domstol. Domstolarna bedömer dessutom i princip hela saken om igen i alla dess delar. Antalet instanser är i många fall fyra. I vissa fall tillkommer dessutom regeringens tillåtlighetsprövningar enligt 17 kap. MB och den efterföljande rättsprövningen i Regeringsrätten. Denna ordning kan jämföras med den som är vanligast bland EU:s andra medlemsstater, där miljöbesluten i sin helhet tas inom administrationen och domstolarnas roll är enbart rättsprövande. I många fall är antalet instanser inte fler än två eller – domstolarna inbegripet – högst tre.

Höga krav på miljöprovningen i de första leden

Reformarbetet bör inriktas på att åstadkomma en snabbare beslutsgång genom färre instanser. En utgångspunkt att ta fasta på är att de flesta miljöbeslut som kommer till domstol har redan överprövats av länsstyrelsen. I andra fall har provningen i stället gjorts antingen av en central förvaltningsmyndighet eller av de nyinrättade koncessionsnämnderna. Det vidare reformarbetet bör därför utgå från att det redan skett en bedömning av hög kvalitet och att överprovningen i domstol kan koncentreras på de rättsliga frågorna. Det är därför förvånande att utredningen undviker frågan om de nya koncessionsnämndernas ställning enligt den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (EKMR). Utan ett sådant ställningstagande riskerar provningen av tillståndsärenden bli långsammare än i dag. Exempelvis medför utredningens förslag att sammanträden många gånger måste hållas två gånger. Först i den regionala koncessionsnämnden av utredningsskäl, då ju

vattenmålen och andra större tillståndsmål ofta är av sådant slag att sammanträde inte kan undvaras. Därefter i miljödomstol på grund av den obligatoriska skrivningen i 2 kap. 5 § lagen om miljödomstolar som innebär att huvudförhandling ska hållas så snart en part begär det. Eftersom tillståndsmålen nästan alltid är flerpartsmål, ska regeln tillämpas så snart som en sakägare begär förhandling i miljödomstolen. För att undvika denna omgång bör förslagen utgå från att kravet på muntlig förhandling enligt art. 6 EKMR kan uppfyllas genom de sammanträden som hålls i de regionala koncessionsnämnderna. Med den sammansättning och ställning som de får enligt förslaget, råder det nämligen knappast någon tvekan om att de möter konventionskravet på ”independent and impartial tribunal”.¹

Handläggningsreglerna

Utredningen föreslår en särskild lag om miljödomstolar som bl.a. ska innehålla handläggningsregler för alla slags mål. I direktiven förordas i stället lagen om domstolsärenden (ÄrendeL). Skälen för detta anges vara närmast praktiska. Enligt min mening bör i stället den självklara utgångspunkten vara att den processlag ska väljas som ger de materiella reglerna maximalt genomslag. Det typiska för miljömålen är att de är flerpartsprocesser som bygger på officialprövning, dessutom med starka EG-rättsliga inslag. ÄrendeL förekommer sällan inom miljörätten med undantag för enstaka målkategorier, vilka nästan undantagslös är enpartsmål. Den största ärendekategorin under miljölagstiftningen är målen om byggededel, som är ytterst särpräglade.² En tillämpning av ÄrendeL i miljödomstolarna kan dessutom medföra att man bygger in otydligheter i praxisbildningen. Förvaltningsprocesslagen (FPL) tillämpas ju i andra flerpartsmål och rättspraxis under den lagen kommer att utvecklas vidare i förvaltningsdomstolarna, i sista hand i Regeringsrätten. För miljödomstolarna blir det oklart hur

---

¹ Som jag har förstått det, drogs denna slutsats redan av Miljöorganisationsutredningen (M 1993:03). Utredningen lade emellertid inte något betänkande i den delen. När det gäller Europadomstolens rättspraxis, se *Campbell and Fell v. UK*, ECHR 1984-06-28, *Sramek v. Austria*, ECHR 1984-10-22, *Langborger v. Sweden*, ECHR 1989-06-22, *Zander v. Sweden*, ECHR 1993-11-25, *Rolf Gustafsson v. Sweden*, ECHR 1997-07-01, *Le Compte et al v. Belgium*, ECHR 2000-06-22.

² Utpräglade ”enpartsmål”, dessutom emellanåt massärenden. Rättstillämpningen har tydliga inslag av ex gratia. Vidare kan endast den sökande klaga och överprövningen kan bara gå i generösare riktning för honom eller henne.

Regeringsrättens praxis under FPL förhåller sig till Högsta domstolens praxis under Ärendel, som ju oftast kommer att avse andra mål än miljömål, typiskt sett enpartsmål. Denna fara ska inte underskattas. Under miljöbalkens första år uppstod flera situationer med oklarheter om vad som gällde under miljöbalken och betydande förseningar med detta. Sådana exempel rörde sakägarbegreppet, möjligheten att överklaga inhibitionsbeslut särskilt, om täktillstånd kunde tas i anspråk innan de vunnit laga kraft m.m.

Något liknande kan sägas om man i stället väljer en särskild processlag för miljödomstolarna, särskilt som rättegångsbalken föreslås bli subsidiärt tillämplig. Den rättspraxis som byggts upp av Miljööverdomstolen under tio års tid ska då bedömas på nytt och oreglerade situationer mätas mot rättegångsbalkens regler. Det är uppenbart att det kommer att uppstå oklarheter i systemet. Tendensen att miljömålen förvandlades till tvistemålsprocesser som var tydlig under miljöbalkens första år riskerar att återigen förstärkas. Jag menar att det under utredningens gång blivit tydligt att det råder en samstämmig uppfattning bland experterna om att FPL har fungerat bra i miljödomstolarna de tio år som miljöbalken har gällt. Det kan knappast vara ett självändamål att ändra på en fungerande ordning. Som redovisas i avsnitt 9.1.6 visar också remissutfallet över det senaste betänkandet att det finns mycket starka argument mot att överge FPL. Jag menar därför att FPL bör fortsatt tillämpas i de mål som överklagas från förvaltningsmyndighet till miljödomstol. Rättspraxis i miljöprocessuella frågor kommer då i första hand bildas av Miljööverdomstolen med tillämpning av den lagen och miljöbalken. I andra hand kommer man att snegla på den praxis som bildas av Regeringsrätten i flerpartsmål på jämförbara rättsområden inom förvaltningsrätten.

Prejudikatbildningen på miljöområdet

Utredningens bild av hur rättspraxis skapas på miljöområdet är inte helt tydlig. Så påstås t.ex. att någon egentlig prejudikatbildning inte sker genom Regeringsrättens avgöranden i rättsprövningsmål. Jag menar att påståendet är felaktigt, då det knappast går att beröra ett ämne inom miljöområdet utan att ta hänsyn till Regeringsrättens praxis i rättsprövningsmål. Inom ramen för dessa mål har domstolen senaste åren bedömt centrala frågeställningar som miljö-

konsekvensbeskrivningar, miljö kvalitetsnormer, Natura 2000, hushållningsreglerna i 3 och 4 kap. MB m.m. Det kan jämföras med Högsta domstolens närvaro på rättsområdet, som varit sporadisk och ofta avsett relativt perifera eller allmänt processuella frågor. Eftersom tillåtlighetsprövningen enligt 17 kap. MB kommer att finnas kvar hos regeringen kan vi förvänta oss att viktig praxis även fortsättningsvis kommer att utbildas av Regeringsrätten i rättsprövningsmål.

Enligt min mening måste prejudikatbildning på miljöområdet diskuteras mot denna bakgrund. Utgångspunkt bör vara att Miljööverdomstolens roll förstärks och regleras. Förslaget om utökad sats i domstolen är därför utmärkt. Det är också angeläget att vidta åtgärder för att säkerställa miljörettskompetensen och förbättra kontinuiteten i Miljööverdomstolen. Man får heller inte glömma att Miljööverdomstolen är tredje eller t.o.m. fjärde instans i de mål som överklagas dit. Två av dessa instanser är domstolar som är specialiserade på miljöfrågor och dömer med medverkan av tekniska ledamöter. Mot den bakgrunden bör det vara uteslutet att föreslå ytterligare en instans. I detta sammanhang vill jag påpeka att det vore helt unikt bland EU:s medlemsstater att en miljöfråga som bedömts i förvaltningsrättslig ordning skulle sakprövas tre gånger av allmän domstol.

Miljööverdomstolen tar i dag emot och bedömer i någon mening cirka 500 miljömål varje år. En stor del av dessa mål sakprövas, bl.a. beroende på att förhållandevis många prövningstillstånd meddelas i den dominerande målgruppen, dvs. överklagade beslut från förvaltningsmyndighet. Det viktigaste argumentet för att praxisbildningen ska fortsatt ske i den domstolen är att det är där som erfarenheten och sakkunskapen är samlad. Det ska jämföras med Högsta domstolen som endast sakprövar en bråkdel av alla mål på ett område som är oerhört vidsträckt och med en ytterst komplex lagstiftning, dessutom utan hjälp av egna tekniker eller naturvetare. Jag menar att om ytterligare prövning ska ske i Högsta domstolen måste den möjligheten reserveras för speciella frågor eller situationer.

Utredningens förslag till "överlämnande" motverkar en sådan ordning. Det är inte klart när möjlighet till en sådan prövning ska utnyttjas och om det är en skyldighet för Miljööverdomstolen att lämna ett mål till Högsta domstolen så snart som grund för prejudikatdispens föreligger. Systemet bygger upp en otydlighet av värdet av den praxis som utvecklas av Miljööverdomstolen under de

övriga dispensgrunderna. Resonemangen utgår också från att det i stora och komplicerade miljömål klart går att särskilja de olika dispensgrunderna, något som är tveksamt. Vidare kompliceras frågan om vem som ska ansvara för den yttersta tolkningen av EG-rätten i miljömål ytterligare, t.ex. med avseende på vilken instans som ska begära förhandsavgöranden av EG-domstolen. Kommissionen har ju redan reagerat över att det så sällan begärs sådana från svenska domstolar. Den långa instanskedjan är en viktig orsak till att begäran om förhandsavgörande på miljöområdet är en sällsynthet.³ Genom utredningens förslag om överlämnande uppstår också svåröverblickbara frågor kring betydelsen av partiell rättskraft i stora tillståndsmål, vilket utredningen alls inte har berört. Jag menar att förslaget är olyckligt och skapar större oklarheter i miljöprövningen än fördelar.

Sammanfattningsvis menar jag att det är dags att anpassa den svenska miljöprocessen till verkligheten och erkänna att prejudikat bildas i Miljööverdomstolen. Det normala bör vara att de mål som börjar i förvaltningsmyndighet slutar i Miljööverdomstolen. Med en sådan ordning blir det också tydligt att det är den domstolen som har att förvalta EG-rätten i dessa mål och som har skyldighet enligt artikel 234 EG att begära förhandsbesked av EG-domstolen. Högsta domstolens roll blir att bilda prejudikat i de mål som börjar i miljödomstol, vilka främst kommer att gälla ersättningsfrågor och andra civilrättsliga mål. Det är en rimlig uppdelning. Om man i framtiden vill diskutera en möjlighet att lyfta de förvaltningsrättsliga målen till högre instans bör det vara som en fakultativ möjlighet för Miljööverdomstolen att förordna att dessa avgörande får överprövas (genom "ventil" eller rättsprövning). Men en sådan reform bör

---

³ HD har begärt förhandsavgörande av EGD två gånger sedan 1999 (2007 och 2008), MÖD en gång (2008). När Regeringsrätten i det andra rättsprövningsmålet om Botnia-banan i november 2007 förklarade att man skulle överväga möjligheten att begära förhandsavgörande, hade rättsprocesserna kring projektet pågått i nära tio år sedan Banverket överlämnade järnvägsplanen till regeringen för tillåtighetsprövning enligt 17 kap. MB. Slutpunkten i målet sattes i december 2008. Det kan noteras att utredningens förslag endast marginellt kommer att förkorta miljöprövningen i liknande ärenden i framtiden.

Kommittédirektiv

Ny instansordning för vissa miljöbalks- och PBL-ärenden samt ett samordnat dömmande vid miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna

---

**Dir.
2007:94**

Beslut vid regeringssammanträde den 20 juni 2007

Sammanfattning

En särskild utredare ska utreda och föreslå de organisations- och författningsändringar som behövs för en ändrad instansordning för vissa mål och ärenden enligt miljöbalken och plan- och bygglagen (1987:10, PBL). Utredaren ska vidare utreda och föreslå organisations- och författningsändringar för en samordning av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna. Syftet med utredningen är att förenkla, samordna och på så sätt effektivisera handläggningen och domstolsprövningen av fastighetsmål och mål och ärenden enligt miljöbalken och PBL. Utredningen syftar vidare till att höja kvaliteten i verksamheten och hitta en långsiktigt hållbar organisationslösning för miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna.

Utredaren kommer under hösten 2007 att få i uppdrag att utreda behovet av författningsändringar avseende vissa övriga frågor enligt miljöbalken och PBL. Dessa frågor presenteras översiktligt i detta direktiv, men preciseras närmare i kommande tilläggsdirektiv.

Ett delbetänkande med förslag till organisations- och författningsändringar i anledning av den nya instansordningen för ärenden och mål enligt PBL ska redovisas senast den 31 december 2007. Övriga instansordningsfrågor ska redovisas i ett delbetänkande senast den 30 april 2008. Uppdraget i övrigt ska redovisas senast den 31 december 2008.

Bakgrund

Ärenden och mål enligt PBL

Enligt nu gällande regler överklagas kommuners beslut enligt plan- och bygglagen i ärenden som avser detaljplaner, fastighetsplaner och områdesbestämmelser, s.k. planärenden, till länsstyrelsen och därefter till regeringen. Till regeringen överklagas också vissa beslut enligt 12 kap. PBL och vissa beslut som rör försvaret. Kommunernas beslut i byggfrågor (bygglov, rivningslov, marklov och förhandsbesked samt ärenden om påföljder och ingripanden) som efter länsstyrelsens prövning inte överprövas av regeringen, överklagas i dag till allmän förvaltningsdomstol.

PBL-kommittén fick 2002 i uppdrag att se över bland annat instansordningsfrågan för samtliga PBL-ärenden. I slutbetänkandet "Får jag lov? Om planering och byggande" (SOU 2005:77) har kommittén föreslagit att överprövningen av plan-ärenden enligt PBL, med undantag för ingripande med stöd av 12 kap. och vissa beslut som är av betydelse för försvaret, flyttas från regeringen till de nuvarande miljödomstolarna och att övriga ärenden enligt PBL, med undantag för de ärenden som kan bli föremål för s.k. laglighetsprövning enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900), fortsättningsvis överprövas i länsstyrelserna och – efter ett överklagande – vid de nuvarande miljödomstolarna. Detta förslag fick stort stöd av remissinstanserna. I propositionen "Ny instansordning för PBL-ärenden" (prop. 2006/07:98) föreslog regeringen den 22 mars 2007 att riksdagen skulle godkänna en inriktning för det fortsatta arbetet med en ny instansordning för PBL-ärenden i enlighet med vad PBL-kommittén har föreslagit. Riksdagen antog förslaget den 1 juni 2007 (bet. 2006/07:CU31, rskr. 2006/07:191).

Ärenden och mål om miljöfarliga verksamheter och vattenverksamheter

Ärenden och mål om miljöfarliga verksamheter enligt 9 kap. miljöbalken prövas i dag av kommuner, länsstyrelser, miljödomstolar, Miljööverdomstolen och Högsta domstolen. I mål som rör Försvarsmakten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk eller Försvarets radioanstalt ska domstol alltid med eget yttrande överlämna ärendet till regeringen för avgörande.

Vilken myndighet som är första respektive sista instans beror på hur den miljöfarliga verksamheten är klassad. De miljöfarliga verksamheterna klassas som A-, B- eller C-verksamheter. Första instans för miljöprövningen av en A-verksamhet är miljödomstolen. Första instans för miljöprövningen av en B-verksamhet är en särskild miljöprövningsdelegation vid länsstyrelserna. Miljöprövningsdelegationen består av en ordförande och en miljösak-kunnig. Ärendena bereds av anställda vid länsstyrelsen. Om verksamheten är en C-verksamhet är kommunen första prövningsinstans.

Mål om vattenverksamheter enligt 11 kap. miljöbalken prövas av en miljödomstol som första instans.

Vilken instans som är sista instans är beroende av om ärendet inleds vid en förvaltningsmyndighet eller domstol. Om ärendet inleds vid en förvaltningsmyndighet är Miljööverdomstolen sista instans. I annat fall är Högsta domstolen sista instans.

Det finns i dag fem miljödomstolar och en miljööverdomstol. Miljödomstolarna är inordnade i den allmänna domstolsorganisationen. Svea hovrätt är Miljööverdomstol och tingsrätterna i Växjö, Vänersborg, Nacka, Östersund och Umeå är miljödomstolar. Miljödomstolen i Umeå har verksamhet även i Luleå.

Miljöbalkskommittén fick 2003 i uppdrag att utreda frågan om tillståndsprövning enligt miljöbalken bör inledas direkt hos miljödomstol eller om domstolen ska pröva tillståndsfrågan först efter överklagande av en förvaltningsmyndighets beslut. I slutbetänkandet "Miljöbalken; miljö kvalitetsnormer, miljöorganisationerna i miljöprocessen och avgifter" (SOU 2005:59) förordade kommittén att mål om vattenverksamheter och alla typer av miljöfarliga verksamheter ska tillståndsprövas vid en förvaltningsmyndighet som första instans. Samtidigt konstaterade kommittén att det finns behov av fortsatt utredning. En prövningsorganisation som innebär att mål om miljöfarliga A-verksamheter och vattenverksamheter prövas av länsstyrelse som första instans har fått stöd av en majoritet av remissinstanserna.

I det tidigare delbetänkandet "Alternativ för miljöbalkens prövningsorganisation" (SOU 2004:38) förordade Miljöbalkskommittén att antalet myndigheter som prövar mål om A-verksamheter och vattenverksamheter bör begränsas till ett litet antal, företrädesvis 1–5 stycken.

I samma delbetänkande belyste kommittén den tveksamhet som uttryckts i fråga om miljöprövningsdelegationernas självständighet

i förhållande till länsstyrelserna med anledning av att beredningspersonalen vid miljöprövningsdelegationen också är handläggare vid länsstyrelserna.

Fastighetsdomstolarna

Fastighetsdomstolarna prövar bl.a. fastighetsbildnings- och expropriationsmål. Det finns i dag 25 fastighetsdomstolar. Enligt lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål ska det finnas en fastighetsdomstol i varje län. Regeringen har beslutat att tingsrätterna i residensstäderna samt Mariestads och Vänersborgs tingsrätter ska vara fastighetsdomstolar. I vissa mål och ärenden är även Eskilstuna och Sundsvalls tingsrätter fastighetsdomstolar. Fastighetsdomstolarnas avgöranden kan överklagas till någon av de hovrätterna och vidare till Högsta domstolen.

Domstolsverket fick i regleringsbrevet för 2005 i uppdrag att göra en översyn av fastighetsdomstolarnas verksamhet. Domstolsverket föreslog att antalet fastighetsdomstolar skulle minska från 25 till 7 och att dessa huvudsakligen skulle lokaliseras till de tingsrätter som är miljödomstolar (Domstolsverkets rapport 2006:2). En majoritet av de remissinstanser som Domstolsverket hade remitterat rapporten till var positiva till en ändrad organisation. Flera domstolar pekade dock på att denna fråga borde samordnas med förändringar i organisationen för miljödomstolarna. Även i flera av remissvaren till PBL-kommitténs slutbetänkande framfördes att fastighetsdomstolarna borde införlivas i den nya organisationen vid miljödomstolarna.

Utredningsbehovet

Ändrad instansordning för vissa PBL- och miljöbalksärenden

I enlighet med propositionen ”Ny instansordning för PBL-ärenden” (prop. 2006/07:98, bet. 2006/07:CU31, rskr 2006/07:191) bör prövningsorganisationen för PBL-ärenden ändras på det sätt som PBL-kommittén har föreslagit. PBL-kommittén har lämnat ett antal författningsförslag för genomförande av de organisationsförändringar som behövs för att åstadkomma en sådan ny instansordning. Ytterligare utredning med förslag på organisations-

och författningsändringar är dock nödvändig för att kunna genomföra den nya instansordningen.

Miljöbalkskommittén förordade en ändrad instansordning för mål om A-verksamheter och vattenverksamheter och regeringen delar denna uppfattning. Regeringen gör bedömningen att en ändrad instansordning för mål om A-verksamheter och vattenverksamheter som innebär att de prövas av en länsstyrelse som första instans renodlar miljödomstolarnas tvistlösande roll och effektiviserar handläggningen. Förslag på organisations- och författningsändringar för genomförandet av en sådan ny instansordning behöver dock tas fram. I sammanhanget bör det utredas hur man i en ändrad instansordning bäst tillgodoser behovet av att bygga upp och behålla en hög kompetens i prövningen. Möjligheten att t.ex. koncentrera dessa ärendegrupper till ett färre antal länsstyrelser bör övervägas. Här kan det framtida antalet miljödomstolar vara vägledande. Det bör också analyseras närmare hur miljöprövningsdelegationernas och länsstyrelsernas olika roller ges bäst förutsättningar att åstadkomma en effektiv och rättssäker verksamhet.

Instansordningen för ärenden och mål som berör Försvarmakten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk eller Försvarets radioanstalt omfattas inte av utredningsbehovet och ingår därför inte i uppdraget.

Miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna

Domstolsorganisationen ska vara ändamålsenligt utformad och bl.a. ge möjlighet till kompetensutveckling och specialisering.

Av Domstolsverkets rapport framgår att många av de lagfarna ledamöter som handlägger fastighetsmål inte i särskilt hög grad är specialiserade inom det aktuella rättsområdet. Specialiseringen i fastighetsdomstolarna består för närvarande, med några undantag, främst i att fastighetsråden är knutna till dessa domstolar. I rapporten görs bedömningen att en koncentration av fastighetsdomstolarna till färre tingsrätter skulle leda till en höjd kompetens hos framför allt de lagfarna ledamöterna, att alla fastighetsdomstolar skulle få ett målunderlag som kan sysselsätta minst ett fastighetsråd vid varje domstol och att förutsättningarna för att ha ett specialiserat beredningsstöd skulle förbättras. Flertalet remissinstanser ställde sig bakom denna bedömning. Mot denna bakgrund

anser regeringen att det finns anledning att överväga antalet fastighetsdomstolar.

Fastighetsmålen har många likheter med miljömålen och likheterna med PBL-målen är än mer framträdande. Med anledning av de förändringar som nu genomförs av miljödomstolarnas organisation aktualiseras frågan om en samordning av organisationen för fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna. Vid en samordnad domstolsprövning i dessa mål skulle såväl resurser som den speciella kompetens dessa mål förutsätter kunna användas mer effektivt. En samordning skulle även öka förutsättningarna för en enhetlig praxis i besläktade frågor vilket skulle kunna bidra till en ökad kvalitet i dömandet.

I fastighetsdomstolarna sker handläggningen enligt rättegångsbalken eller lagen (1996:242) om domstolsärenden. Av 20 kap. miljöbalken framgår att vid prövning av mål vid en miljödomstol som har överklagats dit från en förvaltningsmyndighet tillämpas förvaltningsprocesslagen om annat inte är särskilt föreskrivet. Förvaltningsprocesslagen är en processlag egentligen avsedd att användas i de allmänna förvaltningsdomstolarna. När instansordningen ändras för mål om vattenverksamheter och A-verksamheter kommer antalet mål i miljödomstol som prövas enligt förvaltningsprocesslagen att öka ytterligare. Med hänsyn bl.a. till frågan om prejudikatbildning kan det ifrågasättas om detta är en ändamålsenlig ordning.

Frågor i kommande tilläggsdirektiv

Utöver det nu redovisade utredningsbehovet anser regeringen att det är viktigt att det nuvarande regelverket utreds och att författningsändringar vid behov föreslås för bl.a.

- utpekande av områden som är av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken,
- samordning av bestämmelser om miljökonsekvensbedömningar i 6 kap. miljöbalken och andra författningar,
- anpassning av bestämmelser om vattenverksamheter enligt 11 kap. miljöbalken till övriga bestämmelser i balken, och
- bestämmelser som påverkar förutsättningarna för produktion av förnybar energi.

Regeringen avser att återkomma med tilläggsdirektiv i dessa frågor under hösten 2007.

Uppdraget

Första delbetänkandet

Vissa organisatoriska frågor uppkommer med anledning av att överprövningen av ärenden enligt PBL i huvudsak ska ske i länsstyrelse och därefter, i händelse av överklagande, vid de nuvarande miljödomstolarna. Utredaren ska föreslå de organisations- och författningsändringar som behövs för den ändrade instansordningen för PBL-ärendena. Utredaren ska lämna förslag på hur resurs- och kompetensbehov som uppkommer vid länsstyrelserna och miljödomstolarna till följd av en ändrad prövningsordning bör tillgodoses. Utredaren ska bl.a. belysa olika lämpliga sätt att utforma beredningsorganisationen.

Andra delbetänkandet – organisatoriska frågor

Utredaren ska

- föreslå de organisations- och författningsändringar som behövs för den ändrade instansordningen för mål om A-verksamheter och vattenverksamheter,
- analysera för- och nackdelarna med olika alternativ för prövning av civilrättsliga frågor om tvångsrätt och skadeersättning i mål om tillstånd till vattenverksamheter och lämna förslag till det alternativ som är mest ändamålsenligt,
- föreslå hur miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna ska samordnas organisatoriskt,
- föreslå antalet miljödomstolar och fastighetsdomstolar och var dessa domstolar ska vara lokaliserade,
- överväga hur instansordningen för fastighetsmålen ska utformas,
- föreslå hur domkretsindelning för miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna ska utformas, och
- överväga införandet av nya namn på miljödomstolarna och Miljööverdomstolen.

Vissa organisatoriska frågor uppkommer med anledning av att tillståndsprövningen av mål om A-verksamheter och vattenverksamheter ska inledas vid länsstyrelserna samt dels att miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna ska samordnas.

Utredaren ska föreslå de organisations- och författningsändringar som behövs för den ändrade instansordningen för ärenden om A-verksamheter och vattenverksamheter. I syfte att säkra tillräcklig kompetens och kontinuitet för tillståndsärendenas beredning, ska utredaren lämna förslag till möjliga lösningar, t.ex. att organisatoriskt ge ett färre antal länsstyrelser detta ansvar. Utredaren ska lämna förslag om lämpligt antal och vilka länsstyrelser som kan komma att pröva målen om A-verksamheter och vattenverksamheter. En utgångspunkt kan vara det framtida antalet miljödomstolar.

Utredaren bör överväga om en nedflyttning av prövningen av målen om A-verksamheter och vattenverksamheter till länsstyrelse som första instans innebär att det finns behov av att se över miljöprövningsdelegationernas och länsstyrelsernas olika roller i förhållande till varandra. Vid denna översyn bör konsekvenserna av eventuella förändrade förutsättningar för respektive verksamhet belysas.

Vid prövning av mål om vattenverksamheter krävs ibland beslut i frågor om markåtkomst och tillgodogörande av fallhöjden i ett vattendrag samt i frågor om ersättning för skada och intrång. En nedflyttning av prövningen av mål om vattenverksamheter till länsstyrelsen kan innebära att länsstyrelsen prövar alla frågor som kan uppkomma i ärenden eller att frågor om markåtkomst och tillgodogörande av fallhöjd samt ersättning skiljs från tillståndsfrågan och på samma sätt som i dag prövas av miljödomstolen. Utredaren ska överväga om dessa frågor skulle kunna hanteras inom ramen för ett förrättningsförfarande.

Utredaren ska vidare överväga hur fastighetsdomstolsorganisationen ska vara utformad i framtiden och på vilket sätt en samordning kan ske med miljödomstolsorganisationen. Målet är att skapa en gemensam, ändamålsenlig och bestående organisation för dessa rättsområden. Utredaren ska ta ställning till om detta bäst uppnås genom en samlokalisering av verksamheterna eller om det finns förutsättningar för en gemensam organisation.

När ärenden enligt PBL ska överklagas till miljödomstolarna samtidigt som miljödomstolarna ska samordnas med fastighetsdomstolarna finns det anledning att överväga antalet miljödom-

stolar och fastighetsdomstolar. Det bör också övervägas om domstolarna är ändamålsenligt lokaliserade, bl.a. med beaktande av de nya mål- och ärendetyper som förs till miljödomstolarna. Utredaren ska därför föreslå antalet miljödomstolar och fastighetsdomstolar och var dessa ska vara lokaliserade. En utgångspunkt ska vara att domstolarna ska ha en funktionell geografisk spridning samtidigt som organisationen ska skapa förutsättningar för specialisering kompetensutveckling och en effektiv beredningsorganisation. Den framtida lokaliseringen ska också säkerställa möjligheten att rekrytera kvalificerad personal.

Mot bakgrund av att avsikten är att prövningen av fastighetsmål ska koncentreras till färre domstolar och att en samordning ska ske med miljödomstolarna, ska utredaren även överväga hur instansordningen för fastighetsmålen ska utformas. Oavsett vilken organisatorisk lösning i övrigt som förordas finns det anledning att överväga om instansordningen för miljö- och fastighetsmålen bör utformas på ett likartat sätt.

Vid en samordnad prövning av ärenden enligt miljöbalken och PBL samt när målen om vattenverksamheter ska prövas av länsstyrelserna som första instans bör även domkretsindelningen övervägas i syfte att få en enhetlig indelning. Utredaren ska därför lämna förslag till hur domkretsindelningen för miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna ska utformas.

Som regeringen konstaterade i propositionen "Ny instansordning för PBL-ärenden" (prop. 2006/07:98) förutsätter en samordnad instanskedja ett nytt namn på miljödomstolarna för att tydliggöra att domstolarna skall få uppgiften att överpröva både miljöbalks- och PBL-ärenden. En eventuell organisatorisk samordning av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna förstärker ytterligare behovet av nya namn på domstolarna.

Utöver de nu nämnda organisatoriska frågorna står det utredaren fritt att belysa även andra samordningsmöjligheter som har nära samband med uppdraget.

Utredaren ska beakta att förändringarna inte får påverka handläggningstiderna för befintliga mål i miljödomstolarna negativt.

Andra delbetänkandet – processuella frågor

Utredaren ska

- överväga hur sammansättningsreglerna bör vara utformade i miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna och vid behov föreslå ändrade regler,
- överväga och vid behov lämna författningsförslag rörande vilka handläggningsregler som ska gälla i de mål och ärenden som miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna ska pröva, och
- föreslå hur prejudikatbildningen ska tillgodoses vid en ändrad prövningsordning.

Som framgår av föregående avsnitt är den organisatoriska samordningen av dömandet i miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna ett sätt att uppnå en effektiv och långsiktigt hållbar organisation för dessa rättsområden. För att uppnå fördelarna av en samordnad organisation bör även de processuella reglerna för PBL-, miljö- och fastighetsmålen ses över. Utredaren ska vid behov lämna förslag till harmoniserade regler för rättens sammansättning vid handläggning och avgörande av mål och ärenden i miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna, bl.a. bör nämndemännens medverkan i fastighets- och PBL-mål utredas. Reglerna ska vara enkla, ändamålsenliga och flexibla för att skapa förutsättningar för en rationell samordning i dömandet.

Som framgått prövas flertalet mål i miljödomstolarna enligt förvaltningsprocesslagen. Utredaren ska överväga om detta är en ändamålsenlig ordning eller om i stället lagen (1996:242) om domstolsärenden bör tillämpas för de mål som har inletts vid förvaltningsmyndighet.

I dag kan bygglovsärenden m.m. enligt PBL överklagas till Regeringsrätten och målen om vattenverksamheter och miljöfarliga A-verksamheter enligt miljöbalken kan överklagas till Högsta domstolen. När bygglovsärendena nu ska prövas i samma ordning som överklagade miljöbalksärenden samtidigt som målen om vattenverksamheter och A-verksamheter kommer att inledas i länsstyrelse blir Miljööverdomstolen sista instans i dessa fall. Utredaren ska därför överväga och lämna förslag till hur prejudikatbildningen ska kunna tillgodoses.

Utöver de nu berörda frågorna står det utredaren fritt att ta upp och föreslå ändringar som har nära samband med uppdraget.

Kostnader och andra konsekvenser

I samband med bedömningen av frågan om hur resurs- och kompetensbehovet ska tillgodoses vid länsstyrelserna och domstolarna ska även frågan om finansiering beaktas. En utgångspunkt för utredarens arbete ska vara att finansiering bör ske genom omfördelning av resurser mellan berörda myndigheter.

Om utredarens förslag påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda, ska en beräkning av dessa konsekvenser redovisas.

Utredaren ska genomgående beakta konsekvenserna för små och medelstora företag samt redovisa hur förslagen kan förenkla miljöprövningen för dessa företag, minska tiderna för att få nödvändiga tillstånd och minska företagens administrativa kostnader. I denna del ska samråd ske med Näringslivets Regelrådet.

Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt, ska dessa redovisas. Om förslagen innebär kostnadskonsekvenser för staten, kommuner eller landsting, ska även förslag till finansiering lämnas.

Arbetsformer

När det gäller förslag till organisatoriska lösningar ska samråd ske med utredningen Översyn av den statliga förvaltningens uppgifter och organisation (dir. 2006:123). Utredaren ska också beakta de slutsatser som ska rapporteras till Finansdepartementet den 31 augusti 2007 i det särskilda uppdraget att analysera och lämna förslag på koncentration och samordning av länsstyrelsernas kärnverksamhet (Fi2007/604).

(Miljödepartementet)

Bakgrund

Regeringen beslutade den 20 juni 2007 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att dels utreda och föreslå de organisations- och författningsändringar som behövs för en ändrad instansordning för vissa mål och ärenden enligt miljöbalken och PBL, dels utreda och föreslå organisations- och författningsändringar för en samordning av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna (dir. 2007:94). Utredningen har tagit namnet Miljöprocessutredningen (M 2007:04).

Enligt de tidigare beslutade direktiven ska utredaren i ett första delbetänkande föreslå de organisations- och författningsändringar som behövs för den ändrade instansordningen för PBL-ärenden. I ett andra delbetänkande ska utredaren föreslå de organisations- och författningsändringar som behövs för den ändrade instansordningen för mål om A-verksamheter och vattenverksamheter (dvs. mål som enligt det nuvarande regelverket tillståndsprövas av miljödomstol som första instans). I det andra delbetänkandet ska utredaren också analysera fördelar och nackdelar med olika alternativ för prövning av civilrättsliga frågor om tvångsrätt och skadeersättning i mål om tillstånd till vattenverksamheter. Vidare ska utredaren i det andra delbetänkandet föreslå hur miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna ska samordnas organisatoriskt, föreslå antalet miljödomstolar och fastighetsdomstolar och var dessa domstolar ska vara lokaliserade samt överväga och vid behov lämna författningsförslag rörande vilka handlägningsregler som ska gälla i de mål och ärenden som miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna ska pröva.

I de tidigare beslutade direktiven angavs att utredaren i tilläggsdirektiv skulle få i uppdrag att utreda fler frågor som hör samman med prövningar enligt miljöbalken. Det är frågor om riksintressen, miljökonsekvensbedömningar, vattenverksamheter och produktion av förnybar energi. Utredarens uppdrag i de frågorna framgår av dessa tilläggsdirektiv.

En del av de frågor som avses i dessa tilläggsdirektiv behöver behandlas i ett sammanhang med frågor som enligt de tidigare direktiven skulle redovisas i det andra delbetänkandet. Detta gäller t.ex. prövningen av vattenverksamheter och de instansordnings- och ersättningsfrågor som hör samman med vattenverksamheterna. Samtidigt behöver vissa av de processuella frågor som, enligt de tidigare beslutade direktiven, skulle redovisas i det andra

delbetänkandet behandlas i ett sammanhang med frågor som redovisas i det första delbetänkandet. Detta gäller den nya instansordningen för PBL-ärenden och t.ex. frågorna om miljödomstolarnas lokalisering och vilka handläggningsregler som ska gälla. De ändrade tidpunkterna för redovisningen framgår av dessa tilläggsdirektiv.

Allmänna utgångspunkter för tilläggsuppdraget

Det övergripande syftet med tilläggsuppdraget är att effektivisera miljöprövningen, dvs. att göra prövningen snabbare och enklare utan att åsidosätta rättssäkerhet och hälso- och miljöskyddskraven. I detta sammanhang är en utgångspunkt att handläggningstiderna ska hållas så korta som möjligt utan att försvåra möjligheten att nå miljömålen eller åsidosätta allmänhetens rätt till insyn och deltagande. En annan utgångspunkt är att bestämmelserna och kraven ska vara enkla, tydliga, samordnade och ändamålsenliga. Kraven för miljöprövningen ska inte vara mer omfattande än vad som krävs med hänsyn till skyddet för miljön och människors hälsa. Onödiga krav ska tas bort.

Ett annat syfte med tilläggsuppdraget är att säkerställa att alla tillståndspliktiga verksamheter har moderna tillstånd i överensstämmelse med de miljökrav som ställs i miljöbalken.

Ytterligare ett syfte är att regelverket ska ge förutsättningar för att beslutade mål inom de områden som berörs av tilläggsuppdraget nås.

I den mån konflikter mellan olika mål uppkommer ska dessa belysas, lösningar i regelverket presenteras liksom konsekvenserna av föreslagna lösningar redovisas.

Förnybar energi

Bakgrund

EU-bestämmelser om förnybar elproduktion finns i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/77/EG av den 27 september 2001 om främjande av el producerad från förnybara energikällor på den inre marknaden för el (direktivet om förnybar el). Riksdagen har i enlighet med direktivet beslutat att i Sverige ska användningen av förnybar el, jämfört med 2002 års nivå, öka med

10 terawattimmar till år 2010 (prop. 2001/02:143, bet. 2001/02:NU17, rskr. 2001/02:317) och 17 terawattimmar till år 2016 (prop. 2005/06:154, bet. 2005/06:NU17, rskr. 2005/06:361). I samband med beslutet 2002 bestämde riksdagen också ett planeringsmål för vindkraft som innebär att det ska finnas planmässiga förutsättningar för en vindkraftsproduktion motsvarande 10 terawattimmar till 2015. Det huvudsakliga styrmedlet för att nå riksdagens utbyggnadsmål är det elcertifikatsystem som infördes 2003 (prop. 2002/03:40, bet. 2002/03:NU6, rskr. 2002/03:133).

I mars 2007 enades Europeiska rådet om ett bindande mål för förnybar energi på 20 procent av den totala energianvändningen 2020 (7224/07 CONCL 1). Ett förslag till ramdirektiv för förnybar energi, med bindande mål för andelen förnybar energi i de olika medlemsstaterna, har aviserats till början av 2008.

Vattenkraftverk prövas som vattenverksamheter enligt bestämmelser huvudsakligen i 11 kap. miljöbalken. Vindkraftsanläggningar prövas enligt bestämmelser huvudsakligen i miljöbalken, PBL och ellagen (1997:857).

Utredningsbehov vindkraft

Med beaktande av att vindkraften är en förnybar energikälla med goda miljöegenskaper, att vindkraften har en stor outnyttjad potential, att den tekniska utvecklingen inom området går fort och att det krävs en omfattande utbyggnad av vindkraften för att nå uppsatta mål, bör man särskilt utreda möjligheterna att förenkla de delar av regelverket som påverkar förutsättningarna för etablering av vindkraft.

Även om Sverige bedöms ha en stor potential för vindkraftsutbyggnad har planeringen för utbyggnad av vindkraft hittills haft varierande omfattning och kvalitet i landet. Likaså kan det konstateras att processen från ansökan till uppförande av vindkraftverk i flera fall har tagit lång tid bl.a. beroende på att uppförande av vindkraftverk kräver separata prövningar enligt flera regelverk vid olika myndigheter och domstolar.

PBL-kommittén har i sitt slutbetänkande (SOU 2005:77) föreslagit ett antal ändringar i PBL för att underlätta en fortsatt utbyggnad av vindkraft. I propositionen "Ett första steg för en enklare plan- och bygglag" (prop. 2006/07:122) föreslog regeringen

att riksdagen skulle anta ett av förslagen, som innebär att kommunernas arbete med att planera för vindkraft underlättas. Riksdagen antog förslaget (bet. 2007/08:CU3, rskr. 2007/08:54).

Riksdagen har också godkänt regeringens förslag till inriktning för det fortsatta arbetet med en gemensam instansordning för PBL- och miljöbalksärenden (prop. 2006/07:98, bet. 2006/07:CU31, rskr. 2006/07:191). En sådan instansordning ger förutsättningar för samordning av hanteringen av vissa ärenden enligt PBL och miljöbalken. En ökad samordning av dessa ärenden bedöms i sin tur leda till kortare handläggningstider.

PBL-kommitténs förslag att samordna prövningsförfarandet enligt PBL och miljöbalken – bl.a. för att ge förutsättningar för enskilda att få samordnade besked vid prövning av åtgärder som kräver lov enligt PBL och prövning enligt miljöbalken – skulle kunna underlätta processen för vindkraftsutbyggnad. Detta förslag, liksom kommitténs övriga samordningsförslag, behöver dock utredas närmare och samordnas med förslag till motsvarande bestämmelser i miljöbalken och annan lagstiftning som har betydelse för vindkraftsutbyggnad.

Myndigheter, organisationer och vindkraftsprojektörer har framfört synpunkter och föreslagit författningsändringar för att underlätta en utbyggnad av vindkraften i Sverige.

Även EG-direktivet om förnybar el ställer höga krav på utbyggnad av förnybar elproduktion för att gemenskapens mål om förnybar energi ska kunna nås.

Sammanfattningsvis finns det alltså ett behov av att se över de bestämmelser som påverkar förutsättningarna för etablering och utbyggnad av vindkraft. Handläggningen av vindkraftsärenden behöver förenklas och effektiviseras. Handläggningen behöver också samordnas inom och mellan de myndigheter som deltar i processen. I detta sammanhang bör man beakta erfarenheter från andra länder, t.ex. Tyskland och Danmark.

Uppdrag vindkraft

Utredaren ska

1. redovisa processen från planering till uppförande av vindkraftsanläggningar utifrån relevanta krav i olika författningar,

2. undersöka och redovisa i vilken utsträckning dubbelprövning förekommer,

3. utreda om något krav eller något prövningsmoment skulle kunna tas bort eller samordnas med något annat, och i detta sammanhang särskilt

a) utreda behovet av krav på detaljplan för vindkraftverk i PBL alternativt möjligheten och lämpligheten att differentiera ett sådant krav beroende på vindkraftsanläggningens storlek och placering,

b) utreda behovet av att införa ett krav på maximal höjd för bygglövsfria vindkraftverk i 8 kap. 2 § PBL,

c) utreda möjligheten och lämpligheten att undanta vindkraftsanläggningar från riksintresset "obruten kust" i 4 kap. 3 § miljöbalken,

d) utreda möjligheten att för tid innan ett tillstånd för en vindkraftsanläggning ges besluta om ensamrätt till vindkraftsetablering för en viss verksamhetsutövare under en viss begränsad period och avseende ett visst vattenområde eller en viss statligt ägd mark,

e) utreda möjligheten och lämpligheten i att undanta vindkraftverk från bestämmelserna om tillstånds- och tillåtlighetsprövning i miljöbalken alternativt begränsa denna prövning, eller, om inte detta är lämpligt, särskilt

- utreda möjligheten att samordna samrådsförfarandena enligt PBL och miljöbalken,

- utreda behovet av en lokaliseringsprövning både enligt PBL och miljöbalken för uppförande av vindkraftsanläggningar alternativt undersöka samordningsmöjligheterna i denna del,

- utreda behovet och möjligheten att i fråga om regeringens tillåtlighetsprövning av vindkraftsanläggningar justera den avgränsning som görs i 17 kap. 4 a § 7 miljöbalken för att få överensstämmelse med övriga bestämmelser om vindkraft och i detta sammanhang närmare utreda om det är effekten, storleken, antalet eller något annat hos vindkraftverken som bör styra prövningsnivån,

- utreda behovet och lämpligheten av att byta ut den nuvarande tillståndplikten för mindre vindkraftverk i vattenområden mot anmälningsplikt enligt 9 kap. miljöbalken med hänsyn till den anmälningsplikt för mindre vattenverksamheter som har införts med stöd av 11 kap. miljöbalken, och

4. utreda möjligheterna att inom och mellan myndigheter samordna och effektivisera handläggningen av ärenden och mål enligt olika författningar som påverkar förutsättningarna för utbyggnad av vindkraft.

Syftet med översynen ska vara att identifiera behov av regeländringar som underlättar för fortsatt utbyggnad av vindkraft i enlighet med uppsatta mål samtidigt som miljömålen ska nås, försvarsintresset ska skyddas och eventuella effekter för fisket, rennäringen och andra areella näringar ska belysas. Förslagen ska innebära att handläggningen samordnas och möjliggör en mer överskådlig och tidsmässigt både kortare och mer effektiv handläggning samtidigt som prövningen ska förbli omsorgsfull och rättssäker.

Utredningsbehov vattenkraft

Enligt bestämmelserna i 31 kap. 22 § miljöbalken är en tillståndshavare skyldig att utan ersättning tåla viss del – högst en femtedel och lägst en tjugondel – av en förlust eller inskränkning i samband med en omprövning till förmån för bl.a. det allmänna fiskeintresset. Det kan röra sig om förlust av vatten eller fallhöjd.

En kartläggning av omprövade vattendomar i mindre vattendrag visar att elproduktionen ofta minskar med 5 procent varje gång en omprövning sker. Vattenkraft är en mycket värdefull tillgång för produktion av förnybar el och har dessutom viktiga egenskaper då en, till skillnad från annan elproduktion, många gånger är både lagrings- och reglerbar. Detta är mycket viktiga egenskaper, inte minst då en allt större mängd el i framtiden bedöms komma från vindkraft. Vattenkraften spelar en central roll för Sveriges elförsörjning och målet att öka användningen av förnybar el. Det är därför viktigt att främja en god produktionskapacitet i vattenkraftverken. Vid översynen av de bestämmelser som gäller vid omprövning av tillstånd för vattenverksamheter är det nödvändigt att främja en så hög produktionskapacitet som möjligt, utan att undergräva arbetet med att nå miljömålen eller möjligheten att särskilt beakta det allmänna och enskilda fiskeintresset. Med ett generellt vattensystemperspektiv, som bl.a. behövs enligt EG:s ramdirektiv för vatten (Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område), ges förutsättningar att på ett samlat sätt tillgodose elproduktionsintresset, miljömålsintresset och fiskeintresset.

Uppdrag vattenkraft

Utredaren ska

1. utreda vilka bestämmelser i miljöbalken som påverkar produktionskapaciteten för vattenkraftverk, och

2. i detta sammanhang utreda behovet och lämpligheten av att ändra dessa bestämmelser för att främja en hög produktionskapacitet i vattenkraftverken.

Syftet med översynen är att identifiera behov av regeländringar för att främja en så hög produktionskapacitet som möjligt i vattenkraftverken. Om utredaren finner att identifierade behov av regeländringar kommer i konflikt med tilläggsuppdraget under rubriken Vattenverksamheter, ska utredaren belysa konflikten, föreslå hur regelverket kan utformas så att det underlättar en konfliktlösning och beskriva konsekvenserna av förslagen. Detsamma gäller i fråga om konflikter med andra uppsatta mål, intressen och regelverk för bl.a. miljön, fisket, rekreation och turism.

I uppdraget ingår inte att se över de bestämmelser i 4 kap. miljöbalken som skyddar vissa vattenområden. Vid översynen bör man beakta de förändringar av vattenproduktionen som långsiktigt bedöms kunna ske till följd av klimatförändringarna.

Vattenverksamheter

Bakgrund

Med vattenverksamhet avses bl.a. uppförande, ändring, lagning och utrivning av vattenkraftverk, dammar eller andra anläggningar i vattenområden.

Miljöprövningen av vattenverksamheter regleras huvudsakligen i 11 kap. miljöbalken och lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. EG-rätten har också betydelse i sammanhanget. EG:s ramdirektiv för vatten innebär att inga försämringar av vattenkvaliteten får ske och att i princip allt ytvatten senast i december 2015 ska ha uppnått god ytvattenstatus eller god ekologisk potential. Direktivet genomförs huvudsakligen med ändringar i 5 kap. miljöbalken och med förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön. En annan EG-författning av betydelse är rådets förordning (EG) nr 1100/2007 för att skydda det europeiska beståndet av ål. Enligt

förordningen ska nationella planer med de olika åtgärder som bedöms nödvändiga bl.a. för fiske och vandringsvägar tas fram och godkännas av kommissionen.

År 1999 antog riksdagen miljökvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag (prop. 1997/98:145, bet. 1998/99:MJU6, rskr. 1998/99:183). Målet innebär att sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara, deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras och potentiellt skyddsvärda miljöer ska restaureras. Om det behövs, ska hotade arter bevaras genom återskapande av tillräckliga naturliga miljöer.

Utredningsbehov

Några vattenverksamheter har tillstånd enligt 1983 års vattenlag, men det finns också ett stort antal verksamheter, främst vattenkraftverk och dammar, som har tillkommit i enlighet med 1918 års vattenlag. Några vattenverksamheter är från tiden före 1918. Naturvårdsverket, länsstyrelser och kommuner har påtalat att det förekommer vattenverksamheter som regleras av en eller flera gamla vattendomar, vattenverksamheter som helt saknar tillstånd och vattenverksamheter för vilka drift- eller underhållsansvaret är oklart. De vattenverksamheter som det är fråga om är främst vattenkraftverk, dammar och markavvattningsföretag. Myndigheterna har framfört att det är svårt att utläsa vad som gäller i äldre domar och att många äldre vattendomar har få eller inga villkor som tar hänsyn till miljön.

Tillsynsmyndigheterna har fört fram uppfattningen att bestämmelserna i 11 kap. miljöbalken är svåra att tillämpa, otidsenliga och dåligt anpassade till övriga bestämmelser i miljöbalken och att detta är ett problem vid vägledning och tillämpning. Prövningen av vattenverksamheter enligt 11 kap. miljöbalken skiljer sig bl.a. från prövningen av miljöfarliga verksamheter enligt 9 kap. miljöbalken och prövningen i 5 kap. miljöbalken.

Klimat- och sårbarhetsutredningen har i sitt slutbetänkande "Sverige inför klimatförändringarna – hot och möjligheter" (SOU 2007:60) pekat på behovet av en översyn av bestämmelserna i 11 kap. miljöbalken mot bakgrund av förväntade klimatförändringar och de krav sådana ställer på ändrade tillstånd för dammar och markavvattning.

Bostadsutskottet har i sitt betänkande 2005/06:BoU11 föreslagit en utredning av förutsättningarna för att ändra regelverket så att regleringsföretagen kan åläggas att anlägga laxtrappor eller andra fiskvandringar i alla reglerade vattendrag. I samband med det anförde utskottet att det är väsentligt att utnyttja de möjligheter som finns för att ställa krav på den som vill bedriva eller bedriver en vattenverksamhet att ordna och underhålla de anordningar som behövs för fiskets framkomst eller bestånd, att sträva efter möjligheter att effektivisera arbetet i denna del när det gäller tillståndsprövningar, omprövningar och tillsyn och, för det fall brister i regelverket konstateras, att snarast föreslå nya eller ändrade bestämmelser. Riksdagen tillkännagav detta som sin mening (rskr. 2005/06:237).

Kammarkollegiet och Fiskeriverket har i en rapport (Regeringskansliets dnr Jo2007/1393/JFS) dels redovisat hur den hittillsvarande verksamheten med omprövning av vattendomar har bedrivits, dels föreslagit författningsändringar och andra ändringar för att effektivisera förfarandet. Rapporten beskriver bl.a. problem med omprövningar och vandringar för fisk.

Regeringen konstaterar att vattenverksamheter ska bedrivas enligt tillstånd som prövats enligt miljöbalkens hänsynsregler. Den omständigheten att det förekommer vattenverksamheter, främst dammar och markavvattningsföretag, som antingen helt saknar tillstånd och ibland även ägare eller vars verksamhet regleras av otidsenliga tillstånd försvårar tillsynen över verksamheterna. Svårigheter att utöva en effektiv tillsyn minskar i sin tur förutsättningarna att nå miljöbalkens mål att främja en hållbar utveckling.

Det behöver klargöras hur vanligt det är att vattenverksamheter, främst dammar, vattenkraftverk och markavvattningsföretag, saknar tillstånd eller ägare eller regleras av gamla tillstånd. Det bör också klargöras i vilken utsträckning det behövs mer resurser, ökad kompetens, ändrat arbetssätt eller ändrade regler för att ompröva gamla tillstånd eller tillståndspröva oprövade verksamheter så att tillsynsmyndigheterna kan utöva en effektiv tillsyn.

Eftersom bestämmelserna om vattenverksamheter i 11 kap. miljöbalken överfördes i stort sett oförändrade från tidigare vattenlagen (1983:291) till miljöbalken 1999 kan bestämmelserna behöva moderniseras och anpassas till övriga bestämmelser i miljöbalken. En möjlig anpassning skulle kunna vara att bestämmelser om tillståndsprövning av vattenverksamheter och miljöfarliga verksamheter enligt miljöbalken samlas i ett kapitel. I

detta sammanhang är det viktigt att bestämmelserna ses över mot bakgrund av förväntade klimatförändringar och behovet av omprövningar med hänsyn till översvänningsrisker och markavvattning. Både av klimat- och dammsäkerhetsskäl finns det exempelvis anledning att utreda om tillsynsmyndigheten i tillräcklig utsträckning kan förelägga om säkerhetshöjande åtgärder bl.a. i form av förstärkning och höjning av dammar utan att behöva begära omprövning av tillståndet. Av samma skäl bör man överväga om även verksamhetsutövaren ska kunna vidta säkerhetshöjande åtgärder utan omprövning av det aktuella tillståndet utöver de möjligheter som finns enligt 11 kap. 16 § miljöbalken. Vid översynen av bestämmelserna är det viktigt att beakta hur reglerna berörs av annan lagstiftning som t.ex. väglagen (1971:948).

Uppdrag

Utredaren ska

1. översiktligt redovisa hur vanligt förekommande det är att vattenkraftverk, dammar och markavvattningsföretag helt saknar tillstånd eller ägare, regleras av en eller flera vattendomar från tiden före miljöbalkens ikraftträdande eller saknar tydlig reglering av drift- och underhållsansvar,

2. överväga om ett gemensamt kapitel för tillståndsprövning av miljöfarliga verksamheter och vattenverksamheter kan införas i miljöbalken, vid behov föreslå de ändringar som behövs för detta och i övrigt föreslå ändringar eller redovisa utredningsbehov som identifieras i översynen av reglerna om vattenverksamheter,

3. utreda behovet av regeländringar så att de tillämpande myndigheterna, och i vissa fall även verksamhetsutövarna, får tillräckliga förutsättningar för att få icke tillståndsprövade och ibland herrelösa verksamheter tillståndsprövade och äldre vattendomar omprövade samt för att kunna förelägga om eller vidta säkerhetshöjande åtgärder utan att tillståndet behöver omprövas,

4. utreda om tillämpande myndigheter har kompetens och resurser för att utöva en effektiv tillsyn och vid behov initiera omprövningsprocesser, och

5. utreda behovet av ändrade bestämmelser med beaktande av det som riksdagen har tillkännagett om fiskvandringar.

Utredarens arbete ska i första hand vara inriktat på vattenkraftverk, dammar och markavvattningsföretag. Utredaren

ska beakta de krav på en allmän vattenförvaltning som ramdirektivet för vatten ställer. Syftet är att de relevanta bestämmelserna om vattenverksamheter och de tillstånd som gäller för verksamheterna ska moderniseras så att de på ett enkelt, tydligt, ändamålsenligt och kostnadseffektivt sätt lever upp till miljöbalkens hänsynsregler och EG-rättens krav. Vid översynen av bestämmelserna ska t.ex. det allmänna och enskilda fiskeintresset särskilt beaktas.

Områden av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken

Bakgrund

Bestämmelser om hushållning med mark- och vattenområden, bl.a. områden av riksintresse finns i 3 och 4 kap. miljöbalken. Reglerna innebär att områden som har ett särskilt nationellt intresse för ett visst värde eller en viss användning inte ska tas i anspråk för andra ändamål utan att frågan om en långsiktigt lämplig mark- och vattenanvändning har klarlagts. Syftet med bestämmelserna är att skydda mark- och vattenområden som rymmer resurser, värden eller företeelser som är särskilt betydelsefulla i ett nationellt perspektiv. Bestämmelserna utgör en grund vid bedömningar i samhällsplaneringen av skilda intressen och anspråk när det gäller mark- och vattenanvändningen samt vid prövning av mål och ärenden enligt miljöbalken och enligt de lagar som hänvisar till balkens bestämmelser om hushållning med mark- och vattenområden.

Bestämmelserna om riksintresseområden i 3 kap. skiljer sig från dem i 4 kap. som innehåller särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten i vissa områden i landet. Områdena anges direkt i bestämmelserna på ett översiktligt sätt. Dessa oftast vidsträckta områden är i sin helhet av riksintresse med hänsyn till sina natur- och kulturvärden. Exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön som påtagligt skadar områdenas natur- och kulturvärden får komma till stånd i områdena endast under vissa förutsättningar eller om det finns särskilda skäl.

De grundläggande bestämmelserna för hushållning med mark- och vattenområden finns i 3 kap. Områden av riksintresse för ett antal angivna ändamål ska enligt bestämmelserna skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra eller skada ändamålen. Om ett

område är av riksintresse för flera oförenliga ändamål, ska företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktigt god hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Om ett område behövs för en anläggning för totalförsvaret, ska försvarsintresset ges företräde. Frågan om ett område är av riksintresse enligt bestämmelserna i 3 kap. och avvägningen mellan olika riksintressen avgörs slutligt vid prövningen av det enskilda ärendet.

Identifiering och avgränsning av de områden som kan vara av riksintresse sker i en process där centrala myndigheter, länsstyrelser och kommuner medverkar. Bestämmelser om ansvarsfördelningen med närmare riktlinjer för samarbetet finns i förordningen (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden m.m. (hushållningsförordningen).

Bestämmelser om planer och planeringsunderlag för att belysa frågor om hushållning med mark och vatten finns i 6 kap. 19–22 §§ miljöbalken.

Utredningsbehov

PBL-kommittén påtalade i sitt slutbetänkande (SOU 2005:77) att under utredningen framfördes bl.a. den allmänna synpunkten att frågan om vad som är områden av riksintresse enligt miljöbalken inte har hanterats på det sätt som reglerna i PBL och miljöbalken förutsätter. Enligt kommittén är det en återkommande synpunkt att länsstyrelserna inte tillräckligt tar sitt ansvar att diskutera hur områdena ska avgränsas eller hur värden ska tillgodoses i planering och andra beslut. Det är enligt kommittén en vanlig men felaktig uppfattning att de centrala myndigheterna har till uppgift att fastställa områden av riksintresse. Kommittén ansåg dock att dess uppdrag inte omfattade att utreda rollfördelning och framtagande av underlag för områden av riksintresse eftersom det i hög grad handlar om en reglering i miljöbalken.

Även Miljöbalkskommittén uppmärksammade i sitt arbete vissa frågeställningar avseende 3 kap. miljöbalken som man bedömde låg utanför kommitténs uppdrag. Dessa frågeställningar, som kort redovisas i principbetänkandet ”Miljöbalken under utveckling” (SOU 2002:50), gällde främst systemet att utse riksintresseområden enligt 3 kap., men även vilka typer av områden som ska skyddas eller utgöra områden av riksintresse.

Också Boverket har påtalat behovet av en översyn av bestämmelserna om riksintresse. Några frågor som Boverket har lyft fram är att förändringar i synen på vilka intressen som är viktiga för samhällsutvecklingen inte fångas upp i den nuvarande lydelsen av 3 kap. miljöbalken, att det underlag som de centrala myndigheterna tar fram för bedömning av om områden är av riksintresse har varierande aktualitet och kvalitet, att översiktsplaneringen inte fyller sin funktion i riksintresseprocessen, att det finns otydligheter i ansvarsfördelningen mellan länsstyrelsen och berörda centrala myndigheter samt att författningsstödet för översiktsplanens roll är otydligt.

Av Riksrevisionens rapport ”Uppsikt och tillsyn i samhällsplaneringen – intention och praktik” (RiR 2005:12) framgår bl.a. att delar av PBL inte tillämpas som det är avsett och att länsstyrelserna därför har svårt att väga samman olika statliga intressen i enskilda planärenden.

I frågan om vilka slags områden som skulle kunna bli föremål för en riksintresseavvägning har jordbruksmark och områden med särskilda grund- och ytvattenförekomster lyfts fram. I den internationella debatten om vad som kan göras för att motverka negativa effekter av klimatförändringarna har det bl.a. anförts att jordbruksmark kan komma att få en ökad betydelse. Synpunkter har också framkommit som tyder på att riksintresset för vindkraft skulle behöva stärkas.

Regeringen konstaterar att många uppgifter tyder på att det nuvarande systemet med hur områden av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken anges och beaktas i planerings- och beslutsprocesser inte i alla avseenden fungerar på det sätt som varit avsett. Det finns bl.a. oklarheter i hur myndigheterna ska interagera för att väga olika riksintressen mot varandra. Därför behöver man analysera förekomsten och omfattningen av eventuella brister i fråga om kunskapsförsörjning, ansvarsfördelningen mellan olika statliga myndigheter, översiktsplaneringens roll i processen, tillämpningen av riksintressebestämmelserna vid olika rättsverkande beslut och översiktsplanens funktion som beslutsunderlag i detta sammanhang.

Vidare behöver man analysera om de ändamål som enligt 3 kap. miljöbalken kan ligga till grund för att anse att ett område är av riksintresse speglar gällande samhällsbehov utifrån ett nationellt perspektiv. Det är viktigt att bestämmelserna och deras tillämpning säkerställer att områden som kan vara av särskilt stort intresse för

ändamål av nationell betydelse identifieras och skyddas. Samtidigt är det viktigt att inte för många eller för omfattande områden anges eftersom det skulle kunna riskera att urholka begreppet riksintresse.

I detta sammanhang bör man överväga om det finns andra resurser och värden än de som anges i 3 kap. miljöbalken som bör läggas till grund för att betrakta ett område som ett område av riksintresse. Vid övervägandena om att lägga nya resurser och värden till grund för riksintresseområden bör även utredas vilka kriterier som ska gälla vid identifieringen av sådana områden.

Uppdrag

Utredaren ska

1. analysera det nuvarande systemet för att utse och hantera områden av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken och hushållningsförordningen och förutsättningarna för att beakta områden av riksintresse vid planering och i beslutsprocesser samt vid behov föreslå ändringar,

2. analysera om de ändamål som enligt 3 kap. miljöbalken kan ligga till grund för att ange att ett område är av riksintresse speglar gällande samhällsbehov och i detta sammanhang överväga om det finns andra resurser och värden som borde läggas till grund för att peka ut områden av riksintresse och i så fall kriterier för detta, och

3. särskilt överväga om 3 kap. 10 § miljöbalken har en ändamålsenlig utformning.

Miljökonsekvensbedömningar m.m.

Bakgrund

Inom EG-rätten finns två direktiv med bestämmelser om bedömning av miljöpåverkan. Det är dels rådets direktiv 85/337/EG av den 27 juni 1985 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt (MKB-direktivet), dels Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/42/EG av den 27 juni 2001 om bedömning av vissa planers och programs miljöpåverkan (SEA-direktivet).

MKB-direktivet genomförs i huvudsak med bestämmelserna i 6 kap. miljöbalken och förordningen (1998:905) om miljökonse-

kvensbeskrivningar (MKB-förordningen). Bestämmelserna bygger på en indelning av projekten i olika slag av verksamhetstyper som bedöms enligt olika bestämmelser inom såväl miljöbalken som andra författningar.

Utformningen av de svenska bestämmelserna har i huvudsak byggts på principen att en omfattande miljökonsekvensbeskrivning, motsvarande kraven i MKB-direktivet, ska krävas för alla tillståndspliktiga verksamheter oavsett om verksamheterna är angivna i MKB-direktivet eller inte. Vilka verksamheter som är tillståndspliktiga framgår av bilagan till förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Nyligen har den bilagan ändrats på så sätt att vissa verksamheter som i dag kräver tillstånd i stället ska kunna anmälas. Dessutom har det i 11 kap. 9 a § miljöbalken och i förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m. nyligen införts en möjlighet att anmäla vissa typer av vattenverksamheter.

SEA-direktivet genomförs med bestämmelser framför allt i 6 kap. miljöbalken och PBL. Bestämmelserna i PBL avser miljöbedömningar och miljökonsekvensbeskrivningar av översiktsplaner och vissa detaljplaner.

Utredningsbehov

I uppdraget till Miljöbalkskommittén ingick bl.a. att föreslå olika möjligheter att effektivisera miljöprovningen med den nuvarande provningsorganisationen, exempelvis genom att förenkla förfarandet med miljökonsekvensbeskrivningar (tilläggsdirektiv dir. 2003:61). Till följd av delbetänkandet "En effektivare miljöprovning" (SOU 2003:124) och regeringens proposition "En effektivare miljöprovning" (prop. 2004/05:129) har bestämmelserna ändrats (bet. 2004/05: MJU15, rskr. 2004/05:312). Bestämmelserna blev bl.a. tydligare i frågan om när en miljökonsekvensbeskrivning krävs. I Miljöbalkskommitténs slutbetänkande "Miljöbalken; miljö kvalitetsnormer, miljöorganisationerna i miljöprocessen och avgifter" (SOU 2005:59) konstaterade kommittén att ytterligare utredningsarbete behövs för att skapa ett samordnat system för miljökonsekvensbedömningar för att effektivisera provningen. Även remissinstanserna var positiva till att förutsättningarna för ett samordnat system för miljökonsekvensbedömningar utreds vidare.

Myndigheter, intresseorganisationer och verksamhetsutövare har i samband med regeringens regelförenklingsarbete kommit med förslag om att begränsa det obligatoriska kravet på miljökonsekvensbeskrivningar i MKB-förordningen till de verksamheter som anges i MBK-direktivets bilaga 1 och att länsstyrelsen för övriga verksamheter ska göra en bedömning från fall till fall.

Regeringen konstaterar att det finns ett behov av att dels generellt utreda förutsättningarna för krav på miljökonsekvensbeskrivningar i 6 kap. miljöbalken med tillhörande författningar, dels bättre samordna de olika bestämmelserna om miljökonsekvensbedömningar för projekt, planer och program. De nya bestämmelserna om anmälningsplikt i stället för tillståndsplikt för vissa verksamheter gör också att bestämmelserna om krav på miljökonsekvensbeskrivningar för olika verksamheter behöver ses över. Man behöver också undersöka om det i de berörda författningarna går att förenkla den använda terminologin genom att förtydliga innebörden av och förhållandet mellan olika termer som exempelvis miljökonsekvensbedömning, miljökonsekvensbeskrivning, miljöbedömning och miljöprövning, bl.a. i förhållande till EG-rättens krav. Det bör också tydliggöras att konsekvenserna för hälsa ska ingå i miljökonsekvensbeskrivningarna.

Uppdrag

Utredaren ska undersöka möjligheterna att samordna och förenkla bestämmelserna om miljökonsekvensbedömningar och miljökonsekvensbeskrivningar i miljöbalken, PBL och andra författningar, och i detta sammanhang

1. föreslå bestämmelser som tydliggör för vilka verksamheter det ska krävas sådana miljökonsekvensbeskrivningar som avses i MKB-direktivet,

2. föreslå bestämmelser som tydliggör vilka krav på miljökonsekvensbeskrivning som ska ställas på övriga tillståndspliktiga verksamheter, och

3. undersöka möjligheterna att förenkla den aktuella terminologin genom att förtydliga innebörden av och förhållandet mellan olika använda termer.

Inriktningen på utredarens arbete ska vara att samordna bestämmelserna och kraven så långt det är möjligt. I en ny reglering måste det också tydligt framgå hur miljöbedömningar av planer och

program enligt miljöbalken och PBL förhåller sig till miljökonsekvensbeskrivningar av projekt. Det övergripande syftet ska vara att få ett tydligt, enkelt och effektivt regelverk där de krav på miljökonsekvensbeskrivning som anges i MKB-direktivet så långt som möjligt förbehålls sådana verksamheter som enligt direktivet ska omfattas av kraven. Av bestämmelserna bör på ett tydligt sätt framgå vad som i frågan om bedömningar och beskrivningar av konsekvenserna för miljön ska gälla för andra tillstånds- eller anmälningspliktiga verksamheter.

Övriga samordningsfrågor

På miljöområdet är utgångspunkten att regelverket ska vara utformat på ett sätt som medför att hälso- och miljöskyddskraven beaktas samtidigt som möjligheterna till demokratisk insyn och inflytande inte åsidosätts. Med hänsyn till angelägna samhällsintressen och berörda enskilda intressen är det samtidigt viktigt att regelverket är enkelt och tydligt för att underlätta tillämpningen, effektivisera beslutsprocesserna och hålla handläggningstiderna så korta som möjligt.

Utöver de frågor som tidigare presenterats i dessa tilläggsdirektiv har det, i samband med regeringens regelförenklingsarbete, kommit fram att det behövs dels en ökad samordning av bestämmelser om samråd i miljöbalken med bestämmelser om samråd i andra författningar, dels en tidsmässig samordning av olika beslut vid prövningen av en tillståndspliktig verksamhet. Genom propositionen "En effektivare miljöprövning" har bl.a. bestämmelserna om samråd förenklats i 6 kap. miljöbalken. De nya bestämmelserna trädde i kraft under 2005. Enligt inkomna synpunkter fungerar tillämpningen av dessa bestämmelser inte alltid som det är avsett, bl.a. har flera företag framfört att berörda myndigheter inte alltid respekterar verksamhetsutövarens behov av ett samråd tidigt i processen.

PBL-kommittén har föreslagit att prövningsförfarandet enligt PBL samordnas med prövningsförfarandet enligt miljöbalken, bl.a. genom att lagstiftningen ska ge förutsättningar för enskilda att få samordnade besked vid prövning av åtgärder som kräver lov enligt PBL och prövning enligt miljöbalken. Som angetts i avsnittet om vindkraft behöver detta förslag utredas närmare och samordnas

med förslag till motsvarande bestämmelser i miljöbalken och annan berörd lagstiftning.

Uppdrag

Utredaren ska, utöver det som angetts i tidigare avsnitt,

1. utreda möjligheterna att samordna och effektivisera handläggningen inom och mellan myndigheter av ärenden som innebär prövning av verksamheter både enligt miljöbalken och annan lagstiftning,

2. utreda möjligheterna att samordna och förenkla bestämmelser om samråd i miljöbalken och annan lagstiftning som rör samma verksamhet, och

3. utreda behovet av och möjligheten till tidsmässig samordning av beslut enligt miljöbalken och andra författningar när besluten rör samma verksamhet.

Vid översynen bör utredaren beakta erfarenheter från andra länder, t.ex. Danmark och Finland.

Arbetsformer

Utredaren ska föreslå de författningsändringar som behövs.

Arbetet ska ske i enlighet med fastställda mål och strategier på miljöområdet.

De olika rapporter och andra dokument som nämns i dessa direktiv ska beaktas. Utredaren ska samråda med Byggprocessutredningen (M 2007:06), Boverket, Fiskeriverket, Naturvårdsverket, Socialstyrelsen, Statens energimyndighet och andra berörda myndigheter samt föra en dialog med relevanta intresseorganisationer och andra samhällsaktörer. Utredaren ska beakta de förslag om att effektivisera miljöprövningen som hör samman med uppdraget och som lämnas till utredaren inom ramen för regeringens regelförenklingsarbete.

Utredaren ska, när det gäller redovisning av förslagets konsekvenser för små företag, samråda med Näringslivets Regelnämnd. Utredaren ska särskilt beakta de administrativa kostnaderna för näringslivet och utforma sina förslag så att kostnaderna hålls så låga som möjligt. Vid beräkningar av företagets administrativa kostnader till följd av föreslagna ändringar ska utredaren samråda

med Verket för näringslivsutveckling (Nutek) och så långt som möjligt använda Nuteks databas Malin.

Kostnader och andra konsekvenser

Utredaren ska redovisa de samhällsekonomiska och andra konsekvenser som förslagen medför. Det som sägs om kostnader och andra konsekvenser i de tidigare beslutade direktiven (dir. 2007:94) gäller även fortsättningsvis.

Tidpunkter för redovisning, m.m.

Uppdraget i dessa tilläggsdirektiv

Ett delbetänkande, utredningens tredje delbetänkande, med förslag i delfrågan om vindkraft ska redovisas senast den 30 september 2008. Tilläggsuppdraget i övrigt ska redovisas senast den 31 december 2008.

Uppdraget i de tidigare beslutade direktiven

Den nya instansordning för PBL-ärenden som avses med uppdraget förutsätter att man i den fortsatta beredningen hanterar de frågor som behandlas i första delbetänkandet i ett sammanhang med vissa av de organisatoriska och processuella frågor som behandlas i det andra delbetänkandet. Detta bl.a. för att undvika risken att först behöva flytta och bygga upp resurser inom den nuvarande domstolsorganisationen för att en kort tid därefter åter flytta och bygga upp resurser i en ny domstolsorganisation.

Det är också angeläget att den nya instansordningen för miljöbalks- och PBL-ärenden redan från början följer de processuella regler som är mest lämpade för domstolarnas hantering. Mål och ärenden i de allmänna domstolarna bör handläggas enligt processuella regler som är avsedda och anpassade för de allmänna domstolarna. En ordning där allmänna domstolar följer processuella regler som är anpassade för förvaltningsdomstolar bör fortsätta att gälla endast om det finns mycket starka skäl för det. Den frågan ska belysas i det andra delbetänkandet.

För en ändamålsenlig fortsatt beredning av reformen med en ny instansordning för PBL-ärenden och för att inte försena den reformen, bör redovisningen av det andra delbetänkandet avgränsas och tidigareläggas. Därför ska andra delbetänkandet redovisas den 31 mars 2008 och avgränsas till att innehålla de överväganden och förslag som avser antalet miljödomstolar och deras lokalisering, domkretsindelningen för miljödomstolarna, och handläggningsregler för de mål och ärenden som miljödomstolarna ska pröva.

Vid bedömningen av miljödomstolarnas lokalisering och domkretsindelning ska frågan om lokalisering av framtida prövningsmyndigheter för A- och vattenverksamheter beaktas.

De frågor i övrigt som enligt de tidigare beslutade direktiven skulle ha redovisats i det andra delbetänkandet ska i stället redovisas senast den 31 december 2008.

(Miljödepartementet)

berörda författningar och därutöver ta upp och föreslå de ändringar som har nära samband med uppdraget.

Den 18 december 2007 överlämnade utredningen delbetänkandet En ny instansordning för mål enligt plan- och bygglagen (SOU 2007:111) och den 7 mars 2008 överlämnades det andra delbetänkandet Miljödomstolarna; domkretsar, lokalisering och handläggningstider (SOU 2008:31). Den 6 oktober 2008 avser utredningen att överlämna ett tredje delbetänkande om vindkraft inom det uppdrag som avser förnybar energi.

De frågor i direktiven som återstår att utreda ska redovisas senast den 31 december 2008.

Arbetsformer för utredningens fortsatta arbete

Det övergripande syftet med utredningsuppdraget är att åstadkomma en effektiv miljöprövning, dvs. att göra prövningen snabbare och enklare utan att åsidosätta rättssäkerhet och hälso- och miljöskyddskraven. En av utgångspunkterna är att bestämmelserna och kraven ska vara enkla, tydliga, samordnade och ändamålsenliga. Av de frågor som kvarstår att utreda kräver flera ett omfattande utredningsarbete. Frågorna bör behandlas inom en och samma utredning så att den kunskap som byggts upp i utredningssekretariatet effektivt kan tas tillvara. Med hänsyn till utredningens omfattning och den korta tiden bör utredningen därför förstärkas med ytterligare en utredare. På så sätt kan utredningen få rimliga förutsättningar att fullgöra sitt uppdrag.

Fördelning av uppdraget

De frågor som enligt tidigare lämnade direktiv kvarstår att redovisa är dels de organisations- och författningsändringar som behövs för en ändrad instansordning för vissa mål och ärenden enligt miljöbalken och för en samordning av miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna, dels behovet av författningsändringar i fråga om förnybar energi (vattenkraft), vattenverksamheter, riksintressen enligt 3 kap. miljöbalken, miljökonsekvensbeskrivningar och samordning och samråd i prövningsförfarandet.

Uppdraget fördelas på utredarna enligt följande.

Den ursprunglige utredaren ska genomföra och redovisa utredningsuppdraget i de delar som avser de organisations- och författningsändringar som behövs för en ny instansordning för vissa mål- och ärenden enligt miljöbalken och för ett samordnat dömande vid miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna, riksintressen enligt 3 kap. miljöbalken och miljökonsekvensbeskrivningar.

Den nya utredaren ska genomföra och redovisa utredningsuppdraget i de delar som avser förnybar energi (vattenkraft) och vattenverksamheter.

I den del som uppdraget avser samordning och samråd i prövningsförfarandet ska var och en av utredarna redovisa sina slutsatser och förslag.

Utredarna ska samråda med varandra.

Tidpunkter för redovisning

Ett delbetänkande med förslag i delfrågan om de organisations- och författningsändringar som behövs för en ny instansordning för vissa mål- och ärenden enligt miljöbalken och för ett samordnat dömande vid miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna ska redovisas senast den 31 januari 2009. Uppdraget i övrigt ska redovisas senast den 30 april 2009.

(Miljödepartementet)

Målstatistik

1 Målstatistik miljömålen åren 2005–2007

Tabell 1.1 Miljödomstolarna

Domstol	Målgrupp	2005				2006				2007			
		IB ¹	Ink ²	Avg ³	UB ⁴	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Nacka	Första instans	196	175	139	232	232	123	132	223	223	122	127	218
	<i>varav</i>												
	<i>vitesmål</i>	30	23	34	19	19	25	21	23	23	25	26	22
	Överklagade	321	262	295	288	288	289	299	278	278	363	302	339
	Miljöärenden	0	1	0	1	1	2	2	1	1	3	1	3
	Summa	517	438	434	521	521	414	433	502	502	488	430	560
Växjö	Första instans	172	131	115	188	188	148	147	189	189	164	171	182
	<i>varav</i>												
	<i>vitesmål</i>	11	30	35	6	6	42	36	12	12	48	46	14
	Överklagade	78	329	333	74	74	376	351	99	99	353	340	112
	Miljöärenden	0	3	2	1	1	4	5	0	0	3	3	0
	Summa	250	463	450	263	263	528	503	288	288	520	514	294
Vänersborg	Första instans	255	107	128	234	234	145	148	231	231	146	150	227
	<i>varav</i>												
	<i>vitesmål</i>	10	19	16	13	13	22	24	11	11	37	33	15
	Överklagade	122	278	234	166	166	215	290	91	91	256	243	104
	Miljöärenden	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0
	Summa	377	386	363	400	400	360	438	322	322	403	394	331

¹ IB – ingående balans² Ink – under året inkommande mål³ Avg – under året avgjorda mål⁴ UB – utgående balans

Domstol	Målgrupp	2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Östersund	Första instans	84	51	62	73	73	50	54	69	69	58	52	75
	<i>varav vitesmål</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>6</i>	<i>4</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>9</i>	<i>11</i>	<i>0</i>
	Överklagade	20	99	86	33	33	72	66	39	39	112	123	28
	Miljöärenden	5	11	11	5	5	23	18	10	10	17	24	3
	Summa	109	161	159	111	111	145	138	118	118	187	199	106
Umeå	Första instans	148	68	73	143	143	63	73	133	133	55	63	125
	<i>varav vitesmål</i>	<i>2</i>	<i>6</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>3</i>	<i>3</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>2</i>
	Överklagade	43	78	58	63	63	83	103	43	43	106	104	45
	Miljöärenden	7	9	2	14	14	12	18	8	8	6	7	7
	Summa	198	155	133	220	220	158	194	184	184	167	174	177
Summa totalt		1451	1603	1539	1515	1515	1605	1706	1414	1414	1765	1711	1468

Tabell 1.2 Miljööverdomstolen

Domstol	Målgrupp	2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Svea hovrätt	Överklagade förstainstansmål	83	86	102	67	67	118	105	80	80	130	126	84
	Övriga överklagade	128	345	348	125	125	385	356	154	154	343	356	14
	Övriga miljömål, miljöärenden	24	28	30	22	22	28	32	18	18	39	37	20
Summa totalt		235	459	480	214	214	531	493	252	252	512	519	24
<i>Meddelade prövningstillstånd⁵</i>		63				92				72			

⁵ År 2005 tog MöD ställning i 300 mål där pt krävs och meddelade pt i 63 mål, motsvarande siffror för år 2006 är 338 mål och 92 mål samt för år 2007 345 mål och 72 pt beviljade.

Tabell 1.3 Högsta domstolen

Domstol	2005				2006				2007			
	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Högsta domstolen												
T-mål	9	29	29	9	9	29	26	12	12	27	17	22
Ö-mål	9	24	28	5	5	40	37	8	8	52	38	22
Summa totalt	18	53	57	14	14	69	63	20	20	79	55	44
<i>Meddelade prövningstillstånd</i>			4				5				5	

2 Målstatistik fastighetsmålen åren 2005–2007

Tabell 2.1 Fastighetsdomstolarna

Domstol	Målgrupp	2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Blekinge tingsrätt	Första instans	5	42	4	43	43	6	47	2	2	8	6	4
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander Samfl</i>	1	41	0	42	42	4	44	2	2	5	4	3
	Mål enl. 16 kap. FBL	4	18	12	10	10	15	11	14	14	6	8	12
	Summa	9	60	16	53	53	21	58	16	16	14	14	16
Eskilstuna tingsrätt	Första instans	5	6	7	4	4	4	7	1	1	6	4	3
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander Samfl</i>	5	5	7	3	3	4	6	1	1	4	4	1
	Mål enl. 16 kap. FBL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Summa	5	6	7	4	4	4	7	1	1	6	4	3

⁶ I kategorin Ö-mål ingår överklagade beslut i B-mål och T-mål samt extraordinära prövningar

Domstol	Målgrupp	2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Falun tingsrätt	Första instans	10	12	11	11	11	8	12	7	7	12	12	7
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander</i>	9	8	8	9	9	6	10	5	5	9	10	4
	<i>SamfL</i>												
	Mål enl. 16 kap. FBL	25	42	37	30	30	25	25	30	30	27	49	8
Summa	35	54	48	41	41	33	37	37	37	39	61	15	
Gotlands tingsrätt	Första instans	4	23	5	22	22	5	21	6	6	4	7	3
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander</i>	1	3	2	2	2	2	1	3	3	4	5	2
	<i>SamfL</i>												
	Mål enl. 16 kap. FBL	0	1	0	1	1	5	1	5	5	3	6	2
Summa	4	24	5	23	23	10	22	11	11	7	13	5	
Gävle tingsrätt	Första instans	4	15	14	5	5	13	16	2	2	13	13	2
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander</i>	0	7	4	3	3	6	7	2	2	2	4	0
	<i>SamfL</i>												
	Mål enl. 16 kap. FBL	1	15	13	3	3	18	15	6	6	16	13	9
Summa	5	30	27	8	8	31	31	8	8	29	26	11	
Göteborgs tingsrätt	Första instans	88	65	47	106	106	48	34	120	120	30	92	58
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander</i>	53	26	22	57	57	19	23	53	53	10	17	46
	<i>SamfL</i>												
	Mål enl. 16 kap. FBL	40	86	72	54	54	57	66	45	45	73	75	43
Summa	128	151	119	160	160	105	100	165	165	103	167	101	

Domstol	Målgrupp	2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Halmstads tingsrätt	Första instans	202	12	42	172	172	21	21	172	172	8	37	143
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och kländer Samfl</i>	7	1	5	3	3	4	6	1	1	1	1	1
	Mål enl. 16 kap. FBL	15	26	13	28	28	21	17	32	32	31	24	39
	Summa	217	38	55	200	200	42	38	204	204	39	61	182
Jönköpings tingsrätt	Första instans	5	5	5	5	5	4	6	3	3	3	3	3
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och kländer Samfl</i>	0	3	2	1	1	3	3	1	1	2	1	2
	Mål enl. 16 kap. FBL	11	12	10	13	13	10	17	6	6	19	15	10
	Summa	16	17	15	18	18	14	23	9	9	22	18	13
Kalmar tingsrätt	Första instans	9	14	9	14	14	196	15	195	195	31	10	216
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och kländer Samfl</i>	0	3	2	1	1	182	2	181	181	1	2	180
	Mål enl. 16 kap. FBL	10	5	7	8	8	21	15	14	14	12	14	12
	Summa	19	19	16	22	22	217	30	209	209	43	24	228
Linköpings tingsrätt	Första instans	13	15	12	16	16	12	20	8	8	4	9	3
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och kländer Samfl</i>	8	8	5	11	11	8	12	7	7	3	8	2
	Mål enl. 16 kap. FBL	17	24	18	23	23	18	21	20	20	11	18	13
	Summa	30	39	30	39	39	30	41	28	28	15	27	16

Domstol	Målgrupp	2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Luleå tingsrätt	Första instans	2	27	12	17	17	73	52	38	38	23	45	16
	Ink. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och kländer Samfl</i>	1	6	4	3	3	1	0	4	4	5	3	6
	Mål enl. 16 kap. FBL	21	28	25	24	24	21	20	25	25	17	19	23
	Summa	23	55	37	41	41	94	72	63	63	40	64	39
Malmö tingsrätt	Första instans	65	30	19	76	76	45	49	72	72	33	41	64
	Ink. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och kländer Samfl</i>	18	24	18	24	24	24	26	22	22	22	29	15
	Mål enl. 16 kap. FBL	56	70	90	36	36	55	63	28	28	45	52	21
	Summa	121	100	109	112	112	100	112	100	100	78	93	85
Mariestads tingsrätt	Första instans	7	8	7	8	8	7	8	7	7	11	10	8
	Ink. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och kländer Samfl</i>	7	8	7	8	8	6	7	7	7	10	10	7
	Mål enl. 16 kap. FBL	7	7	8	6	6	5	8	3	3	4	6	1
	Summa	14	15	15	14	14	12	16	10	10	15	16	9
Nacka tingsrätt	Första instans	221	175	183	213	213	179	119	273	273	216	181	308
	Ink. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och kländer Samfl</i>	39	41	32	48	48	26	34	40	40	36	22	54
	Mål enl. 16 kap. FBL	95	79	75	99	99	74	58	115	115	101	74	142
	Summa	316	254	258	312	312	253	177	388	388	317	255	450
Nyköpings tingsrätt	Första instans	6	12	16	2	2	6	7	1	1	8	5	4
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och kländer Samfl</i>	2	4	4	2	2	4	5	1	1	5	4	2
	Mål enl. 16 kap. FBL	10	21	15	16	16	12	20	8	8	21	15	14
	Summa	16	33	31	18	18	18	27	9	9	29	20	18

Domstol	Målgrupp	2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Sundsvalls tingsrätt	Första instans	1	1	1	1	1	0	1	0	0	3	2	1
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander Samfl</i>	1	1	1	1	1	0	1	0	0	3	2	1
	Mål enl. 16 kap. FBL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Summa	1	1	1	1	1	0	1	0	0	3	2	1
Umeå tingsrätt	Första instans	12	14	10	16	16	26	35	7	7	12	9	10
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander Samfl</i>	9	4	5	8	8	21	29	0	0	8	2	6
	Mål enl. 16 kap. FBL	23	30	24	29	29	18	15	32	32	16	27	21
	Summa	35	44	34	45	45	44	50	39	39	28	36	31
Uppsala tingsrätt	Första instans	4	11	10	5	5	8	7	6	6	13	12	7
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander Samfl</i>	1	5	2	4	4	1	3	2	2	5	5	2
	Mål enl. 16 kap. FBL	8	20	14	14	14	23	22	15	15	10	17	8
	Summa	12	31	24	19	19	31	29	21	21	23	29	15
Vänersborgs tingsrätt	Första instans	13	12	12	13	13	12	9	16	16	13	19	10
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander Samfl</i>	0	9	8	1	1	4	5	0	0	8	6	2
	Mål enl. 16 kap. FBL	32	28	25	35	35	38	43	30	30	20	29	21
	Summa	45	40	37	48	48	50	52	46	46	33	48	31

Domstol	Målgrupp	2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Värmlands tingsrätt	Första instans	1	8	4	5	5	3	3	5	5	2	5	2
	Ink. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander Samfl</i>	0	6	2	4	4	2	3	3	3	1	2	2
	Mål enl. 16 kap. FBL	14	17	18	13	13	23	27	9	9	23	22	10
	Summa	15	25	22	18	18	26	30	14	14	25	27	12
Västmanlands tingsrätt	Första instans	11	14	20	5	5	28	17	16	16	22	31	7
	Ink. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander Samfl</i>	4	4	4	4	4	7	6	5	5	1	5	1
	Mål enl. 16 kap. FBL	5	11	7	9	9	11	19	1	1	14	10	5
	Summa	16	25	27	14	14	39	36	17	17	36	41	12
Växjö tingsrätt	Första instans	7	3	4	6	6	3	6	3	3	0	1	2
	Ink. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander Samfl</i>	4	3	3	4	4	3	4	3	3	0	1	2
	Mål enl. 16 kap. FBL	17	8	3	22	22	13	22	13	13	13	14	12
	Summa	24	11	7	28	28	16	28	16	16	13	15	14
Ångermanlands tingsrätt	Första instans	2	3	2	3	3	1	2	2	2	5	5	2
	Inkl. arrende etc.												
	<i>Arrendemål och klander Samfl</i>	2	2	1	3	3	1	2	2	2	3	4	1
	Mål enl. 16 kap. FBL	8	19	16	11	11	18	12	17	17	22	30	9
	Summa	10	22	18	14	14	19	14	19	19	27	35	11

Domstol	Målgrupp	2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Örebro tingsrätt	Första instans	5	13	15	3	3	6	6	3	3	11	5	9
	Inkl. arrende etc.												
	Arrendemål och kländer	1	2	3	0	0	0	0	0	0	4	2	2
	Samfl												
	Mål enl. 16 kap. FBL	11	21	19	13	13	18	16	15	15	9	16	8
Summa	16	34	34	16	16	24	22	18	18	20	21	17	
Östersunds tingsrätt	Första instans	2	7	7	2	2	8	6	4	4	2	6	0
	Inkl. arrende etc.												
	Arrendemål och kländer	1	2	2	1	1	4	3	2	2	0	2	0
	Samfl												
	Mål enl. 16 kap. FBL	11	28	20	19	19	27	34	12	12	21	23	10
Summa	13	35	27	21	21	35	40	16	16	23	29	10	
Summa totalt		1145	1163	1019	1289	1289	1268	1093	1464	1464	1027	1146	1345

Tabell 2.2 Hovrätterna

Domstol		2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Svea hovrätt	T-mål	11	14	15	10	10	7	9	8	8	11	10	9
	Ö-mål	21	51	47	25	25	46	47	24	24	51	58	17
	Summa	32	65	62	35	35	53	56	32	32	62	68	26
Göta hovrätt	T-mål	1	5	4	2	2	8	5	5	5	6	7	4
	Ö-mål	6	22	17	11	11	30	31	10	10	25	19	18
	Summa	7	27	21	13	13	38	36	15	15	31	26	20
Hovrätten över Skåne och Blekinge	T-mål	10	3	9	4	4	2	5	1	1	2	1	2
	Ö-mål	13	14	23	4	4	14	10	10	10	19	13	16
	Summa	23	17	32	8	8	18	15	11	11	21	14	18
Hovrätten för Västra Sverige	T-mål	15	9	21	3	3	6	8	1	1	7	4	4
	Ö-mål	5	21	6	20	20	43	37	26	26	38	38	26
	Summa	20	30	27	23	23	49	45	27	27	45	42	30

Domstol		2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Hovrätten för Nedre Norrland	T-mål	13	12	15	10	10	17	15	12	12	12	14	10
	Ö-mål	3	3	2	4	4	2	5	1	1	4	4	1
	Summa	16	15	17	14	14	19	20	13	13	16	18	11
Hovrätten för Övre Norrland	T-mål	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ö-mål	7	9	12	4	4	4	6	2	2	11	9	4
	Summa	7	9	12	4	4	4	6	2	2	11	9	4
Summa totalt		105	163	171	97	97	181	178	100	100	186	177	109

Tabell 2.3 Högsta domstolen

Domstol		2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
HD	T-mål ⁷	7	19	15	11	11	18	20	9	9	12	13	8
	Ö-mål ⁸	26	68	54	40	40	60	84	16	16	81	65	32
	Fastig- hetsmål Domvilla etc.	11	13	10	14	14	6	10	10	10	9	8	11
Summa totalt		44	100	79	65	65	84	114	35	35	102	86	51
<i>Meddelade prövningstillstånd</i>		2				4				4			

3 Målstatistik PBL-målen åren 2005–2007

Tabell 3.1 Länsrätterna

Domstol		2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Länsrätten i Blekinge län	10 kap. PBL	5	7	7	5	5	5	6	4	4	7	9	2
	Övriga PBL	18	32	31	19	19	50	43	26	26	35	39	22
	Summa	23	39	38	24	24	55	49	30	30	42	48	24
Länsrätten i Dalarnas län	10 kap. PBL	7	23	16	14	14	18	22	10	10	21	26	5
	Övriga PBL	30	41	53	18	18	32	40	10	10	43	38	15
	Summa	37	64	69	32	32	50	62	20	20	64	64	20
Länsrätten i Gotlands län	10 kap. PBL	0	2	0	2	2	2	2	2	2	3	4	1
	Övriga PBL	7	48	25	30	30	17	30	17	17	37	38	16
	Summa	7	50	25	32	32	19	32	19	19	40	42	17

⁷ Kategorin T-mål är överklagade tvistemål där det finns en överklagad dom

⁸ Kategorin Ö-mål innehåller fastighetsmål där det finns ett överklagat beslut samt extraordinära prövningar

Domstol		2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Länsrätten i	10 kap. PBL	2	2	4	0	0	3	2	1	1	0	1	0
Gävleborgs	Övriga PBL	8	57	57	8	8	31	31	8	8	22	18	12
län	Summa	10	59	61	8	8	34	33	9	9	22	19	12
Länsrätten i	10 kap. PBL	10	33	31	12	12	23	26	9	9	49	33	25
Göteborg	Övriga PBL	67	232	225	74	74	235	242	67	67	212	203	76
	Summa	77	265	256	86	86	258	268	76	76	261	236	101
Länsrätten i	10 kap. PBL	0	1	0	1	1	4	3	2	2	11	6	7
Hallands län	Övriga PBL	32	98	95	35	35	106	94	47	47	108	119	36
	Summa	32	99	95	36	36	110	97	49	49	119	125	43
Länsrätten i	10 kap. PBL	6	7	4	9	9	1	6	4	4	1	5	0
Jämtlands	Övriga PBL	18	25	32	11	11	29	13	27	27	40	30	37
län	Summa	24	32	36	20	20	30	19	31	31	41	35	37
Länsrätten i	10 kap. PBL	5	8	9	4	4	8	12	0	0	11	4	7
Jönköpings	Övriga PBL	20	27	33	14	14	36	42	8	8	31	32	7
län	Summa	25	35	42	18	18	44	54	8	8	42	36	14
Länsrätten i	10 kap. PBL	1	7	7	1	1	0	1	0	0	0	0	0
Kalmar län	Övriga PBL	14	43	49	8	8	46	50	4	4	38	33	9
	Summa	15	50	56	9	9	46	51	4	4	38	33	9
Länsrätten i	10 kap. PBL	1	6	5	2	2	6	4	4	4	6	9	1
Kronobergs	Övriga PBL	4	14	16	2	2	24	19	7	7	29	32	4
län	Summa	5	20	21	4	4	30	23	11	11	35	41	5
Länsrätten i	10 kap. PBL	1	9	2	8	8	3	10	1	1	2	1	2
Mariestad	Övriga PBL	11	20	20	11	11	11	16	6	6	24	21	9
	Summa	12	29	22	19	19	14	26	7	7	26	22	11
Länsrätten i	10 kap. PBL	1	15	13	3	3	5	6	2	2	13	13	2
Norrbottnens	Övriga PBL	7	23	25	5	5	11	9	7	7	59	48	18
län	Summa	8	38	38	8	8	16	15	9	9	72	61	20
Länsrätten i	10 kap. PBL	49	59	34	74	74	70	47	97	97	63	97	63
Skåne län	Övriga PBL	153	288	203	238	238	251	258	231	231	210	321	120
	Summa	202	347	237	312	312	321	305	328	328	273	418	183
Länsrätten i	10 kap. PBL	41	81	68	54	54	100	84	70	70	68	87	51
Stockholms	Övriga PBL	174	313	285	202	202	282	290	194	194	307	276	225
län	Summa	215	394	353	256	256	382	374	264	264	375	363	276

Domstol		2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Länsrätten i	10 kap. PBL	10	10	15	5	5	11	10	6	6	6	11	1
Södermanlands	Övriga PBL	19	32	33	18	18	43	33	28	28	43	56	15
län	Summa	29	42	48	23	23	54	43	34	34	49	67	16
Länsrätten i	10 kap. PBL	9	20	20	9	9	27	18	18	18	15	24	9
Uppsala län	Övriga PBL	23	36	40	19	19	37	33	23	23	21	36	8
	Summa	32	56	60	28	28	64	51	41	41	36	60	17
Länsrätten i	10 kap. PBL	2	3	3	2	2	9	11	0	0	4	2	2
Vänersborg	Övriga PBL	20	80	76	24	24	51	56	19	19	38	44	13
	Summa	22	83	79	26	26	60	67	19	19	42	46	15
Länsrätten i	10 kap. PBL	2	8	7	3	3	6	6	3	3	10	7	6
Värmlands län	Övriga PBL	14	40	35	19	19	38	36	21	21	33	31	23
	Summa	16	48	42	22	22	44	42	24	24	43	38	29
Länsrätten i	10 kap. PBL	1	3	2	2	2	4	3	3	3	7	5	5
Västerbottens	Övriga PBL	5	11	13	3	3	17	14	6	6	24	21	9
län	Summa	6	14	15	5	5	21	17	9	9	31	26	14
Länsrätten i	10 kap. PBL	3	5	4	4	4	9	7	6	6	9	8	7
Västernorrlands	Övriga PBL	7	26	23	10	10	13	12	11	11	14	20	5
län	Summa	10	31	27	14	14	22	19	17	17	23	28	12
Länsrätten i	10 kap. PBL	1	1	2	0	0	10	2	8	8	9	14	3
Västmanlands	Övriga PBL	13	9	19	3	3	13	11	5	5	13	11	7
län	Summa	14	10	21	3	3	23	13	13	13	22	25	10
Länsrätten i	10 kap. PBL	4	3	5	2	2	1	2	1	1	4	2	3
Örebro län	Övriga PBL	11	22	16	17	17	11	22	6	6	25	18	13
	Summa	15	25	21	19	19	12	24	7	7	29	20	16
Länsrätten i	10 kap. PBL	2	19	15	6	6	18	21	3	3	28	17	14
Östergötlands	Övriga PBL	20	46	56	10	10	45	46	9	9	46	35	20
län	Summa	22	65	71	16	16	63	67	12	12	74	52	34
Summa totalt	10 kap. PBL	163	332	273	222	222	343	311	254	254	347	385	216
	Övriga PBL	695	1563	1460	798	798	1429	1440	787	787	1452	1520	719
	Summa	858	1895	1733	1020	1020	1772	1751	1041	1041	1799	1905	935

Tabell 3.2 Kammarrätterna

Domstol		2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Kammarrätten i Stockholm	10 kap. PBL	43	24	48	19	19	31	26	24	24	14	24	14
	Övriga PBL	177	191	250	118	118	182	197	103	103	191	190	104
	Summa	220	215	298	137	137	213	223	127	127	205	214	118
Kammarrätten i Göteborg	10 kap. PBL	16	28	29	15	15	38	37	16	16	55	48	23
	Övriga PBL	102	299	269	132	132	309	310	131	131	293	292	132
	Summa	118	327	298	147	147	347	347	147	147	348	340	155
Kammarrätten i Sundsvall	10 kap. PBL	5	11	10	6	6	14	13	7	7	18	14	11
	Övriga PBL	66	85	94	57	57	54	72	39	39	75	63	51
	Summa	71	96	104	63	63	68	85	46	46	93	77	62
Kammarrätten i Jönköping	10 kap. PBL	41	16	47	10	10	15	20	5	5	12	14	3
	Övriga PBL	29	102	79	52	52	120	146	26	26	100	78	48
	Summa	70	118	126	62	62	135	166	31	31	112	92	51
Summa totalt	10 kap. PBL	105	79	134	50	50	98	96	52	52	99	100	51
	Övriga PBL	374	677	692	359	359	665	725	299	299	659	623	335
	Summa	479	756	826	409	409	763	821	351	351	758	723	386

Tabell 3.3 Regeringsrätten

Domstol		2005				2006				2007			
		IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB	IB	Ink	Avg	UB
Regeringsrätten	10 kap. PBL	74	56	59	71	71	37	49	59	59	43	48	54
	Övriga PBL	300	302	294	308	308	327	271	364	364	288	280	372
	Summa	374	358	353	379	379	364	320	423	423	331	328	426
Meddelade prövningstillstånd		4				7				5			

Tabell 3.4 Regeringsrätten – mål om rättsprövning

Domstol	2005		2006		2007	
	Ink	Avg	Ink	Avg	Ink	Avg
Regeringsrätten	62	66	72	78	55	52
Summa	62	66	72	78	55	52

Tabell 3.5 Regeringen – rättsverkande planer (detaljplaner, områdesbestämmelser och fastighetsplaner)

Län	2005	2006	2007
	Inkomna	Inkomna	Inkomna
AB Stockholm	78	92	76
C Uppsala	10	12	3
D Södermanland	16	8	12
E Östergötland	12	16	19
F Jönköping	3	6	12
G Kronoberg	1	4	2
H Kalmar	7	15	8
I Gotland	7	3	3
K Blekinge	4	7	3
M Skåne	60	41	38
N Halland	13	15	10
O Västra Götaland	46	46	29
S Värmland	8	3	9
T Örebro	6	12	8
U Västmanland	11	5	5
W Dalarna	3	5	5
X Gävleborg	11	3	3
Y Västernorrland	2	4	-
Z Jämtland	5	7	11
AC Västerbotten	4	6	6
BC Norrbotten	6	4	1
Summa totalt	313	314	263

Antal ärenden avseende B-verksamheter hos miljöprövningsdelegationerna åren 2004–2007

År 2004

MPD	IB ¹	Inkomna ²	Initiativ ³	Avgjorda ⁴	UB ⁵	Överkl. ⁶	Avgjorda ⁷	Ändrade ⁸	Tid ⁹	Ålder ¹⁰
Blekinge	50	19	1	23	47	6	4	2	541	31
Dalarna	17	48	0	37	28	0	1	0	297	4
Gävleborg	10	25	0	25	10	0	0	0	301	1
Gotland	7	5	0	10	2	1	0	0	465	1
Halland	36	36	0	41	31	9	7	4	250	7
Jämtland	14	21	0	23	12	4	3	1	380	4
Jönköping	91	40	0	42	89	13	5	5	711	56
Kalmar	47	51	0	53	45	7	2	2	-	19
Kronoberg	19	34	1	24	30	3	2	2	259	7
Norrbottn	21	19	0	25	15	- ¹¹	-	-	-	-
Skåne	149	115	0	132	132	15	15	3	430	63
Södermanland	52	14	0	35	31	2	6	1	789	25
Stockholm	48	39	0	34	53	4	15	8	722	20
Uppsala	10	24	0	13	21	0	0	0	416	9
Värmland	33	27	0	28	32	2	1	0	373	17
Västerbotten	27	31	0	25	33	0	0	0	448	10
Västernorrland	40	33	0	43	30	3	5	0	365	16
Västmanland	26	16	0	23	19	5	7	5	457	8
V. Götaland	150	129	0	116	163	17	10	2	439	60
Örebro	24	31	0	36	19	6	3	0	171	7
Östergötland	44	60	0	50	54	9	3	0	179	14
Summa total		817		838						

¹ Ingående balans.

² Inkomna ärenden.

³ Antal initiativärenden.

⁴ Antal avgjorda ärenden.

⁵ Utgående balans.

⁶ Antal överklagade ärenden.

⁷ Antal under året avgjorda ärenden.

⁸ Antal ändrade överklaganden.

⁹ Genomsnittlig genomströmningstid.

¹⁰ Antal ej avgjorda ärende äldre än 1 år.

¹¹ Ingen uppgift.

År 2005

MPD	IB ¹	Inkomna ²	Initiativ ³	Avgjorda ⁴	UB ⁵	Överkl. ⁶	Avgjorda ⁷	Ändrade ⁸	Tid ⁹	Ålder ¹⁰
Blekinge	51	47	1	39	60	5	3	1	414	32
Dalarna	26	50	0	53	23	0	0	0	252	4
Gävleborg	10	19	0	24	5	0	0	0	257	2
Gotland	2	5	0	6	1	0	0	0	237	0
Halland	31	43	0	38	36	6	9	1	278	5
Jämtland	12	55	0	34	33	3	1	1	92	11
Jönköping	85	44	0	53	76	7	8	4	393	47
Kalmar	44	78	0	72	50	8	4	4	-	12
Kronoberg	37	36	2	43	32	1	0	0	-	14
Norrbottn	19	32	0	25	15	- ¹¹	-	-	-	-
Skåne	132	165	0	147	150	19	20	7	407	62
Södermanland	31	66	1	32	66	6	0	0	989	46
Stockholm	53	78	0	39	92	14	3	2	-	16
Uppsala	18	15	0	22	11	1	0	0	-	-
Värmland	40	23	0	25	38	7	3	0	558	21
Västerbotten	34	52	0	56	30	0	0	0	238	16
Västernorrland	30	56	0	34	52	3	3	2	431	20
Västmanland	22	54	0	48	28	5	3	1	216	7
V. Götaland	166	134	0	133	167	2	7	4	415	65
Örebro	18	39	1	33	25	3	1	1	270	2
Östergötland	53	57	0	53	57	12	6	1	120	40
Summa totalt		1 148		1 009						

¹ Ingående balans.² Inkomna ärenden.³ Antal initiativärenden.⁴ Antal avgjorda ärenden.⁵ Utgående balans.⁶ Antal överklagade ärenden.⁷ Antal under året avgjorda ärenden.⁸ Antal ändrade överklaganden.⁹ Genomsnittlig genomströmningstid.¹⁰ Antal ej avgjorda ärenden äldre än 1 år.¹¹ Ingen uppgift.

År 2006

MPD	IB ¹	Inkomna ²	Initiativ ³	Avgjorda ⁴	UB ⁵	Överkl. ⁶	Avgjorda ⁷	Ändrade ⁸	Tid ⁹	Ålder ¹⁰
Blekinge	60	35	0	35	60	3	6	2	390	22
Dalarna	28	53	0	50	31	2	2	1	190	2
Gävleborg	10	39	0	34	15	0	0	0	201	2
Gotland	14	21	0	20	15	3	1	0	95	0
Halland	49	34	6	50	41	10	14	1	156	0
Jämtland	39	37	0	45	31	2	0	0	337	7
Jönköping	97	48	2	73	74	15	13	8	696	22
Kalmar	49	69	0	67	51	12	1	0	249	7
Kronoberg	39	35	2	45	31	5	2	1	-	4
Norrbottn	70	64	0	79	55	0	0	0	246	6
Skåne	166	161	2	188	141	29	4	0	376	17
Södermanland	66	65	0	74	57	38	1	1	509	26
Stockholm	72	93	0	86	79	40	1	0	168	15
Uppsala	11	36	0	21	26	0	0	0	-	4
Värmland	43	37	0	51	29	5	9	3	432	8
Västerbotten	56	87	0	104	39	9	6	2	316	0
Västernorrland	108	68	0	74	102	3	6	2	374	0
Västmanland	38	61	0	54	45	2	4	2	-	0
V. Götaland	210	167	0	181	196	21	15	4	459	27
Örebro	37	42	3	50	32	3	2	0	252	0
Östergötland	64	91	0	55	100	5	6	2	100	20
Summa totalt		1 343		1 436						

¹ Ingående balans.

² Inkomna ärenden.

³ Antal initiativärenden.

⁴ Antal avgjorda ärenden.

⁵ Utgående balans.

⁶ Antal överklagade ärenden.

⁷ Antal under året avgjorda ärenden.

⁸ Antal ändrade överklaganden.

⁹ Genomsnittlig genomströmningstid.

¹⁰ Antal ej avgjorda ärenden äldre än 2 år (obs! ändrat från tidigare år!).

År 2007

MPD	IB ¹	Inkomna ²	Initiativ ³	Avgjorda ⁴	UB ⁵	Överkl. ⁶	Avgjorda ⁷	Ändrade ⁸	Tid ⁹	Ålder ¹⁰
Blekinge	60	35	0	43	52	7	3	1	565	25
Dalarna	31	53	0	48	36	1	0	0	182	0
Gävleborg	15	39	0	42	12	2	2	1	255	3
Gotland	15	15	0	18	12	3	2	0	219	0
Halland	41	60	0	55	46	15	7	2	320	1
Jämtland	31	46	0	44	33	2	2	1	63	0
Jönköping	86	55	3	68	76	20	17	5	707	21
Kalmar	54	79	1	69	65	6	2	0	247	5
Kronoberg	28	61	0	66	23	22	4	0	45	3
Norrbottnen	62	55	0	77	40	- ¹¹	-	-	307	9
Skåne	141	171	1	184	129	49	2	0	267	26
Södermanland	57	11	0	27	41	4	1	0	1019	26
Stockholm	79	55	0	48	86	14	6	4	-	31
Uppsala	26	28	1	29	26	2	0	0	497	14
Värmland	30	39	0	38	31	3	3	1	371	3
Västerbotten	55	68	0	91	32	11	7	4	208	0
Västernorrland	103	59	0	95	67	10	2	0	343	8
Västmanland	47	62	0	64	45	2	3	0	313	6
V. Götaland	199	147	0	173	173	24	18	10	394	26
Örebro	28	39	0	46	21	3	5	0	229	0
Östergötland	100	47	6	64	89	3	2	2	330	20
Summa totalt		1 224		1 389						

¹ Ingående balans.² Inkomna ärenden.³ Antal initiativärenden.⁴ Antal avgjorda ärenden.⁵ Utgående balans.⁶ Antal överklagade ärenden.⁷ Antal under året avgjorda ärenden.⁸ Antal ändrade överklaganden.⁹ Genomsnittlig genomströmningstid.¹⁰ Antal ej avgjorda ärenden äldre än 2 år.¹¹ Ingen uppgift.

Kostnads- och tidredovisning för miljöprövningsdelegationerna åren 2006–2007

År 2006

Länsstyrelse (årsarbetskraft)	Ordförande	Sakkunnig	Handläggare	Administration	Overhead	Totalkostnad (total åa)
Stockholm(åa)	717 000 (1,00)	567 000 (1,00)	1 703 000 (3,25)	56 000 (0,15)	1 543 500	4 586 500 (5,40)
Uppsala (åa)	89 639 (0,25)	64 664 (0,23)	672 999 (1,60)	- ¹	322 647	1 149 949 (2,08)
Södermanland (åa)	225 000 (0,75)	112 000 (1,00)	600 000 (1,10)	3 000 (0,00)	419 600	1 359 600 (2,85)
Östergötland (åa)	234 215 (0,22)	625 426 (0,65)	1 818 486 (2,48)	185 397 (0,33)	998 034	3 861 558 (3,68)
Jönköping (åa)	107 956 (0,15)	202 097 (0,34)	1 308 433 (2,90)	43 962 (0,10)	748 102	2 410 550 (3,49)
Kronoberg (åa)	54 470 (0,08)	45 190 (0,06)	1 450 060 (2,04)	13 010 (0,02)	702 090	2 264 820 (2,20)
Kalmar (åa)	171 199 (0,24)	243 416 (0,39)	849 730 (1,77)	104 561 (0,19)	520 184	1 889 090 (2,59)
Gotland (åa)	270 000 (0,31)	115 200 (0,22)	622 750 (1,33)	22 500 (0,05)	463 702	1 494 152 (1,91)
Blekinge (åa)	157 000 (0,19)	121 000 (0,20)	1 090 000 (2,12)	141 000(0,34)	664 710	2 173 710 (2,85)
Skåne (åa)	628 887 (1,01)	812 046 (0,94)	2 386 988 (4,88)	273 920 (0,73)	1 599 718	5 701 559 (7,56)
Halland (åa)	64 240 (0,10)	151 788 (0,20)	1 252 101 (2,56)	-	710 574	2 178 703 (2,86)
Västra Götaland (åa)	839 504 (1,20)	579 108 (1,00)	3 037 171 (5,60)	153 680 (0,40)	2 484 500	7 093 963 (8,20)
Värmland (åa)	27 000 (0,10)	85 000 (0,10)	755 000 (1,50)	28 000 (0,10)	340 000	1 235 000 (1,80)
Örebro (åa)	242 659 (0,37)	358 775 (0,66)	895 869 (1,84)	9 284 (0,02)	587 568	2 094 155 (2,89)
Västmanland (åa)	60 850 (0,10)	80 639 (0,15)	657 441 (1,35)	13 361 (0,05)	310 750	1 123 041 (1,65)
Dalarna (åa)	156 000 (0,27)	200 000 (0,40)	584 000 (1,21)	42 000 (0,11)	426 000	1 408 000 (1,99)
Gävleborg (åa)	42 500 (0,10)	75 000 (0,25)	740 000 (1,50)	17 500 (0,05)	332 500	1 207 500 (1,90)
Västernorrland (åa)	169 000 (0,20)	232 000 (0,40)	1 229 000 (2,40)	49 000 (0,10)	655 000	2 334 000 (3,10)
Jämtland (åa)	17 570 (0,02)	99 919 (0,21)	301 204 (0,67)	5 215 (0,01)	131 410	555 318 (0,91)
Västerbotten (åa)	45 000 (0,05)	680 000 (1,33)	1 195 000 (2,75)	-	798 000	2 718 000 (4,13)
Norrbottn (åa)	116 000 (0,15)	231 000 (0,31)	1 077 000 (2,30)	45 000 (0,11)	555 360	2 024 360 (2,87)
Totalkostnad	4 435 689	5 681 268	24 226 232	1 206 390	15 313 949	50 863 528 kr
(total åa)	(6,86)	(10,04)	(47,15)	(2,86)		(66,91)

¹ Ingen uppgift.

År 2007

Länsstyrelse (årsarbetskraft)	Ordförande	Sakkunnig	Handläggare	Administration	Overhead	Totalkostnad (total åa)
Stockholm (åa)	728 000 (1,00)	603 000 (1,00)	2 290 000 (4,00)	67 000 (0,15)	1 659 600	5 347 600 (6,15)
Uppsala (åa)	137 713 (0,38)	98 848 (0,33)	1 054 017 (2,47)	- ¹	503 325	1 793 903 (3,18)
Södermanland (åa)	240 000 (0,75)	82 500 (1,00)	600 000 (1,10)	4 500 (0,00)	365 750	1 292 750 (2,85)
Östergötland (åa)	328 012 (0,31)	563 254 (0,59)	1 791 765 (2,60)	190 274 (0,34)	992 870	3 866 175 (3,84)
Jönköping (åa)	119 573 (0,17)	175 218 (0,28)	1 149 431 (2,50)	43 962 (0,10)	669 683	2 157 867 (3,05)
Kronoberg (åa)	58 640 (0,08)	52 400 (0,07)	1 450 280 (1,98)	15 280 (0,02)	643 970	2 220 570 (2,15)
Kalmar (åa)	159 360 (0,21)	261 852 (0,44)	1 288 970 (2,83)	-	615 666	2 325 848 (3,48)
Gotland (åa)	270 000 (0,31)	115 200 (0,22)	622 750 (1,33)	22 500 (0,05)	463 702	1 494 152 (1,91)
Blekinge (åa)	165 000 (0,18)	176 000 (0,29)	1 427 000 (2,70)	202 000 (0,46)	771 182	2 741 182 (3,63)
Skåne (åa)	634 740 (1,00)	456 023 (0,88)	2 698 706 (5,33)	273 920 (0,73)	1 584 722	5 648 111 (7,94)
Halland (åa)	201 708 (0,26)	166 982 (0,23)	1 528 624 (3,18)	-	899 327	2 796 641 (3,67)
Västra Götaland (åa)	867 672 (1,20)	599 792 (1,00)	3 028 586 (5,40)	129 078 (0,30)	2 640 648	7 265 776 (7,90)
Värmland (åa)	51 000 (0,10)	78 000 (0,10)	783 000 (1,50)	43 000 (0,10)	383 000	1 338 000 (1,80)
Örebro (åa)	242 659 (0,38)	358 774 (0,67)	895 870 (1,84)	9 284 (0,03)	587 569	2 094 156 (2,92)
Västmanland (åa)	60 850 (0,10)	80 640 (0,15)	657 442 (1,35)	13 361 (0,05)	310 750	1 123 043 (1,65)
Dalarna (åa)	108 000 (0,15)	254 000 (0,49)	797 000 (1,66)	9 000 (0,02)	472 000	1 640 000 (2,32)
Gävleborg (åa)	42 500 (0,10)	75 000 (0,25)	740 000 (1,50)	17 500 (0,05)	332 500	1 207 500 (1,90)
Västernorrland (åa)	191 000 (0,25)	198 000 (0,30)	902 000 (1,80)	80 000 (0,20)	521 000	1 892 000 (2,55)
Jämtland (åa)	189 448 (0,08)	169 014 (0,30)	432 820 (0,92)	4 719 (0,00)	246 760	1 042 761 (1,30)
Västerbotten (åa)	66 000 (0,07)	747 000 (1,40)	886 000 (1,97)	35 000 (0,09)	829 000	2 563 000 (3,53)
Norrbottn (åa)	111 000 (0,14)	194 000 (0,28)	1 324 000 (2,60)	45 000 (0,11)	619 020	2 293 020 (3,13)
Totalkostnad (total åa)	4 972 875 (7,22)	5 505 497 (10,27)	26 348 261 (50,56)	1 205 378 (2,80)	16 112 044	54 144 055 (70,85)

¹ Ingen uppgift.

Måltillströmning till miljödomstolarna

Miljödomstol (MD)	Fastighetsdomstol (FD)	1	2	3	4	5	6	7	8
NACKA									
	Nacka TR				241				
	Uppsala TR				25				
	Eskilstuna TR				1				
	Nyköpings TR				22				
	Örebro TR				24				
	Västmanlands TR				30				
Summa		447	103	23	343	524	118	1 352	+664
VÄXJÖ									
	Linköpings TR				22				
	Jönköpings TR				15				
	Växjö TR				11				
	Kalmar TR				31				
	Blekinge TR				15				
	Gotlands TR				11				
	Malmö TR				70				
Summa		504	74	16	175	575	91	1 287	+772
VÄNERSBORG									
	Halmstad TR				38				
	Göteborgs TR				101				
	Vänersborgs TR				34				
	Mariestads TR				6				
	Värmlands TR				22				
Summa		383	90	20	201	502	60	1 076	+659

Miljödomstol (MD)	Fastighetsdomstol (FD)	1	2	3	4	5	6	7	8
ÖSTERSUND									
	Gävle TR				25				
	Sundsvalls TR				0				
	Ångermanlands TR				20				
	Östersunds TR				29				
	Falu TR				34				
Summa		164	44	10	108	157	20	415	+222
UMEÅ									
	Umeå TR				27				
	Luleå TR				59				
Summa		160	53	12	86	64	9	278	+91
Summa totalt		1 658	364	81	913	1 822	298	4 408	+2 408

Kolumner

1. Inkomna mål i genomsnitt hos miljödomstolarna¹ under åren 2005–2007. Siffrorna utvisar det totala antalet inkomna mål, dvs. miljömål i första instans, överklagade mål och miljöärenden.
2. Beräknat antal mål som flyttas från miljödomstolarna till Koncessionsnämnderna.
3. Beräknat antal överklagade mål om A-verksamheter och vattenverksamheter från Koncessionsnämnderna till miljödomstolarna efter det att en nedflyttning (kolumn 2) skett. Antalet överklagade mål är beräknat på ett genomsnitt av inkomna mål i Miljööverdomstolen för åren 2005–2007 (81 mål) som sedan fördelats proportionellt på respektive miljödomstol. Nacka har tilldelats 28 procent (23 mål) av de överklagade målen, Växjö 20 procent (16 mål), Vänerborg 25 procent (20 mål), Östersund 12 procent (10 mål) och Umeå 15 procent (12 mål). I tabellen har inte hänsyn tagits till den förändring som utredningens förslag i SOU 2008:31 avseende miljödomstolarnas domkretsar medför. Förändringen medför att miljödomstolen i Nacka får ett något mindre antal överklagade mål och miljödomstolarna i Växjö och Östersund får en motsvarande ökning.

¹ Statistiken är inhämtad från DV för respektive miljödomstol för åren 2005–2007.

4. Inkomna mål i genomsnitt hos fastighetsdomstolarna under åren 2005–2007.² I beräkningen har avdrag gjorts för arrendemål och mål om klander enligt samfällighetslagen som enligt utredningens förslag flyttas till tingsrätterna.
5. Inkomna PBL-mål i genomsnitt hos länsrätterna under åren 2005–2007³ som förs till respektive miljödomstol. I tabellen har viss justering gjorts med hänsyn till att förslaget i SOU 2008:31 medför att de PBL-mål som härrör från Dalarnas län förs från miljödomstolen vid Nacka tingsrätt till miljödomstolen vid Östersunds tingsrätt och på motsvarande sätt de mål som härrör från Gotlands län förs från miljödomstolen vid Nacka tingsrätt till miljödomstolen vid Växjö tingsrätt.
6. Inkomna ärenden i genomsnitt hos regeringen under åren 2005–2007⁴ avseende rättsverkande planer (detaljplan, områdesbestämmelser och fastighetsplaner).
7. Det totalt beräknade antalet inkomna mål till respektive miljödomstol. Utgångspunkten för denna beräkning är att samtliga ansökningsmål avseende A-verksamheter och vattenverksamheter (kolumn 2) flyttas från miljödomstolarna och att ungefär 20 procent av dessa mål överklagas från Koncessionsnämnderna (kolumn 3). Vidare tillkommer fastighetsmål från fastighetsdomstolar som är belägna inom den egna miljödomstolens domsområde (kolumn 4), PBL-mål (kolumn 5) samt de ärenden från regeringen som förs till miljödomstolen.
8. Total ökning av antal mål till miljödomstolarna. Resultatet tas fram med utgångspunkt i det totalt beräknade antalet inkomna mål till respektive miljödomstol (kolumn 7), med avdrag för de miljömål domstolen har i dag (kolumn 1) och med avdrag för den egna miljödomstolens fastighetsmål.

---

² Statistiken är inhämtad från DV för respektive fastighetsdomstol för åren 2005–2007.

³ Statistiken är inhämtad från DV för respektive länsrätt för åren 2005–2007.

⁴ Statistiken är inhämtad från Miljödepartementet för åren 2005–2007.

Mållströmning till Miljööverdomstolen

Beräkningsunderlag

PBL-mål

Kammarrätterna fick under åren 2005–2007 in i genomsnitt 759 PBL-mål per år.

Vid en uppskattning av antalet inkommande mål till Miljööverdomstolen måste hänsyn också tas till de planärenden som i dag överklagas från länsstyrelsen till regeringen och som genom den nya instansordningen överklagas från länsstyrelsen till miljödomstol och därefter till Miljööverdomstolen. Denna ärendemängd är svår att uppskatta, men kan antas uppgå till i vart fall ca hälften av de planärenden som i genomsnitt kom in till regeringen under åren 2005–2007, dvs. ca 149 överklaganden.

Detta innebär att ungefär 908 PBL-mål kan förväntas överklagas till Miljööverdomstolen varje år.

Fastighetsmål

Under åren 2005–2007 överklagades i snitt 177 fastighetsmål per år till de sex hovrätterna. 56 mål (ca 30 %) prövas i dag av Svea hovrätt, varför målökningen blir 121 mål.

Miljömål

Under åren 2005–2007 inkom i genomsnitt 501 mål per år till Miljööverdomstolen.

Vid en beräkning av den totala ökningen av antalet mål till Miljööverdomstolen måste en korrigering göras för den minskning av antalet överklagade mål som föranleds av den ändrade instansordningen för A-verksamheter och vattenverksamheter.

Under åren 2005–2007 överklagades ungefär 81 ansökningsmål per år från miljödomstolarna till Miljööverdomstolen.

Av dessa 81 mål som således ska föras från Miljööverdomstolen kommer en viss del att överklagas efter det att en nedflyttning skett. För att beräkna antalet får en jämförelse göras med antalet överklaganden till Högsta domstolen. Under åren 2005–2007 inkom i genomsnitt 16 överklagade ansökningsmål (T-mål) till

Högsta domstolen. Av siffrorna kan således konstateras att ungefär 20 procent av de till Miljööverdomstolen överklagade ansökningsmålen överklagas vidare till Högsta domstolen. Detta medför att det av de nedflyttade 81 målen kommer att överklagas ungefär 16 mål per år och den totala minskningen blir 67 mål (81-67).

Total ökning av antalet mål till Miljööverdomstolen

Miljööverdomstolen tillförs	PBL-mål	+ 908
	F-mål	+ 121
Miljööverdomstolen minskar	Miljömål	- 67
	Totalt	+ 962 mål

Alternativt författningsförslag MPD

Förslag till förordning om ändring i förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion

dels att 15–21 §§ samt rubriken närmast före 16 § ska ha följande lydelse,

dels att det i förordningen ska införas tre nya paragrafer, 15 a, 16 a och 18 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

För sådan *miljöprövningsdelegation*, vattenmyndighet och kampsportsdelegation som anges i 16–30 och 38–40 §§ ska det för organisationen och verksamheten finnas en särskild arbetsordning eller ett särskilt beslut.

För sådan vattenmyndighet och kampsportsdelegation som anges i 22–30 och 38–40 §§ ska det för organisationen och verksamheten finnas en särskild arbetsordning eller ett särskilt beslut.

15 a §

Ordföranden i sådan miljöprövningsnämnd som anges i 16–21 §§ ska besluta om en arbetsordning enligt 4 § myndighetsförordningen (2007:515).

Ordförande ska, när beslut

fattas enligt första stycket, samråda med ordförandena vid övriga miljöprövningsnämnder. Nämnderna ska samråda även i andra frågor av gemensamt slag.

Miljöprövningsnämnder

16 §

Inom varje länsstyrelse ska det finnas en miljöprövningsdelegation för prövning av följande ärenden som enligt miljöbalken ska prövas av länsstyrelsen:

1. ärenden om tillstånd till miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. 8 § miljöbalken, och
2. ärenden enligt 24 kap. 3 och 5 §§ miljöbalken om återkallelse eller omprövning av tillstånd samt ändring eller upphävande av villkor eller andra bestämmelser i tillstånd om miljöfarlig verksamhet.

Prövning enligt miljöbalken av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet ska för de ärenden som anges i 16 a § ske vid en miljöprövningsnämnd.

Miljöprövningsnämnder ska finnas vid Länsstyrelsen i Stockholms län med kansliort i Stockholm, vid Länsstyrelsen i Västerbottens län med kansliort i Umeå, vid Länsstyrelsen i Skåne län med kansliort i Malmö, vid Länsstyrelsen i Västra Götalands län med kansliort i Göteborg och vid Länsstyrelsen i Jämtlands län med kansliort i Östersund.

Miljöprövningsnämndernas verksamhetsområde motsvarar miljödomstolarnas domkretsar på sätt som anges i förordningen (1998:1323) om miljödomstolarnas domkretsar.

16 a §

Miljöprövningsnämnden ska pröva ärenden enligt miljöbalken av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet när det gäller

1. prövning av alla frågor om tillstånd och villkor för miljö-

farlig verksamhet enligt 9 kap. 6 och 8 §§ miljöbalken,

2. prövning av alla frågor om tillstånd och villkor för vattenverksamhet enligt 11 kap. 9 § miljöbalken,

3. ansökan om godkännande enligt 11 kap. 16 § miljöbalken av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete eller av åtgärder som strider mot meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten,

4. åtgärder som avses i 7 kap. 1 § 2–5 lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet,

5. fråga om tvångsrätt enligt 28 kap. 10–13 §§ miljöbalken, och

6. ärenden enligt lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929.

17 §

Miljöprövningsdelegationen ska bestå av en ordförande och en miljösakkunnig. För ordföranden ska det finnas ersättare.

Ordföranden i miljöprövningsdelegationen ska vara jurist med domarerfarenhet och ha särskild erfarenhet av miljöfrågor och andra frågor som behandlas i miljöbalken. Dessa krav gäller även för ordförandens ersättare.

En miljösakkunnig ska ha teknisk eller naturvetenskaplig

Miljöprövningsnämnden ska bestå av en ordförande, ersättare för ordförande, tekniska ledamöter och sakkunniga.

Ordföranden i miljöprövningsnämnden ska vara lagfaren med utbildning eller erfarenhet inom de områden som omfattas av nämndens verksamhet. Dessa krav gäller även för ersättare för ordföranden i nämnden.

De tekniska ledamöterna ska ha utbildning eller erfarenhet

utbildning och ha särskild erfarenhet av frågor om skydd för människors hälsa och miljön.

inom de områden som omfattas av nämndens verksamhet.

De sakkunniga ledamöterna ska ha erfarenhet av frågor som faller inom verksamhetsområdet för Naturvårdsverket samt, alltefter ärendets beskaffenhet, av industriell eller kommunal verksamhet.

18 §

Ordföranden och ersättare för ordföranden i en miljöprövningsdelegation utses av regeringen för en bestämd tid efter anmälan av landshövdingen.

Ordföranden samt ersättare för ordförande och tekniska ledamöter anställs tills vidare av regeringen.

Länsstyrelsen utser efter samråd med ordföranden så många miljösakkunniga som behövs för verksamheten.

18 a §

Vid prövningen av ärenden som avses i 16 a § består en miljöprövningsnämnd av en ordförande som ska vara jurist, en teknisk ledamot samt två sakkunniga ledamöter. Ytterligare en jurist får ingå i nämnden. Vid avgörande av ett ärende av enkel beskaffenhet får nämnden bestå av två ledamöter, varav minst en ska vara jurist.

Vid förberedande åtgärder, vid prövning av fråga om avvisning av ansökan eller avskrivning av ärende, samt vid handläggning av överklagande av nämndens beslut får nämnden bestå av en ledamot som är jurist.

19 §

Ärenden vid miljöprövningsdelegationen bereds av anställda vid länsstyrelsen i samråd med ordföranden.

Ordföranden får ensam vidta förberedande åtgärder och meddela beslut om avskrivning. Beslut i övriga frågor fattas av ordföranden och den miljösak-kunnige gemensamt. Kan de inte enas gäller den mening som företräds av ordföranden.

Andra föredragande än ordföranden eller den miljösak-kunnige har inte rätt att delta i miljöprövningsdelegationens beslut.

Ärendena vid miljöprövningsnämnd bereds av anställda vid den länsstyrelse där nämnden har sin kansliort i samråd med ordföranden eller annan ledamot av nämnden som är jurist.

Personal som har till uppgift att bereda ärendena ska vara anställd av länsstyrelsen med placering vid miljöprövningsnämnden.

20 §

Vid tjänstgöring utanför miljöprövningsdelegationens verksamhet får ordföranden eller ersättare för ordföranden inte besluta i eller delta i handläggningen av ärenden som avser

1. yttranden till miljödomstol i mål som avses i 16 § och som i första instans prövas av miljödomstol,

2. tillsyn över miljöfarlig verksamhet som är tillståndspliktig enligt 9 kap. 6 § miljöbalken,

3. yttranden i ärenden enligt 17 kap. miljöbalken, och

4. sådan verksamhet som i övrigt kan komma att prövas av miljöprövningsdelegationen.

Vid tillämpning av 7 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) och 22 kap. 6 § miljöbalken får

Ordföranden, ersättare för ordförande, tekniska ledamöter och personal som har till uppgift att bereda ärendena vid miljöprövningsnämnd får inte utföra andra arbetsuppgifter hos länsstyrelsen än sådana som tillhör nämndens verksamhet.

Sakkunniga ledamöter som deltar i prövning av ärende får inte ha befattat sig med den verksamhet som är föremål för prövning i något annat sammanhang

ordföranden eller ersättare för ordföranden i miljöprövningsdelegationen inte företräda länsstyrelsen inför miljödomstol som den enskildes motpart.

21 §

En miljösakkunnig får inte delta i handläggningen av ett ärende som avser efterlevnaden av ett tillståndsbeslut av miljöprövningsdelegationen om han eller hon har deltagit i tillståndsbeslutet.

Om ett beslut av miljöprövningsdelegationen överklagas, får en miljösakkunnig som deltagit i beslutet inte företräda länsstyrelsen inför miljödomstol som den enskildes motpart.

Protokoll ska föras över sammanträden där miljöprövningsdelegationen fattar beslut enligt 16 §. Ytterligare bestämmelser om förfarandet i miljöprövningsdelegationen finns i 19 kap. miljöbalken.

Bestämmelser om förfarandet i miljöprövningsnämnden finns i 19 kap. miljöbalken och i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

Antalet mål om ersättnings- och tvångsfrågor i miljödomstolarna åren 2003–2007

	2003	2004	2005	2006	2007
Ansökningsmål med ersättnings frågor	42	35	51	46	27
Fastigheter för vilka ersättning erbjudits eller yrkats	69	113	482	369	1168
Ansökningsmål med yrkanden om särskild tvångsrätt	4	6	4	9	7
Fastigheter mot vilka tvångsrätt har yrkats	111	24	31	45	23
Mål om oförutsedda skador	7	6	2	9	4
Fastigheter för vilka oförutsedda skador påtalats	6	7	1	9	8
Stämningssmål om tvångsrätt	0	0	0	0	0
Fastigheter mot vilka tvångsrätt yrkats i stämningssmålen	0	0	0	0	0
Mål om fastställande av vattenhushållningsbestämmelser	3	6	3	4	5
Ärenden om bidrag ur avgiftsmedel	35	25	23	34	26
Antalet fastigheter för vilka bidrag söktes	35	25	23	46	29

Finland – Huvuddragen i lagstiftning och prövningsorganisation

1 Inledning	672
2 Den finländska lagstiftningen.....	673
2.1 Grundlagen.....	673
2.2 Miljöskyddslagen	674
2.3 Vattenlagen.....	680
2.4 Markanvändnings- och bygglagen	684
2.5 Fastighetsbildningslagen	685
3 Myndighetsorganisationen.....	686
3.1 Den statliga miljöförvaltningen	686
3.2 Kommunernas miljöförvaltning.....	687
3.3 Miljötillståndsverken	688
3.4 Förvaltningsdomstolarna.....	690
3.5 Vasa förvaltningsdomstol.....	691
3.6 Högsta förvaltningsdomstolen	693
3.7 Jorddomstolarna	694

1 Inledning

Finland har en markanvändningslagstiftning som i de flesta avseenden är av senare datum än de svenska lagarna. Lagarna innehåller ett regelsystem som i sak företer betydande likheter med svensk rätt. Organisatoriskt föreligger däremot betydande skillnader. Denna bilaga innehåller en kort redogörelse för organisationen i Finland inom de områden som behandlas i detta betänkande.¹

Finland och Sverige tillhör det fåtal länder som har domstolar med en särskild inriktning på miljölagstiftningen.

I Europa finns det i de olika länderna vanligen både allmänna domstolar och förvaltningsdomstolar.² De administrativa domstolarnas befogenheter varierar. I de flesta länderna är dessa domstolars uppgifter av kassatorisk natur. I vissa länder, som Frankrike, Tyskland och Spanien har domstolarna mer omfattande befogenheter. Danmark har inga särskilda förvaltningsdomstolar men väl förvaltningsrättsliga specialdomstolar inom olika områden. Inte heller Irland och Norge har särskilda förvaltningsdomstolar.

I de flesta länderna handlägger de allmänna domstolarna både civilmål och brottmål. I t.ex. Storbritannien, Tyskland och Spanien finns dock särskilda brottmålsdomstolar.

De flesta länderna i Europa har en särskild författningsdomstol, som inte tillhör den ordinarie domstolsorganisationen. I de länder som inte har en sådan domstol varierar domstolarnas möjligheter till lagprövning. De svenska och finländska bestämmelserna är i detta hänseende likartade.

I allmänhet finns inga särskilda miljödomstolar i Europa. Emellertid märks det i de länder som har särskilda förvaltningsdomstolar en utveckling mot att dessa domstolar blir specialiserade på miljölagstiftning eftersom praktiskt taget alla tvister mellan enskilda och samhället i miljöfrågor tillhör deras domäner. Specialiseringen kommer till uttryck på det viset att miljötvisterna handläggs på samma avdelning hos domstolen. Exempel på detta är Belgien, Tyskland, Nederländerna, Grekland och Finland.

Förutom i Sverige är det bara i Österrike som det finns en särskild miljödomstol. Benämningen på den österrikiska domstolen är Umweltsenat. Tillstånd till miljöfarlig verksamhet meddelas i

---

¹ Framställningen bygger i huvudsak på uppgifter hämtade från webbsidan www.finlex.fi och samtal med förvaltningsrådet Kari Kuusiniemi.

² Luc Lavrysen och Lien De Geyter, Rapport till EU *Forum of Judges for the Environment*, 2004.

Österrike av en enda myndighet i varje förbundsstat, Landesregierung, enligt den österrikiska lagen om miljöpåverkan. Besluten kan överklagas till den i sitt beslutsfattande fristående och självständiga Umweltsenat. Domstolen kan ta ställning till om ett tillstånd är förenligt med lagen och, i så fall, vilka villkor som ska gälla för tillståndet. Domstolens beslut kan överklagas till den högsta förvaltningsdomstolen.

I de flesta länderna handläggs skadeståndsmålen av de allmänna domstolarna. Antalet skadeståndsprocesser varierar mellan länderna. I Frankrike förekom under 2002 mer än 3 300 skadeståndsmål. Det finns dock inga allmänna domstolar som är specialiserade på miljömål.³

2 Den finländska lagstiftningen

Redogörelsen omfattar sådana lagar och föreskrifter som är intressanta vid jämförelse med miljöprocessutredningens uppdrag. Det bör anmärkas att det finns åtskilliga andra miljölagar än de som presenteras i denna framställning.

2.1 Grundlagen

Den finska grundlagen är från år 1999 (731/1999). Bland andra följande bestämmelser visar på grundläggande likheter i den svenska och den finländska lagstiftningen.

Var och en bär ansvar för naturen och dess mångfald samt för miljön och kulturarvet. Det allmänna ska verka för att alla tillförsäkras en sund miljö och att var och en har möjlighet att påverka beslut i frågor som gäller den egna livsmiljön. Alla har rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter.

Allmänna domstolar är högsta domstolen, hovrätterna och tingsrätterna. Förvaltningsdomstolar finns bara i två instanser.

---

³ Underlag för texten är den i fotnot 2 angivna rapporten. Det framgår av rapporten att de svenska miljödomstolarna uppfattas som specialdomstolar och inte som domstolar tillhörande den allmänna domstolsorganisationen.

Allmänna förvaltningsdomstolar är således högsta förvaltningsdomstolen och de regionala förvaltningsdomstolarna.

Den högsta domsrätten i tviste- och brottmål utövas av högsta domstolen och i förvaltningsmål av högsta förvaltningsdomstolen. De högsta domstolarna övervakar rättskipningen inom sina behörighetsområden och kan göra framställningar hos statsrådet om lagstiftningsåtgärder.

Till statens centralförvaltning hör utöver statsrådet och ministerierna ämbetsverk, inrättningar och andra organ. Staten kan dessutom ha regionala och lokala myndigheter. Om förvaltningen under riksdagen bestäms särskilt genom lag.

De allmänna grunderna för statsförvaltningens organ ska regleras genom lag, om deras uppgifter omfattar utövning av offentlig makt. Grunderna för statens regional- och lokalförvaltning ska likaså bestämmas genom lag. I övrigt kan bestämmelser om statsförvaltningens enheter utfärdas genom förordning.

Landskapet Åland har självstyrelse enligt vad som särskilt bestäms i självstyrelselagen för Åland (1144/1991).

Finland är indelat i kommuner, vilkas förvaltning ska grunda sig på självstyrelse för kommunens invånare. De finländska kommunernas självstyrelse synes vara av något mer generell art än de svenska kommunernas. I den svenska regeringsformen, se 1 kap. 7 § regeringsformen, talas särskilt om den kommunala beskattningsrätten.

2.2 Miljöskyddslagen

Den finländska miljöskyddslagen är från år 2000 (86/2000). I svensk lagstiftning motsvarar den närmast 9 kap. miljöbalken.

Tillståndsplikt

Statliga tillståndsmyndigheter enligt lagen är miljötillståndsverken och de regionala miljöcentralerna. Kommunal miljötillståndsmyndighet är den kommunala miljövårdsmyndigheten.

Tillstånd (*miljötillstånd*) krävs för verksamhet som medför risk för förorening av miljön. Miljötillstånd behövs dessutom för

1. verksamhet som kan orsaka förorening av vattendrag, då det inte är fråga om sådan verksamhet som avses i 1 kap. 19 § vattenlagen (264/1961),
2. avledande av avloppsvatten som kan orsaka förorening av en i 1 kap. 2 § vattenlagen avsedd bädd eller bassäng,
3. verksamhet som kan utsätta omgivningen för sådant oskäligt besvär som avses i 17 § 1 mom. lagen angående vissa grannelagsförhållanden (26/1920).
4. återvinning eller behandling av avfall som sker i en anläggning eller yrkesmässigt,
5. prospektering efter och utvinning av olja och gas inom Finlands territorialvatten eller i Finlands ekonomiska zon samt annan därmed förknippad verksamhet.

Närmare bestämmelser om tillståndspliktig verksamhet finns i miljöskyddsförordningen (169/2000).

Behörig tillståndsmyndighet

Miljötillståndsverket ska avgöra en ansökan om miljötillstånd om verksamheten kan ha betydande miljökonsekvenser eller det annars, med hänsyn till verksamhetens art eller natur, är motiverat att miljötillståndsverket avgör ärendet.

Miljötillståndsverket ska också pröva en ansökan om verksamheten utöver miljötillstånd förutsätter tillstånd enligt 2–9 kap. vattenlagen eller att det enligt vattenlagen upplåts annan nyttjanderätt än för utloppsledning eller annan nyttjanderätt än sådan som avses i 10 kap. vattenlagen och om tillståndsansökningarna ska behandlas gemensamt. En miljötillståndsansökan som gäller förorening av vatten samt en beträffande samma verksamhet gjord tillståndsansökan enligt vattenlagen ska i allmänhet behandlas tillsammans och avgöras genom samma beslut, om detta inte av särskilda skäl är onödigt. Ärenden som handläggs gemensamt ska behandlas enligt det förfarande som anges i vattenlagen.

Vidare ska miljötillståndsverket handlägga ett ärende om den regionala miljöcentralen söker tillstånd eller i en betydande utsträckning har främjat projektet.

De regionala miljöcentralerna avgör andra tillståndsansökningar, bl. a. om verksamhetens miljökonsekvenser i betydande omfattning berör ett större område än den kommun där verksamheten ska

placeras eller om det av någon annan orsak är motiverat att den regionala miljöcentralen avgör ärendet eller tillståndet behövs för behandling av förorenade marksubstanser. I enlighet med dessa kriterier preciseras miljöcentralernas kompetensområde genom miljöskyddsförordningen.

Den regionala miljöcentralen kan om det finns särskilda skäl i enskilda fall lämna över ett tillståndsärende till ett miljötillståndsverk för avgörande.

De kommunala miljöförvaltningsmyndigheterna avgör andra tillståndsansökningar.

Om en tillståndsansökan har anhängiggjorts hos den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten och det i samband med utredningen av ärendet framgår att verksamheten kan orsaka förorening av vattendrag, ska ärendet överföras till den regionala miljöcentralen för avgörande. Den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten kan i enskilda fall överföra ett till dess beslutanderätt hörande tillståndsärende till den regionala miljöcentralen för avgörande, om ärendet kräver sådan särskild utredning som inte kan fås i kommunen. Ett tillståndsärende kan överföras till den regionala miljöcentralen också av andra särskilda skäl.

Samtidig behandling av tillstånd för olika verksamheter

Om olika verksamheter som medför risk för förorening av miljön har en från tillståndsprovningens synpunkt avsevärd samfäll effekt och miljötillståndsärendena som gäller dessa verksamheter är anhängiga hos samma tillståndsmyndighet, ska ärendena behandlas och avgöras samtidigt, om detta inte av särskilda skäl är onödigt.

Förfarandet

Reglerna om förfarandet liknar dem som gäller för miljöfarlig verksamhet vid miljödomstolarna och miljöprövningsdelegationerna. I fråga om hörande gäller förvaltningslagen (434/2003).

Förvaltningslagens regler om muntlighet

Liksom den svenska gäller den finländska förvaltningslagen subsidiärt i förhållande till andra regler om förfarandet. Reglerna om muntlighet i den finska förvaltningslagen innehåller föreskrifter som till viss del avviker från vad som gäller i Sverige. För att belysa de generella skillnader som finns lämnas här en kort redogörelse för reglerna i den finländska förvaltningslagen om muntlighet.⁴

En myndighet ska på begäran ge en part tillfälle att framföra ett yrkande eller lägga fram utredning muntligen, om det behövs för att ärendet ska kunna utredas och ett skriftligt förfarande skulle bereda parten oskäligen svårigheter. Övriga parter ska kallas att infinna sig samtidigt, om det är nödvändigt för att bevaka deras rätt eller fördel. På en parts begäran kan myndigheten också i andra situationer ge parten tillfälle att muntligen framföra uppgifter som är nödvändiga för att ärendet ska kunna utredas.

En myndighet kan förrätta syn om det behövs för att ett ärende ska kunna utredas. En syneförrättning är offentlig och den som är part ska ges tillfälle att närvara vid synen och att uttala sin åsikt om de omständigheter som kommer fram. När ärendets art kräver det ska också den myndighet som enligt lag ska utöva tillsyn över verksamheten i fråga eller vars sakkunskap behövs för att ärendet ska kunna avgöras kallas till synen. I samband med ett tillståndsärende kan myndigheten också företa en inspektion.

Om det finns särskilda skäl kan i ett förvaltningsärende vidare ett vittne höras under ed eller försäkran och en part under sanningsförsäkran. Parter som omedelbart berörs av beslutet i ärendet ska ges tillfälle att vara närvarande då ett vittne eller en part hörs. Parter har rätt att ställa frågor till den som hörs samt att uttala sin åsikt om dennes berättelse.

Ersättningsbeslut i samband med miljötillståndsärenden

När tillståndsmyndigheten beviljar miljötillstånd ska den samtidigt, om inte något annat följer av de regler som finns om separata ersättningsbeslut, på tjänstens vägnar, *ex officio*, bestämma om

---

⁴ I den svenska förvaltningslagen finns regler om muntligt förfarande i 14 §. Vill en sökande, klagande eller annan part lämna uppgifter muntligt i ett ärende, som avser myndighetsutövning mot någon enskild, ska han få tillfälle till det, om det kan ske med hänsyn till arbetets behöriga gång. I andra fall bestämmer myndigheten om handläggningen ska vara muntlig. Myndigheten ska särskilt beakta att muntlig handläggning kan underlätta för enskilda att ha med den att göra.

ersättning för *skador som verksamheten orsakar genom förorening av vattendrag*. Sådana ersättningsfrågor uppkommer bara i ett fåtal mål eftersom tillstånd inte kan ges till verksamhet som förorsakar betydande vattenförorening och eftersom tillståndsvillkoren ska fylla kravet på bästa tillgängliga teknik. Alla skador orsakade av förorening av mark eller luft eller av buller, lukt, etc. hör i första instans till tingsrätterna.

Om en detaljerad utredning av de skador som en verksamhet orsakar skulle innebära att avgörandet av ett tillståndsärende fördröjs oskäligt, kan den regionala miljöcentralen eller miljö-tillståndsverket avgöra tillståndsfrågan och skjuta upp avgörandet av ärendet till en senare tidpunkt till den del det gäller ersättning för förorenings-skador som orsakas av verksamheten. Den regionala miljöcentralen ska dessutom lämna över en sådan ersättningsfråga till miljö-tillståndsverket för avgörande. Den regionala miljöcentralen och miljö-tillståndsverket kan också bestämma att frågan om ersättning för de skador som orsakas av verksamheten till någon del ska avgöras senare, om det saknas behövlig utredning eller om det annars finns särskild anledning.

När avgörandet av en ersättningsfråga skjuts upp ska andra sökande än staten eller en kommun åläggas att innan den i tillståndet angivna verksamheten inleds eller, om den redan har inletts, inom en av tillståndsmyndigheten bestämd tid ställa godtagbar säkerhet för att de av verksamheten orsakade skadorna blir ersatta. När det gäller ställande av säkerhet, justering av dess belopp och befriande av säkerheten gäller i tillämpliga delar vattenlagen, se avsnitt 2.3.

Om en domstol, dvs. Vasa förvaltningsdomstol, ändrar ett miljö-tillståndsbeslut så att det blir nödvändigt att ändra ett ersättningsavgörande, ska domstolen helt eller delvis lämna över ersättningsfrågan till tillståndsmyndigheten för behandling, om domstolen inte själv kan ändra ersättningsavgörandet.

Miljö-tillståndsverket kan i samband med ett tillståndsärende som gäller förorening av vattendrag behandla också ett yrkande som gäller ersättning för skada som har orsakats av den i ansökan avsedda verksamheten före avgörandet av tillståndsärendet, om avgörandet inte fördröjs väsentligt. Om yrkandet inte behandlas i samband med tillståndsärendet, ska miljö-tillståndsverket behandla det som ett separat ärende.

Ersättning för skada som inte hade förutsetts när tillståndet beviljades kan utan hinder av det tidigare avgörandet yrkas i en

ansökan till miljötillståndsverket. Samtidigt kan ett yrkande som gäller ersättning för skada som med avvikelse från tillståndet har orsakats genom samma åtgärd behandlas.

I fråga om ersättningsansökningar och behandling av sådana samt i fråga om beslut i ersättningsärenden gäller i tillämpliga delar vad som gäller om behandling av tillståndsansökningar.

I fråga om ersättningsärenden gäller dessutom i tillämpliga delar motsvarande bestämmelser i vattenlagen.

Behandling av ersättningsärenden vid tingsrätten

Tillståndsmyndigheten är inte exklusiv instans för handläggning av ersättningsärenden i första instans. Tingsrätten ska dock utan prövning avvisa ett genom ett käromål anhängiggjort skadeståndsyrkande, om ett ersättningsärende som grundar sig på samma ärende är anhängigt hos tillståndsmyndigheten.

Allmän domstol avgör ersättningsyrkanden baserade på brott som gäller förorening av vattendrag. Miljötillståndsverket ska avvisa ett ersättningsärende utan prövning om det brottmål som ersättningsyrkandet är baserat på är anhängigt vid tingsrätten.

De allmänna domstolarna kan begära utlåtande av den regionala miljöcentralen eller miljötillståndsverket, om avgörandet av ett ersättningsärende förutsätter särskild sakkunskap om miljöskydd eller vattenärenden.

Tillsynsmyndigheter

Tillsynsmyndigheter enligt lagen är den regionala miljöcentralen och den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten. Miljöförvaltningsverken är alltså renodlade tillståndsmyndigheter.

Vidare har bl.a. arbetarskyddsmyndigheterna, hälsoskyddsmyndigheterna samt Tullverket och gränsbevakningsväsendet tillsynsuppgifter.

Överklagande

I ett beslut som en myndighet har meddelat med stöd av miljöskyddslagen får ändring sökas genom besvär hos Vasa förvaltningsdomstol så som anges i förvaltningsprocesslagen. Det innebär att

överklagande sker direkt till förvaltningsdomstolen oavsett om ett beslut har fattats av en kommun, en regional miljöcentral eller ett miljötillståndsverk.

Vasa förvaltningsdomstols beslut överklagas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen.

Överklaganden handläggs enligt förvaltningsprocesslagen (586/1996).

2.3 Vattenlagen

Den finska vattenlagen av den 19 maj 1961 omfattar 22 kap. Den innehåller bl.a. bestämmelser om byggande i vattendrag, tillgodogörande av vattenkraft, farleder och andra områden för samfärd i vatten, virkesflottning, dikning, vattenståndsreglering, vattenreglering, avledande av vatten för användning såsom vätska och tagande av grundvatten, ledande av avloppsvatten, ersättningar, straffstadganden, handläggning av ansökningsärenden i miljötillståndsverket, ändringssökande, syneförrättning och slutsyn, dikningsförrättning samt den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten.

Ett förslag till en förenklad vattenlagstiftning förväntas bli överlämnad till riksdagen inom kort.

Miljötillståndsverket meddelar tillstånd enligt vattenlagen till byggande i vatten, byggande av kraftverk och andra åtgärder samt beviljar undantag från förbud enligt lagen.

Förorening av vatten regleras i huvudsak i miljöskyddslagen.

Om ett företag omfattar åtgärder som kräver tillstånd såväl enligt vattenlagen som miljöskyddslagen, behandlas tillståndsärendena gemensamt enligt särskilda föreskrifter.

Vid prövning av förutsättningar för byggande ska en detaljplan beaktas liksom bestämmelser i markanvändnings- och bygglagen om en landskapsplans och generalplans rättsverkningar. Vid prövning av tillstånd ska även ses till att tillståndet inte i betydande grad försvårar framtida planläggning.

Ersättningar

Ersättningsreglerna i vattenlagen gäller skada, men eller annan förlust av förmån till följd av åtgärd, som vidtagits med stöd av lagen eller tillstånd, som meddelats på grund av lagen. Den som

inte uppsåtliga eller av oaktsamhet förorsakat skadan ska i dessa fall endast ersätta sådan skada som omedelbart har drabbat någon annans egendom. Om en miljöskada orsakas av en funktionsstörning i en tillåten verksamhet, tillämpas lagen om ersättning för miljöskador. Ärendet handläggs då av tingsrätten, om det inte enligt miljöskyddslagen ska behandlas av miljötillståndsverket.

I fråga om ersättningar för skador till följd av åtgärder som strider mot lagen eller stadganden eller bestämmelser som har meddelats med stöd av lagen tillämpas skadeståndslagen (412/74). Är det fråga om en miljöskada som avses i lagen om ersättning för miljöskador (737/94), tillämpas dock den lagen.

När tillstånd till en viss åtgärd beviljas med stöd av vattenlagen, ska också bestämmas om och till vilket belopp ersättning ska betalas för skada, men eller annan förlust av förmån. I samband med ett tillståndsärende kan miljötillståndsverket också behandla ett yrkande om ersättning för skada som redan uppkommit, om inte detta medför betydande dröjsmål. Om miljötillståndsverket inte behandlar yrkandet i anslutning till tillståndsärendet, behandlas det som ett särskilt ärende. Ersättning för skada som inte förutsågs när tillståndet beviljades kan utan hinder av ett tidigare avgörande yrkas genom ansökan hos miljötillståndsverket, eller om det är fråga om tillstånd som beviljats av den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten, hos ifrågavarande myndighet. I samband därmed kan också ett yrkande om ersättning för skada som med avvikelse från tillståndet vållats genom samma åtgärd prövas.

Ersättning med anledning av en åtgärd som grundar sig på vattenlagen och för vilken tillstånd inte krävs, eller för viss annan skada ska yrkas genom ansökan hos miljötillståndsverket, om det inte är fråga om ett ärende som ska behandlas av tingsrätten. Ersättning för skada för åtgärd som strider mot lagen eller för miljöskada ska yrkas i anslutning till tillståndsärendet eller, om detta inte är möjligt, särskilt hos den myndighet som är behörig i tillståndsärendet.

Vattenbeslutsregister

Miljötillståndsverket ska föra ett vattenbeslutsregister, i vilket ska antecknas uppgifter om beslut som miljötillståndsverket, Vasa förvaltningsdomstol och högsta förvaltningsdomstolen har fattat med stöd av vattenlagen.

Vattenhushållningsärenden m.m.

Ärenden enligt vattenlagen är vattenhushållningsärenden. Som vattenhushållningsärende behandlas också ett ersättningsärende i vilket skadeståndslagen eller lagen om ersättning för miljöskador ska tillämpas.

Vattenhushållningsärenden behandlas av ett miljötillståndsverk eller av en kommunal miljöförvaltningsmyndighet eller av förrättningsmän vid en dikningsförrättning, om inte något annat föreskrivs i fråga om ett visst ärende. Tvistemål och brottmål enligt vattenlagen samt ärenden som är relaterade till användande av farleder och samfärdsel på farleder behandlas av tingsrätten. Detsamma gäller ärenden som enligt vattenlagen ska väckas genom talan.

Tingsrätten behandlar såsom tvistemål ärenden som gäller avhjälpande eller ersättande av skada som har vållats genom en otillåten åtgärd.

Om en allmän domstol handlägger ett tvistemål eller brottmål som inte kan avgöras utan särskilda insikter i vattenhushållningsärenden, ska domstolen inhämta utlåtande av det miljötillståndsverk inom vars verksamhetsområde vattenförhållandena påverkas.

Handläggning av ansökningsärenden i miljötillståndsverket

Förfarandet hos miljötillståndsverket enligt den finländska vattenlagen påminner mycket om handläggningen i Sverige vid miljöprövningsdelegationerna i ärenden enligt miljöbalken. Några skillnader kan dock observeras.

De invånare inom företagets verkningskrets, vilkas boende, arbete eller andra förhållanden kan påverkas av företaget, och sammanslutningar som representerar dem har rätt att inom den tid som utsatts till miljötillståndsverket framföra sin åsikt med anledning av en ansökan om miljötillstånd.

Miljötillståndsverket eller på dess förordnande verkets ordförande eller en ledamot eller tjänsteman kan förrätta besiktning på platsen, över vilken ska föras protokoll som ska fogas till handlingarna. I samband med besiktningen eller annars kan vid behov sakägarna höras muntligen eller muntlig utredning inhämtas.

När det av särskilda skäl är behövligt, kan miljötillståndsverket höra vittnen under ed eller part under sanningsförsäkran (*hörande av vittne*). Parter som berörs av vittnesförhören ska ges tillfälle att

vara närvarande när vittnet eller parten hörs och har rätt att ställa frågor samt uttala sin åsikt om vittnets eller partens berättelse. Angående ersättning till ett vittne gäller i tillämpliga delar förvaltningsprocesslagen.

Om det är uppenbart att det finns förutsättningar för tillstånd till ett företag, kan miljötillståndsverket avgöra ett ansökningsärende till den del det inte gäller penningersättningar för skador, men eller andra förluster av förmåner som orsakats av företaget, om en detaljerad utredning av ersättningsfrågan oskäligt skulle fördröja avgörandet av tillståndsärendet. Ersättning för inlösen av egendom eller för nyttjanderätt ska dock fastställas i samband med att tillståndet beviljas. Miljötillståndsverket kan också bestämma att frågan om ersättning av en skada som orsakas av en viss åtgärd ska avgöras senare, om det behövs av utredningsskäl.

Annan sökande än staten eller en kommun ska åläggas att innan sökanden vidtar åtgärder som avses i tillståndet, eller om sökanden redan vidtagit sådana, inom en tid som miljötillståndsverket bestämmer ställa bankgaranti eller någon annan godtagbar säkerhet för de förluster av förmåner som verksamheten förorsakar. Säkerhetsbeloppet ska vid behov justeras.

I ansökningsärenden som behandlas av miljötillståndsverket står parterna själva för sina kostnader. Fördröjer en part genom en invändning som han vet saknar fog eller på annat sätt uppsåtligt utan anledning handläggningen av ett ansökningsärende så att en annan part åsamkas kostnader, ska han ersätta dessa kostnader. En part har även rätt att få ersättning för sina kostnader, om han har blivit tvungen att vidta särskilda åtgärder för att bevisa att han vållas skada, men eller annan förlust av förmån, eller om det annars finns särskilda skäl att ersätta kostnaderna.

Om miljötillståndsverket på ansökan av den som lidit skada förpliktar den som vållat skadan att betala ersättning eller vidta någon annan åtgärd, kan miljötillståndsverket förplikta honom att betala ersättning till den skadelidande även för dennes kostnader i ärendet.

Överklagande

Ett beslut som miljötillståndsverket eller en kommunal miljö-
vårdsmyndighet har meddelat med stöd av vattenlagen överklagas
hos Vasa förvaltningsdomstol, om inte något annat följer av vatten-
lagen.

Vasa förvaltningsdomstols beslut får överklagas hos högsta
förvaltningsdomstolen.

Vasa förvaltningsdomstol kan på sökandens begäran i ett beslut
som meddelas i huvudsaken förordna om att verksamheten, trots
att besvär anförs, helt eller delvis får inledas enligt förvaltnings-
domstolens beslut, om sökanden ställer godtagbar säkerhet för
ersättning av de skador, olägenheter och kostnader som upp-
hävande av förvaltningsdomstolens beslut eller ändring av till-
ståndsvillkoren kan medföra. Högsta förvaltningsdomstolen kan
besluta att förordnandet ska upphöra att gälla.

2.4 Markanvändnings- och bygglagen

Den finska motsvarigheten till PBL, markanvändnings- och bygg-
lagen, tillkom år 1999 (132/1999).

Syftet med lagen är att reglera områdesanvändningen och
byggandet för att på det sättet skapa förutsättningar för en bra
livsmiljö och främja en ekologiskt, ekonomiskt, socialt och kultu-
relt hållbar utveckling. Målet är också att tillförsäkra alla en
möjlighet att delta i beredningen av ärenden och att säkerställa att
planeringen är högklassig och sker i växelverkan, att det finns
tillgång till mångsidig sakkunskap och att det ges öppen
information om de ärenden som behandlas.

Lagen innehåller regler om bygglov och om olika planer som
liksom i Sverige bestäms på kommunal nivå. Den regionala
miljöcentralen ska främja och styra regleringen av kommunens
områdesplanering och byggnadsväsende.

Betydande skillnader finns när det gäller plan- och byggregle-
ringen i förhållande till den svenska lagstiftningen. Med hänsyn till
att förevarande betänkande inte behandlar reglerna i PBL i sak
beskrivs inte de materiella reglerna i den finska lagen.

Markanvändnings- och bygglagen innehåller också regler, som
inte har någon motsvarighet i PBL. Det är krav på byggnader och
byggnadsenergiprestanda i enlighet med angivna EG-direktiv.

Vidare finns i lagen regler om nationalstadsparker, särskilda bestämmelser om strandområden, om miljöåtgärder samt om riksomfattande mål för områdesanvändningen.

De kommunala besluten överklagas till förvaltningsdomstolarna och därifrån till högsta förvaltningsdomstolen. Överklagande kan göras genom förvaltningsbesvär av enskilda beslut av tillståndskarakter, t.ex. bygglov. Även kommunalbesvär förekommer, främst i planärenden. Prövningen av förvaltningsbesvaren är reformatorisk medan kommunalbesvaren prövas kassatoriskt, som i Sverige. I betydligt större omfattning än vad som gäller för mål enligt miljöskyddslagen och vattenlagen krävs prövningstillstånd för att högsta förvaltningsdomstolen ska ta upp ett mål till prövning.

De väsentliga skillnaderna vid en jämförelse med den svenska instansordningen är dels att kommunernas beslut överklagas direkt till förvaltningsdomstolarna och därifrån till högsta förvaltningsdomstolen. Ett bygglov prövas alltså bara i tre instanser, mot fem i Sverige. Vidare överklagas redan planärenden till domstolar och inte som i Sverige till regeringen.

2.5 Fastighetsbildningslagen

Den finländska fastighetsbildningslagen är från år 1995 (554/1995) och tillämpas vid bl.a. bildande av fastigheter och andra registerenheter samt vid ändring av fastighetsindelningen på annat sätt. Sådana åtgärder vidtas vid en fastighetsförrättning. Förrättningar ombesörjs av lantmäteriverkets lantmäteribyråer. Särskilda bestämmelser finns dock för detaljplaneområden.

En sakägare får genom besvär hos jorddomstolen, se avsnitt 3.7, söka ändring i ett avgörande som träffats vid en förrättning, om det inte genom lag är förbjudet att söka ändring.

Ändring i jorddomstolens dom eller beslut får sökas hos högsta domstolen genom besvär, om högsta domstolen med stöd av 30 kap. 3 § rättegångsbalken beviljar prövningstillstånd.

Lagen innehåller särskilda regler om rättegången i jorddomstolen. När förberedelsen har avslutats ska huvudförhandling hållas. Huvudförhandling behöver inte hållas om saken kan avgöras på grundval av det skriftliga rättegångsmaterialet, om saken är av sådan art att avgörandet inte kräver muntlig förhandling och de sakägare vilkas rätt ändringsansökan gäller samtycker till att saken avgörs utan att huvudförhandling hålls. I lagen finns också särskilda

regler om kallelser till huvudförhandling och om förloppet av en huvudförhandling. I en dom får beaktas endast det rättegångsmaterial som har lagts fram eller refererats vid huvudförhandlingen eller en syneförrättning.

3 Myndighetsorganisationen

3.1 Den statliga miljöförvaltningen⁵

Miljöförvaltningen ska främja hållbar utveckling, hållbart nyttjande av naturtillgångarna och miljövard, arbeta för att naturens mångfald och funktionsförmåga samt miljöns skönhets- och kulturvärden ska bevaras, utveckla människans livsmiljö och samhällsstrukturen samt sörja för nyttjandet och vården av vattentillgångarna.

Den statliga miljöförvaltningen, som omfattar de regionala miljöcentralerna och Finlands miljöcentral, är underställd miljöministeriet. Förvaltningen sköter också uppgifter i samband med nyttjandet och vården av vattentillgångarna inom jord- och skogsbruksministeriets verksamhetsområde. Gränserna för de regionala miljöcentralernas verksamhetsområden samt deras verksamhetsställen bestäms av statsrådet efter hörande av kommunerna i regionen.

Det finns 13 regionala miljöcentraler. De är Nylands miljöcentral i Helsingfors, Sydvästra Finlands miljöcentral i Åbo, Tavastlands miljöcentral i Tavastehus, Birkalands miljöcentral i Tammerfors, Sydöstra Finlands miljöcentral i Kouvola, Södra Savolax miljöcentral i Mikkeli, Norra Savolax miljöcentral i Kuopio, Norra Karelens miljöcentral i Joensuu, Mellersta Finlands miljöcentral i Jyväskylä, Västra Finlands miljöcentral i Vasa, Norra Österbottens miljöcentral i Uleåborg, Kajanalands miljöcentral i Kajana och Lapplands miljöcentral i Rovaniemi.

Miljöcentralerna motsvaras i Sverige närmast av länsstyrelsernas miljöavdelningar.

Centralerna sköter inom sina verksamhetsområden uppgifter om miljövard, markanvändning, naturvard, vård av kulturmiljön, styrning av byggandet samt nyttjande och vård av vattentillgångarna. De har till uppgift att särskilt främja miljövärden och bevaka allmänna intressen i vatten- och miljöärenden.

---

⁵ Lag om miljöförvaltningen (55/1995).

Den regionala miljöcentralen är också en av tillståndsmyndigheterna inom miljösektorn. Kommunerna och miljötillståndsverken är andra tillståndsmyndigheter. Vid den regionala miljöcentralen handläggs miljötillstånd enligt miljöskyddslagen, dispenser enligt markanvändnings- och bygglagen samt dispensärenden enligt naturvårdslagen (1096/1996). Utöver den egentliga handläggningen av tillstånden är en viktig del av den regionala miljöcentralens verksamhet att ge utlåtanden till andra myndigheter i tillståndsfrågor. Till exempel i tillståndärenden som bygger på vattenlagen och som är relaterade till vattenvård, vattenbyggande eller fiskodling ger en miljöcentral utlåtanden till ett miljötillståndsverk.

En regional miljöcentral leds av en direktör som avgör de viktigaste ärendena. Närmare bestämmelser om hur förvaltningen och funktionerna vid de regionala miljöcentralerna och Finlands miljöcentral ska ordnas, om avgörande av ärenden samt om tjänstemännens behörighetsvillkor och om besättandet av tjänster utfärdas genom förordning av statsrådet. I arbetsordningen föreskrivs dessutom närmare om hur förvaltningen och funktionerna ska ordnas och om avgörande av ärenden. Lönemässigt ligger direktörerna hos miljöcentralerna på en nivå som betydligt överstiger slutlönen för en domare i förvaltningsdomstolarna. Då bör dock noteras att det är fråga om att vara chef för en ganska stor myndighet.

3.2 Kommunernas miljöförvaltning⁶

Kommunen ska inom sitt område övervaka och främja miljövärden så att det genom skydd, vård och utveckling av naturen och annan miljö blir möjligt att trygga en hälsosam, trivsamt och stimulerande samt naturekonomiskt hållbar livsmiljö för kommunens invånare.

Den allmänna planeringen av miljövärden och åtgärder i syfte att beakta miljövärden i kommunens verksamhet leds av kommunstyrelsen. Myndighetsansvaret vilar på de kommunala miljöförvaltningsmyndigheterna. I deras uppgifter ingår att sköta de uppgifter som föreskrivs i lagar och förordningar, att bidra till planeringen och utvecklandet av miljövärden, att ge akt på miljösituationen samt ombesörja utredningar och forskning på miljöområdet. Myndigheten ska vidare bl.a. avge utlåtanden och göra framställningar till andra myndigheter samt hos dem ta initiativ i frågor som ansluter

⁶ Lag om kommunernas miljöförvaltning (64/1986).

sig till miljövården. Som framgår av redogörelsen för miljöskyddslagen är de kommunala miljövårdsmyndigheterna också tillståndsmyndigheter enligt den lagen.

3.3 Miljö tillståndsverken⁷

Miljö tillståndsverken är regionala statliga tillståndsmyndigheter. Verken hör till miljöministeriets förvaltningsområde. Miljöministeriet utvecklar miljö tillståndsverkens verksamhet i samarbete med justitieministeriet. Samarbetet regleras närmare genom förordning.

Beslutsfattandet hos verken är oavhängigt och opartiskt. Verken har en mångsidig sakkunskap inom teknik, naturhushållning, vattenhushållning och miljöskydd. Till skillnad från miljöcentralerna har miljö tillståndsverken inte dubbla roller. Den nuvarande uppdelningen av uppgifter mellan verken och centralerna är därför under diskussion. Liksom i Sverige pågår ett reformprojekt om den regionala förvaltningen.

Miljö tillståndsverken är tre till antalet. De är Västra Finlands miljö tillståndsverk i Helsingfors, Östra Finlands miljö tillståndsverk i Kuopio och Norra Finlands miljö tillståndsverk i Uleåborg.

Miljö tillståndsverken behandlar ärenden som faller inom ramen för deras behörighet enligt

1. vattenlagen,
2. miljöskyddslagen,
3. lagen om fiske (286/1982), havsskyddslagen (1415/1994), lagen om godkännande av vissa bestämmelser i överenskommelsen med Sovjetunionen om en avtappningsstadga för Saimen och Vuoksen samt om tillämpning av överenskommelsen (1331/1991) och dammsäkerhetslagen (413/1984) eller
4. annan lagstiftning.

Tjänster och tjänstemän

Vid varje miljö tillståndsverk finns en direktör, som är chef för myndigheten samt miljöråd och föredragande. Ordförande vid miljö tillståndsverkets sammanträde är direktören eller ett miljöråd. Vid miljö tillståndsverken finns också miljöråd och föredragande

---

⁷ Lag om miljö tillståndsverken 87/2000.

som utnämns till tjänsten för viss tid eller sköter den som bisyssla. Ett miljöråd eller en föredragande kan med eget samtycke för viss tid förordnas att sköta motsvarande uppgift vid ett annat miljötillståndsverk. Lönen för direktören är fullt jämförbar med förvaltningsdomstolsdomarnas slutlöner, ca 5 500 euro i månaden.

Behörighetsvillkor

Direktören och det miljöråd som är ordförande vid miljötillståndsverkets sammanträde ska ha avlagt juris kandidatexamen och vara förtrogen med uppgifter inom miljötillståndsverkets behörighetsområde. Direktören ska dessutom ha i praktiken visad ledarförmåga och ledarerfarenhet. Övriga miljöråd ska ha avlagt högre högskoleexamen och vara förtrogna med uppgifter inom miljötillståndsverkets behörighetsområde. Föredragandena ska ha avlagt juris kandidatexamen eller annan lämplig högre högskoleexamen. För ett miljöråd eller en föredragande som utnämns till ett tjänsteförhållande för viss tid eller att sköta tjänsten som bisyssla gäller samma behörighetsvillkor som för den som utnämns till en tjänst. Direktören och det miljöråd som är ordförande vid miljötillståndsverkets sammanträde utnämns av statsrådet vid föredragning från justitieministeriet. Justitieministeriet ska höra miljöministeriet innan ärendet föredras. Miljöråden utnämns av statsrådet vid föredragning från miljöministeriet. Ett miljöråd som utnämns till ett tjänsteförhållande för viss tid eller för att sköta tjänsten som bisyssla utnämns av miljötillståndsverket. Föredragandena utnämns av miljötillståndsverket.

Avgörande av ärenden vid sammanträde

Ärenden som hör till miljötillståndsverkets behörighet avgörs på föredragning vid miljötillståndsverkets sammanträde. Även miljöråd kan vara föredragande.

Sammansättningsregler

Ett miljötillståndsverk är beslutfört när tre ledamöter är närvarande vid sammanträdet. Majoriteten av ledamöterna vid sammanträdet ska sköta uppdraget som huvudsyssla. Myndighetens samman-

sättning ska vara sådan att den sakkunskap som ärendenas art förutsätter är representerad i fråga om teknik, naturhushållning, vattenhushållning och miljöskydd. Ordföranden kan fatta beslut i ärenden i vilka prövningen av de framställda yrkandena inte hör till miljötillståndsverkets behörighet eller yrkandena helt har återtagits. Ordföranden kan dessutom besluta att i ett ärende ska höras vittnen, förrättas inspektion eller syn eller vidtas annan motsvarande åtgärd i anslutning till beredningen av ärendet.

Direktören eller sammanträdets ordförande kan bestämma att ett ärende ska handläggas med förstärkt sammansättning, om ärendet till följd av sin art eller av någon annan motiverad orsak förutsätter att sammansättningen kompletteras. Beslutet att ett ärende ska handläggas med förstärkt sammansättning kan fattas innan handläggningen påbörjas eller under handläggningen. I ett beslut om handläggning av ett ärende med förstärkt sammansättning ska samtidigt bestämmas vilka som ska delta i handläggningen.

När det miljöråd som är ordförande vid miljötillståndsverkets sammanträde eller ett annat miljöråd är tillfälligt förhindrat att sköta sina tjänsteåligganden eller har semester, kan miljötillståndsverkets direktör till ställföreträdande ledamot i miljötillståndsverkets sammansättning förordna en föredragande som har för uppdraget förutsatt behörighet.

3.4 Förvaltningsdomstolarna⁸

De allmänna regionala förvaltningsdomstolarna är Helsingfors, Åbo, Tavastehus, Vasa, Kouvola, Kuopio, Uleåborgs och Rovaniemi förvaltningsdomstolar. Tavastehus förvaltningsdomstol har dessutom permanent sammanträdesplats i Jyväskylä och Kuopio förvaltningsdomstol i Mikkeli och Joensuu. Om Ålands förvaltningsdomstol bestäms särskilt.

Förvaltningsdomstolarna handlägger och avgör de förvaltningsrättsliga besvär, förvaltningstvistemål och andra ärenden som enligt förvaltningsprocesslagen (586/1996) eller annan lag hör till deras behörighet.

Förvaltningsdomstolen är domför med tre ledamöter, om inte något annat bestäms särskilt i lag. Om en fråga som ska avgöras i ett ärende på grund av sin natur kräver det, kan förvaltnings-

---

⁸ Lag om förvaltningsdomstolarna (430/1999).

domstolen avgöra ärendet även i en sammansättning med fyra ledamöter. Förvaltningsdomstolen är domför också i en sammansättning med två ledamöter, om inte en fråga som ska avgöras i ärendet på grund av sin natur kräver en sammansättning med tre ledamöter och domstolen ska avgöra ett fullföljdsärende som gäller bl.a. tillståndsärenden enligt 18 kap. eller beviljande av undantag enligt 23 kap. i markanvändnings- och bygglagen.

Förvaltningsprocesslagen reglerar rättsskipningen i förvaltningsdomstolarna. Liksom i Sverige gäller officialprincipen och att överklagandena prövas i sak. Parterna kan i allmänhet föra sin sak utan ombud.

För att säkerställa en enhetlig rättstillämpning kan överdomaren bestämma att ett ärende ska avgöras i plenum. Överdomaren eller ordföranden för en sektion kan för att säkerställa en enhetlig rättstillämpning eller av någon annan grundad anledning också bestämma att ett ärende ska avgöras med en förstärkt sammansättning. I förvaltningsdomstolens plenum deltar överdomaren som ordförande samt de ordinarie förvaltningsrättsdomarna och de förvaltningsrättsdomare som utnämnts för ett år eller längre tid. Plenum är domfört när minst hälften av de ledamöter som är i tjänst som överdomare eller förvaltningsrättsdomare är närvarande. Förvaltningsdomstolen är vid förstärkt sammanträde domför med minst fem ledamöter. När en sakkunnigledamot enligt lag ska delta i behandlingen av en viss sorts ärende, deltar denne på motsvarande sätt också när saken behandlas vid plenum respektive förstärkt sammanträde.

Över beslut av en förvaltningsdomstol kan besvär anföras hos högsta förvaltningsdomstolen.

3.5 Vasa förvaltningsdomstol

Alla överklaganden enligt miljöskyddslagen och vattenlagen görs hos Vasa förvaltningsdomstol. Denna domstol bildades den 1 november 1999 genom att vattenöverdomstolen och länsrätten i Vasa län slogs samman. När domstolen fick ansvar för tillämpningen av vattenlagen fanns alltså redan den vattenrättsliga kompetens som behövdes.

Domkretsen för Vasa förvaltningsdomstol är tvådelad. Enligt vattenlagen och miljöskyddslagen är förvaltningsdomstolens domkrets hela landet (med undantag för landskapet Åland) då det är

fråga om besvär mot beslut som miljötillståndsverken, de regionala miljöcentralerna och de kommunala miljöförvaltningsmyndigheterna meddelat med stöd av dessa lagar. I övriga ärenden omfattar domkretsen landskapen Södra Österbotten, Österbotten och Mellersta Österbotten.

Domstolen består av tre sektioner med var sin ordförande och kansliet som leds av förvaltningschefen. Ledamöter i förvaltningsdomstolen är överdomaren, som leder verksamheten, och 32 förvaltningsrättsdomare som antingen är lagfarna eller förvaltningsrättsdomare inom det tekniska området eller inom det naturvetenskapliga området. Dessutom deltar sakkunnigledamöter i behandlingen av vissa typer av ärenden. Dessa sakkunnigledamöter utnämns av statsrådet för en mandattid om fyra år.

Av domstolens föredraganden är 21 förvaltningsrättssekreterare och 5 notarier.

Sammansättningsreglerna för förvaltningsdomstolarna, se avsnitt 3.4, gäller också vid handläggningen av mål enligt miljöskyddslagen och vattenlagen. Vid behandlingen av mål enligt dessa lagar ska i sammansättningen med tre ledamöter ingå två lagfarna ledamöter och en ledamot som är förtrogen med det naturvetenskapliga eller tekniska området. I en sammansättning med fyra ledamöter ska ingå minst två lagfarna ledamöter. Ordföranden ska alltid vara en lagfaren ledamot.

Behörighetsvillkor för andra än lagfarna ledamöter som deltar i behandlingen av ärenden enligt vattenlagen och miljöskyddslagen är lämplig högre högskoleexamen inom det tekniska eller naturvetenskapliga området. Dessutom förutsätts att de är förtrogna med uppgifter som hör till området för den lagstiftning som ska tillämpas.

År 2007 inkom till Vasa förvaltningsdomstolen totalt 2 052 mål. Under året avgjordes totalt 2 208 mål. I genomsnitt var handläggningstiden 9,5 månader. Denna tid var för ärenden om statsrätt och allmän förvaltning 6,3, självstyre 11,1, utlänningsärenden 3,3, byggande 13,2, miljöärenden, 14,1 social- och hälsovård 3,7, ekonomisk verksamhet inklusive trafik och kommunikation 3,8 och skatter 10,5 månader.

3.6 Högsta förvaltningsdomstolen⁹

Enligt Finlands grundlag utövas den högsta domsrätten i förvaltningsmål av högsta förvaltningsdomstolen. I de flesta ärenden behövs inte prövningstillstånd. I dessa mål har parterna rätt att söka ändring och högsta förvaltningsdomstolen avgör målen också i sak. Besvären enligt vattenlagen och miljöskyddslagen är liksom de flesta andra överklaganden förvaltningsbesvär som avses i förvaltningsprocesslagen, vilket gör det möjligt att vid behov justera tillståndsbeslutet utan att man behöver återförvisa ärendet för ny behandling, vilket skulle fördröja behandlingen. Dessutom förekommer kommunalbesvär.

Domare i högsta förvaltningsdomstolen är en president och 20 förvaltningsråd. Dessutom tjänstgjorde år 2007 två förvaltningsråd som var förordnade på viss tid. Antalet miljösakkunnigråd var tolv.

Utöver fem lagfarna ledamöter deltar två sakkunnigledamöter inom respektive område i behandlingen av mål enligt vattenlagen och miljöskyddslagen och mål som gäller patent, nyttighetsmodeller och kretsmönster till integrerade kretsar. Behörighetsvillkor för högsta förvaltningsdomstolens miljösakkunnigråd är lämplig högre högskoleexamen inom det tekniska eller naturvetenskapliga området. De ska dessutom vara förtrogna med uppgifter inom området för den lagstiftning som ska tillämpas samt ha goda muntliga och skriftliga kunskaper i finska språket. Det räcker om kunskaperna i svenska är nöjaktiga.

Beslut om avslag av ansökan om prövningstillstånd kan fattas av tre domare.

Principiellt viktiga mål kan avgöras i hela avdelningens sammanträde, ett så kallat avdelningsplenum, eller i högsta förvaltningsdomstolens plenum.

När ett ärende blir anhängigt vid högsta förvaltningsdomstolen ansvarar en notarie och avdelningssekreterare på avdelningen för det första skedet av målets beredning. Före ett sammanträde utreder föredraganden målets faktiska och rättsliga omständigheter samt utarbetar ett förslag till avgörande. Efter föredragandens muntliga och skriftliga redogörelse överlägger domarna och träffar sitt avgörande under sammanträdet.

Under de 40 år som högsta förvaltningsdomstolen har avgjort mål enligt vattenlagen har målen ändrat karaktär ganska mycket.

---

⁹ Lagen om högsta förvaltningsdomstolen (1265/2006) och lagen om högsta förvaltningsdomstolens sakkunnigledamöter (1266/2006).

Under årtiondena som följde efter vattenlagens ikraftträdande avgjordes många stora mål som gällde kraftverk, flottning och motsvarande stora projekt som skulle bidra till att bygga upp det efterkrigstida Finland. Från 1980-talet har skyddet av vattendragen allt tydligare satt sin prägel på vattenbyggnadsmålen. Projekten har blivit något mindre. Den tekniska nivån har ständigt höjts och tillståndsvillkoren har skärpts.¹⁰

År 2007 kom det in 3 891 ärenden till högsta förvaltningsdomstolen. Av dessa gällde 555 (14,3 %) byggande, varav 515 markanvändnings- och bygglagen och 362 (9,3 %) miljölagstiftningen, inklusive vattenhushållning. Den genomsnittliga handläggningstiden för båda måltyperna var 10,3 månader. Under året avgjordes 487 mål enligt markanvändnings- och bygglagen. I 44 fall ändrades det överklagade beslutet. I 52 fall av 270 ändrades besluten i överklagade miljöärenden. Under året kom det in och avgjordes två mål om avgifter och ersättningar enligt vattenlagen.

Av högsta förvaltningsdomstolens avgöranden, totalt ca 4 000 om året, publiceras i genomsnitt ungefär 100 i domstolens årsbok, antingen på grund av prejudicerande betydelse eller därför att de varit uppmärksammade. Det är ordföranden i ett mål som bestämmer om avgörandet ska publiceras.

3.7 Jorddomstolarna

Jorddomstolarna behandlar tvister och besvär med anledning av fastighetsförrättningar. Till dessa ärenden hör besvär över klyvning, styckning och servitutsförrättningar enligt fastighetsbildningslagen, förrättningar enligt lagen (603/1977) om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter (som motsvarar expropriationslagen) samt väglagarna.

Förfarandet vid en jorddomstol liknar till stor del det vid tingsrätterna. Om inte något annat följer av fastighetsbildningslagen eller någon annan lag eller förordning ska således på jorddomstolen och rättegången i den samt på jorddomstolens dom eller beslut i tillämpliga delar iaktas gällande stadganden om allmänna domstolar.

Jorddomstolsärendena behandlas vid tingsrätterna i Tavastehus, Kuopio, Mikkeli, Uleåborg, Rovaniemi, Åbo, Vasa och Vanda. Jorddomstolen är en särskild avdelning inom tingsrätten.

---

¹⁰ Högsta förvaltningsdomstolens årsredogörelse 2002, Timo Silenti och Tuulia Riikonen.

I jorddomstolen är en tingsdomare som specialiserat sig på dessa ärenden ordförande och dess övriga medlemmar är en jordrättsingenjör samt vid huvudförhandlingen två nämndemän.

Om en nämndeman får förhinder sedan huvudförhandlingen har inletts, är jorddomstolen domför med en nämndeman. Vid jorddomstolen kan dessutom finnas ytterligare en lagfaren medlem, om detta med beaktande av målets eller ärendets omfattning eller av något annat särskilt skäl ska anses motiverat. Under samma förutsättningar kan vid jorddomstolen finnas ytterligare en jordsrättsingenjör. Jorddomstolen är domför också med ordföranden ensam bl.a. vid förberedande åtgärder samt när en sak kan avgöras på grundval av det skriftliga rättegångsmaterialet utan att huvudförhandling hålls.

Jorddomstolens beslut överklagas till högsta domstolen. Till skillnad från högsta förvaltningsdomstolen är högsta domstolen en ren prejudikatdomstol.

Fastighetsmålen

I denna bilaga lämnas en kortfattad redogörelse för de mål som enligt 1 § lagen om domstolar i fastighetsmål ska benämnas fastighetsmål. Beskrivningen är anpassad till utredningens uppdrag.

1 Ägofredslagen (1933:269)

Lagen innehåller regler om skyldighet att hålla betande hemdjur inom stängsel. Sällan förekommande mål vid fastighetsdomstolarna kan gälla stängselskyldighet och betesreglering (4 kap.). Talan väcks som klander av syneförrättning. Vid de vanliga tingsrätterna förekommer skadeståndsmål (5 kap.).

2 Lagen (1945:119) om stängselskyldighet för järnväg m.m.

Enligt lagen kan fastighetsdomstolen pröva frågan om skyldighet för innehavare av järnväg att hålla stängsel utmed järnvägen till skydd för större hemdjur, dvs. hästar och nötkreatur. Om järnvägsinnehavaren inte håller stängsel och detta medför skador för djurens ägare ska sådana frågor i konsekvens med ägofredslagens 5 kap. handläggas vid de vanliga tingsrätterna.

3 Lagen (1957:390) om fiskearrenden

En tvist om fiskearrende som inte ska prövas av en arrendenämnd ska tas upp av den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen. Det innebär att frågor om bl.a. obetalda arrendeavgifter och vanvård av fisket prövas av fastighetsdomstol. Det finns inga särskilda regler om rättegången.

4 Jordabalken (1970:994)

Enligt 8 kap. 32 § jordabalken ska en arrendetvist som inte ska prövas av en arrendenämnd tas upp av den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen. Ärenden enligt 9 kap. 24 § jordabalken om utseende av synemän ska enligt 8 kap. 32 § också hänskjutas till fastighetsdomstol. I fråga om processer av nu nämnda slag innehåller jordabalken inga regler om rättegången. Fastighetsdomstol ska vidare enligt 13 kap. 23 § jordabalken i fråga om tomträtt ta upp mål om omprövning eller jämkning av avgäld, klander av uppsägning eller bestämmande av lösesumma. I 13 kap. 24 § jordabalken finns för mål om tomträtt särskilda regler om rättegången med hänvisning till expropriationslagen. Paragrafen innehåller dock särskilda regler om fördelning av rättegångskostnader. Övriga tvister som gäller fast egendom, bl.a. hyrestvister samt mål om fastighetsköp, prövas vid den tingsrätt där fastigheten är belägen, s.k. fastighetsforum.

5 Fastighetsbildningslagen (1970:988)

Fastighetsbildning sker som fastighetsreglering, om den avser ombildning av fastigheter och som avstyckning, klyvning eller sammanläggning om den avser nybildning av fastighet. Fråga om fastighetsbildning prövas vid förrättning. En förrättning handläggs av lantmäterimyndighet i enlighet med förfaranderegler i 4 kap. fastighetsbildningslagen. Regler om värdering och om ersättning mellan sakägare finns i 5 kap. 9–17 och 27 §§. Sådana frågor avgörs i första instans av lantmäterimyndigheten. Detsamma gäller förordnande om inlösen enligt 8 kap. fastighetsbildningslagen. Vid värdering av egendom tillämpas bestämmelserna i 4 kap. expropriationslagen. Mål enligt fastighetsbildningslagen överklagas till fastighetsdomstol. Beträffande rättegången i fastighetsbildningsmål finns särskilda regler i 15 kap. och 16 kap. fastighetsbildningslagen. I fråga om rättegångskostnader gäller enligt 16 kap. 14 § fastighetsbildningslagen bl.a. att fastighetsdomstolen, efter vad som är skäligt, kan besluta att sakägare som förlorar målet ska ersätta annan sakägare dennes rättegångskostnad. Domstolarnas avgöranden i sak i fastighetsbildningsmål ska enligt 16 kap. 10 § fastighetsbildningslagen benämnas utslag. Även i fråga om rättegången i

hovrätt och i Högsta domstolen finns i 17 kap. och 18 kap. fastighetsbildningslagen särskilda bestämmelser.

6 Rennäringslagen (1971:437)

Renskötselrätt kan upphävas på grunder som anges i rennäringslagen som självständig rättighetsexpropriation. Bestämmelserna i expropriationslagen gäller för förfarandet. Talan riktas mot den sameby inom vars betesområde upphävandet ska ske. Som andra expropriationsmål ska ett mål om upphävande och ersättning handläggas vid fastighetsdomstol.

7 Väglagen (1971:948)

En fråga om byggande av väg prövas av Vägverket efter samråd med länsstyrelsen. Om Vägverket och länsstyrelsen har olika uppfattning, hänskjuts frågan till regeringens prövning. Staten eller kommunen är väghållare för allmänna vägar. Vägrätt innefattar rätt för väghållaren att nyttja mark eller annat utrymme som behövs för väg, trots den rätt som någon annan kan ha till fastigheten. Byggande av väg får påbörjas först sedan arbetsplan har upprättats och, när det behövs, blivit fastställd. Har väghållare fått vägrätt, är fastighetens ägare, liksom innehavare av särskild rätt till fastigheten, berättigad att av väghållaren få intrångsersättning och ersättning för annan skada till följd av vägens byggande eller användande, om det inte har avtalats eller uppenbarligen förutsatts att ersättning inte ska lämnas. Vid ersättningens bestämmande gäller 4 kap. expropriationslagen i tillämpliga delar. Även i andra angivna situationer finns det rätt för fastighetsägaren till ersättning. Det finns också regler om inlösen. Har överenskommelse *inte* träffats om ersättning eller om inlösen, ska den som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen väcka talan vid den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten eller anordningen är belägen. Även väghållaren kan på samma sätt påkalla prövning av ersättning som tillkommer fastighetsägare eller annan sakägare. I mål om ersättning och inlösen gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i expropriationslagen om rättegång samt om rättegångskostnader och kostnader vid fördelning av ersättning. Ogillas yrkande om ersättning och har målet inte anhängiggjorts av

väghållaren, tillämpas dock 15 kap. 6 § PBL i fråga om rättegångskostnaderna. Ogillas yrkande om inlösen tillämpas allmänna regler om rättegångskostnad.

8 Lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering

Lagen innehåller regler om bl.a. äganderättsutredning beträffande område där äganderätten till fast egendom är oviss samt om beslut om erkännande av privat jorddelning. Äganderättsutredning och legalisering sker vid förrättning som handläggs av lantmäterimyndigheten. I fråga om talan mot beslut som avser äganderättsförtecknings innehåll eller annat beslut av lantmäterimyndigheten samt angående förfarandet i mål som fullföljts tillämpas 15–18 kap. fastighetsbildningslagen.

9 Lagen (1972:114) med anledning av konvention med Norge om renbetning

Enligt lagen lämnas ersättning av statsmedel för skada eller olägenhet för renskötsel på svenskt område med hänsyn till tidigare rätt till renskötsel, om skadan eller olägenheten uppkommit efter den 30 april 2002. Eftersom talan om ersättning skulle ha väckts vid fastighetsdomstol före utgången av april 2005 kommer denna lag inte att leda till nya mål vid miljödomstolarna.

10 Expropriationslagen (1972:719)

Med expropriation avses i lagen hela det förfarande som inleds med en ansökan om expropriationstillstånd och som fortsätter med tillståndsgivningen, rättegången med fastighetsdomstol som första instans samt betalning av expropriationsersättning. För fastighet som exproprieras ska i princip betalas en ersättning som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Närmare bestämmelser om hur expropriationsersättningen ska beräknas finns i 4 kap. expropriationslagen. I 5 kap. expropriationslagen finns ett betydande antal rättegångsregler som bl.a. gäller rätt domstol, prövning av yrkanden som har samband med expropriationsmålet, talerätt, innehållet i en stämningsansökan, företrädare för upplösta sammanslutningar, utfärdande av stämning, förberedelsen i målet, avgörande i parts ute-

varo, verkan av återkallelse, förhandstillträde, särskild talan, vad domstolens prövning får avse i fråga om ersättningens storlek samt vad som får ligga till grund för domstolens prövning. Vidare finns i 7 kap. expropriationslagen särskilda bestämmelser om bl.a. rättegångskostnader.

Reglerna i 4 kap. expropriationslagen är grundläggande i fråga om beräkning av ersättning vid rättsenliga ingrepp enligt den fastighetsrättsliga lagstiftningen. I förarbetena till PBL uttalas t.ex. att de ersättningsregler som ska vara generellt tillämpliga vid olika former av tvångsingripanden bör finnas i expropriationslagen. Ersättningsbestämmelserna i expropriationslagen får en vidsträckt tillämpning genom hänvisningsregler i annan lagstiftning.

Talan i expropriationsmål får väckas av den som har sökt eller erhållit tillstånd till expropriation. Talan får även väckas av fastighetsägare och andra sakägare sedan tillstånd har meddelats och fastigheten eller del av denna tillträtts av den exproprierande. Expropriationslagens bestämmelser om stämningsansökningens innehåll innefattar bl.a. en uppgiftsskyldighet beträffande kända sakägare. I princip gäller att den exproprierande får ta egendomen i anspråk först i och med att expropriationsersättningen har slutligt fastställts och betalats. Domstolen kan emellertid tillåta den exproprierande att få tillträde till egendomen på ett tidigare stadium.

Huvudprincipen är att den exproprierande svarar för både sina egna och motpartens kostnader såväl i ärendet om expropriationstillstånd som i målet vid fastighetsdomstolen och i ärendet vid expropriationsersättningens fördelning. I högre rätt svarar den exproprierande för sina egna kostnader och för kostnader som uppkommit för motpart genom att den exproprierande fullföljt talan. Den som utsätts för expropriation behöver således svara för sina egna kostnader endast när han fullföljt talan och förlorat. Fråga om ersättning för expropriationskostnad prövas av fastighetsdomstolen, även om frågan inte gäller kostnad vid domstolen.

11 Lagen (1973:1084) om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag

Enligt lagen kan godmanskap avvecklas för bortavarande eller okända delägare i skifteslag som undergått laga skifte. Lantmäterimyndigheten ska upprätta en förteckning som anger dem som har

rätt att utfå av den gode mannen förvaltade medel. Lantmätarens beslut får överklagas till fastighetsdomstolen.

12 Ledningsrättslagen (1973:1144)

Syftet med ledningsrättslagen är att säkerställa rätt att dra fram och bibehålla ledningar över annans mark. Den som för ledning vill utnyttja utrymme inom fastighet kan få rätt till detta, s.k. ledningsrätt. Ledningar kan även dras fram med stöd av servitut och nyttjanderättsavtal. Ledningsrättslagens tillämpningsområde är begränsat till i lagen uppräknade slag av ledningar. Mark eller annat utrymme för ledning får tas i anspråk på fastighet om det inte orsakar synnerligt men för fastigheten. Även om synnerligt men uppkommer är fastighet skyldig att avstå utrymme om ledningen är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt eller om ledningen enligt beslut av koncessionsmyndighet ska dras fram över fastigheten. Om ägaren begär det ska fastigheten inlösas. I fråga om ersättning för upplåtelse, inlösen samt skada ska expropriationslagen tillämpas. Beslut om ersättning meddelas i samband med förrättning. Ledningsrättslagen ska inte tillämpas beträffande ersättning för skada eller intrång som uppkommit efter förrättningen och som inte har kunnat förutses vid denna. Ledningsrättsfråga upptas efter ansökan eller vid fastighetsreglering. I fråga om förrättningen ska regler i 4 kap. och 6 kap. fastighetsbildningslagen tillämpas. Lantmäterimyndigheten ska, om inte något hinder finns mot upplåtelsen, meddela ledningsbeslut. I fråga om fullföljd av talan mot beslut av lantmäterimyndigheten ska bestämmelserna i 16–18 kap. fastighetsbildningslagen tillämpas. I fråga om rättegångskostnader i ledningsrättsmål ska därvid i mål om inlösenersättning sakägare som avstår mark få ersättning för sina kostnader oberoende av utgången i målet (29 § och 16 kap. 14 § andra stycket fastighetsbildningslagen). För det fall att talan som fullföljts av sakägare ogillas kan domstolen dels förordna att han ska bära sina egna kostnader om han har inlett rättegången utan tillräckliga skäl och dels förplikta honom att ersätta motpartens kostnader om rättegången uppenbart inletts utan skälig grund (16 kap. 4 § tredje stycket fastighetsbildningslagen och 15 kap. 6 § PBL).

13 Anläggningslagen (1973:1149)

Enligt anläggningslagen kan inrättas anläggning som är gemensam för flera fastigheter och som tillgodoser ändamål av stadigvarande betydelse för dem (gemensamhetsanläggning). Fråga om gemensamhetsanläggning prövas vid förrättning som handläggs av lantmäterimyndighet. I likhet med ledningsrättslagen innehåller anläggningslagen regler om avstående av mark, ersättning, oförutsedda skador, förrättningsförfarandet med hänvisning till 4 kap. FBL m.m., överklagande till och handläggning vid fastighetsdomstolen. Alla ersättningsfrågor, utom sådana som gäller oförutsedda skador, handläggs vid förrättning.

14 Lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

Lagen avser förvaltning av samfälligheter som bildats enligt fastighetsbildningslagstiftningen. Förvaltning kan ske genom delägarförvaltning eller genom föreningsförvaltning. Vid delägarförvaltning beslutar delägarna gemensamt. Frågor som delägarna inte kan enas om kan behandlas vid sammanträde som hålls av lantmäterimyndigheten. Mot beslut vid ett sådant sammanträde får klander-talan väckas hos fastighetsdomstolen. Förvaltningen kan också ske genom en särskild juridisk person, en samfällighetsförening. En sådan förening bildas vid sammanträde med delägarna som på begäran av delägare kan hållas av lantmäterimyndigheten. Vid sammanträde enligt samfällighetslagen avgörs dock inte materiella frågor avseende berörd fastighetsbildningslag. Även om besluten kan fattas samtidigt med att frågor om bildande av samfälligheten avgörs, är det i den materiella lagstiftningen som frågor om andels-tal m.m. behandlas. Talan om klander mot beslut vid bildande av samfällighetsförening kan föras vid fastighetsdomstol. Detsamma gäller talan mot föreningsbeslut om uttaxering av bidrag och beslut vid föreningsstämma. Om det gäller en samfällighet som har bildats enligt lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverk-samhet ska dock talan väckas vid miljödomstolen. Lantmäterimyndighets beslut enligt samfällighetslagen får överklagas till förvaltningsdomstol.

15 Bostadsförvaltningslagen (1977:792)

Bostadsförvaltningslagen anknyter till de skyddsregler till förmån för hyresgäster som finns i 12 kap. jordabalken. Försummar en fastighetsägare värden av sin fastighet eller underlåter han att vidta angelägna åtgärder för att bevara sundhet, ordning och skick inom fastigheten eller om han på annat sätt inte förvaltar fastigheten på ett för de boende godtagbart sätt, får hyresnämnden besluta om särskild förvaltning av fastigheten. En förvaltare ska lämna in en årsredovisning till hyresnämnden. Vill fastighetsägaren klandra redovisning för viss redovisningsperiod, ska han inom ett år från det han av hyresnämnden mottog redovisningen väcka talan mot förvaltaren vid fastighetsdomstolen. Det kan dock vara så att en tillfredsställande förvaltning inte kan uppnås, trots tvångsförvaltning. I ett sådant läge får kommunen lösa fastigheten. Talan om inlösen ska väckas vid fastighetsdomstolen. I fråga om inlösen gäller expropriationslagen.

16 Lagen (1978:160) om vissa rörledningar

Rörledning för transport av råolja eller produkt av råolja eller av annan vätska eller gas som är ägnad att användas som bränsle får inte utan särskilt tillstånd (koncession) framdras eller begagnas. Fråga om koncession prövas av regeringen. För koncession krävs att ledningen är lämplig från allmän synpunkt. En koncession kan förenas med villkor. Ansökan om koncession ges in till den myndighet som regeringen bestämmer. En koncession får för sin giltighet göras beroende av att säkerhet ställs för att den som innehar koncessionen ska fullgöra sin skyldighet enligt 16 § att ta bort ledningen och vidta andra åtgärder för återställning. Staten, kommuner, landsting och kommunalförbund behöver inte ställa säkerhet. Krävs för återställningsåtgärder att annans mark tas i anspråk, får den myndighet som regeringen bestämmer besluta att tillträde till marken ska lämnas under viss tid. Återställningsåtgärderna ska utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnad får uppföras och väg byggas endast om markens ägare och innehavare av nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt därtill eller den myndighet som regeringen bestämmer lämnat tillstånd till åtgärden. Föranleder återställningsåtgärderna skada eller intrång, ska ersättning härför utgå. Talan om ersättning väcks

vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

17 Jordförvärvslagen (1979:230)

Enligt jordförvärvslagen krävs i vissa fall tillstånd till förvärv av lantbruksegendom. Blir ett köp ogiltigt till följd av att förvärvs-tillstånd vägras är staten skyldig att lösa egendomen till det pris som har avtalats, om säljaren begär det. Sådan skyldighet föreligger dock inte, om köpeskillingen eller annan ersättning inte endast obetydligt överstiger egendomens värde med hänsyn till dess avkastning och övriga omständigheter eller om avtalsvillkoren i övrigt är oskäligen. Begäran om inlösen ska framställas hos länsstyrelsen inom tre månader efter det att avslagsbeslutet vunnit laga kraft. Talan om inlösen ska väckas vid den fastighetsdomstol inom vars område egendomen är belägen inom sex månader från nämnda tidpunkt. En motsvarande bestämmelse om inlösen finns i 14 § förköpslagen (1967:868). Talan om inlösen enligt förköps-lagen ska dock föras vid den domstol inom vars domkrets fastigheten är belägen och alltså inte vid fastighetsdomstol.

18 Skogsvårdslagen (1979:429)

Lagen innehåller bl.a. bestämmelser om ersättning när tillstånd vägras till skogsavverkning i fjällnära skog. I sådana fall gäller dels bestämmelserna i 25 kap. 6 § miljöbalken om rättegångskostnader och dels balkens bestämmelser i 31 kap. 2 § (som innehåller en allmän hänvisning till expropriationslagen), 4 § första stycket, 6 §, 7 § första stycket första meningen, 8 § första meningen, 9, 12 och 13 §§, 15 § första stycket första meningen och andra stycket, 31 § tredje stycket samt 32 och 33 §§ om hur ersättningen bestäms. Vad som i dessa bestämmelser sägs om miljödomstol ska i stället gälla fastighetsdomstol.

19 Lagen (1985:139) om ersättning för intrång i enskild fiskerätt

Lagen innehåller regler om rätt till ersättning för innehavare av enskild fiskerätt för inkomstbortfall till följd av den reform om fritt handredskapsfiske på bl.a. ostkusten som genomfördes år 1985. Då anspråk på ersättning skulle ha framställts före utgången av år 1989 och det inte finns några mål anhängiga torde lagen numera sakna betydelse.

20 Lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter

För undersökning och bearbetning av fyndigheter av torv för att utvinna energi fordras enligt huvudregeln särskilt tillstånd (koncession). Skada eller intrång, som föranleds av undersökningsarbete, ska ersättas av koncessionshavaren. Ägare till mark som tas i anspråk för bearbetning eller härmed sammanhängande verksamhet är berättigad att av koncessionshavaren få intrångsersättning och annan ersättning för skada. Samma rätt till ersättning har innehavare av nyttjanderätt eller annan särskild rätt till fastighet som berörs av ianspråktagandet. Beträffande ersättningen gäller 4 kap. expropriationslagen i tillämpliga delar. Uppstår till följd av att mark tas i anspråk synnerligt men för någon fastighet eller del därav, ska koncessionshavaren lösa det område som lider sådant men, om ägaren begär det. Kan överenskommelse ej träffas om ersättning eller löseskilling, prövas tvisten av den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger. Annan än koncessionshavaren får inte väcka talan innan tillträde har skett. I mål om ersättning och inlösen gäller expropriationslagen.

21 Plan- och bygglagen (1987:10)

En kommun får lösa in mark som ska användas för allmänna platser för vilka kommunen är huvudman. Det finns också, bestämmelser i PBL om skyldighet för kommunen att lösa mark och utge ersättning. Tvist mellan kommunen och fastighetsägare om ersättning för gatukostnader och kostnader för andra allmänna platser och om villkoren för betalning av sådan ersättning prövas av fastighetsdomstolen. I 15 kap. 8 § PBL finns regler om rättegångskostnader.

22 Lagen (1987:11) om exploateringssamverkan

För samverkan mellan fastighetsägare inom ett visst område kan en exploateringssamfällighet bildas. Frågor om sådan exploateringssamverkan prövas vid förrättning som handläggs av lantmäterimyndigheten. Lantmäterimyndigheten får besluta om exploateringssamverkan endast om kommunen enligt 6 kap. 2 § PBL har beslutat att sådan samverkan ska få ske. Vid en exploateringsförrättning ska fastighetsreglering inom samverkansområdet ske i den utsträckning som krävs för att genomföra exploateringen. I lagen regleras frågor om markersättning och inlösen av mark. Samtliga frågor prövas av lantmäterimyndigheten i första instans. Vid bestämmande av ersättning tillämpas 4 kap. expropriationslagen. Lantmäterimyndighetens beslut överklagas till fastighetsdomstolen enligt reglerna i fastighetsbildningslagen. Förutom en regel om överklaganderätt för byggnadsnämnd innehåller lagen inga särskilda rättegångsregler.

23 Lagen (1988:950) om kulturminnen m.m

I denna lag finns bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen samt om utförelse och återlämnande av kulturföremål. Länsstyrelsen har tillsyn över kulturminnesvården i länet. Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturminnesvården i landet. Riksantikvarieämbetet får överklaga beslut av domstol eller annan myndighet enligt lagen. När det gäller byggnadsminnen har ägare och innehavare av särskild rätt till fastighet rätt till ersättning av staten om skyddsbestämmelser enligt lagen utgör hinder för rivning av en byggnad och skadan är betydande i förhållande till värdet av berörd del av fastigheten eller på annat sätt innebär att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Har fråga väckts om att en byggnad ska förklaras för byggnadsminne, får länsstyrelsen förelägga den som vill göra anspråk på ersättning eller inlösen att inom viss tid, minst två månader från det han fått del av föreläggandet, anmäla detta till länsstyrelsen. I fråga om ersättning eller inlösen ska expropriationslagen tillämpas. Ogillas talan om ersättning eller inlösen som har väckts av fastighetsägaren eller annan sakägare, kan domstolen förordna att han ska bära sina egna kostnader, om han har inlett rättegången utan tillräckliga skäl. Har rättegången uppen-

bart inletts utan skälig grund, får domstolen dessutom ålägga honom att ersätta staten dess rättegångskostnader. Länsstyrelsens beslut om ersättning och inlösen får inte överklagas. Den som är missnöjd med ett sådant beslut får istället väcka talan mot staten vid fastighetsdomstolen inom ett år från det han fått del av länsstyrelsens beslut. Väcks inte talan inom denna tid, är rätten till ersättning eller inlösen förlorad. Staten får, när fråga väckts eller tagits upp om att förklara en byggnad för byggnadsminne, väcka talan vid fastighetsdomstolen mot sakägare om fastställande av de villkor som ska gälla för ersättning. Om beslut om byggnadsminnesförklaring inte kommer till stånd inom ett år från det att målet avgjorts genom lagakraftgående dom, ska domen inte längre vara bindande för parterna. Även vissa ersättningsfrågor som gäller fornminnen avgörs av fastighetsdomstolen på talan av den som är missnöjd med ett beslut av länsstyrelsen.

24 Minerallagen (1991:45)

Minerallagen gäller undersökning och bearbetning av fastigheter på egen eller annans mark av särskilt angivna mineraliska ämnen (koncessionsmineral). Undersökning får enligt huvudregeln utföras endast av den som har undersökningstillstånd och bearbetning endast av den som har bearbetningskoncession. Tillstånd meddelas av en specialmyndighet, bergmästaren. Minerallagen bygger på expropriationsrättslig grund. Lagen innehåller föreskrifter om ersättning till sakägare. Skada eller intrång som föranleds av undersökningsarbete ska ersättas av den som har undersökningstillstånd eller koncession med vars stöd arbetet bedrivs. Skada eller intrång som föranleds av att mark eller annat utrymme tas i anspråk för bearbetning eller därmed sammanhängande verksamhet ska betalas av koncessionshavaren. Om det uppstår synnerligt men för någon fastighet eller del därav på grund av att mark eller annat utrymme tas i anspråk, ska koncessionshavaren lösa den fastighet eller fastighetsdel som lider sådant men om ägaren begär det. Motsvarande gäller om bearbetningskoncession har beviljats. Beträffande ersättning och löseskilling gäller expropriationslagen. I fråga om ersättning för skada eller intrång som uppstår efter markanvisning och som inte kunde förutses vid denna är lagen inte tillämplig. Tvist om ersättning för undersökningsarbete prövas av bergmästaren. Om en sådan tvist

föreligger vid markanvisningsförrättningen, prövas frågan då. I tvister som inte prövas vid markanvisningsförrättning får bergmästaren anlita sakkunnig och företa syn på platsen. Bergmästaren prövar även tvister om skador med anledning av att bearbetningskoncession har beviljats samt tvister i frågor som uppkommer med anledning av krav på intrångsersättning. Som huvudregel gäller i de uppräknade fallen att tvisterna ska prövas vid markanvisningsförrättningen. Tvister om ersättning för skada eller intrång som uppstår efter markanvisningen och som inte kunde förutses vid denna prövas av den fastighetsdomstol inom vars område koncessionsområdet eller större delen därav finns. Koncessionshavaren ska betala staten och andra sakägare ersättning för deras kostnader vid tvister som prövas av bergmästaren. Koncessionshavaren ska också svara för sina egna kostnader i ärendet. I fråga om statens kostnader gäller det bergmästarens resa och uppehälle i samband med inställelse vid undersökning på platsen. Ersättning som har bestämts vid en markanvisningsförrättning ska enligt huvudregeln betalas inom en månad från det att markanvisningsbeslutet har vunnit laga kraft. Överklagande enligt minerallagen kan ske hos allmän förvaltningsdomstol och hos fastighetsdomstol. Bergmästarens beslut om ersättning överklagas till fastighetsdomstol. Överklagandereglerna i minerallagen bygger på principen att ärenden där rättssaken är huvudsaken ska kunna överklagas till fastighetsdomstol medan avgöranden av lämplighetskaraktär ska överklagas i administrativ ordning. Mellan domstolskategorierna har den uppdelningen gjorts att ersättningsfrågor liksom alla beslut som fattas vid markanvisningsförrättning överklagas till fastighetsdomstol och övriga beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol (prop. 2004/05:40 s. 68). I propositionen antogs att överklagandena enligt minerallagen skulle få endast en marginell betydelse för domstolarna (a prop. s. 79).

25 Bostadsrättslagen (1991:614)

Om ett beslut som fattats på en föreningsstämma enligt bostadsrättslagen innebär att en lägenhet som upplåtits med bostadsrätt kommer att förändras eller i sin helhet behövas tas i anspråk av föreningen med anledning av en om- eller tillbyggnad, ska bostadsrättshavaren ha gått med på beslutet. Om bostadsrätts-

havaren inte ger sitt samtycke till ändringen, blir beslutet ändå giltigt om minst två tredjedelar av de röstande har gått med på beslutet och det dessutom har godkänts av hyresnämnden. Frågan huruvida ett beslut på föreningsstämman har tillkommit i behörig ordning och med föreskriven majoritet är en fråga som prövas av allmän domstol efter talan mot föreningen att beslutet ska upphävas (se 7 kap. 17 § lagen om ekonomiska föreningar och NJA II 1991 s. 391). Talan om ersättning vid inlösen eller för intrång eller för annan skada som en bostadsrättshavare orsakas med anledning av ett beslut om godkännande enligt 16 § första stycket 2. ska dock väckas vid fastighetsdomstolen. I fråga om inlösen och ersättning gäller expropriationslagen. Frågan om inlösen ska ske avgörs av hyresnämnden medan den efterföljande domstolsprövningen vid fastighetsdomstolen enbart är inriktad på frågan om ersättningens storlek. Av en hänvisning till expropriationslagens bestämmelser följer att bostadsrättshavaren har rätt till ersättning för den skada han orsakas i anledning av att hela eller viss del av lägenheten tas i anspråk. Det är i första hand fråga om ersättning för bostadsrätten.

26 Lagen (1995:1652) om byggande av järnväg.

Mark som enligt fastställd järnvägsplan ska användas för järnväg som tillgodoser ett allmänt transportbehov får inlösas av den som ska bygga järnvägen. Fastighetsägare har rätt att påkalla att järnvägsbyggaren löser in fastighet som enligt järnvägsplan ska användas för sådan järnväg. Enligt lagen kan mark förvärfvas mark tvångsvis efter förebild av bestämmelser i PBL. Det finns möjlighet för såväl järnvägsbyggare som fastighetsägare att, om man inte lyckas träffa en frivillig uppgörelse, välja om man vill gå vidare genom ett förrättningsförfarande enligt reglerna om fastighetsreglering i fastighetsbildningslagen eller genom att, enligt järnvägsbyggnadslagets regler, väcka talan om inlösen vid fastighetsdomstol. Inte minst sett ur fastighetsägarens perspektiv är det en fördel att, genom att begära antingen fastighetsreglering eller inlösen, snabbt kunna få ersättning för den skada som ianspråktagandet av marken innebär. Av central betydelse för frågan om inlösenrätt för järnvägsbyggaren är att en järnvägsplan alltid ska utformas så att de fördelar som kan vinnas med den överväger de olägenheter som planen orsakar enskilda.

27 Ellagen (1997:857)

Enligt 2 kap. 1 § ellagen gäller att en elektrisk starkströmsledning inte får byggas utan tillstånd av regeringen. Ett sådant tillstånd kallas nätkoncession. Om en nätkoncession upphör att gälla, är den som senast haft koncessionen skyldig att ta bort ledningen med tillhörande anläggningar och vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt. I samband med att nätkoncessionen upphör ska nätmyndigheten, det vill säga Statens energimyndighet, fastställa koncessionshavarens skyldigheter i detta hänseende. Om den som senast har haft nätkoncessionen inte fullgör sina skyldigheter enligt första stycket, får nätmyndigheten förelägga honom vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna ska vidtas på koncessionshavarens bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna ska vidtas på koncessionshavarens bekostnad får verkställas. Om en elektrisk starkströmsledning har byggts utan nätkoncession, där sådan behövs, får nätmyndigheten förelägga ledningens innehavare att ta bort ledningen med tillhörande anläggningar och vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt. Om ledningens innehavare inte fullgör sina skyldigheter får nätmyndigheten även i detta fall förelägga honom vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna ska vidtas på koncessionshavarens bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna ska vidtas på koncessionshavarens bekostnad får verkställas. Om någon annans mark behöver tas i anspråk för återställningsåtgärder får nätmyndigheten besluta att tillträde till marken ska lämnas under viss tid. Återställningsåtgärderna ska utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnader får uppföras eller vägar byggas endast om markens ägare och den som har nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt till det eller nätmyndigheten lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningsåtgärderna ska kunna vidtas. Om återställningsåtgärderna föranleder skada eller intrång, ska ersättning för detta lämnas. Talan om ersättning väcks vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen av denna ligger.

Ellagen innehåller också i 10 kap. regler om skadestånd. Man kan säga att dessa regler innebär en speciallagstiftning i förhållande till skadeståndslagen (1972:207). Det gäller bl.a. ansvar för skada genom inverkan av el från starkströmsanläggning samt produkt-

ansvar. Vidare finns i 11 kap. regler om skadestånd vid avbruten överföring av el. Tvister i frågor som nu senast nämnts handläggs inte vid fastighetsdomstol utan vid allmän domstol.

28 Lagen (1997:1320) om kärnkraftens avveckling

Om rätten att driva en kärnkraftsreaktor för att utvinna kärnenergi upphör att gälla har tillståndshavare och ägare till fastighet som har använts vid reaktordrift rätt till ersättning av staten för förlusten. När ersättningen ska bestämmas, tillämpas 4 kap. expropriationslagen. Ersättning enligt lagen ska fastställas av fastighetsdomstol. Talan om fastställande av ersättning får väckas av staten eller av tillståndshavare eller av ägare till fastighet som har använts vid reaktordrift. Staten ska väcka talan inom tre år efter det att rätten att driva kärnkraftsreaktorn har upphört, om inte talan dessförinnan har väckts av någon annan.

29 Lagen (2004:875) om särskild förvaltning av vissa elektriska anläggningar

Om innehavaren av en nätkoncession för en anläggning i väsentlig mån inte fullgör sina skyldigheter enligt ellagstiftningen ska anläggningen ställas under särskild förvaltning av en särskild förvaltare efter beslut av länsrätten. Det finns två former av särskild förvaltning, förvaltningsföreläggande, där koncessionshavaren träffar ett avtal om förvaltningen med den tilltänkte förvaltaren, och tvångsförvaltning, där länsrätten utser förvaltare och där formerna för förvaltningen regleras i lagen. Om en varaktigt tillfredsställande förvaltning sannolikt inte kan åstadkommas får staten lösa in anläggningen. Om anläggningens ägare också är ägare till en fastighet på vilken anläggningen, helt eller delvis, är belägen ska även fastigheten eller, om det är lämpligt, del av fastigheten lösas. Mål om inlösen ska tas upp av den fastighetsdomstol inom vars område anläggningen eller större delen av den ligger. I fråga om inlösen gäller i övrigt expropriationslagen. Frågan om inlösen kan aktualiseras direkt i samband med att frågan om tvångsförvaltning blir aktuell men frågan kan också bli aktuell under pågående tvångsförvaltning. Om nätföretaget vill klandra förvalt-

ningen, ska talan väckas mot förvaltaren vid fastighetsdomstolen inom ett år från det att nätföretaget tog emot redovisningen.

30 Naturgaslagen (2005:403)

En naturgasledning får inte byggas eller användas utan tillstånd (koncession) av regeringen. Om en koncession upphör att gälla, är den som senast haft koncessionen skyldig att ta bort den berörda ledningen eller anläggningen samt vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt. I samband med att koncessionen upphör att gälla ska regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, tillsynsmyndigheten fastställa koncessionshavarens skyldigheter. Om den som senast haft koncessionen inte fullgör sina skyldigheter, får tillsynsmyndigheten förelägga denne vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna ska vidtas på dennes bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna ska vidtas på den tidigare koncessionshavarens bekostnad får verkställas. Om en ledning eller anläggning har byggts utan koncession där sådan behövs, får tillsynsmyndigheten förelägga ledningens eller anläggningens innehavare att ta bort denna samt att vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt. Om innehavaren inte fullgör sina skyldigheter, får tillsynsmyndigheten förelägga innehavaren vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna ska vidtas på innehavarens bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna ska vidtas på innehavarens bekostnad får verkställas. Om någon annans mark behöver tas i anspråk för återställning, får tillsynsmyndigheten besluta att tillträde till marken ska lämnas under viss tid. Återställningen ska utföras så att minsta skada och intrång vållas. Byggnader får uppföras eller vägar byggas endast om markens ägare och den som har nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt till det eller om tillsynsmyndigheten lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningen ska kunna utföras. Om återställningen orsakar skada eller intrång, ska ersättning för detta lämnas. Talan om ersättning väcks vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen av denna ligger.

I lagen finns också bestämmelser om skadestånd vid avbruten överföring av naturgas. Tvister i sådana frågor avgörs av allmän domstol.

Alternativt författningsförslag – sammanhållen prövning

1 Förslag till lag om ändring i miljöbalken (1998:808)

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 kap.

1 §

Förvaltningsmyndigheterna och kommunerna prövar ärenden enligt vad som är föreskrivet i balken eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av balken.

Kommuners beslut i frågor som rör bildande, ändring eller upphävande av naturreservat, kulturresevat, naturminnen, djur- och växtskyddsområden, strandskyddsområden eller vattenskyddsområden, utom frågor om ersättning, får överklagas hos länsstyrelsen om inte annat är särskilt föreskrivet. Kommunala nämnders beslut i särskilda fall får överklagas hos länsstyrelsen, om inte annat är särskilt föreskrivet.

Länsstyrelsens och andra statliga myndigheters beslut i särskilda fall får överklagas hos miljödomstol enligt 20 kap. 2 § andra stycket. Detsamma gäller beslut av en annan myndighet än regeringen om att bilda, ändra eller upphäva ett biotopskyddsområde.

Den myndighet som prövar frågor om

1. tillstånd till vattenverksamhet enligt 11 kap. 9 § miljöbalken,

2. godkännande enligt 11 kap. 16 § miljöbalken,

3. tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken att riva ut eller ta en vattenanläggning ur bruk,

4. omprövning av vattenverksamhet eller vattenanläggningar enligt 24 kap. 5–9 §§ miljöbalken

eller enligt 7 kap. 13–15 §§ lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet,

5. åtgärder som avses i 7 kap.

1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, och

6. tvångsrätt enligt 28 kap.

10–13 §§ miljöbalken,

prövar också frågor om ersättning och inlösen med anledning av dessa tillstånd, rättigheter och åtgärder.

Statliga myndigheters beslut i särskilda fall får överklagas hos miljödomstol enligt 20 kap. 2 § andra stycket. Detsamma gäller beslut av en annan myndighet än regeringen om att bilda, ändra eller upphäva ett biotopskyddsområde.

6 §

En ansökan om tillstånd ska vara skriftlig. Den ska ges in till den tillståndsmyndighet inom vars område verksamheten i huvudsak ska bedrivas och innehålla

1. ritningar och tekniska beskrivningar med uppgifter om förhållandena på platsen, produktionsmängd eller annan liknande uppgift samt användningen av råvaror, andra insatsvaror och ämnen liksom energianvändning,

2. uppgifter om utsläppskällor, art och mängd av förutsebara utsläpp samt förslag till de åtgärder som kan behövas för att förebygga

uppkomsten av avfall,

3. en miljökonsekvensbeskrivning när det krävs enligt 6 kap. och en uppgift om det samråd som skett enligt 6 kap. 4 och 6 §§,

4. förslag till skyddsåtgärder eller försiktighetsmått samt de uppgifter som behövs för att bedöma hur de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. iakttas,

5. förslag till övervakning och kontroll av verksamheten,

6. i fråga om tillstånd att anlägga, driva eller ändra en verksamhet, en säkerhetsrapport i de fall det finns skyldighet att upprätta en sådan enligt lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor, och

7. en icke-teknisk sammanfattning av de uppgifter som anges i 1–6.

En ansökan om tillstånd till vattenverksamhet ska dessutom innehålla

1. uppgift om de fastigheter som berörs av vattenverksamheten och i förekommande fall namn och adress på ägarna och berörda innehavare av särskild rätt till fastigheterna,

2. uppgift om de ersättningsbelopp som sökanden erbjuder, om det inte på grund av verksamhetens omfattning bör anstå med sådana uppgifter.

Ytterligare bestämmelser om

vad en ansökan om vattenverksamhet i vissa fall ska innehålla finns i 7 kap. 4 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

9 §

Om en ansökan tas upp till prövning, ska tillståndsmyndigheten utfärda kungörelse. Kungörelsen ska innehålla

1. en kortfattad redogörelse för ansökan samt i ärende om vattenverksamhet uppgift om de fastigheter som kan beröras,

2. en upplysning om innehållet i 13 §, om den inte kan lämnas på annat lämpligt sätt, samt en upplysningar om innehållet i och sista tid för synpunkter enligt 16 § och för ersättningsanspråk enligt 21 a §,

3. ett tillkännagivande om i vilka tidningar meddelanden i ärendet till parterna ska införas och att meddelandena, om de inte särskilt skickas till en part, hålls tillgängliga hos den som förvarar akten, och

4. aktförvararens adress.

Tillståndsmyndigheten ska förordna någon att förvara ett exemplar av handlingarna i ärendet (aktförvarare). Aktförvarare kan vara en förvaltningsmyndighet, en kommun eller en enskild.

Kungörelsen ska snarast införas i ortstidning. En utskrift av kungörelsen ska i ärenden om

vattenverksamhet sändas till varje sakägare som har angetts i ansökningsen eller som på annat sätt är känd för tillståndsmyndigheten.

Om ansökan om tillstånd till vattenverksamhet berör fast egendom som är samfällad för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, ska en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

21 a §

Yrkanden om ersättning till följd av vattenverksamhet eller en åtgärd enligt 11 kap. 22 § ska framställas inom den tid som tillståndsmyndigheten bestämmer. Myndigheten får avvisa senare framställda yrkanden och synpunkter, om de inte har föranletts av omständigheter som har förekommit senare under handläggningen.

21 b §

När det på yrkande av någon part i ett ärende om vattenverksamhet anses att den ersättning som parten har rätt till bör sättas högre än vad den sökande har föreslagit, får tillståndsmyndigheten även för andra parter vidta sådana jämkningar i ersättningsbeloppen som kan behövas för att uppnå likformighet i uppskattningen. Ersättningen får inte sättas lägre än vad den sökande har erbjudit i ärendet.

Om särskild uppgörelse har träffats mellan parterna, får ersättning dock inte bestämmas annorlunda än som har avtalats.

21 c §

Om det behövs för tillämpningen av 6 kap. 18 § tredje stycket expropriationslagen (1972:719), ska tillståndsmyndigheten uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

21 d §

Innan tillståndsmyndigheten meddelar ett beslut om inlösen av en fastighetsdel ska en karta med beskrivning ha upprättats över området samt dess gränser ha utmärkts i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

22 §

Ett beslut som innebär att tillstånd lämnas till en verksamhet ska kungöras och ska i förekommande fall innehålla bestämmelser om

- 1. den tid som tillståndet ska gälla,*
- 2. verksamhetens ändamål, läge, omfattning, säkerhet och tekniska utformning i övrigt,*
- 3. tillsyn, besiktning och kontroll, såsom utsläppskontroll med angivande av mätmetod, mätfrekvens och utvärderingsmetod,*
- 4. skyldigheter att utföra*

skadeförebyggande åtgärder eller att betala ersättning,

5. skyldighet att betala avgifter,

6. de villkor om utsläpp, begränsningsvärden och bästa möjliga teknik som behövs för att hindra eller begränsa skadlig påverkan på grund av föroreningar samt de övriga villkor som behövs för att förhindra skada på eller olägenhet för omgivningen,

7. de villkor som behövs avseende hanteringen i verksamheten av kemiska produkter om hanteringen kan medföra olägenheter för den yttre miljön,

8. de villkor som behövs om avfallshantering, återvinning och återanvändning om en sådan åtgärd kan medföra olägenheter för den yttre miljön,

9. de villkor som behövs med avseende på hushållningen med naturresurser,

10. de villkor som behövs med avseende på avhjälpande av miljöskada och ställande av säkerhet,

11. de villkor som behövs för att förebygga allvarliga kemikalieolyckor och begränsa följderna av dem för människors hälsa och miljön,

12. den tid inom vilken anspråk enligt 24 kap. 13 § får framställas, och

13. den förlust som tillståndshavare enligt 31 kap. 22 och

23 §§ är skyldig att underkasta sig utan ersättning.

I bestämmelser som avser tillstånd till miljöfarlig verksamhet eller arbeten för vattenverksamhet ska anges den tid inom vilken den miljöfarliga verksamheten ska ha satts igång eller arbetena för vattenverksamhet ska vara utförda.

Tillståndsmyndigheten får överlåta åt tillsynsmyndigheten att fastställa villkor av mindre betydelse.

Ytterligare bestämmelser om vad ett beslut om vattenverksamhet och vattenanläggningar ska innehålla finns i 7 kap. 6 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

26 §

När verkningarna av verksamheten inte kan förutses med tillräcklig säkerhet, får tillståndsmyndigheten vid meddelande av tillstånd till verksamheten skjuta upp villkorsfrågor tills erfarenhet har vunnits av verksamhetens inverkan.

I samband med uppskottsbeslutet ska tillståndsmyndigheten, i fråga om skada som kan antas bli särskilt kännbar, meddela provisoriska föreskrifter om skadeförebyggande åtgärder eller om ersättning. Om det är nödvändigt för att motverka olägen-

heter, ska provisoriska föreskrifter om försiktighetsmått meddelas.

En uppskjuten fråga ska avgöras så snart som möjligt. Ersättning får inte bestämmas till lägre belopp än vad som bestämts provisoriskt.

27 §

Tillståndsmyndigheten får, om det är skäligt, förordna att tillståndet till en verksamhet få tas i anspråk även om beslutet inte har vunnit laga kraft.

Om sökanden, sedan tillstånd till en verksamhet enligt balken har meddelats, åläggs skyldighet att förebygga eller minska skador eller att betala ersättning, får tillståndsmyndigheten förordna att beslutet ska gå i verkställighet som om det hade fått laga kraft.

Överklagas ett beslut med ett förordnande enligt första eller andra stycket, får miljödomstolen undanröja förordnandet, innan talan mot beslutet i övrigt prövas.

20 kap.

Domstolar

Domstolsprövning

2 §

Miljödomstol prövar som första instans mål om

1. miljöfarlig verksamhet som är ansökningsmål enligt 21 kap. 1 § första stycket,

2. vattenverksamhet och vattenanläggningar enligt 11 kap. samt

Miljödomstol prövar som första instans mål om

lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, utom verksamheter som avser markavvattning vilka verksamheter ska prövas av länsstyrelsen,

3. markavvattningar som enligt lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet har överlämnats från länsstyrelsen eller anmälts av en lantmäterimyndighet,

4. ersättning för skada och intrång enligt 28 kap. 2–5 §§,

5. ersättning och inlösen vid ingripande av det allmänna enligt denna balk och vid vattenverksamhet, om inte annat har särskilt föreskrivits,

6. ersättning för miljöskador och inlösen enligt 32 kap., talan om förbud eller försiktighetsmått enligt 32 kap. 12 § samt grupptalan enligt 32 kap. 13 §,

7. fördelning av solidariskt ansvar mellan flera enligt 10 kap. 6 och 7 §§ på talan av någon av de solidariskt ansvariga,

8. utdömande av vite som har förelagts med stöd av balken efter särskild ansökan av den myndighet som har förelagt vitet eller, om vitet har förelagts i förfarandet, med tillämpning av 6 § andra stycket lagen (1985:206) om viten, och

9. fördelning av kostnader för gemensamt utnyttjande av information enligt vad som följer av artiklarna 27.6 och 30.3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006

1. ersättning för skada och intrång enligt 28 kap. 2–5 §§,

2. ersättning och inlösen vid ingripande av det allmänna enligt denna balk, om inte annat har särskilt föreskrivits,

3. ersättning för miljöskador och inlösen enligt 32 kap., talan om förbud eller försiktighetsmått enligt 32 kap. 12 § samt grupptalan enligt 32 kap. 13 §,

4. fördelning av solidariskt ansvar mellan flera enligt 10 kap. 6 och 7 §§ på talan av någon av de solidariskt ansvariga,

5. utdömande av vite som förelagts med stöd av balken. I fråga om föreläggande och utdömande av vite gäller i övrigt lagen (1985:206) om viten.

av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach), inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet, ändring av direktiv 1999/45/EG och upphävande av rådets förordning (EEG) nr 793/93 och kommissionens förordning (EG) nr 1488/94 samt rådets direktiv 76/769/EEG och kommissionens direktiv 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG och 2000/21/EG.

Som anges i 19 kap. 1 § tredje stycket prövar miljödomstol, om inte annat är föreskrivet, efter överklagande länsstyrelsens och andra statliga myndigheters beslut enligt denna balk eller föreskrifter som har meddelats med stöd av balken samt enligt plan- och bygglagen (1987:10) eller enligt lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Att miljödomstol efter överklagande prövar Kronofogdemyndighetens beslut om handräckning framgår av 26 kap. 17 § andra stycket.

Som anges i 19 kap. 1 § tredje stycket prövar miljödomstol, om inte annat är föreskrivet, efter överklagande statliga myndigheters beslut enligt denna balk eller föreskrifter som har meddelats med stöd av balken samt enligt plan- och bygglagen (1987:10) eller enligt lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Att miljödomstol efter överklagande prövar Kronofogdemyndighetens beslut om handräckning framgår av 26 kap. 17 § andra stycket.

24 kap.

13 §

Om en vattenverksamhet eller en vattenanläggning, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna balk, medför skador som inte förutsågs av miljödomstolen när tillståndet meddelades, får den skadelidande framställa anspråk

Om en vattenverksamhet eller en vattenanläggning, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna balk, medför skador som inte förutsågs av tillståndsmyndigheten när tillståndet meddelades, får den skadelidande framställa

på ersättning enligt 31 kap.   anspråk på ersättning enligt 31 kap.

Om fråga är om betydande skador för enskild eller för något allmänt intresse, får begäras sådana ändringar på verksamhetsutövarens bekostnad av vattenverksamheten eller vattenanläggningen som, utan att medföra skador för tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador. I fråga om allmänna intressen förs talan av Naturvårdsverket, Kammarkollegiet, länsstyrelse eller kommun.

Anspråk på grund av oförutsedda skador *skall* för att få tas upp till prövning framställas till *miljödomstolen* inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av *domstolen* bestämda tiden inom vilken arbetena *skall* vara utförda.

Anspråk på grund av oförutsedda skador *ska* för att få tas upp till prövning framställas till *tillståndsmyndigheten* inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av *myndigheten* bestämda tiden inom vilken arbetena *ska* vara utförda.

Vid skada som avses i 7 kap. 7 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet utgår tiden för framställan dock aldrig tidigare än två år från det att skadan uppkom.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130) gäller inte anspråk enligt denna paragraf.

14 §

Framställan som avses i 13 § *skall* vara skriftlig och ges in till *miljödomstolen* i tre exemplar. Ett exemplar *skall* delges tillståndshavaren.

Framställan som avses i 13 § *ska* vara skriftlig.

Anspråket prövas före eller efter utgången av den tid som gäller för framställan. Beträffande förfarandet *gäller vad som stadgas om förfarandet i stämningssmål i 7 kap. 8–12 §§ lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksam-*

Anspråket prövas före eller efter utgången av den tid som gäller för framställan. Beträffande förfarandet *tillämpas 19 kap. 21 c §.*

het. Dessutom tillämpas 22 kap. 23 § samt 28 § andra och tredje stycket.

25 kap.
5 §

Bestämmelserna i 2–4 §§ gäller inte, om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Beträffande särskilda frågor i ansökningsmål om vattenverksamhet får efter vad som är skäligt förordnas att vardera parten *skall* svara för sina kostnader eller att part som förlorar *skall* ersätta annan parts kostnader.

Beträffande särskilda frågor i ärenden som avses i 2–3 §§ får efter vad som är skäligt förordnas att vardera parten *ska* svara för sina kostnader eller att part som förlorar *ska* ersätta annan parts kostnader.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

2 Förslag till förordning med instruktion för Koncessionsnämnderna för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet

Regionala koncessionsnämnder

1 § Regionala koncessionsnämnder för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet är

1. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Umeå,
2. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Östersund,
3. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Stockholm,
4. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Göteborg, och
5. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Malmö.

Föreskrifter om koncessionsnämndernas verksamhetsområden finns i förordningen (1998:1323) om miljödomstolarnas domkretsar.

Uppgifter

2 § Prövning enligt miljöbalken av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet ska ske vid en regional koncessionsnämnd för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet när det gäller

1. prövning av alla frågor om tillstånd och villkor för miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. 6 och 8 §§ miljöbalken,
2. prövning av alla frågor om tillstånd och villkor för vattenverksamhet enligt 11 kap. 9 § miljöbalken,
3. ansökan om godkännande enligt 11 kap. 16 § miljöbalken av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete eller av åtgärder som strider mot meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten,
4. åtgärder som avses i 7 kap. 1 § 2–5 lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet,

5. fråga om tvångsrätt enligt 28 kap. 10–13 §§ miljöbalken,
6. frågor om ersättning i ärenden som avses i punkterna 2–5,
7. frågor om bidrag ur bygdemedel enligt 4 § förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter, och
8. ärenden enligt lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929.

Ledning

3 § En koncessionsnämnd leds av en myndighetschef.

Organisation

4 § Koncessionsnämnderna ska ha kanslier på de orter som anges i 1 §.

En länsstyrelse som finns på en ort där det finns en koncessionsnämnd ska upplåta lokaler samt utföra handläggande och administrativa uppgifter åt koncessionsnämnden enligt avtal mellan respektive länsstyrelse och nämnd.

Ärendenas handläggning

5 § Vid prövningen av ärenden som avses i 2 § består en koncessionsnämnd av en lagfaren ordförande och en teknisk ledamot med utbildning eller erfarenhet inom de områden som omfattas av nämndens verksamhet samt två sakkunniga ledamöter. De sakkunniga ledamöterna ska ha erfarenhet av frågor som faller inom verksamhetsområdet för Naturvårdsverket samt, alltefter ärendets beskaffenhet, av industriell eller kommunal verksamhet. Ytterligare en jurist får ingå i nämnden. Vid avgörande av ett ärende av enkel beskaffenhet får nämnden bestå av två ledamöter, varav minst en ska vara jurist.

Vid prövning av fråga om avvisning av ansökan eller avskrivning av ärende får nämnden bestå av en ledamot som är jurist. Myndighetens arbetsordning ska innehålla föreskrifter om förberedande åtgärder och handläggning av överklagande av nämndens beslut.

6 § Reglerna i 4 kap. rättegångsbalken om jäv ska tillämpas av koncessionsnämnderna.

7 § Om det framkommer skiljaktiga meningar vid en överläggning, tillämpas föreskrifterna i 16 kap. rättegångsbalken om omröstning i tvistemål. En nämnd bestämmer dock själv i vilken turordning ledamöterna ska säga sin mening.

8 § Ytterligare bestämmelser om förfarandet i en koncessionsnämnd finns i 19 kap. miljöbalken och i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet.

Samråd mellan koncessionsnämnderna

9 § Koncessionsnämnderna ska gemensamt besluta om en arbetsordning enligt 4 § myndighetsförordningen (2007:515) samt samråda även i andra frågor av gemensamt slag.

Anställningar

10 § Myndighetens chef samt de ledamöter som är jurister och tekniska experter anställs tills vidare av regeringen.

Regeringen förordnar sakkunniga ledamöter för varje koncessionsnämnd. Sakkunnig ledamot vars uppdrag har upphört får utan särskilt förordnande tjänstgöra vid fortsatt behandling av ärende i vars handläggning han eller hon tidigare har deltagit.

Andra anställda ledamöter än myndighetens chef ska ha sin anställning vid en viss koncessionsnämnd men är skyldiga att när det är lämpligt med hänsyn till ett ärendes beskaffenhet eller när behov annars finns tjänstgöra även vid de andra koncessionsnämnderna.

Övrig personal anställs av koncessionsnämnden.

Verkställighet

11 § En koncessionsnämnds beslut i ersättningsfrågor får verkställas.

Överklaganden

12 § Bestämmelser om överklagande av en koncessionsnämnds beslut finns i 19 kap. 1 § och 20 kap. 2 § miljöbalken.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

3 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Den som genom en vattenverksamhet, för vilken bygdeavgift *skall* betalas enligt 6 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, lider skada får skriftligen ansöka hos *miljödostolen* om bidrag ur avgiftsmedlen till kostnaderna för att förebygga eller minska sådan skada eller om ersättning för skadan. Har någon ersättning för skadan tidigare bestämts av *miljödostolen* får ansökan inte göras.

Om ansökningen ges in före utgången av den tid som enligt 24 kap. 13 § miljöbalken gäller för anmälan av anspråk för oförutsedda skador, *skall* den inte tas upp till prövning före utgången av den tiden, om inte särskilda omständigheter föranleder annat. Om flera ansökningar har getts in, bör de såvitt möjligt prövas samtidigt.

Den som genom en vattenverksamhet, för vilken bygdeavgift *ska* betalas enligt 6 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, lider skada får skriftligen ansöka hos *den tillståndsmyndighet som regeringen bestämmer* om bidrag ur avgiftsmedlen till kostnaderna för att förebygga eller minska sådan skada eller om ersättning för skadan. Har någon ersättning för skadan tidigare bestämts får ansökan inte göras.

Om ansökningen ges in före utgången av den tid som enligt 24 kap. 13 § miljöbalken gäller för anmälan av anspråk för oförutsedda skador, *ska* den inte tas upp till prövning före utgången av den tiden, om inte särskilda omständigheter föranleder annat. Om flera ansökningar har getts in, bör de såvitt möjligt prövas samtidigt.

5 §

Vid avgörande av ärenden som avses i 4 § skall miljödostolen ha den sammansättning som anges i 20 kap. 4 och 5 §§ miljöbalken.

Vid avgörandet *skall* hänsyn tas till vad som i varje särskilt fall kan anses skäligt. Om *miljodomstolen* anser att en särskild utredning behövs, får en sådan utredning göras genom att upplysningar begärs från myndigheter i orten eller på något annat lämpligt sätt. När omständigheterna föranleder det, bör en kungörelse om ärendet införas i ortstidning.

Särskilda kostnader för *miljodomstolen*, som är förenade med ärendets utredning och avgörande, *skall* betalas av medel som enligt 6 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet har betalats för vattenverksamheten. *Miljodomstolen* får bestämma att sökanden *skall* av samma medel få skälig ersättning för sina kostnader i ärendet.

Vid avgörandet *ska* hänsyn tas till vad som i varje särskilt fall kan anses skäligt. Om *tillståndsmyndigheten* anser att en särskild utredning behövs, får en sådan utredning göras genom att upplysningar begärs från myndigheter i orten eller på något annat lämpligt sätt. När omständigheterna föranleder det, bör en kungörelse om ärendet införas i ortstidning.

Särskilda kostnader för *tillståndsmyndigheten*, som är förenade med ärendets utredning och avgörande, *ska* betalas av medel som enligt 6 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet har betalats för vattenverksamheten. *Myndigheten* får bestämma att sökanden *ska* av samma medel få skälig ersättning för sina kostnader i ärendet.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

Antal ärenden rörande tillstånd till markavvattning hos länsstyrelserna åren 2003–2007

Länsstyrelse	2003	2004	2005	2006	2007
Stockholm	1	2	1	3	3
Uppsala	0	0	2	0	1
Södermanland	0	0	0	0	0
Östergötland	0	0	0	1	0
Jönköping	7	6	2	11	9
Kronoberg	6	6	3	3	3
Kalmar	12	5	10	13	8
Gotland	2	2	3	2	2
Skåne	0	0	2	2	4
Blekinge	-	-	-	-	-
Halland	1	2	1	2	1
Västra Götaland	6	9	3	7	4
Värmland	2	1	1	2	2
Örebro	1	2	4	5	2
Västmanland	0	1	2	1	2
Dalarna	2	2	3	2	2
Gävleborg	-	-	-	-	-
Västernorrland	2	3	6	1	5
Jämtland	4	10	7	11	7
Västerbotten	11	4	10	9	12
Norrbottnen	4	9	3	3	9
<i>Totalt</i>	<i>61</i>	<i>64</i>	<i>63</i>	<i>78</i>	<i>76</i>

Avgöranden från Högsta domstolen och Regeringsrätten

I det följande redovisas i kronologisk ordning avgöranden från Högsta domstolen och Regeringsrätten som avser miljö- och fastighetsmål respektive bygglovsärenden m.m. under perioden 2000 och framåt. I anslutning till redovisningen av referaten från Högsta domstolen som avser miljömål anges om talan väckts vid miljödomstolen genom ansökan om tillstånd, stämning eller på annat sätt. Redovisningen omfattar inte sådana mål som gäller sanktioner, särskilda rättsmedel och prövningstillstånd. Redovisningen av notismål från Regeringsrätten omfattar inte rättsprövningar. Rubrikerna till notismålen har utredningen utformat. I fråga om avgöranden från Regeringsrätten har så skett med ledning av ämnesord i en rättsinformationsdatabas.

Högsta domstolen

Miljömål

NJA 2001 s. 279 (ansökan om lagligförklaring) Bestämmelserna i 16 kap. 13 § miljöbalken om rätt för en ideell förening att överklaga domar och beslut enligt balken har ansetts vara tillämpliga när Miljööverdomstolen har meddelat dom efter balkens ikraftträdande i ett mål som inletts före ikraftträdandet, 23 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken.

NJA 2001 s. 828 (ansökan om tillstånd) Frågor om prövning enligt vattenlagen av tillåtligheten av ett företag för utvinning av värme och kyla genom bortledning av grundvatten och återledning av samma mängd grundvatten.

NJA 2001 C 40 (ansökan om tillstånd) Fråga om undanröjande av miljödomstolens dom sedan klaganden i mål utan svarande återkallat sitt överklagande till Miljööverdomstolen (13 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken).

NJA 2003 s. 384 (ansökan om stämning) Fråga huruvida en fastighetsägares och hyresvärds skadade egendom kunde anses befinna sig i en hyresgästs verksamhets omgivning, när egendomen förvarades i den lagerlokal där verksamheten bedrevs (32 kap. 1 § miljöbalken).

NJA 2004 s. 88 (ansökan om stämning) Arbetsplan, som fastställts med stöd av väglagen, har inte ansetts utgöra hinder mot enskild talan om förbud enligt miljöbalken mot anläggande av vägen.

NJA 2004 s. 421 (ansökan om tillstånd) Fråga huruvida transporter till och från en miljöfarlig verksamhets anläggningar är att anse som s.k. följd företag enligt miljöbalken. Tillika fråga huruvida den som har ansökt om tillstånd enligt balken till utökad produktion av massa och papper bör åläggas att utreda och lämna förslag på villkor för sådana transporter med stöd av ett s.k. prövotidsförordnande.

NJA 2004 s. 590 (ansökan om tillstånd) Sakägarbegreppet enligt miljöbalken. Frågor i ansökningsmål rörande vattenverksamhet om sökandens skyldighet att betala ersättning för rättegångskostnad (I) och om rätt för andra än sökanden att överklaga domen (II).

NJA 2004 s. 885 (ansökan om förlängning) Miljödomstols dom om förlängning av tiden för att ta i anspråk ett tillstånd att uppföra och driva ett naturgaseldat kraftvärmeverk har inte ansetts vara en sådan dom om tillstånd, godkännande eller dispens som enligt 16 kap. 13 § MB får överklagas av vissa ideella organisationer.

NJA 2005 s. 709 (ansökan om tillstånd) Miljödomstol har ansetts kunna överlåta åt tillsynsmyndighet att fastställa provisoriska föreskrifter enligt 22 kap. 27 § miljöbalken i motsvarande utsträckning som miljödomstolen får överlåta åt tillsynsmyndigheten att fastställa villkor enligt 25 §.

NJA 2005 N 12 (ansökan om stämning) Fråga om talan om återställningsåtgärder omfattades av bestämmelserna om stämningens mål i 7 kap. 2 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

NJA 2006 s. 310 (ansökan om tillstånd) Villkor i tillstånd enligt miljöbalken om att verksamhetsutövaren i produktionen inte får använda sådana råvaror eller insatskemikalier för vilka det saknas dokumenterad kunskap om risken för vissa olägenheter för hälsa och miljön har ansetts inte vara godtagbart bl.a. från rättssäkerhetssynpunkt med hänsyn till att det av villkoret inte framgår hur djupgående kunskaper som krävs eller hur de ska vara dokumenterade.

NJA 2006 s. 531 (ansökan om utdömande av vite) Fråga om en miljödomstol ska avvisa en ansökan av en miljö- och byggnämnd om utdömande av vite enligt miljöbalken på grund av att föreskriven ansökningsavgift inte har betalats.

NJA 2008 s. 3 (ansökan om lagligförklaring och tillstånd) Fråga om tillstånd för minikraftverk. Vid prövning av den samhälls-ekonomiska tillåtligheten har intäkter av elcertifikat tillgodoräknats kraftproduktionen.

NJA 2008 s. 55 (ansökan om tillstånd) Tillämpning av reglerna om strandskydd vid prövning av en ansökan om vattenverksamhet.

NJA 2008 s. 748 (ansökan om tillstånd) Det har inte funnits utrymme för Miljööverdomstolen att avvisa en ansökan i ett ansökningsmål enligt miljöbalken med hänvisning till bestämmelsen i 22 kap. 2 § andra stycket miljöbalken. Eftersom en godtagbar miljökonsekvensbeskrivning är en processförutsättning har det emellertid enligt 34 kap. 1 § rättegångsbalken varit möjligt att avvisa en sådan ansökan när bristerna i den miljökonsekvensbeskrivning som ingått i ansökan bedömts vara så väsentliga att ansökningen inte kunnat läggas till grund för prövningen.

Fastighetsmål

NJA 2000 s. 10 Arrende har efter fastighetsreglering kommit att gälla i två fastigheter. Ägarna till de båda fastigheterna har härigenom blivit gemensamt förpliktade gentemot arrendatorn vad avser arrendet i dess helhet. Det har ansetts råda nödvändig processgemenskap mellan fastighetsägarna. Även fråga om tillämpning av 14 kap. 8 § andra stycket rättegångsbalken.

NJA 2000 s. 57 Genom kungl. brev 1810 och 1812 ålades Götha Canal Bolag att anlägga och för all framtid underhålla en vindbrygga över kanalen. Fråga om denna skyldighet utgör ett servitut och om den kan upphävas genom fastighetsreglering.

NJA 2000 s. 100 Fråga om arrendenämnds behörighet att pröva villkor om mjölkkvot i samband med förlängning av avtal om jordbruksarrende.

NJA 2000 s. 165 Fråga om tillämpning av det s k opinionsvillkoret i 5 kap. 5 § fastighetsbildningslagen (1970:988) vid ansökan om omarrondering av fastigheter.

NJA 2000 s. 737 Fråga om ersättning enligt miljöskadelagen (1986:225) för s.k. minskat boendevärde under tiden för byggande av järnväg (Arlandabanan).

NJA 2001 s. 456 Genom fastighetsreglering överfördes – med fastighetsägarnas medgivande – mark omfattande en hel jordbruksfastighet till en annan sådan fastighet. Den överförda marken var utarrenderad. Någon skyldighet att hembjuda fastigheten till arrendatorn enligt reglerna i 5 § lagen (1985:658) om arrendatorers rätt att förvärva arrendestället har inte ansetts föreligga.

NJA 2001 s. 593 Före ett beslut om fastighetsreglering utreddes inte närmare om en inskriven rätt att ta grus på en av de berörda fastigheterna ännu bestod. Eftersom det inte var uppenbart att ett antal personer som påstod sig vara innehavare av rättigheten saknat ställning som sakägare, har ansetts att domvilla som avses i 59 kap. 1 § 1 st. 2 rättegångsbalken förekommit. Enligt grunderna för 59 kap. 3 § 3 st. och 4 § rättegångsbalken har dock förordnats om

ny handläggning hos lantmäterimyndigheten endast beträffande frågan om rätt till grustäkt.

NJA 2001 s. 848 Vid omröstning i samfällighetsförening för avgörande av fråga om ansvarsfrihet för styrelseledamot ska den modifierade andelstalsmetoden enligt 49 § lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter tillämpas, om medlem begär det.

NJA 2002 s. 45 Fråga vid omprövning av tomträttsavgäld om det särskilda värde som fastigheten har för tomträttshavaren ska beaktas vid uppskattningen av fastighetens värde (13 kap. 11 § 2 st. jordabalken).

NJA 2002 s. 161 Anläggningsbeslut har meddelats avseende en småbåtsbrygga. Ägare av grannfastighet har ansetts inte ha rätt att som sakägare överklaga anläggningsbeslutet.

NJA 2002 s. 261 Fråga om ränteberäkning vid betalning av tomträttsavgäld efter omprövning.

NJA 2003 s. 619 Motorväg har anlagts över jord- och skogsbruksfastigheter. I mål om ersättning för upplåtelse av vägrätt uppkommer fråga om beräkning av minskning av fastighets marknadsvärde samt fråga om toleransavdrag och dess beräkning.

NJA 2003 C 44 Ytterligare utredning avseende äganderätten till ett antal skär har ansetts lämpligen bör göras vid hovrätten och inte vid Högsta domstolen som första domstolsinstans.

NJA 2004 s. 106 Fråga vid fastighetsreglering avseende uppdelning av en samfällighet på ägarfastigheterna huruvida regleringen är tillätlig enligt 3 och 5 kap. fastighetsbildningslagen. Också fråga om fastighetsregleringen skulle innebära ett otillbörligt utnyttjande av lagstiftningen för expropriativt ändamål.

NJA 2004 s. 266 Dimensioneringen av en i en gemensamhetsanläggning ingående sektion har ansetts inte stå i strid mot bestämmelserna i anläggningslagen (1973:1149).

NJA 2004 s. 336 En basstation för mobiltelefoni som saknar förbindelse med ett fysiskt ledningsnät har med hänvisning till bl.a.

artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen ansetts inte vara en ledning för vilken ledningsrätt kan fås enligt ledningsrättslagen (1973:1144).

NJA 2005 s. 943 Bostadsarrende. Vid inlösen av arrenderätt och av arrendatorn uppförd byggnad jämte övriga av denne utförda investeringar på arrendestället ska lösenbeloppet i första hand fastställas till det samlade marknadsvärdet av den hembjudna egendomen.

NJA 2006 s. 427 Fråga om hyresvärd haft rätt att återta hyresobjektet på grund av att hyresgästen övergett detta (12 kap. 27 § jordabalken).

NJA 2006 s. 747 En rätt till ett officialservitut har ansetts inte vara berörd av en beslutad gemensamhetsanläggning. Servitutsinnehavaren har därför inte haft rätt att som sakägare föra talan mot anläggningsbeslutet.

NJA 2007 N 49 Fråga om hovrätten förfarit felaktigt genom tillämpning av en värderingsmetod, vid beräkning av ersättning i samband med fastighetsreglering, som parterna inte argumenterat kring.

NJA 2007 s. 125 Enligt ett lagakraftvunnet utslag i mål om fastighetsbestämning har ett markområde förklarats ingå i en häradsallmänning. Utslaget har inte utgjort hinder för ägaren av en annan fastighet att vid allmän domstol föra talan om bättre rätt än häradsallmänningen till markområdet, men har ansetts ha prejudiciell betydelse i tvistemålet. Förutsättningar har därför funnits att utan att utfärda stämning ogilla talan som uppenbart ogrundad.

NJA 2007 s. 695 Fråga om rätt till intrångsersättning vid upplåtelse av ledningsrätt för optokablar inom utrymme för befintliga kraftledningar.

NJA 2008 s. 510 Frågor om rätt till intrångsersättning för ledningsrätt avseende anläggningar för telekommunikation när ledningsrätten upplåtits i stället för tidigare nyttjanderätt (I–III).

Regeringsrätten

RA 2000 ref. 7 En byggnad har med hänsyn till sin konstruktion, utformning och placering inte ansetts som bygglovsbefriad ekonomibyggnad för fårskötsel.

RA 2000 ref. 46 Fråga om eftergift och nedsättning av tilläggsavgift enligt plan- och bygglagen (1987:10) (I och II).

RA 2000 ref. 49 En detaljplanebestämmelse enligt vilken husfasaderna i ett bostadskvarter ska utföras i gult eller rött tegel har ansetts gå utöver det allmänna varsamhetskrav som ställs upp i 3 kap. 10 § plan- och bygglagen med hänsyn till de väsentligt ökade kostnader och övriga svårigheter som visats föreligga att efterleva bestämmelsen. Rättsprövning av regeringsbeslut angående ändring av detaljplan.

RA 2000 not. 116 Hölada och vindskydd för hästar ansågs utgöra ekonomibyggnader för jordbruk och krävde därför inte bygglov.

RA 2001 ref. 31 Enfamiljshus i globform har ansetts förenligt med anpassningskravet i 3 kap. 1 § plan- och bygglagen.

RA 2001 not. 123 Utvändigt tilläggsisolering av enbostadshus ansågs påverka husets yttre utseende i sådan grad att åtgärden krävde bygglov.

RA 2002 ref. 34 När länsrätten i ett s.k. blandat mål enligt plan- och bygglagen avgjort målet i sak och kammarrätten inte meddelat prövningstillstånd, har Regeringsrätten efter att ha upphävt underinstansernas avgöranden överlämnat målet till kammarrätten för fortsatt handläggning.

RA 2002 ref. 63 En basstation för mobiltelefoni, bestående av en 36 m hög mast och två teknikbodar, som ska placeras inom ett planområde som har betecknats som parkmark har inte ansetts som en sådan byggnadsåtgärd som kan ses som en mindre avvikelse från planen.

RA 2002 ref. 65 En detaljplan har under genomförandetiden ändrats genom att en ny detaljplan antagits för en del av planområdet.

Ägarna av några fastigheter, som är belägna inom det ursprungliga planområdet men utanför området för den nya planen, har med hänsyn till omständigheterna ansetts vara berörda av planändringen i den mening som avses i 5 kap. 11 § första stycket plan- och bygglagen. Rättsprövning.

RA 2002 not. 14 Ägare av en fastighet som överklagat byggnadsnämndens beslut avseende en grannes byggnadsåtgärder kunde inte få sin talan prövad sedan fastigheten överlätits.

RA 2004 not. 127 Bygglov krävdes inte för uppsättande av fasadflagga.

RA 2005 ref. 36 En ägare till en fastighet som direkt gränsar till den fastighet som ett bygglov avser har rätt att överklaga bygglovsbeslutet oavsett avståndet mellan bygglovsobjektet och ägarens fastighet eller bostad. Rättsprövning.

RA 2005 ref. 44 Regeringens beslut i ärende om antagande av detaljplan har upphävts då den miljökonsekvensbeskrivning som gjorts inte behandlat exploaterings konsekvenser för fridlysta arter som obestritt uppgivits förekomma inom planområdet. Rättsprövning.

RA 2005 ref. 53 En ridhall som är avsedd för hopp- och dressyrträning av hästar har inte ansetts utgöra en ekonomibyggnad för jordbruk och är därför inte undantagen från kravet på bygglov.

RA 2005 ref. 73 Kontorslokaler har inte ansetts behöva göras tillgängliga för personer med nedsatt rörelseförmåga eftersom den byggnad i vilka de inryms har inrättats för verksamhet som innefattat arbete som är så fysiskt krävande att det inte kan utföras av personer med nedsatt rörelseförmåga.

RA 2005 not. 76 Kammarrätt borde ha hållit muntlig förhandling i mål om föreläggande enligt plan- och bygglagen.

RA 2005 not. 107 Beslut om rivningslov skulle överklagas hos regeringen.

RA 2005 not. 157 Föreläggande om vite kunde inte göras gällande mot vare sig föregående eller nuvarande ägare av fastighet efter överlåtelse av fastigheten. – En tillbyggnads storlek och utformning bedömdes med hänsyn också till förhållandena inom ett planområde innebära endast en mindre avvikelse från detaljplanen.

RA 2006 ref. 64 En byggnadsnämnd är oförhindrad att pröva en förnyad ansökan om bygglov, trots att frågan om bygglov tidigare avgjorts av länsstyrelse genom lagakraftvunnet beslut.

RA 2006 ref. 88 Regeringens beslut i ett ärende om antagande av detaljplan har upphävts då en miljökonsekvensbeskrivning skulle ha upprättats i fråga om planens påverkan på ett angränsande Natura 2000-område. Rättsprövning.

RA 2006 not. 10 Länsrätt skulle i ett s.k. blandat byggnads mål ha överlämnat målet till kammarrätten för handläggning när länsstyrelsen meddelat det överklagade beslutet före den 1 juli 2003.

RA 2007 ref. 41 Regeringens beslut om en detaljplan har upphävts eftersom något program för planen inte upprättats och det inte kommit fram någon konkret omständighet som visar att det är uppenbart att felet saknat betydelse för avgörandet. Rättsprövning.

RA 2007 ref. 69 Bygglov för ett mobilteletorn och två teknikbodar i ett naturreservat har ansetts strida mot föreskrifterna för reservatet.